

Marjan Olfers & Anton van Wijk

ONGELIJKE LEGGERS

Een onderzoek naar grensoverschrijdend
gedrag in de gymnsport

verinorm

Marjan Olfers & Anton van Wijk

ONGELIJKE LEGGERS

Een onderzoek naar grensoverschrijdend
gedrag in de gymnsport

verinorm

Colofon

In opdracht van

Koninklijke Nederlandse Gymnastiekunie

Met medewerking van

Wouter Boshuis

Bilal Demirel

Juno van Esseveldt

Wilco Heijlen

Jane Harinck

Charlotte Harinck

Jill Holterman

Ilse van Wijk

Myrna van Wijk

Joey Wolsink

Tekstredactie

www.tekstenredigeren.nl

Infographic

Jane Harinck

Opmaak omslag en binnenwerk

Marcel Grotens

Omslagfoto

Dmytro Aksonov, iStock

ISBN

978-90-831660-0-1

© 2021 Verinorm

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

No part of this publication may be reproduced in any form by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoudsopgave

Dankwoord	11
Inleiding en vraagstelling	12
1 Opzet en uitvoering van het onderzoek	17
1.1 Deskresearch	17
1.2 Begripsbepaling	18
1.2.1 Grensoverschrijdend gedrag	19
1.2.2 Sportniveaus	19
1.3 Vragenlijstonderzoek	20
1.3.1 Omschrijving van de onderzoeksgroepen	20
1.3.2 Drie vragenlijsten en procedure	20
1.3.3 Procedures	21
1.3.4 Steekproeven en responses	22
1.4 Interviews	23
1.5 Wijze van analyseren en rapporteren	24
1.6 Reflectie op het onderzoek	25

DEEL 1 CONTEXT VAN DE GYMSPORT

2 Gymsport: specificiteit en structuur	30
2.1 De gymsport als sport	30
2.2 Van beweegaanbod naar wedstrijden naar topsport	31
2.3 De ontwikkeling naar topsport in het turnen	32
2.4 Turnen Dames	33
2.5 Turnen Heren	35
2.6 Karakteristieken van de gymsport	36
2.6.1 Basissport	37
2.6.2 Esthetische sport	37
2.6.3 Acrobatische sport	37
2.6.4 Concentratiesport	37
2.6.5 Binnensport	38
2.6.6 Intense sport met veel repeterende bewegingen	38
2.6.7 Vroeg-ontwikkelingsport: minderjarigen	38
2.6.8 Aanrakingssport	39

2.6.9	Blessuregevoelige sport	39
2.6.10	Jurysport	40
2.6.11	Stuwende werking naar hogere uitgangswaarden	40
2.6.12	Kledingvoorschriften	40
2.7	De internationale sportstructuur	41
2.7.1	Gymsport Internationaal: Fédération Internationale de Gymnastique (FIG)	41
2.7.2	Organisatie	42
2.7.3	De bestrijding van ongewenst gedrag: regelgeving van de FIG	43
2.7.4	De Gymnastics Ethics Foundation (GEF)	44
2.7.5	Ontwikkelingen andere landen	44
2.8	Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU)	46
2.8.1	Bondsraad	47
2.8.2	Bestuur	48
2.8.3	Tuchtrechtelijke organen: Instituut Sportrechtspraak	49
2.8.4	De clubs/verenigingen	52
2.8.5	De atleten/sporters	53
2.8.6	De trainers	54
2.9	NOC*NSF	54
2.9.1	NOC*NSF Organisatie	55
2.9.2	Topsport	55
2.9.3	Leerlijnen	56
2.9.4	Regelgeving ongewenst gedrag	57
2.9.5	Het Centrum Veilige Sport Nederland	57
2.10	Betrokkenheid van de overheid	58
2.10.1	Rijksoverheid	58
2.10.2	Provinciaal niveau	59
2.10.3	Gemeenten	59
2.11	Resume	60
3	Grensoverschrijdend gedrag in de (gym)sport; een literatuurverkenning	62
3.1	Omvang en aard ongewenst gedrag sport algemeen	62
3.1.1	Omvang en aard grensoverschrijdend gedrag	62
3.1.2	Aard en omvang: recent onderzoek in Nederland (2020)	72
3.1.3	Omvang en aard binnen een specifieke tak van sport: wielersport	72
3.2	Omvang en aard van seksueel grensoverschrijdend gedrag	72
3.2.1	Omvang	72
3.2.2	Aard seksueel grensoverschrijdend gedrag	73
3.3	Grensoverschrijdend gedrag verklaard: sportbreed	74
3.3.1	De (top)sporter-coach relatie, afhankelijkheidsrelatie	74
3.3.2	De cultuur van lichamelijke	75
3.3.3	Het proces naar seksueel ongewenst gedrag: grooming	75
3.4	Plegerkenmerken	76

3.4.1	Geslacht	76
3.4.2	Leeftijd	77
3.4.3	Functie en rol	77
3.4.4	Criminaliteitsprofiel	78
3.5	Slachtofferkenmerken	78
3.5.1	Geslacht	78
3.5.2	Leeftijd	79
3.5.3	Overige risicogroepen	80
3.6	De (gezondheidsgerelateerde) gevolgen van grensoverschrijdend gedrag	80
3.7	Grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport	81
3.7.1	Aard en omvang grensoverschrijdend gedrag	82
3.7.2	Eetstoornissen	82
3.7.2	De (top)sporter-coach relatie	85
3.7.3	De rol van ouders en andere betrokkenen	88
3.7.4	De rol van medische professionals	89
3.8	Resume	91
4	Normenkader en plaatsing in de tijd	94
4.1	Normering van grensoverschrijdend gedrag	94
4.1.1	Mensenrechtenverdragen: de jaren 80 vorige eeuw	95
4.1.2	Juridisch kader Nederland	96
4.1.3	Rechten van het kind vanuit arbeidsrechtelijk perspectief: topsport	98
4.2	Beleidsmatig: Sport door de jaren heen	99
4.2.1	Sport wordt een beleidsmatig thema in Europa vanaf de jaren negentig vorige eeuw	99
4.2.2	Topsport actueel thema in Nederland vanaf midden jaren 90 vorige eeuw	101
4.2.3	Vanaf 2011 naar een veilig sportklimaat	102
4.3	Gymnsport: Context in de tijd	103
4.3.1	Nederland: Sport in een bredere context begin jaren 20e eeuw	104
4.3.2	Nederland: Sport in een bredere context tot de jaren tachtig vorige eeuw	105
4.3.3	Top-(gym)sport in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw	105
4.3.4	Oost-Europese invloeden op de top-gymnsport jaren 80 en 90 vorige eeuw	106
4.3.5	Regelgeving in de sport	107
4.3.6	Het 'normaal' in de gymnsport	108
4.4	Resume	110

DEEL 2 ONDERZOEK ONDER DE (OUD-) SPORTERS

5	Ervaringen van oud-sporters	114
5.1	Algemene gegevens	114
5.2	Begin en verloop van de sportcarrière	115
5.3	Trainingsmethoden	120
5.3.1	Trainingsmethoden slecht	121
5.3.2	Trainingsmethoden goed en grensoverschrijdend	123
5.3.3	Trainingsmethoden goed	124
5.4	Beëindigen sportcarrière	126
5.5	Grensoverschrijdend gedrag	129
5.5.1	Aard grensoverschrijdend gedrag	129
5.5.2	Voeding en gewicht	134
5.5.3	Duur en intensiteit	139
5.5.4	Jaren	139
5.5.5	Mannen en vrouwen	140
5.6	Veroorzakers grensoverschrijdend gedrag	141
5.7	Wetenschap grensoverschrijdend gedrag ouders en omgeving	145
5.7.1	Geen wetenschap ouders	146
5.7.2	Volledige wetenschap ouders	147
5.7.3	Gedeeltelijke wetenschap ouders	148
5.7.4	Wetenschap andere mensen uit omgeving	149
5.8	Acties rondom ervaringen grensoverschrijdend gedrag	152
5.8.1	Geen actie ondernomen	153
5.8.2	Hulp zoeken	153
5.8.3	Klachten en meldingen	154
5.8.4	Overige acties	154
5.9	Resultaten ondernomen acties	154
5.9.1	Geen resultaat ondervonden	155
5.9.2	Psycholoog/therapie zinvol	156
5.9.3	Er is iets mee gedaan	156
5.9.4	5.9.5 Overige resultaten	157
5.10	Gevolgen van grensoverschrijdend gedrag	157
5.10.1	Mentale problemen	158
5.10.2	Voedings- en gewichtsproblemen	163
5.10.3	Fysieke problemen	164
5.11	Positieve ervaringen gymnsportperiode	165
5.12	Waardering over gymnsportperiode als actieve sporter in vergelijking met nu	167
5.12.1	Waardering gymnsportperiode is veranderd	167
5.12.2	Waardering gymnsport periode is niet veranderd	168
5.13	Suggesties veiliger en gezonder maken van de turnsport	169
5.13.1	Suggesties gericht op trainers	169
5.13.2	Suggesties gericht op sporters	170

5.13.3	Rol KNGU	170
5.14	Resume	171
6	Volwassen gymSPORTERS	175
6.1	Algemene gegevens	175
6.2	Carrière in de gymSPORT	178
6.3	Mate van voorkomend grensoverschrijdend gedrag	180
6.4	Dwang, chantage of machtsmisbruik	182
6.4.1	Aard van de gedragingen	182
6.4.2	Veroorzakers vervelende ervaring	186
6.4.3	Ondernomen acties	188
6.5	Psychisch, verbaal of fysiek geweld	190
6.5.1	Aard van de gedragingen	190
6.5.2	Plegers geweld	193
6.5.3	Ondernomen acties	194
6.6	Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten	196
6.6.1	Genoemde vormen	197
6.6.2	Plegers Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten	199
6.6.3	Ondernomen acties	200
6.7	Seksueel grensoverschrijdend gedrag	202
6.7.1	Genoemde vormen	202
6.7.2	Plegers vervelende ervaring	205
6.7.3	Ondernomen acties	206
6.8	Mannen en vrouwen	207
6.9	Eerdere vervelende ervaringen	209
6.9.1	Dwang, chantage en machtsmisbruik	209
6.9.2	Psychisch, verbaal en fysiek geweld	210
6.9.3	Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten	211
6.9.4	Seksueel grensoverschrijdend gedrag	212
6.10	Wetenschap ouders	212
6.11	Rol KNGU	214
6.12	Gevolgen van grensoverschrijdend gedrag	215
6.13	Grensoverschrijdend gedrag in de media	217
6.14	Positieve ervaringen en waardering gymSPORT	218
6.15	Suggesties veiliger en gezonder maken van de gymSPORT	223
6.16	Resume	224
7	Minderjarige gymSPORTERS	228
7.1	Algemene gegevens	228
7.2	Mate van voorkomen van grensoverschrijdend gedrag	233
7.3	Dwang, chantage en misbruik	234
7.3.1	Aard van gedragingen	234
7.3.2	Veroorzakers vervelende ervaringen	240
7.3.3	Ondernomen acties	241

7.4	Psychisch, verbaal of fysiek geweld	242
7.4.1	Aard van de gedragingen	243
7.4.2	Veroorzakers vervelende ervaringen	246
7.4.3	Ondernomen acties	247
7.5	Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten	249
7.5.1	Aard van gedragingen	249
7.5.2	Veroorzakers roddelen, pesten discriminatie en buitensluiten	251
7.5.3	Ondernomen acties	253
7.6	Seksueel grensoverschrijdend gedrag	254
7.6.1	Aard van gedragingen	255
7.6.2	Veroorzakers vervelende ervaring	257
7.6.3	Ondernomen acties	258
7.7	Eerdere vervelende ervaringen	258
7.7.1	Dwang, chantage en misbruik	259
7.7.2	Psychisch, verbaal of fysiek geweld	261
7.7.3	Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten	263
7.7.4	Seksueel grensoverschrijdend gedrag	265
7.8	Gevolgen GOG	265
7.9	Positieve ervaringen	267
7.10	Suggesties voor de gymnsport	270
7.11	Resume	272

DEEL 3: GOVERNANCE/ VAN MELDING TOT RECHT

8	(Interne) onderzoeken die niet openbaar zijn gemaakt en beleidsmaatregelen in de tijd	275
8.1	De onderzoeken	275
8.1.1	Hoe het begon	276
8.1.2	Rapportage: 'Geen toeval?' (2003)	277
8.1.3	Onderzoeken naar de steunpunten en algemene samenvatting (2008)	278
8.1.4	N=1 Onderzoek naar trainer (2009)	284
8.1.5	Turnonkruid, gemaaid maar niet gewied (2015)	286
8.2	Beleid	289
8.2.1	Vanaf 2008	289
8.2.2	Beleid 2011 en 2012	290
8.2.3	Vanaf 2013, voortbouwend op het tienpuntenplan	291
8.2.4	Vanaf 2017	292
8.3	Resume	294
9	Van melding tot (tucht)rechtspraak	297
9.1	Meldingen door de jaren heen	297
9.1.1	Meldingen vanaf de jaren negentig	298

9.1.2	Meldingen 2007 tot 2011	301
9.1.3	Meldingen 2011 - 2019	302
9.1.4	Meldplicht bij seksuele intimidatie, vanaf 2019	305
9.1.5	Meldingen vanaf 2020 bij de KNGU	306
9.2	Melden bij het Centrum Veilige Sport Nederland, Vertrouwenscontactpersoon of ISR	308
9.2.1	Melden bij de het Centrum Veilige Sport Nederland	308
9.2.2	Melden bij de Vertrouwenscontactpersoon van bond of club	309
9.2.3	Melden bij het instituut Sportrechtspraak	310
9.3	Toewijzing vertrouwenspersoon Centrum Veilige Sport Nederland	312
9.3.1	Rol vertrouwenspersoon Centrum Veilige Sport Nederland	312
9.4	Een aantal knelpunten uitgelicht	313
9.4.1	KNGU heeft weinig grip op de clubs	313
9.4.2	Onduidelijkheid bij de afhandeling van meldingen, delen informatie	315
9.4.3	Onduidelijkheid status van de melding	317
9.4.4	Clubs en bestuurlijk handelen	317
9.5	Kritiek op (de procedure bij) het Instituut Sportrechtspraak	318
9.5.1	Kritiekpunten	319
9.6	Chronologisch overzicht tuchtzaken	322
9.7	Rechtszaken: straf en civiel	326
9.7.1	Voorbeeld-casus	327
9.8	Resume	328
10	Governance	332
10.1	Omgaan met ongewenst gedrag: relatie bestuur-bondsraad: 2011-2016	333
10.2	Knelpunten Governance	337
10.2.1	Checks and balances: machtsonbalans	337
10.2.2	Concurrentie en na-ijlende conflicten	345
10.2.3	Financiën bond	346
10.2.4	Centraal wat moet, decentraal wat kan	350
10.2.5	Transparantie en meer ogen	353
10.3	Opleiding en trainingen	353
10.4	De huidige topsporter	354
10.5	Resume	355
11	Beantwoording onderzoeksvragen, conclusies en aanbevelingen	357
11.1	Het onderzoek in kort bestek	357
11.2	De zeggingskracht van de kwantitatieve resultaten	358
11.3	Beantwoording onderzoeksvragen	359
11.4	Aanbevelingen	375

12	Methodologische reflectie	381
12.1	Verloop en periode van het onderzoek	381
12.2	Deskresearch	382
12.3	Vragenlijsten	383
12.4	Interviews	384
	Infographic	386
	Bronnenlijst	389
	Bijlagen	
Bijlage 1	Start en financiering onderzoek	400
Bijlage 2	Online vragenlijst oud-sporters	401
Bijlage 3	Grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport (volwassenen)	406
Bijlage 4	Introductietekst vragenlijst grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport voor minderjarigen	408
Bijlage 5	Topiclijst (oud) sporters/ouders	410
Bijlage 6	Topiclijst betrokken (bestuurders, wetenschappers)	412

Dankwoord

Aan dit onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport hebben veel mensen een bijdrage geleverd. In de eerste plaats zijn dat de respondenten, in het bijzonder de (oud)gymnsporters die de tijd en moeite hebben genomen om hun soms aangrijpende ervaringen met ons te delen, zowel door het invullen van de vragenlijst als tijdens de interviews. Zij hebben duidelijk gemaakt dat er sprake is (geweest) van misstanden, waarvan sommigen (nog steeds) ernstige gevolgen ondervinden. Ook de direct betrokkenen bij de gymnsport (onder meer ouders, trainers, bestuurders, werknemers, functionarissen, vrijwilligers) danken we voor hun openhartige verhaal. Met de kennis van nu zijn zij zonder uitzondering bereid gebleken om te reflecteren op de gymnsportcultuur, vroeger en nu. Verder danken wij de vele experts (waaronder sportpsychologen, psychiaters, pedagogen, sociologen) die bereid waren te reflecteren vanuit hun expertise op (delen van het) onderzoek. De KNGU wordt bedankt voor hun vertrouwen in ons als onderzoekers en hun bereidheid om een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren. Zij stelt zich daarmee kwetsbaar op met het doel om de gymnsport veiliger te maken. Jannie van der Sleen (Kinterview) danken we voor haar hulp bij de vragenlijst voor de minderjarigen. Onze projectmedewerkers van Verinorm, Bureau Beke, Vrije Universiteit en Olfers&Boshuis zijn we meer dan erkentelijk voor de enorme inspanningen die ze hebben geleverd om dit onderzoek op tijd af te krijgen. Wij danken voorts en niet in de laatste plaats de leden van de begeleidingscommissie voor hun positief kritische opmerkingen en suggesties. Het eindrapport is daardoor beter geworden.

Prof. dr. mr. (em) Martin Moerings (UL; voorzitter)

Prof. dr. mr. Catrén Bijleveld (VU)

Dr. Hester Eppinga (UMCG)

Prof dr. Jan Hendriks (UvA)

Prof. dr. (em) Micha de Winter (UU)

De hoofdonderzoekers, mede namens de projectmedewerkers,

Marjan Olfers en Anton van Wijk

Arnhem, april 2021

Inleiding en vraagstelling

Grensoverschrijdend gedrag komt in alle geledingen van de samenleving voor, ook in de gymnsport. Het onderwerp heeft in Nederland de laatste jaren zowel politieke als wetenschappelijke aandacht gekregen. Er is onderzoek uitgevoerd naar verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag. De onderzoekers onderscheiden discriminatie, intimidatie en misbruik waarbij intimidatie en misbruik kunnen bestaan uit psychologisch, fysiek en seksueel geweld en verwaarlozing (onder andere Mountjoy, et al., 2016). Grensoverschrijdend gedrag in de sport is mede te verklaren door de specifieke aspecten van de sport waarbij onder meer sprake is van een hiërarchische relatie. Deze hiërarchische relatie kan ontaarden in een ongezonde machtsverhouding waardoor misbruik kan ontstaan (Van Wijk & Olfers, 2020). Uit een prevalentieonderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de (top en amateur) wielersport blijkt dat er sprake kan zijn van grensoverschrijdend gedrag als onderdeel van de sportcultuur (Van Wijk et al., 2018).

De meeste onderzoeken hebben zich in het verleden gericht op een bepaalde verschijningsvorm van grensoverschrijdend gedrag, namelijk seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze onderzoeken maken duidelijk dat seksueel grensoverschrijdend gedrag een veelvoorkomend probleem is in verschillende takken van sport waar vooral jonge, kwetsbare sporters het slachtoffer van zijn. De plegers zijn coaches, trainers, maar ook medesporters (De Vries, Ross-Van Dorp en Myjer, 2017; Vertommen et al., 2016 en Van Wijk, Olfers et al., 2017). De psychische, sociale en lichamelijke gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen verstrekkend zijn voor de slachtoffers. Naast diverse vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen sporters ook te maken krijgen met andere vormen van grensoverschrijdend gedrag.

Ook de turnsport heeft te maken met (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Bekend is de zaak van het nationale team van Amerikaanse turnvrouwen. Een groot aantal van hen heeft naar buiten gebracht seksueel misbruikt te zijn door de toenmalig teamarts Lawrence Nassar.¹ Ook in andere landen, waaronder Engeland, zijn recent ernstige misstanden naar boven gekomen.² In Nederland zijn uit het verle-

den en van recente datum gevallen bekend waar (jonge) gymsporters slachtoffer zijn van grensoverschrijdend gedrag. In 2011 deden in het blad Helden vier voormalig topturnsters van de 'gouden generatie' hun verhaal over hun trainer, waarbij zij bijvoorbeeld vertelden over schelden, kleineren, vernederen en aanzetten tot het behalen van een ongezond gewicht. Vooral rond de publicatie van het artikel 'De terreur van het turnen' (Helden 2011) ontstond destijds al veel commotie. Het artikel leidde uiteindelijk tot rechtszaken, waarin een van de trainers, die in het artikel van misstanden werd beschuldigd, door de rechter in het gelijk werd gesteld en de KNGU een verbod oplegde om zich onjuist, suggestief en/of negatief uit te laten over de betreffende trainer. "Ten onrechte suggereerde de KNGU dat [naam trainer] zich schuldig zou hebben gemaakt aan hetgeen hem in voornoemde artikelen in Helden was verweten", aldus de rechter. In Helden verschenen destijds meer artikelen, onder andere van de ouders van de turnsters die de misstanden openbaarden. In KRO's Brandpunt (17 februari 2013) 'Terreur in de turnzaal' gaat journalist Frits Barend (van Helden) nader in op de misstanden bij het turnen. Een van de trainers geeft in dit programma een verklaring op schrift over zijn gedrag en geeft aan dat hij zich schuldig heeft gemaakt aan grensoverschrijdend gedrag. Veel van de berichtgeving die nadien en de laatste tijd in de media verschijnt, richt zich op de persoonlijke zeer schrijnende verhalen van turnsters.

Daarnaast berichtten kranten, zoals het Noord-Hollands dagblad, over bijvoorbeeld de bekentenis van een trainer waarin hij aangeeft dat hij zich schuldig heeft gemaakt aan onmenselijke trainingsmethoden. Dit betreft dezelfde trainer als de trainer die een verklaring aflegde in Brandpunt. Het Noord-Hollands Dagblad (Marco Knippen) publiceerde een reeks artikelen over misstanden in de turnsport, ook over de situatie bij een sportclub, waar sprake zou zijn van structureel wangedrag, waaronder uitschelden, beschimpen, kleineren en negeren van jonge turnsters en het aanzetten tot eetstoornissen. Daarnaast berichtten tal van andere media waaronder het NRC, De Volkskrant, Trouw, De Correspondent en de NOS over misstanden. Zo bericht de NOS over misstanden bij het Instituut Sportrechtspraak (21 december 2020). In 2013 publiceerden twee voormalig topturnsters het aangrijpende boek 'De onvrije oefening' over de keiharde grensoverschrijdende trainingsmethodes van hun trainer.

"Bam! Hij stormt op me af, vliegt me aan met zijn handen rond mijn nek, waardoor we gezamenlijk over de bank schuiven, totdat ik tegen de hoek van de muur gedrukt tot stilstand kom met mijn trainer over me heen liggend.

‘Giftig ben ik!’ brult hij, zijn gezicht pal voor het mijne. Een blik vol haat op mij gericht. (...) hij blijft maar schelden en dreigen. Ik hoor mezelf huilen in schokken, terwijl ik ondertussen naar adem hap.”

Daarnaast verschenen verschillende documentaires, waaronder Turn! van de Nederlandse documentairemaakster Esther Pardijs, tevens moeder van een talentvolle jonge turner. In deze documentaire is te zien hoe de ouders van jeugdige topsporters worstelen met de hoge prijs die hun kinderen moeten betalen voor een plaats op het podium. Als laatste noemen wij de documentaire over de Russische turntrainer die destijds trainer was bij de Hazenkamp. Hij en twee van zijn pupillen worden gevolgd in hun topsportcarrière.

In juli 2020 kreeg het onderwerp hernieuwd aandacht door de bekentenis van een turntrainer in het Noord-Hollands Dagblad (Marco Knippen, Toptrainer opent de beerput: ‘ik sloeg door’), waarna nog veel meer publicaties en media-optredens over misstanden in de turnsport volgden. De publicatie ‘Turnvendetta’ in het blad ‘Helden’ (november 2020) leidde tot het vertrek van de turncommentator voor de NOS, vanwege zijn rol bij de strijd tussen een turntrainer en een toenmalig bestuurslid en voorzitter van de KNGU. De trainer is door turnsters aangewezen als een van de trainers die zich schuldig zou hebben gemaakt aan zeer ernstig grensoverschrijdend gedrag. Ook verschenen artikelen over het bewust achterhouden van een rapport (Turnonkruid, gemaaid maar niet gewied) over misstanden in de sport (NRC, 5 augustus 2020) en over het feit dat een arts al in de jaren 80 van de vorige eeuw aangaf dat er heel wat mis was destijds in de turnsport (De correspondent, 2020).

De nadruk in de media ligt overwegend op persoonlijke verhalen van turnsters die vertellen over het ondergaan van stelselmatige isolatie, vernederingen, negeren, slaan, spugen, bewust niet vangen bij een oefening en gewichtsproblematiek. Afgaande op de berichtgeving lijken de meeste zaken vooral te gaan om incidenten en gebeurtenissen uit een wat verder verleden. Sommige slachtoffers zijn pas recent hierover naar buiten getreden.

De Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU) is een van de grootste en oudste sportbonden van Nederland. Bij de KNGU zijn ongeveer 900 gymclubs aangesloten. Ruim 250.000 sporters beoefenen een of meer van de tien gymdisciplines die de KNGU vertegenwoordigt. Voor de KNGU is er gezien het voorgaande alle reden om een onderzoek te laten uitvoeren naar (seksueel) grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport in al haar verschijningsvormen, dus niet alleen bij het turnen maar ook bij de andere disciplines die bij de KNGU verenigd zijn. De KNGU begint daarbij niet vanaf de nullijn. De KNGU heeft door de jaren heen meerdere onderzoeken naar grensoverschrijdend gedrag laten uitvoeren. Het laatste onder-

zoek dateert van 2015 en is in opdracht van de KNGU en Veilig Sport Klimaat (VSK) uitgevoerd: 'Turnonkruid: Onderzoek naar het dames (sub)turntopsportklimaat.' Dit onderzoek, dat niet openbaar is gemaakt, betreft een kwalitatief onderzoek en een analyse van interviews met turnsters, ouders, bestuurders, trainers.

De laatste jaren is een reeks aan beleids- en juridische maatregelen getroffen om grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport tegen te gaan. Zowel op pedagogisch en juridisch vlak, als wat betreft de preventie, het opvolgen van meldingen en de sanctionering. Mede in dat licht bezien wil de KNGU weten wat er op dit moment en in het recente verleden in haar geledingen speelt en heeft gespeeld. De kernvraag hierbij is: 'Doen we als bond op dit moment de juiste dingen?' De KNGU wil hiermee zowel recht doen aan degenen die in het verleden slachtoffer zijn geworden van grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport als aan de huidige actieve sporters die hiermee meer recent te maken hebben. De sport moet veilig(er) en verantwoord(er). Dat vergt een cultuuromslag. De vraag is steeds of de KNGU op de goede weg is of dat het anders moet of kan en of er een versnelling van een cultuuromslag mogelijk is, bijvoorbeeld door het inzetten van (andere of betere) instrumenten. Ook is het de vraag of de problematiek zich vooral concentreert in de turnsport of ook in andere disciplines en of er onderscheid gemaakt kan of moet worden tussen bijvoorbeeld mannen en vrouwen qua aard en omvang, zodat beleidsinterventies, maar ook het leren van elkaars best-practices beter mogelijk zal zijn. De wens van de KNGU om de gymnsport veiliger en gezonder te maken, vraagt om een onderzoek waarin de problematiek helder voor het voetlicht wordt gebracht om vervolgens aanbevelingen te doen om gestalte te geven aan de beoogde cultuuromslag,

De KNGU heeft aan onderzoeksbureau Verinorm gevraagd om een onderzoek te doen naar de aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport.³⁴ Naast een onderzoek naar aard en omvang, zijn oud-sporters in de gelegenheid gesteld een vragenlijst in te vullen en is hende mogelijkheid geboden om geïnterviewd te worden door onderzoekers.

De volgende onderzoeksvragen staan centraal in het onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport:

1. Wat is de omvang en aard van het grensoverschrijdende gedrag bij de gymnsport?
2. In hoeverre is het grensoverschrijdende gedrag te verklaren c.q. te plaatsen in een bepaalde sport- en trainingscultuur?
3. Bij welke niveaus en disciplines speelt het grensoverschrijdend gedrag zich af?

4. Wat zijn de achtergronden en kenmerken van de pleger en slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag?
5. Welke gevolgen heeft het grensoverschrijdende gedrag (gehad) voor de slachtoffers?
6. In hoeverre hebben slachtoffers melding gemaakt van het grensoverschrijdend gedrag, en zo ja bij wie/wel orgaan en met welk resultaat?
7. Welke beleids- en juridische maatregelen zijn reeds genomen in het kader van een veilige sportomgeving en in hoeverre sorteren die effect?
8. Welke aanbevelingen zijn er verder nog mogelijk om het grensoverschrijdende gedrag te voorkomen en tegen te gaan?

Eindnoten

1. <https://nos.nl/artikel/2159165-turnsters-vertellen-schokkende-details-over-seksuele-mishandeling.html>.
2. <https://www.nu.nl/sport-overig/6069987/britse-topturner-wilson-luidt-noodklok-we-zijn-behandeld-als-stukjes-vlees.html>.
3. Waar we spreken over trainer kan ook coach worden gelezen. De termen vereniging en club zijn door elkaar heen gebruikt.
4. Zie bijlage 1 voor de gegevens over de start en financieringswijze van het onderzoek.

1 Opzet en uitvoering van het onderzoek

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe het onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport is opgezet en uitgevoerd.¹ Als eerste is deskresearch verricht waarbij het verzamelen van wetenschappelijke literatuur, beleidsdocumenten en rechterlijke alsmede tuchtrechtelijke uitspraken centraal hebben gestaan. De onlinevragenlijsten voor oud- en huidige sporters vormen het kwantitatieve raamwerk van het onderzoek. Tevens zijn er interviews gehouden met oud-sporters, huidige sporters, hun ouders, functionarissen en deskundigen van in en buiten de gymnsport. In de daaropvolgende paragraaf gaan we in op de onderzoeksgroepen en de respons op de vragen, gevolgd door de wijze waarop de resultaten zijn geanalyseerd en beschreven. Het hoofdstuk besluit met een reflectie op de wijze waarop het onderzoek is opgezet en uitgevoerd.

1.1 Deskresearch

De activiteiten voor de deskresearch zijn gericht op vier onderdelen. Het eerste onderdeel betreft het inventariseren en analyseren van wetenschappelijke literatuur over de gymnsport en, meer specifiek, grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport. We zijn gestart met de onderzoek Turnonkruid uit 2015 en Grensoverschrijdend gedrag in de sport (Van Wijk et al., 2017) en hebben met ‘sneeuwballen’ gezocht naar andere relevante publicaties. Daarnaast is met Google Scholar gezocht naar publicaties met de trefwoorden ‘abuse in gymnastics’, ‘(sexual) abuse in sport’ en ‘(sexual) violence in sport’. Dat heeft een beperkt aantal resultaten opgeleverd, althans in kwantitatief opzicht. Er zijn weinig wetenschappelijke publicaties, die ingaan op grensoverschrijdend gedrag, specifiek in de gymnsport. Om die reden is breder gezocht naar artikelen, die gaan over grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport in algemene zin. Een waardevol inzicht geeft het boek ‘Woman’s Artistic Gymnastics’ (2020), dat specifiek gaat over de gymnsport.

Het tweede onderdeel van de deskresearch betreft de analyse van evaluaties en onderzoeken die eerder in opdracht van de KNGU en/of NOC*NSF en/of Veilig Sport

Klimaat (VSK) zijn uitgevoerd.² Het gaat dan enerzijds om meer generieke onderzoeken waaronder bijvoorbeeld prevalentieonderzoeken in de sport. Anderzijds gaat het om rapporten die gymnsportspecifiek zijn, zoals een evaluatierapport opgesteld door Verkerke (2003), na het WK in Anaheim, waar de Nederlandse turnsters zich niet wisten te plaatsen voor de Olympische Spelen. Een onderzoek naar een aantal Nationale Trainingscentra uitgevoerd door Moget en Weber, destijds werkzaam voor NOC*NSF, 'Rapportage onderzoek NTO's' (Heerenveen en Zoetermeer) uit 2008. Een N=1 onderzoek uitgevoerd door pedagoge Van Velthoven naar een toptrainer (2009) en als laatste het onderzoek naar het dames(sub)turntopsportklimaat, uitgevoerd door gedragswetenschappers Smits, Jacobs en Knoppers 'Turnonkruid, gemaaid maar niet gewied' dat in 2015 is afgerond.

Het derde onderdeel betreft het analyseren van documenten, die gaan over onder meer de ontwikkeling van het beleid voor een gezonde en veilige gymnsport op centraal- (KNGU) en decentraal niveau (verenigingen), visienota's, notulen van bestuursvergaderingen en lokale onderzoeken naar meldingen van grensoverschrijdend gedrag en de opvolging daarvan. We hebben een ruim tijdsframe aangehouden, vanaf de jaren '80 van de vorige eeuw tot heden. Deze documenten hebben wij verkregen door de KNGU te vragen om alle relevante stukken uit de archieven aan te leveren. Daarnaast is tijdens de interviews aan de respondenten gevraagd of zij documenten hadden voor het onderzoek. Dit leverde soms een overlap op, maar ook vaak aanvullende documenten.

Tot slot vormt een analyse van rechterlijke uitspraken van aangiften van grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport het derde onderdeel van de deskresearch. Hierbij is zowel gekeken naar tuchtrechtelijke als naar strafrechtelijke uitspraken. Voor de tuchtzaken is aan het Instituut Sportrechtspraak (ISR) gevraagd om vanaf de jaren 1999 de tuchtrechtsuitspraken in de gymnsport uit het registratiesysteem te destilleren. Dat heeft 22 uitspraken opgeleverd. Voor relevante (civiel- en straf-) rechtelijke uitspraken is gezocht via rechtspraak.nl. Daaruit zijn zaken naar voren gekomen. De rechterlijke uitspraken zijn geanalyseerd aan de hand van de volgende onderwerpen: gedragingen, beslissing en motivering.

1.2 Begripsbepaling

In deze paragraaf behandelen we de centrale begrippen 'grensoverschrijdend gedrag' en 'topsport'.

1.2.1 Grensoverschrijdend gedrag

In de literatuur is het begrip grensoverschrijdend gedrag niet eenduidig gedefinieerd, maar is het een verzamelnaam voor gedrag dat afwijkt van de sociale normen (Kavussanu, 2019). In dit onderzoek definiëren wij grensoverschrijdend gedrag, als interactie tussen twee of meerdere individuen, dat tegen de verwachte verbale en/of non-verbale formele gedragingen ingaat zonder toestemming van een van de partijen. Denk hierbij aan interactie tussen twee of meerdere individuen waar *dwang, chantage en machtsmisbruik* is toegepast op een of meerdere individuen en/of *psychisch (bijv. pesten), verbaal, fysiek geweld* en/of ongepast *seksueel gedrag*. Alle hiervoor genoemde vormen zijn onvrijwillig. De sociale context bepaalt welke gedragingen van nature passen in de betreffende omgeving om daar de solidariteit tussen de aanwezigen te waarborgen. Daarnaast heeft grensoverschrijdend gedrag negatieve interpersoonlijke en persoonlijke consequenties en schendt het de codes van moraliteit (Kavussanu, 2019; Hodge & Gucciardi, 2015).

Voor de juridische afbakening van het begrip is in het algemeen aansluiting gezocht bij de definitie van grensoverschrijdend gedrag, zoals verwoord in artikel 4 lid 2 van het Algemeen Tuchtreglement van het Instituut Sportrechtspraak en artikel 5 lid 2 van het Reglement Seksuele intimidatie waar de leden van de KNGU aan gebonden zijn:

Grensoverschrijdend gedrag betreft: Elke vorm van verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag met een (al dan niet seksuele) connotatie (duiding) dat als doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast, in het bijzonder wanneer een gewelddadige, manipulatieve, bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende situatie wordt gecreëerd.

1.2.2 Sportniveaus

In dit onderzoek hanteren we verschillende begrippen ter duiding van het niveau waarop de gymSPORTERS hun sport beoefenen:

- topsport: internationale wedstrijden³
- semi-topsport: niveau of niveaus net onder topsport (1e/2e divisie bij turnen Dames/heren, één na hoogste niveau bij acro en trampoline); nationale wedstrijden
- wedstrijdSPORT: alle overige sporters die deelnemen aan wedstrijden (nationaal, regionaal/lokaal)
- recreatiesport: sporters die geen of alleen recreatieve wedstrijden doen.⁴

1.3 Vragenlijstonderzoek

We gaan in deze paragraaf in op het kwantitatieve deel van het onderzoek: het vragenlijstonderzoek onder een grote groep (oud-) beoefenaars van de gymnsport.

1.3.1 Omschrijving van de onderzoeksgroepen

De KNGU had de wens om alle huidige (semi-)topsporters te bevragen naar hun ervaringen met grensoverschrijdend gedrag in de sport. Deze groep (semi-)topsporters omvat zowel minderjarigen als meerderjarigen die vanaf 2014 hebben gesport of dat anno 2020 nog steeds doen. Gegeven de verhalen van oud-topturnsters over wat hen is overkomen tijdens hun carrière heeft de KNGU tevens de opdracht gegeven om ook de oud-sporters de gelegenheid te geven om hun verhaal te doen ten behoeve van dit onderzoek. Onder oud-sporters verstaan we de groep die voor 2014 een of meer disciplines van de gymnsport beoefende. Dat kan op alle niveaus zijn: recreatief, wedstrijd sport en (semi-)topsport.⁵ Bij die diverse niveaus is in het onderzoek onderscheid gemaakt naar de diverse disciplines⁶

1.3.2 Drie vragenlijsten en procedure

Er zijn drie vragenlijsten ontwikkeld die voornoemde onderzoeksgroepen omvatten:

- a. Vragenlijst voor oud-sporters (<2014)
- b. Vragenlijst voor volwassen sporters (>2014)
- c. Vragenlijst voor minderjarige sporters (>2014)

Bij de drie vragenlijsten hebben de respondenten de mogelijkheid om zowel het niveau als de discipline(s) in te vullen. Er zijn qua inhoud van de vragenlijsten wel verschillen. Voor de huidige (volwassen en minderjarige >2014) sporters is aansluiting gezocht bij de eerder ontwikkelde methodiek voor de wielrensport in opdracht van de Koninklijke Wielrenunie (KNWU) waar op een vergelijkbare wijze naar grensoverschrijdend gedrag is gekeken (Van Wijk et al., 2018). In de vragenlijst is gevraagd naar ervaringen met grensoverschrijdend gedrag in het laatste sportjaar. Voor de oud-sporters is dat niet mogelijk, want er was geen beschikking over e-mailadressen. Zij konden een vragenlijst invullen en hun verhalen opschrijven (die soms tot de jaren 80 van de vorige eeuw teruggingen). We gaan hieronder gedetailleerder in op de constructie van de vragenlijst voor de drie groepen respondenten.

a. Oud-sporters (<2014)

De vragenlijst voor de groep oud-sporters heeft naast een aantal gestandaardiseerde vragen ook open vragen. Het doel hiervan is om de oud-sporters in de gelegen-

heid te stellen hun verhaal op te schrijven, ongeacht de tijdsperiode, het niveau en de disciplines. Het gaat hierbij niet om het vaststellen van de omvang van het grensoverschrijdende gedrag. Dat is vrijwel niet op een betrouwbare manier vast te stellen. De ervaringen van de oud-sporters zijn illustratief voor met name het turnen dames op topniveau. We hebben nadrukkelijk ook gevraagd naar positieve ervaringen om ook die oud-sporters in de gelegenheid te stellen hun verhaal te doen (zie bijlage 2).⁷

b. Volwassen sporters (>2014)

Zoals gezegd is voor de constructie van de vragenlijst aansluiting gezocht bij de eerder ontwikkelde methodiek voor de KNWU. De vragen, die gaan over het grensoverschrijdende gedrag, zijn onder meer ontleend aan de strafbepalingen in het Wetboek van Strafrecht (geweld, bedreiging et cetera) en het tuchtrecht, waarin overlap zit. Verder zijn er vragen toegevoegd die niet ontleend zijn aan strafrechtelijke juridische kaders, maar wel tegen gedeelde sociale normen ingaan. Dit zijn bijvoorbeeld vragen over roddelen over het uiterlijk van de (minderjarige) sporter, die formeel niet strafbaar zijn maar wel onfatsoenlijk in onze samenleving. Daarnaast zijn met behulp van deskundigen bij de verschillende gymdisciplines sportspecifieke gedragingen toegevoegd. Voor de wielrenners waren dat bijvoorbeeld gewicht en voeding, voor de gymnsport zijn dat bijvoorbeeld het negeren van en doortraining met blessures. De vragenlijst heeft met andere woorden een generiek karakter met aandacht voor de sportspecificiteit. De vragen zijn grotendeels gestandaardiseerd (zie bijlage 3).

c. Minderjarige sporters (>2014)

Voor de minderjarige sporters zijn de vragen hetzelfde als bij de volwassen sporters, de vraagstelling (woordgebruik, zinsopbouw) is echter aangepast aan het niveau van een kind van rond de acht jaar in samenspraak met een recherchepsycholoog, gespecialiseerd in het horen van kinderen en kwetsbare mensen. Waar de volwassen sporters zelf de vragenlijst konden invullen, is bij de minderjarigen ervoor gekozen om eerst de ouders de vragen te laten bekijken alvorens die met hun kind te delen dan wel om samen met hun kind in te vullen (zie bijlage 4).

1.3.3 Procedures

Van de (volwassen en minderjarige) sporters vanaf 2014 tot heden beschikt de KNGU over e-mailadressen. Omwille van de privacy heeft de KNGU de potentiële respondenten benaderd. Als eerste is een aankondigingsbrief gestuurd met de vraag aan de (ouders van) de sporters of zij hun medewerking wilden verlenen. De

(ouders van de) sporters konden aangeven als ze geen medewerking wilden verlenen. In totaal hebben 212 (ouders van) sporters aangegeven niet te willen meewerken aan het onderzoek. De genoemde redenen zijn onder meer dat ze zijn gestopt met de sport en daarom niet willen meewerken. Zij zijn uit het bestand gehaald.

Twee weken na het aankondigingsbericht hebben de respondenten een e-mail van de KNGU gekregen met een link naar de online survey in een beveiligde omgeving van Verinorm. Aan de respondenten is duidelijk gemaakt dat de KNGU geen inzicht krijgt in de antwoorden, maar dat de ingevulde gegevens direct naar een database van de onderzoekers gaan.

In de communicatie naar de ouders van de sporters in de leeftijd van 8 tot 12 jaar is aangegeven aan de ouders om samen met hun kind de vragenlijst in te vullen. Bij sporters in de leeftijd van 12 tot 15 jaar is aan de ouders overgelaten of zij hun kind hierbij wilden helpen. Kinderen ouder dan 15 jaar konden zelf de vragenlijst invullen, mits de ouders dit toestonden. In de vragenlijst staat ook een verwijzing naar de geëigende instanties als (ouders van) sporters verdere hulp of informatie willen.

Voor de oud-sporters is een andere procedure gevolgd omdat de KNGU geen contactgegevens heeft van deze groep. Op de website van de KNGU is een button geplaatst met toelichting die verwijst naar een online vragenlijst (bijlage 2). Deze vragenlijst heeft een andere vorm dan de vragenlijst die is uitgezet bij de (semi-) topsport, wedstrijd- en recreatiesport. Het doel van dit deel van het onderzoek is anders, het gaat er in het onderzoek onder de voormalige sporters niet zozeer om de omvang van het grensoverschrijdende gedrag vast te stellen, maar veeleer om de respondenten hun ervaringen te laten delen, alsook om zicht te krijgen op de aard van het grensoverschrijdende gedrag.

1.3.4 Steekproeven en responses

De KNGU heeft alle sporters van (semi)topsportniveau die tussen 2014 en 2020 actief zijn of zijn geweest de gelegenheid willen geven om de vragenlijst in te vullen. Het betreft 8.147 sporters over alle disciplines. Hiervan heeft 19 procent de vragenlijst ingevuld (tabel 1).

Daarnaast heeft de KNGU een willekeurige steekproef gedaan bij 5 procent uit de *overige* leden (8 tot 18 jaar, die niet in de vorige groep vielen) van het ledenbestand waar zo'n 180.000 leden zijn geregistreerd. In totaal zijn er 7.136 leden aangeschreven die in de breedtesport actief zijn. Hiervan heeft 16 procent de vragenlijst ingevuld.

In totaal zijn er, verdeeld over alle niveaus, 12.200 minderjarigen en 3.083 volwassenen aangeschreven. De respons is respectievelijk 17 en 21 procent. De

respons bij zowel de volwassenen als de minderjarigen is laag. Daarmee zijn de resultaten niet representatief, eerder illustratief.⁸

Voor de oud-sporters is de online vragenlijst op de site van de KNGU beschikbaar gesteld. Ruim 450 personen hebben de vragenlijst geopend en 282 daarvan hebben de vragenlijst (deels) ingevuld (niet vermeld in tabel).

Tabel 1. Steekproeven en respons

	Aangeschreven	Vragenlijst geopend	Vragenlijst ingevuld	Respons
<i>Recreatief</i>	7.136	?	1160	16%
<i>Wedstrijdsport</i>				
<i>Semi- topsport</i>	8.147	?	1553	19%
<i>Topsport</i>				
	Aangeschreven	Vragenlijst geopend	Vragenlijst ingevuld	Respons
<i>Minderjarig</i>	12200	2724	2061	17%
<i>Volwassen</i>	3083	809	662	21%

1.4 Interviews

Met diverse groepen respondenten van in en buiten de gymnsport zijn interviews gehouden met het doel om de ‘verhalen achter de cijfers en documenten’ op te tekenen. Zoveel mogelijk (voormalig) sporters en ouders zijn in de gelegenheid gesteld om hun verhaal te doen. De gesprekken met de (oud)sporters, ouders en trainers hebben een beeld geschetst over wat de cultuur was en is in de gymnsport en hoe de gymnsport in de loop van de tijd is veranderd. We hebben ons aangesloten bij de termen die ze zelf gebruiken (in woord en schrift). Begrippen als ‘depressief’ en ‘eetstoornis’ zijn van hen afkomstig. Er is gesproken met een aantal deskundigen (waaronder medici) over de vraag welke gevolgen het beoefenen van de gymnsport heeft gehad voor hun cliënten/(ex)gymnsporters. Daarbij zijn – vanzelfsprekend – geen namen genoemd. De deskundigen van buiten de gymnsport, die overigens allen een evidente affiniteit hebben met de sport, hebben vanuit een buitenstaanderperspectief hun verhaal over de gymnsport verteld. In totaal hebben we 179 personen geïnterviewd. In tabel 2 staat een overzicht van het type respondenten. Sommigen hebben we meermaals gesproken.

Tabel 2. Overzicht van type respondenten

	Aantal
<i>Oud-sporters</i>	
Sporters	46
Ouders	14
<i>Minderjarigen</i>	
Sporters	10
Ouders	14
<i>Volwassenen</i>	
Sporters	23
Ouders	4
TeamNL (groepsinterview; 4 later individueel)	8
<i>Niet sporters</i>	
Wetenschappers	8
Trainers	15
Bestuursleden	17
Sportmanagers	2
Overige functionarissen (ook oud)	5
(Para)medici	5
Journalisten	6
Oud topsporters/ beleid	2
Totaal	179

Grofweg de helft van de interviews zijn – vanwege COVID – telefonisch of via een online-videoverbinding gehouden. De andere interviews hebben fysiek plaatsgevonden. De interviews zijn gehouden aan de hand van topiclijsten (zie bijlagen 5/6) en varieerden in duur van een halfuur tot 2,5 uur. Van elk interview is een schriftelijk verslag gemaakt. Aan alle (ouders van) sporters is meegedeeld dat hun bijdrage vrijwillig is en dat zij hun verhaal anoniem hebben kunnen vertellen. Sommige (voormalige) sporters en/of ouders hebben nadien nog stukken toegestuurd of de onderzoekers voorzien van aanvullende informatie.

1.5 Wijze van analyseren en rapporteren

De kwantitatieve gegevens zijn geanalyseerd met het statistische programma SPSS waarbij voornamelijk gebruik is gemaakt van beschrijvende statistische methoden. De kwalitatieve informatie, waaronder de interviews en de antwoorden van de oud-gymsporters op de open vragen, is opnieuw gecodeerd naar positieve, neutrale en negatieve ervaringen, de aard van het grensoverschrijdend gedrag en de gevolgen voor hun persoonlijke leven.

In drie hoofdstukken (2, 3 en 4) beschrijven we de bredere context van de gym-sport, zowel qua structuur als qua sportspecificiteit, en bestaande onderzoeken over grensoverschrijdend gedrag. In drie afzonderlijke hoofdstukken (5, 6 en 7) komen achtereenvolgens de volgende groepen gymSPORTERS aan de orde: de oud-gymSPORTERS, de huidige volwassenen en minderjarige gymSPORTERS. De kwantita-tieve gegevens vormen het raamwerk van deze hoofdstukken. Met de kwalitatieve informatie (open vragen en interviews) illustreren, verdiepen en nuanceren we de cijfermatige bevindingen. In de daarop volgende hoofdstukken (8, 9 en 10) staan we stil bij de governance, het beleid, de rechterlijke uitspraken en interne onderzoeken. In de laatste hoofdstukken (11 en 12) staan respectievelijk de beantwoording van de onderzoeksvragen, conclusies en aanbevelingen, en een methodologische reflectie.

Alle citaten van (oud-)SPORTERS, ouders, trainers enzovoort zijn onherleidbaar gemaakt tot individuele personen. Dat wil zeggen dat we feitelijkheden hebben veranderd (zoals jaren, leeftijden, carrièregegevens, blessures) zonder afbreuk te doen aan de strekking van het citaat.

1.6 Reflectie op het onderzoek

Wij zijn ons ervan bewust dat normen veranderlijk zijn naar plaats en tijd, zie hoofdstuk 4 Normenkader. Dit te ontkennen is een anachronisme. Er is nagegaan of de omschreven gedraging geaccepteerd was in a) de samenleving, b) de (semi-/top) sport en c) meer in het bijzonder in de (semi-/top)gymSPORT in een bepaalde tijd. We hebben dit dilemma beschouwd in het licht van onder meer de beschikbare wetenschap en de rechtspraak in die tijd over bepaalde feiten en omstandighe-den. Aanvullend in de interviews is gevraagd naar wat in die tijd als ‘normaal’ werd gezien in de (semi-/top)sport en meer in het bijzonder in de (semi-/top)gymSPORT.

Tegelijkertijd moeten we ervoor waken dat we ongewenst gedrag niet norma-liseren of bagatelliseren. Hierdoor kunnen slachtoffers nogmaals slachtoffer zijn (dubbele victimisatie). Het kan bij de slachtoffers gaan om een ernstig trauma. Het zelfverdedigingssysteem is dermate ontwricht dat zij hun identiteit kwijt zijn geraakt omdat zij als object zijn behandeld. Zij worstelen met de zingeving van hun leven. Sommigen dissociëren, lijden aan een eetstoornis, reageren impulsen af door zich te beschadigen, zijn of waren suïcidaal, kunnen niet meer werken, lijden ondraaglijke fysieke pijnen, komen het huis niet meer uit en/of zitten/zaten in een instelling, enzovoort. Ook de slachtoffers, die weliswaar niet in een instelling heb-ben gezeten, wel kunnen werken en bijvoorbeeld een gezin hebben, ondervinden van de gymSPORTperiode nog dagelijks de gevolgen. Voor alle slachtoffers geldt dat

zij recht hebben op erkenning en dat er geen sprake kan en mag zijn van normaliseren van overschrijdend gedrag.

Kortom: In het onderzoek hebben wij continu rekening trachten te houden met enerzijds het feit dat we zomaar terug kunnen kijken alsof de normen altijd hetzelfde zijn geweest in de gymnsport en anderzijds dat er sprake is van zeer ernstige feiten en omstandigheden, alsmede gevolgen voor slachtoffers die we niet kunnen en mogen normaliseren of bagatelliseren.

De directe aanleiding voor dit onderzoek in de gymnsport zijn de verhalen van oud-topturnsters in de media over wat hen is overkomen in de tijd dat ze turnden. De KNGU heeft daarop besloten om een grondig onderzoek te laten doen naar wat er in het verleden is gebeurd *en* om handvatten aangereikt te krijgen om de gymnsport veiliger en gezonder te maken. De KNGU wil met andere woorden kritisch naar de eigen sport, rol en organisatie kijken. Een onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek is daarvoor het middel. Aanvankelijk was het de bedoeling om alleen de (oud)topsporters in het onderzoek te betrekken. Al snel heeft de KNGU besloten om ook de breedtesport erbij te betrekken en wilde niet alleen kwalitatief onderzoeksmateriaal krijgen, maar ook een kwantitatief beeld over hoe het er nu met de gymnsport voorstaat. We kunnen zeggen dat met de aantallen respondenten die in dit onderzoek zijn verwerkt dit het grootste onderzoek in een specifieke sport is ooit uitgevoerd in Nederland (en mogelijk daarbuiten), maar we kunnen gezien de tamelijk lage respons op de vragenlijst geen generaliserende conclusies trekken over de *gehele* gymnsport.

Het onderzoek heeft in een korte tijdsspanne plaatsgevonden, namelijk van september 2020 (moment van opdrachtverlening) tot april 2021 (opleveren eindrapportage). In die tijd zijn de vragenlijsten gemaakt, uitgezet, geanalyseerd, interviews gepland en gehouden, talloze documenten bestudeerd en is er gerapporteerd over de bevindingen in deze rapportage. We hebben getracht alle recht te doen aan de behoeften van de respondenten door naar hun verhalen te luisteren. Enkelen van hen hebben we, gezien hun emotionele en psychische toestand, gewezen op de mogelijkheden van nadere hulpverlening. We hebben, overigens niet alleen in dit onderzoek, maar ook onder oud-topwielrenners, de ervaring opgedaan dat door onze vragen sommige respondenten zich op dat moment pas bewust werden van wat ze hebben meegemaakt. Die reactie hebben we ook van sommige respondenten gehad in de vragenlijsten. We hebben ze gewezen op de mogelijkheden bij Centrum Veilige Sport Nederland en soms ook van aangifte bij het ISR en/of de politie.

Vrijwel alle gesproken respondenten juichten het onafhankelijke onderzoek toe, maar beklemtoonden daarbij de hoop/verwachting dat de KNGU aan het werk zou

gaan met de resultaten. Het wantrouwen naar de KNGU is groot, vooral omdat het onderwerp niet nieuw is en er al eerdere onderzoeken hebben plaatsgevonden. Een handvol kritische respondenten had hun bedenkingen betreffende de meerwaarde van dit onderzoek. Zo verwezen zij naar eerdere gelijksoortige onderzoeken over misstanden in de gymnsport, waarmee niets is gedaan. Of dat laatste het geval is, blijkt uit dit onderzoek. Het eerste punt – er is al veel bekend over misstanden – is correct. In het verleden zijn er diverse (lokale en kwalitatieve) onderzoeken verricht en publicaties daarover verschenen. Een duidelijk markeringspunt zijn de verhalen in het blad Helden uit 2011. We nemen die bevindingen mee in ons onderzoek. Een duidelijk verschil met de voorgaande onderzoeken is dat deze studie door de omvang van de onderzoeksgroepen een illustratief beeld biedt van het grensoverschrijdende gedrag de gymnsport, maar ook dat de positieve kanten van de sport aan bod komen. Dit is geen pleidooi voor het verdoezelen van misstanden, integendeel, die komen ruimschoots aan bod, maar we besteden ook aandacht aan de andere kant.

Het onderzoek is uitgevoerd in een hectische mediatijd. De Tweede Kamer heeft er zelfs een hoorzitting aan gewijd (november 2020). Voor ons als onderzoekers was dit niet ideaal. Wetenschappelijk onderzoek is gebaat bij een rustig ‘onderzoekklimaat’. Uit de verhalen van de respondenten hebben we niet de indruk gekregen dat de stormachtige berichtgeving invloed heeft gehad op het onderzoek. De respondenten hadden alle begrip voor de situatie en verhalen van de oud-turnsters en konden goed over hun ervaringen vertellen. Iedereen sprak de wens uit dat de gymnsport veiliger en gezonder wordt. Daarvoor doen we aanbevelingen.

Eindnoten

1. De ethische commissie van de Vrije Universiteit heeft positief geadviseerd over het onderzoek en de wijze waarop het is uitgevoerd.
2. Zoals het onderzoek ‘Ervaren prevalentie en aard van pesten en de maatregelen tegen pesten op sportverenigingen’ (Eijl, Eijnden van den, Klein en Knops, 2013) en het rapport Grensoverschrijdend gedrag in de Nederlandse Sport, prevalentieonderzoek gebaseerd op jeugdervaringen (Mulder, Cuelenaere, Elshout, Farzan en Zandvliet, 2020).
3. Voor het begrip topsport en daarvan afgeleid het begrip topsporter is aansluiting gezocht bij Van Staveren (1993): ‘Een sportman of sportvrouw, die in een interlandwedstrijd een land mag vertegenwoordigen in een gekwalificeerde tak van sport en individueel of met zijn of haar team presteert op het niveau van finales of eindrondes van Europese kampioenschappen, wereldkampioenschappen, Olympische Spelen of met deze kampioenschappen of spelen vergelijkbare toernooien, dan wel zijn of haar leeftijd, talent en inzet in aanmerking nemend, in staat is dat niveau binnen afzienbare tijd te halen’.

4. In het onderzoek is het onderscheid tussen nationale wedstrijdporters en recreatiesporters diffuus gebleken en wordt meestal volstaan met de driedeling: top, semi-top en breedtesport (recreatie).
5. Onder topsport internationaal sporten of hebben gesport. Nationaal betreft wedstrijdniveau op hoog niveau (inclusief semisport niveau).
6. De disciplines zijn Turnen dames, Turnen heren, Trampolinespringen, Acro, Ritmisch, Rhönnrad, Dans, Groepsspringen, Gymnastiek en Freerunning.
7. Uit de resultaten blijkt dat een aantal sporters dat na 2014 nog actief was in de gymnsport de vragenlijst voor de oud-sporters hebben ingevuld.
8. Er is geen informatie over degenen die de vragenlijst niet hebben ingevuld. Uit sommige interviews hebben we vernomen dat sporters de vragenlijst niet hebben ingevuld omdat ze geen ervaringen hebben met grensoverschrijdend gedrag.

DEEL 1

CONTEXT VAN DE GYMSPORT

2 Gymsport: specificiteit en structuur

In dit hoofdstuk staat de specificiteit van de (gym)sport centraal. We gaan in op de organisatiestructuur van de gymnsport. In dit hoofdstuk schetsen we in het kort de (inter)nationale gymnastiekcontext, de piramidale structuur met de nationale bond KNGU, de aangesloten clubs en sporters. Zo maken we de relatie tussen de internationale gymnastiekfederatie FIG en de KNGU helder, alsmede de relatie tussen de KNGU, de clubs en NOC*NSF. Ook schetsen we de betrokkenheid van andere stakeholders kort, waaronder bijvoorbeeld gemeenten.

2.1 De gymnsport als sport

Het begrip sport is een complex begrip. Sport is een bewegingsactiviteit, maar ook een vorm van vermaak. Sport is vrijetijdsbesteding maar kan ook een vorm van arbeid zijn. Sport is recreatie, maar ook entertainment. Sport bindt mensen samen, maar is tegelijkertijd gedreven door competitie tussen mensen en is ook een uitingsvorm van rivaliteit en nationalisme. Sportbeoefening is gezond, maar kan ook heel ongezond zijn. Denk aan blessures, overtraining en zware psychische belasting. Toch bestaan er bepaalde basiskenmerken die het verschijnsel sport samenbinden en het fenomeen onderscheiden van alle andere verschijnselen in de samenleving. De hiernavolgende intrinsieke kenmerken typeren het verschijnsel sport en onderscheiden de sport van andere verschijnselen in de samenleving:

- (meestal fysieke) krachtmeting onder zoveel mogelijk gelijke omstandigheden
- krachtens vooraf aanvaarde regels
- rivaliteit: een op wedijver gericht winststreven bij de deelnemers
- prestatievergelijking en aanwijzen van een winnaar (Olfers, 2009)

De gymnsport is een van de verschijningsvorm van sport en bestaat uit verschillende disciplines of sportvormen. De KNGU omvat verschillende gymnsporten:

- acrobatische gymnastiek is samenwerken tussen sporters in de meest optimale vorm, waarbij lenigheid, kracht en balans de basiselementen zijn. De muziek en choreografie ondersteunen de schoonheid van de oefening.
- freerunning: Bij freerunning bewegen sporters via acrobatische sprongen, bijvoorbeeld een salto en over obstakels.
- groepsspringen bestaat uit verschillende sprong- of vloersituaties, het draait hierbij om samenwerking. Sporters springen met tempo achter elkaar aan.
- ritmische gymnastiek: met behulp van een bal, hoepel, touw, lint en knotsen oefeningen uitvoeren.
- rhonradturnen is met een rad oefeningen uitvoeren. Vanwege het feit dat dit een te kleine sport betreft en vanwege de herleidbaarheid naar personen, is deze sport niet in het onderzoek betrokken.
- trampolinespringen: met een trampoline oefeningen individueel of synchroon uitvoeren.
- turnen dames: oefeningen uitvoeren op vier toestellen: sprong, brug ongelijk, evenwichtsbalk en vloer.
- turnen heren: oefeningen uitvoeren op de vloer, voltige, ringen, sprong, brug en rekstok.
- dans: jazz-, street- en urbandance. Verschillende dansstijlen met elk hun eigen kenmerken.
- gymnastiek: gymsportactiviteiten op recreatieve wijze (zonder competitie-element) beoefenen. Vaak breed motorische oefeningen, gericht op het behouden en verwerven van gezondheid en vaardigheden. Van het nijntje Beweegdiploma dat jonge kinderen de basis van bewegen aanleert tot en met activiteiten voor senioren.

2.2 Van beweegaanbod naar wedstrijden naar topsport

De KNGU kent in de gymsport een groot beweegaanbod. Dit begint al bij het jonge kind. Het beweegprogramma is ontwikkeld voor kinderen van twee tot en met vijf jaar. In 2013 is het nijntje-Beweegdiploma geïntroduceerd.¹ Het betreft een speels beweegprogramma, gericht op de motorische, sociale en cognitieve ontwikkeling van het jonge kind. Dit beweegaanbod wordt aangeboden door clubs op basisscholen, bij de kinderopvang, gemeenten en door zelfstandige ondernemers. Inmiddels hebben volgens de KNGU-website meer dan 50.000 kinderen een nijntje-Beweegdiploma ontvangen.² Tijdens de lessen gaat het om terugkerende kenmerken, waaronder verbinden, combineren, reageren, oriënteren, ritme, variëren en balanceren.

Naast het nijntje-Beweegdiploma kent de KNGU een groot aanbod aan trainingen. Trainingen in de gymnsport vinden in eerste instantie plaats op de club, een lokale vereniging. Er bestaan veel verschillende soorten verenigingen. Verreweg de meeste van die verenigingen bieden alleen recreatieve en wedstrijdsport aan, andere verenigingen bieden ook of uitsluitend (semi-)topsport aan. Hieruit volgt dat het merendeel van de verenigingen een beperkt aantal uren training per sporters aanbiedt. Andere verenigingen komen soms wel tot dertig uur in de week. De sporters trainen meestal onder een trainer die is aangesteld door de vereniging. Vaak zal het om een arbeidsovereenkomst of overeenkomst van opdracht of vrijwilligersovereenkomst tussen vereniging en trainer gaan.

Ongeveer vijftien procent van het totale ledenbestand (dus inclusief niet-sporters) van de KNGU doet mee aan wedstrijden. De KNGU organiseert wedstrijden in alle disciplines op landelijk en vaak ook op regionaal en lokaal niveau.

2.3 De ontwikkeling naar topsport in het turnen

De KNGU kent verschillende trainingscentra voor (potentiële) topsporters. Op dit moment is alleen turnen heren en dames een door NOC*NSF erkende topsport en ingebed in de landelijke structuur voor talentontwikkeling.

Op landelijk niveau zijn er Centra voor Topsport en Onderwijs (CTO) en Nationale Topsport Centra (NTC). Bij een CTO gaat het om een locatie waar zowel trainingsaccommodaties, onderwijsfaciliteiten, huisvesting en voorzieningen op verschillende gebieden, zoals medische en mentale begeleiding, bij elkaar zijn gebracht. Talentvolle sporters krijgen de gelegenheid om trainen, wonen en school te combineren. Er zijn in Nederland diverse CTO's: in Amsterdam, Den Haag, Eindhoven, Heerenveen en Arnhem (Papendal). Bij een NTC trainen sporters die deel uitmaken van de nationale selectie. Net als veel andere bonden heeft de KNGU haar NTC gevestigd bij de CTO, in dit geval Heerenveen.

Vervolgens bestaat een netwerk van opleidingen op regionaal niveau, TeamNI topsportcentra, die ervoor moeten zorgen dat talenten doorstromen naar uiteindelijk een NTC. Bij een TeamNI topsportcentrum gaat het om een regionaal instroomprogramma dat onder regie staat van de sportbond, in dit geval de KNGU. De KNGU kent regionale trainingscentra in Amsterdam, Den Bosch, Hoofddorp en Nijmegen voor de dames. Voor de heren betreft dit Den Bosch, Heerenveen, Hoofddorp en Zwijndrecht. Daar onder staan bij turnen de Dutch Gymnastics opleidingscentra in Nijmegen, Utrecht, Amsterdam, Haarlem, Zoetermeer voor de dames.

De verenigingen verschillen van elkaar. Er zijn verenigingen met meerdere locaties, verdeeld over verschillende gemeenten. Sommige centra bieden alleen top-

sport aan, anderen bieden zowel topsport als recreatiesport aan. Een respondent van een van de regionale topsportcentra (CTO) geeft over de verhoudingen aan: “We hebben 15/20 mensen in de topsport. 200 in de wedstrijd sport. Voor de rest zijn het recreanten.”

2.4 Turnen Dames

Bij de KNGU zijn de dames topsporters als volgt ingedeeld:

Oranjeselectie

Senioren, verdeeld in twee groepen. Meerderjarigen, ervaren senioren (vanaf 19 jaar): prestatie fase. Beginnende senioren (16 t/m 18 jaar): ontwikkelfase. Aantal deelnemers Oranjeselectie: 13

Jong oranje

Junioren, 14 en 15 jaar. Aantal deelnemers Jong oranje: 10

Jong talentgroep

Sporters van 12 en 13 jaar. Zij maken nog geen deel uit van de Oranjeselectie. Aantal deelnemers Jong talentgroep: 36

NB: Aan de eredivisie turnen-dames kunnen ook sporters deelnemen die geen onderdeel zijn van de (Jong) Oranjeselectie of Jong talentgroep, maar op clubniveau trainen.

De weg naar de topsport verloopt in het turnen bijvoorbeeld eerst via de eigen vereniging, dicht bij huis. De jongste kinderen die kunnen deelnemen aan selectiewedstrijden zijn acht jaar en worden in ieder geval dat seizoen negen. Vervolgens vindt op acht-/negenjarige leeftijd de selectie plaats en is duidelijk op welk niveau het kind zal uitkomen bij wedstrijden. Verenigingen kunnen de jonge sporters inschrijven. Verenigingen die topsport aanbieden, schrijven vaak hoog in, het zogenaamde N1-niveau. Als het kind dit niveau haalt, stroomt het direct in op landelijk niveau. Verenigingen, die geen topsport aanbieden, schrijven in de regel in op het niveau waarvan de trainer denkt dat het kind het aankan. Bij N2- en N3-niveau vindt plaatsing voor de landelijk competitie plaats via de regio. Een bepaald percentage gaat uiteindelijk door naar het landelijk wedstrijd niveau. Op landelijk niveau is er vervolgens een kwartfinale, halve finale en hele finale. Een respondent, trainer, vertelt over de selectie van jonge kinderen bij het turnen:

“Bij N-2 moet plaatsing plaatsvinden in de regio. Het meisje dat voor het eerst wedstrijden doet, is dan acht of negen. Een wedstrijd is heel spannend. Kinderen van januari lopen voor en hebben een voordeel [want ouder]. Stel een meisje valt vijf keer van de balk, door de zenuwen kan dat zomaar, het is namelijk de eerste wedstrijd van haar leven. Zelfs als ze in de eigen turnzaal de oefening wel heel goed kan uitvoeren, is het meteen voorbij. Soms zijn er twee kwalificatiewedstrijden. De beste telt dan. Als het niet lukt, dan zijn de wedstrijden dat jaar over. Het volgende jaar heeft het meisje weer de bibbers, of ze het dan haalt is dan de vraag.”

Dertien en veertienjarigen mogen meedoen aan instroomtesten voor de top. De sporter wordt getest op basis van lenigheid, kracht en vaardigheid op de toestellen. Voor selectie moet de turnster naar Heerenveen. Vanaf een bepaald percentage van het totale aantal punten wordt de sporter geselecteerd voor de Jong Oranjeselectie. Naast deze instroomtest kunnen ze ook op basis van wedstrijdresultaten en/of in een kwalificatie procedure voor een internationaal toernooi (punten in een wedstrijd of op basis van meer subjectieve criteria) worden toegelaten tot (Jong) Oranje.

Op tienjarige leeftijd trainen de kinderen ongeveer twintig uur in de week, dat zijn zes of zeven trainingen per week. In het jaar dat het kind elf of twaalf is, traint het veelal bij een Dutch Gymnastics opleidingscentrum. Als het kind dan goed presteert en junior wordt, dat is op de leeftijd dertien/veertien jaar, gaat het een paar keer per week naar een TeamNL topsportcentrum of een DG-opleidingscentrum. Daarna, vanaf vijftien jaar, gaat het talentvolle kind volledig naar een TeamNL topsportcentrum. Een kind traint vanaf de leeftijd van veertien/vijftien jaar soms tot dertig uur in de week. Met zestien, zeventien jaar kan het talentvolle kind deelnemen aan internationale wedstrijden. In het verleden werd nog meer uur in de week getraind. Er zijn turnsters die in de jaren negentig van de vorige eeuw op twaalfjarige leeftijd veertig uur in de week trainden en niet naar school gingen.

Bij de dames zijn de trainers bij de Dutch Gymnastics opleidingscentra en de TeamNL topsportcentra in dienst van de clubs. Alleen bij het NTC in Heerenveen zijn de meeste trainers in dienst van de KNGU.

Kinderen jonger dan veertien jaar kunnen nog geen deel uitmaken van de (Jong) Oranjeselectie. Er is voor turnsters van twaalf tot dertien jaar een jong talenten groep. Zij hebben per jaar drie landelijke trainingsweekenden. Hier kan in principe iedere talentvolle sporter, die op het hoogste niveau aan wedstrijden doet, door de club worden ingeschreven. Iedere club in Nederland kan bij turnen dames het hoogste niveau aanbieden (al doen lang niet alle clubs dat).

Daaronder, voor de groep van tien en elf jaar, zijn er districtstrainingen. Elk district kent deze decentrale trainingen, op vijf momenten in het seizoen. Deze zijn voor turnsters, die op N1- en N2- niveau uitkomen, die hiervoor ingeschreven kunnen worden. Dit dient gelijk als scholingsmoment voor de trainers.

2.5 Turnen Heren

Bij het turnen heren is een andere werkwijze en structuur dan bij turnen dames. De topsporters bij turnen heren worden in de volgende groepen ingedeeld:

Senioren kernteam

Turners die in deze cyclus al een bijdrage (kunnen) leveren aan een Olympische Kwalificatie.

Instroomteam:

Senioren sporters (ouder dan 18) met potentie maar nog niet presterend op het niveau van het kernteam.

Team 2028 (Jong Oranje)

Jonge talenten (vanaf het jaar dat ze 14 worden) worden op basis van kwalitatieve eisen uit de talentpool geselecteerd.

1 talentpool

Deze pool is niet landelijk georiënteerd. Er is er één op elk centrum, de jongens trainen bij een centrum of bij een van de clubs. Er zit geen selectienorm op. Wel talenterkenning, geen selectie.

Bij het turnen heren in Nederland wordt gewerkt met de vier regionale centra Den Bosch, Heerenveen, Hoofddorp en Zwijndrecht (Zwijndrecht wordt per september 2021 Rotterdam) met trainers in dienst van de KNGU. Alleen op deze vier centra wordt topsport bedreven. De centra hebben een taak in talenterkenning en -ontwikkeling richting de clubs. De clubs kunnen tien keer per jaar met hun pupillen op het centrum trainen. Op die manier ontwikkelen de trainers van de clubs zich verder. Wanneer talenten worden herkend, ontstaat er een nauwere samenwerking tussen club en centrum. Bij de overgang naar de middelbare school gaan jongens met talent naar Jong Oranje. Hier vinden geen wedstrijden/selectiemomenten voor plaats. Monitoring vindt op de voorafgaande jaren plaats langs de technische leerlijn, via smileys en kleuren. Dit betreft geen selectiedocument maar geeft wel inzicht

in de ontwikkeling. Uiteindelijk gaat het in deze fase niet om absolute prestaties maar om ontwikkelbaar talent. Voor wat betreft het aantal trainingsuren bestaan er bij turnen Heren geen vaste richtlijnen. Sporters in team 2028 hebben ongeveer zes trainingen per week, 22 à 23 uur. Daarvoor wisselt dat afhankelijk van club, de reistijd et cetera. De trainingsuren zijn opgebouwd tot 28 uur als senior (vanaf 18 jaar).

Kwalificatieprocedures voor internationale wedstrijden voor zowel turnen dames als turnen heren worden vastgesteld door de technische directeur van de KNGU (Huishoudelijk reglement, 23 april, 2020). De technisch directeur van de KNGU is de eindverantwoordelijke voor het topsportbeleid. Hij/zij stelt in overleg met de trainers de te volgen (kwalificatie)procedures voor de Olympische Spelen, Wereldkampioenschappen, Europese Spelen en Europese Kampioenschappen op.

De KNGU verschilt niet of nauwelijks van andere sporten wat betreft kwalificatiewedstrijden en de weg naar de topsport via de CTO's. Van belang voor dit onderzoek is evenwel de vraag wat de gymnastieksport karakteriseert en/of bijzonder maakt ten opzichte van andere sporten.

2.6 Karakteristieken van de gymnsport

In Cervin (2020) staat een korte historie beschreven over de introductie van acrobatische elementen in de gymnsport. Tijdens de eerste Olympische turnwedstrijden (1928) werden turnsters beoordeeld op basis van de destijds heersende opvattingen over vrouwelijkheid. De sport mocht niet te intensief zijn, vanwege het 'zwakkere' vrouwenlichaam. Veel turnsters waren destijds voormalig ballerina's van achter in de twintig. Trainer Vladislav Rastorotsky was de eerste die originele gymnastiekelementen uit de acrobatiek introduceerde. De sport werd zo een nieuwe richting ingeduwd. Vervolgens ontstond ook turnen voor kinderen. In 1972 deed de zeventienjarige Olga Korbut mee aan de Olympische Spelen en toonde veel acrobatische oefeningen. De gymnastiekautoriteit FIG (Fédération Internationale de Gymnastique) was niet blij met deze ontwikkelingen bij de turnsport en gaf landen met jonge atleten een waarschuwing: "Nobody should be so irresponsible as to think only of producing competitive animals, hastily trained, frequently damaged and incapable of continued progress after a certain level has been reached" (Uit onderzoek Cervin, 2020.)

Deze oppositie van de FIG was niet zo zeer gericht tegen de acrobatisering van de sport, het ging meer over de teloorgang van de vermeende vrouwelijkheid van de atleten. Vanaf de jaren 70 van de vorige eeuw waren de acrobatische elementen volledig geïntegreerd. Vanaf die tijd begon de aandacht te verschuiven van het acrobatiseren van de sport tot het verder perfectioneren van de sport.

2.6.1 Basissport

De gymnsport wordt gezien als een basissport. Door de veelzijdigheid aan bewegingsvormen leert het kind de wereld te ontdekken en maakt het kennis met het eigen lijf. Gymmen stimuleert de ontwikkeling van de motorische vaardigheden. Het kind leert bijvoorbeeld te balanceren, springen, landen, klauteren, roteren, steunen en bijvoorbeeld ook te hangen. Gymmen stimuleert de coördinatie en behendigheid en de controle over het lichaam.

2.6.2 Esthetische sport

De gymnsport, in het bijzonder dames turnen en ritmische gymnastiek, vindt oorspronkelijk een basis in het ballet. Het is een sierlijke, elegante sport. Het verschil tussen ballet en gymnastiek ligt in de doelen. Het gaat bij gymnastiek om fysieke vaardigheden, onderstreept door artistieke elementen, terwijl de balletdanser(es) de fysieke vaardigheden inzet om juist de artistieke kracht te benadrukken (Kobiela, 2016). Terwijl ballet een vorm is van dans en theaterkunst, is gymnastiek een vorm van sport. De sporters bewegen gracieus en elegant. Het esthetisch karakter is belangrijk. De gymnsport is te vergelijken met bijvoorbeeld het kunstschaatsen. Bij trainingen doen de sporters ook balletoefeningen, waarbij ze trainen op het perfect uitvoeren van de bewegingen.

2.6.3 Acrobatische sport

De gymnsport betreft ook het uitvoeren van uitzonderlijke bewegingskunsten, waarbij het gaat om coördinatie en behendigheid. Een van de disciplines waar dit in het bijzonder tot uitdrukking komt, is acrogym. Het gaat om sportacrobatiek in teamverband. Ook de andere disciplines kennen acrobatische elementen. Door respondenten is aangegeven dat het ook een biomechanische sport betreft. Gewicht en lengte spelen bijvoorbeeld een rol bij het roteren. Tijdens de trainingen wordt bekeken of de kinderen de juiste bolle en holle houdingen kunnen aannemen, die bijvoorbeeld nodig zijn om een enkelvoudige geschroefde salto te maken of misschien een driedubbele. Ook wordt aandacht geschonken aan lenigheid en worden rek- en strekoefeningen gedaan.

2.6.4 Concentratiesport

Een aantal disciplines is te categoriseren als gevaarlijke sport, waaronder het turnen. De sporter wordt continu uitgedaagd om angst, bijvoorbeeld om te vallen, te overwinnen. Het kind moet op de balk een salto maken of vluchtelementen uitvoeren op de brug. Concentratie is daarbij zeer belangrijk. De afhankelijkheid van de trainer is zeer groot. Immers, de trainer zal het kind aanmoedigen 'door de angst

heen te gaan' om bijvoorbeeld een sprong op de balk te wagen, waarbij het kind erop moet kunnen vertrouwen dat het wordt gevangen als het misgaat. Een respondent uit het turnen geeft aan dat het sterk zijn bij de turnsport op een andere wijze tot uitdrukking komt dan bijvoorbeeld in de voetbalsport:

“Een turnster kan niet mentaal zwak zijn. Want elke dag moet je heel wat keer je angst overwinnen. Je moet je heel veilig voelen en de juiste technieken aangeleerd hebben gekregen. Altijd sta je op scherp, altijd heb je heel veel adrenaline en ben je alert. Je moet het vertrouwen hebben dat je wordt gevangen. Je moet er ook op kunnen vertrouwen dat je het alleen kunt als de trainers dat tegen je zeggen.”

2.6.5 Binnensport

De meeste gymsportdisciplines zijn binnensporten, met uitzondering van freerunning, voor in een gymzaal of een sporthal. Vaak wordt deze zaal of hal gehuurd door de vereniging van de gemeente. Dit betekent in sommige gevallen dat een club verspreid gebruik maakt van verschillende sporthallen, de accommodatie met andere verenigingen (en andere sporten) moet delen en veel tijd kwijt is met het opbouwen en afbreken van turntoestellen. Soms hebben clubs de beschikking over een eigen accommodatie. Binnensporten betekent dat er soms weinig licht de hal binnenkomt, de hal gesloten is, anders dan bijvoorbeeld de buitensporten, waar het eenvoudiger is om te komen kijken.

2.6.6 Intense sport met veel repeterende bewegingen

In de gymnsport gaat het over het algemeen om een hoge mate van intensiteit, waarbij de atleet zich de basisbewegingen goed eigen maakt, zodat ze ingeslepen raken. Over het turnen geeft een trainer aan:

“Soms krijgen de kinderen weleens blaren op hun handen van het harde werken op de brug. De trainer vindt het belangrijk dat de meisjes dan gewoon door turnen: het kan immers ook weleens in een wedstrijd gebeuren dat je ineens een blaar krijgt. Het is voor de kinderen echter moeilijk om zich door de pijn heen te zetten en kwalitatief goede beurten te maken.” [Van Riel, 2003]

2.6.7 Vroeg-ontwikkelingsport: minderjarigen

De topatleten zijn veelal op zeer jonge leeftijd gestart met gymnastiek. Jaren van dagelijkse training zijn nodig om op professioneel niveau uit te komen. Deelname

aan de Olympische Spelen mag volgens de internationale regels van de FIG al in het jaar dat de sporters zestien jaar worden. De FIG-regelgeving geldt voor bijvoorbeeld de Olympische Spelen en WK's. Er ontstaat dan (vanzelf) een prestatiecultuur. De gymnsport, meer in het bijzonder de turnsport, betreft een sport waarbij op zeer jonge leeftijd talentvolle sporters zeer intensief trainen, veel trainingsuren maken en waarbij de intensiteit van de trainingen zeer hoog is. Op jonge leeftijd, soms zelfs al onder zes- zevenjarigen, vindt selectie op de clubs plaats met als doel sporters op te leiden richting wedstrijd of topsport. Veruit de meeste sporters worden 'slechts' geselecteerd voor wedstrijd sport (van regionaal tot landelijk). Het gaat vooral bij de selectie om zeer lenige, snelle, sterke en slanke kinderen. Een oud-turnster, vertelt:

“Vanuit kleutergym werd ik geselecteerd. Ik mocht al snel twee of drie keer per week trainen. Toen ik negen jaar oud was trainde ik vier keer per week. Toen ik tien jaar oud was, haalde ik op het NK zoveel punten dat ik door moest stromen naar topsport. De eerste tien moesten namelijk door. Ik trainde toen drie keer en ongeveer 24 uur in de week. Ik mocht eerder weg van school om te trainen. [...] Toen dat gebeurde ging ik het huis uit naar een gastgezin. Ik was twaalf. Het was te veel heen en weer rijden voor mijn ouders. Ik trainde toen 31 – 33 uur in de week. Ik was soms van half acht in de ochtend tot half 9 in de zaal.”

Dit betekent dat de sporters overwegend minderjarig zijn op het moment zij al veel trainingsuren maken en topsport bedrijven. Bij veel andere sporten vindt selectie op hogere leeftijd plaats en ligt het aantal trainingsuren op dezelfde leeftijd lager.

Hier bestaat wel een verschil tussen jongens en meisjes. Jongens ontwikkelen zich op een andere wijze dan vrouwen.

2.6.8 Aanrakingssport

Anders dan bijvoorbeeld bij voetbal of hockey betreft de gymnsport een sport waarbij de trainer de atleet fysiek aanraakt. Het kind moet bijvoorbeeld worden opgetild of gevangen. Ook bij het rekken/strekken raakt de trainer het kind soms aan, evenals bij trainingen wanneer bepaalde oefeningen verder worden geperfectioneerd.

2.6.9 Blessuregevoelige sport

Gymnastiek is een blessuregevoelige sport (Edouard et al., 2017). Vanwege de hoge intensiteit en de druk op gewrichten bestaat een grote gevoeligheid voor blessures. Veelvoorkomende blessures betreffen blessures aan schouders, rug, ellebogen, knieën, polsen en enkels.

2.6.10 Jurysport

Alle disciplines, waaronder bijvoorbeeld het turnen, trampolinespringen, ritmische gymnastiek, betreffen een jurysport. Dit betekent dat, anders dan bijvoorbeeld de honderd meter hardrennen, waarbij iedereen kan zien (al dan niet met fotofinish) wie de snelste tijd heeft gehaald, het oordeel altijd in handen is van de jury. De juryleden beoordelen de sporters aan de hand van een aantal vastgestelde criteria, waaronder technische fouten, fouten van de houding, uiterlijke verzorging, e.d. Een jurylid zet de geleverde prestatie af tegen de ideale prestatie. In de turnsport geldt bijvoorbeeld dat het pakje uit de billen trekken tot puntenaftrek leidt. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld wanneer een turnster aan haar haren zit. Juryleden berekenen het cijfer en motiveren dat. Het jurylid noteert de onderdelen en afwijkingen, berekent het cijfer en overlegt het jurybriefje met de motivering van het cijfer.

De KNGU biedt voor personen vanaf zestien jaar juryopleidingen aan. Anders dan bij andere sporten, zoals bij het schoonspringen, wordt bij de jury niet het hoogste en laagste cijfer weggestreept. Bij andere sporten wordt bijvoorbeeld direct, via het omhoogsteken van een bordje, de score getoond. Dit is in de gymnsport niet het geval. In de gymnsport wordt een briefje overlegd. Een voormalig topturnster en thans trainster zegt: “Wanneer met een bordje wordt gewerkt, is direct duidelijk wat de score is per jurylid. Er ontstaat zo geen discussie achteraf. In het turnen is dit anders, soms worden scores opgeschreven door bij elkaar af te kijken.”

2.6.11 Stuwende werking naar hogere uitgangswaarden

In het turnen verloopt, zo is hiervoor uitgelegd, de prestatievergelijking langs uitgangswaarden, waarbij punten worden afgetrokken bij ‘fouten’. Met andere woorden, hoe hoger de uitgangswaarde, hoe groter de kans hoog in de competitie te eindigen. Dit betekent dat in de topsport een stuwende werking uitgaat naar nog ingewikkeldere maar ook nog gevaarlijker oefeningen.

2.6.12 Kledingvoorschriften

In een aantal disciplines (turnen en ritmisch) is het opvallend aan de lichamen van vrouwelijke atleten in de gymnsport dat het overwegend jong-ogende, kleine lichamen zijn zonder volwassen rondingen. Het lichaam wordt geaccentueerd door een strakzittend turnpakje met een V-vorming bij het kruis waardoor de billen, benen en dijen van de turnsters zichtbaar zijn. De rechtvaardiging die wordt gegeven voor de noodzaak van deze turnpakjes is dat ze essentieel zijn voor trainers en juryleden om de lichamen van vrouwelijke atleten te kunnen observeren voor prestatiefouten, zoals gebogen benen (Lord en Stewart, 2020). Deze noodzaak is er blijkbaar bij mannen niet. Mannelijke atleten dragen broeken die niet nauwsluitend zijn.

In Nederland heeft de KNGU, in tegenstelling tot de internationale geldende voorschriften, sinds het seizoen 2018-2019 bepaald dat het dragen van een turnbroekje is toegestaan. Tijdens trainingen dragen de dames in de regel een onderbroekje onder de kleding. Bij wedstrijden dragen zij geen ondergoed. Ondergoed mag tijdens wedstrijden en competities nooit onder het pakje uitkomen, omdat dit leidt tot puntenaftrek. Dames mogen in verband met de veiligheid geen sieraden dragen. Meestal turnen ze op blote voeten. In tegenstelling tot de dames moeten heren bij oefeningen op de ringen, rekstok, brug een singlet dragen en een lange gymnastiekbroek. De heren dragen ook sokken. Turnschoenen zijn toegestaan, maar worden niet verplicht voorgeschreven. Bij de sprong en vloer dragen de heren dezelfde kleding, maar ze mogen ook een korte broek dragen met of zonder sokken of turnschoentjes. Beide oefeningen mogen ze ook met blote voeten uitvoeren.

2.7 De internationale sportstructuur

In de vorige paragraaf zijn de specifieke kenmerken behandeld. Al deze sportspecifieke kenmerken vinden een basis in de zoveel mogelijk gelijke krachtmeting, waarbij langs prestatievergelijking een winnaar wordt aangewezen. Deze beginselen van sport leiden tot een structuur met aan de top een machtige internationale federatie. Deze internationale federatie organiseert internationale wedstrijden en stelt de wedstrijdregels voor de verschillende sporten vast, zodat de sport wereldwijd uniform van karakter is en overal ter wereld herkenbaar. De nationale bonden regelen vervolgens de nationale wedstrijden, waaraan de sporters, die verbonden zijn aan verenigingen/clubs, deelnemen. Deze paragraaf beschrijft meer uitvoerig de sportorganisatiestructuur in de gymnsport.

2.7.1 Gymsport Internationaal: Fédération Internationale de Gymnastique (FIG)

Boven aan de top van de piramide staat de Federation Internationale de Gymnastique (hierna: FIG). De FIG bestaat sinds 1881 en is de oudste sportfederatie. De FIG is de internationale sportbond voor de gymnsport. Bij de FIG zijn 148 nationale bonden aangesloten, waaronder de KNGU. De FIG erkent één gymnsportbond per land. De FIG kent acht verschillende soorten sporten waaronder: 'gymnastics for all', heren en turnen dames, ritmische gymnastiek, trampolinespringen, aerobics, acrobatische gymnastiek en freerunning. De FIG is op internationaal niveau verantwoordelijk voor de bevordering van de gymnsport en stelt zich onder meer tot doel: "to co-ordinate efforts for safe and healthy physical and moral development in gymnastics and the practice of all sports activities relating to it,". Vanaf

2019 staat als expliciet doel in de regelgeving vermeld: “to safeguard athletes and other participants in gymnastics from harassment and abuse” (artikel 2.1, Statutes FIG, 2019). Daarnaast heeft de FIG zich expliciet tot doel gesteld discriminatie tegen te gaan. De FIG organiseert op internationaal niveau verschillende wedstrijden, bijvoorbeeld WK's in de verschillende gymdisciplines. De FIG is aangesloten bij het IOC. De Olympische disciplines betreffen het turnen heren (vanaf 1896), het vrouwenturnen (voor het eerst in 1928 en sinds 1936 staat dit onderdeel op het Olympisch programma), de ritmische gymnastiek voor vrouwen (vanaf 1984) en het trampolinespringen voor vrouwen en mannen (vanaf 2000).

2.7.2 Organisatie

Het congres is het controlerend en regelgevend orgaan en bestaat uit vertegenwoordigers (zogenaamde ‘delegates’) van de aangesloten organisaties (waaronder de KNGU). Het congres vindt ieder even kalenderjaar plaats. De Council bestaat uit 45 vertegenwoordigers van de vijf continenten. De FIG-voorzitter, de vicevoorzitter en vijf leden van het uitvoerend comité maken deel uit van de Council, naast 21 leden die gekozen zijn door het congres, de vijf voorzitters van de continentale federaties en de voorzitter van de atletencommissie. De council komt jaarlijks bijeen en is een belangrijk besluitvormend orgaan. De council bepaalt waar de WK's worden gehouden en komt de bevoegdheid tot het wijzigen van de ‘Technical Regulations and the Gymnastics For All rules and regulations’ toe. De council ratificeert handelingen van het uitvoerend comité, keurt jaarlijks de financiën goed en kan de Code of Conduct aannemen en wijzigen. Het uitvoerend comité is het belangrijkste uitvoerende orgaan en staat onder controle van de council. Het uitvoerend comité zorgt voor de sturing van de organisatie en het financieel management. Het uitvoerend comité bestaat uit 23 leden. De voorzitter, drie vicevoorzitters, vijf voorzitters van de continentale federaties, zes voorzitters van de technische comités en de voorzitter van het ‘Gymnastics for all comité’, de voorzitter van de atletencommissie en zeven gekozen leden.

2.7.3 De bestrijding van ongewenst gedrag: regelgeving van de FIG

De FIG bepaalt de spel- en wedstrijdregels op internationaal niveau. Eind jaren 90 van de vorige eeuw heeft de FIG een groep ingesteld die zich bezig is gaan houden met de groei en ontwikkeling van kinderen, de FIG Age Group Programme (AGP). De AGP geldt voor iedere discipline en gaat onder meer over het testen, monitoren en ontwikkelen op het gebied van fysieke en technische vaardigheden en stelt een competitieprogramma op voor alle leeftijden. Vanaf 1997 moeten sporters minimaal zestien jaar oud zijn of in het competitiejaar zestien jaar oud worden om deel

te mogen nemen aan topsport-competities van de FIG. In 1981 was dat nog vijftien jaar en voor 1981 zelfs veertien jaar.

Na het schandaal in de Verenigde Staten rond Larry Nassar, de arts van het nationale gymnastiekteam in de VS, die veroordeeld is vanwege seksueel misbruik, heeft de FIG op drie september 2018 beleid en procedures in relatie tot 'Safeguarding and Protecting Participants in Gymnastics' aangenomen. Het document is opgedeeld in twee delen. Het eerste deel gaat over het beleid. Daarin staat duidelijk wat het doel is en zijn de rollen en verantwoordelijkheden omschreven. Het doel van het beleid is om ervoor te zorgen dat, onder meer, atleten kunnen deelnemen aan gymnastiek zonder bang te hoeven zijn voor intimidatie of misbruik. Het document geeft definities van psychologisch en fysiek misbruik, van seksueel misbruik/intimidatie, verwaarlozing, pesten en ontgroening. De belangrijkste doelstellingen zijn:

- Ervoor zorgen dat iedereen binnen de gymnastiek begrijpt dat alle vormen van geweld onaanvaardbaar zijn en niet worden getolereerd.
- Iedereen in staat wordt gesteld, die getuige is geweest van intimidatie of misbruik, het incident te melden zonder angst voor slachtofferschap of vergelding.
- Zorgen voor een gepaste en gecoördineerde reactie op incidenten van intimidatie of misbruik binnen de gymnastiek, ongeacht of deze zich op nationaal of internationaal niveau voordoen.
- Het implementeren van effectieve maatregelen, die de kans op incidenten van intimidatie en misbruik minimaliseren.

Deel twee gaat over de FIG-procedures. De FIG zet zich in om de steun aan al haar leden te versterken door de sporters hun veiligheid, gezondheid en welzijn centraal te stellen bij alles wat ze doen. In dit deel staat aangegeven waar een melding gedaan kan worden. Daarnaast staat er aangegeven hoe er met zo'n melding wordt omgegaan en wat de maatregelen kunnen zijn. De Gymnastics Ethics Foundation (zie hieronder) maakt een eerste beoordeling van de klacht om te bepalen of het betrekking heeft op een deelnemer en of de klacht onder haar bevoegdheid valt. De FIG zet het beleid hieromtrent uit. De nationale federaties dienen op nationaal niveau een eigen beleid te ontwikkelen. Aan de nationale federaties wordt opgedragen om de FIG te informeren op een 'need to know basis' over een al dan niet tijdelijke schorsing, waarbij een risico op het gebied van ongewenst gedrag voor kan doen dat verder reikt dan de eigen nationale bond. Op 18 augustus 2020 stelt de FIG in een 'Official Communication' dat een gebrek aan communicatie en het gebrek aan het delen van informatie met en tussen organisaties tot belangrijke hiaten leidt als het gaat om te komen tot een veiliger sport. De FIG spoort nationale

bonden aan om navraag te doen over personen die zij in dienst willen nemen en beveelt aan om een background-check te doen en aan de FIG safeguarding unit of de Gymnastic Ethics Foundation (GEF) te vragen of tegen de desbetreffende persoon sancties zijn opgelegd en of de persoon in kwestie is veroordeeld. De FIG heeft geen jurisdictie als het gaat om grensoverschrijdend gedrag dat zich bij de eigen nationale bond voordoet en geen internationale component kent.

2.7.4 De Gymnastics Ethics Foundation (GEF)

De FIG heeft de Gymnastics Ethics Foundation (GEF) in 2019 opgericht met het doel veiligheid en eerlijkheid (fairness) in de sport te waarborgen. De foundation staat los van de FIG om ervoor zorg te dragen dat schendingen van FIG-beleid en -regeling worden uitgevoerd op een zo onafhankelijk mogelijke wijze. De foundation bestaat uit een bestuur (council) van zes personen, waaronder een lid van het uitvoerend comité van het IOC en een voormalig topsporter. De GEF kent eigen procedureregels en past de 'FIG-code of ethics', 'Code of Conduct' en 'IOC Code of Ethics' toe. De taken van de GEF bestaan uit a) toezien op nationale sportbonden als het gaat om het implementeren van de regels van de FIG op het gebied van veiligheid b) tuchtrechtelijke afhandeling en c) compliance. In het eerste jaar werden 28 zaken gerapporteerd, waarvan twaalf zaken werden afgerond. Een van de zaken die in het jaarrapport bekend is gemaakt, betreft de schorsing van een Chinese trainer ritmische gymnastiek, vanwege 'repeated violent behaviour' tijdens de Asian games in 2019. Zij is geschorst tot februari 2025 van alle FIG-activiteiten. Ook zal zij een training moeten volgen op het gebied van omgaan met kinderen en jongvolwassen sporters. Via een 'reporting' formulier, beschikbaar via de website van de GEF, kunnen misstanden onder de aandacht van de GEF worden gebracht.

2.7.5 European Gymnastics

Onder de FIG valt European Gymnastics. Dit is een van de vijf continentale bonden die zijn aangesloten bij de FIG. 50 nationale gymnastiekbonden, zijn bij European Gymnastics aangesloten, waaronder de KNGU. European Gymnastics verzorgt onder meer de Europese Kampioenschappen in de verschillende gymnastiekdisciplines. Ongewenst gedrag bij de gymnastieksport is geen specifiek Nederlands probleem. In verschillende landen zijn trainers in opspraak geraakt en in verschillende landen, waaronder bijvoorbeeld België (nog niet afgerond), Nieuw-Zeeland (reeds afgerond, 2021) en Zwitserland (ritmische gymnastiek, 2021) lopen of liepen met name kwalitatieve onderzoeken. Op initiatief van de KNGU is op 11 januari een bijeenkomst georganiseerd met een tiental andere bij de FIG aangesloten organisaties. Voorafgaand hebben deze organisaties/landen een aantal vragen beantwoord. Het

doel was om met een aantal landen in te gaan op ongewenst gedrag in de gymnsport en na te gaan welke standpunten andere landen innemen als het bijvoorbeeld gaat om leeftijdsgrenzen, het puntensysteem of gewichtsproblematiek. Ook is gevraagd welke onderwerpen het meest tot discussie leiden. Alle landen geven aan dat het onderwerp dat het meest tot discussie in het land van herkomst leidt, vooral psychisch misbruik betreft. Ook wordt fysiek misbruik genoemd en problemen rond het gewicht. Na deze bijeenkomst hebben nog twee bijeenkomsten met andere landen plaatsgevonden.

Afbeelding 2.1

2.7.6 Ontwikkelingen in andere landen

Ongewenst gedrag bij de gymnastieksport is geen specifiek Nederlands probleem. In verschillende landen zijn trainers in opspraak geraakt en in verschillende landen, waaronder bijvoorbeeld België (2021), Nieuw-Zeeland (2021) en Zwitserland (onderzoek ritmische gymnastiek, zal worden afgerond in 2021) lopen of liepen met name kwalitatieve onderzoeken. Over het ongewenste gedrag staat in het Belgische rapport “vele ex-gymnasten kwamen fysiek, sociaal en emotioneel onder te hoge druk te staan, waarvan ze de sporen tot op de dag van vandaag dragen. Kinderen en jongeren werden het slachtoffer van grensoverschrijdend gedrag door coaches en moesten opgroeien in een omgeving die onvoldoende werd afgestemd op hun noden.” De aanbevelingen richten zich naast de instelling van een taskforce, bijvoorbeeld op een grondige screening van coaches en het omzichtig omspringen met de ontwikkelingsnoden van jonge gymnasten die topsport nastreven. Verder

gaat het om aanbevelingen ten aanzien van open communicatie en transparantie rond selectiecriteria en procedures. Ook richten aanbevelingen zich op het uitstroombeleid en goede nazorg, alsmede herstel bij ex-gymnasten die slachtoffer waren van grensoverschrijdend gedrag. Ten aanzien van de huidige gymnasten wordt gesteld dat de gymnasten die deel zullen nemen aan de Olympische Spelen in Tokyo, tevreden zijn met de huidige begeleidingsstructuur. Ook in het rapport binnen de gymnsport in Nieuw-Zeeland wordt aandacht geschonken aan specifieke aandachtsgebieden waaronder het fysieke en mentale welzijn en bijvoorbeeld eetproblematiek en blessures. In het rapport staat expliciet dat ook de positieve aspecten van de sport benadrukt moeten blijven. “It is important for this review to achieve a balance in its publication, particularly as so many people who have been engaged in the process have told good stories, related fun experiences, and are disappointed in the negative issues that have commanded attention.” De aanbevelingen richten zich onder meer op het aanbieden van excuses en het erkennen van de schade die leden hebben ondervonden op het gebied van fysiek, emotioneel en psychologisch misbruik. Verder gaat het bijvoorbeeld om het creëren van een medisch en gezondheids-advies panel en het aanstellen van een medische directeur. Als het gaat om coaches stuurt Nieuw-Zeeland aan op een samenwerking met andere sporten om de educatie te professionaliseren.

2.8 Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU)

De KNGU is een van de aangesloten 148 sportbonden bij de FIG en de enige sportbond in Nederland die zich richt op de gymnastiek sport. In deze paragraaf beschrijven wij kort de organisatiestructuur van de KNGU. De KNGU is een vereniging naar Nederlands recht en heeft volgens artikel 2 statuten tot doel:

- Het bevorderen en het doen bevorderen van het beoefenen van de gymnastiek in al haar verschijningsvormen.
- Het verenigen van alle beoefenaars van de gymnastiek in Nederland in één sportbond.
- Alles te doen wat tot het doel bevorderlijk kan zijn.

De KNGU bestaat uit de volgende organen:³

- het Bondsbestuur
- de Algemene ledenvergadering/Bondsraad
- de Bondscommissies: Atletencommissie, Toetsingscommissie en Kiescommissie

- de Aanklager, Tuchtcommissie en Commissie van Beroep van het ISR, zie vorig hoofdstuk

Bij de KNGU zijn zowel de clubs/verenigingen lid als de leden/sporters. Bij de KNGU zijn ruim 900 clubs aangesloten. De onderzoekers hebben de data over de ledengegevens opgevraagd bij de KNGU. Het aantal unieke leden (natuurlijke personen) dat in een jaar lid is of lid is geweest van de KNGU en in de administratie van de KNGU staat opgenomen, betrof in 2018: 279.945, in 2019: 271.007 en in 2020 253.051. Er wordt bij de leden-natuurlijke personen in de administratie geen onderscheid gemaakt naar functie of rol. Het betreft dus zowel sporters, trainers, clubbestuurders, juryleden en vrijwilligers. Van het aantal personen dat lid is, is het merendeel vrouw: tachtig procent en twintig procent is man.

Bij de KNGU is het aantal leden onder de zestien jaar groot. In 2020 is 71 procent van de KNGU-leden jonger dan zestien jaar. Deze 181.000 leden zijn allemaal actief als sporter, omdat zij te jong zijn om (ook) een formele functie te mogen aanvaarden. Van de 29 procent leden boven de zestien is een deel trainer, jurylid, vrijwilliger of clubbestuurder. Het aandeel sporters boven de zestien is dus klein in vergelijking met het aantal jonge sporters. Er vindt dus relatief snel een grote uitstroom plaats.

2.8.1 Bondsraad

De bondsraad is het controlerend en wetgevend orgaan. De bondsraad toetst het beleid van het bestuur. De KNGU kende oorspronkelijk regio's, later werden dit districten. De districtsbestuurders waren tevens afgevaardigden in de bondsraad. Hoewel bondsraadsleden er horen te zitten zonder last of ruggespraak, is dit wanneer een bondsraadslid meerdere petten op heeft, ingewikkeld. In veel gevallen en zeker in lastige situaties zal de districtsafgevaardigde bevraagd worden in het eigen district naar de besluiten en het stemgedrag op bondsniveau, terwijl de afgevaardigde op KNGU-niveau het belang van de KNGU moet dienen en niet dat van het district. Volgens een respondent was de bondsraad op dat moment redelijk nieuw en wilde een aantal leden vernieuwing. "Het werd steeds spannender in de bondsvergadering", aldus een respondent. De stijl en wijze van besturen gingen steeds meer wringen met de vernieuwingsgedachten van de jongere mensen.

In 2009 trad een groot deel van het bestuur af. Er traden vervolgens meerdere nieuwe bestuursleden tot het bestuur toe, waaronder een nieuwe voorzitter, die tot 2016 zitting heeft in het bestuur. Zij worden aangenomen op basis van een andere governance-profiel, waarbij de directe afvaardiging van de voorzitter van het district richting bondsraad is doorbroken. Niet alle bondsraadsleden zijn blij met dit nieuwe governance-model. Toch wordt dit doorgezet, omdat de nieuw aangezochte

bestuursleden hierop aandringen. In 2011 is de nieuwe structuur een feit. Er is dan nog wel sprake van een districtssysteem maar de districten vaardigen niet langer de voorzitter af, maar kiezen een ‘onafhankelijk’ persoon. Er zaten toen vier mensen per district in de bondsraad.

Het huidige governance- en bestuursmodel van de KNGU, in 2018 goedgekeurd, vindt een basis in een veranderingstraject dat in 2016 is ingezet en vervolgens verder verfijnd en in 2019 volledig geïmplementeerd. Voor het veranderingsproces in 2016 kende de KNGU een bondsraad, bestaande uit twintig vertegenwoordigers van de KNGU-leden. Ieder district was in de bondsraad met vier leden vertegenwoordigd, die ieder een stem hadden. De leden namen zitting in de bondsraad zonder last of ruggespraak. De bondsraad is op dit moment kleiner in omvang en bestaat uit elf leden. De bondsraad bestaat uit afgevaardigden met een bepaalde kennis, kunde en achtergrond. Hierbij is gestuurd op diversiteit in gender en leeftijd.

2.8.2 Bestuur

Het Bondsbestuur is belast met het besturen van de KNGU, instellen van de technische commissies, vertegenwoordigen van de KNGU in en buiten rechte en de benoeming en het ontslag van de directeur.⁴ Het bestuur bestuurt op afstand. De directeur heeft een vergaand mandaat, hetgeen is vastgelegd in het directiestatuut. De bondsbestuursleden worden door de Bondsraad benoemd op voordracht van een door de Bondsraad ingestelde tijdelijke benoemingscommissie. De benoemingscommissie bestaat uit een bondsbestuurslid, de directeur KNGU en twee leden van de Bondsraad.⁵ Voor de beleidsontwikkelingen en de uitvoering van werkzaamheden heeft de KNGU een bureau, het Bondsbureau. Dit Bondsbureau valt onder de verantwoordelijkheid van het Bondsbestuur en staat onder de leiding van de directeur van de KNGU. Via de kwaliteitseisen is het KNGU-bondsbestuur gebonden aan de Code Goed Sportbestuur die thans wordt herzien.⁶

De KNGU kent een bestuur, bestaande uit maximaal zeven leden. Het gaat om een bondsbestuur dat op hoofdlijnen stuurt. Een lid van het bestuur wordt voor drie jaar benoemd en kan twee keer worden herbenoemd. De totale zittingsduur is gemaximeerd op negen jaar. Er bestaat een rooster van aftreden om de continuïteit in het bestuur te borgen. De uitvoering ligt in handen van de directeur die de werkorganisatie aanstuurt. De bondsraad vertegenwoordigt de leden en bestaat uit elf personen, artikel 11 statuten. Er is een kiescommissie, die verantwoordelijkheid draagt over de organisatie en de uitvoering van de verkiezingen. Elke twee jaar organiseert het bondsbureau verkiezingen. Ieder lid van de bondsraad heeft een stem. Er is gekozen voor een model waarin de bondsraad vooral een toezicht-

houdende rol toekomt. Op dit moment bestaat de vertegenwoordiging van bondsraadsleden uit personen met de aandachtsgebieden marketing en communicatie (2), financiën en ICT (2), clubbestuurders (2), sporters en ouders (2), trainers (2) en algemene coördinatie (1).

Afbeelding 2.2

2.8.3 Tuchtrechtelijke organen: Instituut Sportrechtspraak

De KNGU is sinds 2011 aangesloten bij het Instituut Sportrechtspraak. Voor 2011 verzorgde de KNGU zelf het tuchtrecht. Het Instituut Sportrechtspraak verzorgt de tuchtrechtspraak voor sportbonden, waaronder de KNGU. De KNGU is op dit moment zowel aangesloten voor seksuele intimidatie als het algemeen tuchtrecht. Dit betekent dat het reglement seksuele intimidatie en het algemeen tuchtreglement van toepassing zijn op alle leden van de KNGU en iedereen die een 'verklaring onderwerping tuchtrecht' heeft getekend. Tuchtreglementen van het Instituut Sportrechtspraak worden door het bestuur van het Instituut Sportrechtspraak vastgesteld en gelden voor alle leden van de aangesloten sportbonden, mits zij bij het bewuste onderwerp zijn aangesloten. Het Instituut Sportrechtspraak benoemt de tuchtrechters en aanklagers. De tuchtrechters beschikken veelal over kennis/ervaring op een of meer onderwerpen.

Door de tuchtrechtspraak onder te brengen bij het Instituut Sportrechtspraak is het meer op afstand komen te staan en daardoor onafhankelijker geworden. De onafhankelijkheid van de tuchtrechtspraak van het Instituut Sportrechtspraak komt naar voren uit het feit dat de sportbond geen invloed meer heeft op de benoeming en aanstelling van de leden van de tuchtcommissies, aanklagers of onderzoekers. Deze functionarissen worden aangesteld door het bestuur van het Instituut Sportrechtspraak. Ook de tuchtrechtelijke reglementen worden vastgesteld door het bestuur van het Instituut Sportrechtspraak.

Het Instituut Sportrechtspraak is de laatste jaren in aantallen zaken (met name seksuele intimidatie) enorm gegroeid, terwijl het Instituut slechts enkele beroepskrachten kent en verder met veel vrijwilligers (tuchtcommissieleden en bestuurders) werkt. Het Instituut Sportrechtspraak werkt met een uitvoerend bestuur en een secretariaat. Het tuchtrechtelijk systeem kent aanklagers en onderzoekers, die worden ingehuurd tegen een vergoeding. Aanklagers en leden van een Tuchtcommissie of Commissie van Beroep ontvangen geen vergoeding.

Formeel juridisch functioneren de tuchtcommissie en de Commissie van Beroep als tuchtrechtelijke organen van de bond. In de statuten van de aangesloten sportbond is opgenomen dat de Aanklager, Tuchtcommissie en Commissie van Beroep van het Instituut Sportrechtspraak orgaan van de sportbond zijn om ervoor te zorgen dat de besluiten, die deze organen nemen, besluiten zijn in de zin van het verenigingsrecht.

Naast onafhankelijke tuchtrechtspraak is een belangrijke pijler van de door het Instituut Sportrechtspraak georganiseerde tuchtrechtspraak 'kennis en expertise' bij diegenen die de verschillende taken op zich nemen. Aanklagers zijn in het dagelijks leven Officieren van Justitie. Het Instituut Sportrechtspraak kent ongeveer 25 onderzoekers. Zij hebben veelal een achtergrond als particulier onderzoeker of bij de politie, bijvoorbeeld als rechercheur. Tuchtrechters zijn veelal advocaat en/of rechter en hebben kennis van de sport. Bij de samenstelling van een Tuchtcommissie of Commissie van Beroep wordt naast de beschikbaarheid gekeken naar kennis/ervaring op het (sportspecifieke) terrein en de verhouding man/vrouw.

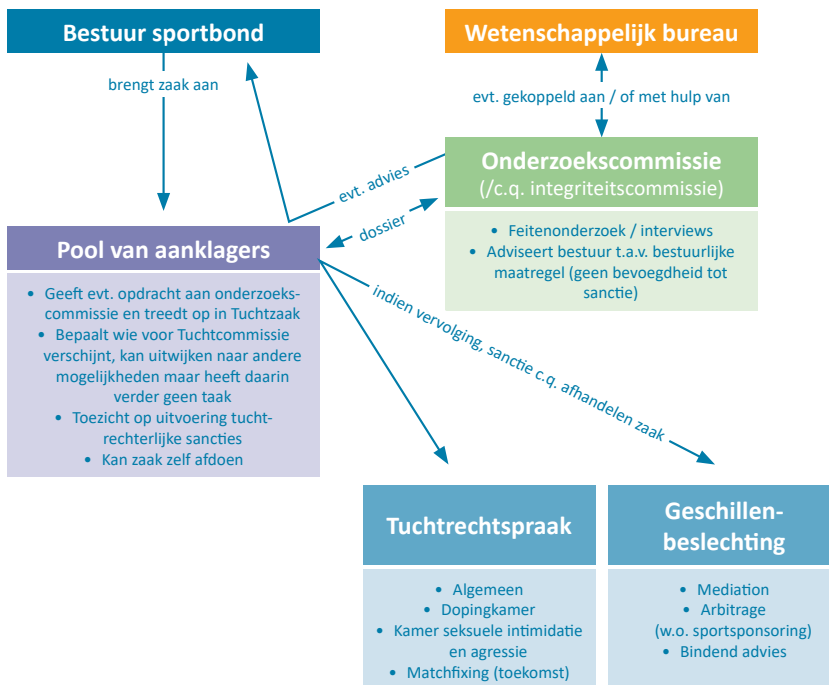
Wanneer de tuchtcommissie van oordeel is dat de in de aangifte bedoelde overtreiding niet is begaan, spreekt de tuchtcommissie de beklaagde vrij.⁷ Een eventueel op te leggen straf kan variëren van een berisping tot een roeyement.⁸

Als sanctie kan worden opgelegd:

- een berisping
- het verbod om deel te nemen aan een of meer activiteiten van de sportbond zulks voor de door de aanklager of de kamer algemeen tuchtrechtbepaalde duur
- het verbod om één of meer aan leden van de sportbond toegekende rechten uit te oefenen voor een zulks voor de door de aanklager of de kamer algemeen tuchtrechtbepaalde duur
- het verbod tot het uitoefenen van een of meer functies in de sportbond zulks voor de door de aanklager of de kamer algemeen tuchtrechtbepaalde duur

- de schorsing zulks voor de door de aanklager of de kamer algemeen tucht-rechtbepaalde duur
- bij een schorsing kan, indien aan de voorwaarden is voldaan, deelname aan de Halt-training Sport en Gedrag I of deelname aan de Halt-training Sport en Gedrag II worden opgelegd
- het royement (ontzetting) als lid van de sportbond

Afbeelding 2.3

In het reglement algemeen tuchtrecht is summier uitgewerkt wanneer een schorsing wordt opgelegd. Behalve het royement en de berisping kunnen de sancties ook voorwaardelijk worden opgelegd.

Gaat het om een overtreding van het reglement seksuele intimidatie, dan kunnen dezelfde sancties worden opgelegd, met uitzondering van de Halt-training. De Halt-training is alleen voorzien in het Algemeen Tuchtreglement.

De aanklager, degene die aangifte heeft gedaan, maar ook de beklaagde kunnen voor een uitspraak van de tuchtcommissie beroep instellen bij de commissie van beroep.⁹ Het bondsbestuur ziet toe op de tenuitvoerlegging van de straffen, tenzij

de tuchtcommissie of de commissie van beroep anders heeft bepaald, wordt een uitspraak door het Instituut Sportrechtspraak geanonimiseerd gepubliceerd, tenzij de tuchtcommissie of de commissie van beroep in de uitspraak beslist dat met een andere wijze van vermelding kan worden volstaan.¹⁰ Elke uitspraak wordt opgenomen in de databank van het Instituut Sportrechtspraak en wordt daarin bewaard voor de in het privacyreglement vermelde termijn.¹¹

Toepasselijke tuchtrechtelijke reglementen

Zoals hiervoor gesteld heeft de KNGU in 2011 het tuchtrecht ondergebracht bij het Instituut Sportrechtspraak. Van belang is dat op dat moment het algemeen tuchtreglement nog geen bepalingen bevatte over belediging, pesten, agressie en geweld, bespotten en psychische of emotionele mishandeling. Dergelijke overtredingen konden alleen gesanctioneerd worden indien de sportbond in kwestie dergelijke bepalingen had opgenomen in de eigen reglementen en/of een beroep deed op de algemene normen van fatsoen. Uit de documentatie, daterend vanaf 2011, tracht de KNGU telkens het algemeen tuchtreglement aangepast te krijgen met bepalingen over onder meer intimidatie en geweld en in het reglement de verjaringstermijn te verlengen. Tot de zomer van 2020 was dit zonder succes. Dit laat onverlet dat strafrechtelijke vervolging kan worden ingesteld bij een overtreding van strafrechtelijke bepalingen.

2.8.4 De clubs/verenigingen

Medio 2020 telde de KNGU 924 clubs. De clubs en verenigingen bestaan goeddeels uit vrijwillige bestuurders. Vaak zijn dit betrokken ouders van een kind dat sport. De meeste trainers zijn in dienst van de clubs/verenigingen, bijvoorbeeld als zzp'er of vrijwilliger of met een betaald dienstverband. De KNGU heeft slechts enkele trainers in dienst. De clubs/verenigingen vallen uiteen in clubs/verenigingen die wel en die geen topsport aanbieden. Zo wordt in Almelo vol ingezet op topsport en staat het deelnemen aan de nationale selecties van de KNGU en uiteindelijk op deelname aan internationale wedstrijden centraal. Soms gaat het niet om een vereniging maar heeft de club de rechtsvorm van een stichting. Op andere locaties wordt zowel topsport als recreatiesport aangeboden, bijvoorbeeld in Nijmegen.

De verenigingen financieren een groot deel zelf. Als het gaat om de erkenning als topsportcentrum, dan krijgt de betreffende entiteit hiervoor financiële middelen, soms van gemeenten en provincies.

Niet ieder bestuur van een club is op volle sterkte, de vereniging is soms al blij dat iemand het wil of kan doen en dan ook nog – meestal – als vrijwilliger naast een baan. Uit het onderzoek blijkt dat een aantal bestuurders van vooral grotere clubs

aangeeft dat zij de laatste jaren sterker sturen op profielen. Soms lukt het ook om deze versterking te vinden. Andere bestuurders vinden dat het al lastig is om op volle sterkte te komen als bestuur.

Niet zelden bestaat het bestuur uit ouders van een (voormalig) sportend kind. Vaak betreft dit een talentvol kind. Als het kind is gestopt, blijft in sommige gevallen de ouder actief als commissielid, jurylid, bondsraadslid of bestuurslid bij de turnsport. Niet iedere ouder bezit kennis over besturen en de organisatie of over de (top)sport. Een ouder vertelt: "Ik had geen flauw idee. Je kent die hele wereld niet."

De algemene ledenvergadering is bij de club het controlerend en wetgevend orgaan, zie hoofdstuk 2. In de regel bestaat de algemene vergadering uit leden van de club. Uit de interviews blijkt dat niet alle clubs hun leden opgeven, hierdoor zijn er veel 'grijze leden'. Ook wordt niet iedere trainer lid gemaakt van de bond. Het risico bestaat dat er geen lidmaatschapsverhouding bestaat, waardoor de reglementen maar ook de verzekeringen e.d. niet van toepassing zijn.

2.8.5 De atleten/sporters

Op grond van artikel 18 van de statuten van de KNGU is er een atletencommissie ingesteld. De leden van deze commissie worden benoemd door het Bondsbestuur. De atletencommissie is een adviesorgaan en heeft geen stemrecht. De atletencommissie is onder andere belast met het inventariseren van wat leeft onder de topsporters en het verbeteren van de verstandshouding tussen atleten en de bond (artikel 2.3.01 huishoudelijk reglement). De commissie bestaat uit twee tot zeven personen die een nauwe betrokkenheid moeten hebben met de sport. De leden worden voorgedragen door de topsporters en benoemd door het Bondsbestuur.

De technisch directeur van de KNGU dient advies te vragen aan de Atletencommissie over het meerjarenbeleidplan, de jaarplanning en de daarvan afgeleide acties/activiteiten over de topsport. De atletencommissie kan gevraagd en ongevraagd voorstellen doen over het topsportbeleid en alles wat daarbij hoort. Dit geldt ook voor het selectiebeleid. Bovendien heeft de atletencommissie het recht op inzage van stukken over de ontwikkelingen van het topsportbeleid.

De atletencommissie heeft over het selectiebeleid een adviesrecht en geen instemmingsrecht. Er is niet bepaald wat de consequenties zijn indien de technisch directeur of het Bondsbestuur het advies van de atletencommissie naast zich neerlegt of wanneer zij ten onrechte geen advies vragen. Op dit moment bestaat de – interne – atletencommissie uit vijf leden die allemaal uit het turnen komen. De reden is dat alleen het turnen (dames en heren) als NOC*NSF erkende topsport is aangemerkt. De andere disciplines zijn niet vertegenwoordigd. Van de vijf leden zijn twee leden nog actief als topsporter.

Uiteindelijk draagt het bestuur verantwoordelijkheid voor alle besluiten. Op dit moment is het zo geregeld dat het bestuur in beginsel nagaat of de atletencommissie om advies is gevraagd en wat daarmee is gedaan. Er bestaat in beginsel geen directe lijn tussen het bestuur en de atletencommissie. De technisch directeur kan wel het bestuurslid, dat topsport in de portefeuille heeft, erbij betrekken.

2.8.6 De trainers

De meeste trainers zijn niet in dienst van de KNGU, maar kennen een juridische relatie met de club op grond waarvan zij de trainersactiviteiten uitvoeren. De trainer valt formeel en functioneel immers onder het bestuur. Het clubbestuur draagt volledige bestuurlijke verantwoordelijkheid en is ook verantwoordelijk voor een veilige omgeving voor het sportende kind. Voor trainers in dienst of werkend in opdracht van de KNGU, geldt dat het bestuur van de KNGU deze verantwoordelijkheid draagt. Een trainer heeft in de regel meerdere sporters onder zijn/haar verantwoordelijkheid.

Op het moment dat de sporter opgenomen is in de nationale selectie krijgt het kind te maken met de bondstrainers/bondscoach en de technisch directeur, die in dienst zijn van de KNGU. Hierbij is er een onderscheid tussen turnen dames en turnen heren. Bij de dames is op het nationale trainingscentrum (NTC) de trainer in dienst van de KNGU. Topsporters, waaronder senioren, die niet op het NTC trainen, doen dat nog altijd met een trainer van de club. De bondscoach speelt een rol bij centrale/gezamenlijke trainingsmomenten, internationale wedstrijden en stages. Bij de heren is het zo geregeld dat zij vanaf Jong Oranje op een KNGU-centrum trainen, onder begeleiding van een trainer in dienst van de bond.

De technisch directeur is volgens het huishoudelijk reglement verantwoordelijk voor de te volgen kwalificatieprocedure(s) voor de Olympische Spelen, Wereldkampioenschappen, Europese Spelen en Europese Kampioenschappen. Voor World Cups wordt de selectieprocedure in samenspraak met de [coaches] vastgesteld.¹²

2.9 NOC*NSF

De KNGU is lid van NOC*NSF. NOC*NSF is enerzijds de koepelorganisatie voor de sportbonden in Nederland en anderzijds de organisatie (Nationaal Olympisch Comité), die Nederland vertegenwoordigt in het IOC. Turnen, ritmische gymnastiek en trampolinespringen zijn Olympische sporten. NOC*NSF draagt de verantwoordelijkheid voor de uitzending van atleten naar de Olympische Spelen. Nederland neemt tijdens de Olympische Spelen in Tokyo deel aan turnen dames en turnen heren.

2.9.1 NOC*NSF Organisatie

Er zijn volgens de website van NOC*NSF negentig landelijke sportorganisaties (77 sportbonden en 13 geassocieerden) aangesloten bij NOC*NSF.¹³ NOC*NSF is een vereniging naar Nederlands recht. De aangesloten sportbonden vaardigen een vertegenwoordiger af die de betreffende sportbond in de algemene ledenvergadering mag vertegenwoordigen. Op de Algemene Leden Vergadering van 20 juni 2020 legde de NOC*NSF verantwoording af over het gevoerde beleid.

“Kern van deze agenda is dat de sport goed is voor de samenleving en dat de sport die betekenis kan invullen en vergroten door zowel de sportdeelname te vergroten als excellente topsportprestaties mogelijk te maken.”¹⁴

NOC*NSF heeft de missie om optimale sportomstandigheden te creëren voor iedereen. Dat gaat via de kernactiviteiten:

- Bevorderen van sportparticipatie en topsportprestaties.
- Uitzenden van topteams naar Olympische en Paralympische (jeugd)Spelen.
- Vertegenwoordigen van onze aangesloten sportbonden in (intern)nationale organisaties.
- Genereren en verdelen van inkomsten voor diverse (sport) programma's.
- Promoten van de fundamentele principes en waarden van het Olympisme en het bewaken en naleven van het Olympische Charter.

Daarnaast benoemt de directeur NOC*NSF ook kort enkele speerpunten uit het Jaarplan 2020, waaronder het onderwerp Sport en integriteit. NOC*NSF heeft op dit gebied een coördinerende rol op zich genomen en is bezig met het ontwikkelen van een integrale visie ontwikkeld op het gebied van integriteit. NOC*NSF kent een adviescommissie Integriteit en Ethiek. Deze commissie geeft gevraagd en ongevraagd advies aan het bestuur van NOC*NSF over ethische- en integriteitstekwesties in de sport, die NOC*NSF raken. Het onderwerp en het beleid op het gebied van Integriteit wordt verder ontwikkeld, bijvoorbeeld via het Centrum Veilige Sport Nederland, de ontwikkeling en implementatie van de Code Goed Sportbestuur en het verhogen van de effectiviteit van het beleid ter voorkoming van ongewenst gedrag in de sport. De Code Goed Sportbestuur zal volgens respondenten meer waarde-georiënteerd zijn, dan nu het geval is.

2.9.2 Topsport

NOC*NSF wil bij de beste tien landen van de wereld horen.¹⁵ De absolute topsporters, die deelnemen op het allerhoogste wedstrijdniveau (EK's, WK's en Olympische

Spelen) zijn samengebracht in TeamNL. NOC*NSF stelt geen [coaches] aan, dat is aan de betreffende sportbond.

De topsportgelden zijn deels afkomstig van de Rijksoverheid, NOC*NSF verdeelt de topsportgelden en heeft ook een financiële relatie met de KNGU. De gelden die NOC*NSF beschikbaar stelt aan erkende fulltime topsport- en opleidingsprogramma's worden beoordeeld op kansrijkheid. Op dit moment ontvangt de KNGU-topsportgelden voor de programma's turnen dames en turnen heren. De andere sporten bij de KNGU, waaronder trampolinespringen, vallen niet (langer) onder een topsportprogramma. Sportbonden kunnen een aanvraag voor financiering indienen. Het programma moet voldoen aan een aantal criteria, naast dat het moet gaan om een discipline die als topsport of als internationale wedstrijdsport is erkend.

2.9.3 Leerlijnen

In 2015 heeft NOC*NSF een start gemaakt met de leerlijn 'Competenties prestatiegedrag' voor talentvolle sporters, topsporters en hun coaches. Volgens de 'position paper' van NOC*NSF, tijdens de Ronde Tafel van 28 oktober 2020 heeft in 2019 deze leerlijn effect gekregen en wordt volgens NOC*NSF door topsportleefstijlcoaches en psychologen uitgerold.

“De leerlijn brengt 14 competenties samen die sporters niet alleen steunen in hun individuele ontwikkeling (o.a. presteren onder druk en plannen), maar die ook een directe rol (kunnen) spelen in het vermijden van grensoverschrijdend gedrag (o.a. grenzen stellen en bewaken, reflecterend vermogen, optimale balans topsport en leefstijl, zelfvertrouwen en communiceren). Via het (gecombineerd) inzetten van deze competenties komen sporters tot mentale weerbaarheid als beschermende factor voor hun welzijn en mentale veerkracht om opnieuw tot hun vereiste welzijn te komen na een negatieve ervaring of situatie. Alle componenten van deze leerlijn (o.a. podcasts, video's, factsheets en tools) zijn online beschikbaar voor sporters en coaches.”

Verder stelt NOC*NSF dat voor topsport-, talentcoaches en technisch directeurs sinds 2013 masterclasses worden georganiseerd die 'inzicht geven in gedragsobservaties en -verandering met specifieke aandacht voor het belang van emoties en psychosociale ondersteuning bij sporters en voor het hanteren van een holistisch perspectief op de ontwikkeling van een sporter.' Daarnaast heeft NOC*NSF een Nationaal Coach Platform georganiseerd met als thema 'Ethiek in de topsport'. Vervolgens is ook de campagne 'Blijf je stil of praat je erover' van het Centrum

Veilige Sport Nederland uitgerold en is er een intervisietraject gestart voor top- en talentcoaches. In opdracht van NOC*NSF is het boek 'topsport & ethiek: nadenken over wat goed en fout is' (Wessels, 2020) gepubliceerd.

2.9.4 Regelgeving ongewenst gedrag

NOC* ontwikkelt regels die voor alle sportbonden gelijk zijn. Zo heeft NOC*NSF een Blauwdruk opgesteld, waar alle sportbonden aan moeten voldoen, op het gebied van seksuele intimidatie.¹⁶ In de Blauwdruk staan de regels op hoofdlijnen omschreven die sportbonden moeten overnemen in het eigen tuchtreglement. Het reglement seksuele intimidatie van het ISR (2020) betreft een uitwerking van deze Blauwdruk.¹⁷ Recent is een meldplicht doorgevoerd voor bestuurders en begeleiders over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Naast seksueel grensoverschrijdend gedrag richt het uniforme regelwerk zich vooral op het voorkomen van doping en matchfixing. Om in aanmerking te komen voor gelden van NOC*NSF dienen sportbonden zich te onderwerpen aan het Nationaal Dopingreglement en dienen topsportbonden regels te hebben op het gebied van matchfixing.

2.9.5 Het Centrum Veilige Sport Nederland

Het Centrum Veilige Sport Nederland (als opvolger van het Vertrouwenspunt Sport) is een organisatieonderdeel van NOC*NSF. De sportbonden, de verenigingen/clubs dragen in eerste instantie zelf de verantwoordelijkheid voor het creëren van een veilig en gezond sportklimaat. Het Centrum Veilige Sport Nederland ondersteunt de sportbonden, waaronder de KNGU, daarbij. Het Centrum Veilige Sport Nederland valt binnen de organisatie van NOC*NSF en houdt toezicht en regie op de aanpak van grensoverschrijdend gedrag. Het Centrum is een van de meldpunten waar sporters, bestuurders, begeleiders, vertrouwenscontactpersonen (waaronder die van de KNGU) en andere professionals (waaronder hulpverleners) terecht kunnen met vragen, twijfels en meldingen op het gebied van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Dus grensoverschrijdend gedrag in brede zin (ook bijvoorbeeld doping en Matchfixing). Het Centrum Veilige Sport Nederland is ook een kenniscentrum voor sportverenigingen en bonden. Het Centrum Veilige Sport Nederland helpt bij het vormen van beleid, geeft advies en voorlichting en helpt met preventie bij incidenten. Bij het Centrum Veilige Sport Nederland werken vertrouwenspersonen. Bij het Centrum Veilige Sport Nederland komen meldingen binnen en kunnen zowel melder als beklaagde een vertrouwenspersoon toegewezen krijgen. Deze vertrouwenspersonen kunnen doorwijzen naar verschillende instanties, bijvoorbeeld naar slachtofferhulp Nederland. De persoon die bijgestaan wordt door een vertrouwenspersoon behoudt altijd zelf de regie over het proces.

In 2018 is in de algemene ledenvergadering van NOC*NSF door de aangesloten sportbonden het besluit genomen om allemaal in hetzelfde administratiesysteem te werken. Dit systeem heet het 'Case Management Systeem Sport' (CMSS). Met dit administratiesysteem wordt beoogd om een eenduidig overzicht te krijgen van de casuïstiek en incidenten op het gebied van ongewenst gedrag in de sport. Via dit systeem kan een zaak, casus/incident worden gevolgd. Bij het Centrum Veilige Sport Nederland maakt een zogenaamde casemanager een dossier aan. De case-manager overziet het gehele dossier. Daarnaast heeft de vertrouwenscontactpersoon toegang tot het systeem, maar ziet alleen dat gedeelte dat beschikbaar is voor de sportbond. Naast het CMSS-systeem bestaat er ook een anoniem meldsysteem: SpeakUp. De (anonieme) melder kan een melding elektronisch versturen, een voicemail bericht achterlaten en/of documenten uploaden.

Op de website van www.centrumveiligesport.nl is voorts de chatfunctie van Fier te zien: <https://www.fier.nl/chat-sport>. Fier is gespecialiseerd in communicatie met jongeren en het aangaan van zorggesprekken. Fier verwijst ook door naar het Centrum Veilige Sport Nederland.

2.10 Betrokkenheid van de overheid

Hoewel in Nederland de organisatie van sport, vooral een private aangelegenheid betreft, heeft ook de overheid betrokkenheid bij sport. In deze paragraaf gaan wij kort in op deze betrokkenheid.

2.10.1 Rijksoverheid

Het Ministerie van VWS stimuleert beleid op het gebied van sport en bewegen, de sportinfrastructuur, de stimulering van top- en breedtesport en heeft een regiefunctie op landelijk niveau. De rijksoverheid financiert de topsport, bijvoorbeeld via de financiering van trainings- en wedstrijdprogramma's, talentontwikkelingsprogramma's en kennis van talentcoaches. De rijksoverheid financiert ook topsporters. Dit loopt via de stipendiumregeling voor topsporters. Zij kunnen gebruik maken van een kostenvergoedingsregeling om kosten te declareren. Als het gaat om de sportinfrastructuur financiert de overheid CTO's, waar sporters kunnen wonen, studeren en trainen. Er is in de CTO-structuur sprake van medische zorg, lifestyle-coaching en mentale begeleiding. Op Topsport-talentscholen kunnen sporters hun trainingen goed combineren met school. Het beleid van VWS kent op het moment van schrijven drie prioriteiten en programma's: 'Sport en bewegen in de buurt' (breedtesport), 'Werken aan een veiliger sportklimaat' (breedtesport) en 'Uitblinken in de

sport' (topsport). Voor topsport geldt de doelstelling dat Nederland bij de beste 10 landen van de wereld behoort (top-10 ambitie).

De voormalig minister van VWS heeft in 2018 het Nationaal Sportakkoord gesloten. Dit is een akkoord tussen verschillende maatschappelijke partners. Daarin zijn zes ambities geformuleerd:

- inclusief sporten & bewegen
- duurzame sportinfrastructuur
- vitale sport- en beweegaanbieders
- positieve sportcultuur
- vaardig in bewegen
- 'topsport die inspireert'

Op regionaal en lokaal niveau worden sportakkoorden binnen deze kaders gesloten en uitgevoerd. De regionale en lokale partijen maken onderling afspraken met elkaar, waardoor recht wordt gedaan aan de eigen regionale/lokale cultuur en aan het lokale en regionale beleid.

2.10.2 Provinciaal niveau

Voor provincies is de sport geen primaire kerntaak. Dit betekent dat provincies vooral een ondersteunende rol hebben richting gemeenten indien het gaat om bovenlokaal beleid. Op provinciaal niveau verschilt het beleid enorm (Nederlandse Sportraad, 2019). Sommige provincies zetten veel in op sport, via provinciale sportakkoorden, bijvoorbeeld de provincie Gelderland. Gelderland werkt het beleid uit langs verschillende lijnen, waaronder 'meedoen en ontmoeten, evenementen en talenten, gezonde inwoners in een gezonde omgeving' en een duurzame sportomgeving. Indien provincies actief zijn, zetten zij veelal in op sport als middel om maatschappelijk wenselijke doelen te bereiken. Voor andere provincies lijkt het veel minder een beleidsterrein.

2.10.3 Gemeenten

Het ontwikkelen en uitvoeren van sportbeleid is in Nederland een taak van de sportorganisatie. De gemeente is vooral voorwaardenscheppend. Bijna iedere gemeente heeft het nationale sportakkoord vertaald naar een eigen sportakkoord in de gemeente. Veel gemeenten hebben inmiddels een sportakkoord gesloten en geven uitvoering aan de afspraken die in dit sportakkoord zijn gemaakt. Als het gaat om topsport organiseert de gemeente bijvoorbeeld topsportevenementen of draagt zorg voor topsport-accommodaties. Gemeenten zien dergelijke activiteiten als middel om de gemeente te promoten.

2.11 Resume

In dit hoofdstuk hebben we de specifieke kenmerken van de gymnsport geschetst. De samenstelling van kenmerken maken de gymnsport uniek. De gymnsport is bijvoorbeeld zowel een basissport, maar ook een esthetische en acrobatische sport. Het is ook een intense sport, omdat een hoge mate van concentratie nodig is. De gymnsport is een aanrakingssport, omdat bijvoorbeeld de sporter moet worden opgevangen. De gymnsport wordt overwegend binnen beoefend. Het is een gevaarlijke sport waarvoor niet alleen concentratie nodig is maar ook goed geluisterd moet worden naar aanwijzingen omwille van de veiligheid. De sporter moet in grote mate vertrouwen dat er wordt gevangen en kunnen vertrouwen op de trainer/coach bij het uitvoeren van ingewikkelde en gevaarlijke oefeningen. Daarmee is de sporter in hoge mate afhankelijk van de trainer/coach. Het is een sport waar al vroeg wordt geselecteerd voor topsport, een zogenaamde vroeg-ontwikkelingsport. De gymnsport is een jurysport, waardoor de beoordeling van de prestatie in de wedstrijdsport in handen ligt van juryleden. Al deze kenmerken samen onderscheiden de gymnsport van andere sporten. Tegelijkertijd is nog steeds sprake van sport, omdat net als in andere sporten sprake is van competitie volgens bepaalde spelregels, waarna door vergelijking van de prestaties een winnaar wordt aangewezen.

Er is kort ingegaan op de ontwikkeling naar topsport. Opvallend zijn de verschillen tussen top-turnen heren en dames. Bij de KNGU worden de dames topsporters ingedeeld in de Oranjeselectie: senioren, verdeeld in twee groepen. Meerderjarigen, ervaren senioren (vanaf 19 jaar): prestatie fase. Beginnende senioren (16 t/m 18 jaar): ontwikkelfase. De weg naar de topsport verloopt in het turnen dames bijvoorbeeld eerst via de eigen vereniging, dicht bij huis. De jongste kinderen die kunnen deelnemen aan selectiewedstrijden zijn acht jaar en worden in ieder geval dat seizoen negen. Bij het turnen heren wordt een andere werkwijze en structuur gehanteerd dan bij turnen dames. De topsporters bij turnen heren zijn ingedeeld in een senioren kernteam, een instroomteam met potentie maar nog niet presterend op niveau van kernteam, Team 2028 (Jong Oranje) en een talentpool. Er is (anders dan bij de dames) sprake van talentherkenning maar er vindt geen selectie plaats. De KNGU verschilt verder niet of nauwelijks van andere sporten als het gaat om kwalificatiewedstrijden en de weg naar de topsport via de CTO's.

In dit hoofdstuk is ook de sportstructuur in kaart gebracht, waarbij niet alleen aandacht is geschonken aan de piramidale structuur, waar de internationale federatie, de KNGU, de clubs en atleten deel van uitmaken, maar ook is ingegaan op de interne structuur van de KNGU. De KNGU bestaat uit verschillende organen en aangesloten en die gezamenlijk de sportbond vormen. Het bestuur en de bondsraad

zijn organen van de bond. Het tuchtrecht is sinds 2011 uitbesteed aan het Instituut Sportrechtspraak en is meer op afstand komen te staan.

Medio 2020 telde de KNGU 924 clubs. De clubs zijn afzonderlijke entiteiten met een eigen bestuur en zijn in eerste instantie verantwoordelijk voor de veiligheid bij de club. De meeste trainers zijn in dienst van de clubs/verenigingen, bijvoorbeeld als zzp'er of vrijwilliger of in betaald dienstverband. De KNGU heeft slechts enkele trainers in dienst. De clubs/verenigingen vallen uiteen in clubs/verenigingen die wel en die geen topsport aanbieden. Ongeveer 15% van de clubs biedt disciplines aan op de hoogste niveaus.

De KNGU is aangesloten bij de internationale federatie (FIG). De FIG organiseert internationale wedstrijden en stelt op internationaal niveau de spel- en wedstrijdregels vast. De FIG is aangesloten bij het IOC, de KNGU is op haar beurt bij NOC*NSF. NOC*NSF kent in haar gelederen het Centrum Veilige Sport Nederland. Ten slotte is stilgestaan bij de rol van de overheid. Van belang is vooral dat de gemeentelijke overheid steeds nadrukkelijker een rol speelt bij het overheidsbeleid, onder meer vanwege de lokale sportakkoorden. Als het gaat om topsport organiseert de gemeente bijvoorbeeld topsportevenementen of draagt zorg voor topsport-accommodaties.

Eindnoten

1. <https://dutchgymnastics.nl/beweegdiploma/assets/Sportakkoord-Bewegen-met-nijntje-Stappenplan.pdf>, website bezocht 20 februari 2021.
2. <https://dutchgymnastics.nl/nieuws/50-000-nijntje-beweegdiplomas>, bezocht op 20 februari 2021.
3. Artikel 4 statuten KNGU d.d. 21 december 2020
4. Artikel 14 lid 1 en 4 statuten KNGU d.d. 21 december 2020
5. Artikel 13 lid 2 statuten KNGU d.d. 21 december 2020
6. <https://nocnsf.nl/wat-doet-nocnsf/sport-in-nederland/goed-sportbestuur> 5 maart 2021
7. Artikel 23 lid 2 Algemeen Tuchtreglement
8. Artikel 23 lid 7 Algemeen Tuchtreglement
9. Artikel 24 lid 1 Algemeen Tuchtreglement.
10. Artikel 23 lid 15 Algemeen Tuchtreglement
11. Artikel 23 lid 16 Algemeen Tuchtreglement
12. Artikel 8.1.03 huishoudelijk reglement KNGU d.d. 23 april 2020
13. <https://nocnsf.nl/leden-van-nocnsf>, bezocht 19 februari 2021.
14. <https://nocnsf.nl/media/2953/totaalbestand-av-22-juni-2020.pdf>, bezocht 28 februari 2021.
15. horen (<https://nocnsf.nl/topsport>), bezocht 19 februari 2021.
16. De laatste Blauwdruk is vastgesteld in de jaarvergadering van NOC*NSF op 19 november 2019 en is te downloaden via de website van NOC*NSF. www.watisjouwgrens.nl/grensoverschrijdend-gedrag/blauwdruk-si. Bezocht 1 februari 2021.
17. Dit reglement is te downloaden via de website van het Instituut Sportrechtspraak (www.isr.nl).

3 Grensoverschrijdend gedrag in de (gym)sport, een literatuurverkenning

In dit hoofdstuk is op basis van nationale en internationale wetenschappelijke literatuur uiteengezet wat er bekend is over de problematiek van grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport.¹ Zo wordt ingegaan op de aard en omvang en aard van grensoverschrijdend gedrag in de (gym)sport. Het gaat daarbij zowel om seksueel grensoverschrijdend gedrag als ander grensoverschrijdend gedrag, waaronder pesten, intimidatie en geweld. In dit hoofdstuk gaan wij verder na wat bekend is over pleger- en slachtofferkenmerken en welke verklaringen gegeven worden voor grensoverschrijdend gedrag als het bijvoorbeeld gaat om de heersende sport- en trainingscultuur. Na een verkenning van de meer algemene literatuur over ongewenst gedrag zal de focus verschuiven naar wat meer specifiek bekend is over grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport. Er is in dit hoofdstuk aangesloten bij de terminologie, zoals gebruikt in de onderzoeken.

3.1 Omvang en aard ongewenst gedrag sport algemeen

Als eerste is nagegaan wat er in de literatuur bekend is over de aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag in de sport in algemene zin. Daarbij valt op dat sommige onderzoeken zich richten op grensoverschrijdend gedrag in alle verschijningsvormen, terwijl andere onderzoeken zich richten op een deel van het grensoverschrijdend gedrag en meer specifiek op seksueel grensoverschrijdend gedrag. In deze paragraaf gaat het om grensoverschrijdend gedrag in brede zin.

3.1.1 Omvang en aard grensoverschrijdend gedrag

Het is lastig om de resultaten over de prevalentie van grensoverschrijdend gedrag in de sport op basis van verschillende wetenschappelijke studies met elkaar te vergelijken (Vertommen & Schipper-van Veldhoven, 2012). Ten eerste is de aangiftebereidheid van slachtoffers voor grensoverschrijdend gedrag over het algemeen laag, waardoor er sprake is van een hoog *dark number*, een aantal dat waarschijnlijk in werkelijkheid veel hoger ligt. Het *dark number* is in de sport vermoedelijk nog

hoger, aangezien de sporter voor zijn of haar carrière afhankelijk is van de trainer. Uit bijvoorbeeld een Amerikaans onderzoek onder vrouwen die slachtoffer zijn geworden van verkrachting blijkt dat een minderheid (16-19%) aangifte doet (Tjaden & Thoennes, 2006). Redenen om geen aangifte te doen zijn onder meer de angst voor de dader, schuld- en schaamtegevoelens bij het slachtoffer en de verwachting dat aangifte doen geen zin heeft. Zedenmisdriven worden vaker aangegeven als de dader een onbekende is van het slachtoffer (Koss, 1993). Als het gaat om de aangiftbereidheid bij tuchtzaken lijkt de drempel lager te liggen (Van Wijk et al., 2017). Ook dan spelen gevoelens van schaamte een rol, maar in het tuchtrecht worden ook lichtere vergrijpen gesanctioneerd en is de kring van personen die aangifte doen ruim. Zo kunnen bijvoorbeeld bestuursleden een dergelijke zaak starten (Van Wijk et al., 2017). Bovenal geldt in de sport, wanneer sprake is van ongewenst gedrag door de trainer, dat het bekendmaken van grensoverschrijdend gedrag negatieve gevolgen kan hebben voor de sportcarrière van de sporter (Van Wijk & Olfers, 2020).

Ten tweede is er vaak gebruikgemaakt van verschillende definities en methodologieën (Vertommen et al. 2012; Ohlert et al. 2020). De uitgevoerde onderzoeken verschillen qua opzet, design en uitkomsten. De prevalentie van seksuele intimidatie varieert bijvoorbeeld van 19 tot 92 procent en van seksueel misbruik van 2 tot 49 procent (Montjoy et al., 2016).

In veel studies is geen nader onderscheid gemaakt naar de diverse sporttakken en -niveaus. Wanneer dit onderscheid wel is gemaakt, blijkt dat in de topsport vaker grensoverschrijdend gedrag voorkomt (Vertommen, et. all. 2016). Voorstelbaar is dat bepaalde sporten 'vatbaarder' zijn voor grensoverschrijdend gedrag. Zo zijn er sporten waarbij lichamelijk contact tussen trainer en sporter gebruikelijker is dan bij andere sporten. Denk aan het voordoen van een houdgreep bij het judo of als kind leren zwemmen. Ook kan een onderscheid worden gemaakt tussen individuele en teamsporten of semi-individuele sporten. Bij individuele sporten bestaat bijvoorbeeld vaak een een-op-een-relatie en een zeer nauwe band tussen trainer en pupil, waardoor mogelijk een sterkere machts- en afhankelijkheidsrelatie ontstaat dan bijvoorbeeld bij de teamsporten.

Ten slotte heeft men zich in veel onderzoeken alleen gericht op seksueel grensoverschrijdend gedrag, terwijl dit in de praktijk vaak samengaat met psychologisch en fysiek grensoverschrijdend gedrag (Ohlert, et al. 2020).

Tot dusverre zijn er een handvol prevalentieonderzoeken geweest die naar de drie vormen van grensoverschrijdend gedrag in de sport hebben gekeken (psychologisch/psychologisch, fysiek, seksueel). Hiervoor hebben Alexander, Stafford en Lewis (2011) een online vragenlijst uitgezet onder alle 250.000 Britse studenten uit

de *National Union of Students (NUS)* database.² Het betreft geen willekeurig gekozen representatieve onderzoekspopulatie, aangezien de respondenten zich konden aanmelden om deel te nemen aan dit onderzoek. Uiteindelijk hebben 6.125 respondenten van 18 tot 22 jaar die tot hun zestiende levensjaar participeerden in veertig verschillende georganiseerde sporten deelgenomen aan het onderzoek. De onderzoekers vermoeden dat dit respondenten zijn met negatieve ervaringen, waardoor zij meer gemotiveerd zijn om deel te nemen. Aan hen is gevraagd of het participeren heeft geleid tot zelfverminking, emotionele schade, fysieke schade en seksuele schade.

Ook Vertommen, et al.(2016) en Ohlert, et al. (2020) hebben een vragenlijst uitgezet. De steekproef van Vertommen et al. (2016) bestaat uit 4.043 Nederlanders en Belgen van 18 tot 50 jaar. Ohlert et al. gebruikten twee datasets, een in Nederland en België, Vlaanderen (N=231 Nederland, N=203 in België, Vlaanderen) en een in Duitsland (N=1132). Via de vragenlijsten *Interpersonal Violence in Sport (IViS)* werd naar ervaringen met psychologisch, fysiek en seksueel geweld gevraagd. De vragenlijst bestaat uit veertien items die ingaan op psychologisch geweld, tien items die ingaan op fysiek geweld en zeventien items die ingaan op seksueel geweld. De respondenten konden aangeven of zij hier bij de uitoefening van hun georganiseerde sport tot hun achttiende levensjaar mee te maken hebben gehad. In tabel 3.1 staan de resultaten van deze studies schematisch weergegeven.

Het blijkt dat de respondenten in alledrie de onderzoeken het vaakst een vorm van psychologisch grensoverschrijdend gedrag hebben ervaren, gevolgd door respectievelijk seksueel en fysiek grensoverschrijdend gedrag (Alexander, Stafford & Lewis, 2011; Vertommen et al., 2016; Ohlert et al, 2020).

Alexander, Stafford en Lewis (2011) hebben gekeken naar de aard van de psychologisch grensoverschrijdende gedragingen bij veertig georganiseerde sporten. Zij concluderen dat het gaat om het krijgen van kritiek waarmee de sporters hun prestaties niet kunnen verbeteren of om kritiek die in hun ogen disproportioneel is en/of niet leidt tot resultaat. Ook is het voorgekomen dat er naar ze geschreeuwd werd, dat ze werden gepest en/of dat ze werden vernederd. De genoemde fysiek grensoverschrijdende gedragingen zijn: moeten trainen met een blessure of ervaren van agressief gedrag, zoals geslagen worden (Alexander, Stafford & Lewis, 2011).

In een ander onderzoek, naar aanleiding van een spraakmakende zaak van seksueel misbruik van kinderen in de sport in 1996, hebben het Nederlands Olympisch Comité en de Nederlandse Sport Federatie (NOC*NSF) een hulplijn service opgesteld voor seksuele intimidatie en misbruik (SHA). Om meer grip te krijgen op het probleem hield NOC*NSF een schriftelijke registratie bij van incidenten die aan de

hulplijn werden gemeld. Uit deze gegevens kwamen 323 afzonderlijke incidenten naar voren voor de periode 2001-2010 (Vertommen et. al., 2015).

Tabel 3.1 De mate van psychologisch, fysiek en seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport

Studie	<i>Alexander, Stafford & Lewis, 2011</i>	<i>Vertommen et al., 2016</i>	<i>Ohlert, Vertommen, Rulofs, Rau & Allroggen, 2020</i>
Resultaten	• Psychologisch grensoverschrijdend gedrag: 4.554 Britten (75 procent); • Seksuele intimidatie: 1.784 Britten (29 procent); • Fysiek grensoverschrijdend gedrag: 1.433 Britten (24 procent); • Seksueel misbruik: 171 Britten (3 procent).	• 1.785 respondenten (44 procent) heeft tenminste één ervaring met grensoverschrijdend gedrag, tegenover 167 respondenten (4 procent) die alle drie de vormen van grensoverschrijdend gedrag hebben ervaren; • Psychologisch grensoverschrijdend gedrag: 1.520 respondenten (38 procent) waarvan in 368 gevallen (9 procent) sprake is van ernstig grensoverschrijdend gedrag; • Seksueel grensoverschrijdend gedrag: 578 respondenten (14 procent) waarvan in 224 gevallen (5 procent) sprake is van ernstig grensoverschrijdend gedrag; • Fysiek grensoverschrijdend gedrag: 455 respondenten (11 procent) waarvan in 326 gevallen (8 procent) sprake is van ernstig grensoverschrijdend gedrag.	• Psychologisch grensoverschrijdend gedrag: 1.211 topsporters (72 procent) waarvan in 286 gevallen (17 procent) sprake is van ernstig grensoverschrijdend gedrag; • Seksueel grensoverschrijdend gedrag: 515 topsporters (30 procent) waarvan in 168 gevallen (10 procent) sprake is van ernstig grensoverschrijdend gedrag; • Fysiek grensoverschrijdend gedrag: 417 topsporters (25 procent) waarvan in 252 gevallen (15 procent) sprake is van ernstig grensoverschrijdend gedrag; • In totaal hebben 214 topsporters (13 procent) alle drie de vormen van grensoverschrijdend gedrag ervaren.

In alle gevallen is slechts één (vermeende) dader gemeld. Voor zover bekend hebben de gegevens betrekking op 323 afzonderlijke daders. Het is echter wel mogelijk dat dezelfde dader meerdere incidenten veroorzaakt heeft.

In de 323 rapporten zijn 46 sporten vertegenwoordigd. Zestien procent van de meldingen (N = 39) vond plaats in het voetbal (tabel 5). Zwemmen (inclusief waterpolo en platformduiken) (N = 35) is 15 procent, atletiek (N = 21) 9 procent en gymnastiek (N = 25) 10 procent vertegenwoordigd. Volleybal (10 procent) en fietsen (4 procent) komen ook voor in een aanzienlijk aantal rapporten. De overige 171 incidenten hebben betrekking op veertig afzonderlijke sporten.

Tabel 3.2 Sporten met meeste aantal meldingen van seksuele intimidatie en misbruik

Sport	N	%
Voetbal	39	16
Zwemmen (inclusief waterpolo en platformduiken)	35	15
Gymnastiek	25	10
Volleybal	23	10
Atletiek	21	9
Wielrennen	9	4

Volgens de hulplijn was de significante meerderheid van de slachtoffers actief op amateur- of niet-elite-niveau (74 procent van de gemelde incidenten). In elf procent van de incidenten was het slachtoffer actief in de topsport/internationaal niveau.

3.1.2 Aard en omvang: recent onderzoek in Nederland (2020)

In deze paragraaf staan wij uitgebreider stil bij het meest recente onderzoek in de sport dat in Nederland is uitgevoerd naar grensoverschrijdend gedrag, dat dateert van 2020. Wij doen dit omdat dit onderzoek de grondslag vormt voor verdere beleidsvorming en door onderzoekers en NOC*NSF wordt gepresenteerd als representatief prevalentieonderzoek.³ NOC*NSF geeft aan dat volgens dit onderzoek:

“Ruim dertien procent heeft te maken gehad met lichamelijk grensoverschrijdend gedrag en ongeveer zeven procent met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bijna 72 procent van de huidige mensen in de leeftijd van 18 tot en met 50 jaar geeft aan in hun jeugd minimaal eenmaal grensoverschrijdend gedrag in de sport te hebben meegemaakt. Ruim 48 procent geeft aan een gebeurtenis te hebben meegemaakt die ook indruk heeft gemaakt.”⁴

Onderzoeksmethodiek

In dit onderzoek van Mulder et. al. (2020) is gekeken naar de ervaringen van 5.092 mensen (N=5092) in de leeftijd van 18 tot en met 50 jaar die in Nederland zijn opgegroeid en in hun jeugd in georganiseerd verband hebben gesport. In het onderzoek is namelijk zowel objectief gevraagd naar grensoverschrijdend gedrag als naar de ervaring van respondenten. Als iemand bijvoorbeeld regelmatig werd uitgesloten tijdens het sporten dan telt dit in dit onderzoek mee als emotioneel grensoverschrijdend gedrag. Een respondent kon vervolgens aangeven of dit uitschelden wel of geen indruk heeft gemaakt. Zo wordt naast de objectieve telling ook de subjectieve ervaring en perceptie van de respondent inzichtelijk. Vervolgens is gevraagd of men de vervelende gebeurtenis die men in gedachte houdt, toen en nu grensoverschrijdend gedrag vindt/vond.

Bij de methodiek plaatsen wij vooraf een aantal kanttekeningen. In het algemeen gaat het bij een prevalentieonderzoek om onderzoek naar het aantal gevallen van (in dit geval) grensoverschrijdend gedrag dat betrekking heeft op een bepaald moment. Het moment in onderhavig onderzoek bestrijkt een tijdsperiode van ruim dertig jaar. De uitkomst betreft slechts het antwoord op de vraag of een respondent tot de leeftijd van vijftig jaar op enig moment tijdens zijn of haar jeugd grensoverschrijdend gedrag heeft ervaren in de sport. Daarnaast wordt gevraagd of het ongewenste gedrag indruk heeft gemaakt. Uit de resultaten (zie verderop) blijken respondenten wel melding te maken van grensoverschrijdend gedrag maar dat heeft in een behoorlijk deel van de gevallen geen indruk gemaakt. De subjectieve inschatting maakt het lastig om de 'objectieve' gegevens over grensoverschrijdend gedrag met elkaar te vergelijken.

Normen zijn veranderlijk naar plaats en tijd. De toets op normoverschrijding vindt 'slechts' plaats op basis van subjectief belevingskader in retrospectief. Er is geen beschrijving gemaakt van de objectieve (verandering van de) normen in de tijd. Immers de codificatie van normen in het tuchtrecht, zoals pesten, heeft pas zeer recent plaatsgevonden.

Uitkomsten onderzoek

In het onderzoek is gevraagd naar vervelende ervaringen bij de sportbeoefening. Ongeveer negentig procent heeft als kind aan sport gedaan en bijna iedereen deed dat in georganiseerd verband. Ruim een kwart begon al voor het zesde jaar met sporten. Een kleine twee procent deed een sport voor kinderen met een beperking. Ruim negen procent heeft als kind op hoog niveau (nationaal of internationaal) niveau gesport.

In totaal zegt 72 procent minimaal één gebeurtenis van grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt en 49 procent heeft zo'n gebeurtenis meegemaakt die ook indruk heeft gemaakt (tabel 5.3). Emotioneel grensoverschrijdend gedrag is bij ruim twee derde van de jeugdige sporters voorgekomen, lichamelijk grensoverschrijdend gedrag kwam bij bijna een kwart voor en seksueel grensoverschrijdend gedrag is bij zestien procent voorgekomen. (Mulder et. al.,2020)

Tabel 3.3 Aantallen en percentages prevalentie grensoverschrijdend gedrag in de sport (n=3959)

Type GOG meegemaakt	Minimaal één gebeurtenis meegemaakt		Minimaal één gebeurtenis meegemaakt die indruk heeft gemaakt	
	Aantal	%	Aantal	%
Emotioneel GOG meegemaakt	2683	68	1832	47
Lichamelijk GOG meegemaakt	937	24	410	11
Seksueel GOG meegemaakt	614	16	285	7
Alle 3 types GOG meegemaakt	247	6	83	2
Minimaal 1 type GOG meegemaakt	2837	72	1923	49
Geen ervaring met GOG meegemaakt ⁵	1122	28	2035	51

Op basis van de frequentie en of een gebeurtenis wel of geen indruk maakte, aanvuld met het oordeel van experts over de ernst van de specifieke gebeurtenissen, is een ernstscore-index geconstrueerd. Deze score kent drie niveaus: mild, matig en ernstig. Ernstige emotioneel grensoverschrijdende gebeurtenissen zijn bij 22 procent van de jeugdige sporters voorgekomen, ernstige lichamelijk grensoverschrijdende gebeurtenissen bij 13 procent en ernstige seksueel grensoverschrijdende gebeurtenissen kwamen bij zeven procent van de jeugdige sporters voor.

Emotioneel grensoverschrijdend gedrag (EGG)

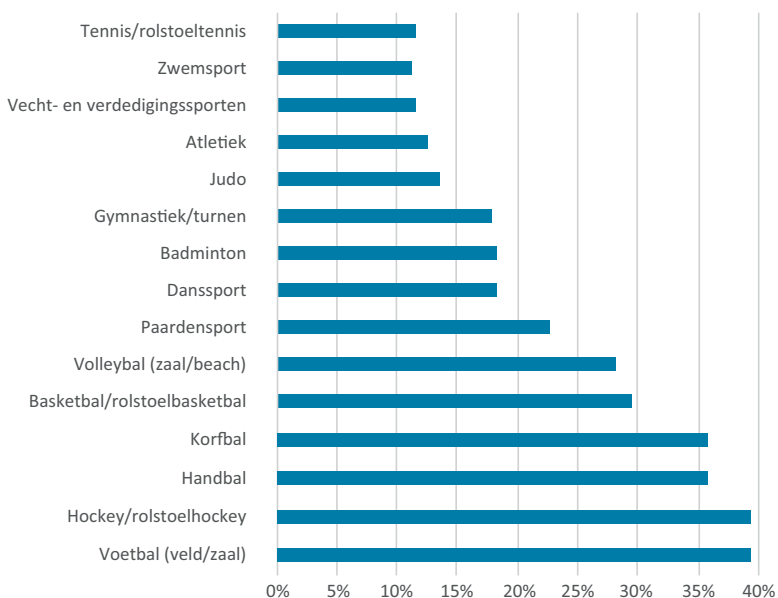
Opvallend is dat mannen met 72 procent vaker een EGG rapporteren dan vrouwen (63%) dat doen (tabel 5.4; Mulder et. al., 2020). De gebeurtenissen die indruk hebben gemaakt liggen voor mannen met 45 procent en voor vrouwen met 48 procent dichter bij elkaar.

Tabel 3.4 Prevalentie (EGG)

Geslacht	N	Prevalentie	
		Totaal %	Indruk gemaakt %
Man	2009	72	45
Vrouw	1950	63	48
Totaal	3959	68	46

In figuur 3.1 is duidelijk dat de meest beoefende sporten in verhouding niet per se de sporten zijn waar in verhouding de hoogste aantallen EGG voorkomen. Na voetbal (40% van de 1201) hebben bijvoorbeeld hockey (39% van de 262) en handbal (36% van de 175) de hoogste percentages EGG, terwijl bij gymnastiek (18% van de 896) relatief gezien minder EGG wordt gerapporteerd.

Figuur 3.1 Sporten waar de meest ingrijpende EGG-gebeurtenissen plaatsvonden

Lichamelijk grensoverschrijdend gedrag (LGG)

Bij lichamelijk grensoverschrijdend gedrag wordt duidelijk dat 24 procent van de jeugdige sporters een gebeurtenis van LGG heeft meegemaakt en dat bij tien procent deze gebeurtenis indruk op de desbetreffende respondent heeft gemaakt (Mulder et. al, 2020). Zo blijkt uit tabel 5.5 dat mannen (29%) meer dan vrouwen (19%) te maken hebben gehad met LGG. Dit zien we ook terug in de gebeurtenis-

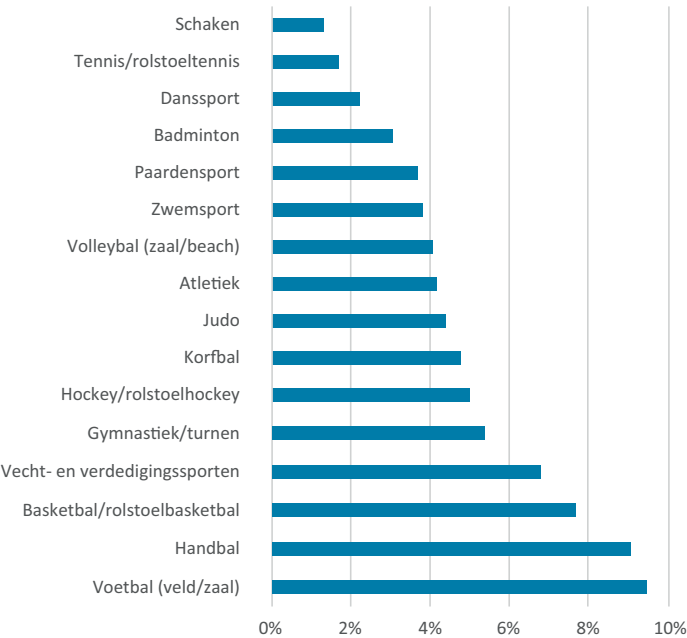
sen die indruk hebben gemaakt, dat is bij mannen elf procent en bij vrouwen negen procent. Het verschil tussen de groepen is hier wel een stuk kleiner, maar het is wel significant verschillend.

Tabel 3.5 Prevalentie (LGG)

Geslacht	N	Prevalentie	
		Totaal %	Indruk gemaakt %
Man	2009	29	11
Vrouw	1950	19	9
Totaal	3959	24	10

Uit figuur 3.2 blijkt dat LGG het meeste voorkomt bij de sport die het meest beoefend wordt, namelijk voetbal. Er is een verschil tussen voetbal waar tien procent van de jeugdige sporters met LGG te maken had en andere sporten die vaak beoefend worden zoals gymnastiek, judo en hockey. Bij deze sporten ligt het percentage LGG-gebeurtenissen rond de vijf procent.

Figuur 3.2 Sporten waar de meest ingrijpende LGG-gebeurtenissen plaatsvonden

Seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG)

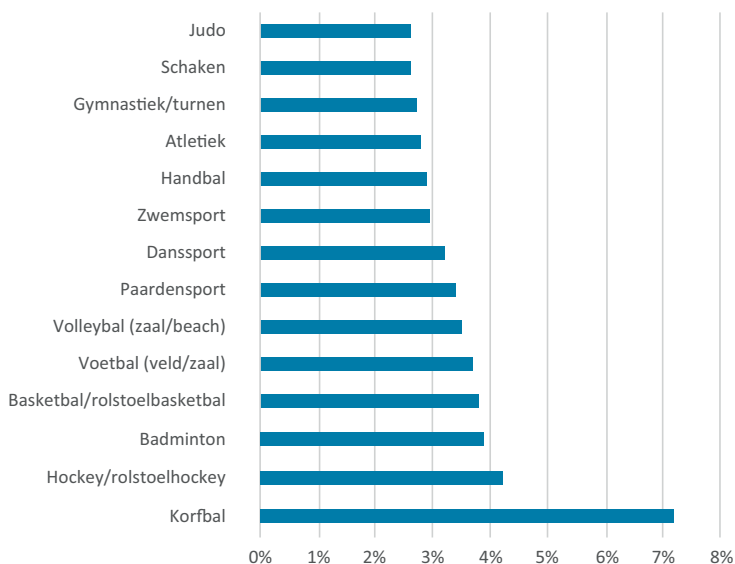
Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn het meisjes die vaker iets hebben meegemaakt (Mulder et. al, 2020). Meisjes hebben twee keer zo vaak te maken met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zij maken ook vaker iets mee wat indruk maakt en wat ze meemaken is ernstiger (tabel 5.6).

Tabel 3.6 Prevalentie SGG

Geslacht	N	Prevalentie	
		Totaal %	Indruk gemaakt %
Man	2009	11	4
Vrouw	1950	20	11
Totaal	3959	16	7

De drie sporten waarbij SGG het meeste voorkomt zijn korfbal (7%), hockey (4%) en badminton (4%). Bij de populaire sporten voetbal, gymnastiek en zwemmen komt SGG bij ongeveer drie procent van de sporters voor (figuur 3.3).

Figuur 3.3 Sporten waar de meest ingrijpende SGG-gebeurtenissen plaatsvonden

3.1.3 Omvang en aard in een specifieke tak van sport: wielersport

Er is één onderzoek in Nederland bekend waar is gekeken naar de aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag in één specifieke sport, namelijk de wielersport (Van Wijk, Van Esseveldt, Hardeman & Olfers, 2018). In een digitale vragenlijst hebben 113 professionele en 2.031 amateur wielersporters aangegeven welke grensoverschrijdende ervaringen zij hebben meegemaakt gedurende hun wielercarrière (zie tabel 5.7). Grensoverschrijdend gedrag komt meer voor bij de professionele wielrenners dan bij de amateurs.⁶ Het gaat hierbij vooral om dwang/chantage om iets te doen of te laten wat de sporters niet willen.

Tabel 3.7 De mate van grensoverschrijdend gedrag in de wielersport

Vorm van grensoverschrijdend gedrag	Amateursporters	Topsporters
Onveilig voelen binnen de vereniging of in het team	415 (22%)	28 (27 %)
Dwang/chantage omdat ze iets moeten doen of laten wat ze niet willen	343 (18 %)	43 (41 %)
Verbaal en/of fysiek geweld	472 (26 %)	37 (36 %)
Roddelen, pesten en/of discriminatie	239 (14 %)	29 (28 %)
Seksueel grensoverschrijdend gedrag	95 (6 %)	13 (13 %)

3.2 Omvang en aard van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Veel onderzoeken, vooral in Nederland, richten zich vooral op dit type grensoverschrijdend gedrag. In deze paragraaf staat wat in de literatuur bekend is over *seksueel* grensoverschrijdend gedrag.

3.2.1 Omvang

Er zijn meerdere onderzoeken die meer specifiek gericht zijn op hoe vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt, zie bijvoorbeeld Leahy, Pretty en Tenenbaum (2002). Met een gemailde vragenlijst zijn 2.118 Australische sporters – bestaande uit zowel topsporters als niet-topsporters afkomstig uit de georganiseerde sport – gevraagd om deel te nemen. Uiteindelijk zijn 370 respondenten in retrospectief bevraagd over hun ervaringen en bleek het dat 65 van de 210 vrouwelijke respondenten en 34 van de 160 mannelijke respondenten op enig moment in hun leven slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik. Hiervan hebben 27 vrouwen en 10 mannen dit ervaren in de sportomgeving.

Vertommen (2017) heeft zich eveneens gericht op de aard en omvang van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bij het in beeld brengen van de mate van seksueel grensoverschrijdend gedrag is gebruikgemaakt van een steekproef uit een eerder onderzoek, namelijk die van Vertommen et al. (2016). Vertommen (2017) heeft de onderzoeksresultaten van de 1.999 Nederlandse volwassenen opnieuw geanalyseerd. Daaruit bleek dat 239 sporters (12%) een of meerdere incidenten met seksueel grensoverschrijdend hebben ervaren in de sport. Ook heeft het EenVandaag Opiniepanel (15 juli 2017) ruim 22.000 personen gevraagd naar hun ervaringen met seksuele intimidatie en seksueel misbruik, waarvan 15.486 respondenten in verenigingsverband hebben gesport of dat nog steeds doen. Uit het rapport van de Vries, Ross-van Dorp & Myjer (2017) blijkt dat 642 respondenten (4,2%) ervaringen hebben met ongewenst seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sportvereniging. Voor 90 respondenten (< 1%) geldt dat het een ernstige vorm van ongewenst seksueel misbruik betreft, zoals seksueel getinte handelingen, aanranding en verkrachting.

3.2.2 Aard seksueel grensoverschrijdend gedrag

Vertommen (2017) heeft op basis van de antwoorden van de reeds benoemde 1.999 Nederlandse volwassenen de aard van het seksueel grensoverschrijdend gedrag geschetst. Zij hebben met name verbale en non-verbale vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag ervaren, zoals nafluiten of -roepen, maken van seksistische grappen en/of plaatsen van seksuele opmerkingen of blikken. Gedragingen die meer neigen naar seksueel misbruik, zoals aanrakingen en betastingen, zijn minder vaak voorgekomen.

Vertommen (2017) heeft ook 686 incidenten geanalyseerd die in de periode 2001-2016 zijn binnengekomen bij het Vertrouwenspunt Sport (VPS). Daar blijkt verbale seksuele intimidatie het meest voor te komen (29%). Hieronder vallen gedragingen, zoals het maken van dubbelzinnige opmerkingen of het vertellen van verhalen over het seksleven. Andere veelvoorkomende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn ongewenste, niet-functionele aanrakingen, zoals een arm om de schouder slaan, aanranding en ongewenste functionele aanrakingen, bijvoorbeeld het aanraken van het kruis onder het mom dat dit instructie-gerelateerd is. De overige vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn voyeurisme, verkrachting en exhibitionisme.

Ohlert, et al. (2020) geven aan dat slachtofferschap van psychologisch grensoverschrijdend gedrag vaak gepaard gaat met slachtofferschap van seksueel en in mindere mate fysiek grensoverschrijdend gedrag. Volgens de onderzoekers komt dit doordat veel incidenten van seksueel geweld plaats hebben gevonden zonder dat er sprake was van lichamelijk contact (Ohlert, et al. 2020).

3.3 Grensoverschrijdend gedrag verklaard: sportbreed

In de voorgaande paragrafen stonden de aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag centraal. In deze paragraaf gaan we in op de vraag welke verklaringen er in de literatuur worden gegeven voor grensoverschrijdend gedrag. Het gaat hierbij om grensoverschrijdend gedrag in brede zin dat zich niet beperkt tot één sport.

3.3.1 De (top)sporter-trainer relatie, afhankelijkheidsrelatie

In diverse onderzoeken komen de machts- en afhankelijkheidsrelatie tussen trainer en zijn of haar pupil ter sprake. Deze afhankelijkheidsrelatie kan zorgen voor een disbalans in de relatie waarbij de sporter op den duur het grensoverschrijdend gedrag als normaal en noodzakelijk gaat beschouwen (Knoppers, Smits & Jacobs, 2014; Smits, Jacobs & Knoppers, 2016).

Ook andere onderzoeken laten zien dat het sportniveau en de prestaties bepalende determinanten zijn in het ondervinden van emotioneel geweld (Gervis et al., 2016). Sporters gaven aan dat het gedrag van de trainer het meest negatief was naar de (gym)sporter met de laagste score en het meest positief naar de (gym)sporter met de hoogste score. Op het niveau van topsport verschilt het gedrag van de trainer niet significant bij sporters die goed presteerden en die minder presteerden. Deze uitkomst verschilt echter van het onderzoek van Stirling & Kerr (2007). Uit hun onderzoek blijkt dat er op topniveau degelijk wel een significant verschil is in het gedrag en de houding van de trainer naar de (gym)sporter toe die minder presteert. Volgens de onderzoekers verschillen de uitkomsten door de kenmerken van de participanten van het onderzoek van Gervis et al. (2016). Deze participanten waren namelijk geen slachtoffers van emotioneel geweld en voelden dan ook niet de druk om het emotionele geweld te rechtvaardigen.

Meerdere onderzoeken laten zien dat emotioneel geweld effect heeft op de prestatie van de (gym)sporter. Opvallend is de opmerking van sommige participanten uit een onderzoek van Stirling & Kerr (2007) die aangaven dat, wanneer ze een goede prestatie hadden neergezet, zij het emotioneel geweld als iets positiefs zien. Door hun goede prestatie rechtvaardigden zij het ondervonden emotionele geweld. Wanneer er minder gepresteerd werd of wanneer de (gym)sporter zich niet verder ontwikkelde, werd het emotionele geweld juist gezien als schadelijk. Hierdoor kregen sporters mentale problemen of werden eetstoornissen ontwikkeld. Ook dachten sommige sporters (op alle niveaus) dat emotioneel geweld ten dienste stond aan de prestaties van de sporters (Gervis et al., 2016). Trainers kunnen hun gedrag zelf als 'normaal' zien. Meestal wordt het ongewenste gedrag ook genormaliseerd door sporters wanneer de trainer succesvol is geweest. Vooral in de topsport wordt het gedrag van de trainer snel geaccepteerd en genormaliseerd. De meeste spor-

ters denken dat het ongewenste gedrag nodig is om succesvol te kunnen presteren. (Gervis et al., 2016).

Ook als het gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt gewezen op de machts- en afhankelijkheidsrelatie tussen de trainer en de sporter. De (top)sporter-trainerrelatie wordt gekenmerkt door het feit dat de trainer over een bepaalde mate van status en expertise beschikt die de sporter niet heeft (Cense & Brackenridge, 2001). Dit maakt de relatie per definitie hiërarchisch en asymmetrisch. De sporter ontwikkelt hierdoor het idee dat de trainer weet wat nodig is voor de ontwikkeling en het behalen van sportieve successen in de toekomst, waardoor de sporter zijn of haar trainer zal gehoorzamen (Cense & Brackenridge, 2001).

3.3.2 De cultuur van lichamelijkeheid

Veel sporters participeren in een sport waar fysiek contact vanzelfsprekend is. Zo blijkt een kenmerk van de gymnsport, zie vorig hoofdstuk, dat er sprake is van een aanrakingssport bijvoorbeeld omdat de sporter gevangen of opgetild moet worden. Het fysieke contact kan plaatsvinden tussen sporters onderling maar ook tussen de sporter en zijn of haar trainer (Van Wijk, Hardeman, Scholten & Olfers, 2017), bijvoorbeeld vanuit veiligheidsoverwegingen of om de sporter een instructie of techniek aan te reiken (Volkwein, Schnell, Sherwood & Livezey, 1997; Kirby, Greaves & Hankivsky, 2000; Vertommen, 2017). De cultuur van 'lichamelijkheid' maakt het voor sporters lastig om hun grenzen aan te geven, omdat het moeilijk is om te beoordelen of het fysieke contact aanvaardbaar is of seksueel grensoverschrijdend van aard. (Vertommen & Schipper-van Veldhoven, 2012; Vertommen, 2017; Vertommen, Schipper-van Veldhoven, Uzieblo & Van den Eede 2017a).

3.3.3 Het proces naar seksueel ongewenst gedrag: grooming

Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat er vaak een proces aan vooraf. Volgens de wetenschappelijke literatuur over zedencriminaliteit maakt het *grooming-proces* het plegen van grensoverschrijdend gedrag, in het bijzonder het seksuele, mogelijk (Knoppers, Smits & Jacobs, 2014; Van Wijk & Olfers, 2020).

Het grooming-proces verloopt in de regel langs in vier fasen, die elkaar kunnen overlappen. In de eerste fase zal de pleger al dan niet bewust een slachtoffer uitkiezen. Veelal is dit een kwetsbaar persoon met een gebrek aan zelfvertrouwen of een problematische gezinsachtergrond, zoals weinig supervisie, verslaving of huiselijk geweld. In deze fase creëert de pleger mogelijkheden om het slachtoffer aandacht te geven en een vriendschapsband op te bouwen.

De tweede fase behelst het opbouwen van een vertrouwensband door cadeaus of beloningen te geven. Tevens kan de pleger interesse tonen in de hobby's, zich

hulpvaardig opstellen of een luisterend oor hebben. Dit heeft tot gevolg dat het slachtoffer zich bijzonder voelt waarmee een voorwaarde is gecreëerd om het slachtoffer in de derde fase te isoleren.

Isolatie in de derde fase gebeurt onder andere door te weigeren dat hij of zij (intensief) contact heeft met anderen en/of door het organiseren van activiteiten waar de pleger alleen kan zijn met het slachtoffer. Het gebeurt ook door als pleger inconsistent gedrag te vertonen door de ene keer een beloning te geven en de andere keer geen aandacht te geven aan het slachtoffer. Dit zorgt ervoor dat het verlangen naar aandacht wordt aangewakkerd met als gevolg dat de pleger langzaam controle krijgt over het slachtoffer en een loyaliteitsgevoel wordt ontwikkeld naar de pleger.

In de vierde en laatste fase worden de grenzen verlegd en pleegt de pleger mogelijk grensoverschrijdend gedrag. Dit begint vaak met onschuldige aanrakingen, maar ook met massages. Na verloop van tijd worden de aanrakingen intiemer en kan het leiden tot seksueel contact (Brackenridge, 2001; Cense & Brackenridge, 2001; Brackenridge & Fasting, 2005; Van Wijk & Olfers, 2020).

Het grooming-proces zorgt ervoor dat sporters vormen van 'coaching' die in feite vallen onder grensoverschrijdend gedrag niet als dusdanig zien, maar als genormaliseerd onderdeel van de sport beschouwen (Pinheiro, Pimenta, Resende & Malcolm, 2014; Bjørnseth & Szabo, 2018). Het ondergaan van dergelijke vormen van grensoverschrijdend gedrag zou noodzakelijk zijn voor hun ontwikkeling en het behalen van sportief succes in de toekomst. Dit zou nog sterker gelden voor de topsport, aangezien de prestatiedruk zo groot is dat daarvoor alles moet wijken (Vertommen & Schipper-van Veldhoven, 2012; Stirling & Kerr, 2014; Vertommen, 2017; Vertommen, Schipper-van Veldhoven, Uzieblo & Van den Eede, 2017a; Smits, Jacobs & Knoppers, 2020).

3.4 Plegerkenmerken

In de literatuur zijn diverse plegerkenmerken van elkaar te onderscheiden, waaronder bijvoorbeeld het geslacht, leeftijd en de positie/functie.

3.4.1 Geslacht

De onderzoekers Vertommen, et al. (2017) tonen aan dat van de 4.043 ondervraagde volwassenen, die in het verleden hebben deelgenomen aan jeugdsport, er 1.785 te maken hebben gekregen met grensoverschrijdend gedrag. Het overgrote deel van deze slachtoffers heeft aangegeven dat er sprake was van een mannelijke pleger. Bij psychologisch grensoverschrijdend gedrag was 51 procent van de van de

1531 plegers man. Bij fysiek grensoverschrijdend gedrag bedroeg dit 66 procent (totaal 453 plegers). En 76 procent van de plegers (totaal 573) van seksueel grensoverschrijdend gedrag was man. Een deel van de slachtoffers heeft zowel mannelijke als vrouwelijke daders gemeld. Het geslacht van de pleger beïnvloedt de ernst van fysiek en seksueel grensoverschrijdend gedrag niet (Vertommen, et al., 2017). Deze auteurs hebben ook onderzocht wat de relatie is tussen het geslacht van de plegers en de ernst van de incidenten. Het blijkt dat wanneer de pleger van *psychologisch* grensoverschrijdend gedrag een man is, de incidenten minder ernstig zijn dan wanneer de pleger een vrouw is of wanneer de plegers zowel mannen als vrouwen zijn.

3.4.2 Leeftijd

Met de cijfers van het Vertrouwenspunt Sport (dit is de organisatie voordat het Centrum Veilige Sport Nederland in het leven werd geroepen, zie hoofdstuk 7) voor het werkverslag voor de Commissie de Vries laat Vertommen (2017) zien dat de meest voorkomende leeftijd van de plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag 31 tot en met 50 jaar is (37%), gevolgd door de leeftijdsgroep 21 tot en met 30 jaar (31%). De groep van 51 jaar en ouder komt met 17 procent voor en de groep van 20 jaar of jonger met 15 procent (Vertommen, 2017).

3.4.3 Functie en rol

Als het gaat om grensoverschrijdend gedrag, dat zich niet beperkt tot seksueel grensoverschrijdend gedrag, zijn er studies die concluderen dat trainers niet de meest genoemde plegers zijn. Zo laten Alexander, Stafford en Lewis (2011) en Vertommen (2017) naar aanleiding van hun retrospectieve vragenlijst zien dat dit vooral teamgenoten en/of medesporters zijn, gevolgd door bekende volwassenen bij een club en onbekenden, zoals supporters, omstanders of voorbijgangers. Aanvullend tonen Alexander, Stafford en Lewis (2011) aan dat trainers vaker voorkomen als plegers van *fysiek* grensoverschrijdend gedrag naarmate het competitieve niveau, waarin de sporters actief zijn, stijgt.

In geval van seksueel grensoverschrijdend gedrag tonen Van Wijk, Hardeman, Scholten en Olfers (2017) en het EenVandaag Opiniepanel (De Vries, Ross-van Dorp & Myjer, 2017) aan dat de trainer het vaakst de beschuldigde is. Uit de incidentenanalyse die in de periode 2001-2016 bij het VPS (Vertrouwenspunt Sport) zijn geregistreerd, blijkt dat trainers in 69 procent van de gevallen de pleger zijn, waarna de medesporter als pleger volgt met 15 procent. In de overige gevallen gaat het om mensen uit het sportkader, bestuursleden, personen die zowel bestuurslid als begeleider zijn, (para)medische stafleden en anderen (Vertommen, 2017).

Vertommen, et al. (2017) tonen aan dat de ernst van seksueel grensoverschrijdend gedrag groter is wanneer de pleger een trainer is. De mate van ernst van seksueel grensoverschrijdend gedrag is groter wanneer de trainer de pleger is. Als oorzaak wordt het grooming-proces genoemd en de hiërarchische trainer-sporterrelatie. Dit zou namelijk een meer intensieve, verborgen en langdurige relatie behelzen die steeds ernstiger wordt in vergelijking tot de relatie tussen sporters onderling (Vertommen, et al., 2017).

Uit onderzoek blijkt dat de plegers een belangrijke (soms onmisbare) positie vervullen bij een vereniging. Zo verrichten ze veel (onbetaald) werk, maken ze schoon, onderhouden ze de website, rijden ze naar uitwedstrijden en hebben ze goede trainerskwaliteiten. Hiermee hopen ze aanzien te verkrijgen. Dit maakt het tegelijkertijd moeilijk om hen op hun gedrag aan te spreken in het geval van incidenten (Van Wijk, Hardeman, Scholten & Olfers, 2017).

3.4.4 Criminaliteitsprofiel

In het onderzoek van Wijk, Hardeman, Scholten en Olfers (2017) is op basis van 102 politieregistraties in kaart gebracht wat de criminele carrière is van de plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het blijkt dat 40 procent van de plegers hiermee voor het eerst met een strafbaar feit zijn geregistreerd door de politie. Degenen die wel met andere antecedenten geregistreerd stonden, stonden dit onder meer vanwege gewelds- en vermogensmisdrijven (Van Wijk, Hardeman, Scholten & Olfers, 2017).

3.5 Slachtofferkenmerken

Er zijn in de wetenschappelijke literatuur specifieke slachtofferkenmerken te onderscheiden die aangeven welke individuen een verhoogde kans hebben om slachtoffer te worden van grensoverschrijdend gedrag. In het vervolg wordt ingegaan op het geslacht en de leeftijd van de slachtoffers en op de overige risicofactoren. Ook hier geldt dat de te bespreken wetenschappelijke artikelen niet specifiek hebben gekeken naar de slachtoffers in de gymnsport, maar in het algemeen naar slachtoffers in de sport.

3.5.1 Geslacht

Alexander, Stafford en Lewis (2011) concluderen in hun onderzoek dat zich richt op ervaringen van kinderen in de sport, dat er nauwelijks verschillen zijn in slachtofferchap naar geslacht. Zo is 74 procent van de vrouwen slachtoffer van psychologisch grensoverschrijdend gedrag tegenover 77 procent van de mannen en zijn 23 pro-

cent van de vrouwen slachtoffer van fysiek grensoverschrijdend gedrag tegenover 26 procent van de mannen.

De meeste literatuur richt zich op de beschrijving van slachtofferkenmerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag, waaronder Vertommen et al. (2016) en Parent, Lavoie, Thibodeau, Hébert, Blais en Team PAJ (2016). Zij concluderen dat meisjes in algemene zin meer kans maken om slachtoffer te worden van grensoverschrijdend gedrag dan jongens. Volgens laatstgenoemde onderzoekers zelfs maar liefst vijf keer meer. Het grote verschil in slachtofferschap tussen vrouwen en mannen is te relateren aan seksuele intimidatie: 34 procent van de vrouwen tegenover 17 procent van de mannen. Dit wordt bevestigd door het onderzoek van Leahy, Pretty en Tenenbaum (2002), waarin wordt aangetoond dat meisjes vaker slachtoffer zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Indien het gaat om de meest ernstige vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag is er volgens Vertommen (2017) geen verschil in slachtofferschap tussen jongens en meisjes, terwijl Ohlert, et al. (2020) concluderen dat meisjes ook in die gevallen meer kans hebben om slachtoffer te worden van de meest ernstige vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Van Wijk, Hardeman, Scholten en Olfers (2017) wijzen erop dat slachtoffers meestal door respondenten als kwetsbaar worden beschreven. Die kwetsbaarheid kan zich op verschillende manieren manifesteren, waaronder weinig zelfvertrouwen, een slechte thuissituatie, overlijden van een van de ouders, verwaarlozing, weinig vrienden hebben, een laag IQ en lichamelijke handicaps. Bij meisjes noemen respondenten daarnaast de kwetsbaarheid van meiden in de puberleeftijd die verliefd worden op hun (iets oudere) trainer en een seksuele relatie aangaan (experimenteel gedrag).

Bij jongens in de puberteit kan nog meespelen dat zij onzeker zijn over hun seksuele geaardheid. Hierbij heerst wel het vermoeden dat er sprake is van een onder-rapportage voor het slachtofferschap van jongens. Voor hen is het namelijk moeilijk om tegen het masculiene, heteroseksuele cultuur- en sportbeeld in te gaan door zich als slachtoffer van grensoverschrijdend gedrag te melden (Van Wijk & Olfers, 2020).

3.5.2 Leeftijd

Er zijn verschillende studies die hebben gekeken naar de leeftijd waarop de sporters een van de drie vormen van grensoverschrijdend gedrag hebben ervaren. Zo concludeert Vertommen (2017) dat meer dan driekwart van de respondenten jonger was dan 16 jaar ten tijde van het grensoverschrijdende gedrag en dat meer dan de helft van de respondenten 16 jaar of ouder is wanneer het stopt.

Als het gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag geldt dat van de 642 respondenten in het EenVandaag Opiniepanel hebben aangegeven ongewenst seksueel gedrag te hebben meegemaakt, daarvan blijkt meer dan twee derde (67 procent) minderjarig te zijn. Zo is 15 procent jonger dan 12 jaar, 36 procent tussen de 12 en 16 jaar en 17 procent tussen de 16 en 18 jaar (De Vries, Ross-van Dorp & Myjer, 2017). Ook Van Wijk, Hardeman, Scholten en Olfers (2017) concluderen dat de leeftijdscategorie 12 tot 15 jaar de grootste groep slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag behelst. Vertommen (2017) toont hetzelfde aan via de cijfers van het VSP: 60 procent van de slachtoffers is jonger dan 16 jaar wanneer zij te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag, waarvan 18 procent jonger is dan 12 jaar. Er zijn echter ook slachtoffers die ouder zijn dan 20, namelijk 18 procent, waardoor het niet alleen om jonge sporters gaat (Vertommen, 2017).

3.5.3 Overige risicogroepen

Andere risicogroepen zijn de psychisch en cognitief kwetsbare kinderen (Vertommen, 2017). Hetzelfde geldt voor kinderen met een beperking, kinderen die behoren tot minderheidsgroepen, kinderen met weinig vrienden, LHBTQ-sporters, kinderen die leven in een slechte thuissituatie, kinderen met weinig zelfvertrouwen en kinderen met een laag IQ (Van Wijk, Hardeman, Scholten & Olfers, 2017). Ook kinderen, die eerder mishandeld zijn, hebben een grotere kans op hernieuwd slachtofferschap, evenals kinderen waarvan een van de ouders door emotionele problemen, ziekte of een verslaving afwezig of overleden is (Putnam, 2003; Vertommen, 2017). Zij hechten meer waarde aan complimenten en aandacht van hun trainer die op zijn of haar beurt gebruikmaakt van deze kwetsbaarheid (Van Wijk, Hardeman, Scholten & Olfers, 2017).

Tot slot rapporteren sporters, die op een hoger niveau actief zijn, significant meer grensoverschrijdend gedrag dan degenen die bij een plaatselijke vereniging actief zijn (Leahy, Pretty & Tenenbaum, 2002). Dit staft de redenering dat een grotere tijds- en energie-investering de kans op slachtofferschap van een of meer vormen van grensoverschrijdend gedrag vergroot.

3.6 De (gezondheidgerelateerde) gevolgen van grensoverschrijdend gedrag

Verschillende wetenschappelijke studies hebben gekeken naar de (gezondheidgerelateerde) gevolgen van grensoverschrijdend gedrag van sporten in het algemeen. Vertommen, Kampen, Schipper-van Veldhoven, Uzieblo en Van den Eede (2018) stellen dat volwassenen, die in hun kindertijd tijdens het beoefenen van

hun sport slachtoffer zijn geworden van grensoverschrijdend gedrag, daar mentale gezondheidsproblemen aan hebben overgehouden, zoals depressieve gevoelens, angstgevoelens en somatisatie⁷ (Vertommen et al., 2018). Andere mentale gezondheidsproblemen zijn het hebben of ervaren van minder zelfvertrouwen, minder motivatie en plezier om te sporten, boosheid, prikkelbaarheid, verwarring, slecht zelfbeeld, eetstoornis, schuldgevoelens, posttraumatische stressstoornis, eenzaamheid, wantrouwen naar anderen en moeite hebben met interpersoonlijke relaties, en zelfmoordgedachten en -pogingen (Fasting, Brackenridge & Kjølberg, 2002; Gervis & Dunn, 2004; Stirling & Kerr, 2013; De Bellis & Zisk, 2014; Stirling & Kerr, 2014). Daarbij komt dat de ernst van de mentale gezondheidsproblemen toeneemt naarmate slachtoffers met meerdere vormen van grensoverschrijdend gedrag te maken hebben gehad (Vertommen, et al. 2018).

Vrouwelijke sporters ondervinden ernstigere gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag wanneer de pleger een autoriteit in de sport is, zoals een trainer, in plaats van een medesporter. Dit komt omdat de sportster de autoritaire persoon vertrouwt en wanneer dit vertrouwen wordt geschaad, blijken de gevolgen groter te zijn (Fasting, Brackenridge & Kjølberg, 2002).

Het ondergaan van grensoverschrijdend gedrag zorgt ervoor dat slachtoffers coping-strategieën hanteren (Kavanagh, Brown & Jones, 2017). Coping-strategieën zijn gedragingen waarbij het slachtoffer zijn of haar gevoelens onder controle houdt om een stressvolle of onplezierige situatie het hoofd te bieden en zodoende de persoonlijke doelstellingen te behalen. In feite dienen de coping-strategieën als buffer tegen de impact van slachtofferschap van grensoverschrijdende gedragingen. Voorbeelden van coping-strategieën zijn niet praten over hun ervaringen met grensoverschrijdend gedrag of gebruik van humor. Door erom te lachen, is de impact minder groot. Na maanden of zelfs jaren ervaren sporters echter dat de copingstrategieën onvoldoende helpen. Vanaf dat moment gaan zij op zoek naar externe hulp van formele en informele partijen die steun kunnen bieden of zij stoppen met het beoefenen van hun sport (Kavanagh, Brown & Jones, 2017).

3.7 Grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport

In deze paragraaf gaan wij in op wat er in de literatuur meer specifiek bekend is over grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport. Er zijn verschillende onderzoeken bekend, zowel internationaal als nationaal, die zich specifiek richten op de ontwikkeling van eetstoornissen bij sporters in de gymnsport. De meeste onderzoeken dateren vanaf de jaren 2000, toch zijn er ook onderzoeken bekend van voor deze datum. Al in 1985 werd door Erp-Baart, et al. (1985) geschreven over 'food habits

in athletes'. In deze paragraaf geven we eerst aan wat bekend is over de specifieke aard van bepaald grensoverschrijdend gedrag dat volgens de onderzochte literatuur voorkomt in de gymnsport.

3.7.1 Aard en omvang grensoverschrijdend gedrag

Uit het overzicht van Mulder et al. (2020) blijkt dat gymnastiek/turnen op de zesde plaats staat als het gaat om een percentage van het aantal respondenten dat deze sport beoefent en de meest ingrijpende gebeurtenissen op het gebied van emotioneel grensoverschrijdend gedrag hebben ervaren. Dergelijk type gedrag komt verhoudingsgewijs het meest voor bij voetbal, hockey/rolstoelhockey, korfbal en handbal. Wat betreft lichamelijk grensoverschrijdend gedrag staat de gymnsport op plaats vijf. In sporten, zoals bijvoorbeeld voetbal, handbal, basketbal/rolstoelbasketbal, komt dergelijk gedrag vaker voor. Als het gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag staat de gymnsport op plaats twaalf. Sporten, zoals korfbal, hockey/rolstoelhockey en badminton staan in de top drie van sporten waar seksuele intimidatie het meest voorkomt. Uit het onderzoek van Vertommen et al. (2015) kreeg tien procent te maken met seksueel grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport en in het volleybal. Voetbal en zwemmen kennen hogere percentages, respectievelijk zestien en vijftien procent.

Er zijn ook onderzoeken gedaan die meer specifiek ingaan op de (veelvoorkomende aard) van bepaald ongewenst gedrag bij de gymnsport, in het bijzonder het ontwikkelen van eetstoornissen.

3.7.2 Eetstoornissen

Krentz en Warschburger (2011) hebben onderzoek gedaan naar 'disordered eating in aesthetic sports'. Zoals eerder betoogd betreft de gymnastieksport een esthetische sport, net als bijvoorbeeld kunstschaatsen. In deze studie is gekeken naar sport-gerelateerde risicofactoren bij de ontwikkeling van eetstoornissen in de esthetische sport, waaronder gymnastiek. Hierbij is er een vergelijking gemaakt tussen twee groepen: sporters versus niet-sporters (controlegroep). Uit voornoemd onderzoek blijkt dat sporters, waaronder sporters uit de gymnastiek, significant hoger scoren als het gaat om het ontwikkelen van eetstoornissen dan niet-sporters. Ook is het verschil tussen het geslacht (i.e. vrouw en man) in de groep met sporters significant. Met andere woorden, eetstoornissen komen significant vaker voor bij sporters dan bij niet-sporters en vaker bij vrouwen dan bij mannen. Andere studies bevestigen dat eetstoornissen vaker voorkomen in esthetische sporten (Kong & Harris, 2015 en Rousselet, Guérineau, Paruit et al., 2017).

Risicofactoren voor het ontwikkelen van een eetstoornis

In de literatuur worden risicofactoren genoemd voor het ontwikkelen van een eetstoornis, waaronder bijvoorbeeld sociale druk door personen uit de sportomgeving, ontevredenheid over het lichaam, het streven naar perfectionisme, lichter willen zijn voor de sportbeoefening.

Krentz en Warschburger (2011) geven aan dat de sociale druk vanuit de sportomgeving een significante voorspeller is van het verlangen om slanker te zijn om sportprestaties te bevorderen. Wat betreft de ontevredenheid over het lichaam, bestaat er geen verschil tussen de groep sporters en niet-sporters. Vrouwelijke sporters zijn wel vaker ontevreden over hun lichaam dan mannelijke sporters. Het verlangen om lichter te worden om sportprestaties te bevorderen is een voorspeller bij het ontwikkelen van een eetstoornis.

In een vervolgstudie van Krentz en Warschburger (2013) is een andere bepalende factor toegevoegd: *emotionele stress vanwege het missen van een training*. (Gym)sporters, die aangaven een training te hebben gemist, gaven ook aan onzeker te zijn om uit vorm te raken. De ondervonden emotionele stress die de (gym)sporters ervaren wanneer zij niet aanwezig kunnen zijn bij een training, blijkt echter niet bepalend in het voorspellen van eetstoornissen. De sporters die emotionele stress ervaren vanwege het missen van de training, lopen niet meer risico op eetstoornissen dan sporters die de emotionele stress minder of helemaal niet ervaren.

Uit het onderzoek van Krentz en Warschburger (2013) blijkt verder dat sporters die ontevredener zijn over hun lichaam niet meer risico lopen op eetstoornissen/ongezond diëten. Het verlangen daarentegen om lichter te zijn om sportprestaties te bevorderen, bleek net als in het vorige onderzoek van Krentz en Warschburger uit 2011, wel invloed te hebben op het ontwikkelen van een eetstoornis bij beoefenaren van esthetische sporten, waaronder de gymnsport.

In 2012 hebben Francisco, Alarcão en Narciso, onderzoek gedaan onder jonge top-dansers (als kunstvorm) en gymnsporters. De resultaten zijn verdeeld in de groepen van participanten (dansers en sporters). Onder de dansers en gymnsporters werden de volgende categorieën genoemd die het meest invloed hebben op de ontwikkeling van eetstoornissen.

Tabel 3.8 Invloed op eetstoornissen

Dansers	Gymsporters
Trainers	Trainers
Systeem organisatie (cultuur, regels)	Peers
Trainingen	Training
Peers	Trainingsschema
Trainingsschema	

Alle in deze paragraaf besproken onderzoeken zijn uitgevoerd in het buitenland. De Bruin, Woertman, Bakker en Oudejans deden in Nederland onderzoek naar eetstoornissen (2009) en keken onder meer naar de factoren uit (A) het dagelijkse leven en (B) de sportomgeving die van invloed zijn op het ontwikkelen van eetstoornissen bij vrouwelijke sporters. Bij (A) het dagelijks leven, ging het achtereenvolgens om:

- familie
- peers
- identiteit (lichaamsbeeld/zelfbeeld)

Wanneer eetstoornissen in de familie voorkomen, is mogelijk sprake van een genetisch bepaald component. Sommige sporters gaven aan dat hun broer(tje) of zus(je) het ook heeft en dat het genetisch bepaald is. Ook de peers werden genoemd door de deelnemers aan het onderzoek. De sporters hebben de neiging om onbewust het dieet van hun peers (leeftijdsgenoten) te kopiëren. Wanneer het zelfbeeld in acht wordt genomen, blijkt dat zelfperceptie belangrijk is voor de gedragingen van individuen, dus ook bij de sporters. Wanneer (gym)sporters het gevoel krijgen dat hun zelfbeeld niet voldoet aan de verwachtingen van de omgeving, proberen ze om dit zelfbeeld aan te passen aan de verwachtingen van de omgeving. kijkend naar de (B) sportomgeving komen de volgende factoren naar voren:

- de druk om te presteren
- de invloed van de trainer op de sporter, gevolgd door andere stafleden uit de sportomgeving
- de invloed van medesporters.

De sporters geven aan druk te voelen om te presteren vanwege de sportomgeving. Om te kunnen presteren, kijken ze naar zichzelf en het eerste waar ze aan denken, is het gewicht. Daarnaast heeft de trainer ook veel invloed op de sporters.

Rol trainers en het ontwikkelen van een eetstoornis

Trainers die negatieve opmerkingen maken over het gewicht zorgen ervoor dat de vrouwelijke sporters onzeker zijn over hun gewicht. Dit komt vooral voor bij turnsters. Bij sommige turnsters kregen de negatieve opmerkingen de overhand in het dagelijkse leven en focusten zij zich meer op het gewicht dan op de sport. Ook waren er trainers die de sporters wogen ten overstaan van een groep medesporters.

Naast trainers hebben andere actoren uit de sportomgeving invloed op het ontwikkelen van eetstoornissen. Dit zijn bijvoorbeeld andere stafleden en ook medesporters (peers). Wanneer deze personen opmerkingen maken of gesprekken voeren met de (gym)sporter over het gewicht, blijven de negatieve opmerkingen hangen bij de (gym)sporter en dit kan tot negatieve gevolgen leiden voor de fysieke en mentale gezondheid van de (gym)sporter. De Bruin, Woertman, Bakker en Oudejans deden in Nederland onderzoek naar eetstoornissen (2009).

Uit bovenstaande onderzoeken, waaronder dat van De Bruin, Woertman, Bakker en Oudejans, die in Nederland deden onderzoek naar eetstoornissen (2009), blijkt dat trainers, die druk uitoefenen om slank te worden en het gewicht controleren, verboden opleggen om bepaalde voeding te gebruiken en negatieve opmerkingen maken tegen sporters, een belangrijke oorzaak zijn voor het ontstaan en in stand houden van een eetstoornis bij voornamelijk vrouwelijke sporters. Vrouwelijke (gym)sporters ervaren hierdoor stress. Vrouwen blijken angstiger voor de trainer dan mannelijke sporters. Peers kunnen ook druk uitoefenen op de (gym)sporter en verder kunnen de intensieve trainingen en schema's zorgen voor veel stress en de afkeer van het eigen lichaam voeden. Dit laatste vooral wanneer de (gym)sporter hard werkt om bepaalde zaken te veranderen aan het lichaam en het lang duurt om deze verandering tot stand te brengen.

3.7.3 De (top)sporter-trainerrelatie

Wilinsky & McCabe (2020) concluderen dat de relatie tussen de trainer en de (gym)sporter intensief en sterk hiërarchisch is. Door deze positie van de trainer is de minderjarige gymssporter kwetsbaar voor misbruik. Doordat de relatie met de trainer sterk hiërarchisch is en de trainer veel macht heeft over de minderjarige sporter, lopen deze sporters het risico om een ongezonde levensstijl te ontwikkelen. Alles staat ten dienste van de sportprestatie. De prestatie komt boven het welbevinden van het kind te staan.

Zoals hiervoor beschreven, betreft de macht en afhankelijkheidsrelatie tussen trainer en (gym)sporter een risicofactor voor grensoverschrijdend gedrag in de breedste zin van het woord. De afhankelijkheidsrelatie wordt nog extra gevoed

omdat de gymnsport een vroeg-ontwikkelingsport is en de zeer jonge sporter veel intensieve trainingssuren doorbrengt met de trainer.

Specifiek voor de gymnsport geldt dat de trainers een drietal bewuste dan wel onbewuste omgangsvormen hanteren om de afhankelijkheidsrelatie en het 'gehoorzame' gedrag van de gymnsport(st)ers te versterken (Stirling & Kerr, 2009; Kerr & Sterling, 2012; Knoppers, Smits & Jacobs, 2014; Smits, Jacobs & Knoppers, 2016). De eerste omgangsvorm is het isoleren van de gymnsport(st)ers, wat zoals eerder beschreven een onderdeel is van het grooming-proces. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan trainen in gesloten sessies, creëren van een zwijg- en vergeldingscultuur en proberen te voorkomen dat turn(st)ers vriendschappen ontwikkelen buiten de sport om (Vertommen & Schipper-van Veldhoven, 2012; Smits, Jacobs & Knoppers, 2016). Het idee hierachter is dat de turn(st)ers zich volledig moeten richten op het behalen van het uiteindelijke doel. Zo wordt het hen verteld, dus heeft de sporter het idee dat dit een noodzakelijk onderdeel is van het ontwikkelingstraject. Het gevolg is dat ouders en verenigingsbestuurders geen of amper zicht hebben op wat er zich afspeelt in de gymzaal. Wanneer de turn(st)ers hun ouders hiervan op de hoogte stellen, komt het soms voor dat de ouders verhaal halen bij de trainer. Als dat gebeurt, wordt de turn(st)er daar op de eerstvolgende training voor gestraft. Zodoende ontstaat er een *code of silence* die de afhankelijkheidsrelatie versterkt (Pinheiro, Pimenta, Resende & Malcolm, 2014; Smits, Jacobs & Knoppers, 2020)

De tweede omgangsvorm is het dusdanig intimideren van de turn(st)ers dat zij leren dat het hebben van een eigen mening niet is toegestaan. De trainers 'framen' dit als het ontwikkelen van mentale weerbaarheid, wat van cruciaal belang is om op de lange termijn sportieve successen te boeken. Door deze framing accepteren de turn(st)ers de intimidatie (Knoppers, Smits & Jacobs, 2014; Smits, Jacobs & Knoppers, 2016; Vertommen, 2017; Smits, Jacobs & Knoppers, 2020). Knoppers, Smits en Jacobs (2014) – die in hun onderzoek 36 turnsters hebben gesproken die actief zijn in het turn(sub)topsportklimaat – benoemen verschillende trefwoorden die een beeld schetsen van de intimidatie: 'Manipuleren', 'Heel gemeen', 'Stimuleren op het negatieve', 'Negeren', 'Afbranden', 'Isoleren', 'Afrekenen', 'Afzeiken', 'Schelden', 'Behoorlijk tekeer gaan', 'De schuld geven', 'Pispaaltje', 'Machtspelletjes', 'Zij is een mietje', 'Te kakken gezet', 'Tot op het bot kapot', 'Schreeuwend door de zaal' en 'Eruit gestuurd worden'. Pinheiro, Pimenta, Resende en Malcolm (2014) beschrijven dat er ook lichamelijke straffen uitgedeeld worden, zoals in het gezicht slaan en tegen de benen trappen. Turn(st)ers accepteren dergelijk gedrag vooral vanwege de afhankelijkheidsrelatie met de trainer. Ook houden ze het geheim omdat ze dan actief mogen blijven in de sport om in staat te zijn de

competitie te winnen en/of gekozen te worden voor het nationaal team (Pinheiro, Pimenta, Resende & Malcolm, 2014).

De derde en laatste omgangsvorm die trainers kunnen aanwenden, is het 'reguleren' van het lichaam (Knoppers, Smits & Jacobs, 2014). Het doel daarvan is om de (gym)sport(st)ers letterlijk klein te houden. Turnbewegingen zijn gebaseerd op de mogelijkheden van het lichaam van kleine (gym)sport(st)ers. Daarnaast letten juryleden niet alleen op de technische vaardigheden, maar ook op het uiterlijk, de sierlijkheid en elegantie van het lichaam van de sport(st)ers. De trainers verwachten dan ook dat de sport(st)ers op hun gewicht en op andere fysieke voorwaarden letten. Indien de sport(st)ers niet aan de verwachtingen van de trainers voldoen, kan dat ervoor zorgen dat de (gym)sport(st)ers door de trainers uit de competitie worden gehaald of dat ze niet mogen eten. Dit zorgt voor een intrinsieke motivatie bij de sport(st)ers om niet aan te komen (Pinheiro, Pimenta, Resende & Malcolm, 2014; Knoppers, Smits & Jacobs, 2014). Het reguleren van het lichaamsproces heeft niet alleen betrekking op de fysieke voorwaarden zoals het vetpercentage, het gewicht en de lengte, maar ook op het accepteren van blessures. De (gym)sport(st)ers raken er in de loop van de tijd van overtuigd dat blessures erbij horen om de top te bereiken en dus blijven zij doorgaan ongeacht het feit dat zij een mogelijk (ernstige) blessure hebben (Pinheiro, Pimenta, Resende & Malcolm, 2014; Knoppers, Smits & Jacobs, 2014; Smits, Jacobs & Knoppers, 2016). Daarbij komt dat de carrière, het inkomen en/of de reputatie van de trainer in grote mate afhankelijk zijn van de prestaties van de (gym)sport(st)ers. (Pinheiro, Pimenta, Resende & Malcolm, 2014).

De (gym)sport(st)ers verzetten zich vaak niet tegen deze drie omgangsvormen (Pinheiro, Pimenta, Resende & Malcolm, 2014). Ten eerste omdat zij op dat moment vaak nog niet oud genoeg zijn om kritisch naar de aard van hun relatie met de trainer te kijken en ten tweede omdat zij in een levensfase zitten waarin hen wordt geleerd om naar volwassenen te luisteren (Pinheiro, Pimenta, Resende & Malcolm, 2014; Knoppers, Smits & Jacobs, 2014). Dit verandert op het moment dat de sport(st)ers in de puberteit terechtkomen. In die periode worden de (gym)sport(st)ers mondiger en geven zij geregeld hun eigen mening, waardoor de trainer zijn of haar invloed (gedeeltelijk) dreigt te verliezen. De trainers bestempeld deze (gym)sport(st)ers als 'lastig' (Knoppers, Smits & Jacobs, 2014).

Intermezzo – De onvrije oefening

In het boek 'De onvrije oefening' vertellen twee voormalig topsportturnsters over hun ervaringen met grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport. Op jonge leeftijd kwamen zij in aanraking met een trainer die een goede reputatie en status had. Hij hanteerde hardhandige methoden die ervoor zorgden dat beide turnsters de top van het turnen wisten te bereiken. Echter, het vernederen, uitschelden, bespugen en afbeulen van de turnsters behoorden ook tot die methoden. Zowel tegen de trainer als tegen de eigen ouders durfden zij hier niets over te zeggen, uit angst om nog harder aangepakt te worden. De trainer nam de turnsters ook in huis om volledige controle over hen te hebben. Een van de twee voormalig topsportturnsters reflecteert als volgt op haar topsportcarrière: 'Als ik terugkijk op mijn turncarrière, weet ik inmiddels dat het hier gaat om jarenlange vrijheidsberoving, dwang, fysieke mishandeling, manipulatie, indoctrinatie, ontnemen van persoonlijkheid en mensenrechten, onthouding van ouderliefde en belemmering van geestelijke en persoonlijke ontwikkeling en groei' (Heitinga, 2013).⁸

3.7.4 De rol van ouders en andere betrokkenen

Dat jonge beoefenaren van de gymnsport onder voornoemde omstandigheden (blijven) sporten is niet alleen toe te schrijven aan de jonge leeftijd van de sporters en de afhankelijkheidsrelatie met de trainer en de wens om sportieve successen te boeken. Ook de ouders van de sporters en anderen, zoals de verenigingsbestuurders en bondsbestuurders, spelen hierbij een rol (Knoppers, Smits & Jacobs, 2014; Smits, Jacobs & Knoppers, 2016).

Ouders zijn in eerste instantie verantwoordelijk voor het sociale, mentale, emotionele en fysieke welzijn van hun kind (Knoppers, Smits & Jacobs, 2014; Smits, Jacobs & Knoppers, 2016). Ouders zijn soms niet in staat om iets aan te merken op de werkwijze van de trainers en het grensoverschrijdende gedrag dat daarmee gepaard kan gaan. Dit komt onder andere doordat ouders worden geweerd uit de gymzaal en er dus sprake is van een gesloten oefenruimte. Zij hebben vaak geen zicht op wat zich daar afspeelt (Knoppers, Smits & Jacobs, 2014). Als zij hier wel zicht op hebben, zijn zij geneigd de situatie te accepteren. Zelf hebben ze namelijk vaak geen ervaring met het bedrijven van de (top)sport en gaan zij uit van de expertise van de trainers. Degenen die wel ervaring hebben, zien volgens onderzoekers de werkwijze als normaal en noodzakelijk om iemand tot topprestaties te laten komen. Ouders proberen de trainer het naar zijn of haar zin te maken door te doen wat hij of zij zegt. Het gevolg is het negeren van basale pedagogische normen

en waarden en het normaliseren en versterken van de trainer-sporter-relatie en de daaruit voortkomende wangedragingen (Pinheiro, Pimenta, Resende & Malcolm, 2014; Smits, Jacobs & Knoppers, 2016).

Daarnaast domineert het sporten niet alleen het leven van het kind maar ook dat van het gezin. Het gehele leven wordt afgestemd op de sportbeoefening en het creëren van de meest optimale carrièremogelijkheden (Moget & Weber, 2008a). Ondanks het feit dat ouders willen dat hun kind plezier beleeft aan het beoefenen van een sport, willen zij ook dat hun kind succesvol is. Om de droom van hun kinderen te doen slagen, investeren zij tijd, energie en geld (Smits, Jacobs & Knoppers, 2016). De kinderen ervaren dat zij aan een bepaald verwachtingspatroon moeten voldoen, en dat zij – gezien de investeringen van hun ouders – niet mogen klagen over de werkwijze van de trainer en eventuele misstanden niet mogen benoemen. Dit zorgt ervoor dat er een drempel wordt opgeworpen voor het melden van incidenten (Stirling & Kerr, 2009; Coakley & Pike, 2009; Van Wijk, Hardeman, Scholten & Olfers, 2017).

Pinheiro & Pimenta (2020) geven aan dat het beoefenen van gymnastiek op de hoogste niveaus een aanzienlijke investering betekent, niet alleen financieel maar ook in tijd en energie. Hoe meer betrokken de ouders raken, hoe meer ze ook bepaalde verwachtingen creëren over de gedragingen en de resultaten van hun kinderen, waardoor er meer druk op het kind komt te staan. Dit komt mede doordat sommige ouders hun identiteit vormen rond het zijn van een ouder van een topsporter. Ook kunnen ouders veel druk leggen op trainers, omdat ze resultaten willen zien.

Volgens Knoppers, Smits en Jacobs (2014) zijn naast de trainers ook de verenigingsbestuurders verantwoordelijk voor een pedagogisch verantwoorde sportcultuur. Sommige verenigingsbestuurders zijn hiertoe niet in staat, omdat ze niet over de benodigde expertise beschikken. Daarnaast zijn er in de gymnsport te weinig trainers met een licentie om sporters te trainen, waardoor het voor verenigingsbestuurders niet gemakkelijk is om trainers te vervangen. Ook het aantal verenigingsbestuurders is schaars, waardoor het voorkomt dat trainers in het bestuur van turnverenigingen zitten en er gemengde belangen kunnen ontstaan (Knoppers, Smits & Jacobs, 2014).

3.7.5 De rol van medische professionals

De gymnsport en dan met name het turnen en trampolinespringen betreft een gevaarlijke sport die veel durf van de (gym)sporter vereist. Ervaren van en leren omgaan met angst is bij deze acrobatische sport gewoon. Een studie naar blessures in de gymnastieksport toont dat de vrouwen bij de turnsport de meeste bles-

sures kennen. Veertig procent van deze blessures zijn ernstig genoeg om langere tijd niet meer te kunnen sporten (Edouard et al., 2017). Een studie van the National Center for Catastrophic Sports Injury Research (NCCSIR) toonde aan dat de gymnastiek sport op de tweede plaats staat wanneer het gaat om serieuze blessures van vrouwelijke sporters op de universiteiten. Vrouwelijke turnsters ondergaan intense trainingen op jonge leeftijd en voeren moeilijkere oefeningen uit op toestellen die het niveau van de vaardigheden en het risico dat hierbij komt kijken verhogen.

Schubring & Barker-Ruchti (2020) geven in hun onderzoek aan dat de sportethiek die er in de topsport heerst, sporters ertoe kan dwingen om bijvoorbeeld ondanks de pijn door te sporten en zelfs als ze geblesseerd of ziek zijn, het herstel negeren of weinig eten.

De medische problemen die de sportartsen volgens Schubring & Barker-Ruchti (2020) het meest tegenkwamen bij zowel junior als senior gymnasten dames waren doortraining met pijn en blessures en problemen met de gewichtscntrole. Beide artsen vertelden ook over incidenten waarbij sporters traumatische verwondingen opliepen, zoals een whiplash of een elleboogfractuur. De medische professionals vertelden dat ze de sporters wilden helpen zo gezond mogelijk te laten zijn tijdens en als ze klaar zijn met het beoefenen van topsport. Er werd volgens de onderzoekers een duidelijk onderscheid gemaakt tussen het beoefenen van sport voor de gezondheid en het beoefenen van topsport. De artsen omschreven hun baan als beperken van schade, oplossen van problemen en beschermen van de sporters voor meer schade.

De medische professionals omschreven situaties waarin ze moesten navigeren tussen de prestatiedruk van de sport en de verplichtingen in de gezondheidszorg. Dit was met name voorafgaand aan wedstrijden het geval. Zo beschrijft een fysiotherapeut in het onderzoek van Schubring & Barker-Ruchti (2020) hoe hij een (gym) sporter met een gescheurde spier zware pijnstillers gaf voorafgaand aan een wedstrijd. Dit is gerechtvaardigd vanuit een topsportperspectief, zo vond de arts, maar niet zo zeer vanuit het zorgperspectief (Schubring & Barker-Ruchti, 2020).

De fysiotherapeut gaf in het onderzoek van Schubring & Barker-Ruchti (2020) aan dat sporters met tegenzin gezondheidsproblemen rapporteren. Zo geven ze soms pas veel te laat aan dat ze ergens last van hebben. Hij stelt dan ook dat sporters pas aangeven dat ze last hebben op het moment waarop amateursporters al lang gestopt zouden zijn met de sport. Zij deden dit uit angst dat de (gym) sporter in kwestie niet mee mocht doen aan wedstrijden. Sporters gebruiken pijnstillers zonder voorafgaand overleg met medische professionals, Schubring & Barker-Ruchti (2020).

3.8 Resume

In dit hoofdstuk is op basis van openbare bronnen gekeken naar wat bekend is over prevalentie van grensoverschrijdend gedrag in de sport. Er zijn geen specifieke prevalentieonderzoeken in Nederland uitgevoerd in de gymnsport, noch in het buitenland. Wel is voor dit onderzoek gekeken naar wat bekend is over de gymnsport in een aantal bestaande prevalentieonderzoeken, die gericht zijn op grensoverschrijdend gedrag in meerdere sporten, waarbij ook is gekeken naar de gymnsport.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat, wanneer het gaat om grensoverschrijdend gedrag, in de meeste gevallen sprake is van een vorm van psychologisch grensoverschrijdend gedrag, gevolgd door respectievelijk seksueel en fysiek grensoverschrijdend gedrag. Uit het onderzoek uit 2020 blijkt dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in Nederland onder sporters minder vaak voorkomt dan fysiek grensoverschrijdend gedrag.

In Nederland is één gepubliceerd onderzoek bekend waarbij specifiek is gekeken naar de aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag in één bepaalde sport, de wielrensport. Uit dit onderzoek blijkt dat grensoverschrijdend gedrag vooral voorkomt in de top van de wielrensport en dat het dan met name gaat om dwang/chantage om iets te doen of te laten wat de sporters niet willen.

Veel onderzoeken in de sport richten zich op een van de vormen van grensoverschrijdend gedrag, namelijk seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zo blijkt uit Australisch onderzoek in de topsport seksueel grensoverschrijdend gedrag vaker voorkomt dan op amateur/recreatief niveau. Voor de Nederlandse situatie geldt dat van de 642 respondenten 4,2 procent ervaringen heeft met ongewenst seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sportvereniging. Verbale seksuele intimidatie komt het meest voor. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat in de topsport vaker grensoverschrijdend gedrag voorkomt dan in de recreatiesport.

Verklaringen voor grensoverschrijdend gedrag wijzen volgens diverse onderzoeken op de machts- en afhankelijkheidsrelatie tussen de trainer en zijn of haar pupil. Het risico bestaat dat door deze machtsonbalans de sporter het gedrag als normaal en noodzakelijk gaat zien. Voorts geldt dat het sportniveau en de prestaties bepalende factoren kunnen zijn voor ongewenst gedrag. Een andere bevorderende factor voor grensoverschrijdend gedrag is de cultuur van lichamelijkeheid, waarbij fysiek contact vanzelfsprekend is. Daar kan een proces van grooming aan vooraf gaan, met name als het gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag.

In de meeste gevallen is de plegger man. De meeste pleggers zijn tussen de 31 en 50 jaar oud. Vaak zijn trainers niet de meest genoemde pleggers, maar teamgenoten en/of medesporters, gevolgd door bekende volwassenen in een club en onbeken-

den, zoals supporters, omstanders of voorbijgangers. Trainers zijn wel vaker plegers als het gaat om sporters die actief zijn in de topsport en als het specifiek gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Meer dan driekwart van de respondenten was bij het grensoverschrijdend gedrag jonger dan 16 jaar. Meisjes lopen meer risico om slachtoffer te worden van grensoverschrijdend gedrag dan jongens. Verschillende onderzoeken geven aan dat slachtoffers meestal door de respondenten als kwetsbaar worden beschreven. Het gaat dan bijvoorbeeld om weinig zelfvertrouwen of een slechte thuissituatie. Andere risicogroepen zijn de psychisch en cognitief kwetsbare kinderen waaronder bijvoorbeeld kinderen met een beperking.

Volwassenen die in hun kindertijd tijdens het beoefenen van hun sport slachtoffer zijn geworden van grensoverschrijdend gedrag kunnen daar gezondheidsproblemen aan overhouden. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om depressieve gevoelens en angst, maar ook om een eetstoornis, schuldgevoelens, posttraumatische stressstoornis, wantrouwen naar anderen en moeite hebben met interpersoonlijke relaties. Ook komen zelfbeschadiging en zelfmoordgedachten en -pogingen voor.

Wanneer het specifiek gaat om de gymnsport blijkt uit (beperkt) onderzoek dat gymnastiek/turnen op de zesde plaats van de sporten staat wat betreft ingrijpende gebeurtenissen op het gebied van emotioneel grensoverschrijdend gedrag. Dit type gedrag komt verhoudingsgewijs het meest voor bij voetbal, hockey/rolstoelhockey, korfbal en handbal. Als het gaat om lichamelijk grensoverschrijdend gedrag staat de gymnsport op plaats vijf en voor seksueel grensoverschrijdend gedrag staat de gymnsport op plaats twaalf. Bij dit onderzoek zijn vanwege de onderzoeksmethodiek vraagtekens te plaatsen. Het gaat onder meer om een niet te bepalen moment in de tijd wanneer het ongewenst gedrag plaatsvond en de toets op normoverschrijding vindt 'slechts' plaats op basis van een subjectief belevingskader in retrospectief.

Vervolgens is nog onderzocht wat er bekend is over een bepaald type ongewenst gedrag, waarbij (ook) is gekeken naar de gymnsport, waaronder het ontwikkelen van eetstoornissen. Eetstoornissen komen significant vaker voor bij sporters dan bij niet-sporters en vaker bij vrouwen dan bij mannen. Andere studies bevestigen dat eetstoornissen vaker voorkomen in esthetische sporten, zoals de gymnsport. In de literatuur worden de volgende risicofactoren genoemd voor het ontwikkelen van een eetstoornis: sociale druk door personen in de sportomgeving, ontevredenheid over het lichaam, lichter willen zijn voor de sportbeoefening.

In de gymnsport leggen onderzoekers vooral de nadruk op turnen als een van de specifieke vormen van de gymnsport. Onderzoekers wijzen op het risico van het isoleren van turnsters, het intimideren van de turn(st)ers, het 'reguleren' van het

lichaam. Het doel daarvan is volgens onderzoek om de turn(st)ers letterlijk klein te houden, om eenvoudiger de oefeningen uit te kunnen voeren. Wanneer gekeken wordt naar de relatie tussen de trainer en de (gym)sporter blijkt dat deze zeer intensief is en sterk hiërarchisch. Door deze vrijwel onaantastbare positie van de trainer is de minderjarige gymporter kwetsbaar voor misbruik.

Als laatste is in dit hoofdstuk gekeken naar de rol van ouders en medisch professionals. De meeste ouders hebben geen ervaring met topsport en het leven van het kind en het gezin draait om het sportende kind. Het kind kan druk van de ouders ervaren. Ook ouders kunnen druk ervaren. De medische professionals omschreven situaties waarin ze moesten navigeren tussen de prestatiedruk van de sport enerzijds en de verplichtingen uit hoofde van hun professie in de gezondheidszorg anderzijds. Uit onderzoek blijkt dat doortraining met blessures een probleem is in de gymnsport.

Eindnoten

1. De interne onderzoeken die de KNGU en, of NOC*NSF heeft doen laten uitvoeren en niet zijn gepubliceerd, maken geen deel uit van dit hoofdstuk maar worden in hoofdstuk 8 behandeld.
2. Dit betreft een confederatie van studentenverenigingen in het Verenigd Koninkrijk waar ongeveer 600 studentenverenigingen bij zijn aangesloten.
3. <https://nocnsf.nl/nieuws/2020/11/nocnsf-publiceert-prevalentieonderzoek-grensoverschrijdend-gedrag-in-de-nederlandse-sport>, bezocht 7 maart 2021.
4. <https://nocnsf.nl/nieuws/2020/11/nocnsf-publiceert-prevalentieonderzoek-grensoverschrijdend-gedrag-in-de-nederlandse-sport>, bezocht 7 maart 2021.
5. In deze rij staat in het aangehaalde onderzoek in de tabel waar het gaat om minimaal 1 gebeurtenis (die indruk heeft gemaakt), terwijl het gaat om mensen die geen ervaringen hebben met grensoverschrijdend gedrag. We interpreterten het als dat 28 procent van de sporters geen ervaringen heeft gehad met grensoverschrijdend gedrag.
6. De respons bij de professionele wielrenners was 47 procent en bij de amateurs 23 procent.
7. Het betreft lichamelijk onverklaarbare klachten die voortkomen uit stress en andere psychische problemen. Klachten kunnen zijn: pijn op de borst, vermoeidheid, duizeligheid, rugpijn, ziek gevoel et cetera.
8. Algemeen Dagblad, 23 maart 2013

4 Normenkader en plaatsing in de tijd

Wij hebben veel indringende verhalen gelezen en gehoord over misstanden in de turnsport. Een veel gehoorde reactie was: ‘Maar vroeger werd ook geschreeuwd en geslagen’ of ‘Maar dat hoort bij de topsport’ of ‘Ja, maar vroeger keken we vooral naar Oost-Europa en omdat deze trainers succesvol waren, namen Nederlandse trainers de snoeiharde trainingsmethoden over’. In dit onderzoek gaan de meldingen terug tot de jaren tachtig van de vorige eeuw. De vraag is of er sprake is van veranderende opvattingen gedurende de jaren over grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport. Belangrijk is om het normenkader af te bakenen in de tijd en aandacht te schenken aan het onderscheid tussen recreatie- of breedtesport aan de ene kant en topsport aan de andere kant. Er is een studie verricht naar de maatschappelijke relevante ontwikkelingen en de ontwikkeling van (inter)nationale wet- en regelgeving op dit terrein. Aanvullend is in interviews gevraagd naar de normstelling in de (top)gymnsport in de tijd. Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw tot heden is in het kort gekeken naar de normstelling in de maatschappij in de sport en meer in het bijzonder in de gymnsport. Als eerste gaan we in op de gymnsport en de aandacht voor veiligheid bij de sport en de zich ontwikkelende pedagogische visie op sport. Daarna volgt de bespreking van de normering van grensoverschrijdend gedrag in een juridische context.

4.1 Normering van grensoverschrijdend gedrag

In deze paragraaf staat het juridische publiekrechtelijke normenkader centraal. Het gaat bij de kwalificatie van grensoverschrijdend gedrag er steeds om of de gedragingen de grenzen van het geoorloofde te buiten gaan. De vraag is of de gedragingen in het maatschappelijk verkeer in de tijd als grensoverschrijdend worden beoordeeld. Voor de beoordeling van het gedrag is niet louter de subjectieve ervaring van de respondenten van belang. Voor derden zal helder moeten zijn of de betreffende gedraging(en) onder het begrip ongewenst gedrag, waaronder bijvoorbeeld ‘geweld’ of ‘mishandeling’ vallen. Het gedrag

van een sporter of de trainer/bestuurder/functionaris/ouder/ medesporter kun je daarnaast vanzelfsprekend niet los zien van de (sport)omgeving en de tijd waarin een en ander speelt.

4.1.1 Mensenrechtenverdragen: de jaren 80 vorige eeuw

Vanaf de jaren 80 van de vorige eeuw ontstaan mensenrechtenverdragen die zich richten op specifieke groepen, waaronder kinderen. Voor die tijd bestonden wel al generieke verdragen. Het eerste verdrag dat relevant is, betreft de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) uit 1948. In dit verband is artikel 5 van belang: *No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*. In het Europees Verdrag voor de rechten van de mens (EVRM), in werking getreden in 1953, is een vergelijkbare bepaling als in het UVRM opgenomen: *No one shall be subjected to torture or inhuman or degrading treatment or punishment*. De Verenigde Naties hanteren de volgende definitie van interpersoonlijk geweld: 'Iedere vorm van fysiek of geestelijk geweld, letsel of misbruik, verwaarlozing of nalatige omgang, mishandeling of uitbuiting, zoals seksueel geweld' (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 1989).

Nederland ratificeert in 1995 het internationale verdrag voor de rechten van het kind (IVRK). Het verdrag bepaalt dat het belang van het kind altijd centraal moet staan. Het maakt niet uit wie de beslissing neemt, een ouder, een overheidsinstelling, een trainer of bijvoorbeeld een bestuurder. Een van de uitgangspunten van het verdrag is dat kinderen moeten worden beschermd tegen geweld, mishandeling en verwaarlozing (artikel 19 IVRK). Daarnaast stelt het IVRK dat het kind recht heeft op rust en vrije tijd en op deelneming aan spel en recreatieve bezigheden.

Kinderen hebben verder het recht op informatie en het recht op een eigen mening. Zonder goede informatie kunnen kinderen niet meepraten of meebeslissen over al die zaken die het kind raken, terwijl kinderen ook het recht hebben hun mening te geven. Kinderen hebben daarnaast ook het recht op privacy. Van belang is dat rekening wordt gehouden met de ontwikkelingsleeftijd bij besluitvorming rond het kind. Een achtjarig kind zit in een andere ontwikkelingsfase dan het vijftienjarige puberende kind en ieder kind is uniek, ontwikkelt zich op een eigen wijze en in een eigen tempo, passend bij dat kind. Dit zegt bijvoorbeeld iets over de wijze waarop invulling wordt gegeven aan het meepraten en meebeslissen.

Voordat het IVRK in werking trad, bestond de verklaring van de rechten van het kind (1959). In deze verklaring werd al duidelijk gemaakt dat geweld tegen kinderen niet acceptabel is. In deze verklaring staan tien beginselen van kinderrechten, waaronder het recht op bescherming tegen mishandeling, uitbuiting en kinderarbeid

(punt 9). Een dergelijke verklaring was niet juridisch bindend, het IVRK is dit wel. Er ontstaat met het IVRK een verruiming van het begrip kindermishandeling door het begrip te benaderen vanuit de schending van kinderrechten.

4.1.2 Juridisch kader Nederland

Het juridisch kader richt zich met name op de bestrijding van kindermishandeling. Wanneer het gaat om een zienswijze op grensoverschrijdend gedrag is relevant dat vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw de aandacht voor de bestrijding van kindermishandeling toeneemt met een eerste klinisch artikel van De Kempe (The battered child syndrome, 1962). De nadruk ligt in die tijd vooral op fysieke kindermishandeling. In de onderzoeksperiode, vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw, komt slaan op scholen en het gebruik van voorwerpen (lat, liniaal) al niet meer voor. Het onderzoek naar kindermishandeling in de jeugdzorg laat duidelijk zien dat vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw het slaan van kinderen ook al ter discussie stond (Commissie De Winter, 2017). Slaan van kinderen was niet 'normaal' in de samenleving. De discussie ging vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw nog wel over de 'corrigerende tik' in het gezin. In 1987 pleitte kinderrechtster Doek (Geweld tegen kinderen, 1987) al voor een verbod hiervan. Sinds 2007 staat in het Burgerlijk wetboek dat bij de verzorging van het kind de ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld of enig andere vernederende behandeling toe mogen passen (1:247 lid 2 BW).

Baartman (2009) geeft aan dat door de jaren heen sprake is geweest van de verruiming van het begrip kindermishandeling. Zowel in materiële zin, er vallen namelijk meer gedragingen onder het begrip, als in personele zin, er zijn meerdere mogelijke plegers in beeld. Daarnaast wijst Baartman (2009) ook op een cultureel component dat in de maatschappelijke context geldend is. Baartman stelt daarnaast dat kindermishandeling thans in het licht wordt gezien van een veilige opvoedingsituatie waar het hele systeem bij betrokken is. Als het gaat om een pedagogische invalshoek, is relevant dat een verschuiving door de jaren heen plaatsvindt, waarbij naast de ouders ook gekeken wordt naar eenieder die bij het kind betrokken is. Het gaat om het besef dat alle personen in het leven van het kind een gedeelde verantwoordelijkheid dragen bij de opvoeding van dat kind (De Winter, 2011).

In de Jeugdwet is een definitie opgenomen over kindermishandeling: 'elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel'. De jeugdwet regelt de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor preventie, ondersteuning,

hulp en zorg aan jeugdigen en ouders bij opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen. Opvallend is dat psychische mishandeling en psychisch letsel expliciet worden benoemd. Dit is anders bij het strafrechtelijk kader.

Het Nederlands Recht grijpt voor de sanctionering van ernstig grensoverschrijdend gedrag vooral terug op het bestaande strafrechtelijke kader waarin verschillende bepalingen staan die geweld (tegen kinderen) strafbaar stellen. De belangrijkste bepalingen gaan over mishandeling, zedenmisdrijven, misdrijven tegen het leven gericht en verlating van hulpbehoevenden. Wanneer is voldaan aan de delictsomschrijving, zoals opgenomen in het wetboek van Sr, dan is gedrag strafbaar. Dit kan het geval zijn wanneer sprake is van extreem pestgedrag, gekwalificeerd als strafbare bedreiging, artikel 285 Sr. Daarbij wordt nagegaan wat er precies in welke omstandigheid is gebeurd en of derden dergelijk gedrag ook als bedreiging hebben kunnen opvatten. Door de jaren heen zijn er meer strafbepalingen bijgekomen die aansluiten bij bijvoorbeeld de ontwikkeling van internet. Zo zijn bijvoorbeeld grooming (248^e Sr) en sexting (240b Sr) strafbaar gesteld en mishandeling in artikel 300 Sr:

1. Mishandeling wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of geldboete van de vierde categorie.
2. Indien het feit zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vierde categorie.
3. Indien het feit de dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vierde categorie.
4. Met mishandeling wordt gelijkgesteld opzettelijke benadeling van de gezondheid.
5. Poging tot dit misdrijf is niet strafbaar.

Opvallend is dat emotionele en psychische mishandeling (nog) niet expliciet apart strafbaar gesteld is in het Wetboek van Strafrecht. Bemmelen en Van Veen gaven in 1990 aan dat psychische mishandeling door sarren, vitten en kleineren niet specifiek onder artikel 300 Sr valt. In 2017 geeft Gerechtshof Den Haag echter aan dat de bewoordingen van artikel 300 Sr psychische mishandeling niet uitsluiten (ECLI:NL:GHDHA:2017:1539, 31 mei 2017). In de wetsgeschiedenis spreekt men weliswaar niet over de geestelijke gezondheid, maar het Gerechtshof sluit niet uit dat de wetgever ook dit belang heeft beoogd te beschermen. Het Gerechtshof vervolgt dat het vierde lid van 300 Sr de genoemde gelijkstelling van mishandeling met benadeling van de gezondheid aanknopingspunten biedt voor strafbaarheid van niet alleen het veroorzaken van lichamelijke pijn of letsel of onlust, maar

ook voor mishandelingen van psychische aard. Het Gerechtshof oordeelt dat niet iedere kleinerende of denigrerende opmerking als mishandeling in de zin van 300 Sr kan worden aangemerkt. 'Het komt aan op de omstandigheden van het geval, waaronder de aard van de gedraging en de omstandigheden waaronder deze is verricht of gemaakt.' Uit dit arrest van het Gerechtshof valt op te maken dat wanneer sprake is van een langere periode van een patroon van kleinerende en/of denigrerende opmerkingen psychische schade kan ontstaan, bestaande uit onder meer het gevoel van het kind om gebrekkig, slecht, minderwaardig of waardeloos te zijn. De daders worden echter in de regel vooral vervolgd als dergelijk gedrag gebeurt in combinatie met de overtreding van strafbaar gesteld gedrag, bijvoorbeeld op het gebied van fysiek of seksueel geweld. Het strafrecht kan dus een rol spelen indien sprake is van grensoverschrijdend gedrag door bijvoorbeeld trainers en trainsters, alsook bij sporters onderling, maar heeft vooralsnog geen brede toepassing gekregen in de jurisprudentie.

De maatschappelijke normen in de samenleving zijn sinds de jaren tachtig nauwelijks gewijzigd, behalve dat met de komst van internet een nieuw type ongewenste gedragingen voorkomt en strafbaar is gesteld. Voorts is relevant dat door de jaren een verschuiving heeft plaatsgevonden, waarbij de bescherming van kinderen niet uitsluitend op de ouders rust, maar ook bijvoorbeeld op de schouders van de club, de trainer en van iedereen of iedere instantie/organisatie, die betrokken is bij het leven van het kind. Daarbij is het van belang dat, wanneer het bijvoorbeeld gaat om de aanpak van kindermishandeling, de laatste jaren de verantwoordelijkheid meer bij de gemeenten is komen te liggen. Vanaf 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de hele keten van preventie, signalering, diagnostiek, hulp en behandeling

4.1.3 Rechten van het kind vanuit arbeidsrechtelijk perspectief: topsport

In paragraaf 4.3.1 stonden de kinderrechten centraal vanuit het internationale recht. Op nationaal niveau zijn er ook rechten voor de bescherming van het kind onder meer geregeld in het arbeidsrecht (Boonstra, 2015). De achterliggende gedachten om beschermende maatregelen te treffen op grond waarvan het kind (betaalde) prestaties mag leveren, kunnen ook voor dit onderzoek relevant zijn. Om enkele voorbeelden uit het arbeidsrecht te noemen: tot 12 jaar mogen kinderen in beginsel niet werken, tenzij daar een ontheffing voor is gekregen van de Inspectie SZW. Als kinderen 13/14 jaar oud zijn mogen zij maximaal 7 uur per dag en 12 uur per week werken. Kinderen van 15 mogen bijvoorbeeld kranten bezorgen maar niet voor 6 uur 's morgens en het werk mag niet langer dan twee uur per dag duren. Ook voor jeugdigen 16/17-jarigen geldt een maximum. Voor bijvoorbeeld kunstkinderen bestaat een speciale regeling. Kunstkinderen zijn kinderen die meewerken aan uit-

voeringen, bijvoorbeeld acteren in films, modeshows of audiovisuele opnamen. In beginsel mogen kinderen onder de dertien jaar niet werken en kinderen tot zestien jaar beperkt.

Hoewel kinderen in de gymnsport in beginsel geen arbeid verrichten in de zin van de wet, omdat een financiële vergoeding in de regel ontbreekt, gaat het in de top(gym)sport wel om zeer intensieve trainingen gedurende veel uren in de week. Het vrijwillige karakter van het meedoen aan trainingen, wedstrijden en competities kan naar de achtergrond raken, waardoor deelname en het leveren van prestaties een meer verplichtend karakter voor het kind krijgt. In de sport gelden geen nationale beschermingsmaatregelen. Overigens, zo geeft een actieve (top)sporter aan, verdient het beeld van het niet-ontvangen van geld als kind wel enige correctie en geeft aan:

“[naam trainer] wilde naar [plaats] en ik ging vanaf mijn achtste al naar buitenlandse wedstrijden. Ik vond het spannend. Het was een lang weekend en ik kon goed zonder [ouders]. Ik zag het als leuk. Er zat niet echt lading achter. Ik hoefde niet te presteren. We gingen [plaats en wijze van reizen] en dan een wedstrijdje internationaal. En maar twee toestellen. De tweede keer was ik tien. Toen stonden er al geldbedragen op. Toen was het 150 euro voor de eerste en 100 voor de tweede en 50 voor de derde ofzo. Ik kreeg een envelop. Het was een extraatje. Mocht ik gewoon zelf houden.”

4.2 Beleidsmatig: Sport door de jaren heen

Binnen het juridisch normenkader gaat het om generieke normen, die niet specifiek zijn voor de sport. Beleidsmatig wordt de sport wel een thema. In deze paragraaf staat deze beleidsmatige ontwikkeling centraal.

4.2.1 Sport wordt een beleidsmatig thema in Europa vanaf de jaren negentig vorige eeuw

Op Europees niveau schenkt men beleidsmatig in de jaren negentig van de vorige eeuw vooral aandacht aan de positief maatschappelijke inbedding van de sport. Dit blijkt uit de Verklaringen bij de verdragen van achtereenvolgens Amsterdam en Nice. Zo komt in 1997 het woord ‘sport’ voor het eerst voor in het Europese kader en is een Verklaring als bijlage aan de Slotakte van de conferentie tot vaststelling van het Verdrag van Amsterdam gehecht. In deze verklaring nr. 29 is de ‘maatschappelijke betekenis van sport’ benadrukt en dan met name de rol die sport vervult bij het smeden van een identiteit en van saamhorigheid. De Verklaring richt zich op

de 'specifieke kenmerken van de amateursport'.¹ In het daaropvolgende Verdrag van Nice gaat het wederom om sport in een positief maatschappelijke context. 'De maatschappelijke, educatieve en culturele functie van sport, die het specifieke karakter ervan bepaalt, teneinde de ethiek en de solidariteit die noodzakelijk zijn voor het behoud van de maatschappelijke rol van sport te eerbiedigen en te bevorderen.' Het betreft in beide gevallen niet-bindende Verklaringen.

2004 is het Europese jaar van 'opvoeding door sport' (Besluit 291/2003/EG). In dit besluit staat onder meer dat de doelstelling is om de waarden van sport ten dienste te stellen aan het ontwikkelen van basiskennis en vaardigheden. Jongeren kunnen hun fysieke en sociale vaardigheden, zoals teamwerk, solidariteit, verdraagzaamheid en fair play in een multiculturele context ontwikkelen, met name in de context van hun schoolopleiding. Ze gaan uit van positief maatschappelijke waarden van sport, negatieve aspecten van sport zijn niet benoemd. Bigelow (2000, p. 17) geeft in 2000 al aan dat de sportprogramma's, die betrekking hebben op de jeugd, aan moeten sluiten bij de pedagogische behoeften van een kind.

Met het Witboek over sport in 2007 (COM, 2007) is voor het eerst beleidsmatig in breder perspectief aandacht geschonken aan de negatieve kenmerken van de sport. Als het gaat om grensoverschrijdend gedrag in de sport stelt het Witboek over de bestrijding van racisme en geweld: 'Sport heeft echter ook te kampen met nieuwe problemen en uitdagingen die in de Europese maatschappij zijn opgedoken, zoals commercie, uitbuiting van jonge spelers, doping, racisme, geweld, corruptie en witwassen.' Als het gaat om het onderwerp geweld wijst de Europese Commissie op 'Geweld bij sportevenementen, met name bij voetbalwedstrijden.' Op andere vormen van geweld gaat de Europese Commissie niet in.

Vanaf 2009, na inwerking van het Verdrag van Lissabon, kent het Europese recht een artikel dat zich specifiek richt op de sport. Artikel 165 VWEU stelt dat de Unie bijdraagt tot bevordering van de Europese inzet op sportgebied, rekening houdend met haar specifieke kenmerken, haar op vrijwilligerswerk berustende structuren en haar sociale en educatieve functie. Verder stelt het artikel in lid 2 dat het optreden van de Unie erop is gericht om de Europese dimensie van de sport te ontwikkelen door de eerlijkheid en openheid van sportcompetities en de samenwerking tussen de verantwoordelijke sportorganisaties te bevorderen en door de fysieke en morele integriteit van sportlieden, met name jonge sporters, te beschermen. De Nederlandse wet kent niet een dergelijk sportartikel.

In navolging van Europa gaat het ook in Nederland vooral om het benadrukken van sociaal maatschappelijke deugdzame waarden van sport. Sport is goed; goed voor de teamspirit, de sociale ontwikkeling, het bereiken van resultaat, discipline,

leerervaringen, sociale integratie, enzovoort. (Leeman en Wardekker, 2004, Jansen en van Hilvoorde, 2004).

4.2.2 Topsport actueel thema in Nederland vanaf midden jaren 90 vorige eeuw

Volgens het rapport *Topsport in Nederland* (2008) is het topsportbeleid vanaf 1994 actueel. In de sportnota van toenmalig staatssecretaris Terpstra in 1994 (Wat sport beweegt) staat dat topsporters aanspraak kunnen maken op een topsportklimaat dat minimaal kan concurreren met qua inwonersaantal en welvaartsniveau vergelijkbare landen. In 2005 gaat de sportnota vooral beleidsmatig in op de topsport. Dit leidt tot kritiek van Albert Buisman, tot dat moment hoofddocent pedagogiek met als specialisatie sport, bewegen en beleid, verbonden aan de Universiteit van Utrecht. “De eis dat we – als het gaat om onze plek op de medailleladder – bij de beste tien landen van de wereld moeten horen, vind ik dwaas.” Hij mist ‘de mens in de sport’. Hij mist eveneens een pedagogische dimensie. “Noodzakelijk is een pedagogisch kader waarmee intensieve wedstrijdsport voor kinderen kan worden beoordeeld, zoals belangenbehartiging van het kind, een veilige omgeving, het stimuleren van zelfstandigheid, de eigen motivatie van het kind en het plezier in sport.” Hij wijst erop dat, wanneer de factor strijd wordt overtrokken, het plezier in sport in gevaar komt. Hij stelt dat dit probleem wel even kort is aangestipt maar niet de serieuze aandacht krijgt die het verdient (Buisman, 2005).

Het eerste masterplan talentontwikkeling beslaat de periode 2006-2010 en heet “Talent Centraal”. Het gaat vooral in op de faciliteiten en voorzieningen waardoor het talent de vereiste trainingsuren kan maken. Het plan richt zich zowel op talentherkenning als op talentontwikkeling. Op dat moment wordt de ruimte voor verbetering gezien in de versterking van meerjaren opleidingsprogramma’s voor talenten onder regie van de sportbond en de infrastructuur. Het plan richt zich vooral op verhoging van het rendement en het voorkomen van de uitval van talenten. Bijvoorbeeld door scholen aangepaste programma’s te laten draaien. Een (beperkt) aantal Centra voor Topsport en Onderwijs (CTO) moet zorgen voor de randvoorwaarden voor de hoogste nationale competities. Op een dergelijke locatie moet kunnen worden getraind, gestudeerd en gewoond. Er wordt aangesloten op het Meerjaren opleidingsplan op basis van het long Term Athlete Development model van I. Balyi, Canada. Van 0-6 jaar (mannen en vrouwen) zal het gaan om spel, van 6-8 (meisjes) 6-9 jaar (jongens) gaat het om oriëntatie waarbij de basis wordt gelegd, op de leeftijd van 8-11 (meisjes), 9-12 jaar (jongens) staat het leren trainen centraal, van 11-15 (meisjes), 12-16 jaar (jongens) gaat het om trainen voor omvang,

door sporttakspecifieke vaardigheden te ontwikkelen, Vanaf de leeftijd van 15-21 jaar (mannen) 16-23 jaar (vrouwen) wordt ingezet op trainen voor een hoog niveau. En na 18 jaar wordt getraind om te winnen.

De focus blijft evenwel liggen op de prestaties. Dit blijkt onder meer uit de Studie Top Tien die NOC*NSF in 2010 uitvoert. Het betreft een momentopname van het topsportklimaat in Nederland en betreft een weergave van de ambitie voor de toekomst. Het doel betreft 'het vaststellen wat ervoor nodig is om een structurele positie in de top 10 te bereiken in de wereld'. Met andere woorden, zowel NOC*NSF als de aangesloten sportbonden, waaronder de KNGU, spreken vanaf dat moment de ambitie uit dat Nederland bij de beste tien topsportlanden van de wereld gaat behoren. Deze uitkomsten geven tot op de dag van vandaag richting aan het huidige topsportbeleid: gerichte, structurele steun voor structurele, presterende programma's.

4.2.3 Vanaf 2011 naar een veilig sportklimaat

Hoewel er dan al rapporten en artikelen zijn verschenen over misstanden in de (gym)sport, ontstaat vanaf het jaar 2000 steeds meer aandacht voor sportgerelateerde aspecten die sportbeoefening tot een schadelijke vrijetijdsbesteding kunnen maken en het fysieke en psychologisch-sociale welzijn van kinderen negatief kunnen beïnvloeden, zoals het krijgen van blessures door sportbeoefening en wanneer zij slachtoffer worden van grensoverschrijdend gedrag (Mountjoy et al., 2016). Gervis en Dunn (2004) hebben op basis van interviews met twaalf voormalige topsporters, waaronder vier die actief zijn geweest in de gymnsport, de volgende gedragingen onder psychologisch grensoverschrijdend gedrag geschaard: kleineren, vernederen, schreeuwen, tot zondebok maken, afwijzen, isoleren, bedreigen en negeren.

In 2011 is veiligheid in de sport in Nederland een belangrijk thema. Het ging in eerste instantie vooral om het voorkomen van agressie op en rond de velden naar aanleiding van de dood van voetbalgrensrechter Richard Nieuwenhuizen en het voorkomen van seksuele intimidatie. Het ministerie van VWS gaf de sportbonden en NOC*NSF de opdracht een actieplan te ontwikkelen voor een veiliger sportklimaat. Het programma Veilig Sport Klimaat (VSK) liep van 2012 tot en met 2018. In 2011 heeft de algemene vergadering van NOC*NSF het registratiesysteem van plegers van seksuele intimidatie in de sport (register ontuchtplegers) alsmede de Blauwdruk Tuchtreglement seksuele intimidatie goedgekeurd. Vervolgens hebben de sportbonden, waaronder de KNGU, het reglement seksuele intimidatie aangenomen. Uit een onderzoek van Baar in 2012 is duidelijk dat de prevalentie op het gebied van pesten net zo hoog is als op scholen. In 2014 schrijft sportpedagoge Van Velthoven het boekje 'Laat ons lekker sporten'. Hierin stelt zij dat alle partijen een

rol hebben in het creëren van een prettige sportomgeving. In het boekje schenkt ze aandacht aan sportende kinderen uit groep 8. De kinderen geven aan dat winnen niet belangrijker is dan plezier maken of vrienden maken. De kinderen vinden hun ouders te fanatiek. Het boekje past in een bredere benadering van het sportende kind. Dit sluit aan bij Ewing en Seefeldt (in Weinberg en Gould, 1995). Zij onderzochten in de VS de motieven om te sporten. Het spelplezier bleek in dat onderzoek de belangrijkste drijfveer.

In 2018 verschijnt het boek 'Een pedagogisch sportklimaat, het realiseren van een positieve clubcultuur' (Bronkhorst, Van der Kerk en Schipper van Veldhoven, 2018). Het kind staat daarbij centraal, ook wel 'athlete centered' genoemd, waarbij er vanuit de opvoedende houding geen onderscheid is tussen topsport en recreatiesport. "Maar van de opvoedende houding, van het pedagogisch handelen van trainerscoaches, bestuurders en beleidsbepalers zou ik in het belang van de veelal jeugdige topsporter hetzelfde verwachten of mogelijk nog meer (zij werken in een risicovollere sector)", aldus Van Velthoven.

De vraag is of het centraal stellen van het kind niet weer tot een te individualistische benadering leidt. Moet alles wel om het kind draaien? Zo vraagt Hein zich af en stelt dan: "Sportpedagogiek moet niet het kind centraal stellen, maar de relatie tussen kind en trainer en tussen kind en wereld." (Hein, 2019). Belangrijke vragen blijven in het boek onbeantwoord, bijvoorbeeld of topsportbeoefening voor een kind wel pedagogisch verantwoord is.

Er is de laatste jaren een steeds grotere nadruk komen te liggen in de (sport) opvoeding op het individu, in plaats van op het collectief. Dit betreft ook de perceptie op de jeugdige in de samenleving waar sport een maatschappelijke functie vervult. In navolging van De Winter ('Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding' 2011) is inmiddels ook in de sport doorgedrongen dat het sociale netwerk van groot belang is bij de ontwikkeling van het kind. In de sport is ook meer en meer de aandacht verlegd van het individu naar het collectief, zodat opvoeden een gedeelde verantwoordelijkheid is van alle volwassenen in het leven van kinderen, waarbij het – ook – gaat om samenwerken en verbinden.

4.3 Gymsport: Context in de tijd

In deze paragraaf schetsen we de ontwikkeling van de (gym)sport en de plaats van de (semi)top in Nederland.

4.3.1 Nederland: Sport in een bredere context begin jaren 20^e eeuw

Tegen het einde van de 18^e eeuw en het begin van 19^e eeuw ontstond belangstelling voor de gymnsport nadat de Duitsers Johann Friedrich Gutmuth en Friederich Ludwig Jahn oefeningen creëerden voor jongens en mannen op toestellen die zij ontwierpen, zoals de brug, ringen en de evenwichtsbalk. De gymnastiek die Jahn introduceerde was geen competitieve sport, in plaats daarvan trachtte Jahn met de gymnastieksport de nationale kracht en de gezondheid van het volk te vergroten en de nationale identiteit te versterken (Pfister, 2013). Na de oprichting van Jahns school in Berlijn openden veel gymnastiekclubs in Europa. Dudley Allen Sargent, die naast het doceren van gymnastiek aan verschillende Amerikaanse universiteiten ook veel toestellen ontwierp, introduceerde de sport in de Verenigde Staten. Na verloop van tijd evolueerde de gymnastieksport tot een competitieve sport (Goodbody, 1982; Krüger, 1996).

Tegen het einde van de 19^e eeuw was de gymnastieksport voor mannen populair genoeg om op te nemen in de eerste moderne Olympische Spelen van 1896. Daarna volgden ook de vrouwen. De eerste olympische damescompetitie op de Olympische Spelen van 1928 was in Amsterdam, waar gesynchroniseerde gymnastiek het enige evenement voor de vrouwen was. Destijds was het heersende beeld dat vrouwen niet te intensief moesten trainen. De vrouwen werden vooral beoordeeld op lichte en elegante bewegingen. De turnsport is ook wel omschreven als een esthetische sport. Er was weinig risico bij de oefeningen. Veel turnsters waren voormalig ballerina's. De Olympische Spelen van 1952 waren de eerste Olympische Spelen waarbij vrouwen volledig konden deelnemen aan alle gymnastische evenementen en waar een uniforme puntentelling was (Cervin, 2020; Goodbody, 1982). De trainer Vladislav Rastorotsky was de eerste die de gymnsport met acrobatiek mengde. Tot die tijd deden alleen mannen acrobatische oefeningen. Er kwam steeds meer aandacht voor acrobatiek in de sport en is sindsdien niet meer weg te denken. Vanaf begin jaren zeventig van de vorige eeuw begon de aandacht te verschuiven van de acrobatische oefeningen van de sport tot het perfectioneren van de sport (Cervin, 2020). Met de acrobatiek in de sport komt ook de noodzaak van veel trainingsuren en veel herhalingen. Het gaat immers om complexe oefeningen, uitgevoerd met rotaties om zowel de lengte- als de breedte-as. Daarmee ziet men de sport als 'vroeg-ontwikkel-sport', waarbij kinderen op zeer jonge leeftijd met de sport moeten beginnen om uit te kunnen groeien tot een topsporter die deelneemt aan wedstrijden op het hoogste niveau.

4.3.2 Nederland: Sport in een bredere context tot de jaren tachtig vorige eeuw

In een bredere maatschappelijke context in Nederland is vooraleerst de sterke verzuiling in de jaren vijftig, zestig en zeventig van de vorige eeuw van belang. Sportbonden waren langs godsdienstige of ideologische lijnen georganiseerd. In die tijd bestonden in de gymnastieksport nog meerdere bonden. Het Koninklijk Nederlands Christelijk Gymnastiek Verbond (KNCGV) en de Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Bond (KNGB). Het verenigingsrechtelijke karakter van de sportbonden kenmerkte zich door collectieve en democratische doelen en beginselen. Immers een bond dient een maatschappelijk doel en om dat doel te bereiken, werken individuen en clubs samen. In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw ontstond een beweging van ontzuiling. Het aantal verzuilde verenigingen nam af. Zo fuseerden de beide gymnastiekbonden eind jaren negentig van de vorige eeuw en ontstond de KNGU. De overheid had toen en heeft ook nu weinig directe invloed op de sport en geeft veel ruimte aan zelfregulering. De sport wordt vooral gezien als een private aangelegenheid.

4.3.3 Top-(gym)sport in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw

In de gymnsport in die jaren is Nederland geen land van betekenis in de strijd om internationale medailles. Wel wordt in deze tijd topsport bedreven op Papendal. De nadruk op het individu krijgt in de gymnsport en met name in de topsport een bijzonder accent. Sneller-hoger-krachtiger domineert het prestatiestreven in de gymnsport. Bij versterking van het streven naar individuele ontwikkeling en topsportprestaties raakt het belang van het collectief of de gemeenschap ondergeschikt. Er bestaat een onderscheid tussen topsport en recreatiesport of breedtesport.

In de topsport staat presteren centraal. Hiermee is niet gezegd dat degene die aan de topsport deelneemt dit niet – ook – als plezierig tijdverdrijf kan ervaren. Het beoefenen van sport wordt vaak gezien als een activiteit die een positieve bijdrage levert aan het fysieke en psychisch-sociale welzijn van de mens. Kinderen maken zich bepaalde vaardigheden, normen en waarden eigen. Het vergroot hun zelfvertrouwen en zij leren dat presteren en winnen belangrijke aspecten zijn van de sportbeoefening. Deze twee laatstgenoemde aspecten zijn nog belangrijker bij het bedrijven van topsport (Brackenridge, 2001; Jacobs, Smits & Knoppers, 2016; Vertommen, Van Velthoven, Uzieblo & Van den Eede, 2017a).

4.3.4 Oost-Europese invloeden op de top-gymsport jaren 80 en 90 vorige eeuw

Als het gaat om het prestatieklimaat, dan was in de jaren tachtig de invloed van Oost-Europa op de gymsport groot. Het was een van de sporten waarin Rusland vooral excelleerde. Naast Rusland domineerde Roemenië jarenlang deze sport. Eind jaren zestig, begin jaren 70 van de vorige eeuw werd een Roemeense trainster door de gymnastiekbond naar Papendal gehaald. In de jaren erop volgden meer Oost-Europese trainers uit bijvoorbeeld Roemenië, Bulgarije en Rusland.

Nadia Comaneci won in 1976, toen zij pas 14 jaar oud was, voor het eerst in de geschiedenis een perfecte 10-score. De Roemenen wonnen alle wereldtitels gedurende de jaren 1994 en 2001. Het team won goud in 2000 en in 2004.

Een veel gehoord argument is dat de harde trainingsmethoden die ‘hoorden’ bij het voormalig Oostblok zijn overgewaaid naar Nederland. Het gaat dan om de glans en glorie van de natie en de trainer, waarbij het welbevinden van de sporter geen rol speelde. Een voormalig turnster uit die tijd zegt daarover in het AD op 5 augustus 2020 (Spekenbrink, R. ‘Turnsport haalde de Oostblokmethode zelf naar Nederland: ‘Bracht óók goede dingen’):

“We gingen steeds meer trainen, tot acht uur per dag. Wat wij deden, noem ik imitatieturnen. Het kunstje nadoen.”

De Nederlandse trainers keken het systeem af. Een respondent, een Nederlandse trainer, actief in de turnsport op topniveau geeft over de begintijd aan:

“We praten over 1984, toen waren de Russen en Roemenen de besten. Ze brachten echter weinig technische veranderingen. De wereldtop had wel meer zalen, betere accommodaties, meer turnsters. De turnsters deden meer herhalingen en ze maakten veel meer trainingsuren. Topsport in Nederland voor 82/84? Topsport vond in de jaren 80 alleen plaats op Papendal. Als er iemand invloed heeft gehad op de ontwikkeling van de topsport is het [naam Russische coach]. Hij kwam in 1984/85 naar Nederland.”

In de jaren 90 was in de ritmische gymnastiek een van oorsprong Bulgaarse trainer in Nederland actief op het hoogste niveau. Daarover schreef Trouw op 11 mei 1998 (Wereldtitel RSG Wit-Rusland; bijrol Nederland):

“Veel meer trainingsuren zijn nodig om gymnastes, ook nog afkomstig uit alle delen van het land, elkaar blindelings te laten vinden, een eerste vereiste in groepsverband. [naam coach] heeft bovendien te maken met de houtserige manier van presenteren door de Nederlandse talenten. Zij missen de bewegingskunst die bij de Bulgaren en Russinnen door een goede balletschool van jongsaf is ingeslepen. De 21e plaats is daarmee goeddeels verklaard. Twee jaar geleden in Boedapest was Nederland nog 17e. Toen deden er 23 landen mee, nu 28.”

Respondenten verhalen vooral over het verschil aan trainingsuren en het herhalen van keer op keer dezelfde oefening als het gaat om verschillen in trainingsmethodiek tussen Nederland en de Oost-Europese landen. “Uit Oost-Europa komt het ballet vandaan”, zo vertelt een respondent die oorspronkelijk uit de danswereld afkomstig is. De respondent geeft aan dat ‘op de benen gaan staan’ Oost Europees is. Oost-Europees zijn, zo bevestigt de respondent, ook de veel herhaalde oefeningen en als het lichaam niet meewerkt ‘dan maar kwaadschiks’. “De gymnsport is een esthetische sport en als je je uitdraai niet hebt,” zo vertelt een respondent, “dan word je gedrield. Alles staat ten dienste van het doel, die droom de top te halen.”

4.3.5 Regelgeving in de sport

Sportbonden kennen hun eigen tuchtrecht. Onder grensoverschrijdend gedrag verstaan ze zowel seksuele intimidatie, zoals gedefinieerd in het Reglement Seksuele Intimidatie van het Instituut Sportrechtspraak, als grensoverschrijdend gedrag (fysiek en psychisch), zoals omschreven in het Algemeen Tuchtrechtreglement van het Instituut Sportrechtspraak.² De KNGU dringt vanaf de publicatie in het blad Helden (2011) aan op aanpassing van het tuchtrechtelijke kader om ook vormen van intimidatie zonder seksuele context sanctioneerbaar te maken. Op dat moment richt de georganiseerde sport zich echter vooral op seksuele intimidatie en het voorkomen van agressie en geweld op en rond velden. Het Algemeen Tuchtrechtreglement is pas in 2020 uitgebreid met artikelen op het gebied van ander grensoverschrijdend gedrag. Het gaat om zowel in het wetboek van strafrecht strafbaar gestelde gedragingen als breder om gedragingen die in het tuchtrecht strafbaar zijn gesteld.³ Naast agressie, geweld en belediging gaat het bijvoorbeeld om pesten en is in artikel 4 lid 2 van het Algemeen Tuchtrechtreglement ook het aanzetten tot zeer onverantwoord gewichtsvlies of gewichtstoename, waardoor aantoonbaar gezondheidsklachten kunnen of zijn ontstaan, en is ook psychische of emotionele mishandeling, waarbij het bijvoorbeeld doch niet uitsluitend kan gaan om zeer stelselmatig pesten, sociaal isoleren, negeren of nadrukkelijk minachten, tuchtrechtelijk sanctioneerbaar.

4.3.6 Het ‘normaal’ in de gymnsport

Tegen de onderzoekers is regelmatig gezegd dat sommige zaken, die wij in deze tijd als ongewenst zien, vroeger ‘normaal’ waren in de gymnsport, waaronder de harde Oost-Europese trainingsmethoden, waarbij tegenspraak niet werd geduld. In de jaren 80, 90 tot beginjaren 2000 werd het zeer veelvuldig wege door de trainer door velen gezien als horend bij de gymnsport. Er werd echter in het midden van de jaren 80 van de vorige eeuw in de literatuur (zie hoofdstuk 3) al aandacht geschonken aan eetstoornissen en doortraining met blessures in de gymnsport (Brinkhorst e.a. 1985). In de subcultuur van de gymnsport werden bepaalde gedragingen geaccepteerd, die in de samenleving niet (langer) werden geaccepteerd en schuurden met het heersende juridische normenkader, waaronder de rechten van het kind.

Op dit moment is wege nog steeds aan de orde. De algemeen heersende opvatting is nu dat minder vaak en onder andere omstandigheden (niet meer ten overstaan van de gehele groep) gewogen wordt en dat het wege niet plaatsvindt door de trainer, maar bijvoorbeeld door een medisch professional. Het kind moet ook goede uitleg krijgen waarom er gewogen wordt. Van belang zijn evenwel ook de omstandigheden. Het ten overstaan van andere sporters wege en uitschelden met bijvoorbeeld ‘dikke koe’ in de nabijheid van mede-turnsters is nooit acceptabel geweest.

Doorduwen bij lenigheidsoefeningen door de trainer werd eveneens gezien als normaal gedrag. Dit betekent niet dat een zware mat op een kind leggen, gezien werd als ‘normaal’. Ook het doorduwen wanneer een kind huilend kenbaar maakt dat het doorduwen te ver gaat, was toen en is nu niet normaal. Er zijn gevallen bekend waarbij het doorduwen tot ernstige blessures en soms zelf scheuringen heeft geleid. Het doorduwen is op dit moment een punt dat ter discussie staat. Een respondent zegt hierover:

“Bij de beginnende puberteit is het een issue dat het lichaam stijf kan worden. Voor turnen moet je een basislenigheid bezitten. Dit is ook nodig voor het voorkomen van blessures. Je moet het goed uitleggen en ook vertellen hoe je het dan doet. Het is ook beter dat de trainer het niet doet. Als dan toch iemand het moet doen, kan dit beter iemand zijn van de medische staf. En dan nog alleen als het per se nodig is. En stop is stop.”

Sommige experts geven aan dat het kind best zichzelf kan doorduwen. Anderen plaatsen daar vraagtekens bij. Zij geven aan dat ook een trainer dat mag doen, mits de trainer rekening houdt met de autonomie van het kind. De vraag is dan of de trainer hiertoe op een verantwoorde manier toe in staat is en het kind mondig

(genoeg) om grenzen aan te geven. Een oud-topturnster, die actief was als topsporter vanaf eind jaren tachtig en begin jaren negentig, zegt:

“Ook in onze tijd was het de bedoeling dat je met je tengels van andermans kinderen afblijft. Ook al zou iets in de tijdgeest normaal zijn geweest (wat dus niet zo was), dan nog hebben wij het recht dat wij dat zo niet willen en dat het moet veranderen, dus dan kan het alsnog niet zo onder tafel worden geveegd met het argument dat het toen normaal was.”

Zo zei [naam functionaris]: “Een klap tegen je been omdat jij je been moet strekken, is natuurlijk geen grensoverschrijdend gedrag, maar ook dan hebben wij het recht om aan te geven of wij dat willen of niet.”

De oud-turnster geeft aan dat kinderen ook liever hebben dat je zegt: “Als je nu nog je knie strekt, dan is dat denk ik nog mooier”, dan dat zonder iets te zeggen (of juist luid brullend) hard op hun knie wordt geslagen (waarbij soms een rode handafdruk achterblijft) en dat je door de klap automatisch je knie strekt. Veel turnsters merken op dat oud-topturnsters echt niet van slag zijn door een keer een klap. Zij wijzen nadrukkelijk – ook – op de omstandigheden waaronder zij zijn geslagen of bijvoorbeeld geschopt, waaronder het schreeuwen, uitschelden, dreigen en de continue angst voor een uitbarsting.

Van belang is om de grens te trekken bij wat hoort bij de topsport en wat niet. In de topsport worden grenzen opgezocht, maar ook daar geldt dat slaan, schoppen en spugen er niet bijhoren. Ook horen continue angst, isolatie en stelselmatig negeren en intimideren niet bij topsport. Het doet de voormalig topsporters veel pijn wanneer ze horen dat ‘het nu eenmaal bij topsport hoort’.

Een van de geïnterviewde oud topturnsters omschreef het in een bericht naar een van de onderzoekers als volgt:

“Wat mij en veel andere turnsters pijn doet... dat er wordt gezegd dat niet iedereen geschikt is voor topsport. Alleen de winnaars redden het en de verliezers niet. Alsof wij verliezers zijn. Je kunt niet zeggen dat [namen van oud-topturnsters] niet hoorden bij de top. Het is echt heel erg dat dit gezegd wordt. Dit klopt ook niet. Het gaat niet om het harde trainen. Wij trainden allemaal ontzettend hard. Wat wij hebben meegemaakt, hoort niet bij topsport.”

Een andere turnster schrijft in bericht naar aanleiding van een televisie-uitzending:

“Er wordt weer zo een niet compleet beeld geschapen en dat irriteert gewoon mij omdat het nu net lijkt of wij zeuren en het alleen vroeger zo was en nu alles koek en ei is. Terwijl wij allemaal weten dat het vast iets beter kan maar er nog genoeg dingen gebeuren die niet kunnen en mogen.”

4.4 Resume

In dit hoofdstuk hebben we het normenkader geschetst voor het grensoverschrijdende gedrag in de gymnsport. In de gymnsport werd in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw op topniveau wat betreft de trainingsstijl gekeken naar en gespiegeld aan de Oost-Europese manier van les geven. In deze tijd (jaren 80, 90 vorige eeuw) werd het veelvuldig wegen door de trainer bijvoorbeeld gezien als horend bij de topsport. Het ging in de subcultuur van de top-gymnsport destijds om een door respondenten genoemde ‘harde’ (Oost-Europese) methode. Naast veel trainingsuren betrof het vooral veel herhalingen van dezelfde oefeningen en een harde benadering en bejegening van de sporters, waarbij tegenspraak niet werd geduld. Hoewel schreeuwen, schelden, intimideren van kinderen in de samenleving ook destijds niet werd gezien als geaccepteerd gedrag, werd dergelijk gedrag tot op zekere hoogte toegeschreven aan het beoefenen van de top-gymnsport.

Deze ‘normalisering’ van ongewenst gedrag is opvallend, vanwege het feit dat de maatschappelijke normen in de samenleving sinds de jaren tachtig nauwelijks zijn gewijzigd. Het IVRK, aangenomen door de VN in 1989, maakt duidelijk dat geweld tegen kinderen niet acceptabel is en dat kinderen het recht hebben hun mening te geven. Van belang is ook dan al dat rekening dient te worden gehouden met de ontwikkelingsleeftijd van het kind bij besluitvorming rond het kind. Hoewel het generieke juridische normenkader veel aandacht schenkt aan de rechten van het kind, waaronder het IVRK, is op dat moment (jaren 90 vorige eeuw, beginjaren 2000) in de sportomgeving nog weinig aandacht voor ongewenst gedrag binnen dit normenkader. Van belang is verder dat vanaf eind jaren 80 van de vorige eeuw al wetenschappelijke artikelen verschijnen over eetproblematiek en het doortraineren met blessures in de gymnsport en de aangestipte problematiek geen weg vindt naar het normenkader binnen de gymnsport.

Hoewel dus de normen in de samenleving sinds de jaren 80 van de vorige eeuw nauwelijks zijn gewijzigd, is het strafrechtelijk instrumentarium met de komst van internet wel uitgebreid en zijn nieuwe strafbare gedragingen opgenomen in het wetboek van strafrecht, waaronder sexting. Het Nederlandse strafrecht kent voor

psychisch geweld geen aparte strafbare bepaling. Psychisch geweld valt onder het meer generieke artikel 300 Sr over mishandeling. Naast een strafrechtelijke benadering zijn er ook andere rechtsgebieden waar de bescherming van het kind centraal staat. Opvallend is bijvoorbeeld de regelgeving rond het arbeidsrecht in relatie tot het kind, waarbij het uitgangspunt is dat kinderen tot 12 jaar in beginsel niet mogen werken, tenzij daar een ontheffing voor is gekregen van de Inspectie SZW. Hoewel kinderen in de gymnsport in beginsel geen arbeid verrichten in de zin van de wet, omdat een financiële vergoeding in de regel ontbreekt, gaat het in de top(gym)sport wel om zeer intensieve trainingen gedurende veel uren in de week. Bij de sport gelden geen nationale publiekrechtelijke beschermingsmaatregelen. De sport is geen specifiek overheidsdomein.

Beleidsmatig krijgt, naast de sport als positief maatschappelijk fenomeen, vanaf de jaren 2005 de topsport meer aandacht. Dit komt met een ambitie bij de beste tien landen van de wereld te horen. NOC*NSF komt met het eerste Masterplan talentontwikkeling 2006-2010. Het gaat vooral in op de faciliteiten en voorzieningen (waaronder een CTO-structuur) waardoor het talent de vereiste trainingsuren kan maken. In 2011 wordt veiligheid in de sport in Nederland een belangrijk thema. Het gaat daarbij vooral om het voorkomen van agressie op en rond de velden en het voorkomen van seksuele intimidatie. Intimidatie en andere vormen van grensoverschrijdend gedrag krijgen in die tijd niet tot nauwelijks aandacht. Pas in 2011 komt de sport met een eigen normenkader en dan nog alleen als het gaat om seksuele intimidatie. Dit ondanks aandringen van de KNGU om ook aandacht te schenken aan andere vormen van intimidatie en geweld. In 2020 is het algemeen tuchtreglement uitgebreid met artikelen op het gebied van grensoverschrijdend gedrag.

Een scherpe afbakening van wat wel en wat niet is toegestaan is soms lastig te maken. In ieder geval is alles wat onder de strafbepalingen valt wettelijk niet toegestaan en alles wat onder het tuchtrecht valt, is in de sportomgeving niet toegestaan. Toen niet en nu niet. Daarbij komt dat verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag naast elkaar voor kunnen komen en dat zware vormen van grensoverschrijdend gedrag vaak pas na veel jaren naar buiten kunnen komen. Er zal evenwel altijd sprake zijn van een normatieve component. Wat als ernstig wordt ervaren en gekwalificeerd, zal immers voor ieder slachtoffer anders zijn. Over slaan, schoppen, spugen, uitschelden en beledigen zal geen discussie ontstaan, eerder zal het gaan om schreeuwen of negeren. Het vanaf jonge leeftijd binnen de topsport moeten presteren in een situatie van isolatie, onder continue angst, continue stress, continue controle, waarbij geen of onvoldoende ruimte is voor een eigen mening en inspraak, was toen en is ook nu onwenselijk. In een dergelijke situatie kan geen sprake van een gezonde groei en ontwikkeling van een kind.

Eindnoten

1. Verdrag van Amsterdam, Annex, 2 oktober 1997.
2. Het Instituut Sportrechtspraak verzorgt voor de meeste sportbonden in Nederland de tuchtspraak. Sportbonden sluiten per module aan. De KNGU is aangesloten bij het Instituut Sportrechtspraak en heeft alle tuchtspraak, onder meer het algemeen tuchtrecht en seksuele intimidatie, ondergebracht bij dit Instituut.
3. <https://www.isr.nl/documents/Reglementen/Algemeen%20Tuchtrecht%20ISR%20met%20aanklager%20-%20juli%202020.pdf>

DEEL 2

ONDERZOEK ONDER DE (OUD-) SPORTERS

5

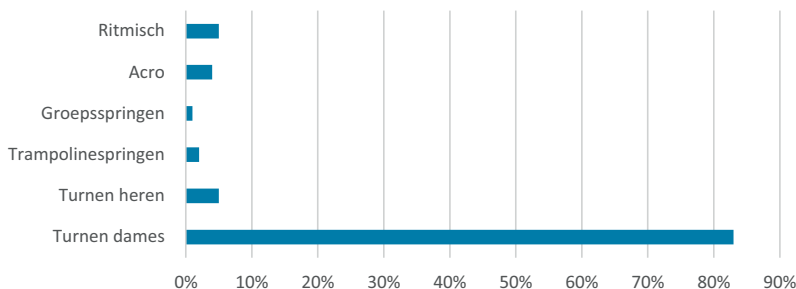
Ervaringen van oud-sporters

In dit hoofdstuk gaan we in op de ervaringen van de oud-sporters, zij die voor 2014 een of meer gym sportdisciplines hebben beoefend. Daartoe is een survey online gezet op de websites van de KNGU en Verinorm. Uit de beschrijving van de resultaten zal blijken dat een selecte groep oud-sporters een of meer vragen uit de survey heeft beantwoord. Verder zijn er zestig interviews gehouden met (ouders van) oud-sporters en trainers. Naast de beschrijving van enkele algemene gegevens, is vooral ingegaan op het verloop van de carrières van de oud-sporters, de ervaren trainingsmethoden, het grensoverschrijdende gedrag dat ze hebben meegemaakt, de trainers en omstanders en de reden waarom ze met de gym sport zijn gestopt. De algemene gegevens zijn gebaseerd op kwantitatieve resultaten. Deze komen als eerste aan de orde en zijn bedoeld om de context te schetsen waarin het andere, kwalitatieve onderzoeksmateriaal te interpreteren is. De kwalitatieve verdieping door een analyse van de open vragen en interviews komt in de daaropvolgende paragrafen aan bod. Het is goed om bij de ervaringen van deze oud-sporters te vermelden dat ze niet representatief zijn voor de gehele gym sport van voor 2014.

5.1 Algemene gegevens

De gym periode gaat voor de oud-sporters tot 2014 en kan lang teruggaan in de tijd. De oudste sporters (drie in totaal) hebben in de periode 1960-1969 gesport. In totaal hebben 282 oud-sporters aangegeven in welke discipline zij voornamelijk actief zijn geweest. In de figuur hieronder staan de verschillende gym disciplines.¹ Daaruit blijkt dat de survey in overgrote mate is ingevuld door turnsters. De andere disciplines zijn minder genoemd. Overigens is turnen dames ook de meest beoefende discipline in de gym sport. Negen procent van de oud-sporters is man.²

Figuur 5.1 Discipline oud-sporters (n=282)

Ruim een derde van de 281 oud-sporters heeft in de nationale selectie van de bond gesport (37%), de overige oud-sporters bij een of meer verenigingen (63%).

In de survey konden de oud-sporters aangeven of zij in hun gymnsportcarrière te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag. Van de 209 oud-sporters die hierop hebben gereageerd, beantwoordt 66 procent deze vraag bevestigend. Ruim een derde van de oud-sporters (34%) die de survey heeft ingevuld, heeft geen ervaring met grensoverschrijdend gedrag. Uit onderstaande tabel blijkt dat respondenten verhoudingsgewijs vaak stellen dat het grensoverschrijdende gedrag vooral in de topsport plaatsvond en minder bij de semi-top en nog minder binnen de breedtesport.³ Een verklaring hiervoor, zoals blijkt uit de interviews, is dat de druk om te presteren bij de recreatiesport kleiner is dan bij de (semi-)topsport en dat (semi-)topsporters eerder over grenzen heen gaan (moeten) om die top te kunnen halen.

Tabel 5.1 Grensoverschrijdend gedrag naar niveau

	Topsport	Semi-top	Breedtesport	Totaal
Ja	88 (85%)	36 (58%)	15 (35%)	139 (66%)
Nee	16 (15%)	26 (42%)	28 (65%)	70 (34%)
Totaal	104 (100%)	62 (100%)	43 (100%)	209 (100%)

5.2 Begin en verloop van de sportcarrière

Bijna alle geïnterviewde oud-sporters, en uit het voorgaande is duidelijk geworden dat het voornamelijk oud-turnsters zijn die op topniveau hebben gepresteerd, zijn op (zeer) jonge leeftijd in aanraking gekomen met de gymnsport. Leeftijden van vier,

vijf en zes jaar zijn niet ongewoon. Sommigen waren iets ouder, maar op twaalfjarige leeftijd pas beginnen met turnen is bij de oud-sporters een uitzondering. Op een enkeling na, van wie er al een of meer gezinsleden op turnen zat en er op die manier als vanzelf inrolde, zijn de meesten op jonge leeftijd erg beweeglijk en in de weer met allerlei gymoefeningen. Voor de ouders is de keuze dan snel gemaakt. Ze beginnen met kleutergym en maken gezien hun talent al snel progressie naar de hogere echelons.

“Ik ben begonnen toen ik vier jaar was. Mijn moeder zei dat ik beweeglijk was. Koprollen, handstand, spagaat. Misschien is kleutergym wel wat voor haar. Mijn trainer zag dat ik talent had en mijn ouders hebben een grotere vereniging gezocht. Daar was trainer G. Ik heb het er naar mijn zin gehad. Ik behoorde tot de talentengroep. Totdat er een andere trainer B. kwam. Om hem ben ik gestopt op mijn zestiende.”

Het talent van sommige oud-sporters wordt of gespot door trainers die de kinderen stimuleren om naar grotere (professionelere) verenigingen te gaan of de motivatie om hogerop te komen en meer te willen en te kunnen, komt van de kinderen zelf.

“Ik ben op mijn vijfde begonnen met gym. Ik was verliefd op turnen. Ik stond altijd op mijn kop. Ik had een grote passie, al heel jong. Ik had talent en mijn trainster nodigde me uit om mee te gaan naar een cursus om mijn talenten te laten zien. Dat was mijn droom, ik wilde topturnster worden. Mijn ouders waren erg terughoudend. Mijn moeder zei: ‘Oh, daar was ik al bang voor.’ Ik was een verlegen en kwetsbaar meisje en mijn ouders wilden het even aankijken. Ik ben rustig begonnen en heb het wel oké gehad. Ik merkte wel dat alle meisjes er hetzelfde uitzagen en soms ook moesten huilen. Er werd weinig gepraat, maar ik had er niet zo een last van. Het ging mij om het turnen.”

Over de reden waarom ze zo jong zijn begonnen, zeggen de oud-sporters (en trainers) dat dat nodig was om de top te halen. De oud-sporters vinden het begin van hun sportcarrière nog leuk en uitdagend. In veel interviews is hun enorme drive aan de orde gekomen om nieuwe dingen te leren, moeilijke oefeningen onder de knie te krijgen en de kick als ze een spannende oefening hebben voltooid. Sommige oud-sporters omschrijven zich als perfectionistisch en ambitieus. Turnen was hun droom die zij met veel trainen en afzien waar wilden maken. Hun ideaalbeeld waren de turnsters die aan de top stonden en schitterden op EK's en WK's. Turnen is een

manier van leven. Een van de oud-sporters omschrijft haar drive en de sport letterlijk als een ‘verslaving’.

“Ik was vier toen ik in aanraking kwam met turnen. Mijn moeder bracht mij naar gym. Ik was acht toen ik in de selectie kwam. Een jaar later zat ik op Papendal. Ik vond het zo leuk. Ik trainde in twee verschillende clubs. Ik leefde ervoor. Je leert een kunstje en dat geeft een kick. Het is gewoon een soort verslaving. De trainer kwam op een gegeven moment bij mij thuis om te vragen of ik meer kon trainen. Ik had nooit een probleem met mijn trainer. Ik kon wel omgaan met de druk. Dat is topsport.”

De rol van de ouders in de carrière van de jonge turnsters is divers. Er zijn ouders die trots zijn dat hun dochter geselecteerd is en de top (wil) halen. Zij hebben er veel voor over, bijvoorbeeld door heen en weer te pendelen tussen huis en de turnzaal, soms twee keer op een dag. Een enkele ouder koopt daarvoor een tweede auto en een andere ouder maakt afspraken met haar werkgever om de werktijden aan te passen aan het trainingsschema van de jonge turnster. Het zoeken van een school dicht in de buurt van de turnzaal is een ander voorbeeld hoe ouders betrokken zijn bij de carrière van hun kind. De wijze waarop ouders betrokken zijn bij de carrière van hun kind is ook bepalend voor hoe de jonge turnsters omgaan met delen van nare ervaringen met hun ouders, waarover later meer. De ouders steunen hun kind in alles en zijn positief over de sport en de prestaties van hun kind.

“Toen ik zeven jaar was, ben ik begonnen met gym. Op mijn negende zat ik bij de top. Mijn ouders vonden dat geen goed idee want ze vonden het een ‘extreme’ wereld, maar het was mijn droom. Ik idealiseerde de topturnsters die het hadden gemaakt. Dat wilde ik ook. Mijn ouders brachten me weg. Het was elke dag een heel geregeld. Trainen, busje naar school en terug... het was zwaar voor ouders. Achteraf kan ik me niet voorstellen dat ik dit toen heb gedaan. Ik wist niet anders. Het was normaal. Mijn hele leven was turnen. Het was ook veilig. Mijn ouders zeiden: ‘Als je het niet wilt, doe je het niet.’”

Duidelijk is dat sommige ouders hun bedenkingen hebben bij de ambities van hun kind om op topniveau te trainen. De bedenkingen hadden betrekking op de vele uren die hun kind aan de sport wijdde (soms meer dan 30 uur per week als ze twaalf, dertien jaar zijn), de harde trainingen en dat er naast de sport geen tijd

was voor andere, sociale activiteiten, zoals feestjes en omgaan met klasgenoten. De ouders laten hun kind wel vrij om te doen wat het kind wil, maar houden het gedrag en sportplezier van hun kind goed in de gaten. Een van hen vertelt dat haar moeder haar van turnen af heeft gehaald omdat ze niet met een schoolreisje mee mocht van de trainer. Voor de moeder was dit de druppel. Voor ouders is het schipperen tussen de ambities van hun talentvolle kind en de impact die de sport in hun beleving heeft op hun kind.

“Op een gegeven moment trainde ik 33 uur per week. Mijn ouders waren het er niet mee eens en vonden vriendinnen belangrijker dan trainen. Mijn vader kwam vaak kijken. Dat was bijna een uur rijden van huis. Mijn moeder had een hekel aan turnen. Ze vond het zo hard en verplichtend. Ze vond het erg als ik huilend thuiskwam, maar ik had talent. Ik kreeg speciale aandacht van trainers, mocht nieuwe dingen doen en werd daarom gepest door andere meisjes. Dat viel me erg zwaar. Buitensluiten, gemene opmerkingen maken, roddelen. Moeder troostte me veel. ‘Turnen is niet het allerbelangrijkste,’ zei ze. ‘Plezier is het belangrijkste.’”

Verschillende oud-sporters hebben op jonge leeftijd in gastgezinnen gezeten. Voor enkele oud-sporters geldt dat ze in sportcentrum Papendal verbleven. Ze waren toen acht, negen jaar oud. De gastouders zijn verbonden met de turnsport, bijvoorbeeld als trainer of trainster. De ervaringen met het verblijf in de gastgezinnen zijn over het algemeen niet positief. Een van de oud-sporters vertelt dat ze zich erg alleen voelde. Ze miste haar ouders. De dagen waren gevuld met trainingen en er was geen ruimte en tijd voor andere dingen. Sommige gastouders zetten thuis de trainingscultuur voort door op het eten van de kinderen te letten (vooral niet te veel, gezond, niet vet). Andere gastouders worden als lief en aardig omschreven. Een van hen stopt de kinderen 's avonds stiekem wat snoep toe, als compensatie voor het schrale voedingsregime.⁴ Enkele respondenten hebben aangegeven dat sprake is geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een gastouder.

De oud-sporters hebben verschillende ervaringen met de sfeer tussen de sporters onderling. De rode draad is dat, naarmate zij op hoger niveau gaan trainen en wedstrijden doen, de sfeer minder plezierig wordt. Op jonge leeftijd is het gezellig, leuk en zijn zij bij wijze van spreken vriendinnen van elkaar, later overheerst bij sommigen het gevoel van competitie en zijn medesporters concurrenten. Deels is dit inherent aan het individuele karakter van de turnsport waar je prestaties worden gemeten aan die van de anderen. Deels ligt het ook aan de trainer die onderscheid maakt tussen de talentvolle sporters en de minder talentvolle. De eerste groep

krijgt meer aandacht van de trainer dan de tweede, wat een negatief effect heeft op de sfeer tussen de groepen, maar ook onderling in een groep.

“Er waren pisaaltjes en lievelingetjes. Ik was verwend, lui en ik verdiende het niet in deze zaal te turnen. Vervolgens kreeg ik de opvolgende weken geen aandacht van hem. Ik werd geïsoleerd van de groep en moest alleen trainen zonder aanwijzingen te krijgen van trainer D. Ook werd ik buitengesloten van een stage omdat ik volgens D. niet verdiende om met de rest mee te gaan. Hij liet mij volledig links liggen, ik was al bang als hij naar me keek en uiteindelijk kreeg ik angstaanvallen.”

Een enkele oud-sporter vertelt dat een van de medesporters expres blessures bij haar heeft veroorzaakt, een voormalig turnster geeft aan dat de brug door een medesporter expres nat werd gemaakt, zodat ze zou vallen, een ander vertelt dat zij buiten de groep werd gesloten, vanwege haar prestaties. Andere oud-sporters hebben gedurende hun carrière positieve ervaringen met de onderlinge sfeer en sommigen hebben op volwassen leeftijd en jaren nadat zij uit de turnsport zijn vertrokken vriendinnen uit hun turntijd.

“Ik was zes toen ik begon en heb geturnd tot een jaar of zeventien. Om eerlijk te zijn groei je erin mee. Onderling was het super toen. Ik had echt vriendinnen in de groep. Ondanks dat de trainers onderling ons wilden verdelen, was er tussen ons wel veel support. Ik zit nog steeds in dat wereldje.”

Veel oud-sporters, met name degenen die op (semi)topniveau hebben geturnd, brengen nog een ander aspect naar voren wat de sfeer betreft. In de turnzaal heerste er bij sommige trainers een erg onprettige sfeer. Een oorzaak was dat de turnsters onderling niet mochten praten tijdens de training. Als dat wel gebeurde, volgde er straf voor degene die had gepraat. Ze moest dan bijvoorbeeld strafoefeningen doen of naar de kleedkamer. Een van de gesproken oud-turnsters zegt over de sfeer het volgende:

“De zaal was een soort gevangenis. Lichten waren vaak uit. En dan kwam je binnen, het was kil. Altijd was er spanning, wat gaat er gebeuren? Het hing van zijn (trainer A.) stemming af. Het was stil. Je hoorde de matten en de turntoestellen. Ik ben er laatst weer geweest. Grote zaal, geen ramen, alles dicht. Het waaide hard. Het geluid van het staal. We spraken heel weinig en we waren altijd ontzettend moe. Je mocht niet praten. Het was stil.

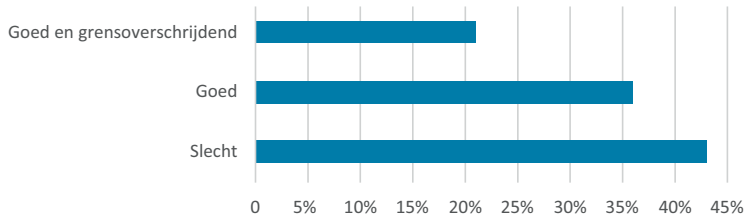
Het was heel alleen. Je trainde ook vaak echt alleen. Ik voelde altijd een soort spanning. Wanneer barst de bom? Er hing een hele negatieve sfeer. Allemaal waren we een soort zombie. Soms als we er met z'n allen uit werden gestuurd, was er een beetje een groepsgevoel.”

De oud-sporters brengen veel tijd door in de turnhal. Als ze acht, negen jaar zijn en tot de top gaan behoren, kan het aantal trainingsmomenten oplopen tot 24 uur per week en op hogere leeftijd vanaf hun twaalfde tot 33 uur. Er zijn ook oud-sporters die aangeven meer dan veertig uur te hebben getraind, vanaf ongeveer hun tiende. De oud-sporters vertellen in de interviews dat zij dat op dat moment niet gek of abnormaal vonden, integendeel, het hoorde erbij, ze wisten niet beter, zeggen ze achteraf. De vele trainingsuren waren immers nodig om de top te kunnen halen. Sommige oud-sporters hebben hun turncarrière kunnen besluiten met deelnames aan een EK of WK, sommigen zelfs met deelname aan de Olympische Spelen. Anderen hebben dat (net) niet gehaald. Het bereiken van een bepaalde leeftijd is een van de redenen waarom de oud-sporters zijn gestopt, ook studeren en geen tijd meer hebben om op topniveau te trainen. Ze gaan dan soms op recreatief niveau sporten. Anderen, en dat is in de interviews de meerderheid, stoppen hun carrière vanwege blessures, die soms chronisch zijn geworden als gevolg van het doortrainen met blessures, harde trainingsmethoden en als gevolg van het grensoverschrijdende gedrag. Beide oorzaken – trainingsmethoden en grensoverschrijdend gedrag – hebben een grote mate van overlap, die verderop in dit hoofdstuk worden uitgediept. Een enkele turnster kijkt met genoegen terug op haar carrière. Een andere spreekt de wens uit dat haar kinderen niet gaan turnen omdat het ongezond is.

5.3 Trainingsmethoden

In de survey konden de oud-sporters verschillende open vragen beantwoorden. Van hun antwoorden is een nadere analyse gemaakt door categorieën te maken, waardoor duidelijker de verschillen in beleving en waardering naar voren komen. Een van de vragen was: In hoeverre vond je de trainingsmethoden waarmee je toentertijd te maken hebt gehad goed of slecht? Het grootste deel van de 183 respondenten, die deze vraag invulden, namelijk 43 procent, geeft aan dat ze de trainingsmethoden als slecht hebben ervaren (figuur 2). Ze vonden de trainingsmethoden pedagogisch en mentaal gezien onverantwoord. Ruim een derde van de respondenten (36%) vond dat de trainingen goed waren. Een kleinere groep oud-sporters (21%) geeft aan dat de trainingsmethoden in principe effectief en technisch goed waren, maar slecht voor het mentaal en fysiek welzijn van de sporter.

Figuur 5.2 Waardering trainingsmethoden (n=183)

5.3.1 Trainingsmethoden slecht

De groep oud-sporters die vond dat de trainingsmethoden slecht waren, noemen als belangrijkste reden het grensoverschrijdende gedrag dat plaatsvond in de turnhal. De prestatie stond centraal in de trainingen en wedstrijden, de turnster als persoon werd niet of minder gezien. Jonge sporters konden niet op een rustige manier de sport beoefenen, er was geen ruimte voor een eigen mening en ze hadden geen sociaal leven naast de sport. Het grensoverschrijdende gedrag had niet alleen betrekking op het mentale aspect, maar ook was dit gedrag volgens oud-sporters fysiek gezien onverantwoord. Er werd volgens de oud-sporters slecht omgegaan met blessures of ander fysiek ongemak. De trainers negeerden blessures, de sporters moesten gewoon doortrainingen. Dit zorgde voor schade aan het lichaam en veel sporters hebben hier – op volwassen leeftijd – nog steeds last van. Het tweede aspect van het fysieke grensoverschrijdende gedrag heeft betrekking op fysieke ‘mishandeling’. Zo was het bijvoorbeeld gangbaar dat trainers hardhandig doordrukten wanneer er lenigheidsoefeningen werden gedaan. Uit de resultaten blijkt dat veel oud-sporters op het moment van de trainingen dachten dat dit een onderdeel van de sport was. Verschillende oud-sporters geven aan dat ze zich pas jaren later zijn gaan realiseren dat de trainingsmethoden slecht waren en dat er sprake was van grensoverschrijdend gedrag. Toen ze nog actief waren als sporter dachten ze dat de trainingsmethoden goed waren en erbij hoorden of in elk geval nodig waren om de prestaties te verbeteren.

In de interviews is uitvoerig ingegaan op de trainingsmethoden en het grensoverschrijdende gedrag. Op dat laatste onderwerp gaan we in de volgende paragraaf nader in. Over de trainingen vertellen oud-sporters (en enkele ouders) dat die hard, soms keihard, waren. Zoals gezegd hoorde dat bij de sport, waarbij ze het maximale uit zichzelf wilden halen, maar de trainers sloegen daarin veel te ver door. Het harde zat zowel in het fysieke als in het mentale aspect van de sport. Over het feit dat de turnsport – ook acrogym en ritmische gymnastiek worden in dit verband genoemd door een enkele oud-sporters – fysiek veel van het lichaam vergt, bestaat

geen enkele discussie. Het is een harde sport, maar, en dat komt in vrijwel elk interview terug, 'het hoorde erbij'.

De geïnterviewde oud-sporters vertellen over het doortrainingen terwijl ze blessures hadden. De blessures waren soms dermate ernstig dat het medisch gezien onverantwoord was om door te trainen. In elk geval kon het *moeten* doortrainingen worden opgevat als een complex samenspel van verwachtingen van trainers, sporters en soms ook van ouders. Enkele oud-sporters stellen dat de trainer expliciet zei dat ze zich niet moesten aanstellen als ze pijn hadden, ze moesten doorgaan. Als ze een bepaalde oefening door de blessure niet konden uitvoeren moesten ze andere oefeningen doen.

"Toen ik elf jaar oud was, had ik een selectiedag van Jong Oranje. Daar was ik voor uitgekozen. Ik raakte wel geblesseerd dat jaar. Ik heb twee maanden doorgetraind. Ik trainde toen zeven keer per week terwijl ik geblesseerd was. De groeischijf in mijn enkel was verplaatst en ik moest toen voor acht weken in het gips. Daarna heb ik het trainen weer opgepakt. Ik merkte wel dat ik achterstand had opgelopen. Ik vond dat erg moeilijk. Ik vond dat heel lastig. Ik was het liefst in de zaal maar ik voelde me daar ook heel onzeker. Ik deed geen wedstrijden. Ik mocht niks. Ik heb een ontsteking ontwikkeld omdat ik te snel weer was begonnen. We moesten ongeacht onze blessures aanwezig zijn. Alle oefeningen moest ik gewoon doen. Ik trainde met blessure 3,5 uur lang per dag."

Uit voornoemd citaat – en ook uit interviews met andere topturnsters – blijkt dat de intrinsieke drive bij de sporters groot is en de angst om de boot (selectie, wedstrijden) te missen groot. Ze gaan door omdat het 'moet' van zichzelf en van de trainer. De gevolgen van deze fysiek grensoverschrijdende trainingen zijn ook op hogere leeftijd nog zichtbaar.

"Ik moest in een spagaat liggen en dan werd er een dikke mat op me gelegd. Natuurlijk doet dat pijn. Rekken doet altijd pijn. Simpel. Ik kon ertegen. Andere clubgenoten niet. Wat voor mij het meest negatieve was, gebeurde in X. met het gewicht. Het gewicht was erg belangrijk. Ik had inderdaad dagen dat ik niet naar de training wilde. Mijn gewrichten gingen soms bijna uit de kom. Ik was toen elf."

Voor veel geïnterviewde oud-sporters waren de trainingen ook in psychisch opzicht grensoverschrijdend. Veel van hen zijn zich dat pas op hogere leeftijd gaan realise-

ren. Kenmerkend voor dergelijke trainingen was de uitsluitend negatieve benadering van de sporters door de trainer die daarbij volstrekt voorbijging aan de jonge persoon achter de sporter. In het volgende citaat van een oud-turnster komt duidelijk de cultuur naar voren waarin grensoverschrijdend gedrag plaatsvond.

“De trainer was streng in de zaal. Ik was echt bang voor hem. Zijn hardheid in woorden en aanpak. Altijd nadruk op het negatieve. Opgeven was geen optie, al kon je gewoon niet meer. Continu in de gaten worden gehouden. Geen ruimte voor vrij spel of een lolletje. Hij was hard, doorgaan en niet opgeven. Veel herhalingen. Nooit goed genoeg. Successen werden niet gevierd. Het was de cultuur in de sport. Ik ben een keer keihard gevallen van de brug. Hij liep gewoon weg. Ik moest het toch weer proberen. Ik heb een kwartier op de brug gezeten. Durfde niet. Geen aai over mijn bol. Het emotionele aspect, de hiërarchische lijnen en geen eigen regie hebben, zijn voor mij het meest schadelijk geweest. Meer mentaal/emotioneel. Het fysieke gedeelte van de trainingen was minder van belang. Heb sindsdien een hekel aan over mijn grenzen heen gaan. Ook in werk. Ik word daar heel boos van.”

5.3.2 Trainingsmethoden goed en grensoverschrijdend

Uit de resultaten blijkt dat zo'n twintig procent de trainingen technisch goed vonden, maar er was daarnaast wel sprake van grensoverschrijdend gedrag. Dit wil niet zeggen dat de vorige groep, die stelde dat de trainingsmethoden slecht waren vanwege het grensoverschrijdende gedrag, de technische kant van de trainingen ook slecht vonden. Uit de gesprekken blijkt soms het tegendeel. Met name de toptrainers waren op technisch niveau zeer goed en hebben menig turnster naar de top gebracht, maar het zijn ook precies deze trainers die grensoverschrijdend gedrag vertoonden. Anders gezegd, deze twintig procent van de oud-sporters maakt duidelijk onderscheid tussen de vakinhoudelijke en technische capaciteiten van de trainers, waar op topniveau geen discussie over is, en de manier waarop deze trainers met de sporters omgingen. Dat laatste wordt als grensoverschrijdend ervaren. Sommige sporters waren zich daar ten tijde van de trainingen goed van bewust, maar accepteerden dat omdat ze wilden presteren en de top wilden halen en ook omdat zij dachten dat het erbij hoorde.

“We hebben moeten afzien. Wij werden ook genegeerd en wij werden ook hard gerekt. Wij moesten ook op de weegschaal. Het kwam allemaal ten goede van je topsportcarrière en je prestaties. Het negeren was om je te

‘triggeren’ om het beter te doen. Rekken was om lenig te worden. Dat deed natuurlijk altijd een beetje pijn. Ik denk dat je geen top kunt bereiken zonder deze ontberingen.”

In de interviews is regelmatig melding gemaakt van de zogenoemde Oost-Europese trainingsmethoden die sommige trainers praktiseerden. De oud-sporters doelen op train(st)ers uit bijvoorbeeld Roemenië die een (kei)harde benadering voorstonden van de jonge sporters, waar ze volgens oud-sporters ook succes mee oogsten.

“Nou, in die tijd is het gewoon zo gegaan zoals het moest gaan. Wij hebben in die tijd het hoogste eruit gehaald. We hadden een Oost-Europese trainster. Zij trainde zoals zij in hun thuisland trinden, dus dat was ook niet makkelijk. Maar als het makkelijk is, dan bereik je niks. Dan bereik je de top niet. Het is gewoon zo: de toppers moeten afzien. Wij moesten werken. Als je hard gewerkt had, kwam je voldaan thuis en was je echt blij. Dat je de zaal uitging en dat de lappen aan je handen hingen. Je had zoveel pijn aan je handen. De blaren zaten erop. Je had littekens op je heupen. Het bloed liep langs je benen naar beneden. Soms moest je in een heet bad met blaren op je benen want je deed alles voor je sport. Het hete bad was goed voor je spieren. Je had er alles voor over. Dit deed wel pijn. Maar je moest toch door.”

5.3.3 Trainingsmethoden goed

De 67 respondenten die stellen dat de trainingen en trainingsmethodieken goed waren, hebben volgens de antwoorden geen ervaringen gehad met grensoverschrijdend gedrag. Er was volgens deze respondenten sprake van goede trainingsmethoden, die bestonden uit verschillende aspecten, zoals een goed en gestructureerd trainingsprogramma. Er was sprake van een duidelijke opbouw en routine. De routine bestond uit een warming up, spanningsoefeningen, toesteltraining en krachttraining. Een ander positief aspect van de trainingsmethoden was ook dat de turnsters zelf de verantwoordelijkheid kregen. De trainer gaf duidelijke uitleg over wat er gedaan moest worden, het was aan de sporters hoe ze dit vorm zouden geven. Ze werden hierin goed begeleid en ze kregen positieve feedback. Ze konden zelf bepalen hoe hard ze trinden en hoe ver ze daarin voor zichzelf zouden gaan. De oud-sporters kregen complimentjes als ze iets goeds hadden gedaan. Kinderen werden beloond met stickers of andere kleine cadeautjes als ze iets goed hadden gedaan. Er zijn oud-sporters die aangeven dat er sprake was van goede trainingsmethoden. Dit wil echter niet zeggen dat de trainer niet streng was, integendeel. De trainingen verliepen gedisciplineerd en waren erop gericht om de fysieke en mentale krachten

van de sporters te ontwikkelen. Een groot verschil met de negatieve ervaringen van oud-sporters was dat de turnsters wel de ruimte kregen om aan te geven als iets te veel of te spannend was. De trainer hield hier rekening mee en bij spannende elementen werd extra ondersteuning geboden. Uit de antwoorden blijkt verder dat de positieve waardering van de trainingsmethodieken ook samenhangt met de persoon van de trainer. Hij was wel streng maar de sporters konden altijd op hem rekenen. Hij ging in de woorden van een oud-sporter 'door het vuur voor zijn pupillen'. Uiteraard kon dat variëren per vereniging en trainer. De ene trainer was aardig en begeleidde de kinderen op een goede manier, bij de ander ging het alleen om de prestatie.

Een van de oud-sporters vertelt in een interview dat de waardering van de trainingsmethoden afhankelijk was van de trainer maar ook van de sporter die wel of geen ambities had en bereid was om daarvoor te gaan.

"Ik heb de trainingen altijd als zeer prettig ervaren en ik heb nooit problemen gehad. Ik had een trainster en daar was de band heel goed mee. Als je beter wilde worden, was ze streng op de juiste manier. Er is nooit fysiek geweld gebruikt en er zijn nooit nare dingen gezegd. Als ik bijvoorbeeld een onderdeel niet goed deed, kreeg ik daarbij tips waardoor ik het juist wel beter kon doen. Het was altijd op een duidelijke manier, maar altijd in overleg. Dit was de trainster bij vereniging X. Ik heb erna bij vereniging Y. geturnd. Daar had ik een trainer en die was heel lief en hij corrigeerde altijd op de juiste momenten. Hij was wel wat strenger in de zin dat we wat harder moesten trainen. Je moest het beste uit jezelf halen. Je kreeg bijvoorbeeld extra oefeningen."

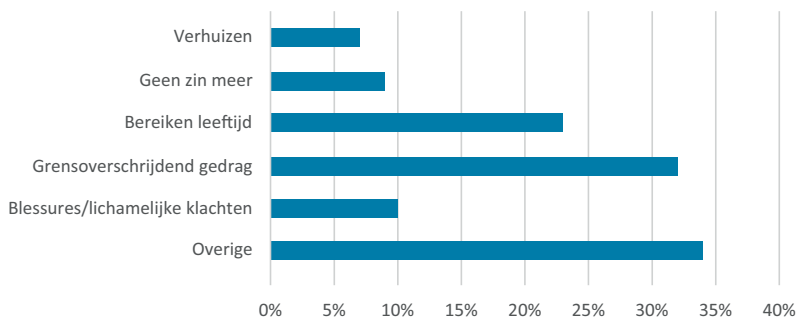
De indruk uit de interviews met de oud-sporters (en sommige ouders) is dat ze de ervaringen met goede trainingsmethodieken en trainers vooral op de lagere niveaus opdeden, ofwel waar het leveren van een topprestatie (nog) niet aan de orde was. Goede (lees: pedagogisch en fysiek verantwoorde) trainingsmethoden gingen gepaard met een open cultuur waar ouders mochten kijken tijdens trainingen.

"Ik heb tweede divisie geturnd van mijn elfde tot mijn dertiende. Het was daar best vrij. Als je een oefening niet durfde, hoefde je het niet te doen. Er werden geen negatieve opmerkingen gemaakt. Er was geen agressie. Het was heel leuk daar. Natuurlijk waren er ook moeilijke momenten maar de trainers gingen positief met de turnsters om. Er was geen dwang en agressie. Ik trainde bij een vereniging in een dorp. Het was wel een hele fijne cultuur. De ouders mochten komen kijken."

5.4 Beëindigen sportcarrière

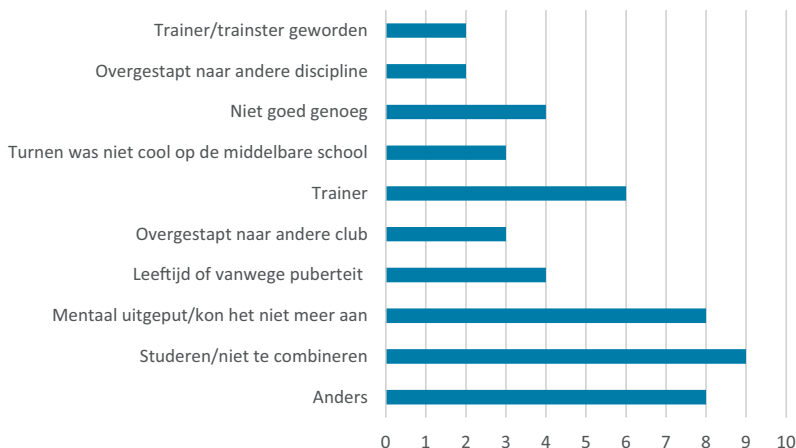
De oud-sporters hebben aangegeven wat de reden is geweest om te stoppen met de gymnsport. Naast de ‘overige redenen’ vormen het grensoverschrijdende gedrag en het bereiken van een bepaalde leeftijd de voornaamste redenen om te stoppen met de gymnsport (figuur 5.3). Veel sporters hadden op dat moment vaak niet door dat het gedrag van met name de trainers grensoverschrijdend was. Tegelijkertijd stellen de oud-sporters dat ze stopten met hun sportcarrière omdat er niets tegen het grensoverschrijdende gedrag gedaan werd of omdat ze het psychisch en/of fysiek niet meer vol konden houden. Het grensoverschrijdende gedrag is – zeker achteraf – uiteindelijk wel een oorzaak geweest bij de beëindiging van het uitoefenen van de sport, maar een enkele ervaring was niet genoeg om hun sportcarrière op te geven. Een oud-sporter geeft bijvoorbeeld aan dat zij in 2008 is gestopt omdat er niets aan het grensoverschrijdende gedrag werd gedaan en het zelfs erger werd, de trainer zette het namelijk bewust in. Het stopte pas wanneer de sporters zichzelf uit de situatie haalden. Het bereiken van een bepaalde leeftijd is ook een veelgenoemde reden om te stoppen met de gymnsport. Stoppen vanwege blessures wordt ook genoemd, echter in mindere mate dan voornoemde redenen.

Figuur 5.3 Redenen om te stoppen (n=136)

In figuur 5.4 zijn de ‘overige’ redenen genoemd. De meeste oud-sporters, die deze vraag hebben beantwoord, geven aan dat ze gestopt zijn vanwege een studie die lastig was te combineren met sport. Een aantal zegt ook dat ze mentaal waren uitgeput en het niet meer aankonden (waarschijnlijk als gevolg van het grensoverschrijdende gedrag).

Figuur 5.4 Overige redenen om te stoppen (aantal keer genoemd)

De gesprekken met de oud-sporters bevestigen grotendeels de uitkomsten uit de survey. Inderdaad heeft een aantal sporters hun carrière moeten beëindigen vanwege chronische blessures. Door die lichamelijke beperkingen konden ze hun sport niet meer beoefenen, althans niet op topniveau. Een enkeling gaat naar een lager niveau. Het moment om te stoppen komt voor de meeste niet zomaar. Daar gaat vaak een lange periode aan vooraf waarin de liefde voor de sport, de loyaliteit aan de trainer en ouders het moeten opnemen tegen de ervaren grensoverschrijdende gedragingen. Wat uiteindelijk de doorslag geeft om te stoppen, varieert per persoon. De ene sporter krijgt een vriendje die laat inzien dat er meer is dan turnen, de ander stopt nadat de trainer voor de zoveelste keer over de schreef is gegaan. De ouders spelen in veel gevallen een grote rol, zowel bevorderend als belemmerend voor de sporter die wil stoppen. In elk geval komt de beslissing om te stoppen vaak onverwacht voor de naaste omgeving van de sporter.

“Mijn dochter is gestopt omdat ze naar de middelbare school ging. Ze wilde gewoon wat anders doen: de omgeving was niet goed voor haar. Als ouder denk je dan: oh, ze is zo goed, dat is wel zonde. We hebben naar haar geluisterd. Er zijn ook ouders die verder pushen. Dan ga je mee in die waanzin dat jouw kind olympiër wordt.”

“Mijn ouders vonden het wel gek dat ik wilde stoppen zo vlak voor het EK. Mijn moeder zei: dan stop je toch na het EK en zie je dat als afsluiting? Ik dacht toen, jeetje moet ik die hele kwalificatie doen. Anders kom ik nooit

uit het wereldje. Heb toen bewust fouten gemaakt, behoorlijk verkloot, dan plaats ik me niet en dan is het klaar.”

Er zijn weinig geïnterviewde oud-sporters die na het beëindigen van hun gymcarrière probleemloos de draad hebben opgepakt in de ‘normale’ samenleving. Gezien het voorgaande is dat niet vreemd. Het oppakken van de draad en de moeite die dat vaak kost, heeft niet alleen met het ervaren slachtofferschap te maken, maar ook met de carrière als topsporter. Het bekende zwarte gat doemde op.

“Ik trainde mijn hele leven en als je dan ineens gestopt bent, dan heb je niets meer. Je trainde dertig uur per week en dan is het ineens weg. Ik ben zo uitgeput en mijn lijf is uitgeput. Ik heb nu een goede kring van mensen om me heen. Ik studeer nu”.

De oud-sportster uit het vorige citaat merkte in het gesprek op dat ze heeft moeten leren accepteren dat het haar schuld niet was hoe ze zich voelde (schuldig, tekortschieten, faalangstig) en dat dat een tijdje heeft geduurd. Ze heeft haar leven redelijk op orde, zegt ze, maar er zijn momenten dat de ‘oude’ periode ineens weer levend voor haar is. Dat is voor andere oud-sporters herkenbaar.

“Na het turnen is mijn leven prima gegaan; ik heb het goed op de rit. Heb een vriend, een baan en een kind van drie jaar. Alleen ik merk dat mijn turnverleden me soms nog achtervolgt, bijvoorbeeld in de manier van denken. Ik vind het moeilijk om keuzes te maken. Kan erg dichtklappen en niet meer handelen. Erg gevoelig hoe de sfeer aanvoelt, als dat niet oké is, dan klap ik dicht. Dat vind ik soms erg lastig”.

Aan de oud-turnsters is vaak aan het einde van het gesprek gevraagd of ze hun kinderen op turnen zouden laten. Veel oud-sporters zeggen van niet, anderen twijfelen, omdat het een mooie sport is. Als de trainingen positief worden gebracht, is er veel plezier aan te beleven. De voorwaarde is wel een goede trainer.

“Ik heb geen kinderen dus ik weet niet hoe ik het zou doen. Ik zou het wel leuk vinden als ze de turnsport leuk zouden vinden, het is wel een leuke sport. Het is wel heel goed voor je balans, souplesse. Ik zou wel voorzichtig zijn, bepaalde trainers zou ik m’n kind niet bij laten trainen. De trainers zijn nog steeds actief, het zijn er tussen de 5 en de 10. Er zijn ook trainsters die wel goed zijn en waar ik mijn kind ook zeker bij zou laten sporten.”

5.5 Grensoverschrijdend gedrag

Een andere open vraag in de survey was: Kun je aangeven wat het grensoverschrijdende gedrag was en wie het veroorzaakte (omstanders, trainers, ouders, medesporters enzovoort)? De oud-sporters geven aan dat het om zowel psychisch als lichamelijk grensoverschrijdend gedrag ging. Om te beginnen is de aard van het grensoverschrijdende gedrag beschreven en toegelicht met voorbeelden uit de interviews van grensoverschrijdend gedrag. Vervolgens is beschreven wat de duur en intensiteit van dat gedrag was.

5.5.1 Aard grensoverschrijdend gedrag

De respondenten die ervaringen hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag geven aan dat het zowel psychisch als fysiek gedrag betrof. De meeste oud-sporters hebben blijkens de survey psychisch grensoverschrijdend gedrag meegemaakt, zoals negeren, intimideren, kleineren, pesterijen en uitschelden. Ze geven aan dat zij continu beoordeeld werden, geen kant op konden, steeds onder spanning stonden. Ze hebben angst ervaren en sommigen hebben daardoor een laag zelfbeeld ontwikkeld. Hierbij speelt voor de oud-sporters ook het voedingselement in de turnsport. Ze mochten zeer weinig eten en niet in gewicht aankomen. Zij werden vaak gewogen, soms zelfs een paar keer per dag. Vetpercentages werden gemeten. Dit heeft bij veel van de respondenten geresulteerd in een groei- en eetstoornis. Daarnaast waren de manipulatie en isolatie ook een veelgenoemd onderwerp van het grensoverschrijdende gedrag, volgens de antwoorden. Er was geen ruimte voor een sport(st)er om zich op zijn of haar eigen manier te ontwikkelen. Sporters die met een weerwoord of eigen inbreng kwamen, werden afgestraft ten overstaan van de hele groep. De trainer schold ze uit, kleinerde ze of zette ze voor schut. Ze mochten geen emoties tonen. De oud-sporters stellen in hun antwoorden dat er geen interesse was in de sporters als persoon, alleen het resultaat was belangrijk. Ze voelden zich volgens de antwoorden een object of een robot, een instrument voor de trainer.

Analytisch gezien kan het grensoverschrijdende gedrag nader worden onderverdeeld in diverse soorten gedragingen, zoals slaan, schreeuwen, uitschelden, negeren, isoleren et cetera. Uit de gesprekken met de oud-sporters en enkele ouders maken we echter op dat de oud-sporters te maken kregen met diverse vormen van ongepast gedrag. De specifieke uitingen van het mentale grensoverschrijdende gedrag waren afhankelijk van de situatie, de sporter en de trainer.

Uitschelden van de sporters is een veelgenoemde vorm van grensoverschrijdend gedrag door trainers. De aanleiding hiervoor is dezelfde als bij de andere vormen van grensoverschrijdend gedrag: oefening niet durven, weerwoord geven, niet

luisteren of een oefening niet goed (genoeg) doen. De sporters – let wel, kinderen van soms acht jaar – werden uitgescholden voor mamakindje, dik varken, dikke koe, domme chinees, je stelt niets voor. Hard en op een zeer intimiderende manier tegen de sporters schreeuwen ligt in het verlengde van uitschelden. Er heerste volgens oud-sporters continu angst in de zaal, waar sporters zich aan aanpasten.

“Meeste impact wat B. heeft gedaan: creëren van angstgevoel in de zaal. B. was onvoorspelbaar. Was vaak boos en gefrustreerd. Kon enorm tegen je schelden en schreeuwen, maar ik kon me afsluiten. Hij schreeuwde elke training. Keek naar bepaald punt en kon me afsluiten van zijn getier. Komt dan minder hard binnen.”

Het isoleren van de sporters wordt eveneens vaak in de interviews genoemd. De trainer zette de sporters apart van de groep als het kind een oefening niet goed deed of een oefening niet durfde. De trainer zette de sporter voor schut ten overstaan van de groep of praatte slecht over het kind tegen de anderen. De druk op de sporters was groot om door te blijven gaan, want opgeven – op welke manier dan ook – zou een bevestiging zijn van wat de trainer over hen zei.

“Je werd een object in een strafkamp. Iedere keer beoordeeld en veroordeeld. Je was een object en kon niet vechten of vluchten. Je bent een product geworden. Je schikt je in je lot. Als iemand wegging was je een loser en was je zwak. Als je ziek was, werd je gezien als zwakkeling. Er wordt altijd slecht over anderen gesproken die er niet waren, dus wilde je er wel zijn”.

Het isoleren gebeurde in de groep, maar doordat voor veel topturnsters er buiten het turnen weinig andere activiteiten en mensen waren, raakten zij ook steeds meer geïsoleerd van de ouders en de buitenwereld, zoals onderstaande citaten laten zien.

“Ik had geen leven ernaast. We hadden maar één dag vrij. Je turnt altijd. Ik had geen vriendinnen erbuiten. Je wordt niet uitgenodigd, want je komt niet op feestjes. Je hebt erbuiten geen vriendinnen. We maakten het onderling een beetje luchtig. Y. ging geluidjes maken stiekem, maar hij (trainer) kon het dan net niet horen.”

“Als ouders hadden we niet door dat ze niet mocht bellen. Ze mocht niet de telefoon meenemen van de trainer. Met wedstrijden mochten de meiden

niet zwaaien naar hun ouders. Als ouders had je dat niet door. Ze isoleerden de ouders, net als bij een sekte. We snappen niet hoe ze dit hebben laten gebeuren; we voelden ons schuldig. Toen wist je het niet. Wij wisten niet wat er met die kinderen gebeurde. Later begrepen we dat als onze dochter thuis wat vertelde, dan kreeg ze het de volgende dag op haar bord. Ze werd te kakken gezet voor de hele groep, belachelijk gemaakt en gekleineerd.”

De trainers gebruikten blijkens de verhalen van de oud-sporters ook de tactiek van het negeren. De sporters werden apart gezet of genegeerd ten overstaan van de groep.

“Ik vond het verschrikkelijk dat je niet mocht praten in de turnhal. Op een gegeven moment zei ik niks meer, hij ging mij daarom belachelijk maken. Het was A. zijn schuld dat ik niks meer zei. Hij liet mij via briefjes communiceren en gaf mij briefjes als hij iets tegen me wilde zeggen, omdat hij het belachelijk vond dat ik niks meer zei. Zijn machtsmethode was je helemaal tot het einde drijven door je te negeren. Je kon alleen hopen en je best doen dat er iemand weer tegen je ging praten. Wat een verschrikkelijke wereld voor een kind. Je kan ook een keer wat positiefs zeggen, maar als hij dan een keer wat zei dat was het negatief. Hij zei wel eens wat positiefs, maar het was wel schaarser.”

Sommige sporters kregen geen enkele aandacht van de trainer zelfs als zij een oefening deden die niet goed afliep.

“Ik moest op vloer een serie maken en dan een salto, een technisch iets met een dubbele salto. Gehurkt kon ik dat wel en toen moest ik het ook gehoekt doen. Ik kreeg een error en ik landde op mijn hoofd. Toen lag ik daar even en stond ik best gedesoriënteerd op en liep ik rond en wist ik het niet meer. A. zei: ‘oh, lekker dom’ dus legde hij een plank neer zodat het minder hoog was. Dus moest ik de oefening nog een keer doen en viel ik weer op mijn hoofd. En toen bleef ik liggen. Hij vroeg niet eens hoe het ging. Ik werd geholpen door de fysio. Ik moest het gewoon opnieuw doen en viel nog een keer. Ik bleek uiteindelijk een hersenschudding te hebben. Ik moest twee weken rust houden van de dokter, maar na een week moest er alweer getraind worden om achterstand te voorkomen. Ik wilde mezelf bewijzen aan hen. Ik wilde zelfs met pijn springen en ik dacht dat zij het goed met me voor hadden.”

Het grensoverschrijdende gedrag bestond naast het mentale ook uit een fysiek aspect, zo geven de oud-sporters in de survey aan. Ze hadden een (zeer) zwaar trainingsschema waar ze zich aan moesten houden, ondanks hun jonge leeftijd. Wanneer ze last hadden van lichamelijk ongemak of blessures werd dit volgens de oud-sporters vaak genegeerd. Het negeren van blessures door zowel de trainer als de sporter en het doortraineren komt in veel gesprekken terug en ook hoe de sporters (en ouders) daarmee omgingen.

“Je kreeg op je flikker als je pijn had. Ik tekenende in mijn dagboek dan met rood de pijn. Ik heb ook vanwege de pijn een prik gekregen. Ik had erge pijn in mijn schouder in de aanloop van een belangrijke wedstrijd. Trainer B wilde mij daarvoor een injectie laten geven door een arts. Dat wilde mijn vader absoluut niet hebben. B. nam me mee naar de dokter en voor ik het wist, had ik een naald in mijn schouder. Toch een prik! Ik vond dat zo erg. Ik heb de wedstrijd gedaan en erna moeten stoppen omdat de pijn terugkwam.”

Andere voorbeelden van twee oud-turnsters:

“Door de jaren heen is slecht omgegaan met blessures. Ik brak mijn vinger. Ik trainde direct weer, maar dan alles zonder handen. Daarna nog een keer. Zelfs met gips moest ik weer trainen. Mijn tenen waren gebroken en ik stelde me vreselijk aan, vond de trainer, maar ook de fysio zei niets. Ik viel op het einde van de carrière op de balk en had zo een pijn in mijn rug. Ik kon amper meer lopen. De dag daarna werd ik nog steeds verwacht op de training. Ik kon niet eens traplopen, laat staan naar een training toe gaan.”

“Ik was in de auto op weg naar een wedstrijd en wilde twee ibuprofen nemen tegen de pijn. Als ik pijn had, werd ik afgestraft. Of zij zouden mij niet geloven dat ik pijn had. Ik kreeg bij E. mijn eerste grote blessures, fracturen in mijn voet door overbelasting. Ik weet nog dat ik naar E. toe ging en zei dat ik pijn had. Ik moest gewoon springen op een voet die op breken staat. Hij zei: ‘Je hebt geen pijn. Anders zijn er genoeg andere sporters die het wel kunnen.’ Als hij mij niet geloofde, dan kon je rekenen op heel lang negeren”.

De sporters mochten alleen de fysiotherapeut of sportarts bezoeken als de trainer dat toestond. Als ze daar dan per permissie naartoe mochten, zei de trainer dat het allemaal wel meeviel of de fysiotherapeut of sportarts vertelde aan de sporter wat de trainer wilde. De oud-sporter uit het vorige citaat vertelt dat haar fysiotherapeut

hiervan wist maar geen actie richting de trainer durfde te ondernemen. Overigens blijkt uit andere interviews dat juist sommige fysiotherapeuten degene waren die oog en oren hadden voor de klachten en blessures van de sporters en bij wie de sporters hun hart konden luchten.

Het fysieke grensoverschrijdende gedrag uitte zich ook in de vorm van slaan en schoppen en aan de haren trekken. Uit de resultaten blijkt dat dergelijke gedragingen wel voorkwamen maar zich beperkten tot enkele bij naam genoemde trainers of trainsters.

“B. sloeg met brugleggers op onze lichaampjes. Een klap op je gezicht of je lichaam was normaal. Hij bespuugde mij, gooide mij tegen de muur... ze konden mij horen. Ik huilde altijd... ik was bijna altijd wel aan het huilen. We waren echt geen aanstellers. We huilden zonder geluid. Het was altijd onveilig. Ik heb me mijn hele jeugd onveilig gevoeld.”

Het doordrukken bij lenigheidsoefeningen, bijvoorbeeld bij het uitvoeren van de spagaat wordt regelmatig genoemd in de survey en in de gesprekken met de oud-sporters. Zo hielpen de trainers een handje mee door verder te drukken, soms met hun hele lichaam of met behulp van een zware mat.

“Ik was helemaal stijf. Maar ik moest wel lenig worden. Maar hoe zij dat doen, dat kan niet. Ze drukten zo hard door terwijl ik aan het huilen was. Ik werd de hele dag uit elkaar getrokken.”

“Ja dat gebeurde. Ik had met de spagaat nog wel eens moeite. Ik werd er praktisch ingeduwd. Je moest het gewoon kunnen. Wat we vaak deden was gymbanken tegenover elkaar zetten en daar de spagaat op doen zodat je nog verder door kon zakken.”

In veel interviews is de dynamiek tussen trainer en sporter ter sprake gekomen. De trainer die zijn pupillen tot het uiterste drijft, hen negeert, isoleert, uitscheldt, blessures negeert en de sporters die er alles aan doen om weer bij de trainer in een goed blaadje te komen. Ze willen, althans dat zeggen ze op dat moment tegen zichzelf, erbij horen, en willen de boot (selectie, wedstrijd) niet missen. De sporters verkeerden in hun toptijd urenlang per dag in de zaal en zijn – zonder corrigerende mechanismen – min of meer overgeleverd aan de trainer, tegen wie ze ook opkijken want de trainer kan hen naar de top brengen en de sporters zijn daarin volstrekt afhankelijk van hem/haar. De sporters gaan ver in hun prestatiedrang, maar het is

de vraag wie verantwoordelijk voor wat is. De sporters weten op dat moment niet beter dan dat het 'erbij hoort'. Zij bevinden zich in een sportcultuur die dat mogelijk maakt of in elk geval niet problematiseert. Dit geldt ook voor een onderwerp dat in vrijwel elk interview met vrouwelijke oud-sporters aan de orde is geweest: voeding en gewicht. Ook voor degenen die positief terugkijken op hun sportperiode blijken voeding en gewicht 'gevoelige onderwerpen'.

5.5.2 Voeding en gewicht

Een centraal onderwerp in vrijwel alle interviews met oud-sporters, voor mannen gold dat niet, waren voeding en gewicht. Voor de meisjes/vrouwen betekent het meedoen op topniveau met de gymnsport dat het lichaamsgewicht zo laag mogelijk moet zijn. De technische oefeningen kunnen alleen goed worden uitgevoerd als het lichaam zo licht (en lenig) mogelijk is. Bij mannen compenseert de grotere spiermassa en -kracht dit. In de gesprekken vertellen de oud-sporters hoe zij daar zelf, maar ook hun omgeving (thuis) en de trainers mee omgingen.

Hoewel alle gesproken oud-sportsters het belang van gewicht en voeding benadrukken voor het presteren op topniveau heeft niet iedereen daar problemen mee gehad. De belangrijkste reden was dat hun lichaamsbouw van nature voldeed aan de 'norm', namelijk dun. Zij, maar dat is de minderheid, hebben geen problemen met hun gewicht en voeding ervaren. Ook in hun omgeving (ouders en vereniging) was dat geen punt. In de kantine van de vereniging kon men snacks kopen, zo vertelt een oud-topsportster.

De sporters moeten zich vaak al op jonge leeftijd laten wegen. Dat gebeurt soms door een fysiotherapeut, soms door een diëtiste of de trainer zelf.

"Elke donderdag moesten we wegen. Iedereen was dan zenuwachtig. We werden naar boven gestuurd om te wegen. Je vetpercentage werd opgemeten. Dat was echt niet leuk als jong meisje. Sommige konden dat los zien. Ik en een paar anderen vonden het wel heel lastig. Wij verstopten ons soms op de wc zodat we niet hoefden te wegen. Het wegen werd gedaan door fysiotherapeuten. Het waren wel hele fijne mensen. Ze hebben na mijn ziekenhuisopname besloten om niet meer te wegen."

De oud-sporters hebben wisselende ervaringen met hoe vaak ze dat moesten doen. Een van hen zegt dat ze vier keer per dag op de weegschaal moest staan, bij anderen was dat voor en na een training of één keer per week. Het wegen werd als belastend ervaren vanwege de altijd aanwezige angst dat ze te dik waren. Vooral het moment dat ze in de puberteit kwamen en vrouwelijke vormen ontwikkelden, was voor veel

sportsters een beladen tijd als ze zich moesten wegen, want uitstel van de puberteit in de turnwereld is een pre. De onzekerheid over het eigen lichaam was groot.

“Ik was aan de kleine kant. Ik had wel het idee dat ik fors was. Ik had een redelijke boezem. Die probeerde ik te verbergen. Ik heb een moment gehad dat ik heel onzeker was. We gingen toen nieuwe pakjes passen. Ik was de kleinste maar ik moest een maatje XL. Dat vond ik wel heel moeilijk.”

De weegschaal was niet het enige instrument waarover de trainer kon beschikken om te bepalen of een sportster te dik was. Een van de trainers zette de meisjes op een rij om te kijken of de benen elkaar raakten. In dat geval waren de meisjes te dik. Zij gingen na verloop van tijd op een bepaalde manier met hun benen draaien zodat de benen meer uit elkaar gingen staan. De consequenties van het in de ogen van de trainer te dik zijn of wanneer uit het dagboekje bleek dat de sportsters ‘ongezond’ hadden gegeten, varieerden van negeren, extra oefeningen, uitschelden (dikke koe) en straoefeningen, zoals veertig rondjes rennen. De sportsters probeerden er alles aan te doen om op hun streefgewicht te komen, zeker als er wedstrijden aankwamen. Sommige oud-sportsters vertellen dat ze naar de wc gingen om over te geven.

“Je werd daar gewogen en je vetpercentage werd gemeten. Als je in je dagboek had geschreven dat je bijvoorbeeld bruinbrood met smeerworst had gegeten, kreeg je op je lazer. Trainster G. was echt heel erg. Als ik niet onder een bepaald gewicht was, mocht ik geen wedstrijd doen. Ik heb toen twee weken aan de laxepillen gezeten zodat ik op gewicht zou komen. Ik was toen vijftien jaar oud.”

Sommige trainers waren in de beleving van de geïnterviewde erg bezig met het gewicht van de sportsters. Uit de soms erg emotionele verhalen komt het beeld naar voren van tirannieke trainers die continu de meisjes letterlijk en figuurlijk de maat namen, daarin erg ver gingen, maar het zelf niet zo nauw namen met de voeding, dit tot groot ongenoegen van de oud-sportsters.

“We moesten heel vaak wegen. Soms wel vier keer per dag op de weegschaal. Ik trainde 40 uur in de week. Ging ook niets meer eten want was bang om zwaarder te worden of ongesteld te worden. Ik had uitgevonden dat als ik alleen maar chocola at, ik voldoende concentratie had en niet aan kwam. Ik was toen twaalf jaar. Iedereen viel enorm af, behalve ik omdat ik niet meer kon afvallen. Want ik was al op mijn laagst. Ik kreeg toen ontzet-

tend op mijn kop dat ik niet was afgefallen, dus ik kreeg niets meer te eten. 's Avonds kreeg ik alleen maar één cracker, maar die mocht ik zelf beleggen dus deed ik er zo veel mogelijk op. In de middag een kleine gehaktbal, een halve aardappel en een klein beetje groente. Dan ging trainster G. naast mij een grote bak patat eten. Was een van de verschrikkelijkste dingen die ik heb meegemaakt. Het was een soort concentratiekamp, zo noemden wij meiden en de ouders het. Mijn zus had een brief geschreven aan mijn moeder, die had ze bij de was gedaan. Daarin stond dat we honger hadden en mijn moeder heeft toen eten in washandjes verstoppt. B. zei altijd: 'Moest je weer huilen bij je pappie, moet je pappie mij weer bellen vanavond?' Hij dreigde ook en zei dat als je ouders mij gaan bellen dan heb je morgen een probleem. We moesten op de weegschaal en dan duwde B. mij op mijn schouder om mij zwaarder te laten lijken zodat ik geen eten meer zou krijgen. Ik had op het laatst geen energie meer."

De rol van de ouders in het voedings- en gewichtsregime varieert. Sommige ouders gingen niet mee in het weinig en gezond eten van hun dochters en stopten de kinderen soms stiekem extra eten toe als ze bijvoorbeeld op trainingsstage gingen. Ze probeerden een zo goed en gezond mogelijk voedingspatroon aan te houden, waarbij er soms ook plaats was voor een snack of pizza. De sporters probeerden hun problemen met voeding en gewicht voor zich te houden en hielden thuis zoveel mogelijk de schijn op. In extreme gevallen kon het de ouders niet ontgaan dat hun dochter ernstige problemen had, want ze woog erg weinig meer. Toch worden er in de interviews ook voorbeelden genoemd van ouders (moeders) die meegaan in het strenge voedingspatroon en daar een actieve rol in hebben door de kinderen regelmatig te wegen en snoep te verbieden.

"Mijn moeder heeft er achteraf veel last van gehad, maar we gingen er toen in mee. Het hoorde dachten we bij de sport. Moeder deed de weegmomenten in de sportzaal. Het hoorde erbij. Vooral het dagelijkse trainen. We moesten ons gewicht in een schriftje schrijven. Daar werden in de gymzaal conclusies aan verbonden. Thuis werd zoveel mogelijk gewoon gegeten. Wel afgemast en geen snoep. Ik moest altijd snoepzakjes weigeren bij verjaardagen. Dat was niet leuk. Ik moest zelfs een keer een eigen gezonde traktatie meenemen omdat het andere niet gezond genoeg was."

Vakantieperiodes en blessures waren voor de oud-sportsters stressvolle periodes. In de vakanties kwamen zij door het niet trainen en normale eten gemakkelijk aan.

Twee geïnterviewde ouders van turnende dochters voegden daaraan toe dat het lichaam van de kinderen tot rust kwam en zij de energie konden gebruiken om te groeien. Ook wanneer de sportsters een blessure opliepen en daardoor niet (vol) konden trainen betekende dat grote zorgen om hun gewicht.

“In de tijd dat ik in het gips zat, ging het wegen door. Ik was bang dat ik te dik zou worden doordat ik niet meer volledig kon trainen. Ik zat heel erg met dat weegmoment. Ik vond het vervelend dat ik dacht dat ik te dik werd door mijn blessure. Wekelijks werden we gewogen en er werd enorm op gehamerd dat we niet te zwaar mochten zijn. Ik bedacht dat het slim zou zijn om de dag ervoor niks te eten. Ik schoot daar een beetje in door. Ik ben meerdere malen opgenomen geweest in het ziekenhuis.”

In verschillende interviews is de angst besproken van de jonge sporters om ongesteld te worden, want dan zouden ze meer vocht vasthouden en daardoor te zwaar worden. De sporters trainden dermate hard dat hun menstruatie achterwege bleef en pas op hogere leeftijd op gang kwam. De verhalen van de sporters maken duidelijk dat ze er alles aan deden om niet ongesteld te worden en als dat wel het geval was, zij dat niet wilden laten blijken aan de medesporters en trainers. De trainer kon daarop erg negatief reageren. In het citaat hieronder wordt die problematiek erg duidelijk onder woorden gebracht door een oud-turnster.

“Ik was pas zeventien toen ik ongesteld werd. Toen ik ongesteld werd, kreeg ik gigantisch op mijn kop. Ik werd vlak voor de training ongesteld en ik wist niet wat ik moest doen. Ik wilde de trainster spreken maar die was er niet. Ik startte de training wel en we mochten wel altijd ons broekje aanhouden behalve bij wedstrijdtraining. Ik had het uiteindelijk tegen de trainster kunnen zeggen, en die zei: ‘Vraag even aan iemand een tampon want dat is veel handiger.’ Ik wilde eigenlijk niet dat C. dat wist, mijn trainer. Hij kwam er toch achter. Hij schreeuwde van: ‘Is ze ongesteld geworden? Op de weegschaal en vet meten.’ Ik was anderhalf kilo zwaarder vanwege vocht, dat heb je altijd. Ik werd waar iedereen bij was uitgescholden: ‘Je bent vet geworden, je bent te dik geworden, dan word je ongesteld.’ Al die jonge meiden en jongens waren erbij. Iedereen wist dan meteen dat ik ongesteld was.”

In de survey en interviews is slechts een incidentele melding gemaakt van seksueel grensoverschrijdend gedrag door trainers (of andere volwassenen in de turnsport). Een van de oud-sporters geeft in de survey aan dat ze op negenjarige leeftijd seksu-

eel is misbruikt door haar trainer, maar verdere informatie ontbreekt. In de interviews met de oud-sporters en sommige ouders zijn enkele voorvallen genoemd waaruit grensoverschrijdend gedrag op seksueel gebied blijkt. Een expliciet voorbeeld daarvan blijkt uit het verhaal van een oud-turnster van wie een ouder zusje, eveneens turnster, is misbruikt door haar trainer. Hier is aangifte van gedaan en een politieonderzoek ingesteld. De trainer is veroordeeld en later aan het werk gegaan in een bedrijfstak waar hij beroepsmatig in aanraking kwam met kinderen. Deze trainer had de oud-turnster en haar zus ook meegenomen naar de sauna, waar allemaal naakte mannen waren. Ze dacht dat ze toen wel een badpakje aan had. De respondent is dan acht jaar oud. De ouders wisten van niets en waren in de veronderstelling dat de kinderen mee uit zwemmen waren genomen.

Een van de oud-top-turnsters zoekt na het interview contact en geeft aan dat ze niet alles heeft verteld, omdat het te moeilijk is om te vertellen. Op haar verzoek wordt ze teruggebeld en vertelt ze dat de trainer tijdens een trainingsstage op haar kamertje is gekomen, op de rand van haar bed is gaan zitten en bij haar is binnengedrongen. Ze was toen tien jaar oud. Ze heeft er naderhand iets over gezegd tegen de daar ook aanwezige trainster maar die zei het niet te geloven. Ze heeft het nu pas kunnen en durven vertellen aan haar ouders en de psycholoog. Aan het einde van ons onderzoek hebben zich nog een paar slachtoffers van seksueel geweld gemeld die na lang aarzelen hun verhaal aan ons wilde doen. Eerder durfden zij deze feiten niet met ons te delen.

Ouders van een voormalig turner geven aan dat seksuele intimidatie heeft plaatsgevonden in de douche waarbij hun minderjarige zoon seksuele intimidatie heeft ervaren, door een mede-sporter. Het betreft een incident waarbij hun minderjarige zoon in paniek de douche is uitgerend. De betrokken turner heeft het incident ontkend. De zaak heeft niet tot een bewezenverklaring geleid. De ouders geven aan dat hun zoon er nog steeds van droomt.

Een turnster heeft verklaard dat bij de vetmeting door de fysiotherapeut de turnsters hun borsten moesten ontbloten.

In een ander interview verhalen twee ouders dat zij constateerden dat de trainer de kinderen onnodig aanraakte op lichaamsdelen wat zij seksueel grensoverschrijdend vonden. Er waren meer klachten van ouders hierover en de trainer is uiteindelijk door het verenigingsbestuur ontslagen. Beide zaken spelen begin 2000. Dat geldt ook voor de trainer die liefdesbrieven schreef naar meisjes van acht tot tien jaar. Tot slot wordt een zaak genoemd door een geïnterviewde ouder dat een trainer seksueel grensoverschrijdend gedrag vertoonde door jonge turnsters op bepaalde lichaamsdelen onnodig aan te raken. Er werden meerdere klachten tegen deze trainer ingediend. Uiteindelijk heeft deze trainer ontslag gekregen, maar dat

heeft tot grote gevolgen geleid voor de vereniging, want veel ouders vonden dat onterecht, want het was een goede en hun favoriete trainer. Er zijn daardoor conflicten ontstaan.

In het kader van seksueel grensoverschrijdend gedrag noemen verschillende oud-sporters en ouders dat de jonge turnsters zonder broekje bij het pakje moesten trainen en wedstrijden doen. Zij ervaren dit als grensoverschrijdend en seksualiserend, blijkens het onderstaande citaat van een oud-sporter en een moeder.

“Dat hele pakje is sowieso heel klein. Ik vond het vreselijk zonder broekje, voelde me zo naakt. Bij wedstrijdtrainingen moest je zonder broekje om te wennen. Dat voelde echt anders. Ik plakte hem altijd vast met lijm vooral bij trampolinespringen. Ik voelde me heel bloot, heel naar en heel ongemakkelijk. Snap niet dat dit de voorschriften zijn. Ik vond het heel irritant dat er in de krant een foto werd neergezet dat je in spagaat zit, want dat vind ik een seksueel beeld.”

5.5.3 Duur en intensiteit

De oud-sporters konden in de survey ook aangeven hoe vaak het grensoverschrijdende gedrag voorkwam. Uit de antwoorden blijken grofweg twee groepen te onderscheiden. Het grootste deel van de oud-sporters geeft aan dat de duur en intensiteit van het grensoverschrijdende gedrag constant waren. Er was elke trainingsdag sprake van spanning in de turnzaal. Over het genegeerd worden door de trainer zegt een van de oud-sporters dat hij een halfjaar niets tegen haar heeft gezegd in de zaal.

Een ander deel van de respondenten geeft aan dat de duur en intensiteit van het gedrag varieerden. Op bepaalde momenten was het grensoverschrijdende gedrag erg intens, op andere momenten leek er weinig aan de hand. Dit hebben sommigen als extra bedreigend ervaren omdat ze nooit wisten waar ze aan toe waren. Naderende wedstrijden waren duidelijk herkenbare momenten waarop de spanning en het grensoverschrijdende gedrag toenamen. Deze oud-sporters hebben op topniveau gepresteerd. Respondenten die op een lager niveau presteerden, hebben zoals gezegd niet of veel minder te maken gehad met grensoverschrijdend gedrag.

5.5.4 Jaren

Uit de antwoorden van de oud-sporters zijn de periodes en/of jaren gedestilleerd waarin het grensoverschrijdende gedrag plaatsvond. Het was geen expliciete vraag in de survey, dus het aantal waarnemingen is tamelijk beperkt. 25 oud-sporters HEBBEN iets geschreven over de periodes/jaren (tabel 5.2). Het blijkt dat de jaren

2000, 2004 en 2005 het meest worden genoemd, waarbij rekening moet worden gehouden dat het ongewenste gedrag jarenlang kon duren. Er wordt door tien of meer respondenten namelijk aangegeven dat er in bepaalde mate sprake was van grensoverschrijdend gedrag in deze jaren. Dit wil niet zeggen dat er daarvoor of erna geen of weinig grensoverschrijdend gedrag plaatsvond. De genoemde jaren kunnen ook het gevolg zijn van het gegeven dat een bepaalde groep oud-turnsters (die recent zijn gestopt) heeft gereageerd op de survey en andere niet.

Tabel 5.2 Jaren van grensoverschrijdend gedrag (n=25)⁶

Jaren	Aantal genoemd
2004	12
2005	11
2000	10
2006	9
1999, 2002, 2003	8
1998, 2001	7
2007, 2008, 2009	6
1995, 1996, 1997, 2010	5
1994, 2012, 2014	4
2011, 2013, 2015	3
1986-1989, 2016	2
1993, 2017, 2018	1
Totaal respondenten	25

5.5.5 Mannen en vrouwen

In het analysebestand zijn twaalf mannen waarvan er acht ervaringen hebben met grensoverschrijdend gedrag. Statistisch gezien is dat te weinig om er iets over te kunnen zeggen. Uit de interviews komt naar voren dat jongens/mannen naar verhouding minder te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag. Daarvoor noemen ze verschillende oorzaken. Als eerste is de leeftijd van belang. Jongens beginnen op hogere leeftijd met hun gymnsportcarrière (vijftien-zestien jaar) dan meisjes die op die leeftijd al op topniveau presteren. Een tweede reden is dat jongens een andere, lees sterkere, lichaamsbouw hebben en eerder dan meisjes spiermassa kunnen opbouwen en hun kracht kunnen gebruiken. Tot slot zeg-

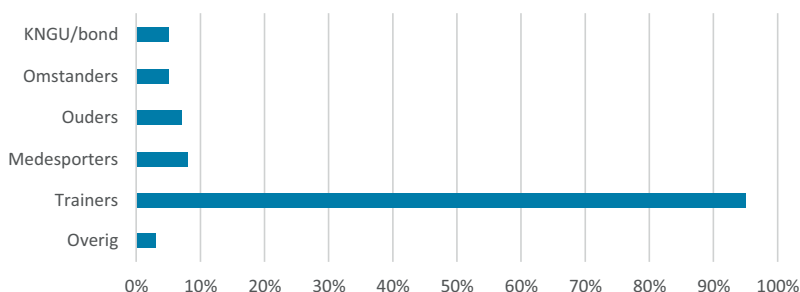
gen oud-sporters dat jongens minder gemakkelijk zijn te corrigeren dan meisjes, die vaak erg gehoorzaam zijn. Op onze vraag waarom dan juist de meisjes slachtoffer zijn geworden van grensoverschrijdend gedrag zegt een van de oud-sporters:

“Ik heb meegekregen hoe G. training gaf aan zowel meisjes als jongens. Ik had zoiets niet eerder gezien. Ik had in mijn naïviteit (ik was zeventien) bewondering voor wat ze allemaal al konden op hun leeftijd. Maar ik heb daar meisjes zien huilen op de balk en G. horen zeggen dat je niks bent als je niet doorgaat. Dit speelde eind jaren 80. Met jongens die al een eigen wil hebben, ging hij niet hard om. Het harde trainen was bedoeld om de top te behalen. Degene die net niet genoeg waren, kregen ook niet alle aandacht.”

5.6 Veroorzakers grensoverschrijdend gedrag

De oud-sporters konden in de survey aangeven wie de veroorzakers waren van het grensoverschrijdende gedrag. Uit onderstaande figuur blijkt dat het overgrote deel van de respondenten (95%) aangeeft dat de trainer de dader was.

Figuur 5.5 Veroorzakers grensoverschrijdend gedrag (n=133) ⁷

In de survey heeft een aantal oud-sporters ook namen genoemd van trainers die grensoverschrijdend gedrag hebben vertoond. We noemen in deze rapportage geen namen van personen of verenigingen die de respondenten in de survey en/of interviews hebben genoemd, dus ook niet van de beschuldigde trainers. Om de problematiek in perspectief te plaatsen, zijn de namen van de betreffende trainers geteld: Hoe vaak komt welke trainer voor in relatie tot het veroorzaken van grensoverschrijdend gedrag? Uit onderstaande tabel blijkt dat er duidelijk een top twee te noemen is (trainers A en B genoemd), gevolgd door namen van trainers die minder of slechts een keer zijn genoemd in de survey door de oud-sporters.

Tabel 5.3 Trainers naar aantal keer genoemd in survey

Trainer	Aantal trainers	man	vrouw	Aantal keer genoemd
A	1	1	-	11
B	1	1	-	10
C	1	1	-	6
D	1	1	-	5
E	1	1	-	4
F	1	1	-	3
G	7	4	3	2
H	16	7	9	1

Verskillende respondenten noemen de trainers die zich schuldig maakten aan grensoverschrijdend gedrag bij naam, maar ook veel respondenten hebben het slechts over de trainer of trainster. Dat wil zeggen dat de tabel een beeld geeft om hoeveel personen het ongeveer gaat en welke personen eruit springen, hetgeen overigens in de interviews is bevestigd.

In de interviews is bij sommige trainers (met name de top 5) uitgebreid ingegaan op de wijze waarop ze zich richting de sporters gedroegen en wie zij als persoon waren. Gemeenschappelijke noemer is dat de oud-sporters (en ouders) deze trainers in verband brengen met grensoverschrijdend gedrag en dat de prestatie voor de persoon ging. Qua gedrag en persoon zijn ze verschillend. Hieronder volgt een aantal impressies uit de interviews over drie verschillende trainers. Hierbij zijn omwille van de anonimiteit delen uit verschillende interviews bij elkaar genomen. Over trainer A zeggen verschillende oud-sporters:

“A schreeuwde minder of minder hard dan C. Ik vond A eigenlijk een sulletje in het begin. Het begon al op de eerste dag. Hij vroeg aan mij of ik meteen mee wilde doen. Ik zei dat ik eerst wilde kijken. En ik dacht, dan ben ik een dag vrij. Daar begon het mee, dat hij zei: ‘Ja, maar de zondagtraining is heel saai om te zien en om te kijken.’ Ik zei dat ik toch wilde kijken. Hij bleef pushen en vroeg of ik een pakje mee had. En dus moest ik meedoen terwijl ik geen zin had. Niemand praatte in de kleedkamer. Niemand vroeg wie ik was. In de zaal waren er al een paar meisjes op een matje als een soort vogeltje. Ik kreeg geen complimentjes. Hij zag ons als materiaal, als object. We mochten niet praten. Zes uur per dag een begrafenisstemming. Je voelde dat iedereen ongelukkig was en een robotje was geworden. Toen hij de zaal inkwam, was het meteen trainen. Vanaf het begin was je niemand. Voelde mij altijd grof-vuil bij hem. Hij zag niet het nut in van magnesium op de brug, waar ik soms

vanaf viel omdat het glad was. Toen ik zestien was, voelde ik mij helemaal dood vanbinnen. Ik had geen persoonlijkheid meer. Kon niets meer voelen. Kreeg steeds meer sociale angst. Ging toen ik geblesseerd was me voor mijn lichaam schamen. Ik ging heel erg naar beneden met mijn gewicht nadat mijn diëtiste zei dat 1400 calorieën genoeg was voor turnsters. Het is altijd het handigst geweest je emoties niet te laten zien omdat ik nooit huilde, en A heel boos kon worden. Hij werd heel gefrustreerd, dan zei hij: 'Ga dan janken, trut.' Hij zei dat we allemaal te dik waren en dat hij zich schaamde voor ons allemaal. Hij zei dingen als: met die putbillen, worstjes. Ik haatte hem. Naarmate ik mij ongelukkiger voelde, ging het eten ook steeds minder. Ik dacht heil te kunnen vinden in het turnen."

"Technisch gezien was B een goede trainer. In het begin was hij streng, maar het ging wel. Maar het ging van kwaad tot erger. Hij werd een echte bullebak. Veel turnsters gingen weg. Ouders haalden ze ervan af. Er bleef een klein clubje over. B voelde zich machtig. B begon met schreeuwen, schelden, gvd strek je poten... domme koe. Ook kneep, duwde en trok hij. Toen besepte ik al dat het niet oké was. Maar het zal er wel bij horen of we hebben het verdiend. Eigen schuld want je doet niet je best. Ik zat bijvoorbeeld op de brug, hij keek elke seconde naar ons. Ik fronste een keer. Toen gooide hij een slipper naar me. Frons niet naar me! Ik werd continu gecorrigeerd in wat ik deed. Ik keek eerst naar hem om te zien wat hij ervan vond. Hij was een spiegel voor me... Hoe deed ik het, zag ik aan hem. Als ik een fout maakte, moest ik aan de kant zitten en na de training was ik alleen met hem. Dan kreeg ik persoonlijke aandacht van hem. Dat was heel naar. Ik werd belachelijk gemaakt. Het was nooit genoeg. Technisch foutje en dan aan de kant... Het was vernederend. Ik was heel angstig om iets fout te doen. B had een machtige positie. Hij had akkefietjes met een andere trainer en gooide een kandidaat voor een belangrijke wedstrijd eruit. Het leek wel een competitie tussen de trainers. Het leek wel een wedstrijd wie de meeste macht had. Ik was ook bang om mijn plek te verliezen. B riep dat ook vaak: 'En waag het niet om tegen je ouders te zeggen want dan ben je niet jarig', dan durf je echt niets te zeggen tegen je ouders. Hij stond op een voetstuk. Ik merkte dat hij anders deed dan andere trainers. Die maakten grapjes, complimentjes. Streng was niet erg. Anderen waren ook meer persoonlijk. Gaat het goed met je? Bij B was dat niet zo. Niet zeiken, anders bereik je nooit de top. Ik was daarvan onder de indruk. Ik heb het toch lang volgehouden. Ik ging op de automatische piloot. Ik had vaak dat als een turnster stopte, ik jaloers

was. Ik wilde dat ook maar had niet het lef. Mijn droom was Olympische Spelen. Dat heb je dan ook voor ogen, had ook gekund. Ik praatte het goed voor mezelf, het is gewoon topsport. Daar worstelde ik toen mee. Ik had veel angsten en heb ook een eetstoornis ontwikkeld. Ik raakte steeds meer afgezonderd van iedereen. Ik zag mijn ouders door de week helemaal niet meer. Het was geen leuke tijd. Ik werd een soort zombie. Ik sloot me af. Ik voelde toen niets. Alles draaide om B die controle wilde hebben, macht vond hij fijn, naast prestaties. Het ging in elk geval niet om mij en mijn gevoel.”

Naast de mannelijke trainers noemen oud-sporters ook vrouwelijke trainsters die zich grensoverschrijdend gedroegen in de turnzaal en soms niet onderdeden voor de mannen. Daarbij worden de zogenoemde Oost-Europese trainingsmethoden genoemd.

“Of ik kwaad ben op trainers? Dat wisselt. Sommigen wil ik niet tegenkomen. Trainster G was een heks. Zij was echt verschrikkelijk. Echt een Oost-Europese trainster. Hardhandig van de balk trekken, slaan, schelden. Ik weet nog goed dat ik met mijn buik uitstond. Dat mocht niet. Mijn vader keek toen toevallig op het juiste moment. G gaf een mep op mijn buik. Mijn vader was helemaal woest, stormde de zaal in. Blijf van mijn dochter af. Het werd toen wel iets minder. Soms waren mijn knieën krom en kreeg ik een tik erop. Het was heel normaal als klein meisje, gebeurde bij iedereen. Niet lang erna ben ik gestopt met de sport.”

“Als ik een element niet goed turnde dan liep de trainster weg. De trainster was een Oost-Europese. Ze liet me dan links liggen. Ik vond dat niet leuk. Zij ging dan naar anderen toe. Dan was ik alleen aan het rommelen. Zij vond dat ik niet goed mijn best deed en zij ‘triggerde’ mij door te negeren.”

Als veroorzakers van grensoverschrijdend gedrag staan in de survey in enkele gevallen ook medesporters genoemd. Onder de sporters heersten veel pesterijen en jaloezie, die deels terug te voeren waren op de onderlinge en soms hevige concurrentiestrijd. Deels hadden ook de trainers hierin een aandeel door hun negatieve gedrag richting sommige sporters, waarin medesporters meegingen en het gedrag imiteerden. De oud-sporters maken ook melding van het feit dat trainers andere sporters bewust opzetten tegen een individuele sporters, bijvoorbeeld uitlachen, belachelijk maken en pesten. Een oud-sporter vertelt hoe ze werd verlinkt door haar medesporter bij de trainer, omdat zij snoep had gegeten.

De oud-sporters, die de ouders als veroorzakers van het grensoverschrijdende gedrag aanwijzen, doelen volgens de toelichting op de prestatiedruk die ze overbrachten op hun sportende kinderen. Sporters durfden niet aan de ouders te vertellen wat er in de turnzaal gebeurde en geven aan hoe onveilig en ongelukkig ze zich soms hierdoor voelden.

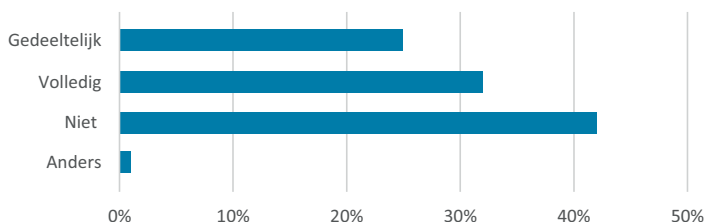
Over de omstanders, die grensoverschrijdend gedrag vertoonden, is in de survey geen nadere informatie gegeven. In de interviews zijn daarover evenmin gegevens naar voren gekomen.

Enkele oud-sporters wijzen de KNGU aan als veroorzaker van het grensoverschrijdende gedrag. Uit de geschreven toelichtingen is duidelijk dat het gaat om niet in behandeling nemen van klachten en het uitoefenen van invloed op de selectie van (inter)nationale toernooien. De rol van de KNGU in het veroorzaken/laten voortduren van grensoverschrijdend gedrag is herhaaldelijk in de interviews gemereerd. Hier gaan we later uitgebreider op in.

5.7 Wetenschap grensoverschrijdend gedrag ouders en omgeving

Een belangrijke vraag is in hoeverre de omgeving van de sporters wist van het grensoverschrijdende gedrag van bepaalde trainers. In hoeverre ouders of mensen in de omgeving wisten van het grensoverschrijdende gedrag verschilt (figuur 5.6). Bijna de helft van de 113 oud-sporters, die deze vraag heeft ingevuld (42%), heeft genoteerd dat hun ouders niets van het grensoverschrijdende gedrag af wisten. Bijna een derde van de oud-sporters (32%) geeft aan dat de ouders wel weet hadden van het grensoverschrijdende gedrag. Een kwart (25%) stelt dat de ouders wel iets wisten maar zeker niet alles. Na de figuur volgt een toelichting vanuit de antwoorden op de open vragen en interviews.

Figuur 5.6 Ouders op de hoogte (n=113)

5.7.1 Geen wetenschap ouders

In de meeste gevallen waren de ouders niet op de hoogte van het grensoverschrijdende gedrag. Een oorzaak hiervan was dat de kinderen dachten dat het grensoverschrijdende gedrag 'normaal' was, het hoorde er nou eenmaal bij. Ze wilden zo goed mogelijk presteren en daar hoort pijn en ander ongemak bij. Daarover spraken ze niet met de ouders. Hierbij komt dat ouders vaak niet bij de trainingen mochten kijken (soms waren de ramen afgeplakt) en daardoor geen zicht hadden op wat er in de zaal gebeurde. Bij open trainingen vertoonde de trainer uiteraard geen grensoverschrijdend gedrag. Uit de antwoorden op de vragen in de survey blijkt ook dat de oud-sporters niet aan hun ouders durfden te vertellen wat ze meemaakten in de turnzaal. Daarvoor geven zij verschillende redenen. De ouders zouden hen van turnen afhalen en dat wilden de kinderen niet en de ouders zouden de trainer aanspreken op zijn gedrag met als gevolg dat de trainer zich de volgende training zou afreageren op de sporter. De trainers hadden veel macht. Ouders zagen tegen hen op en de trainers waren verbaal goed is staat om eventuele zorgen bij de ouders weg te nemen.

De gesprekken met de (ouders van de) oud-sporters laten het soms subtiel spel zien tussen de sportende kinderen, de trainer en de ouders. De sporters durven niet aan de ouders te vertellen wat ze in de turnzaal meemaken, de ouders hebben wel een vermoeden, afgaande op het gedrag van de kinderen, maar krijgen er geen vinger achter wat er aan de hand is en laten het zo omdat de kinderen graag de sport beoefenen.

"Ze zeiden er nooit wat over. B kwam altijd bij ons eten. Mijn kinderen waren echt chagrijnig als ze thuiskwamen van de training. Als ik vroeg hoe het was, zeiden ze dat ik ze met rust moest laten. Ik dacht dat ze gewoon moe waren. Achteraf waren dat wel signalen dat ze het niet naar hun zin hadden. Ik merkte aan hun gedrag dat ze steeds stiller werden. Ik heb altijd gezegd dat als ze het niet leuk vonden ze het tegen me moesten zeggen. Dit deden ze uiteindelijk toen ze veertien/vijftien waren. Maar toen hadden ze al acht jaar in die turnhorror gezeten."

De kinderen die opgroeien in de turncultuur weten niet beter dan dat het grensoverschrijdende gedrag van de trainer erbij hoort. Ze zien aan de ouders dat zij er veel voor over hebben dat hun dochter kan sporten en praten niet over wat ze meemaken en dat het ergens niet goed voelt.

“Mijn moeder deed altijd carpoolen, ze betaalde 250 euro contributie per maand. Ze hebben een extra auto aangeschaft om te zorgen dat we overal konden komen. Mijn ouders investeerden er dus ook in. Ik had ook internationale wedstrijden. Alles betaalden ze om het te halen. Het is een hele drempel om dan te zeggen na acht jaar dat je ermee stopt. Als je vijftien jaar bent, wordt het aan pubergedrag toegewezen. Je zegt dan geen nee tegen een trainer. Dat ben je dan zo gewend. Je komt in zo’n manier van leven dat je er gewoon niet tegenin gaat. Je gaat gewoon door. Je weet ook niet meer beter als kind.”

De ouders laten zich inpakken door de trainers met beloften dat hun kind tot de top kan behoren en het erg goed doet. Dat ouders niet bij trainingen mochten kijken, versterkt het gesloten karakter voor de kinderen.

“Ouders werden er buiten gehouden, hoorden alleen mooie verhalen, je kind doet het erg goed. Mijn ouders hadden niet in de gaten dat ik het niet leuk vond. Zaten misschien in de bubbel van de mooie verhalen. Ik heb mijn ouders niets verteld. Het was een raar beeld wat normaal is. Achteraf denk ik dat ouders vooral oog hadden voor mijn talent. Ik vond het lastig om te stoppen. Ik voelde me verantwoordelijk... mijn ouders hadden alles gelaten en gedaan om mij te laten turnen. Alles meegedaan en mij gebracht. Het voelde erg moeilijk. Ons hele gezin draaide om het turnen. Vorig jaar heb ik de docu gezien over turnen... dat was confronterend voor mij. Ouders worden helemaal meegenomen in het talent van het kind. Er wordt veel gemanipuleerd en vanuit prestatie gedacht door trainers.”

5.7.2 Volledige wetenschap ouders

Volgens sommige oud-sporters waren hun ouders wel op de hoogte van het grensoverschrijdende gedrag in de turnzaal. Misschien niet in de volle omvang, maar wel genoeg. Uit de antwoorden blijkt onder meer dat sommige ouders achteraf spijt hebben dat ze niet hebben ingegrepen. Ze genoten van hun goed presterende kind tijdens wedstrijden en beoordeelden het gedrag van hun kind in het licht van puberteitsverschijnselen.

Uit de gesprekken met (ouders van) oud-sporters is op te maken dat sommige ouders wisten wat er in de turnzaal gebeurde en daarover met andere ouders spraken. De andere ouders herkenden de ongerustheid en zorgen om de kinderen maar acties om daar verandering in aan te brengen, liepen op niets uit, omdat de belan-

gen van sommige ouders anders waren. Zij waren bang dat het aanspreken van de trainer op zijn/haar wangedrag zou leiden tot het niet-selecteren van hun dochter.

“De ouders hadden wel dezelfde ervaringen. We hebben met alle ouders een keer een gesprek gehad. Maar iedereen bleek toch andere belangen te hebben. Door de gesprekken verslechterde de onderlinge situatie alleen maar. Er werd een angstcultuur gecreëerd. Wij hebben echt geprobeerd om de situatie te verbeteren. Maar uiteindelijk haken ouders gewoon af omdat ze bang zijn voor een slechte status.”

Andere ouders die op de hoogte waren van het grensoverschrijdende gedrag hebben wel actie ondernomen door bijvoorbeeld de trainer erop aan te spreken, een klacht in te dienen of een melding te doen. Er werd weinig tot niets mee gedaan. In een enkel gevallen werd de jonge sporter niet meer geselecteerd voor grote toernooien. Ouders die hebben ingegrepen omdat ze zagen dat hun kind ongelukkig was in het turnen, moesten de nodige obstakels overwinnen. Ze ontnamen de droom van hun dochter en moesten opboksen tegen de autoriteit van een gevierd trainer. Uit de gesprekken met de ouders en oud-sporters komen verschillende voorbeelden naar voren van ouders die actie hebben ondernomen door de trainer erop aan te spreken en/of uiteindelijk hun kind van turnen te halen of ervoor te zorgen dat ze een andere trainer kregen.

“Ik was verliefd op turnen, het was echt mijn leven. In het begin ben ik er wel open over geweest. De trainer maakte mijn ouders belachelijk. Hij zei: ‘Je ouders hebben er geen verstand van. Als je wat vertelt krijg je grote problemen ermee.’ Ik kreeg straftraining toen mijn ouders er wat van zeiden. Hij dreigde dat het mij mijn plaats in het team kon kosten. Ik hield mijn mond toen maar tegen mijn ouders, maar ze zagen op een gegeven moment hoe dun ik was geworden. Ik was bleek, keek alleen maar naar de grond. Mijn ouders schrokken en toen ze het zagen hebben ze wel ingegrepen... Ik mocht niet meer getraind worden door deze trainer en ben ergens anders gaan trainen. Ik vind het vooral nu erg voor mijn ouders. Mijn ouders horen nu pas hoe erg het echt was. Mijn passie was te groot om het risico te lopen dat ik niet werd geselecteerd.”

5.7.3 Gedeeltelijke wetenschap ouders

Een tussencategorie wordt gevormd door de ouders, die wel wisten dat er iets aan de hand was maar of vonden dat het bij de topsport hoorde of de trainer aanspra-

ken dat het er minder fanatiek aan toe moest gaan, maar zich door de trainer lieten afschepen. Deze ouders hadden alle vertrouwen in de trainer of waren bang voor hem/haar zoals blijkt uit onderstaand citaat van een moeder.

“Als je in de situatie zit, dan had ik het niet anders kunnen doen. Maar met mijn signalen is niet omgegaan. Geen post krijgen op stage, geen telefoon, je weet als ouders bijna niets. Je stopt er ook niet zomaar mee. Dan ben je er bijna, waar heb je het allemaal voor gedaan? Het is dan nog maar een paar jaar en dan zit de carrière erop, dan kun je net zo goed doorgaan. Ik heb wel eens gezegd midden in de nacht, het klopt niet het voelt raar. Maar dan zei mijn man, volgende week is ze weer lekker thuis. Ik moet ook gewoon eerlijk zijn, ik was ook bang voor B. Ik werd ook uitgescholden.”

Het schemergebied tussen wel en niet weten wat er met het sportende kind gebeurt in de turnzaal is lastig voor ouders om mee om te gaan. Een van de gesproken moeders zegt daarover het volgende.

“Soms gaan ouders er te veel in mee. Wat voor type ouder wil je zijn? Ik wil mijn dochter opvoeden zodat ze mij ook dingen vertelt die niet kunnen. Dan stap ik naar de trainer toe. Als je dat niet doet of je kind vertelt het niet, dan kan dat kwalijk zijn. Sommige ouders denken: ah, het gaat net zo goed en iedereen doet het ook, een soort tunnelvisie waar ouders van topsporters in komen. Als je eruit gestapt bent dan denk je: was het allemaal wel zo goed? Er zijn ouders die hun kind onjuist laten bejegenen voor het hogere doel. Sommige ouders zijn helemaal verdwaasd in het succes van hun kinderen. Die hebben alles ervoor over. Op de tribune vertelden ouders soms wat straffen bij andere verenigingen waren: naar de wc moeten gaan, tien keer op het touw op en neer. Een voorbeeld van dingen die je hoort. Het straalt op de ouders af! Het is altijd leuk, maar dat kind moet ook tegen de ouders beschermd worden. En de ouders moeten meer begeleiding krijgen hoe om te gaan met een kind dat aan topsport doet.”

5.7.4 Wetenschap andere mensen uit omgeving

In de survey is ook gevraagd in hoeverre de omstanders wisten van het grensoverschrijdende gedrag van sommige trainers. Diverse oud-sporters stellen dat de fysiotherapeut vaak wel op de hoogte was, want hij/zij kreeg immers de blessures te zien die door doortrainingen chronisch konden worden. Ze toonden, zo blijkt uit de geschreven toelichtingen, wel medelijden met de jonge sporters maar lieten het er

verder bij. In de turnzaal waren ook andere (assistent) trainers aanwezig die getuige waren van het grensoverschrijdende gedrag. De teneur, zo blijkt uit de antwoorden op de vragen door de oud-sporters, is dat ze het niet normaal vonden hoe de trainer met de kinderen omging, dat ook wel tegen de betreffende kinderen zeiden, maar verder geen actie durfden ondernemen uit angst voor hun positie bij de vereniging. Tot slot noemen de oud-sporters in de survey ook de KNGU en de verenigingsbestuurders die wel degelijk wisten wat sommige trainers deden maar niet ingrepen vanwege de topprestaties die deze trainers ook leverden. De prestaties stonden centraal. De trainers hadden door hun machtspositie (vanwege de resultaten) een welhaast onaantastbare status, ook ten opzichte van de bond.

De interviews laten een iets genuanceerder beeld zien dan wat uit de geschreven woorden blijkt. Er waren inderdaad fysiotherapeuten en artsen die zich zorgen maakten om de gezondheid van de sporters. Zij boden een luisterend oor en een enkeling ging daarover de confrontatie aan met de trainer. Dat resulteerde in ruzie of op een zijspoor gezet worden door de trainer.

“De enige veilige plek was een nieuwe fysio. Hij was heel erg lief. Hij was de enige met wie ik durfde te praten omdat ik pijn had.”

Sommige oud-sporters zijn achteraf blij dat een arts hen heeft verboden om verder te trainen en dat ook tegen de trainer hebben gezegd. Zelf waren ze daartoe niet in staat. En een enkeling kijkt toch met weemoed terug op hun sportperiode.

“Ik woonde op een gegeven moment in het buitenland en de arts daar zei dat ik meteen moest stoppen met turnen vanwege mijn klachten. Ik was 14. Ik was zo zo blij. Ik was zo bang dat ik toch een telefoontje zou krijgen dat ik weer moest komen trainen. Het was een lastige periode. Van topsport en dan thuis te zijn. Na de zomervakantie ging ik weer naar school.”

“In die tijd ontwikkelde ik een eetstoornis. Ik ben weggegaan toen ik zestien jaar oud was omdat ik werd opgenomen in het ziekenhuis vanwege mijn eetproblemen. Ik was net weer aan het opbouwen maar ik moest toen stoppen van de artsen. Dat heb ik een hele tijd heel lastig gevonden. Ik vind het nog steeds een prachtige sport. Ik vond dat toen heel moeilijk. Ik ben andere dingen gaan doen daarna.”

Uit de interviews komt de indruk naar voren dat artsen een neutralere positie innamen c.q. konden innemen dan fysiotherapeuten. De trainers, zo vertellen sommige

oud-sporters, deden er alles aan om te voorkomen dat een geblesseerde sporter naar een arts werd verwezen die een MRI kon laten maken en dan mogelijk de sporter zou verbieden om te trainen. De trainer bagatelliseerde de klachten van de sporter of zorgde ervoor dat de sporters niet verder kwamen dan de fysiotherapeut. Overigens zijn er ook voorbeelden dat kritische artsen op een zijspoor zijn gezet.

“Ik had een fysiotherapeut die uitgekozen was door trainer I. Zij zei op een gegeven moment dat ik niet meer naar de fysiotherapeut hoefde. Ze hield ons altijd weg bij artsen. Dit deed ze omdat de artsen wel eens vraagtekens konden zetten bij haar trainingsmethode. Er kwam maar een keer in de week een sportarts en als het (de blessure) erg genoeg was, had je geluk. Als de trainer zegt: ‘Het is niet erg’, wie ben jij dan om toch naar de sportarts te gaan?”

Enkele oud-sporters stellen dat de klachten die zij bij de fysiotherapeut vertelden direct werden doorverteld aan de trainer. De sporters voelden zich daardoor niet veilig. De trainingen moesten doorgaan, ook al wist de fysiotherapeut dat het onverantwoord was. De sporter durfde er niet tegenin te gaan.

“X is een aardige man. Hij keek mij vol medelijden aan. Ik werd gemasseerd en ik had zoveel pijn in mijn rug. Zoveel pijn. Waarom deed niemand iets? Als hij had ingegrepen, dan had ik de wedstrijd niet mogen turnen. Ik zou daar dan staan voor een toernooi. Ik was blij geweest als hij had ingegrepen. Ik had zo een stress en zo een pijn. Het was niet mijn keuze.”

“Ik had een blessure gehad, die was nog niet helemaal hersteld dus mocht niet helemaal belast worden. De fysiotherapeut N speelde onder een hoedje met B en duwde heel hard. Ik moest toen dezelfde oefeningen doen en N zei dat ik niets had. De bondsarts was er toen niet bij, want N had de medische begeleiding. Hij durfde niet volledig tegen B in te gaan.”

De interviews maken ook helder dat het niet alleen de trainer was die voorbijging aan de medische toestand van de sporter en eventueel aan de adviezen van een arts of fysiotherapeut. Het waren ook de sporters zelf die wilden doortraineren, omdat zij bang waren achterop te raken en daardoor een wedstrijd zouden moeten missen. Uiteraard ligt de verantwoordelijkheid bij de volwassene, de trainer, die de jonge sporters op dat moment tegen zichzelf moest beschermen.

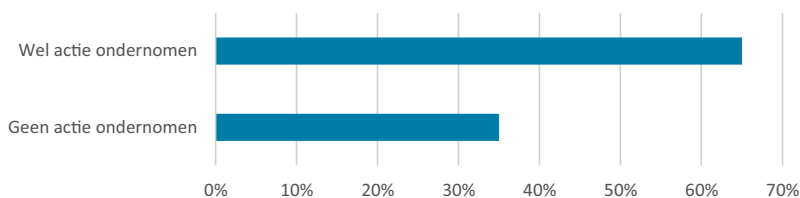
De informatie uit de survey en interviews over de wetenschap die de omgeving had over het grensoverschrijdende gedrag spitst zich voornamelijk toe op het fysieke aspect, de blessures en het doortraineren. In de interviews is ook verschillende keren aan de orde geweest dat de andere volwassenen in de turnzaal zicht moeten hebben gehad op het mentale grensoverschrijdende gedrag van bepaalde trainers. Dat is bevestigd in de interviews. We zien hier hetzelfde patroon: de assistent-trainers, fysiotherapeuten die – net als de sporters misschien niet beter weten dan dat het gedrag erbij hoort en ook niet tegen de trainer in durven gaan – waardoor feitelijk niets aan de misstanden is gedaan. Er zijn verhalen dat een assistent-trainer de ouders waarschuwt voor het gedrag van de hoofdtrainer.

“Assistent P heeft alarmerende dingen van trainer D gezien afgelopen jaar en heeft dat tegen ouders verteld. Als jullie L (turnster) wilden redden moesten jullie ingrijpen. Ik was uit de training gestuurd omdat ik terneergeslagen keek. Vader moest zich inhouden bij D.”

5.8 Acties rondom ervaringen grensoverschrijdend gedrag

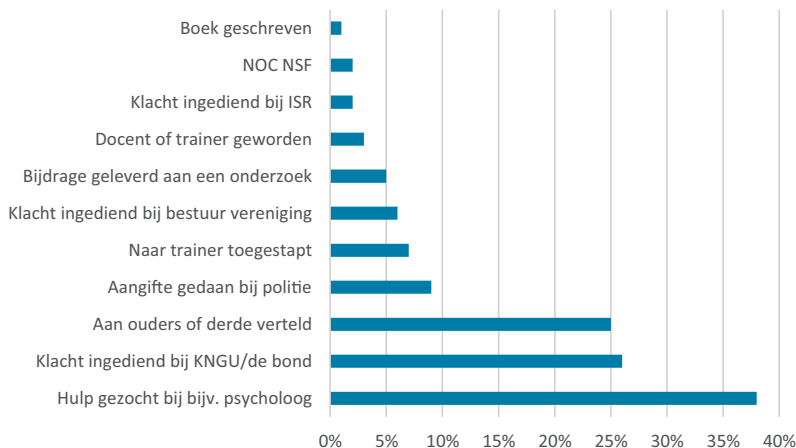
In hoeverre de oud-sporters iets hebben gedaan met de ervaringen rond het grensoverschrijdende gedrag beschrijven we hieronder. In de survey is de volgende vraag gesteld: In hoeverre heb je iets gedaan met je ervaringen rond het grensoverschrijdende gedrag (toen en later)? Heb je bijvoorbeeld derden op de hoogte gesteld, melding gedaan bij de bond, aangifte gedaan bij de politie, hulp gezocht? Uit onderstaande figuur blijkt dat een grote groep actie heeft ondernomen.

Figuur 5.7 Wel of geen actie ondernomen (n=132)

Sommigen hebben ten tijde van hun sportperiode actie ondernomen, de meeste oud-sporters pas na beëindiging van hun carrière. De reden, zo geven de oud-sporters aan, was dat ze toen niet doorhadden dat er sprake was van grensoverschrijdend gedrag. Of als ze dat wel hadden, ze niets hebben gedaan uit angst om bijvoorbeeld hun plaats in de selectie te verliezen. In onderstaande figuur staan de verschillende ondernomen acties weergegeven.

Figuur 5.8 Ondernomen acties (n=87)⁸

5.8.1 Geen actie ondernomen

Uit de resultaten komt naar voren dat ruim een derde van de oud-sporters die deze vraag heeft beantwoord (35%) geen actie heeft ondernomen naar aanleiding van het grensoverschrijdende gedrag. Uit de erbij geschreven toelichting komt naar voren dat de oud-sporters er geen vertrouwen in hadden dat de instanties er iets mee zouden doen. In dit verband wordt verschillende keren de KNGU genoemd die eerder allerlei schandalen in de doofpot zou hebben gestopt. Het NOC*NSF heeft op verzoek van de KNGU onderzoek gedaan naar aanleiding van signalen van grensoverschrijdend gedrag. Het onderzoek had betrekking op de 'pedagogische en ontwikkelingspsychologische aspecten van de talentontwikkeling en bijbehorende selectieopleiding binnen het turnen dames'. Het eindrapport in 2008 van het NOC*NSF over de vier KNGU Steunpunten is nooit gepubliceerd en de betrokken partijen hebben tot op de dag van vandaag het eindrapport 2008 niet ontvangen.

Een andere reden voor sommige respondenten om geen actie te ondernemen, is dat ze niets meer met de sport te maken willen hebben. Voor velen is het een nare periode geweest in hun leven, die ze liever achter zich willen laten. Bepaalde trainers aanklagen of meewerken aan een onderzoek zou deze nare herinneringen naar boven halen. Ook zijn ze door de jaren heen zo beschadigd, dat ze bang zijn dat ze weer niet serieus genomen worden, zo blijkt uit de antwoorden op de open vragen van deze oud-sporters.

5.8.2 Hulp zoeken

Bijna twee vijfde van de oud-sporters (38%) die deze vraag over de ondernomen acties heeft beantwoord, geeft aan hulp te hebben gezocht als gevolg van het

grensoverschrijdende gedrag dat ze hebben meegemaakt. De belangrijkste reden voor de oud-sporters om hulp te zoeken, is vanwege psychische problemen. Ze zochten hulp bij een psycholoog, psychiater of andere hulpverleners. Verschillende oud-sporters noemen EMDR-therapie voor traumaverwerking en specialisten op het gebied van voedingsstoornissen. Wat betreft de fysieke klachten, die vaak als gevolg van doortrainen na blessures ontstonden, gingen de oud-sporters naar (para)medische specialisten.

5.8.3 Klachten en meldingen

De oud-sporters die antwoord hebben gegeven op de vraag naar de acties noemen ook de klachten bij de KNGU. Uit de survey blijken verschillende oud-sporters in de loop van de tijd een klacht bij de KNGU hebben ingediend wegens het grensoverschrijdende gedrag. Enkele oud-sporters hebben ook aangifte gedaan bij de politie of een klacht ingediend bij het verenigingsbestuur of het ISR.

Heeft u daarna nog wat gehoord van de bond? “Nee. X is naar de politie gegaan om aangifte tegen B toe doen. De politie deed niks. Het was volgens hen verjaard. Dat is was echt een bittere pil.”

“Melding gedaan bij ISR van SGG (na de zomer 2020). Komt door media-aandacht. Fijn dat er mensen naar me luisteren. Ik heb het altijd gebaggatelliseerd. Nu pas wordt duidelijk dat ik ook veel heb meegemaakt. Met vertrouwenspersoon gesproken en melding voorbereid. Ik ben niet serieus genomen door KNGU. Ik vind het raar dat de topploeg door mag gaan. Er is mij geen hulp geboden, toen en nu niet. Ik heb geen aangifte gedaan want het is niet te bewijzen (speelde 24 jaar geleden). Wel aangifte bij het ISR, want dan hoeft het niet aannemelijk gemaakt te worden. De KNGU had meer kunnen en moeten doen.”

5.8.4 Overige acties

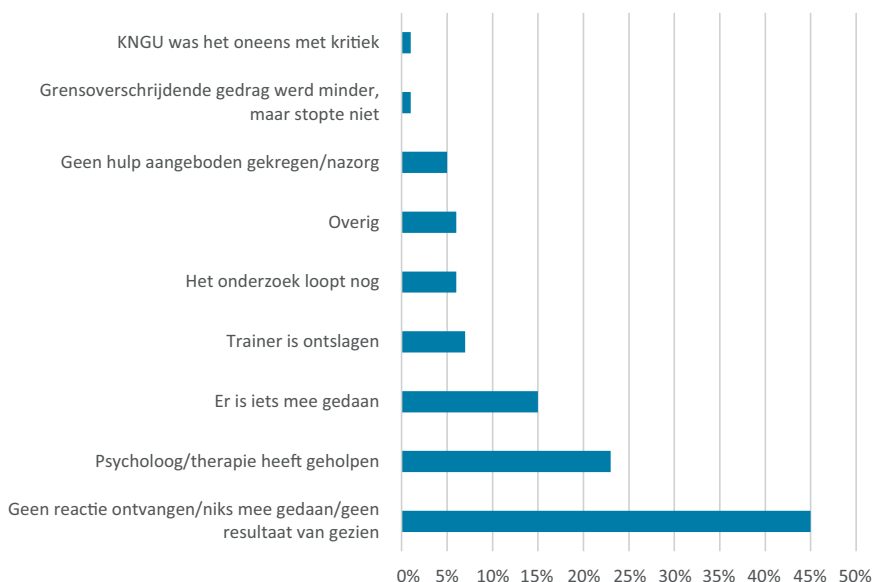
Sommige oud-sporters zijn zelf naar de trainer gestapt om hem/haar aan te spreken op het gedrag en anderen zijn zelf trainer geworden waarbij ze zich goed bewust zijn van het belang van een veilig en vooral plezierig sportklimaat.

5.9 Resultaten ondernomen acties

In de survey hebben de oud-sporters de gelegenheid gehad om de resultaten van hun (of die van hun ouders) acties om het grensoverschrijdende gedrag aan te

pakken te beschrijven. In totaal hebben 87 oud-sporters daarover iets gezegd. Uit onderstaand figuur wordt duidelijk dat een groot deel van de acties volgens de oud-sporters niet tot resultaat heeft geleid. Op deze en andere resultaten wordt na de figuur verder ingegaan.

Figuur 5.9 Resultaat ondernomen acties (n=87)⁹

5.9.1 Geen resultaat ondervonden

De grootste groep respondenten, die antwoord op deze vraag heeft gegeven, zegt dat er niets met hun actie is gedaan. Deze respondenten hebben geen reactie ontvangen of er simpelweg geen resultaat van gezien. In 2013 is er veel media-aandacht geweest voor grensoverschrijdend gedrag in de turnsport, maar uiteindelijk is het stil geworden en er is volgens de respondenten niets mee gedaan.

Respondenten voelen zich niet gehoord door de manier waarop er met hun klachten is omgegaan. Oud-sporters die jaren na beëindiging van de sport besluiten toch naar buiten te komen met een verhaal of een klacht in te dienen bij de KNGU vinden dit teleurstellend. Het is voor de sporters een grote stap om dit na een aantal jaren te doen en het haalt een hoop negatieve emoties naar boven. Deze respondenten hebben jaren nodig gehad om sterk genoeg te zijn om hun verhaal te doen en zien dan dat er niets met hun klacht gebeurt. Een respondent vertelde dat zij een melding heeft willen doen, nadat verhalen in de media veel hadden losgemaakt. “Er is uiteindelijk niks mee gedaan, terwijl het heel heftig en eng was om te doen.”

5.9.2 Psycholoog/therapie zinvol

Uit de resultaten blijkt dat een psycholoog of therapie bij diverse oud-sporters heeft geholpen of zinvol is geweest. Na een carrière in de sport waar grensoverschrijdend gedrag heeft plaatsgevonden is het volgens hen cruciaal om psychische begeleiding te krijgen. Degenen die gebruik hebben gemaakt van therapie, zijn niet in staat geweest om zelfstandig door te gaan met hun leven of te functioneren in de maatschappij. Velen vertellen dat psychotherapie voor hen een redding is geweest en zowel tijdens de carrière als daarna noodzakelijk was.

De oud-sporters hebben naar eigen zeggen psychologische hulp nodig om na zo'n heftige periode hun identiteit opnieuw te vormen. Ze hebben nooit de kans gehad om een eigen identiteit te vormen, want ze moesten altijd precies doen wat ze werd opgedragen. De respondenten vertellen dat bepaalde overtuigingen die ze hebben aangeleerd heel erg diep zitten. Deze overtuigingen zijn bijvoorbeeld dat ze nog steeds het gevoel hebben dat ze nooit goed genoeg zijn, ze hebben weinig zelfvertrouwen en ze hebben altijd iemand nodig om iets te bereiken. Verder noemen de oud-sport(st)ers dat ze vooral de negatieve aspecten ergens van zien, ondanks dat er gezegd is dat ze iets goed hebben gedaan. Ook stellen ze enorm hoge eisen aan zichzelf.

Psychische hulp heeft de respondenten geholpen om een nieuwe eigen identiteit te vormen, om autonomer te zijn, een positiever beeld van zichzelf te kweken en minder proberen te doen wat anderen blij maakt, ook wel 'please-gedrag' genoemd. Tijdens therapie is hun turnverleden veel en vaak besproken. Dat was nodig om alles een plekje te geven, om te accepteren wat er is gebeurd, maar ook om in te zien dat ze geen vervelende individuen zijn. Het beeld dat de oud-sporters in hun hoofd hadden of hebben, is dat wat bijvoorbeeld de trainer jarenlang tegen ze gezegd heeft. Ze ervaren het in het begin als erg lastig om van iemand te horen dat ze er mogen zijn en dat ze het leven waard zijn. Samenvattend heeft therapie veel respondenten geholpen om het grensoverschrijdende gedrag een plekje te geven en om te groeien als persoon.

In de interviews is zoeken van hulp vaak aan de orde gekomen. Eerder in dit hoofdstuk is daarbij stilgestaan. Deze oud-sporters hebben over het algemeen baat (gehad) bij die hulp, ook al kon dat traject lang duren of is het nog niet geheel afgesloten.

5.9.3 Er is iets mee gedaan

Ook een deel van de respondenten, namelijk dertien, valt onder de groep van oud-sporters die wel vinden dat er iets met hun actie is gedaan. Van deze oud-sporters zeggen er zes dat de trainer is ontslagen als gevolg van hun klacht. Ook schrijft een

oud-sporter dat er in 20xx een zaak is geweest die tot gevolg had dat de KNGU zich aan heeft gesloten bij het Instituut Sportrechtspraak.

Een andere oud-sporter schrijft dat hij in twintig keer al zijn moed verzameld heeft om met een bondsbestuurder om de tafel te zitten en hem alles te vertellen. Toen is ook het grensoverschrijdende gedrag ook met fysio's, artsen en andere hulptrainers besproken. Er is naar de sporter geluisterd en alles is vervolgens besproken met de trainer. De trainer mocht echter bij de vereniging blijven en training blijven geven. De sporter kreeg het de volgende training extra zwaar te voorduren. Na een aantal keer zo hard gestraft te zijn, zag hij er liever vanaf om zijn verhaal te delen met anderen.

5.9.4 Overige resultaten

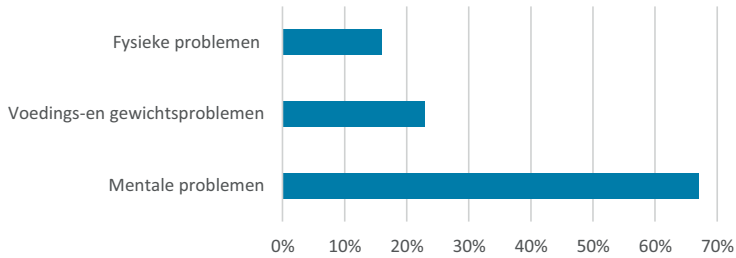
Enkele oud-sporters stellen dat er geen nazorg is geboden door de KNGU of de vereniging. Het is al duidelijk hoe belangrijk nazorg of therapie kan zijn voor het verwerken van grensoverschrijdend gedrag. Niet alleen het aanbieden van een psycholoog is noodzakelijk, ook is gezegd dat er geen begeleiding was bij het afbouwen van zijn of haar trainingsschema.

Daarnaast is door vijf oud-sporters genoemd dat het onderzoek naar hun ingediende klacht nog loopt. Ze hebben nog geen resultaten ondervonden van hun acties, maar dit kan nog komen. Een ander stelt tot slot dat als gevolg van de actie het grensoverschrijdende gedrag minder is geworden, het stopte echter niet.

5.10 Gevolgen van grensoverschrijdend gedrag

In deze paragraaf gaan we in op de (langdurige) gevolgen die het grensoverschrijdende gedrag heeft gehad voor de oud-sporters. In de survey hebben de oud-sporters hun ervaringen kunnen beschrijven. In totaal hebben 122 oud-sporters iets over de gevolgen gezegd. Het grootste deel van de respondenten (94%) heeft aangegeven dat ze negatieve gevolgen heeft ervaren. Een groepering van al deze negatieve ervaringen staat in figuur 5.10. Het merendeel van de antwoorden gaat over mentale gevolgen, gevolgd door voedings- en gewichtsproblemen en fysieke gevolgen. Let wel, deze problemen zijn in de beleving van de oud-sporters het gevolg van het grensoverschrijdende gedrag dat ze in de gymnsport hebben meegemaakt. Na de figuur staat een toelichting op de gevolgen.

Figuur 5.10 Gevolgen van grensoverschrijdend gedrag (n=115)¹⁰

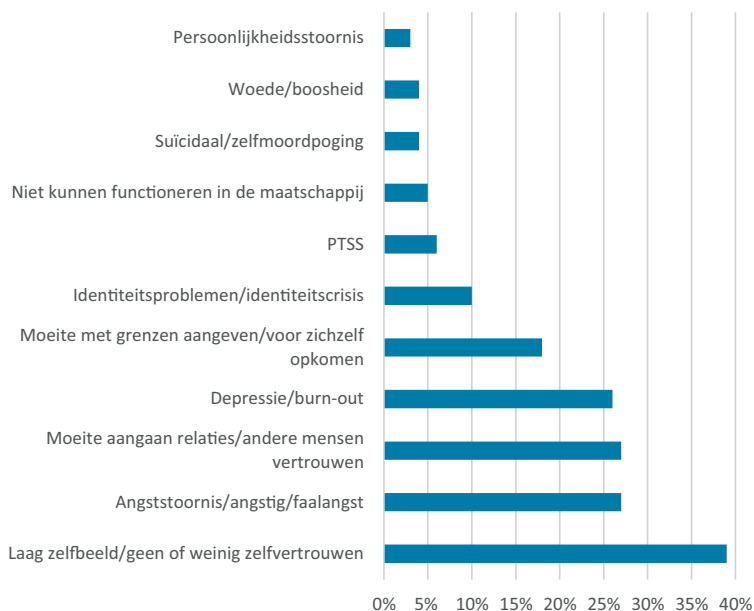

De oud-sporters die mentale problemen ondervinden of hebben ondervonden als gevolg van het grensoverschrijdende gedrag noemen verschillende problemen. Soms is er sprake van meerdere problemen bij een persoon. In de onderstaande figuur staat een overzicht, waarbij het goed is om op te merken dat de kwalificatie van de aard van de problemen door de oud-sporters zelf is gegeven. Met andere woorden, als er bijvoorbeeld gesproken wordt over PTSS, dan is dat de kwalificatie van de oud-sporter.

5.10.1 Mentale problemen

Het meest genoemde mentale probleem door de oud-sporters is een laag zelfbeeld. De oud-sporters denken door de vele negatieve trainingen dat ze niets kunnen of voorstellen. Het gebrek aan zelfvertrouwen hoort hier ook bij. Een groep oud-sporters maakt expliciet melding van het feit dat ze angstig zijn, soms spreken ze duidelijk over een angststoornis. Moeite hebben om gelijkwaardige relaties aan te gaan, is eveneens een gevolg van het grensoverschrijdende gedrag, zo blijkt uit de survey. Twintig oud-sporters maken in de survey expliciet melding van depressies en burn-outperiodes. Acht oud-sporters geven aan dat ze identiteitsproblemen hebben (ervaren) als gevolg van het grensoverschrijdende gedrag. In de survey maken oud-sporters ook melding van mentale gevolgen, zoals PTSS, suïcidepogingen, persoonlijkheidsstoornissen en in het algemeen moeite hebben om 'normaal' te functioneren in de maatschappij. Daarnaast zijn verschillende sporters behandeld of in behandeling voor een eetstoornis.

Figuur 5.11 Mentale problemen (n=77)¹¹

Uit de interviews met de oud-sporters blijkt heel duidelijk dat de verwevenheid van de mentale problemen als gevolg van het grensoverschrijdende gedrag eerder regel dan uitzondering is. Ook blijkt uit onze gesprekken met hen dat de problemen, die zij in de survey hebben benoemd, eerder een onderschatting is van de werkelijke problemen die zij ervaren dan een overschatting. Onze ervaring is dat de gesprekken met de oud-sporters ordenend werken waardoor ze ten volle inzien wat ze hebben meegemaakt.

De oud-sporters praten over hun problemen in termen van ‘wie ben ik’? Na hun gymnsportcarrière weten we niet wie ze zijn. Ze hebben jarenlang geluisterd naar onvoorspelbare trainers, zijn over hun eigen grenzen heengegaan, niet eenmaal maar structureel, en ze hebben geen zelfvertrouwen. Ze leggen een directe relatie met de trainers voor wie zij het nooit goed konden doen en die nooit/zelden positief over hun prestaties waren.

“Ik ben bang om iets te zeggen, ik voel heel veel schaamte, straks wordt iemand boos. Ik heb als alleenstaande twee kinderen opgevoed, ik vraag me af wie ben ik nu eigenlijk. Ik voel me minderwaardig. Ik voel dat ik er niet toe doe en wil geen confrontaties aangaan. Ik werd vaak voor dom uitgemakkt en ik heb een minderwaardigheidscomplex. Ik herken veel dingen bij

de oud-turnsters. Ik moet ook mijn identiteit terugvinden. Onzeker minderwaardigheidsgevoel, geen relaties aangaan, ik kan geen sociale contacten onderhouden. Ik heb hulp gezocht.”

“Nog steeds twijfel ik aan mijn eigen kunnen. Ook twijfel ik vaak om dingen van mezelf te laten zien. Ik raakte de realiteit kwijt. In je jeugd word je gevormd tot de persoon die je bent als volwassene. Als je ineens stopt met turnen weet je niet goed wie je eigenlijk echt bent. Ik heb wel wat moeite gehad om eruit te komen. Ik was vroeger altijd spontaan, leuk en altijd positief. Als je op een gegeven moment te veel naar beneden wordt gehaald, weet je niet meer wie je bent. Bij kritiek denk ik meteen dat ik niet goed genoeg ben. Het belemmert je persoonlijke groei. Ik heb het wel achter me kunnen laten.”

Zij komen daar pas op hogere leeftijd achter, soms als ze al jaren zijn gestopt met de sport. Vastlopen op school, in werk of een relatie is vaak de aanleiding om hulp te zoeken.

“In het hoger onderwijs viel ik uit. Veel begeleiding gehad. Onzekerheid, perfectionisme, dat was ik. Er niet bij horen. Heeft twaalf jaar geduurd. Behandelingen daarvoor gevolgd, ambulante en klinische opnamen. Geen idee wie ik was. Durfde mezelf niet te zijn, te uiten. Niet goed genoeg zijn, angst voor de ander. Altijd erg alert geweest wat de ander van mij vond. Ik heb me lang onveilig gevoeld in contact met de ander. Zelfs bij vriendinnen. Als ik mezelf laat zien, zou ik worden afgewezen. Kernwoord: onveiligheid! Behandeling ging over mezelf zijn, veilig, zelf middelpunt zijn, los van de omgeving. Het is nooit goed genoeg. Er is altijd wat aan te merken.”

Tekenend en tegelijk ook wrang is dat het doorzettingsvermogen, over eigen grenzen heengaan en de top willen bereiken, wat ze in en voor de sport hebben ondergaan, zich tegen hen keert bij het erkennen van hun problemen. Ze blijven doorknoken, tegen beter weten in. Elk verhaal is uniek, maar uit verschillende interviews komt naar voren dat de publiciteit rond de oud-topturnsters en hun ervaringen met grensoverschrijdend gedrag, en soms – zoals gezegd – ook onze vragen tijdens de interviews, het moment zijn dat ze zich realiseren dat ze zelf ook slachtoffer zijn en dat hun problemen daarmee te maken hebben. Dan lijkt alles op zijn plaats lijkt te vallen, getuige de volgende twee oud-turnsters.

“Ik was enorm geprikkeld door de uitzendingen van de oud-turnsters. Ik merkte dat ik boos werd. Maar na de bekentenis van een trainer was er bewijs dat er echt iets was gebeurd. Voelde alsof ik het niet zelf had meegemaakt. Ik kon er niet mee omgaan wat er toen met me gebeurde. Laag zelfbeeld, eten, perfectionisme. Ik heb het altijd gekoppeld aan dat ik een moeilijk persoon was. Dit werd me aangepraat door trainers. Ik besepte toen pas dat het over mij ging. En dat de schuld niet in mij was. Als er iets gebeurt waar ik geen controle op heb, of iets onterecht is, dan flip ik... woede-uitbarstingen, controleverlies. Zoveel jaren geslikt en nu komt het eruit bij het minste of geringste. Dagelijks ga ik over grenzen heen, het moet altijd beter. Ben altijd vermoeid, wat vinden anderen van mij, het put me uit, kan het niet beter? Ik zit nu vier maanden in therapie. Het gaat nu wel goed.”

“Ik was een aantal jaren zwaar depressief. Ik zag het leven niet meer zitten, klinkt zwaar. Wie ben ik? Identiteitscrisis. Had weinig vriendinnen. Heel somber. Ik ben dik, lelijk, wat doe ik hier? Suïcide gedachten had ik, op een gegeven moment alle medicijnen ingenomen. Gelukkig ben ik op tijd gestopt. Toen had ik het niet erg gevonden als het was gelukt. Mijn ouders hadden wel in de gaten dat ik depri was. Ik ben naar de huisarts gestuurd en later naar een psycholoog. Daar heb ik slechte ervaringen mee, zij erkenden de problemen niet in relatie tot de sport. Ze dichtten mijn problemen toe aan adoptieproblemen. Dachten mijn ouders ook. Ze weten het nog steeds niet. Turnen is voor iedereen een lastig onderwerp.”

Sommige oud-sportsters lopen naar eigen zeggen vast in hun leven door hun turncarrière en door de misstanden die ze hebben meegemaakt. Voor de een gebeurt dat net na het beëindigen van een carrière (vanwege het grensoverschrijdende gedrag), voor anderen openbaren de problemen zich pas op hogere leeftijd. Een van de geïnterviewde is rond de 50 jaar en vertelt dat ze nu psychische problemen heeft, waaronder vastlopen in het werk. Verschillende oud-sportsters vertellen dat ze in een burn-out zijn geraakt en leggen, misschien niet direct, maar later zeker, een relatie met hun turncarrière. In de verhalen van de oud-turnsters vinden zij herkenning en erkenning dat het niet aan hen ligt.

“Ik ben herstellende van een burned-out als gevolg van die cultuur. Wist dat het een harde wereld was. Pas recent echt beseffen dat het niet klopte. Op kinderen gaan zitten en geen emoties tonen. Berichten van de oud-turnsters

op tv grepen me erg aan. Heel herkenbaar. Sinds burn-out thuis zitten van werk. Sindsdien beseft dat het door gym kwam. Kreeg flashbacks. EMDR en cognitieve gedragstherapie, antidepressiva, lichaamsgerichte therapie. Ik mag bijvoorbeeld van mezelf geen emoties tonen. Zelfde denkwijzen komen telkens naar voren, ik moet over grenzen heen. Nu hard mee bezig om aan te pakken. Niet onderkennen burn-out, zwakte tonen... en dat mag niet. Ik ben mezelf verloren in relatie, ik gaf geen grenzen aan en liet over me heen laten lopen. Ik worstel daar nog steeds mee. Ik ben nu 33 jaar en ben er nog niet klaar mee.”

Verschillende oud-sporters vertellen dat ze na hun gymnsportcarrière in een depressie zijn geraakt, sommigen hebben een suïcidepoging ondernomen. De depressie is voor hen het eindpunt van hun psychische problemen en hun worsteling om zich in de normale samenleving staande te houden. Het gevoel overal in tekort te schieten en zich zijn kwijtgeraakt, zijn termen die in dit verband zijn genoemd, en ook dat het een erg lange weg is om zichzelf terug te vinden of beter opnieuw uit te vinden. Wat daarbij niet helpt, is dat de veroorzakers van hun problemen in bepaalde gevallen nog steeds training geven. Dat snappen deze oud-sporters niet.

“Ik heb nu nog zoveel depressieve gevoelens. Ik kan moeilijk blij zijn. Je mocht niet praten tijdens trainingen. Ik vind het moeilijk me te uiten. Ik ben altijd moe. Ik ben altijd maar op zoek dat het beter moet. Ik ben ook moe omdat ik maar verder moet. Ik ben nooit tevreden met mezelf. Ik denk altijd dat mensen denken dat het niet goed genoeg is. Altijd het gevoel beoordeeld te worden en altijd negatief. Dit maakt het met relaties heel lastig. Er is wantrouwen. Geen grenzen aan kunnen geven. Ik kan niet normaal iets niet doen.”

“Het zwarte gat, depressie. Ik heb niet geleerd om over gevoelens te praten. Uiteindelijk heb ik ook een zelfmoordpoging gedaan. Ik vind het moeilijk dat deze mensen nog steeds training geven. Ik heb er veel energie en tijd in gestopt. Soms zijn er ook mooie dingen maar ik zeg dan nee. Nu gaat het goed. Ik heb veel begeleiding gehad, drie jaar duurde het, eigenlijk duurt het nog steeds. In de kliniek heb ik geleerd wie ik ben, hoe ik mijn grenzen kan aangeven. Ook op relationeel vlak. Dit is echt een lang proces geweest. Ik moet hier de rest van mijn leven aan werken. Ik ben kwetsbaar voor depressie. Iedere dag heb ik therapie. Het is een vorm van traumatisering. Ik scoor 80 procent op PTSS.”

De impact van het grensoverschrijdende gedrag tijdens hun gymcarrière in hun latere leven is volgens sommige oud-sporters groot. De psychische gevolgen van het grensoverschrijdende gedrag hebben zich niet alleen geuit in soms jarenlang tobben, maar ook in geen raad met zichzelf weten, hulp zoeken en voor sommigen afgekeurd worden. We hebben verschillende oud-sporters gesproken die deels of helemaal zijn afgekeurd voor werk. Het gaat dan om vrouwen van in de dertig en begin veertig.

“Ik ging bij een sportpsycholoog lopen om het turnverleden af te sluiten. Als ik H zag, kreeg ik hartkloppingen en werd ik helemaal beroerd. Ik heb me heel lang afgevraagd of ikzelf had kunnen ingrijpen. Ik kan nooit meer werken. Ik ben 100 procent afgekeurd. De psycholoog zei dat ik nooit had kunnen weten dat het op hogere leeftijd effect zou hebben. Dat vond ik al heel fijn om te horen. Het is echt niet mijn schuld geweest. Ik ging altijd maar door. Uiteindelijk heb ik een burn-out gekregen. Grenzeloos. Ik vond mijn werk niet meer leuk. Ik heb al drie jaar angst en paniekaanvallen.”

5.10.2 Voedings- en gewichtsproblemen

Twintig oud-sporters geven in de survey aan dat ze (nog steeds) problemen ervaren met voeding en hun gewicht. In algemene zin schrijven ze over een ‘eetstoornis’, wat in feite een gevolg is van voornoemde mentale gevolgen. Een enkeling noemt die stoornis ‘anorexia’ en ‘boulimia’. Naast het feit dat voeding en gewicht voor sommige huidige sporters ook een probleem is (zie hoofdstukken 6 en 7) geven de oud-sporters in de interviews met ons regelmatig aan dat gewicht ‘eigenlijk nog steeds een dingetje is’. Ze hebben het weliswaar niet genoemd in de survey, maar het speelt nog steeds een rol in hun leven. Sommigen praten er aarzelend over, alsof ze zich ervoor schamen. Mogelijk is ook dat ze niet precies weten of hun aandacht voor eten en gewicht wel of niet normaal is. Anderen daarentegen zijn blijkens onderstaande citaten erg duidelijk, ze hebben door het turnen een eetstoornis ontwikkeld of gaan op een andere manier niet gezond om met voedsel en hun gewicht.

“Ik heb veel schade gehad. Ik heb anorexia gehad in de puberleeftijd. Je wordt geleerd op jonge leeftijd dat je niet goed genoeg bent omdat je te dik bent. Dat krijg je niet snel uit je hoofd. Ben wel van anorexia afgekomen. Toen ik dertig was, wilde ik dingen aanpakken. Altijd met eten en gewicht bezig. Voelde me snel te dik. Niet blij met mezelf, EMDR-therapie voor gehad. Scherpe randjes er wel vanaf, alleen scherpe randjes. Want nog

steeds speelt dat soms op. Gevoel van dik zijn is nog steeds een probleem. Ook nu nog therapie.”

“Trainer B was gefocust op gewicht. Vier keer per dag op de weegschaal. Als je niet genoeg was afgevallen, had je niet genoeg je best gedaan. Dat ga je dan ook geloven. Op jonge leeftijd gefocust op eten. Voor weegvocht: niet te veel drinken. Ander turnpakje of sokken niet aan omdat het zwaarder was dan een andere sok. Erg mee bezig. B: je hebt een dikke kont, greep me in mijn zij. Jee, wat ben je dik... later ook last van. Kwaad tot erger. Uitte zich in moeilijk om te eten. Continu afwegen. Maaltijden overslaan als ik iets ging eten met vriendinnen, constant op weegschaal gaan. Ben er redelijk vanaf gekomen. Ik stond ermee op en ging ermee naar bed. Ik wilde kinderen. Ik kwam bij de huisarts voor iets anders en die begon over gewicht, en menstruatie kwam niet op gang. Toen besepte ik: als ik zo doorga kan ik kinders wel vergeten. Langzaam geleerd om er normaal mee om te gaan. Blijft altijd een onderdeel van mijn leven. Het blijft gevoelig onderwerp.”

“Op Papendal stonden in de gang snoepmachines. Als we daar werden gezien, werden we met de eerste trein terug naar huis gestuurd. Die angst is er echt ingestampt. Ik durf nu op het treinstation niet naar zo’n machine toe te lopen. Ik voel dan nog steeds angst.”

5.10.3 Fysieke problemen

Gevraagd naar de gevolgen van het grensoverschrijdende gedrag als gevolg van hun sportcarrière zeggen achttien oud-sporters in de survey dat ze nog steeds fysieke problemen ondervinden. Met name rug- en knieklachten worden genoemd. Die zijn niet zelden chronisch en gaan gepaard met andere, mentale problemen, zo blijkt uit de interviews.

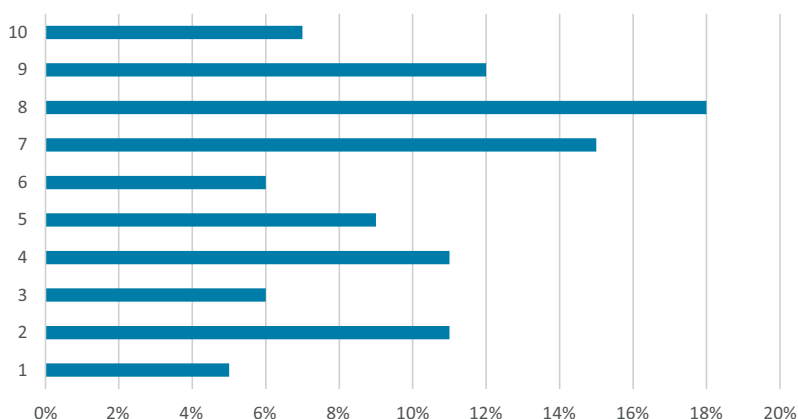
“Ik ben nu heel bang dat mensen boos worden op mij. Ik heb traumatherapie gehad. Dingen aangeven vind ik lastig en ruzies vind ik moeilijk om mee om te gaan. Ik heb er heel erge faalangst aan overgehouden. Verder heb ik chronisch een ontsteking. Ik kan niet meer hardlopen. Ik heb in mijn turnperiode te veel getraind en geen rust genomen. Er werd ook niet raar gekeken als je op je gips liep in de gymzaal. Nu gaat het goed. Ik ben gestopt met de fysiotherapie. Ik ben nu heel blij met mijn leven en ik heb het een plekje gegeven. Ik word beperkt door mijn lijf maar ik geniet van het leven.”

“Vanaf mijn twaalfde heb ik altijd pijn gehad. Ik ben nu nog steeds een chronisch pijnpatiënt. Mijn schouders, mijn rug, echt alles is kapot door het turnen. Ik ben heel vaak geopereerd. Ik heb krachtverlies in mijn schouder. Ze weten nog steeds niet wat er met mijn knieën aan de hand is. Ik heb constant pijn en dat gaat nooit meer weg.”

5.11 Positieve ervaringen gymsportperiode

De oud-sporters hebben gemiddeld 11 jaar gesport en geven voor de periode dat ze gesport hebben, het gemiddelde rapportcijfer van een zes als het gaat om hun sportbeleving. Uit onderstaand figuur blijkt dat de cijfers variëren van een 1 tot een 10.

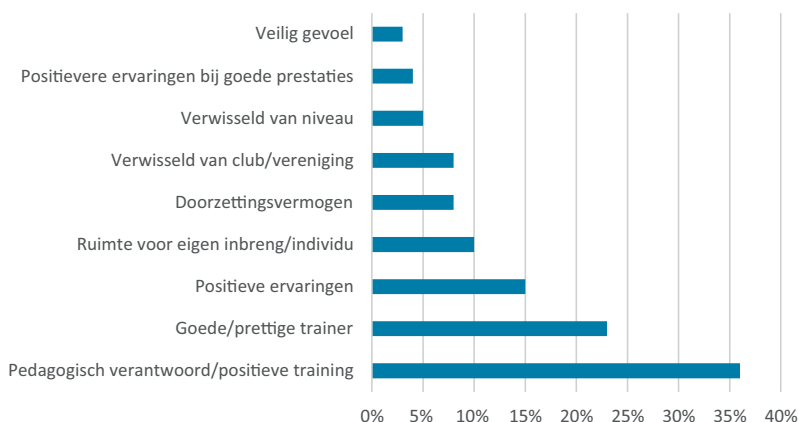
Figuur 5.12 Rapportcijfer voor de sportperiode (n=186)

De relatief hoge waardering voor hun sportperiode, zeker in het licht bezien van de vervelende ervaringen die de oud-sporters hebben meegemaakt, is blijkens de interviews goed te verklaren. Dit onderzoek gaat om het vaststellen van de aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag, automatisch krijgen de nare episoden dan de aandacht. Dat wil niet zeggen dat de gehele gymperiode slecht was. Integendeel, veel geïnterviewde oud-sporters geven aan dat ze ook goede en positieve ervaringen hebben bij andere verenigingen en trainers en dat ze veel geleerd hebben van hun gymperiode voor hun latere carrière. Het grensoverschrijdende gedrag bij een bepaalde vereniging is voor sommige sporters de reden geweest om naar een andere vereniging te gaan, waar ze te maken kregen met positieve trainingsmethoden. En, niet in de laatste plaats, is turnen voor veel oud-sporters een mooie sport.

In de survey is ook gevraagd of de oud-sporters ook positieve punten konden noemen aan hun sportperiode. Negentig procent heeft positieve ervaringen met de gymnsport, de rest niet. De positieve punten van de sportperiode staan in de figuur hieronder en komen erop neer dat de trainingen op een positieve manier zijn gegeven en ook dat de oud-sporters ervaringen hebben met andere verenigingen en trainers waarbij geen sprake was van grensoverschrijdend gedrag.

Figuur 5.13 Positieve ervaringen sportperiode in procenten (n=168)¹²

Een grote groep oud-sporters (36%) heeft (ook) ervaringen met positieve trainingen. Met positief training geven is bedoeld positief stimuleren, hun intrinsieke motivatie bevorderen en belonen in de vorm van complimenten. Ze voelden zich gewaardeerd wanneer ze een goede prestatie leverden en ze konden ervan genieten. Die ervaringen hebben ze opgedaan bij andere verenigingen waar een goed sportklimaat en geen angstcultuur heerste, maar sommigen zeggen ook dat de trainers die hen slecht behandelden, soms ook goede momenten hadden en positief konden zijn. Bijna een kwart (23%) zegt positieve ervaringen met trainers te hebben, wat samenhangt met de positieve waarderingen van de trainingen. Het mogen hebben van een eigen inbreng en mening is volgens sommige oud-sporters als een positief punt genoemd, evenals het aangeleerde doorzettingsvermogen, het perfectionisme en dat ze wat van de wereld hebben gezien. Ook deze 'positieve' oud-sporters merken de trainingsmethoden als 'zwaar', soms 'verschrikkelijk' aan, maar de positieve gevolgen wegen daar voor deze oud-sporters tegenop.

"Je hebt nu een bepaalde mentaliteit. Door topsport ben ik scherper geworden. Ik kan tegen teleurstellingen. Sport is altijd goed. Een recreant die sport en goed presteert op zijn niveau levert ook een topprestatie."

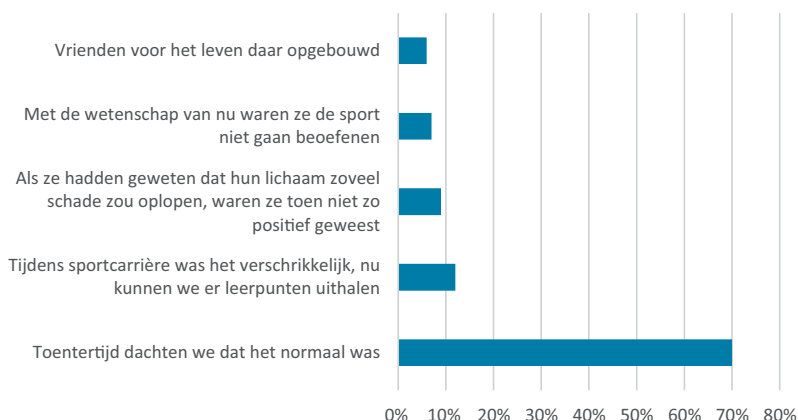
5.12 Waardering over gymnsportperiode als actieve sporter in vergelijking met nu

Een belangrijke vraag is in hoeverre de waardering van de sportperiode anno 2020 anders is dan ten tijde van de sportperiode. Met andere woorden, zijn de oud-sporters anders tegen hun gymcarrière gaan aankijken en zo ja, hoe waarderen ze dat? Uit de gegeven antwoorden blijkt dat de verdeling tussen de sporters die wel en die niet anders over hun sportperiode zijn gaan denken redelijk vergelijkbaar is: 41 en 44 procent. De overige oud-sporters die deze vraag hebben ingevuld, hebben geen mening hierover.

5.12.1 Waardering gymnsportperiode is veranderd

Zoals in het bovenstaande duidelijk werd, geven 76 respondenten (41%) aan dat hun waardering voor de gymnsportperiode nu anders is dan toen ze nog actief aan het sporten waren. Verschillende oud-sporters hebben redenen aangegeven die in onderstaande figuur staan vermeld. De belangrijkste reden is dat de oud-sporters zich pas op hogere leeftijd zijn gaan realiseren wat ze hebben meegemaakt (op het gebied van grensoverschrijdend gedrag) en dat ze ten tijde van hun sportperiode dachten dat het erbij hoorde, maar later – mede door de schadelijke gevolgen van dat gedrag – het als afwijkend, grensoverschrijdend en soms zelfs als mishandeling ervaarden. Enkele andere oud-sporters zeggen iets vergelijkbaars, namelijk dat ze met de wetenschap van nu de sport toen niet zouden zijn begonnen en als ze destijds hadden geweten dat hun lichaam zoveel schade zou oplopen, waren ze niet zo positief geweest.

Figuur 5.14 Redenen voor andere waardering sportperiode (n=69) ¹³

“Ik kijk er nu anders naar dan toen ik stopte. Deze tijd had ik nodig om vrede met mezelf te maken. Ik trainde mijn hele leven en als je dan ineens gestopt bent, dan heb je niets meer. Je trainde dertig uur per week en dan is het ineens weg. Ik heb moeten leren dat het niet alleen mijn schuld is. Ik ben zo uitgeput en mijn lijf is uitgeput. Ik heb een goede kring van mensen om me heen. Ik studeer nu.”

Een aantal oud-sporters stelt dat ze hun sportperiode (of delen ervan) toentertijd wel als erg of verschrikkelijk hebben ervaren maar dat ze op hogere leeftijd er leerpunten uit hebben gedestilleerd en dat ze er sterker door zijn geworden. Zij zijn hun sportperiode in de loop van de tijd positiever gaan waarderen. Een enkeling is – op recreatief niveau – weer gaan turnen, jaren nadat ze is gestopt. Vergelijkbare positieve waarderingen geven de oud-sporters die stellen dat ze door hun sportperiode vrienden voor het leven hebben gekregen.

5.12.2 Waardering gymnsport periode is niet veranderd

Ruim 40 procent van de oud-sporters geeft in de survey aan dat de waardering voor hun sportperiode niet is veranderd. Hieronder zijn de meest voorkomende redenen weergegeven. De meest genoemde reden, zoals vermeld in de figuur hieronder, is dat de oud-sporters altijd plezier in hun sport hebben gehad en dat de sport hen heeft gevormd. Enkele oud-sporters vonden het toen zwaar maar wel de inspanningen en pijn waard.

Figuur 5.15 Redenen voor zelfde waardering sportperiode (n=43)¹⁴

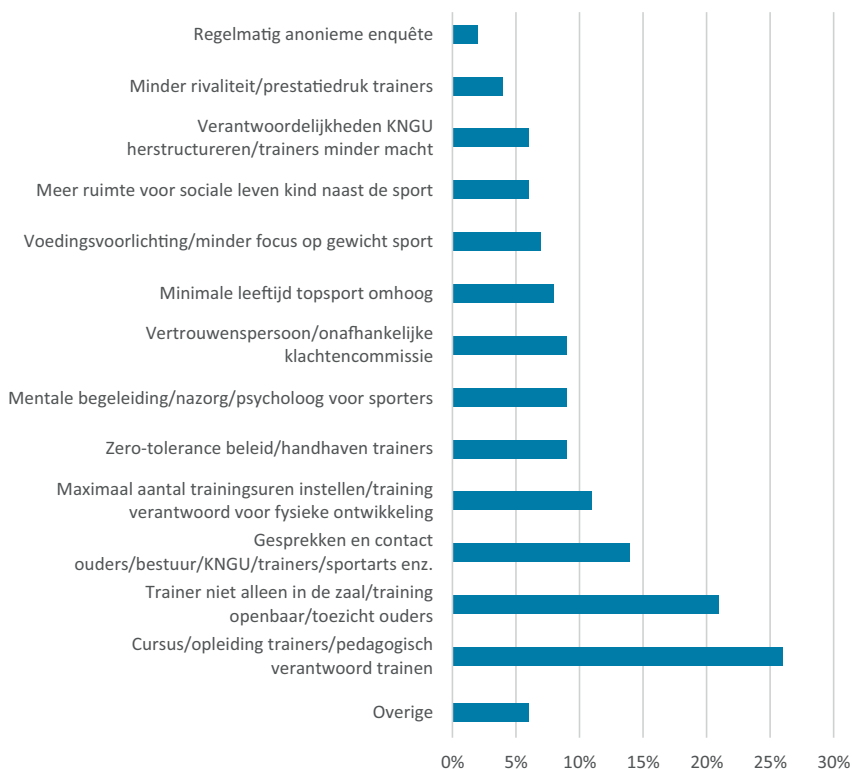

Andere redenen waarom de waardering van de sportperiode niet is veranderd, is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan de negatieve ervaringen van toen die ze nog steeds negatief waarderen.

5.13 Suggesties veiliger en gezonder maken van de turnsport

Tot slot is aan de oud-sporters de vraag gesteld of ze suggesties hebben om de gym-sport veiliger en gezonder te maken. In de hiernavolgende figuur staan de meest voorkomende suggesties. Die suggesties hebben betrekking op de 1) trainer 2) de sporters en 3) context. Na de figuur volgt een toelichting.

Figuur 5.16 Suggesties voor veilige en gezond sport (n=140) ¹⁵

5.13.1 Suggesties gericht op trainers

Een grote groep oud-sporters, namelijk 37, vindt dat de trainers beter opgeleid dienen te worden. Er moeten verplichte cursusdagen komen en professionele begeleiding bij positieve trainingen. In deze cursussen kunnen ze leren hoe zij om moeten gaan met jonge meiden/jongens om de schade op hogere leeftijd en tijdens het sporten te voorkomen. De train(st)ers moeten volgens de oud-sporters opgeleid worden om op een pedagogisch verantwoorde manier training te geven. Het onderwerp voeding en gewicht mag hier niet ontbreken. De overdreven nadruk

op een laag gewicht en de aanwezigheid van een weegschaal in de turnzaal moet vervangen worden door een gezond voedingspatroon en de trainers moeten hun kennis daarover versterken. De aanwezigheid van een diëtiste in het team vinden oud-sporters noodzakelijk.

“Ik denk dat er betere opleiding nodig is voor trainers. Ik vind dat er te weinig psychologie en pedagogiek aan de orde komt. Die trainer is opgegroeid in de [naam trainer] periode. Wat er toen aan pedagogiek werd gegeven, is eigenlijk nul.”

Bij een gezond en veilig sportklimaat hoort volgens 29 oud-sporters dat er geen besloten trainingen worden gegeven. Ouders, maar ook derden zouden de trainingen moeten mogen bezoeken.

De constatering dat een trainer grensoverschrijdend gedrag heeft vertoond, zou ertoe moeten leiden dat hij/zij geen training meer mag geven, zo vinden 13 oud-sporters, maar deze mening wordt breder gedragen, zoals blijkt uit de interviews. Men pleit voor een zerotolerance beleid.

Verschillende oud-sporters pleiten er voor dat de onderlinge rivaliteit tussen trainers (wie krijgt een sporter op een belangrijke wedstrijd?) en de daarmee gepaard gaande prestatiedruk op de sporters uitgebannen moet worden uit de gymnsport.

5.13.2 Suggesties gericht op sporters

De belangrijkste suggestie, gericht op de sporters die de oud-sporters in de survey doen, is het instellen van een maximaal aantal trainingsuren voor jonge atleten. Trainingsweken van meer dan dertig uur zijn op topniveau bij de gymnsport niet gewoon. De oud-sporters vinden dit te veel omdat het psychisch en fysiek erg (te) zwaar is en een kind zich ook in sociaal opzicht moet kunnen ontwikkelen. In dit verband vindt een deel van de oud-sporters dat de minimumleeftijd voor jonge talenten omhoog moet en dat er psychologische ondersteuning moet komen, zowel tijdens als na de sportcarrière.

5.13.3 Rol KNGU

De overige suggesties om de gymnsport veiliger en gezonder te maken, gaan over de structuur in de gymnsport en de rol van de KNGU. De oud-sporters pleiten voor een (betere) interdisciplinaire samenwerking en een gelijkwaardiger relatie tussen ouders, kind en trainer. De KNGU heeft als taak om te zorgen dat er niet te veel macht bij een enkele trainer komt te liggen. De KNGU moet volgens enkele oud-

sporters drastische keuzes durven maken. Eén persoon naar de olympische spelen is het niet waard om krampachtig vast te houden aan een ‘bepaalde vorm van turnen voor talloze enthousiaste kinderen die de sport willen beoefenen omdat ze het leuk vinden’. De KNGU zou tot slot ook de beslissing moeten nemen om tijdens een wedstrijd meisjesondergoed onder hun turnkleding te laten dragen als ze dat prettig vinden.

NB: Inmiddels mogen turnsters van de tijdens wedstrijden KNGU-broekjes aan zonder dat leidt tot puntenaftrek.

Daarnaast moet er een vertrouwenspersoon en een onafhankelijke klachtencommissie komen voor zowel sporters als trainers, aldus verschillende oud-sporters. De verenigingen moeten heel duidelijk op papier hebben welke stappen er genomen (moeten) worden bij klachten van (ouders van) sporters. Deze onafhankelijke klachtencommissie moet een bindend advies kunnen geven aan het bestuur.

5.14 Resume

In dit hoofdstuk hebben we de ervaringen beschreven van sporters die voor 2014 een of meer gymdisciplines hebben beoefend. De basis hiervoor zijn de antwoorden op de vragen in de online survey en de interviews met de oud-sporters en ouders.

De oud-sporters die de vragenlijsten hebben ingevuld (en dat is een klein en selectief deel van alle oud-sporters), beginnen vrijwel allemaal op (zeer) jonge leeftijd. De rol van hun ouders in het verloop van hun carrière varieert van betrokken tot zeer betrokken. Sommige ouders hebben er veel voor over dat hun kind aan topsport doet. De sporters maken veel trainingsuren per week (soms meer dan 30) en hebben buiten de turnzaal en school weinig andere sociale activiteiten. De trainingsmethoden zijn over het algemeen als hard omschreven, zowel in fysieke als mentale zin. De nadruk voor de meeste oud-sporters lag op het negatieve, ze deden het nooit goed, het kon altijd beter. De voornaamste redenen om te stoppen met hun carrière zijn de chronische blessures en het grensoverschrijdende gedrag. Het bereiken van een bepaalde leeftijd is een andere reden.

De oud-sporters hebben verschillende redenen gegeven voor het beëindigen van de sportcarrière. Naast de ‘overige redenen’ vormen het grensoverschrijdende gedrag en het bereiken van een bepaalde leeftijd de voornaamste redenen om te stoppen met de gymnsport.

Tweede derde van de oud-sporters die gereageerd hebben op de vraag of zij te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag tijdens hun gymperiode geeft hierop een bevestigend antwoord. Het grensoverschrijdende gedrag komt vooral voor op topsportniveau en in veel mindere mate bij de recreatiesport.

De bevindingen aangaande het grensoverschrijdende gedrag bij oud-sporters zijn niet representatief voor de gehele gymnsport tot 2014, maar slechts illustratief voor met name de topsport, in het bijzonder turnen dames van voor 2014, en in mindere mate voor de semi-topsport.

Het grensoverschrijdende gedrag gaat om negeren, isoleren, uitschelden, voor schut zetten ten overstaan van de groep en het creëren van twee kampen. Ook noemen ze doortraining met blessures. Centraal onderwerp in de gesprekken zijn de voedings- en gewichtsproblemen. Veel oud-turnsters geven aan problemen te hebben ervaren met eten en hun gewicht. Sommigen werden dagelijks gewogen en moesten een boekje bijhouden van wat ze aten. Het grensoverschrijdende gedrag kon jaren duren en intensiveren vlak voor wedstrijden. Ten tijde van hun gymcarrière hebben de sporters niet (goed) door wat ze meemaken. Ze realiseren zich dat pas ten volle als ze uit de gymnsport zijn gestapt.

De trainers vormen de grootste groep die het grensoverschrijdende gedrag veroorzaakt. In de vragenlijst en interviews zijn veel namen genoemd. Sommigen zijn een enkele keer in verband gebracht met ongepast gedrag, anderen veel vaker. Het gaat om mannen en in mindere mate om vrouwelijke trainers. Sommige trainers zijn nu nog werkzaam in de gymnsport. Ze zijn in technisch opzicht goed onderlegd, halen ook resultaten, maar in sociaalpedagogisch opzicht schieten ze volgens de oud-sporters ernstig tekort. Ze zien de sporters als instrument om successen te behalen. Lukt dat niet, om welke reden dan ook, dan liggen de sporters eruit. Door hun machtspositie zijn ze onaantastbaar, voor zowel bezorgde ouders als voor verenigingsbesturen.

In hoeverre de ouders volledige wetenschap hadden van het grensoverschrijdende gedrag is lastig te beantwoorden. Duidelijk – volgens de oud-sporters – is dat de ouders wel signalen van hun kinderen hebben opgevangen dat ze zich niet prettig voelden door de trainingen, maar acties van ouders om de trainer daarop aan te spreken keerden zich later tegen de jonge sportsters waar de trainer zich op afreageerde. Hij zette de kinderen onder druk gezet om thuis niets te vertellen. De jonge sporters – aan de andere kant – wisten niet beter dan dat het wangedrag van de trainer erbij hoorde. Ze wilden de top behalen en hadden daar alles voor over. Omstanders, zoals assistent-trainers, fysiotherapeuten en artsen hebben zeker het grensoverschrijdende gedrag waargenomen, maar of ze hebben geen acties ondernomen omdat ze ook niet beter wisten dan dat het erbij hoorde of ze waren bang voor hun eigen positie. De omstanders die wel tegen de trainer ingingen vanwege zijn/haar wangedrag, kon hij op een zijspoor zetten.

De meeste oud-sporters hebben weinig/niets gedaan om het grensoverschrijdende gedrag te laten aanpakken. Ze noemen als reden dat het toch geen zin had.

De verenigingen en de bond beschermden de trainers in hun optiek. Oud-turnsters hebben na hun carrière hulp gezocht voor hun mentale problemen en gaan daar in bepaalde gevallen een jarenlang traject in, waarbij de uitkomst dan nog niet optimaal is. Ze blijven in situaties last houden van hun problemen.

De gevolgen van het grensoverschrijdende gedrag, die de oud-sporters nadrukkelijk toewijzen aan hun gymnsportcarrière, hebben betrekking op mentale en fysieke problemen. Ze noemen vaak het gevoel van identiteitsverlies, alsook angstig zijn, relationele problemen, burn-out raken van het werk, depressies, PTSS en suïcidepogingen. Fysieke gevolgen noemen ze ook, zoals rug- en knieproblemen, die niet zelden een chronisch karakter hebben.

Naast de negatieve ervaringen maken de oud-sporters melding van positieve ervaringen in en met de gymnsport. Ze doelen dan voornamelijk op positieve trainers die niet de prestatie lieten prevaleren maar oog hadden voor de persoon van de turnsters. Ze doen die ervaringen op bij andere verenigingen. Ze geven gemiddeld een zes voor hun hele sportperiode.

Suggesties om de gymnsport veiliger en gezonder te maken, richten zich op de opleiding van trainers waar meer aandacht moet komen voor een positieve coachstijl voor de sporters, door de minimumleeftijd te verhogen en de KNGU, die niet alleen de prestaties van de toptalenten moet laten prevaleren in hun beleid, maar een bond moet zijn voor de gehele gymnsport.

Eindnoten

1. Door de combinatie van variabelen, en dat geldt voor alle volgende kwantitatieve analyses, treden er missing values op, omdat niet iedere respondent elke vraag heeft beantwoord.
2. In totaal hebben 22 mannen en 220 vrouwen hun geslacht aangegeven.
3. Het verschil tussen topsport enerzijds en semi-top en breedtesport anderzijds is significant.
4. Inmiddels gebeurt dit niet meer. Onderzoekers zijn wel op een casus gestuit waarbij – zeer recent - de trainer een aantal dagen in een huis verbleef met minderjarige sporters, dit overigens met toestemming van de ouders. Onderzoekers merken op dat het te diep in het privéleven binnendringen in het tuchtrecht wordt gezien als een verboden gedraging.
5. In de vragenlijst konden de gymnsporters meer mogelijkheden aankruisen waardoor het percentage boven de 100 komt. Vijf oud-sporters hebben geen antwoord op deze vraag gegeven.
6. Blijkbaar hebben ook sporters die na 2014 nog actief zijn in de gymnsport deze vragenlijst ingevuld. De reden hiervan is onduidelijk. We hebben in de interviews gemerkt dat een aantal zich vergist heeft bij het invullen van het eindjaar van hun carrière (< 2014) en ook bleek uit de gesprekken dat oud-turnsters wel actief zijn geweest in de gymnsport, maar dan bijvoorbeeld als trainster.
7. In de vragenlijst konden de gymnsporters meer mogelijkheden aankruisen waardoor het percentage boven de 100 komt.
8. In de vragenlijst konden de gymnsporters meer mogelijkheden aankruisen.
9. Idem.

10. In de vragenlijst konden de gymSPORTers meer mogelijkheden aankruisen waardoor het percentage boven de 100 uitkomt.
11. De sporters konden meer mogelijkheden aankruisen.
12. In de vragenlijst konden de gymSPORTers meer mogelijkheden aankruisen waardoor het percentage boven de 100 komt.
13. Idem.
14. Idem.
15. Idem.

6 Volwassen gymSPORTERS

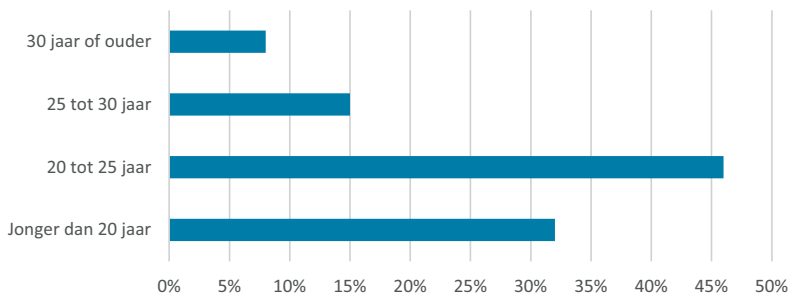
In dit hoofdstuk gaan we in op de ervaringen van de huidige volwassen gymSPORTERS. Dat zijn sporters die ten tijde van het beoefenen van de gymSPORT 18 jaar of ouder zijn. Ze zijn na 2014 nog actief (geweest) in een of meer disciplines. De basis voor de gegevens van de volwassen sporters zijn de online vragenlijsten die 662 volwassen gymSPORTERS hebben ingevuld. Het gaat om een niet-representatieve steekproef. Daarnaast maken we gebruik van de interviews met gymSPORTERS en ouders. De interviews zijn bedoeld ter verdieping of illustratie van de cijfermatige bevindingen. Het hoofdstuk start met enkele algemene gegevens, gevolgd door de ervaringen op het gebied van grensoverschrijdend gedrag. Die ervaringen zijn, zoals eerder vermeld, gebaseerd op straf- en tuchtrechtelijke overtredingen en ook op enkele gymSPORT-specifieke gedragingen. We besluiten het hoofdstuk met een resumé van de belangrijkste bevindingen.

6.1 Algemene gegevens

De algemene gegevens van de volwassen sporters gaan over geslacht, leeftijd, sportniveau, opleidingsniveau en discipline. Daarnaast is er aan respondenten gevraagd of zij momenteel actief zijn in de gymSPORT, het aantal jaren dat zij de gymSPORT hebben beoefend en het aantal trainingssuren per week.

De grootste groep bestaat uit vrouwelijke gymSPORTERS (87%). Deze verdeling komt nagenoeg overeen met de man-vrouwverdeling in het totale ledenbestand van de KNGU.¹ Bijna de helft van de gymSPORTERS (46%) zit in de leeftijdscategorie 20-25 jaar (figuur 6.1). De gemiddelde leeftijd van de turnsporters is 22,4 jaar.

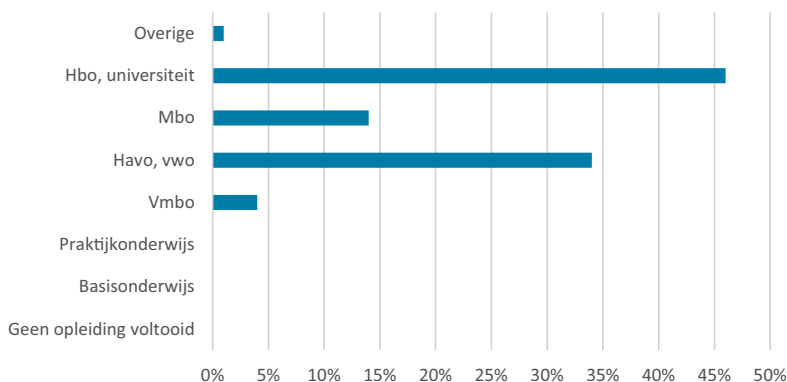
Figuur 6.1 Leeftijd (n=656)

Meer dan de helft van de gymsporters heeft op nationaal niveau wedstrijd sport beoefend (63%). Ruim een kwart (26%) heeft wedstrijd sport gedaan op internationaal niveau en bijna een tiende (9%) op regionaal niveau. De kleinste groep gymsporters (3%) beoefende een discipline op recreatief niveau. Deze verdeling is *niet* representatief voor het totale ledenbestand. Veruit de overgrote meerderheid van de leden doet geen wedstrijden (73%).² De rest doet wel aan wedstrijden, waarbij zeker bij turnen de meesten alleen regionaal (rayon, regio, district) uitkomen en een kleiner deel nationaal. Hieruit volgt dat met name wedstrijd sporters gereageerd hebben op het onderzoek. Dit is deels te verklaren omdat we alle sporters op semi- en topsportniveau benaderd hebben en ‘slechts’ een steekproef van de recreatiesport. Maar ook van die steekproef is blijkbaar een aanzienlijk deel wedstrijd sporter.

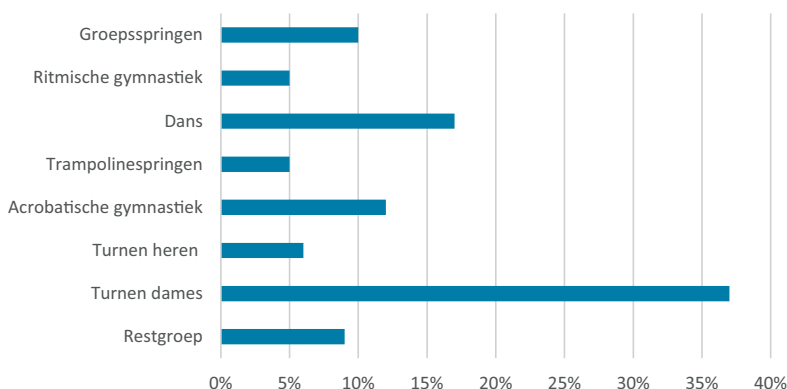
Bijna de helft (46%) heeft een hogere opleiding genoten of is daarmee bezig (figuur 6.2). Het landelijk percentage ligt op 41 procent. Uit het ledenbestand van de KNGU blijkt dat 25 procent een hogere opleiding heeft. Er lijkt bij de gymsporters, in vergelijking met de Nederlandse bevolking, een ondervertegenwoordiging van het opleidingsniveau vmbo.³ We kunnen stellen dat de gymsporters in dit deel van het onderzoek relatief hoog zijn opgeleid en daarmee dat de resultaten niet representatief zijn voor de gehele gymsport.

Figuur 6.2 Opleidingsniveau (n=662)

De grootste groep sporters, meer dan een derde (37%), heeft de discipline turnen dames beoefend of doet dat in 2020 nog steeds (figuur 6.3). Een op de zes gym-sporters doet dans en een op de acht acrobatische gymnastiek. De andere – minder beoefende – disciplines zijn groepsspringen, turnen heren, trampolinespringen en ritmische gymnastiek. Deze verdeling naar disciplines komt volgens de KNGU redelijk overeen met de verdeling in het totale ledenbestand van de KNGU, met de kanttekening dat de verdeling vooral geldt voor wedstrijdssporters. Bij recreatief (dus geen wedstrijden) gym-sporten zijn gymnastiek en turnen heren bijvoorbeeld wat groter.

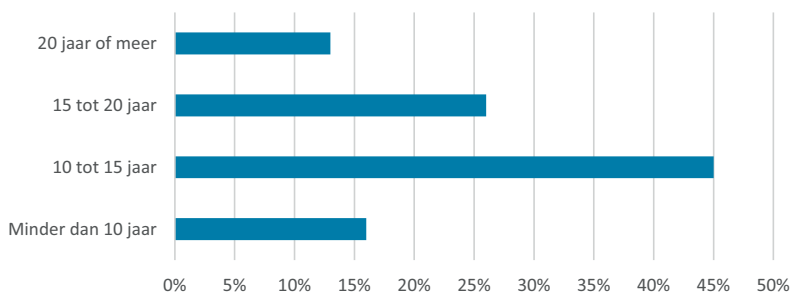
Figuur 6.3 Discipline (n=662)

Meer dan de helft (54%) van de gym-sporters is op het moment van het invullen van de vragenlijst (2020) niet meer actief in de gym-sport, de andere groep (46%) beoefent nog wel een van de gym-sportdisciplines.

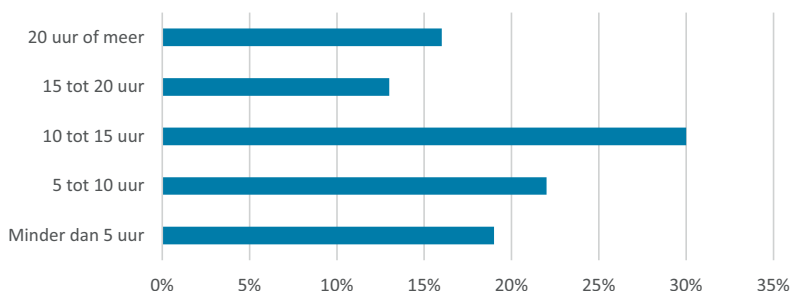
De gymsporters zijn verdeeld in groepen op basis van het aantal jaren dat ze actief zijn geweest in de gymnsport (figuur 6.4). De grootste groep (60%) is 10 tot 15 jaar actief (geweest). Gemiddeld beoefenen ze 13,6 jaar de gymnsport.

Figuur 6.4 Aantal jaren actief (geweest) in de gymnsport (n=662)

Een kleine dertig procent traint meer dan vijftien uur per week en zo'n twintig procent minder dan vijf uur per week (figuur 6.5). De rest zit qua trainingsuren daartussen. Gemiddeld trainen de respondenten 11,8 uur per week.

Figuur 6.5 Aantal uren per week actief in de gymnsport (n=662)

6.2 Carrière in de gymnsport

Tijdens de interviews geven de volwassen gymsporters aan op jonge leeftijd te zijn begonnen met de sport. Leeftijden van vier, vijf en zes jaar zijn niet ongewoon. Ze beginnen op recreatief niveau en maken al op jonge leeftijd de overstap naar de wedstrijdsport. Hier ondervinden ze dat gymnsport op hoger niveau intensiever is dan op recreatief niveau. Dit merken ze vooral aan het aantal uren dat ze trainen. Een trainingsduur van vijf uur per week is niet meer aan de orde en trainingen van minimaal tien uur per week zijn gewoon. Door het grote aantal uren trainen hebben

de jonge gymsporters geen of weinig tijd voor andere alledaagse activiteiten, zoals school, vrienden, familie en hobby (naast gymnsport). De gymnsport was hun dagbesteding, zo vertellen de volwassen sporters.

“Ik ben begonnen toen ik zes jaar was. Dit was eerst recreatief maar werd al vrij snel selectie. Dit heb ik tot mijn zeventiende jaar gedaan. Ik ben twee jaar geleden gestopt. Ik heb op Nationale Kampioenschappen geturnd, dus op landelijk niveau. Ik heb nooit onder dat niveau gezeten. Ik trainde 21 uur per week.”

“...omdat mijn vrienden ergens anders woonden en ik zat in [plaatsnaam]... daar zat de club... sfeer was wel prima, maar achteraf geen slimme keuze. Ik kon niet werken want ik had trainingen tussendoor. Ook liep mijn school/studie niet, zag ik mijn vrienden niet... het enige wat ik had was trampolinespringen en er is meer (trainde elf keer per week, twee uur per training). Ik moest van school af, want had geen punten genoeg. Later wel goed gegaan en opleiding afgemaakt.”

De toenmalige jonge sporters hebben de trainingen zowel positief als negatief ervaren. Zo gaven sporters aan dat ze vaak werden gemotiveerd om het maximale uit zichzelf te halen. Dit werd aanvankelijk gewaardeerd door een deel van de sporters. Zo komen de sporters erachter dat zij meer in hun mars hadden en doelen konden bereiken.

“Ik begon zelf recreatief. Al snel werd ik gezien en mocht ik naar de selectie. Eigenlijk heb ik het altijd leuk gevonden daar en ik leerde veel.”

“Erg motiverend. Wel druk allemaal, maar ben beter geworden.”

Andere sporters geven aan dat zij de trainingen loodzwaar vonden, maar begrip hadden voor de manier van trainen. Immers, het hoort naar hun mening bij topsport. Dit geldt niet voor iedereen. Sommige sporters geven aan dat zij door de prestatiedruk blessures kregen. Dit resulteerde in mindere prestaties waardoor de sporters minder plezier kregen in de gymnsport.

“Er werd geen rekening gehouden met blessures. Ik had een knieblessure maar er werd toch gevraagd om vijf keer over de Pegasus te springen. Ook als je aangaf dat het echt niet ging, werd je in een hoekje gezet met een

koelzak. Je mocht je ouders niet bellen. Zo werd ermee omgegaan. Verder was de groep ook heel afstandelijk. We mochten mensen niet feliciteren met bijvoorbeeld een knuffel. Het was een hele kille boel.”

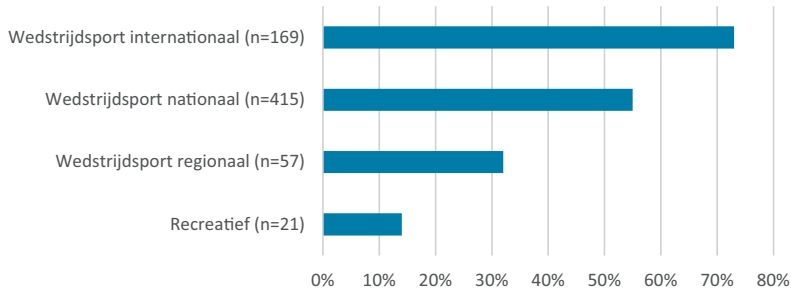
“Ik begon zelf recreatief. Al snel werd ik gezien en mocht ik naar de selectie. Eigenlijk heb ik het altijd leuk gevonden daar en ik leerde veel. Ik merkte wel dat dit de laatste paar jaren minder werd omdat ik geblesseerd was geraakt. Ik kreeg veel begeleiding van de fysio. Ik moest wel altijd in de zaal zijn om de dingen te doen die ik kon doen. Maar ik zat dan meer aan de kant om toe te kijken. Op een gegeven moment was dat demotiverend. Verder werd het voor mij allemaal best wel veel en heb ik besloten om te stoppen.”

6.3 Mate van voorkomend grensoverschrijdend gedrag

In deze paragraaf gaan we uitgebreid in op de mate van voorkomen van (de prevalentie) grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport, zoals de volwassen gymnsporters dat hebben aangegeven. In de vragenlijst zijn de grensoverschrijdende gedragingen gegroepeerd naar categorie, die weer uit een aantal specifieke gedragingen bestaan. De gymnsporters hebben per categorie antwoord gegeven en het is voorstelbaar dat een gymnsporter antwoord heeft gegeven op verschillende gedragingen in de onderscheiden thema's. In deze paragraaf presenteren we eerst een compleet overzicht van de prevalentie (ook naar niveau en discipline) en gaan daarna in op de specifieke gedragingen. Het blijkt dat in totaal 56 procent van de volwassen gymnsporters het laatste sportjaar een of meerdere ervaringen heeft gehad met grensoverschrijdend gedrag. De rest (44%) rapporteert geen ervaringen met grensoverschrijdend gedrag.

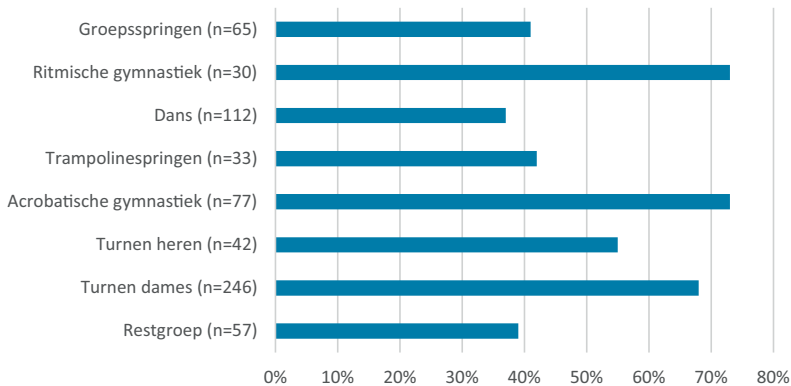
Een nadere analyse naar sportniveau laat zien dat hoe hoger het niveau, des te meer sporters ervaringen hebben met grensoverschrijdend gedrag. Bijna driekwart van de topsporters (op internationaal niveau) heeft hiermee te maken gehad in het laatste sportjaar. Dit verschilt significant met de andere niveaus. Ook het aandeel nationale wedstrijdssporters met vervelende ervaringen (55%) verschilt significant van de andere niveaus (figuur 6.6).⁴

Figuur 6.6 Percentage gymSPORTERS met vervelende ervaringen naar niveau (n=662)

Tot slot is nagegaan in welke mate grensoverschrijdend gedrag in de verschillende gymdisciplines wordt gerapporteerd. Uit onderstaand figuur blijkt dat bij het turnen dames, acrobatische gymnastiek en ritmische gymnastiek een relatief hoog aandeel van de sporters een of meerdere vervelende ervaringen heeft meegemaakt. Voor de disciplines turnen dames en acrobatische gymnastiek geldt dat dit verschil significant is ten opzichte van de disciplines dans, groepsspringen en de restgroep (figuur 6.7).

Figuur 6.7 Percentage gymSPORTERS met vervelende ervaringen naar discipline (n=662)

In de volgende paragrafen staan de specifieke grensoverschrijdende gedragingen die vallen in de volgende thema's:

- dwang, chantage of machtsmisbruik
- verbaal en fysiek geweld
- roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten
- seksueel geweld

6.4 Dwang, chantage of machtsmisbruik

Onder grensoverschrijdend gedrag vallen als eerste gedragingen die gaan over dwang, chantage of machtsmisbruik. De sporters moeten iets doen of laten wat zij niet willen. Er werd in totaal door 337 volwassengymsporters (51%) aangegeven dat ze een of meerdere vervelende ervaringen hebben meegemaakt op het gebied van dwang, chantage of machtsmisbruik.

6.4.1 Aard van de gedragingen

Onder de noemer dwang, chantage of machtsmisbruik vallen verschillende gedragingen waarvan de gymsporters konden aangeven of ze daar in hun laatste sportjaar mee te maken hebben gehad. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen ‘nooit’, ‘soms’ en ‘vaak’. Uit onderstaande tabel blijkt het moeten doortraineren bij blessures het meest genoemd. Een derde (33%) van de sporters heeft daar in het laatste sportjaar mee te maken gehad. Hierbij zijn ‘soms’ en ‘vaak’ bij elkaar genomen. Ongeveer een kwart heeft de ervaring dat hij/zij niet een eigen keuze mocht maken (28%) of geen mening mocht geven (24%). Vrijwel niemand heeft de ervaring om tegen de wil medicijnen of andere middelen te gebruiken (1%). Onder de noemer dwang, chantage of machtsmisbruik vallen nog meer gedragingen, zoals uit de tabel blijkt, die ook in de interviews aan de orde zijn gekomen of blijkt uit de toelichtingen die de gymsporters bij hun antwoorden hebben geschreven.

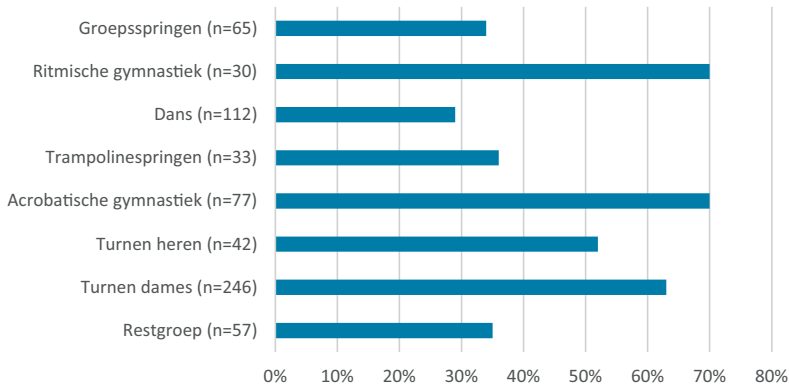
Tabel 6.1 Gedragingen van dwang, chantage of machtsmisbruik

Gedragingen	Nooit		Soms		Vaak	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ik moest doortraineren met blessure en/of pijn	425	67	144	23	61	10
Ik durfde bij de begeleiders niet mijn mening te geven of eigen keuzes te maken	455	73	130	21	41	7
Ik mocht mijn mening niet geven	480	76	109	17	43	7
Ik voelde me onder druk gezet om meer trainingen te maken dan ik aankon	483	76	123	19	26	4
Ik werd gestraft nadat ik een oefening niet of niet goed had uitgevoerd (bijvoorbeeld straftraining)	489	78	115	18	26	4
Ik had het gevoel dat ik geen privéleven meer had (mijn doen en laten en dagelijks leven werden gecontroleerd)	518	82	82	13	33	5

	Nooit		Soms		Vaak	
Gedragingen	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ik durfde in de groep mijn mening niet te geven of mijn eigen keuzes te maken	518	82	86	14	25	4
Ik voelde me gedwongen om gewicht te verliezen (bijvoorbeeld uithongeren of onthouden van maaltijden)	536	85	63	10	33	5
Ik voelde me gedwongen mijn medische informatie te delen	546	86	68	11	19	3
Ik werd geïsoleerd, ik voelde me alleen staan	558	88	54	9	19	3
Ik ben gechanteerd (ergens mee bedreigd om mij iets te laten doen of niet te doen)	580	92	38	6	14	2
Ik werd onder druk gezet om iets dat tijdens de training of wedstrijd gebeurd is, niet aan anderen te vertellen	591	94	27	4	13	2
Ik kreeg geen toestemming om medische hulp te zoeken	603	96	22	3	6	1
Ik werd beperkt door de trainer in het volgen van onderwijs	604	96	18	3	10	2
Ik voelde me onder druk gezet om bepaalde middelen/medicijnen niet te gebruiken	610	97	17	3	5	1
Anders	403	94	14	3	10	2
Ik voelde me onder druk gezet om bepaalde middelen/medicijnen te gebruiken	625	99	7	1	1	0

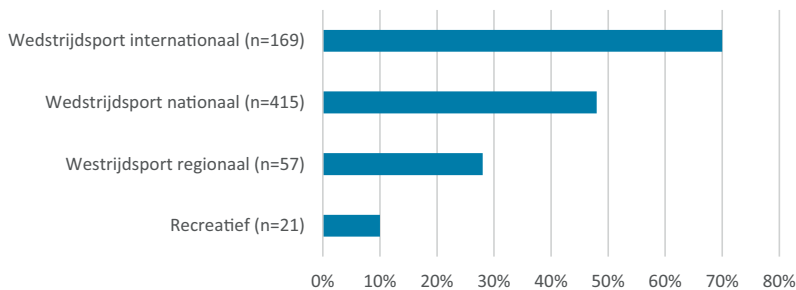
Vornoemde resultaten gaan over de gehele groep volwassen gymsporters. De gymnsport kent verschillende disciplines. We hebben gekeken in hoeverre het grensoverschrijdende gedrag verschilt naar discipline. In onderstaande figuur (6.8) is te zien dat de disciplines acrobatische gymnastiek (70%), ritmische gymnastiek (70%), turnen dames (63%) en turnen heren (52%) vaker een of meerdere vervelende ervaringen met dwang, chantage of machtsmisbruik hebben meegemaakt.

Figuur 6.8 Percentage gymsporters met vervelende ervaringen met dwang, chantage of machtsmisbruik naar discipline (n=662)

Naast de verschillende disciplines is het voorkomen van grensoverschrijdend gedrag, in casu dwang, chantage of machtsmisbruik, bepaald naar niveau (figuur 6.9). Op het niveau wedstrijd sport internationaal hebben de gymsporters vaker een vervelende ervaring meegemaakt, namelijk in zeventig procent van de gevallen. Iets minder dan de helft van de nationale wedstrijd sporters (48%) heeft vervelende ervaringen met dwang, chantage of machtsmisbruik meegemaakt.

Figuur 6.9 Percentage gymsporters met vervelende ervaringen met dwang, chantage of machtsmisbruik naar niveau (n=662)

De volwassen gymsporters hebben schriftelijk en mondeling nadere toelichtingen gegeven en voorbeelden genoemd van dwang, chantage of machtsmisbruik. Over het doortrainen bij blessures zegt een gymsporter bijvoorbeeld:

“Bij binnenkomst kon ik al zien of het een goede of slechte training ging worden. Heel vaak veel geschreeuw, veel fysiek zware trainingen, er werd gewoon te weinig geluisterd naar turnsters. Ook bij blessures, ook al had ik

pijn, ik moest door. Ook niet kijken naar mijn kwaliteiten, sommige dingen kon ik niet, moest ik wel doen. 32 uur per week mijn top.”

Sommige trainers waardeerden het niet als de gymSPORTERS een eigen mening gaven:

“Een medeturnster had een heftige blessure, maar ze moest wel springen ondanks dat de kans groot was dat dit niet goed zou gaan. Ik was de enige turnster die haar aanmoedigde. Hier werd ik op aangesproken. Dat we niet in een speeltuin zijn. Het was duidelijk dat je individueel daar bent. Medelijden werd niet in dank afgenomen. Het is heel erg een taboe om te knuffelen en leuk te gaan doen als er iets is. Het is een harde wereld. Het werd niet gewaardeerd toen ik tegen dat meisje zei: ‘Koppie op.’ Ik kon dat goed hebben, maar kan het niet vergeten. Op dat moment was het: mond houden, incasseren en doortraineren.”

Verder komt uit de opmerkingen naar voren dat fysieke pijn een reden was voor de trainer om een bepaalde gymSPORTER links te laten liggen. De trainer vond dat de sporter zich aanstelde.

“Toen ik turnde had ik niet in de gaten wat er gebeurde. Ik viel van de balk... bloedde ook... huilen, moest weer de balk op... Trainster stond met de rug naar me toe totdat ik de oefening afdeed. Er werd best veel gehuild. Dan werd je naar de kleedkamer gestuurd en kom maar weer terug als je weer normaal doet.”

Ook worden fysieke pijnen genegeerd waardoor blessures een chronisch karakter kregen. Zo heeft een van de gymSPORTERS een blessure en trainde ermee door. Later waren er drie operaties nodig om het te herstellen. Verschillende gymSPORTERS omschrijven de trainingsmethoden als spartaans en streng.

“Het is soms wel streng. Maar ik denk dat dat ook wel nodig is als je op een bepaald niveau traint. Maar er is plaats voor lachen en gezelligheid. Ik denk dat het een goede balans is.”

“Ik heb over het algemeen fijne ervaringen gehad. Wel een wat mindere band gehad met een trainster. Ben ik ook overheen gekomen. Ze was heel streng en misschien te hard voor mijn leeftijd (10 jaar). Dan komen dingen

misschien harder aan dan ze misschien bedoelde. Nogmaals, het is wel een topsport, dus je moet dit wel accepteren als je hierin zit.”

Uit veel opmerkingen in de vragenlijst, maar ook tijdens de interviews is naar voren gekomen dat de gedragingen van de trainer ten tijde van hun sportperiode niet als dwang, chantage of machtsmisbruik werd ervaren. Eerder het tegendeel is het geval, het was normaal en hoorde erbij. Pas later, vaak als ze de gymnsport hebben verlaten, realiseren ze zich dat het grensoverschrijdend gedrag was.

“Op dat moment lijkt het heel erg normaal. Je wordt gewoon helemaal ‘gebrainwashed’. Nu ik eruit ben en ik kijk erop terug, denk ik, het is echt niet normaal. Ik heb mezelf ook een tijd de schuld gegeven. Ik had er wat tegen moeten doen. Maar op dat moment was het heel normaal. Achteraf pas besepte ik dat het niet kon.”

Sommige trainers hebben zich intensief bemoeid met de voeding en het dieet van de gymnsporters. Zo werden de sporters gecontroleerd op hun gewicht en dieet. In het geval dat de trainer niet tevreden was, liet hij/zij dat aan de sporters weten met vervelende en kwetsende opmerkingen. Andere betrokkenen, zoals diëtisten, die hiervan op de hoogte waren, grepen dan niet in.

“Ik denk dat het vooral bij mij iets was op hogere leeftijd. Wij hadden wel echt begeleiding. Er was een diëtiste elke maand die je gewicht, lengte en vetpercentage bij hield. Ik was altijd een beetje de zwaardere van de groep. Ik voelde wel druk om goed te eten. Ook voor mijn eigen belang. Ik kreeg wel vaak feedback dat het nog minder moest. Er waren verschillende diëten die je moest volgen. Je hoorde ook van trainers dat je er niet goed uitzag. Hierdoor kon wel je zelfverzekerdheid omlaaggaan. Zeker in de puberteit. Voor mij was het ook in combinatie met blessures. Ik denk dat diëtisten wel een rol kunnen spelen doordat ze het anders aanpakken. Bijvoorbeeld niet met de trainers bespreken. Ze zeggen dan wel op nationale stages dat ze niet kijken naar wat er op je bord ligt, maar dat doen ze wel. Ze kijken wat er op je bord ligt. Als het niet goed is, weet je het snel genoeg.”

6.4.2 Veroorzakers vervelende ervaring

Bij het thema ‘dwang, chantage of machtsmisbruik’ konden de gymnsporters aangeven wie dat grensoverschrijdende gedrag veroorzaakte. Door 107 gymnsporters is genoemd wie de belangrijkste persoon was die ze de vervelende ervaring(en)

heeft aangedaan. Deze personen staan naar functie hieronder vermeld. De grootste groep plegers van het grensoverschrijdende gedrag zijn (assistent-) trainers.

Onder de noemer 'overige' zijn verschillende antwoorden ingevuld. De plegers waren onder meer ouders en fysiotherapeuten.

Tabel 6.2 Veroorzaker grensoverschrijdend gedrag (n=107)

Pleger vervelende ervaring	Aantal	Percentage
Trainer of assistent-trainer	86	80%
Overige	11	10%
Trainer van een andere vereniging	3	3%
Bestuurslid van de bond	3	3%
Jurylid	2	2%
Medesporter	1	1%
Clubbestuurder of verenigingsmanager	1	1%
Totaal	107	100%

In de toelichtingen worden voorbeelden genoemd waaruit blijkt dat trainers door hun houding en gedrag de gymsporters 'dwingen' tot doortraining bij blessures. De prestatie stond centraal.

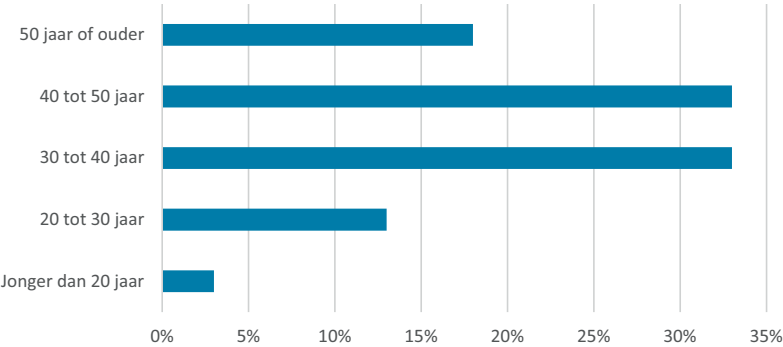
"Troostende teamgenootje kreeg op haar kop. 'Was mijn probleem', zei de trainster. De trainster was heel pittig. Zelf had ze nooit geturnd, was erin gerold. Mijn vriendin valt hard op de betonnen vloer. Kruisband gescheurd... Zij moest de training afmaken...'Met je armen', zei de trainster dan."

"Ik moest tijdens de training op de brug een kommetje doen. Maar ik ving hem nogal hol op. Toen heeft mijn trainster mij dat nog een half uur laten doen. De volgende ochtend kon ik niet meer mijn rug hol of bol maken."

Uit voornoemde citaten blijkt het te gaan om trainsters die in verband worden gebracht met het grensoverschrijdende gedrag. Dat is geen toeval, want uit de antwoorden van de gymsporters blijkt dat meer dan de helft van de plegers (58%) vrouw is, de rest is man. Dit komt niet overeen met de gegevens die de KNGU heeft over trainers. Daaruit blijkt dat 86 procent vrouw is. De gemiddelde leeftijd van alle plegers is 39 jaar. In onderstaande figuur staat de verdeling naar de verschillende

leeftijdscategorieën. Goed om hierbij op te merken is dat de leeftijd is geschat door de gymsporters.

Figuur 6.10 Leeftijd pleger (n=92)

Meer dan de helft van de gymsporters (58%) geeft aan dat ze zeker weten dat de pleger meer slachtoffers heeft gemaakt. Een kwart (25%) geeft aan dat ze vermoeden dat de pleger meer slachtoffers heeft gemaakt en een achtste (12%) weet dit niet. Vijf procent van de gymsporters is er zeker van dat ze het enige slachtoffer zijn van deze pleger.

6.4.3 Ondernomen acties

Aan de sporters is vervolgens gevraagd of en zo ja, wat zij hebben gedaan na de vervelende ervaringen. Iets meer dan 80 procent onderneemt actie, de rest niet (tabel 6.3).⁵

Tabel 6.3 Actie na vervelende ervaring(en) (n=120)

Ondernomen actie	Aantal	Percentage
Actie ondernomen	97	81%
Geen actie ondernomen	23	19%
Totaal	120	100%

Meer dan de helft van de gymsporters, die actie heeft ondernomen, vertelt het voorval aan zijn of haar ouders (60%; tabel 6.4). De op een na grootste groep (52%) bestaat uit gymsporters die het hebben gedeeld met een medesporter. Ruim een kwart (27%) heeft het voorval aan een vriend verteld. In veel mindere mate, het zijn uitzonderingen, betrekken de sporters officiële instanties erbij om hun ervaringen aanhangig te maken.

Tabel 6.4 Actie na vervelende ervaring(en) (n=97)

Ondernomen actie	Aantal	Percentage
Het voorval verteld aan mijn ouders	58	60%
Het voorval aan een medesporter verteld	50	52%
Het voorval aan een vriend(in) verteld	32	33%
Een melding/klacht/signaal ingediend bij de vertrouwens-contactpersoon van de vereniging	12	12%
Het voorval verteld aan een andere instantie (maatschappelijk werk, huisarts)	12	12%
Het voorval verteld aan mijn partner	9	9%
Een melding/klacht/signaal ingediend bij de vertrouwens-contactpersoon van de KNGU	6	6%
Een melding gedaan bij het Vertrouwenspunt Sport (NOC*NSF)/ Centrum Veilige Sport Nederland	2	2%
Aangifte gedaan bij het Instituut Sportrechtsspraak	2	2%
Aangifte gedaan bij de politie	0	2%
Totaal	183	-

Gymsporters die niets hebben gedaan of geen melding hebben gemaakt bij de geëigende instanties geven hier verschillende redenen voor. Ze dachten dat wat er gebeurde normaal was, dat het niet als erg genoeg voelde, ze dachten dat ze niet goed genoeg waren of dat ze niet het zelfvertrouwen hadden om er tegenin te gaan, zo blijkt uit de geschreven toelichtingen en interviews. De rode draad is dat er volgens de gymsporters een angstcultuur heerste waar de trainer het op veel fronten voor het zeggen had en waartegen de gymsporters niet in durfden te gaan. Bij het beschrijven van het grensoverschrijdende gedrag, veroorzaakt door met name trainers, waren en zijn er ook 'goede' trainers, die wel oog hebben voor het fysieke en mentale welzijn van de gymsporters.

“Die angstcultuur. Het was nooit goed genoeg. Het moest altijd meer. Ik ging heel erg twijfelen aan mezelf. Hij kijkt en het moet goed. De angst van het moeten presteren.”

“Maar dat ik mezelf aan het pijnigen was, heb ik pas een jaar daarna durven vertellen. Ook dat ik dacht dat ik dom was heb ik pas een paar maanden

daarna durven vertellen. Dat ze me ook echt dom noemden en zo. Dus van dat soort dingen.”

“Ik durfde zelf niet te zeggen dat ik pijn had... hooguit voor iemand anders. Bang om niet geloofd te worden of reactie te krijgen dat je toch moet doorgaan. Ik heb mijn pols gebroken met balk... ik voelde dat en toch moest ik wel dingen doen, van mezelf. Als kind kun je niet goed inschatten. Ik herinner me dat ik daar stond met zere arm en toch doorging met de oefening, omdat de trainsters dat zeiden.”

“Het ging dan niet zozeer om de prestaties maar om een bepaald commitment. En het maken van bepaalde keuzes. Ik vond het bijvoorbeeld belangrijk om me op sociaal en maatschappelijk gebied ook verder te ontwikkelen. Werk vond ik ook interessant om toch wel bepaalde werkervaring op te doen voor het geval dat. Dit werd niet in dank afgenomen. Ik moest er gewoon voor zorgen dat ik er was. En zorgen dat ik presteerde en dat als je er niet vol voor ging dan zeiden ze dat ze voor iemand anders zouden kiezen.”

6.5 Psychisch, verbaal of fysiek geweld

Er vallen verschillende onderwerpen onder psychisch, verbaal of fysiek geweld, zoals intimideren en kleineren of lichamelijke mishandeling. In totaal hebben 213 gymsporters (32%) aangegeven dat ze ervaringen hebben gehad met verbaal of fysiek geweld. De genoemde vormen van psychisch, verbaal en fysiek geweld zijn in onderstaande tabel vermeld.

6.5.1 Aard van de gedragingen

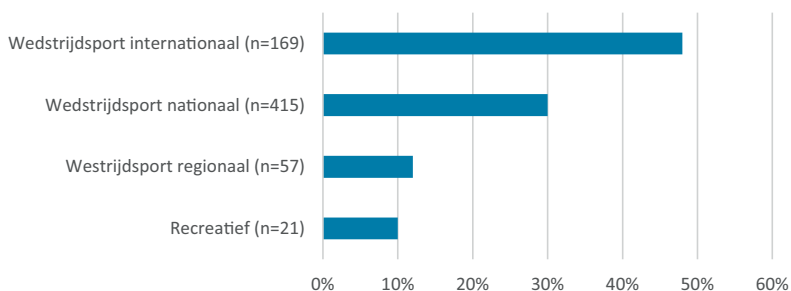
Ongeveer een kwart van de gymsporters (24%) zegt het afgelopen sportjaar genegeerd te zijn (tabel 6.5). Hierbij zijn – zoals eerder gesteld – de antwoordmogelijkheden ‘soms’ en ‘vaak’ bij elkaar genomen. Een op de vijf sporters voelt zich vernederd en/of geïntimideerd. Niet-vangen tijdens een oefening, kleineren of schelden komen voor, maar in mindere mate. Fysiek geweld komt op een uitzondering na niet voor. Het grootste deel van de gymsporters heeft bij de antwoordcategorie ‘anders’ ingevuld dat er nooit sprake was van verbaal of fysiek geweld.

Tabel 6.5 Gedragingen van psychisch, verbaal of fysiek geweld

Gedragingen	Nooit		Soms		Vaak	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
De trainer negeerde me	454	77	104	18	35	6
Ik voelde me vernederd en/of geïntimideerd	476	80	87	15	31	5
Ik werd niet gevangen bij het uitvoeren van een element terwijl ik daar wel om had gevraagd	512	86	66	11	14	2
Ik werd gekleineerd	514	87	57	10	22	4
De groep negeerde me, ik voelde me alleen staan	523	88	61	10	9	2
Ik werd uitgescholden	543	91	43	7	9	2
Ik werd agressief behandeld (slaan, schoppen, bijten of verwonden met een voorwerp)	588	99	5	1	0	0
Anders	403	98	2	0	8	2

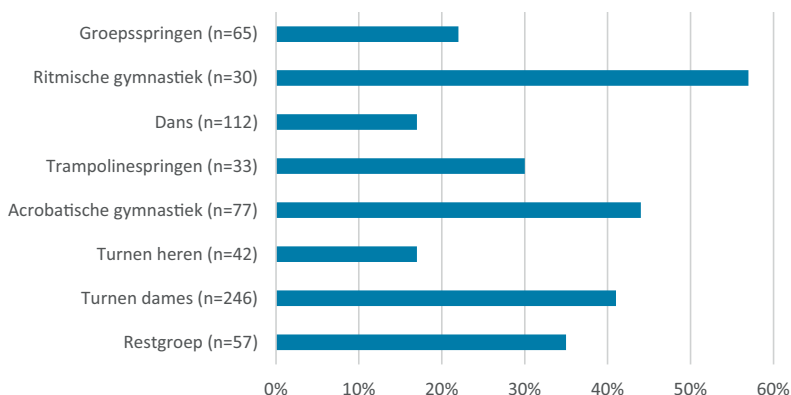
In de volgende figuur zijn de vervelende ervaringen met verbaal en/of fysiek geweld naar niveau weergegeven. De tendens is dat naarmate het niveau toeneemt, het aandeel wedstrijdssporters met vervelende ervaringen met psychisch, verbaal of fysiek geweld stijgt. Bijna de helft van de internationale wedstrijdssporters (48%) heeft het afgelopen sportjaar te maken gehad met psychisch, verbaal of fysiek geweld (figuur 6.11). De andere sportniveaus hebben minder vaak een vervelende ervaring meegemaakt.

Figuur 6.11 Percentage gymssporters met vervelende ervaringen met psychisch, verbaal of fysiek geweld naar niveau (*n*=662)

In figuur 6.12 is te zien dat het aandeel wedstrijdssporters met vervelende ervaringen met psychisch, verbaal of fysiek geweld vooral actief is in de discipline ritmische gymnastiek (57%), gevolgd door acrobatische gymnastiek (44%) en turnen dames (41%).

Figuur 6.12 Percentage gymsporters met vervelende ervaringen met psychisch, verbaal of fysiek geweld naar discipline (n=662)

Ook uit de interviews en geschreven toelichtingen door de gymsporters blijkt dat negeren een bekend probleem is. Negeren door de trainer gebeurt bijvoorbeeld als een sporter een oefening niet goed uitvoert of juist een oefening niet durft uit te voeren.

“Niet op de manier van fysiek geweld, maar meer als in negeren. Of die trainer wil niet meer met je praten. Er waren ook wel wat boze opmerkingen. Maar voornamelijk negeren en weglopen. Dat was niet altijd even fijn. Je denkt toch wel, had ik het dan maar wel gedaan.”

Het negeren kunnen de gymsporters als vernederend ervaren. Ook ervaren ze het als vernederend om voor het zicht van de hele groep voor schut te worden gezet.

“Het voelt vanuit hiërarchie, zo wordt het gebracht. Zo van ‘dit ga je doen, en als je dit niet doet dan geven we je gewoon minder aandacht’. Aandacht is heel belangrijk in de turnsport. Op het moment dat een trainer niet naar je kijkt of wegloopt als je een oefening doet. Dan voel je je op dat moment vernederd.”

“Ze kon vernederend overkomen in plaats van coachend. In mijn ogen vernederend qua opmerkingen. Er werd niet gescholden, maar meer voor paal gezet. ‘Kom maar even naar voren om te laten zien hoe het niet moet.’ Of: ‘Ga maar achterin staan want mensen zonder potentie geef ik geen aandacht.’”

Verbaal geweld in de vorm van schreeuwen en uitschelden is in verschillende contexten genoemd. Een sporter die een oefening niet goed doet, niet durft, huilt tijdens het rekken, valt tijdens een oefening of in de ogen van de trainer dik of dom is. Hieronder volgen verschillende citaten die dit illustreren. De gesprekken met de sporters maken duidelijk dat de impact op de sporters groot was.

“Het ging al echt spartaans, maar toen ik de pismaal was, werd het alleen maar erger. Ik werd dom genoemd. En dat ik het vwo niet zou halen. Ze vroeg ook elke keer of ik mijn eerste onvoldoende al had gehad. Ik heb ook een hele tijd gedacht dat ik echt dom was. Je bent heel beïnvloedbaar rond die leeftijd. Je gaat geloven wat ze zeggen.”

“Als een turnster viel, schreeuwde J dat ze moest opstaan. Ze deed erg kinderachtig. Pijn is fijn, bloed is goed en trainen moet. Dit was haar motto.”

“Je kreeg wel eens te horen dat ze te dik waren. Ik heb dat nooit gehoord, maar tegen andere meisjes werd dat wel eens gezegd.”

Bij de gymporters was er ten tijde van het mentale geweld onbegrip voor de houding van de trainer. Hoewel een enkeling zegt dat schreeuwen en schelden er een ‘beetje bij hoort’, zeggen de meesten dat het als erg onplezierig werd ervaren, temeer omdat zij hard hun best deden om het goed te doen.

“Bij acro was het meer negeren, ik besteed geen aandacht aan jou. Dat was echt niet leuk. Alles doe je eraan om mee te doen, door de pijn heen gaan bijvoorbeeld en dan word je genegeerd.”

6.5.2 Plegers geweld

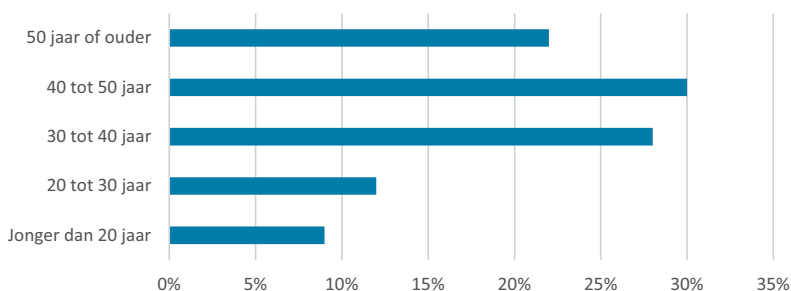
In tabel 6.6 is weergegeven wie de belangrijkste pleger was van het geweld. Uit bovenstaande voorbeelden blijkt al dat dit de trainer is (82%). Andere personen worden wel genoemd, maar in veel mindere mate.

Tabel 6.6 Pleger psychisch, verbaal en fysiek geweld (n=103)

Pleger	Aantal	Percentage
Trainer of assistent-trainer	84	82%
Overige	7	7%
Trainer van een andere vereniging	6	6%
Medesporter	5	5%
Jurylid	1	1%
Totaal	103	100%

De grootste groep plegers zijn vrouwen (61%) en de kleinste groep bestaat uit mannen (39%). De plegers van deze vervelende ervaringen zijn verdeeld in leeftijdsgroepen van jonger dan 20 jaar (9%), 20 tot 30 jaar (12%), 30 tot 40 jaar (28%), 40 tot 50 jaar (30%) en 50 jaar of ouder (22%). De gemiddelde leeftijd van de plegers is 38,3 jaar.

Figuur 6.13 Leeftijd van de pleger (n=93)

Ongeveer twee derde van de gymsporters (62%) geeft aan dat ze zeker weten dat de pleger nog meer slachtoffers heeft gemaakt en een kwart (24%) vermoedt dat. Een klein deel (6%) denkt dat hij/zij het enige slachtoffer is van deze pleger.

6.5.3 Ondernomen acties

Ruim tachtig procent onderneemt actie na het meemaken van de incidenten. Een op de zes gymsporters heeft geen actie ondernomen (tabel 6.7).

Tabel 6.7. Ondernomen acties (n=112)

	Aantal	Percentage
Actie ondernomen	93	83%
Geen actie ondernomen	19	17%
Totaal	112	100%

Een groot deel van de gymsporters (70%) vertelde het voorval aan zijn of haar ouders en 45 procent aan een medesporter (tabel 6.8). Een kwart van de gymsporters heeft het aan een vriend(in) verteld. Er is een melding gedaan bij de vertrouwenspersoon van de vereniging of het voorval is verteld aan een andere instantie, beide ongeveer tien procent. Er zijn nauwelijks meldingen gedaan bij instanties, zoals KNGU, NOC*NSF/Centrum Veilige Sport Nederland of aangifte gedaan bij Instituut Sportrechtsspraak en politie.

Tabel 6.8 Ondernomen acties (n=93)

	Aantal	Percentage
Het voorval verteld aan mijn ouders	65	70%
Het voorval aan een medesporter verteld	42	45%
Het voorval aan een vriend(in) verteld	25	27%
Een melding/klacht/signaal ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de vereniging	11	12%
Het voorval verteld aan een andere instantie (maatschappelijk werk, huisarts)	8	9%
Het voorval verteld aan mijn partner	6	6%
Een melding/klacht/signaal ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de KNGU	6	6%
Een melding gedaan bij het Vertrouwenspunt Sport (NOC*NSF)/ Centrum Veilige Sport Nederland	1	1%
Aangifte gedaan bij het Instituut Sportrechtsspraak	0	0%
Aangifte gedaan bij de politie	0	0%
Totaal	164	-

Zeventien procent van de sporters geeft aan niets te hebben gedaan na het ervaren van psychisch, verbaal of fysiek geweld. De voornaamste reden voor gymsporters om niets te doen, is dat ze dachten dat het erbij hoorde, zo blijkt uit de toelich-

tingen en interviews. De sporters, met name op jonge leeftijd, zijn in die overtuiging gesterkt omdat de hele gymomgeving dat normaal leek te vinden, inclusief de ouders.

“Hoogopgeleide ouders zaten er... vonden dat prima... ga daar niet aan twijfelen... ouders waren directeur, orthopedagoog, iemand uit het bankwezen. Wie ben ik dan als veertienjarige jongen om daar dan aan te twijfelen?”

Ook zeggen gymsporters dat ze het toentertijd niet ernstig genoeg vonden. Anderen tilden niet zo zwaar aan de opmerkingen.

“Ik heb geen kwade gevoelens naar de trainer. Hij was veeleisend, ik wilde hem tevredenstellen. Beetje denigrerend deed hij, haalde mijn zelfvertrouwen omlaag, als ik iets niet durfde: ‘Ben je een mietje?’ Zo ging het bij ons wel, was de algemene manier van training. Ik vind het niet per se erg, deden we als mannen onderling ook. Soms waren er dingen waar ik mee heb gezeten. Een keer had ik erg mijn best gedaan en niet de finale gehaald, toen zei de trainer dat ik beter mijn best had moeten doen.”

Naast de groep sporters die dacht dat het mentale geweld bij de (top)sport hoorde en dat ze dat maar moesten accepteren, is er ook een groep die zich op dat moment wel bewust was van het grensoverschrijdende gedrag van met name de trainers. De sporters durfden echter niets te zeggen uit angst voor de consequenties voor hun positie in de groep en/of verdere carrière.

“Trainster is ook nog jurylid binnen zelfde regio. Heel vervelend. Ze zei: ‘Ik weet precies waar ik je op kan pakken en dat doe ik ook.’”

6.6 Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten

Er vallen verschillende onderwerpen onder deze categorie grensoverschrijdende gedragingen. In vergelijking met de eerder behandelde vormen van grensoverschrijdend gedrag maken minder sporters melding van het slachtofferschap van roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten.

In totaal hebben 133 gymsporters (20%) aangegeven hier het afgelopen sportjaar mee te maken hebben gehad.

6.6.1 Genoemde vormen

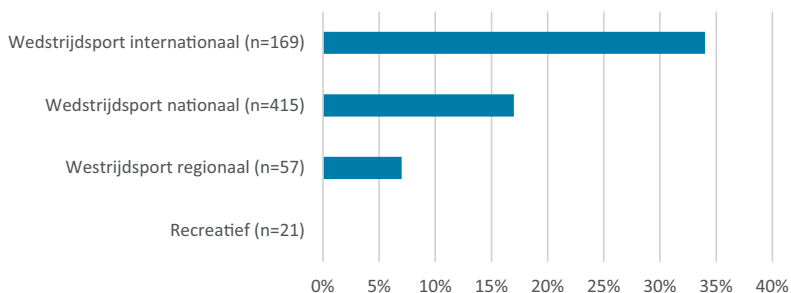
Wat betreft de verschillende vormen heeft ruwweg tien procent te maken gehad met roddelen, geen hulp krijgen wanneer ze dat nodig hadden, buiten gesloten zijn, voor schut gezet en beledigende opmerkingen (tabel 6.9). Pesten is minder vaak genoemd.

Tabel 6.9 Gedragingen van roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten

	Nooit		Soms		Vaak	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Er werd over mij geroddeld (ook via social media)	497	87	54	9	18	3
Ik kreeg geen hulp als ik iets niet kon, wist, begreep of als ik iets verkeerd had gedaan of gezegd	508	89	45	8	15	3
Ik werd buitengesloten als ik niet deed wat de ander wilde	516	90	44	8	11	2
Ik voelde me voor schut gezet ten overstaan van de groep (bijvoorbeeld bij het wege)	516	91	41	7	13	2
Er werden beledigende en kwetsende opmerkingen gemaakt over mijn uiterlijk, geslacht, seksuele voorkeur, geloof en of afkomst	521	91	39	7	10	2
Ik werd gepest/getreiterd (ook via social media)	541	96	19	3	6	1
Anders	379	99	1	0	2	1

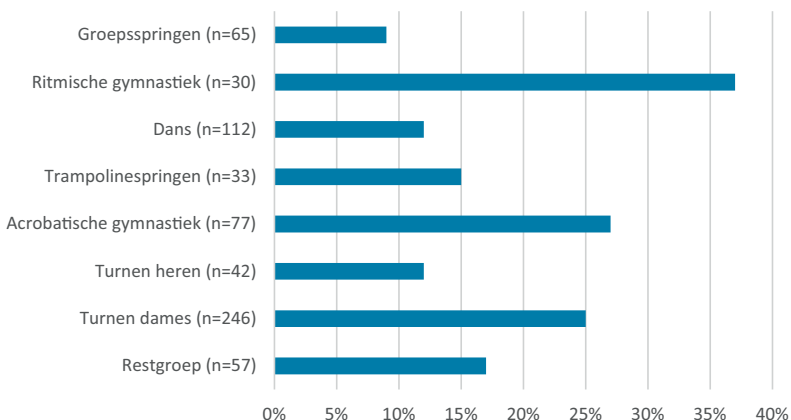
De verschillende vormen van roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten zijn in onderstaand figuur verdeeld naar niveau. Op topniveau (wedstrijdsport internationaal) hebben de gymsporters de meeste vervelende ervaringen meegemaakt, namelijk 34 procent. Dit verschilt significant met de andere sportniveaus, die minder vaak te maken hebben gehad met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten. De verschillen tussen recreatieve, regionale en nationale wedstrijdporters (zie figuur 6.14) blijken bij nadere analyse niet significant.

Figuur 6.14 Percentage gymsporters met vervelende ervaringen met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten naar niveau (n=662)

In het onderstaande figuur is de verdeling per discipline weergegeven. Het blijkt (let op: het gaat om relatief lage aantallen) dat in de discipline ritmische gymnastiek (37%) het meest een of meerdere vervelende ervaringen met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten zijn meegemaakt. Dit is significant hoger dan het aandeel groepsspringers (9%) dat het afgelopen sportjaar met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten te maken kreeg. Uit een nadere analyse blijkt dat de verschillen tussen de andere disciplines niet significant zijn.

Figuur 6.15 Percentage gymsporters met vervelende ervaringen met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten naar discipline (n=662)

Ook hebben veel vervelende ervaringen met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten bij de gymnsport raakvlakken met de kwaliteit van de relaties tussen gymnsporters en trainers en de prestaties die de gymnsporters behalen, blijkt uit de interviews. Zo worden sporters buitengesloten wanneer zij minder presteren, soms zelfs zonder reden. De volgende uitspraken zijn hierover gedaan:

“De grote omslag voor ons was dat [...] op een toernooi in Duitsland, zij alleen bij de hulptrainer was. Alleen. Ze was niet meer bij [...]. Ze vertelde dat ze was weggestuurd.”

“Ja, ik herken dat wel. Dat onderscheid tussen goede en slechtere turnsters. Heb wel gezien waar de prioriteiten lagen. Die lagen bij degene die de prestaties mee naar huis namen.”

Sommige sporters zijn geweerd uit de gymnsport wanneer zij niet presteerden naar verwachting van de trainers, terwijl anderen dit niet ondervinden bij gelijke gevallen.

“De beste turnsters kregen bepaalde privileges. A hoefde dan geen kwalificatiewedstrijden te doen. Ik kom ze nog wel eens tegen.”

Bovenstaande uitspraken van de gymnsporters impliceert een voorttrekkingsrol voor bepaalde figuren in de gymnsport, wat lijkt op samenzwering van bepaalde figuren. Volgens een sporter zijn politieke keuzes niet afwezig in de gymnsport. Ook waren er andere ouders en sporters die meededen met politieke spelletjes. Daarnaast probeerden sommige trainers andere ouders bij hun politieke keuzes te trekken.

“Het zijn steeds politieke spelletjes.”

“Hij begon ook te stoken tussen de ouders. Ouders tegen elkaar uitspelen.”

Hierdoor wantrouw(d)en de sporters elkaar onderling. Zo werden bepaalde verhalen niet gedeeld met bepaalde sporters die dichterbij de trainer stonden dan anderen. De angst dat ze het doorvertelden aan de trainer was aanwezig. De sporters vreesden dat zij of hun ouders werden geweerd van de vereniging waar zij sportten.

6.6.2 Plegers Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten

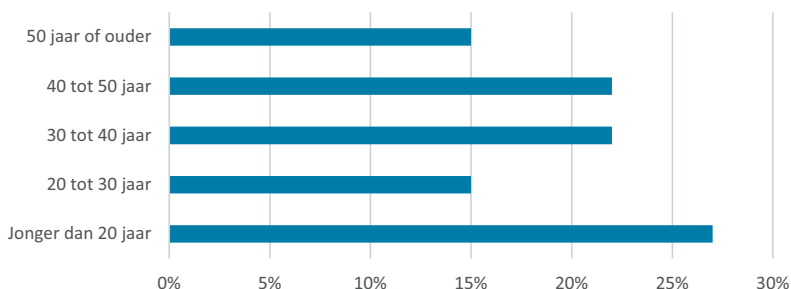
Uit de tabel hieronder blijken de trainers de grootste groep die dergelijk gedrag heeft vertoond naar de gymnsporters, echter de groep medesporters is in vergelijking met de andere vormen van grensoverschrijdend gedrag een stuk groter (25%).

Tabel 6.9 Plegers Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten (n=81)

	Aantal	Percentage
Trainer of assistent-trainer	48	59%
Medesporter	20	25%
Overige	7	9%
Trainer van andere vereniging	4	5%
Bestuurslid van de bond	2	2%
Totaal	81	100%

Vrouwen zijn het meest aangemerkt als pleger (72%). De gemiddelde leeftijd is 32,4 jaar. Wat betreft de leeftijdsverdeling is te zien dat een relatief grote groep in de leeftijd tot 30 jaar zit (figuur 16).

Figuur 6.16 Leeftijd van de pleger (n=74)

Ruim twee vijfde van de gymsporters (42%) is van mening dat de pleger die de vervelende ervaring veroorzaakte nog meer slachtoffers heeft gemaakt. Ongeveer een derde (32%) vermoedt dat de pleger nog meer slachtoffers heeft gemaakt en bijna een kwart (23%) weet niet of de pleger nog meer slachtoffers heeft gemaakt. Vier procent zegt met zekerheid het enige slachtoffer van de pleger te zijn.

6.6.3 Ondernomen acties

Bijna 80 procent heeft actie ondernomen na het meemaken van het grensoverschrijdende gedrag (tabel 6.10).

Tabel 6.10 Ondernomen acties (n=94)

Ondernomen actie	Aantal	Percentage
Actie ondernomen	74	79%
Geen actie ondernomen	20	21%
Totaal	94	100%

Iets meer dan de helft van de gymsporters vertelt over het voorval aan zijn of haar ouders (54%), aan een medesporter (41%) of aan een vriend(in) (35%; tabel 6.11). Enkele gymsporters hebben aangegeven dat ze een melding hebben gedaan bij de vertrouwenscontactpersoon van de vereniging of het voorval hebben verteld aan hun partner. Meldingen bij officiële instanties komen (bijna) niet voor. Ruim twintig procent zegt niets te hebben gedaan met hun ervaringen met het grensoverschrijdende gedrag.

Tabel 6.11. Ondernomen acties (n=74)

Ondernomen actie	Aantal	Percentage
Het voorval verteld aan mijn ouders	40	54%
Het voorval aan een medesporter verteld	30	41%
Het voorval aan een vriend(in) verteld	26	35%
Een melding/klacht/signaal ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de vereniging	7	9%
Het voorval verteld aan mijn partner	7	9%
Het voorval verteld aan een andere instantie (maatschappelijk werk, huisarts)	5	7%
Een melding gedaan bij het Vertrouwenspunt Sport (NOC*NSF)/ Centrum Veilige Sport Nederland	1	1%
Een melding/klacht/signaal ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de KNGU	0	0%
Aangifte gedaan bij het Instituut Sportrechtsspraak	0	0%
Aangifte gedaan bij de politie	0	0%
Totaal	116	-

In het bovenstaande is weergegeven dat een vijfde van de gymsporters (21%) niets heeft gedaan. De voornaamste redenen die naar voren komen in de toelichting zijn dat ze niets durfden te doen of dat ze dachten dat het normaal was. “Het was niet

iets waar ik wat aan kon doen, het waren gewoon onaardige personen”, aldus een gymsporster. Ook waren er die aangaven het niet te durven melden. Uit de interviews is naar voren gekomen dat de gymsporsters bang waren voor de gevolgen van hun melding voor roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten. Ze voelden zich niet veilig genoeg om het erover te hebben.

“De ouders wisten eigenlijk niet veel. Ik durfde er niet over te praten. Want ik had zoiets dat als ik dat tegen mijn ouders zou zeggen dan zou mijn moeder meteen naar de trainsters toe gaan. Maar op de trainingen, als mijn moeder er niet is, word ik dan aangepakt. Dus ik verzwegg heel veel dingen. Ik wilde het allemaal niet erger maken.”

Het is kansloos om iets tegen sociale media-opmerkingen te doen. De gymsporsters waren bang om buitengesloten te worden wanneer ze een actie zouden ondernemen.

Andere antwoorden dan in het bovenstaande vermeld, zijn dat ze het voorval hebben besproken met de trainer of het bestuur van de vereniging, het met een mentale coach of fysiotherapeut besproken hebben of dat ze een evaluatieformulier naar waarheid hebben ingevuld.

6.7 Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Tot slot behandelen we in deze paragraaf het onderwerp seksueel grensoverschrijdend gedrag, dat ook weer uit diverse gedragingen bestaat. In totaal hebben 48 gymsporsters (7%) hiermee te maken gehad.

6.7.1 Genoemde vormen

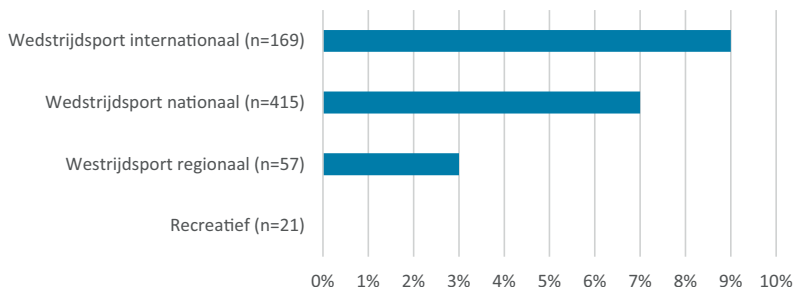
Onder seksueel grensoverschrijdend gedrag vallen verschillende gedragingen met als gemeenschappelijk kenmerk dat ze seksueel van aard zijn. Deze gedragingen variëren van het maken van ongepaste opmerkingen tot seksuele aanrakingen. In totaal heeft zeven procent van de gymsporsters aangegeven dat ze een ervaring hebben meegemaakt op het gebied van seksueel gedrag. De genoemde vormen van seksueel gedrag staan in onderstaande tabel vermeld. De meest genoemde gedraging betreft het zich ongemakkelijk voelen bij bepaalde aanrakingen. In totaal is dat zes procent. Andere vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag komen niet of nauwelijks voor.

Tabel 6.12 Seksueel grensoverschrijdend gedrag

	Nooit		Soms		Vaak	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ik voelde me ongemakkelijk bij bepaalde aanrakingen	524	94%	29	5%	5	1%
Er werden seksuele opmerkingen naar mij gemaakt (zoals "Wat heb jij lekkere billen!")	537	96%	20	4%	3	1%
Ik werd tegen mijn wil aangeraakt op intieme plekken zoals mijn borsten en billen (bijvoorbeeld bij het verlaten van de mat)	548	98%	10	2%	0	0%
Ik ben seksueel aangeraakt terwijl ik dat niet wilde (bijvoorbeeld knuffelen, zoenen, aanraken, betasten of beetpakken)	551	98%	7	1%	2	0%
Ik werd seksueel lastiggevalen via WhatsApp, Instagram of een andere vorm van sociale media	552	99%	5	1%	1	0%
Ik werd grensoverschrijdend geconfronteerd met iemands geslachtsdelen	551	99%	4	1%	0	0%
Ik ben grensoverschrijdend gefotografeerd/ gefilmd (bijvoorbeeld inzoomen op billen en borsten)	549	99%	2	0%	1	0%
Ik werd begluurd terwijl ik mij omkleedde of naakt was	554	99%	3	1%	0	0%
Anders	393	99%	1	0%	1	0%
Ik heb tegen mijn wil seks gehad	556	100%	0	0%	0	0%
Ik ben grensoverschrijdend gefotografeerd/ gefilmd terwijl ik seksuele handelingen moest doen	557	100%	0	0%	0	0%

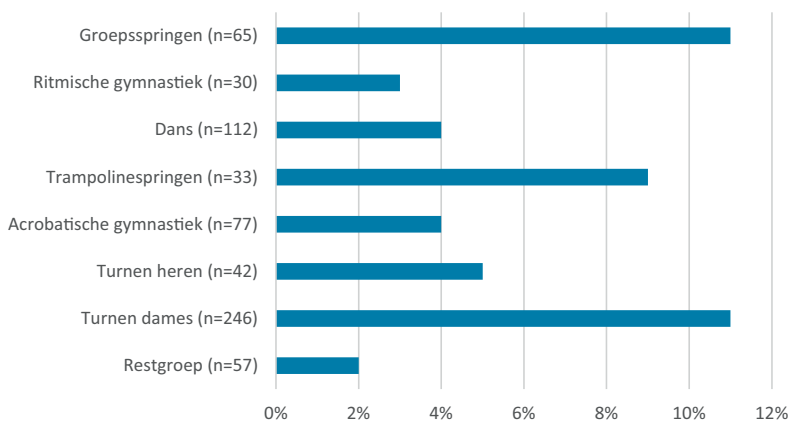
De ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn verdeeld naar niveau in onderstaand figuur. Op het niveau wedstrijd sport internationaal hebben de gym-sporters de meeste vervelende ervaringen meegemaakt, namelijk in negen procent van de gevallen. De andere sportniveaus hebben minder vaak een vervelende ervaring. De resultaten verschillen niet significant van elkaar, dat wil zeggen dat de verschillen (figuur 6.17) tussen de sportniveaus op toeval kunnen berusten. In het onderstaande figuur is de verdeling per discipline weergegeven en ook hier verschilt het niet significant per discipline.

Figuur 6.17 Percentage gymSPORTERS met vervelende ervaringen met seksueel gedrag naar niveau (n=662)

In figuur 6.18 is te zien dat gymSPORTERS in de disciplines turnen dames en groeps-springen het meest een of meerdere vervelende ervaringen met seksueel gedrag hebben meegemaakt, namelijk in elf procent van de gevallen. In de andere discipli-nes kwam seksueel gedrag minder vaak voor. Ook hier geldt dat de verschillen tus-sen de disciplines niet significant zijn en dus op toeval kunnen berusten. Er kan niet worden gesteld dat er een of meerdere disciplines zijn waar seksuele gedragingen vaker voorkomen.

Figuur 6.18 Percentage gymSPORTERS met vervelende ervaringen met seksueel gedrag naar discipline (n=662)

In de opmerkingen komt een respondent naar voren die aangeeft een keer verkeerd gevangen te zijn bij een element op de brug waarbij de trainer haar geslachtsdeel vastpakte. Dit was echter een incident dat per ongeluk gebeurde en hier zijn excu-ses voor aangeboden. Een respondent vertelt dat aanraken op verkeerde plekken wel eens gebeurde, maar wanneer een sporter met het hoofd naar beneden valt, is het alleen maar goed dat een trainer hem of haar probeert te vangen. Het zou kwa-

lijk en mogelijk gevaarlijk zijn als trainers niet meer uit intuïtie ingrijpen maar bang zijn de handen verkeerd te plaatsen.

De geïnterviewde personen hebben weinig ervaringen met enige vorm van seksueel gedrag. Uit een interview blijkt dat er wel sprake was van ongepaste acties, die de respondent achteraf gezien liever anders had gezien, het is echter niet te kwalificeren als seksueel.

“Het was niet echt seksueel. Maar het was wel dat als je een handstand moest en ik m’n billen moest samenknijpen, ze erin begonnen te knijpen en te porren. Als ik nu terugkijk had ik dat toch liever niet. Want ze had ook tegen me kunnen zeggen van span even je billen aan. Het hoefde niet zo handtastelijk te zijn. Verder gebeurde er niks seksueels.”

Nog een geïnterviewde vertelt dat de aanrakingen op ongepaste plaatsen wel gebeurde, het was alleen niet expres.

“Naar mijn idee niet expres. Wel eens per ongeluk. Met het aanraken tijdens het vangen of zo. Maar naar mijn idee is dat nooit bewust geweest.”

6.7.2 Plegers vervelende ervaring

In onderstaande tabel is weergegeven wie de belangrijkste persoon is die de vervelende ervaringen veroorzaakte.

Tabel 6.12 Plegers (n=23)

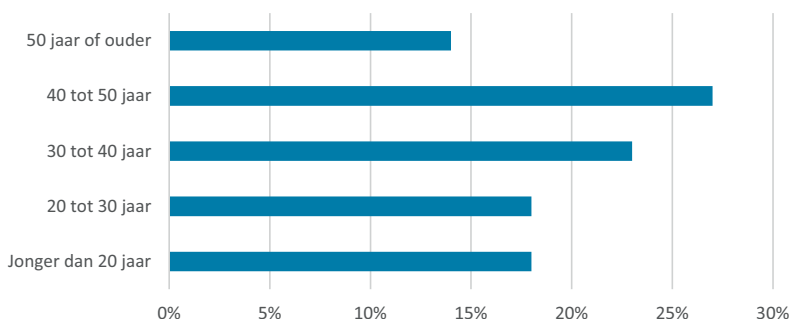
	Aantal	Percentage
Trainer of assistent-trainer	16	70%
Medesporter	2	9%
Overige	2	9%
Trainer van andere vereniging	2	9%
Lid van de staf (bijvoorbeeld: fysio/masseur/diëtist)	1	4%
Totaal	23	100%

De gymSPORTERS die als antwoord ‘overige’ hebben ingevuld, geven aan dat het om de fotograaf op wedstrijden of mensen op sociale media ging.

Het geslacht van de pleger van deze vervelende ervaring(en) was in de meeste gevallen man (78%) vergeleken met vrouw (22%). De plegers van deze vervelende

ervaringen zijn verdeeld in leeftijdsgroepen van jonger dan 20 jaar (18%), 20 tot 30 jaar (18%), 30 tot 40 jaar (23%), 40 tot 50 jaar (27%) en 50 jaar of ouder (14%). De gemiddelde leeftijd van de turnsporters is 34,9 jaar. Het aantal plegers per leeftijdsgroep staat vermeld in onderstaande tabel.

Figuur 6.19 Leeftijd van de pleger (n=22)

Twee vijfde van de gymsporters (39%) vermoedt dat de pleger die de vervelende ervaring veroorzaakte nog meer slachtoffers heeft gemaakt. Bijna een derde (30%) weet zeker dat de pleger nog meer slachtoffers heeft gemaakt en een kwart (26%) weet niet of de pleger nog meer slachtoffers heeft gemaakt. Slechts 4 procent zegt met zekerheid het enige slachtoffer van de pleger te zijn.

6.7.3 Ondernomen acties

Driekwart van de gymsporters heeft verschillende acties ondernomen (tabel 6.13).

Tabel 6.13. Na de vervelende ervaring(en) heb ik... (n=36)

	Aantal	Percentage
Actie ondernomen	27	75%
Geen actie ondernomen	8	22%
Overig/geen antwoord	1	3%
Totaal	36	100%

Het merendeel vertelt over het incident aan vriend(inn)en, medesporters of partner (tabel 6.14). Slechts één gymsporter heeft een melding ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de vereniging.

Tabel 6.14. Na de vervelende ervaring(en) heb ik... (n=27)

Ondernomen actie	Aantal	Percentage
Het voorval aan een vriend(in) verteld	1	41%
Het voorval aan een medesporter verteld	9	33%
Het voorval verteld aan mijn ouders	4	15%
Het voorval verteld aan mijn partner	2	7%
Een melding/klacht/signaal ingediend bij de vertrouwens-contactpersoon van de vereniging	1	4%
Het voorval verteld aan een andere instantie (maatschappelijk werk, huisarts)	0	0%
Een melding gedaan bij het Vertrouwenspunt Sport (NOC*NSF)/ Centrum Veilige Sport Nederland	0	0%
Een melding/klacht/signaal ingediend bij de vertrouwens-contactpersoon van de KNGU	0	0%
Aangifte gedaan bij het Instituut Sportrechtsspraak	0	0%
Aangifte gedaan bij de politie	0	0%
Totaal	27	100%

Meerdere gymsporters die als antwoord ‘niets gedaan’ hebben gekozen, geven aan dat het kleine dingen waren en dat het grensoverschrijdende karakter ervan niet zo duidelijk was. Dat een trainer bijvoorbeeld aan de rug van de gymsporter zat en zei dat hij of zij het goed gedaan had, is onnodig. De vervelende ervaringen werden niet gemeld omdat er toch geen effect zou zijn of omdat de gymsporters het niet durfden vanwege angst voor de consequenties. Ook dachten de gymsporters op die leeftijd dat het normaal was en hadden ze schaamte.

6.8 Mannen en vrouwen

In het voorgaande is geen onderscheid gemaakt tussen mannen en vrouwen die de gymnsport beoefenen. In deze paragraaf nemen we enkele hoofdbevindingen uit de resultaten die de verschillen tussen mannen en vrouwen laten zien. Bij de mannen geldt als voorbehoud dat de aantallen laag zijn. Ongeveer veertig procent van de mannelijke volwassengymsporters geeft aan in het afgelopen sportjaar een of meerdere vervelende ervaringen te hebben gehad (tabel 6.15). Dit aandeel is voor de vrouwelijke gymsporters hoger: 58 procent van de vrouwen geeft aan een of

meerdere vervelende ervaringen te hebben meegemaakt in het afgelopen sportjaar. Dit verschil tussen mannen en vrouwen is significant.

Tabel 6.15 Afgelopen jaar een of meerdere vervelende ervaringen gehad naar geslacht

	Mannen		Vrouwen	
	n	%	n	%
Een of meerdere vervelende ervaringen met dwang, chantage of machtsmisbruik*	32	37%	304	53%
Een of meerdere vervelende ervaringen met psychisch, verbaal of fysiek geweld*	15	17%	197	34%
Een of meerdere vervelende ervaringen met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten*	9	11%	123	21%
Een of meerdere vervelende ervaringen met seksueel gedrag	2	2%	6	8%
Een of meerdere vervelende ervaringen* ⁶	35	41%	336	58%

* $p < .05$

Uit bovenstaande tabel blijkt dat voor de vier onderscheiden thema's, vrouwen de eerste drie thema's significant vaker ervaren dan mannen. Wat betreft seksueel gedrag zijn de aantallen erg laag maar percentueel gezien rapporteren vier keer meer vrouwen dan mannen dergelijke gedrag. Uit onderstaand citaat blijkt duidelijk dat het sportklimaat tussen mannen en vrouwen kan verschillen.

“Dat zijn jongens onder elkaar en we lachen er een beetje om. Het was meer een lolletje. Je had elkaar om erover te praten. Dames praten hier ook niet met elkaar over. Dat is wel echt een verschil wat ik heb ervaren en gezien. Dit heb ik ook tijdens toernooien gezien. Het zijn totaal andere werelden. Vrouwen mochten niet met elkaar of met ons praten. Wij zaten op een gegeven moment met de trainer van tevoren een drankje te drinken. Bij vrouwen kon dit niet. Misschien is het een bepaalde ideologie. Ik heb wel het gevoel dat het bij ons wat losser was. Daarom sta ik er relaxter in. In vergelijking is het bij mannen absoluut soepeler. In mijn jeugd is het ook goed gegaan, best wel een relaxte sfeer. Nu is er ook wel eens met slippers gegooid of scheldpartijen door trainers. Dat was wel weer door de oudere generaties. “

In de opmerkingen die de gymsporters bij hun antwoorden hebben geschreven, wordt benadrukt dat het niet waar is dat bij de mannen geen grensoverschrijdend gedrag heeft plaatsgevonden. De wereld is hard en de jongens die het niet 'aan-

konden' zijn op jongere leeftijd gestopt. Ruimte voor emotie en persoonlijke ontwikkeling was er wel, maar dat werd later op een andere, vaak negatieve manier teruggegeven. Er was volgens verschillende gymsporters sprake van een machtscultuur waar tegenspraak afgestraft werd met weldoordachte woordkeuzes door zeer bespraakte trainers.

6.9 Eerdere vervelende ervaringen

De vragen over het grensoverschrijdende gedrag ging over het laatste sportjaar van de gymsporters. Om zicht te krijgen op eventueel eerdere ervaringen is gevraagd of zij de jaren daarvoor te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag. Bijna een kwart van de gymsporters (28%) heeft hierop bevestigend geantwoord. Onderverdeeld naar de vier te onderscheiden categorieën grensoverschrijdende gedragingen gaat het om de volgende aantallen sporters die daarmee te maken hebben gehad.

Tabel 6.16 Eerdere vervelende ervaringen naar vier onderscheiden categorieën

	Aantal
Dwang, chantage en machtsmisbruik	70
Psychisch, verbaal en fysiek geweld	51
Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten	35
Seksueel grensoverschrijdend gedrag	11

De gymsporters hebben de ruimte gekregen om de eerdere meegemaakte vervelende ervaringen toe te lichten. Hieronder volgt een korte toelichting per categorie. Daarvoor beschrijven we de rode lijn en enkele voorbeelden.

6.9.1 Dwang, chantage en machtsmisbruik

De gymsporters hebben het over het feit dat de trainers macht hadden, waardoor ze in staat waren om veel zaken te controleren. De gymsporters mochten geen trainingen overslaan voor bijvoorbeeld kinderfeestjes of drukte op school, waardoor ze buiten de sport geen sociaal leven konden opbouwen. Ze schrijven over het aanpassen van hun leven als opoffering voor de gym-sport. Het bleek lastig voor hen om een sociaal leven naast de sport te hebben. Het was niet altijd mogelijk om naar bepaalde activiteiten en feestjes te gaan. Overigens hadden de sporters hier ook een eigen aandeel in, want ze wilden

niets missen en het drukke sportleven hoorde bij het leven van een topsporter. Over chantage zegt een gymsporter dat ze werd gedwongen om een bepaalde oefening uit te voeren. Hierbij werd het niet naar huis mogen als chantagemiddel gebruikt. Andere sporters noemden ook dat ze het gevoel hadden dat de trainer ze chanteerde door te dreigen met uitsluiting van een training of wedstrijd. De dwang om bepaalde dingen te moeten doen, komt heel duidelijk naar voren bij de omgang met blessures. De cultuur van 'niet zeuren, maar doorzetten' is de rode lijn door de sportcarrières, iets waar de gymsporters op dagelijkse basis mee te maken hebben gehad. Blessures werden niet serieus genomen en waren geen redenen om niet door te trainen.

Er was sprake van voortrekken van bepaalde sporters en buitensluiten van anderen. De trainers weigerden bij sommige gymsporters om hulp te verlenen bij valpartijen of liepen weg als diegene aan de beurt was. Een gymsporter vertelde dat de trainer haar liet opstaan en naar de bank liet lopen na een val op haar nek. Ondanks dat veel medesporters haar nek hadden horen kraken moest ze het nog een keer proberen. Niet alleen werden blessures, overtraind zijn en medische aandoeningen niet geloofd, maar ook op chronische ziektes werd niet adequaat gereageerd door de trainers. Uit de interviews komen voorbeelden naar voren over sporters links laten liggen als ze geblesseerd waren. Uit sommige interviews en geschreven toelichtingen blijkt ook dat de sporters zelf wilden doorgaan en hoge eisen stelden aan zichzelf die gegeven hun fysieke toestand onverantwoord waren.

De macht van de trainers komt duidelijk naar voren als het gaat om een eigen mening geven en eigen keuzes maken. De gymsporters waren niet in de gelegenheid om hun eigen mening te geven, dit werd niet getolereerd door de trainers. Als de gymsporters dit wel deden, had dat consequenties. Een gymsporter vertelt bijvoorbeeld dat ze dan alleen in de kleedkamer gezet werd en pas weer mee mocht doen wanneer de trainer het zei. Dit kon uren duren.

Tot slot melden sommige sporters bij dit onderdeel dat teamgenoten werden voorgetrokken. Daardoor was er voor anderen in de groep minder aandacht en konden die zich minder goed ontwikkelen. Zij moesten bijvoorbeeld de hele les op één onderdeel blijven oefenen terwijl de favoriete sporters verschillende onderdelen afwerkten en begeleiding kregen.

6.9.2 Psychisch, verbaal en fysiek geweld

De gymsporters werden uitgescholden als ze iets niet deden of niet op de goede manier. Deden de gymsporters een bepaalde oefening niet dan werden ze net zo lang genegeerd door de trainer tot ze het wel deden. Een gymsporter vertelt dat er een keer een kopje naar hem of haar op de balk werd gegooid. Trainers konden

tijdens een wedstrijd in de kantine gaan zitten als de gymsporster iets verkeerd deed of niet goed genoeg. De volgende training sprak de trainer de gymsporters vaak ook nog aan op het vertoonde gedrag tegenover de hele groep.

Naast het mentale en verbale geweld, dat al veel impact had, was er ook een fysiek aspect. Wanneer bijvoorbeeld schreeuwen of kleineren niet genoeg was, was er in sommige gevallen sprake van fysiek geweld. Het belangrijkste en meest voorkomende voorbeeld hiervan is het doordrukken bij lenigheidsoefeningen, zoals de spagaat. Een trainster drukte iedereen zo hard door in de split en spagaat dat ze pas stopte wanneer de gymsporters moesten huilen. Een trainer trapte met zijn schoen de gymsporters de spagaat in en was veel grover tegen kleine meisjes dan zou moeten. Ze waren bang voor hem. Niet alleen bij lenigheidsoefeningen was er sprake van geweld, een paar sporters stellen dat er ook geslagen en geknepen werd. Een gymsporster die dit vertelde, zei thuis dat de blauwe plekken waren veroorzaakt door een valpartij. In de beschrijving van een van de sporters is het woord fysieke mishandeling genoemd. De trainer sloeg en schopte als de gymsporters te langzaam waren.

Sommige trainers pasten strafoefeningen toe met een fysiek karakter als een gymsporster iets niet goed deed. Dat konden extra oefeningen zijn, zoals opdrukken of touwklimmen, bijvoorbeeld wanneer de benen uit elkaar of krom waren.

6.9.3 Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten

De geïnterviewde personen bevestigen dat de trainers erg negatief en hard konden zijn tegenover de 'slechtere turnsters', oftewel de gymsporters waar de trainers geen toekomst in zagen. Ze werden min of meer buiten de goed presterende groep geplaatst en kregen minder aandacht van de trainer. 'Vriendjespolitiek' is verschillende keren in de interviews en in de geschreven toelichtingen genoemd.

Als er sprake was van pesterijen dan hadden die meestal betrekking op het lichaamsgewicht. Gymsporters die 'te dik' waren, moesten wegen in de gymzaal en werden voor schut gezet voor de hele groep. Er zijn opmerkingen gemaakt als 'je bent te dik, je moet afvallen'. Een trainer kneep een gymsporster in haar buik en zei dat 'dit er maar eens af moest'. De pesterijen zijn vaak in gang gezet door de trainers, waarna de medesporters dit overnamen. Een gymsporster wilde niet over zich heen laten lopen, dus ze koos ervoor om het terug te doen, maar kreeg de schuld van de trainer. Niet alleen werden er opmerkingen gemaakt over lichaamsgewicht, ook werden de gymsporters uitgelachen wanneer ze een oefening bijvoorbeeld niet goed uitvoerden. Verder was er sprake van roddelen onderling bij sporters, maar ook via sociale media. Een assistent-trainer praatte bijvoorbeeld negatief over een gymsporster en haar moeder via Whatsapp.

6.9.4 Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Een enkele trainer werd beschuldigd van ongepast seksueel gedrag bij minderjarige gymSPORTERS. Hij maakte ongepaste seksuele opmerkingen en raakte gymSPORTSTERS aan met een seksuele bedoeling. Een trainer liet soms expres de kleedkamerdeur openstaan en liep er dan doorheen tijdens het omkleden van de jonge gymSPORTERS. Er was een trainer die foto's wilde maken van een meisje, zodat zij als model op zijn website kon staan. Een sporter moest naakt in een badjas van de trainer voor de foto's. De trainer zag niet de intieme delen, maar dit was niet zoals het hoort en ze voelde zich erg opgelaten, machteloos en naar hierdoor. Bepaalde trainers begonnen met seksuele opmerkingen en aanrakingen vanaf het moment dat de gymSPORTERS de puberteit hadden bereikt. Een gymSPORTER noemt seksueel stalkgedrag via Whatsapp.

6.10 Wetenschap ouders

Een belangrijke vraag bij het grensoverschrijdende gedrag in de gymSPORT is in hoeverre de ouders van de sporters wisten van het grensoverschrijdende gedrag jegens hun kinderen en zo ja, wat ze eraan hebben gedaan. Net als bij de oud-SPORTERS het geval was, zijn ook nu diverse gedragspatronen te onderscheiden. Een ervan is dat de ouders geen weet hadden van wat hun kinderen in de gymzaal meemaakten. Een praktische oorzaak hiervoor was dat de ouders niet mochten kijken tijdens trainingen.

“Ouders mochten eigenlijk niet kijken tijdens trainingen. We hadden op een gegeven moment de afspraak dat de ouders één keer in de maand mochten kijken. Maar eigenlijk alleen bij wedstrijden. Niet bij de trainingen zelf. “

Als ouders wel op de hoogte waren van het grensoverschrijdende gedrag, werd er actie ondernomen. Eerst door de betreffende trainers op hun ongepaste gedrag aan te spreken en als dat niets hielp door het bestuur van de vereniging in te schakelen. Uit het onderstaande citaat komt naar voren dat de trainers in dit geval vertrekken bij de vereniging (en vermoedelijk elders aan de slag gaan als trainer). Het gevolg in deze kwestie was dat het de vereniging in twee kampen verdeelde: ouders die het er niet mee eens waren en ouders die zich achter de klagers schaalden. Ook bij het bestuur was verdeeldheid.

“Wij raakten als ouders heel erg betrokken bij de turnclub. In de selectie zat een trainer die constant aan de turnsters zat. Hij zat aan de nek en borsten.

We hebben toen klachten ingediend. Wat wij altijd zeggen is als je A zegt, zeg je B. Die vent moest eraf. Onze dochter wilde turnen. Dus die trainer moest weg. We hebben toen met iemand van de KNGU gesproken. Zij zei: 'Als je het zo voelt dan zal je wel gelijk hebben. We hebben het bij het bestuur aangekaart.' Het betekende, na veel gedoe, dat er twee trainers weggingen."

Een proces waarna uiteindelijk een trainer moet vertrekken vanwege grensoverschrijdend gedrag kan lang duren. Er moeten eerst signalen komen die de ouders bereiken (direct of via het kind). Die signalen moeten beoordeeld en geïnterpreteerd worden: hoort dit gedrag bij de sport? Is dit normaal? Dan moeten die signalen worden getoetst bij andere ouders: zien zij het ook zo? Zelf zoeken de ouders ook bevestiging door – als dat kan – bij trainingen te kijken en hun kind te vragen hoe het daar gaat. Pas dan komt het moment waarop een of meer ouders klagen, eerst bij de trainer, later bij het bestuur. Het is afhankelijk van de daadkracht van het bestuur of er wordt ingegrepen.

"Je zag dingen gebeuren bij T. Ook tijdens de training. Op een gegeven moment begonnen ouders te klagen. Wij gingen meer kijken naar onze dochter. Ook om T te observeren. Er kwamen klachten van ouders. Over intimidatie. Het ging op een gegeven moment niet meer. We hebben T op non-actief gezet."

Uit de interviews komen ook andere gedrag patronen van ouders naar voren. Een ervan is dat de ouders dachten dat het grensoverschrijdende gedrag van de trainer bij de sport hoorde en het om die reden niet ter discussie stelden of durfden te stellen omdat iedereen het leek te accepteren. In een van de interviews legt een ouder een verband met de groepsdruk onder ouders en de neiging om zich te conformeren. Ouders die hun kind wel van de vereniging haalden wegens het grensoverschrijdende gedrag vormden het 'zij-kamp'.

"Nog bizarder. Dat ouders in de zaal zaten, konden letterlijk horen wat er gebeurde en zien, op drie meter afstand, het werd normaal gevonden. Waarom heb je niets gedaan? Goede vraag... er zijn wel conflicten geweest tussen ouders en trainer. Die ouders haalden hun kinderen dan van de vereniging af. De context is bepalend... als je als ouders nieuw bent en niemand doet wat... dan ga je je conformeren aan de rest. En dan ga je denken dat het oké is... het is erg moeilijk om in die context te reageren."

Tot slot vertellen enkele volwassen sporters, die ook ervaring hebben opgedaan als trainer, en een ouder die al veel jaren in de turnsport verkeert dat sommige ouders erg betrokken zijn bij de prestaties van hun kind en het niet zonder meer accepteren als ze ermee willen stoppen. Ze leggen impliciet druk op hun kind (aanschaf tweede auto om naar de trainingen te kunnen rijden) of zeggen dat het kind het jaar moet afmaken. De betrokken ouders spreken ook de trainer aan waarom hun kind niet is opgenomen in de selectie.

“Veel gevallen 10-15 jaar geleden was dat minder, maar tegenwoordig is er veel druk van ouders, dat hun kind moet presteren. Hun kind moet de beste zijn. Het gaat niet meer om plezier van het kind, maar meer om de prestatie. Kinderen die tegen de selectie aan zaten en dan de ouders die tegen de trainer zeuren: ‘Waarom is hij/zij niet opgenomen in de selectie, waarom dit en dat wel/niet...’ Ik heb gezien dat een kind het niet leuk vond en dat ouders dan zeggen: ‘Je moet het jaar afmaken.’ Het kind voelde zich verplicht om dat te doen. Terwijl ze de sport niet meer leuk vonden. Ouders waren niet meer bezig met het plezier van hun kind.”

6.11 Rol KNGU

In de interviews, maar zeker ook in de geschreven toelichtingen, is de rol van de KNGU in de aanpak van grensoverschrijdend gedrag gehekel. De sporters hebben het dan over de voorvallen in het verleden waar de KNGU van op de hoogte was en niets met de kritische rapporten heeft gedaan, maar ook over recentere zaken waarvan de sporters zeggen dat de KNGU geen partij wil zijn en de verantwoordelijkheid niet neemt. Als (ouders van) sporters een klacht indienen wordt er niets mee gedaan. Althans, dat hebben verschillende geïnterviewden naar voren gebracht.⁷

“P dient een klacht in. Ze worden gehoord door onderzoekers van ISR. Zij zeggen dat de KNGU er iets mee moet doen. Een maand later lees ik een artikel. Hier staat in dat de KNGU heeft besloten, op advies van ISR, dat de trainers weer mogen trainen en dat ze contact op mogen nemen met de turnsters. Toen ben ik geflipt.”

De sporters verwijten de KNGU een gebrek aan transparantie. Ze vinden het selectiebeleid ondoorzichtig en schrijven dat toe aan de grote belangen die op het spel staan met de aanstaande Olympische Spelen. Het feit dat trainers, die beschuldigd

zijn van grensoverschrijdend gedrag, gewoon mogen doorgaan, vinden verschillende sporters onbegrijpelijk. Het is voor hen een teken dat de prestaties boven de persoon gaan. Ze hopen dat dit onderzoek de aanleiding gaat vormen voor de KNGU om nu echt schoon schip te maken.

Er zijn echter ook sporters die een andere mening zijn toegedaan. Zij vinden dat het verleden van sommige trainers niet te koste mag gaan van de huidige topsporters, die hard trainen voor de Olympische Spelen. Dat beschouwen zij als oneerlijk.

“Jammer wat de KNGU nu doet... trainers die er nu zitten... op non-actief zetten, huidige turnsters kunnen nu niet goed functioneren... en trainen voor OS is niet fair. Hun droom op OS wordt daardoor kapotgemaakt. De KNGU luistert vooral naar wat de media wil en dat is geen oplossing. Laat de huidige trainers met rust. Is vroeger gebeurd, hoeven ze nu niet de dupe van te worden... is al beter dan vroeger... meiden van nu worden gestraft. Dat is niet eerlijk.”

6.12 Gevolgen van grensoverschrijdend gedrag

Uit de interviews komen verschillende gevolgen van de gymSPORTERS naar voren, zowel in positieve als in negatieve zin. Ervaringen met enige vorm van grensoverschrijdend gedrag kunnen een enorme impact hebben op het leven van de sporter, waar ze ook op hogere leeftijd nog last van kunnen hebben, zoals blijkt uit de verhalen van de oud-sporters. Wat duidelijk naar voren komt in de gesprekken met de gymSPORTERS is dat degenen die gestopt zijn met de sport (dat kan tussen 2014 en het moment van interviewen zijn) vertellen over de gevolgen. Degenen die de sport nog beoefenen doen dat niet of kunnen dat nog niet. Opvallend in de gesprekken met deze groep is dat de sport als zeer plezierig is ervaren en ze nergens last van hadden. Ze geven de sport een hoog cijfer. Doorpratend, met name over voeding en gewicht, erkennen sommigen, enigszins aarzelend, dat dat ‘wel een dingetje’ is. Hiermee bedoelen zij dat ze erg bezig zijn met wat ze eten en met hun gewicht.

Verschiedende sporters, die gestopt zijn, vertellen of geven in de geschreven toelichtingen aan dat het de cultuur is in de turnsport waar het ideaalbeeld een klein (en onvolgroeid) lichaam de norm is. Daar hebben ze in meer of mindere mate last van gekregen nadat ze zijn gestopt.

“Direct toen ik was gestopt, ging het heel slecht met mij. Je komt dan in een soort van gat. Je weet niet meer wie je bent. Er zijn al eerder ex-turnsters geweest die in een eetstoornis terechtkwamen door hun turnperiode. Ik was daar ook een geval van. Ik heb zelf de discussie niet meegemaakt maar

mijn ouders hebben de volle laag gekregen. Over mij. Ik weet dat er heel erg negatief wordt gepraat over meiden die door turnen een eetstoornissen hebben gekregen.”

“Ik heb daarna wel intensieve hulp gekregen. En ben ik zelfs meerdere keren opgenomen in een kliniek of in een ziekenhuis. Ik ben daar nu gelukkig al vier jaar vanaf. Maar ik merk wel dat als ik in de stress zit of als ik het moeilijk heb dat ik niet meer goed ga eten of mijzelf ga verwaarlozen. Dat heb ik nog steeds.”

“Ik heb geen eetstoornis, maar ik verwaarloos mijn lichaam niet. Dit is ook wat ik heb geleerd. Het enige is dat ik het lastig vind om realistisch te zijn over mijn lichaam. Voor turnen moest je dun zijn dan raak je gebrainwasht. Ik kan me er wel in vinden dat oud turnsters het lastig vinden met eten. Bij mij is het nooit zo drastisch geweest. Wel was het lastig toen ik net was gestopt om opnieuw een balans te vinden. Zo heb ik me ook schuldig gevoeld na eten omdat ik geen training had om het eraf te sporten. Ik heb nu wel weer de balans gevonden.”

Bezig zijn met eten en het gewicht staan meestal niet op zich maar vormen een onderdeel van een meer omvattender problematiek. Ze hebben jarenlang getraind, geluisterd naar de trainer, hadden weinig tot geen eigen inbreng gehad en komen er later achter dat ze niet weten wie ze zijn. Ze zijn zichzelf kwijtgeraakt en moeten – eenmaal gestopt – zichzelf (her)ontdekken. Daarbij hebben ze de steun van anderen nodig, hetzij in hun naaste omgeving (ouders, partner) hetzij van een professional.

“Ik merk nu pas dat ik mijn identiteit ben kwijtgeraakt. Ik ben geleefd. Ik ben hard voor mezelf. Ik heb moeten afzien. Ik moet altijd de lat heel hoog leggen. Goed is nooit goed genoeg. Door mijn ouders ben ik terug naar de realiteit gebracht. Als ik erop terugkijk vind ik het lastig. Het is een hoofdstuk waar ik niet meer op terug wil kijken.”

“Het is ondermijnend voor je zelfvertrouwen. Eten, tsja, ik mag niet dik zijn. Mijn vriend moest tegen me zeggen dat ik best later naar bed mag. Ik had input nodig van buitenstaanders om in te zien dat ik best later naar bed mag. Ik heb in een studentenhuus gewoond en toen zag ik dat het ook anders kon. Ik kon het ook wel eens tot vier uur maken. Ik ben toch wel heel erg voorzicht, ik wil wel altijd fit zijn. In 2017 heb ik veel paniekaanvallen gehad en aan de antidepressiva gezeten.”

“Ik ben gestopt sinds 2016, omdat ik er geen plezier meer in had. En toen zat ik een beetje in een dipje. Daardoor ben ik in gesprek geraakt met een psycholoog. En zij stelde mij de vraag; ‘Voor wie doe je dit eigenlijk?’ En die vraag heeft mij zo geraakt. Omdat ik daar gewoon geen goed antwoord op had. Want inderdaad, voor wie doe ik het eigenlijk? Niet voor mezelf blijkbaar. Want anders had ik dat wel direct gezegd. En zodoende is dat balletje gaan rollen. En dacht ik, ik moet er gewoon mee stoppen en iets gaan doen waar ik blij van word. “

6.13 Grensoverschrijdend gedrag in de media

Tijdens de interviews is ingegaan op de reactie van de gymsporters over de vele berichten in de media van oud-turnsters die gewag maakten van hun slachtofferchap. Er zijn drie soorten reacties gegeven. De eerste is dat de sporters enorm zijn geschrokken, diverse keren is de aanduiding ‘heftig’ gevallen in de gesprekken, maar het zelf niet herkennen. Sterker nog, ze schrikken dat het blijkbaar zo’n wijdverspreid verschijnsel is in de gymnsport.

“De verhalen over het grensoverschrijdende gedrag in de media vond ik heel heftig. Ik wist ook niet dat het zo groot was en ingrijpend, maar zelf herken ik het totaal niet.”

Andere gymsporters vonden de mediaberichten, in het bijzonder de bekentenis van een trainer een bevestiging van wat ze hadden meegemaakt. Van die ervaringen waren ze zich tot dat moment niet bewust. Althans, ze dachten dat die bij de sport hoorden, maar ze kregen ineens de lading van grensoverschrijdend gedrag, waar in dit geval hij ook de verantwoordelijkheid voor nam. Hun ervaringen werden met andere woorden zichtbaar en voelbaar.

“Eerste moment waarop ik me realiseerde wat ik had meegemaakt was toen hij op het nieuws was met zijn bekentenis.... Ik hoorde dat van mijn vader die me belde. Ik heb het gezien en erna veel contact gehad met oud-turnsters die het ook hadden meegemaakt. Er waren veel overeenkomsten... erna ben ik een week ziek geweest... oud leed werd opgeroepen. Week erna heb ik gehuild, op de bank gelegen, me ziekgemeld. Veel met een vriendin gepraat en met mijn moeder. Mijn vader vond het heel intens... het beeld werd steeds duidelijker door die verhalen... ik heb nooit echt besproken hoe

de trainingen verliepen. Ik wilde mijn vader trots maken, het was een dure sport en ik wilde dat waarmaken, ik wilde dat extra goed doen.”

Een derde type reactie op de mediaberichtgeving was dat het verhalen uit de ‘oude tijd’ waren. Goed dat deze turnsters hiermee nu naar buiten komen, maar inmiddels is de turnsport erg veranderd. Deze sporters baseren zich op eigen ervaringen en plaatsen de verhalen, waarvan anderen zeggen dat die grensoverschrijdend waren, in de context van de topsport. Het hoorde er toen gewoon bij en nu is het beter.

“Persoonlijk vond ik de verhalen heel schokkend. Ik stond echt helemaal in vechtkleding klaar. Ik wilde heel graag mijn verhaal doen. Ik was er niet bij. Maar de mensen kunnen in tien jaar veel leren. Je kunt er niet vanuit gaan dat dit door iedereen hetzelfde wordt ervaren. Als het gaat om sporters, dan tik je het grijze gebied aan. De bewoordingen van de trainer zijn soms best pittig. Je gaat het heel erg voelen, waarom gebeurt dit alleen met turnen? We waren al best wel bezig met het veranderingsproces, dat de turnster bepaalt wat ze gaan doen. Ik ga naar de training en heb een plan. De rollen zijn zo omgedraaid. Ik bepaal het nu zelf. Doordat dit gebeurt zijn we stappen achteruitgegaan. Ik heb mijn verhaal gedaan. Ik wil het ook van de andere kant belichten.”

6.14 Positieve ervaringen en waardering gymnsport

Het onderzoek richt zich op het in beeld brengen van de aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport. Daarvan is hiervoor uitvoerig verslag gedaan. Het daarbij laten, zou de gymnsport tekortdoen. Er zijn gymnsporters die positievere ervaringen hebben, maar ook degenen die te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag kunnen in hun sportcarrière andere, positieve ervaringen hebben opgedaan. De redenen voor de volwassen sporters zijn dezelfde als voor de oud-sporters, zoals die in het vorige hoofdstuk aan de orde zijn gekomen (de onderlinge band, goede verenigingen, positieve trainers, naast de vervelende ervaringen). Bovendien zijn trainers die grensoverschrijdende gedrag hebben vertoond niet altijd negatief of slecht, zo geven sporters aan. Sommigen hadden ook hun goede kanten. In de vragenlijst en interviews is ingegaan op die ervaringen en ook op hoe zij hun sportperiode waarden.

Uit onderstaande tabel is duidelijk op te maken dat het overgrote deel van de gymnsporters, die deze vraag hebben beantwoord, positieve ervaringen kunnen

noemen van hun sportperiode. Uit de scores valt op te maken dat de gymsporters vooral de band van de sporters onderling positief waarderen, daarna volgen de positieve ervaringen met trainers.

Tabel 6.17 Positieve ervaringen (n=566)

	Aantal	Percentage
Sporters onderling gaan op een fijne manier met elkaar om	496	88%
In de groep hebben we respect voor elkaar	480	85%
Ik voel mij prettig in de groep/in mijn sportomgeving	454	80%
De trainer spreekt zijn/haar waardering voor mij uit	451	80%
Tijdens de trainingen heerst er een fijne sfeer	444	78%
Mijn trainer ondersteunt mij om het beste uit mijzelf halen	420	74%
Ik krijg regelmatig complimenten en/of positieve feedback	415	73%
Er wordt interesse in mij getoond als persoon (bijvoorbeeld door te vragen hoe het met mij gaat)	410	72%
Ik krijg ruimte om zelf mee te denken over de invulling van de trainingen	398	70%
Er wordt rekening gehouden met hoe ik in mijn vel zit	330	58%
Ik heb geen positieve ervaringen	7	1%

Bovenstaande beoordelingen laten zien dat er ook een hoop positieve ervaringen zijn bij de gymnsport. De geïnterviewde sporters vertellen dat niet alleen de negatieve verhalen moeten worden gehoord en dat het belangrijk is dat ook de positieve verhalen naar voren komen.

“Positief over sport. Groepsspringen deed ik. Selectie turnen gedaan. Hadden goede band met teamgenoten en trainers. Erg gezellig, nooit wat aan de hand. We konden erover praten, nooit ruzie. Nog steeds contact met teamgenoten, zijn mijn vrienden, is positief effect van de sportperiode.”

“Niet alleen de negatieve verhalen moeten worden gehoord. Ik vind het belangrijk dat er ook positieve verhalen naar voren komen. We hebben al terugloop van leden. Niet nog negatiever maken dan het is. Twee kanten van het verhaal laten horen!”

Een van de geïnterviewde gymsporters vertelt over het plezier dat ze aan de sport heeft beleefd en maakt een onderscheid tussen het individuele karakter van de turnsport en het groeps karakter van de discipline groepsspringen waar de sporters sterk op elkaar zijn aangewezen.

“Ik was vijf jaar toen ik begon met gym. Ik ben nooit gestopt. Ik ben doorgestroomd naar de selectie en heb dit met veel plezier gedaan. Ook turnen heb ik gedaan, maar dat is alleen. Springen is een groepsactiviteit, je bouwt samen aan resultaat. We zijn een tweede familie. Dit betekent veel voor me. Ook de trainster valt eronder. Ze gaat ook mee uit als de groep op pad gaat. Na de wedstrijd samen eten. Iedereen moedigt elkaar aan. Erg motiverend. Als het goed gaat, klappen. Bij groot verdriet (overlijden van familielid), iedereen troostte mij. Dit wil ik nooit meer kwijtraken. Bij turnen zijn teamgenoten concurrenten. Bij springen vorm je een team. Reden dat het zo goed klikt. “

Tijdens de interviews is stilgestaan bij de positieve aspecten van de sportperiode. Daaruit blijkt dat slechte ervaringen met een vereniging/trainer positieve ervaringen bij een andere trainer niet uitsluiten. Ook strenge trainers, die zeker voor belangrijke wedstrijden in de woorden van sporters erg fel konden zijn, zijn positief gewaardeerd omdat ze oog hebben voor de persoon van de sporter.

“Tweede club, bevalt nog steeds, ben er zelf trainer. Dat was heel anders dan de vorige vereniging. Ik heb het heel erg naar mijn zin. Ik moest hard werken, maar er was ook veel liefde voor wie je was. We hadden ook andere gesprekken met de trainer. Meer oog voor de mens. Ik had een keer een blessure... wilde zelf verder trainen...de trainer zei, jij stopt nu anders blijf je er last van houden... Kinderen zijn in tegenstelling tot mijn eerste trainer geen instrument voor eigen succes...”

Verder blijkt uit de interviews de sturende rol van de ouders bij de keuze voor een bepaalde vereniging. De ouders van een talentvol kind, dat kans maakt om de top te halen, heeft de keus uit een beperkt aantal locaties in Nederland. Een van de geïnterviewde ouders maakte een duidelijke afweging welke vereniging wel en welke niet om het geluk van hun kind te waarborgen.

“H zei dat L talent heeft voor de top. Toen was de vraag waar ze dan zou gaan trainen. Wij wilden in ieder geval niet bij A of D. Dat waren beulen. Toen wisten we dat al. We hebben hulp aan trainster H gevraagd welke club we moesten kiezen. Wij wilden een club met respect voor het kind. Pedagogisch

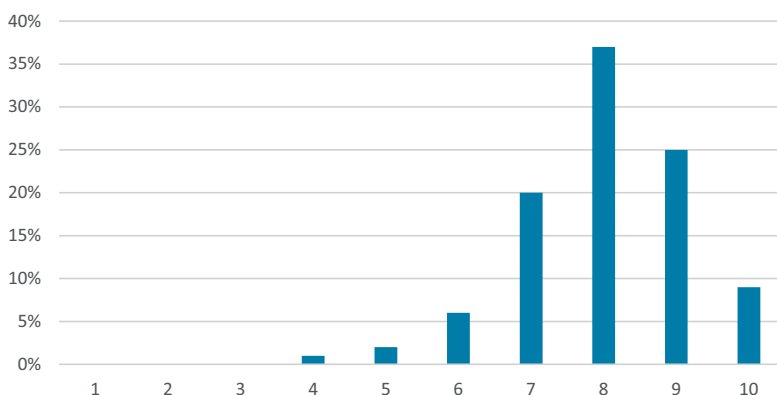
verantwoord. Er bleven maar twee clubs over in onze ogen. X en Y. Andere clubs moesten we niet doen. Z viel af want ze wilde niet op kamers. O had een pedagogisch klimaat. Er was een leuk sfeertje. Het ging geweldig. Ze had vriendinnen. Het voelde goed.”

Toch maken diverse gymsporters de opmerking dat ze door de sport doorzettingsvermogen en discipline hebben geleerd en dat ze daar in het dagelijkse leven de vruchten van plukken. Ze blijven bij tegenslag niet snel bij de pakken neerzitten.

“Zware trainingen en topsport... ik heb er veel aan gehad, sta sterk in mijn schoenen. Ik kan goed mezelf motiveren. Kan grenzen goed aangeven. Nooit problemen gehad om grenzen aan te geven. Ik had een goede band met mijn trainer. Doorzettingsvermogen en het sociale aspect zijn goed te zien in mijn leven. Werken als X bij Y en in een jaar was ik teamleider. Ik gaf net iets meer dan de rest. Turnen heeft me sterker gemaakt. Doorzettingsvermogen gegeven, ik kan me over elke situatie heen zetten, ik ken mezelf heel goed daardoor... ben beter ontwikkeld dan leeftijdgenoten... als het even zwaar is, doe ik een tandje erbij. Ik vind een moeilijke weg ook mooi...”

Aan de gymsporters is gevraagd om met een rapportcijfer een waardering te geven voor hun complete sportperiode. In onderstaande figuur is weergegeven in welke aantallen bepaalde beoordelingen van de sportperiode zijn gegeven. Slechts vier procent geeft een onvoldoende. Een derde geeft een negen en een tien. Het gemiddelde waarderingscijfer is een acht.

Figuur 6.20 Beoordeling periode in de gymsport (n=561)

In onderstaande tabel zijn de gemiddelde beoordelingen naar sportniveau weer-gegeven. Hieruit blijkt dat de beoordeling lager is naar mate het niveau hoger is. De niveaus recreatief, wedstrijd sport regionaal, wedstrijd sport nationaal zijn significant hoger beoordeeld dan het internationale wedstrijd niveau.

Tabel 6.18 Gemiddelde beoordeling periode binnen de gymnsport naar niveau (n=561)

Niveau	Gemiddelde	Standaardafwijking	Min	Max
Recreatief	8,42	0,961	7	10
Wedstrijdsport regionaal	8,35	1,016	6	10
Wedstrijdsport nationaal	8,06	1,171	2	10
Wedstrijdsport internationaal	7,52	1,459	3	10
Gemiddelde van totaal	7,97	1,252	2	10

Tot slot is in onderstaande tabel de gemiddelde beoordeling in de gymnsport naar discipline vermeld. Groepsspringen krijgt het hoogste cijfer en turnen dames de 'laagste'. De disciplines groepsspringen en dans zijn significant hoger beoordeeld dan de discipline turnen dames.

Tabel 6.19 Gemiddelde beoordeling periode in de gymnsport naar discipline (n=561)

Discipline	Gemiddelde	Standaardafwijking	Min	Max
Groepsspringen	8,41	1,08	5	10
Restgroep	8,25	1,45	3	10
Dans	8,21	1,17	4	10
Turnen heren	8,14	0,99	5	10
Trampolinespringen	7,87	1,36	4	10
Acrobatische gymnastiek	7,80	1,24	4	10
Ritmische gymnastiek	7,78	1,09	6	10
Turnen dames	7,71	1,27	2	10
Gemiddelde van het totaal	7,97	1,25	2	10

De waarderingscijfers geven een compleet beeld zoals de gymSPORTERS die hebben van hun sportcarrière. Bepaalde periodes zouden de gymSPORTERS met een onvoldoende beoordelen, maar uit de interviews blijkt dat de positieve ervaringen de negatieve ruimschoots compenseerden.

“Derde vereniging. Ik ben dan 15. Dan schakel ik over naar plaats X. Dan begint een meer positieve fase. Ik trainde daar met J. Ik was door de vorige trainers helemaal mentaal gebroken. Hij heeft mij alles weer laten opbouwen. J is heel positief naar mij geweest. Meedenken in oplossingen. Niet bekritisieren. Hij laat zich niet zo snel van de leg brengen. Daar ging een wereld open, hee zo kan het ook. Wat meer positiever. Het was nog steeds zwaar, je trainde veel lange dagen. Maar je kon wel een discussie hebben. En er werd geluisterd ook.”

6.15 Suggesties veiliger en gezonder maken van de gymSPORT

De volwassen gymSPORTERS hebben in de vragenlijst en interviews verschillende suggesties gedaan hoe de gymSPORT veiliger en gezonder kan zijn. Uit hun reacties is een aantal lijnen te destilleren. De eerste is dat de almacht van trainers doorbroken moet worden en de persoon van de sporter boven de prestatie moet gaan. Dat betekent meer aandacht voor de positieve aspecten van coaching, onder meer door in de opleiding daar meer aandacht aan te besteden.

“Wat mij opvalt is dat trainers eigenlijk nooit een coaching traject hebben over hoe ze pubers training moeten geven. Ik denk dat het voor mij heel veel impact heeft gehad. Maar ook voor veel andere meiden. Ik denk dat er een bepaalde pedagogische training moet zijn voor trainers voordat ze aan de slag kunnen met meiden. Het is een hele kwetsbare groep. Als ze er niks van weten kun je wachten tot er wat misgaat.”

Een tweede lijn, die in het verlengde ligt van de voorgaande, is dat de omgeving van de sporter (ouders, entourage, vereniging) veel meer betrokken moet worden bij het gezonder maken van de sport door het ‘meerogenprincipe’. Laat, zo is de boodschap, derden meekijken met en meedenken over het beleid en de uitvoering ervan. Ook onafhankelijke waarnemers kunnen hierin een rol vervullen.

Een derde lijn betreft de verhoging van de leeftijd voor jonge gymSPORTERS, met name bij turnen dames. Ze zijn – in vergelijking met de jongens – dan weerbaarder

en bovendien vergt het zware trainen te veel van een jong lichaam. Op hogere leeftijd topsport bedrijven, is in fysiek en psychisch opzicht beter.

Tot slot doen de gymSPORTERS de oproep om een verantwoord blessurebeleid door te voeren. Dit geldt niet alleen voor de topsporters, maar zeker ook voor de niveaus daaronder, die getalsmatig ver in de meerderheid zijn. Een van de gymSPORTERS vatte de suggesties samen:

“De leeftijd moet omhoog. Er moet niet zo spastisch worden gedaan met broekjes. Waar het om gaat is dat er een evenwicht in de macht moet komen. De turnsters hebben geen macht. Er moet een onafhankelijke raad van toezicht komen. De almacht van de trainer moet doorbroken worden. Dat is het systeem waar je naartoe moet om dat te doen. En ik denk dat het afrekenen op prestaties heel slecht is. Je moet ook de ouders een bepaalde positie geven. Zij zijn de enige die nog dicht bij het kind staan. Wat belangrijk is dat je het pedagogisch veld verandert. Positief stimuleren en coachen. Met liefde de sport doen. Ook een fatsoenlijk beleid bij blessures. Je wordt aan de kant geschoven met blessures. Iedereen focust zich op de topsport. Het gaat om de groep daaronder. Degene die het gered hebben, hebben een beloning gekregen. De anderen niet. Als je dat niet doorbreekt dan is alles wat je opschrijft kansloos.”

6.16 Resume

We hebben in dit hoofdstuk de resultaten beschreven aan de hand van de vragenlijst waarop 662 volwassen gymSPORTERS hebben gereageerd en op basis van de 35 gehouden interviews. De resultaten zijn *niet* representatief voor de gehele gymSPORT. De grootste groep gymSPORTERS in Nederland, de recreanten, zijn de kleinste groep in dit onderzoek. Met name de hoger opgeleiden (semi-)topSPORTERS hebben de vragenlijst ingevuld, de breedtesport blijft onderbelicht. Verder blijkt de antwoordcategorie ‘soms’ veel vaker te zijn aangekruist bij de mate van voorkomen van grensoverschrijdend gedrag dan ‘vaak’.

De volwassen gymSPORTERS geven aan op jonge leeftijd te zijn begonnen met de sport. Leeftijden van vier, vijf jaar zijn niet ongewoon. Ze ondervinden dat de gymSPORT op hoger niveau intensiever is wanneer ze de overstap maken van recreatief naar topsportniveau. De trainingsintensiteit neemt fors toe tot soms meer dan dertig uur per week. Voor andere activiteiten blijft weinig tijd over.

Uit de resultaten blijkt dat in totaal 56 procent van de volwassen gymSPORTERS het afgelopen sportjaar een of meerdere ervaringen heeft gehad met grensover-

schrijdend gedrag. Nadere analyse naar sportniveau laat zien dat hoe hoger het niveau des te meer sporters ervaringen hebben met grensoverschrijdend gedrag. Bijna driekwart van de topsporters (op internationaal niveau) heeft hiermee te maken gehad in het laatste sportjaar. Uit de analyse van de verschillende disciplines blijkt dat in het turnen dames, acrobatische gymnastiek en ritmische gymnastiek een relatief hoog aandeel van de sporters een of meerdere vervelende ervaringen heeft meegemaakt.

De vormen van grensoverschrijdend gedrag zijn onderverdeeld over verschillende categorieën. Onder de noemer dwang, chantage of machtsmisbruik vallen verschillende gedragingen waarvan de gymSPORTERS konden aangeven of ze daar in hun laatste sportjaar mee te maken hebben gehad. Bij de resultaten is het moeten doortraineren bij blessures het meest genoemd: een derde (33%) van de sporters heeft daar in het afgelopen sportjaar mee te maken gehad. Ongeveer een kwart (27%) heeft de ervaring dat hij/zij niet een eigen keuze mocht maken (27%) of geen eigen mening mocht geven (23%).

In totaal hebben 213 gymSPORTERS (32%) aangegeven dat ze ervaringen hebben gehad met psychisch, verbaal of fysiek geweld. Ongeveer een kwart van de gymSPORTERS (24%) zegt het afgelopen sportjaar genegeerd te zijn. Een op de vijf sporters voelt zich vernederd en/of geïntimideerd. Het niet-vangen tijdens een oefening, gekleineerd zijn of schelden komen voor, maar in mindere mate. Fysiek geweld wordt op een uitzondering na niet genoemd.

In vergelijking met de eerder behandelde vormen van grensoverschrijdend gedrag maken minder sporters melding van het slachtofferschap van roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten. In totaal hebben 133 gymSPORTERS (20%) aangegeven hier het afgelopen sportjaar mee te maken hebben gehad. Wat betreft de verschillende vormen heeft ruwweg tien procent te maken gehad met roddelen, geen hulp krijgen wanneer ze dat nodig hebben, buiten gesloten zijn, voor schut gezet en beleedigende opmerkingen. Pesten is minder vaak genoemd.

In totaal heeft zeven procent van de gymSPORTERS aangegeven ervaring te hebben meegemaakt op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze gedragingen variëren van het maken van ongepaste opmerkingen tot seksuele aanrakingen en verkrachting. Het vaakst wordt genoemd het zich ongemakkelijk voelen bij bepaalde aanrakingen. Voor alle genoemde vormen van grensoverschrijdend gedrag geldt nogmaals dat de sporters meestal 'soms' hebben ingevuld (in vergelijking met iets 'vaak' hebben meegemaakt).

Ongeveer veertig procent van de mannelijke volwassen gymSPORTERS (het gaat om een relatief kleine groep: n=35) geeft aan in het afgelopen sportjaar een of

meerdere vervelende ervaringen te hebben gehad. Voor de vrouwelijke gymSPORTERS lag dit aandeel op 58 procent (n=336).

Als plegers van het grensoverschrijdende gedrag wijzen de sporters in meer dan de helft van de gevallen naar de trainster, behalve bij seksueel grensoverschrijdend gedrag, daar zijn vaker trainers genoemd. Afgaande op de informatie over de verhouding man-vrouw trainer in het KNGU-bestand maken mannelijke trainers zich naar verhouding meer schuldig aan grensoverschrijdend gedrag dan vrouwelijke trainers.

De sporters die te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag vertellen dat vooral aan hun naaste omgeving. Meldingen bij instanties, zoals ISR, politie, CVS en KNGU zijn in veel mindere mate gedaan. Een deel van de sporters – ruwweg twintig procent – onderneemt in het geheel geen actie of praat er niet over met derden omdat ze denken/dachten dat het bij de sport hoorde of dat ze er geen vertrouwen in hadden dat de instanties er wat mee zouden doen.

Om zicht te krijgen op eventueel eerdere ervaringen is gevraagd of de gymSPORTERS de jaren voor het laatste jaar te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag. Bijna een kwart van de gymSPORTERS (28%) heeft hierop bevestigend geantwoord.

In welke mate ouders wetenschap hadden van het grensoverschrijdende gedrag varieert. Wanneer ouders dit wel hadden, namen ze in bepaalde gevallen actie door eerst met de trainer te praten en vervolgens het bestuur van de vereniging in te schakelen. Ouders dachten ook regelmatig dat het vervelende gedrag bij de sport hoorde en/of ze vonden de prestaties van het kind zo belangrijk dat ze niet/moeilijk konden accepteren dat hun kind geen plezier meer in de sport had.

Uit de interviews komen verschillende gevolgen die de gymSPORTERS ondervinden naar voren, zowel in positieve als in negatieve zin. Ervaringen met enige vorm van grensoverschrijdend gedrag kunnen een grote impact hebben op het leven van de sporter, waar ze ook op hogere leeftijd nog last van kunnen hebben. Met name noemen de volwassen sporters, vooral degenen die inmiddels zijn gestopt met de sport, voedings- en gewichtsproblemen.

De recente mediaberichten over grensoverschrijdend gedrag vinden de gymSPORTERS schokkend. Uit de interviews blijkt dat de gymSPORTERS de KNGU medeverantwoordelijk houden en het niet ingrijpen hekelen.

Uit de vraag over positieve ervaringen is op te maken dat het overgrote deel van de gymSPORTERS, dat deze vraag heeft beantwoord, positieve ervaringen kunnen noemen van hun sportperiode. Uit de scores blijkt dat de gymSPORTERS vooral de onderlinge band tussen de sporters positief waarderen, daarna volgen de positieve ervaringen met trainers. Suggesties die de volwassen sporters doen voor een

veiligere en gezondere gymsport zijn meer aandacht voor positieve coaching, meer betrokkenheid voor de omgeving van de sporter, verhoging van de leeftijd voor jonge sporters en ontwikkelen van het blessurebeleid.

Eindnoten

1. In het ledenbestand van de KNGU is 85 procent vrouw.
2. Ter aanvulling: ook trainers, coaches, clubbestuurders etc. vallen onder leden.
3. De categorisering in de gebruikte bron komt niet goed overeen met de indeling in dit onderzoek. Bron: <https://digitaal.scp.nl/ssn2020/onderwijs/>.
4. Waar in dit rapport gesproken wordt over significante verschillen betekent dat we getoetst hebben met $p < 0.05$.
5. $58/97 = 60\%$. In de vragenlijst konden de gymsporters meer mogelijkheden aankruisen waardoor het percentage boven de 100 komt.
6. Het totaal aantal vervelende ervaringen is niet een optelsom van de vier onderscheiden thema's. Respondenten kunnen immers op meerdere thema's een of meerdere vervelende ervaringen hebben.
7. Overigens blijkt uit de interviews ook dat ouders en sporters niet altijd het onderscheid scherp hebben tussen meldingen (bij wie/waar?), klachten en aangiften.

7

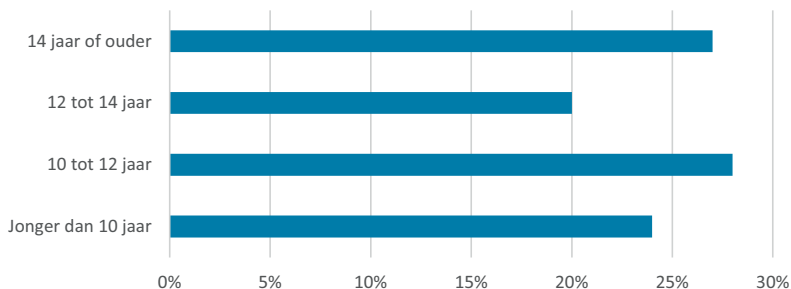
Minderjarige gymSPORTers

In navolging van het hoofdstuk over de volwassen gymSPORTers volgt hier de beschrijving van de resultaten van de survey onder de minderjarigen en de interviews met hen en/of hun ouders. In totaal hebben 2061 (ouders van) minderjarigen de survey ingevuld en zijn er 24 interviews afgenomen. Het gaat om een niet-representatieve steekproef. De structuur van het dit hoofdstuk is vergelijkbaar met het vorige. We beginnen met enkele algemene gegevens en de 'gymSPORTcarrière'. Daarna gaan we in op de mate van voorkomen van de diverse vormen van grensoverschrijdend gedrag, de plegers, de betrokkenheid van ouders en andere actoren en de ondernomen acties. Ook besteden we aandacht aan de positieve ervaringen in de gymSPORT. In het resume staan de belangrijkste bevindingen vermeld.

7.1 Algemene gegevens

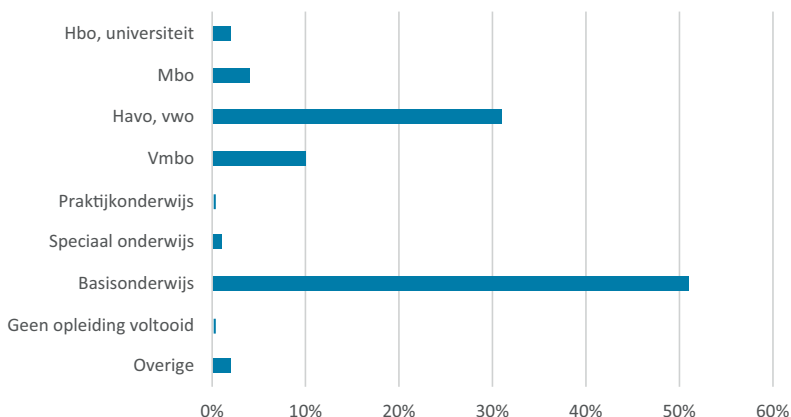
Hieronder staan de algemene gegevens van de onderzoekspopulatie beschreven, te weten geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, gymSPORTniveau, gymSPORTdiscipline, aantal jaren in de gymSPORT en huidige status in de gymSPORT (actief-non-actief). Van de 2061 respondenten is 78 procent (1607 sporters) meisje en 21 procent jongen.¹ In vergelijking met het totale KNGU-ledenbestand zijn naar verhouding iets meer jongens bij het onderzoek betrokken. Verder is in het onderstaande figuur te zien dat iets meer dan een kwart van de minderjarige gymSPORTers (28%) zit in de leeftijdscategorie 10-12 jaar (figuur 7.1).

Figuur 7.1 Leeftijd (n=2061)

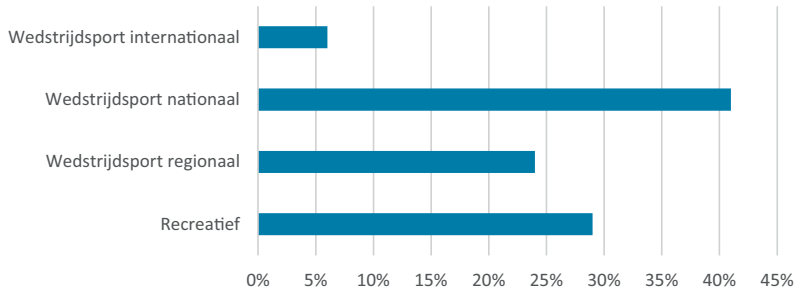
Iets meer dan de helft van de minderjarige gymSPORTERS (51%) volgt het reguliere primaire onderwijs. Van de minderjarige gymSPORTERS volgt 41 procent onderwijs op de middelbare school (havo/vwo 31%, vmbo 10%) (figuur 7.2).

Figuur 7.2 Opleidingsniveau (n=2061)

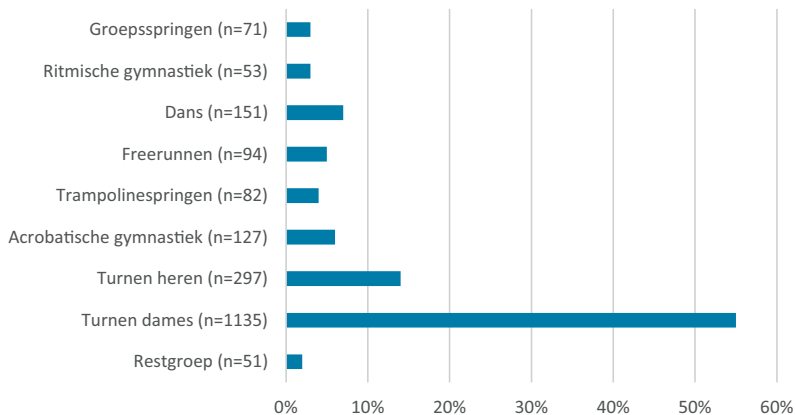
Van de 2061 respondenten beoefent 29 procent (591 respondenten) gymSPORT recreatief (figuur 7.3). De overige respondenten (71%) doen aan wedstrijdSPORT. De verdeling van de groep minderjarige wedstrijdSPORTERS is: regionaal 24 procent, nationaal 41 procent en internationaal 6 procent.

Figuur 7.3 Sportniveau (n=2061)

Net als bij de volwassen gymsporters is ook de discipline turnen dames het meest beoefend door de minderjarigen (55%). Hierna volgt het turnen heren (14%). De minderjarigen beoefenen de andere disciplines naar verhouding minder (zie figuur 7.4).

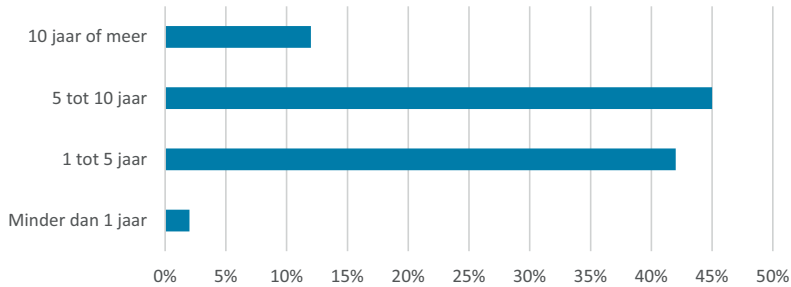
Figuur 7.4 Discipline (n=2061)

Daarnaast gaf 15 procent van de 2061 respondenten aan niet meer actief te zijn in de gymsport op het moment van het invullen van de vragenlijst (2020). De resterende 1745 respondenten geeft aan momenteel wel actief te zijn in een van bovenstaande gymsportdisciplines.

Net als bij de volwassenen zijn de minderjarige gymsporters verdeeld in groepen op basis van het aantal jaren dat ze actief zijn geweest in de gymsport (figuur 7.5). De groep 5 tot 10 jaar is de meest dominante (45%) gevolgd door de groep met een doorlooptijd 1 tot 5 jaar (42%). Gemiddeld zijn ze 5,4 jaar actief.

Figuur 7.5 Aantal jaren actief (geweest) in de gymsport? (n= 2061)

De minderjarige gymsporters beginnen op zeer jonge leeftijd (5, 6 of 7 jaar) aan de gymsport. In sommige gevallen jonger. Zo is een van de respondenten begonnen met de gymsport als peuter.

“Ik was best wel jong toen ik begon met gymmen. Peutergym. Ik ben daarna doorgestroomd naar recreatie-turnen. Ik heb wel toernooien geturnd.”

De jonge gymsporters trainen ongeveer 13-16 uur per week naast hun dagelijkse leven (bijv. school en andere sociale activiteiten). Uit de interviews kwam naar voren dat de piek in het aantal uur trainen op dertig uur per week lag en het dal op negen uur per week. Niet alle jonge gymsporters gaan door tot ze volwassen zijn. Sommige stoppen voor hun achttiende, vanwege blessures. Daarnaast komt veranderen van vereniging ook voor. Hiervoor geven de geïnterviewden de trainer en trainingsmethoden aan als factoren die ervoor zorgen dat de jonge gymsporter van vereniging verandert. Zo geeft een ouder van een minderjarige gymsporter aan dat zij op advies van de trainer naar een andere vereniging ging, omdat de trainer ook naar diezelfde vereniging ging. Als motief gaf de trainer dat het een positieve invloed zou hebben op de ontwikkeling van de jonge sporter.

“B is begonnen met gym bij [naam]. Ze was toen zes jaar. Op een bepaald moment ging de trainer weg. De trainster had gezegd dat als ze verder wilde komen zij met haar mee moest. En dat heeft ze toen gedaan. Ze is toen naar X gegaan. Daar heeft ze een paar jaar getraind. Vervolgens werd de topsportvereniging Y opgericht. De trainers van X die Y hadden opgericht, hadden aan mijn dochter gevraagd om mee te gaan naar Y. En dat heeft ze toen gedaan. Ze was toen veertien jaar. Bij Y heeft ze alles heel goed gedaan. Ze heeft twee keer een EK meegemaakt.”

Hieruit blijkt dat trainers een band proberen op te bouwen met jonge gymSPORTERS waar zij talent in zien. Wanneer trainingSMETHODEN zijn aangegeven als factor om van vereniging te veranderen, spelen de ouders de hoofdrol. Sommige ouders geven aan dat de trainingSMETHODEN niet passen bij hun kind (jonge gymSPORTER) en zoeken ze naar verenigingen met trainingSMETHODEN die beter bij hun jonge kind passen. Een van de ouders zei het volgende tijdens de interviews:

“Verschil in visie, trainingSAANPAK. Bij [plaats] was het heel erg lang in de basis blijven hangen. Eerst moest die basis goed zijn werd maar gezegd. Maandenlang maar heen en weer zwaaien, en ze gingen maar niet verder. Ze hadden nationale trainingen en dan zag je dat de andere kinderen veel verder waren. Dan denk ik hoe kan dat? Je moet ze natuurlijk ook blijven motiveren omdat ze veel trainingSUREN maken. In [plaats] bleven ze veel meer in de basis hangen voordat ze verder mochten naar nieuwe elementen. En dat is nu heel anders. Mijn zoon is overgestapt en als ik zie waar hij nu staat. Hij gaat als een speer. Ik heb dan het gevoel dat hij heel erg geremd is geweest in zijn oude club. Dus dat is een heel groot verschil. Maar ook het feit hoe ze nadenken. In [plaats] vonden ze het heel raar dat kinderen van z’n jonge leeftijd zoveel trainingSUREN maakten. Hij trainde in [plaats] 17 uur. Nu 28 uur. Dat is wel een verschil.”

Ouders en trainers zijn bepalend in de koers die de jonge sporters aanvankelijk in hun sportcarrière varen.

“Mijn dochter traint vanaf haar vijfde bij dezelfde vereniging. De ouders mochten blijven kijken. Dat geeft vertrouwen. De trainer was discreet. Had ook een tien kunnen geven. De top haalde ze niet, want ze was niet zo lenig. Net gestopt na valpartij. Ze heeft last van de polsen.”

Wanneer de ouders zich hiervan bewust zijn, proberen ze vaak het kind te laten veranderen van vereniging. Een ouder zei tijdens de interviews het volgende:

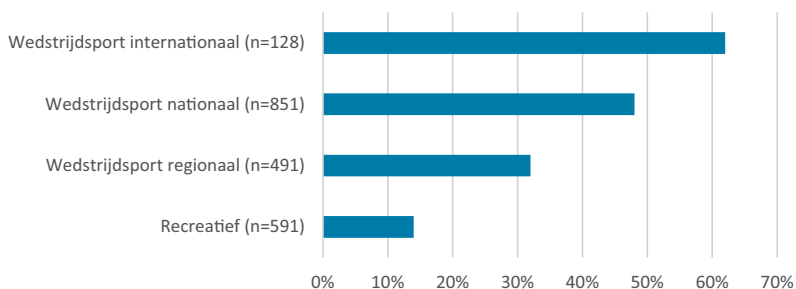
“Ze doet het al zeven jaar. Een jaar lang had ze nare ervaringen op de club. Ze turnt 17 uur in de week op landelijk niveau. Ze geeft een drie voor haar sportperiode.”

7.2 Mate van voorkomen van grensoverschrijdend gedrag

Net als bij de volwassenen gaan we in deze paragraaf in op de mate van voorkomen (de prevalentie) van grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport zoals de minderjarige gymnsporters dat hebben aangegeven. In de vragenlijst zijn de grensoverschrijdende gedragingen gegroepeerd naar categorie, die weer uit een aantal specifieke gedragingen bestaat. De gymnsporters hebben per categorie antwoord gegeven. Het is voor te stellen dat een minderjarige gymnsporter antwoord heeft gegeven op verschillende gedragingen bij de onderscheiden thema's. In deze paragraaf presenteren we eerst een compleet overzicht van de prevalentie (ook naar niveau en discipline) en gaan daarna in op de specifieke gedragingen. Het blijkt dat 35 procent van de minderjarige gymnsporters het afgelopen sportjaar een of meerdere ervaringen heeft gehad met grensoverschrijdend gedrag, de rest (65%) niet.

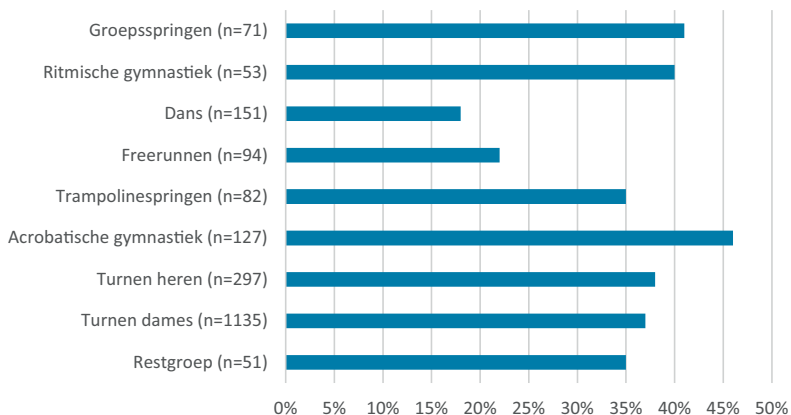
Een analyse naar sportniveau laat zien dat hoe hoger het niveau des te meer sporters ervaringen hebben met grensoverschrijdend gedrag. Meer dan de helft (62%) van de topsporters (op internationaal niveau) heeft hiermee te maken gehad in het laatste sportjaar. De minst aangegeven vervelende ervaringen zijn te vinden op recreatief niveau (14%) (figuur 7.6). Het verschil tussen recreatief en de andere niveaus is significant. Dit wil zeggen dat er op recreatief niveau duidelijk minder vervelende ervaringen voorkomen dan op de andere niveaus.

Figuur 7.6 Percentage gymnsporters met vervelende ervaringen naar niveau (n=2061)

Tot slot is nagegaan in welke mate grensoverschrijdend gedrag in de verschillende gymdisciplines voorkomt. Uit onderstaand figuur blijkt dat bij acrobatische gymnastiek, groepsspringen en ritmische gymnastiek een relatief hoog aandeel van de sporters een of meerdere vervelende ervaringen heeft meegemaakt (figuur 7.7). Het verschil tussen de disciplines is niet significant.

Figuur 7.7 Percentage gymsporters met vervelende ervaringen naar discipline (n=2061)

In de volgende paragrafen gaan we in op de specifieke grensoverschrijdende gedragingen die vallen in de volgende thema's:

- dwang, chantage of machtsmisbruik
- verbaal en fysiek geweld
- roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten
- seksueel geweld

7.3 Dwang, chantage en misbruik

Onder de termen dwang, chantage en/of machtsmisbruik vallen verschillende gebeurtenissen waarbij sprake is van een extern geforceerde handeling van de gymsporters, die zij niet willen uitvoeren. Denk bijvoorbeeld aan doortrainingen met blessures of niet in staat zijn om eigen invulling/mening te geven. In totaal hebben 615 sporters (30%) aangegeven hier ervaringen mee te hebben in hun laatste sportjaar. Het merendeel van hen zegt 'soms', een kleiner deel zegt 'vaak'.

7.3.1 Aard van gedragingen

De genoemde vormen van vervelende ervaringen betreft dwang, chantage en/of machtsmisbruik zijn weergegeven in de onderstaande tabel. Onder de noemer dwang, chantage of machtsmisbruik vallen verschillende gedragingen. De minderjarige gymsporters konden per verschillende gedraging aangeven of ze daar het afgelopen jaar mee te maken hebben gehad. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen 'nooit', 'soms' en 'vaak'. Uit onderstaande tabel blijkt het niet kunnen geven van een mening of maken van een keuze in het bijzijn van de trainer het meest genoemd is (16%). Hierbij zijn de antwoordmogelijkheden 'soms' en 'vaak' bij elkaar geno-

men. De categorie ‘soms’, en dat geldt voor alle grensoverschrijdende gedragingen in dit hoofdstuk, komt het meest voor. Doortraining met een blessure (15%) komt ook vaker voor dan de andere genoemde vormen. De minst genoemde vorm is de ervaring om geforceerd medicijnen of andere middelen te gebruiken (4%). Onder de noemer dwang, chantage of machtsmisbruik vallen nog meer gedragingen, zoals uit de tabel blijkt, die ook in de interviews aan de orde zijn gekomen of het blijkt uit de toelichtingen die de gymsporters bij hun antwoorden hebben geschreven.

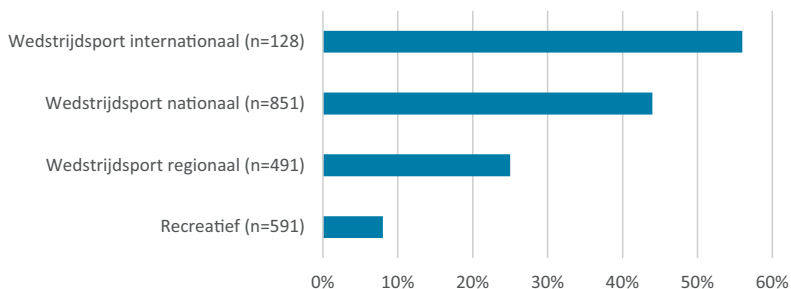
Tabel 7.1 Gedragingen van dwang, chantage en/of machtsmisbruik bij minderjarige sporters.

	Nooit		Soms		Vaak	
	n	%	n	%	n	%
Ik durfde bij de begeleiders niet mijn eigen mening te geven of eigen keuzes te maken	1569	84%	220	12%	71	4%
Ik moest doortraining met blessure en/of pijn	1602	85%	208	11%	66	4%
Ik had het gevoel dat ik geen privéleven meer had (mijn doen en laten en dagelijks leven werden gecontroleerd)	1633	86%	202	11%	57	3%
Ik durfde in de groep mijn eigen mening niet te geven of mijn eigen keuzes te maken	1643	88%	179	10%	54	3%
Ik mocht mijn mening niet geven	1653	88%	166	9%	57	2%
Ik werd gestraft nadat ik een oefening niet of niet goed had uitgevoerd (bijvoorbeeld straftraining)	1714	91%	138	7%	30	2%
Ik voelde me onder druk gezet om meer trainingen te maken	1722	91%	132	7%	35	2%
Ik ben gechanteerd (ergens mee gedreigd om mij iets te laten doen of niet te doen)	1786	94%	81	4%	24	1%
Ik voelde me gedwongen mijn medische informatie te delen	1816	96%	57	3%	18	1%
Ik werd beperkt door de trainer in het volgen van onderwijs	1838	98%	40	2%	7	0%
Ik voelde me gedwongen om gewicht te verliezen (bijvoorbeeld uithongeren of onthouden van maaltijden)	1845	98%	38	2%	7	0%

	Nooit		Soms		Vaak	
	n	%	n	%	n	%
Ik werd onder druk gezet om iets dat tijdens de training of wedstrijd gebeurd is, niet aan anderen te vertellen	1832	98%	30	2%	14	1%
Ik werd geïsoleerd, ik voelde me alleen staan	1838	98%	34	2%	10	1%
Ik kreeg geen toestemming om medische hulp te zoeken	1854	98%	28	1%	7	0%
Ik voelde me onder druk gezet om bepaalde middelen/medicijnen te gebruiken	1878	99%	10	1%	4	0%
Ik voelde me onder druk gezet om bepaalde middelen/medicijnen niet te gebruiken	1879	100%	7	0%	2	0%
Anders	1034	97%	20	2%	12	1%

In het onderstaande figuur zijn de klachten over dwang, chantage en machtsmisbruik op drie gymnsportniveaus met elkaar vergeleken. Hier is te zien dat hoe hoger het niveau is hoe vaker het voorkomt: recreatief (8%), regionaal (25%) en nationaal (44%) en internationaal (56%).

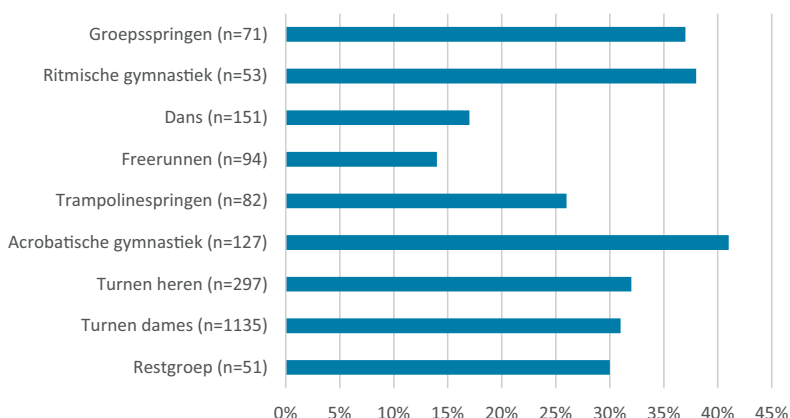
Figuur 7.8 Percentage minderjarige gymnsporters met vervelende ervaringen met dwang, chantage en/of machtsmisbruik naar niveau (n=2061)

In het onderstaande figuur zijn de ervaringen met dwang, chantage en/of machtsmisbruik per discipline vermeld. Zo is te zien in de bovenstaande tabel dat de meeste minderjarige slachtoffers van vervelende ervaringen met dwang, chantage en/of machtsmisbruik voorkomen in de discipline acrobatische gymnastiek (41%). Andere disciplines waar het vaker voorkomt zijn ritmische gymnastiek (38%) en groepspringen (37%). Bij de disciplines turnen heren en turnen dames is dit ongeveer

gelijk. Tot slot, de vervelende ervaringen met dwang, chantage en/of misbruik komt significant vaker voor bij de disciplines acrobatische gymnastiek, turnen dames en turnen heren in vergelijking met de andere disciplines.

Figuur 7.9 Percentage gymsporters met vervelende ervaringen met dwang, chantage en/of misbruik per discipline van de groep minderjarigen (n=2061)

De minderjarige gymsporters of hun ouders/voogd hebben schriftelijk en mondeling nadere toelichtingen gegeven en voorbeelden genoemd van dwang, chantage of machtsmisbruik. Over het doortraining bij blessures zegt een gymsporter bijvoorbeeld:

“Trainers zeggen: ‘Als je dit of dat niet doet dan hoor je hier niet, en dan ben je geen echte turnster.’ Echt het mentaal knakken zeg maar. Ook als ze viel moest ze meteen opstaan. Ze moest altijd doorgaan en mocht niet huilen. Voor een meisje van die leeftijd is dat heel heftig. Ze hadden haar de ruimte moeten geven om bij te komen. Je knakt ze hierdoor echt mentaal.”

“Ze gaan relatief ver in het doortraining als kinderen blessures hebben. Ze merkt ten eerste dat meisjes het lastig vinden als ergens last van hebben. Dan zeggen trainers: ‘Goh, vind je het echt zo erg, durf je het niet?’ Ze zijn bang zijn om niet serieus genomen te worden. Een watje. De drempel van jonge meiden om lieve trainsters teleur te stellen is hoog. Ze willen ze niet teleurstellen. Dat is een drempel om te falen. Soms krijgen ze ook wel een opmerking: ‘Goh, alweer last van je voeten?’”

“Mijn zoon heeft een blessure opgelopen. Hij was door zijn enkel gegaan in de turnhal. Hij belde mij toen hij op school was. Hij dacht dat het weer goed ging. Maar op school kon hij niet meer lopen. Toen kwam hij thuis en hij kon niet meer lopen. Ik dacht: dit is niet goed. Ik zei: ‘App je trainster maar dat je thuisblijft en dat je naar de huisarts gaat.’ Daar zijn ze het dan niet mee eens. Dat zijn dingen die zij bepalen. ‘Ik bepaal’, heb ik toen gezegd. Mijn zoon was daar toen erg overstuurd van. Maar ik wilde weten of er wat gebroken was of iets. En ik bepaal want ik ben de ouder. De trainers zeiden dat hij maar naar de fysio moest. Maar die was er pas vrijdag en het was woensdag. Ik heb gezegd: ‘Je blijft thuis en we gaan naar de huisarts.’ Het bleek een forse verzwikking te zijn. Ik was toen gerustgesteld. Dus de verdere begeleiding geef ik dan ook rustig uit handen aan hen. Want zij weten hoe verder. Ik zei tegen mij zoon: ‘App je trainster dat je weer komt.’ Toen had ze terug geappt: In het vervolg zou ik graag willen dat je de beslissingen aan ons overlaat.”

Of ook elke ouder durft te spreken, blijkt niet uit de resultaten. Niet alle trainers konden ouderlijke betrokkenheid waarderen. Tijdens de interviews is het volgende hierover gezegd:

“Ik heb de autoriteit om ertegenin te gaan, dat besef ik ook. Ik heb zelf getraind. Het kan zijn dat het voor mij anders is geweest door de relatie (ik kende ze al) en mijn beroep. Dat ik het gewoon deed – anders maar niet – en dat andere ouders dat niet konden.”

“Het grootste probleem waren voor haar de ouders. Zij waren in haar ogen bemoeials. Ouders mochten niet komen kijken. Daar was geen plek voor.”

Ook zijn er trainers die invloed op het dagelijkse leven van de jonge gymsporter uitoefenen. Controleren van het dieet en sociale activiteiten en hun ontevredenheid uiten wanneer de trainer niet tevreden is met het dieet of (bezochte) sociale activiteit is dan ook gebruikelijk. Dit blijkt uit de interviews. Hier is het volgende over gezegd:

“Zij mochten geen zoetheid drinken. Dus het liefst water. Of een heel klein beetje siroop erin. Ondertussen stond een trainer wel cola te drinken. En zij zouden juist het voorbeeld moeten geven. Dat vond ik ook altijd wel heel erg krom. Mijn dochter zei ook: ‘Wij moeten dit drinken, en zij zitten dat te drinken.’”

“Voorbeeld Ajaxwedstrijd: dochter had op de training vertelt dat ze een wedstrijd van Ajax had gekeken. Trainer vond de wedstrijd te laat en zei: ‘Dat is geen topsport houding.’ Ik werd woest! Mijn dochter traint constant, wat wil je die kinderen leren?”

Daarnaast blijkt uit de interviews dat zowel de ouders als de jonge gymsporters voelen en wellicht herkennen wanneer de invloed van de trainer overgaat in dwang, chantage en misbruik, maar zich er niet expliciet over uitspreken. De meeste minderjarige gymsporters zijn erg loyaal naar de trainer en ze zijn bang voor de consequenties wanneer ze zich erover uitspreken. Sommige van de jonge gymsporters willen door het gedrag van de trainer niet meer meedoen met de gymnsport, maar durven dit niet uit te spreken, totdat de ouders zich ermee gaan bemoeien. Dit blijkt ook uit de interviews:

“Mijn dochter smeekte om niets tegen de trainer te zeggen. De loyaliteit naar de trainer is enorm. Het is een ingewikkelde relatie.”

“Ze hebben haar de ruimte niet gegeven. Het ging te snel. Toen begonnen we ook te merken dat ze er met tegenzin heen ging. Ze werd bang. En de dingen die ze zeiden tegen haar waren gewoon niet leuk. Ik zei tegen mijn dochter dat ze gewoon alles moet blijven zeggen ongeacht wat zij willen. Toen begon ze ook te huilen dat ze er niet meer naartoe wilde. Ze wou gewoon echt niet meer. En dat was heel erg jammer, want turnen was echt haar passie en haar leven. Dat is helemaal kapot gemaakt.”

Uit de interviews blijkt dat niet iedereen tegen de harde trainingsmethoden van de gymnsport kan, met name in de topsport komt dat naar voren. Sommige ouders vinden dat het erbij hoort, omdat het nu eenmaal topsport is. Doorzettingsvermogen en grenzen verleggen, zien zij als relevant om de top te halen. Tijdens een van de interviews zei een ouder van een minderjarige gymnsporter het volgende hierover:

“Fysiek wel hard, maar als je wat wilt bereiken, dat hoort erbij. Dochter nooit klachten gehad. Soms erg hard. 16 uur per week trainen, 8 jaar oud... Best pittig. Soms waren trainingen niet leuk, continu doorgaan. We leren onze kinderen: als je wat wilt bereiken, moet je doorzetten.”

Naast de gestandaardiseerde antwoordopties op de vragenlijst, hebben de respondenten de optie ‘anders’ kunnen gebruiken om hun ervaringen te delen. De

minderjarige gymsoporters melden hier vormen van dwang, chantage en machtsmisbruik zoals body shaming, uitschelden, buitensluiten wanneer minder gepresteerd is door de minderjarigen, gestandaardiseerde disciplinaire straffen, genereren van ongezonde onderlinge strijd tussen minderjarige gymsoporters overvragen van de minderjarige gymnasten, communicatie vanuit de trainers is eenzijdig (gymnasten mogen niets inbrengen), onderling pesten van de gymnasten zonder tussenkomst van de trainer en beperken van minderjarige gymnasten in het volgen van onderwijs.

7.3.2 Veroorzakers vervelende ervaringen

Aan de groep minderjarigen is ook gevraagd of zij weten van (andere) slachtoffers van vervelende ervaringen met dwang, chantage en/of machtsmisbruik. Waar 43 procent van de respondenten aangeeft vermoedens te hebben dat de pleger meerdere slachtoffers heeft, weet 38 procent dit zeker. Daarnaast geeft 15 procent aan niet zeker te weten of de pleger meerdere slachtoffers heeft en weten enkele slachtoffers zeker dat zij de enige zijn.

In de onderstaande tabel is te zien dat de pleger van vervelende ervaringen met dwang, chantage en/of machtsmisbruik vaker uit de netwerken komt die direct contact hebben met de minderjarige gymsoporters. Opvallend is dat 90 procent van de plegers de trainer of assistent-trainer is volgens de minderjarige sporters of hun ouders/voogd. Daarnaast was er de antwoordoptie ‘anders’ voor de respondenten. Hier konden zij aangeven welke andere plegers, die niet genoemd zijn, er waren. Hierbij is de meest voorkomende pleger de hoofdtrainster (vrouwelijk), maar ook de eigenaar van de turnhal en begeleiders vanuit de bond zijn genoemd.

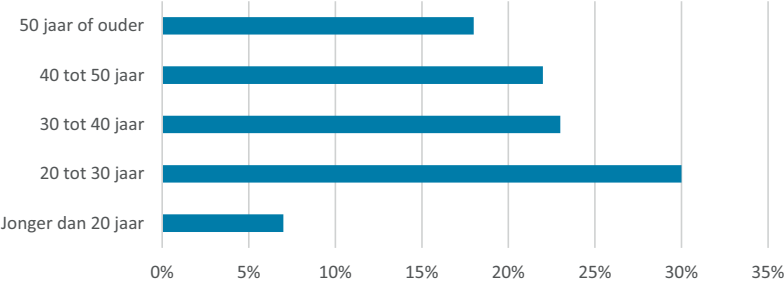
Tabel 7.2 Veroorzaker grensoverschrijdend gedrag (n=131)

Functie	Aantal keren	Percentage
Trainer of assistent-trainer	118	90%
Medesporter	3	2%
Trainer van andere vereniging	2	2%
Overige	8	6%
Bestuurslid van bond	0	0%
Clubbestuurder of verenigingsmanager	0	0%
Jurylid	0	0%
Totaal	131	100%

Verder is er gevraagd naar het geslacht en leeftijd van de pleger. In tabel 4 is te zien dat vrouwen (68%) vaker als pleger van vervelende ervaringen met dwang, chantage of machtsmisbruik zijn geïdentificeerd door de minderjarige gymsporters of hun ouders. Zoals eerder gesteld is het grootste deel van de trainers vrouw (86%).

Wat betreft de leeftijd van de pleger van dit thema is in figuur 10 te zien dat de grootste groep van de plegers in de leeftijdsgroep 20- tot 30-jarigen zit (30%).

Figuur 7.10 Leeftijd pleger (n=122)

7.3.3 Ondernomen acties

Aan de respondenten is gevraagd of zij actie hebben ondernomen nadat er vervelende ervaringen met dwang, chantage of machtsmisbruik plaatsvonden en zo ja welke. De meerderheid van de minderjarige gymsporters hebben aangegeven acties te hebben ondernomen (91%). De resterende respondenten hebben geen actie ondernomen (zie tabel 7.4).

Tabel 7.4 Actie na vervelende ervaring(en) (n=162)

Genoemde actie	Aantal	Percentage
Actie ondernomen	148	91%
Geen actie ondernomen	14	9%
Totaal	162	100%

In onderstaande tabel zijn de resultaten per genoemde actie weergegeven. Net als bij volwassenen heeft het grootste deel van de gymsporters het voorval verteld aan zijn of haar ouders (75%), aan een medesporter (34%) of aan een vriend(in) (23%). Een melding bij een vertrouwenscontactpersoon is gedaan door 16 procent van de minderjarige gymsporters of hun ouders/voogd. Meldingen bij officiële instanties komen (bijna) niet voor. Andere overige acties die wel zijn genoemd na ervaringen

met vormen van dwang, chantage en/of machtsmisbruik zijn: in therapie gaan bij bijvoorbeeld de sportpsycholoog, met het bestuur in gesprek gaan samen met de ouders, gestopt met gymnsport, melden bij de bondscoach.

Tabel 7.5 Actie na vervelende ervaring(en) (n=148)

Genoemde actie	Aantal	Percentage
Het voorval verteld aan mijn ouders	111	75%
Het voorval aan een medesporter verteld	50	34%
Het voorval aan een vriend(in) verteld	34	23%
Een melding, klacht of signaal ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de vereniging	23	16%
Het voorval verteld aan een andere instantie (maatschappelijk werk, huisarts)	11	7%
Een melding, klacht of signaal ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de KNGU	9	6%
Het voorval verteld aan mijn leraar of mentor	8	5%
Een melding gedaan bij het Vertrouwenspunt Sport (NOC*NSF) of Centrum Veilige Sport Nederland	6	4%
Aangifte gedaan bij het Instituut Sportrechtspraak	0	0%
Aangifte gedaan bij de politie	0	0%
Totaal	252	-

Zoals gezegd heeft negen procent van de minderjarige gymnsporters of hun ouders niets gedaan na vervelende ervaringen betreffende dwang, chantage en/of machtsmisbruik. Wanneer er wordt gevraagd naar hun motivatie om niets te doen, geven zij aan bang te zijn om buitengesloten te worden van de groep. De slachtoffers denken ook dat niemand hen zal geloven als zij dit kenbaar maken en dat zij misschien zelf de schuld krijgen van het wangedrag.

7.4 Psychisch, verbaal of fysiek geweld

Er vallen verschillende onderwerpen onder psychisch, verbaal of fysiek geweld, zoals intimideren en kleineren of lichamelijke mishandeling. In totaal hebben 398 (19%) van de minderjarige sporters aangegeven hiermee in hun laatste sportjaar te maken hebben gehad. De genoemde vormen van psychisch, verbaal en fysiek geweld zijn in onderstaande tabel 6 vermeld.

7.4.1 Aard van de gedragingen

In tabel 7.6 is te zien dat de minderjarigen gymnasten vaker verbaal geweld dan fysiek geweld ondervinden. Zo voelt dertien procent van de respondenten zich vaker geïntimideerd en vernederd en elf procent werd genegeerd door de trainer. De minst voorkomende vorm is schelden (4%). Fysiek geweld komt bijna niet voor.

Tabel 7.6 Gedragingen van psychisch, verbaal of fysiek geweld

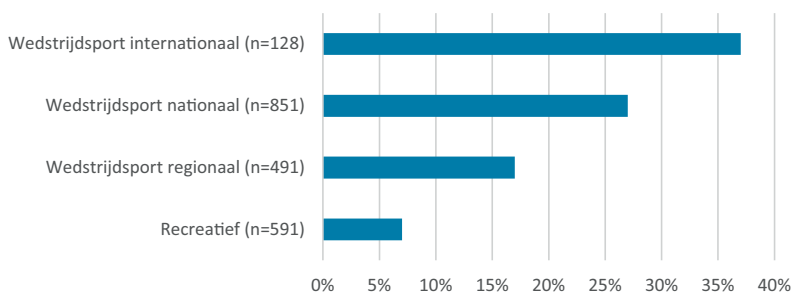
Genoemde vormen	Nooit		Soms		Vaak	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ik voelde me vernederd en/of geïntimideerd	1567	87%	179	10%	58	3%
De trainer negeerde mij	1595	89%	156	9%	43	2%
Ik werd niet gevangen bij het uitvoeren van een element terwijl ik daar om had gevraagd	1634	91%	135	8%	20	1%
De groep negeerde mij, ik voelde mij alleen staan	1705	95%	74	4%	15	1%
Ik werd uitgescholden	1731	96%	70	4%	7	0%
Ik werd agressief behandeld (slaan, schoppen, bijten of verwonden met een voorwerp)	1790	99%	11	1%	0	0%
Anders	1018	98%	16	2%	4	0%

Naast bovenstaande antwoordopties kregen de respondenten de ruimte om aan te geven welke andere vormen van verbaal en fysiek geweld zij ondervonden. De respondenten vermelden in de opmerkingen de volgende ervaringen met verbaal of fysiek geweld: weinig complimenten en veel kritiek, onzeker maken van de gymnast, onderlinge afgunst bij de gymnasten, overvragen van gymnasten en geen hulp bieden wanneer de sporters erom vragen, pesterijen door oudere sporters en trainers die roddelen over de pupillen.

Deze vervelende ervaringen met psychisch, verbaal en fysiek geweld komen op verschillende niveaus van de gymnsport voor. In figuur 7.11 is de verdeling per niveau weergegeven. De minste ervaringen met vormen van verbaal en /of fysiek geweld is te vinden op het recreatiefniveau: zeven procent van de respondenten op dit niveau geven aan een of meerdere vervelende ervaringen met verbaal en/of fysiek geweld te hebben ondervonden. De grootste groep met een of meerdere vervelende ervaringen met verbaal en/of fysiek geweld is actief op het niveau Internationaal (37%). Op nationaal niveau ondervindt 27 procent van de sporters een of meerdere ervaringen met vormen van verbaal en/of fysiek geweld. Voor de sporters op regi-

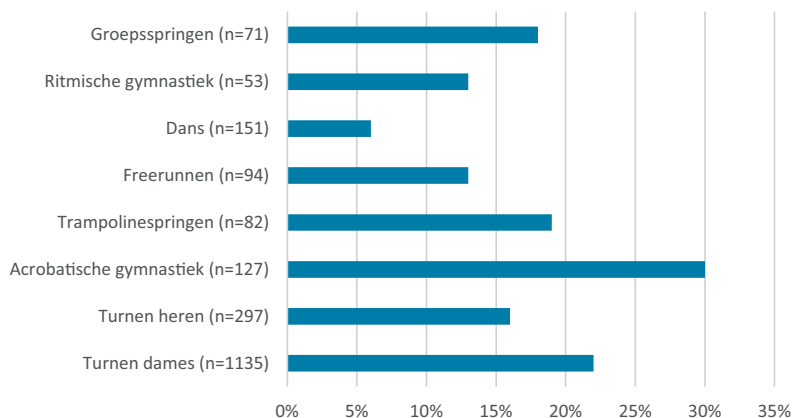
onaalniveau is dit 17 procent. De ervaringen met psychisch, verbaal en/of fysiek geweld zijn op recreatief niveau duidelijk minder dan bij de andere niveaus.

Figuur 7.11 Percentage minderjarige gymSPORTERS met vervelende ervaringen met psychisch, verbaal of fysiek geweld naar niveau (n= 2061)

In de onderstaande figuur is een verdeling gemaakt per discipline en de ervaringen met verbaal en/of fysiek geweld door de minderjarige sporters. De discipline waar vervelende ervaringen betreffende verbaal en/of fysiek geweld significant het meest voorkomt, is acrobatische gymnastiek. Dertig procent van de gymSPORTERS geeft aan een of meerdere vervelende ervaringen met verbaal en/of fysiek geweld te hebben ondervonden. Voor de disciplines turnen dames, trampolinespringen en groepsspringen liggen die percentages tussen de 18 en 22 procent. Voor de disciplines freerunnen en ritmische gymnastiek geldt een lager percentage. Bij dans komen de minste ongewenste gedragingen voor. Deze percentages zijn niet significant ten opzichte van acrobatische gymnastiek.

Figuur 7.12 Percentage minderjarige gymSPORTERS met vervelende ervaringen met psychisch, verbaal, of fysiek geweld per discipline (n=2010)

Ook uit de interviews en de geschreven toelichtingen door de gymsporters blijkt dat vernederen en intimideren een bekend verschijnsel is. Het vernederen – door de trainer – gebeurt bijvoorbeeld als een sporter een oefening niet goed uitvoert of juist een oefening niet durft uit te voeren.

“Het gillen naar de meiden, het nooit goed kunnen doen, altijd de grond in trappen. Ik heb altijd zoiets van benader kinderen positief en bij wat ze kunnen. Maar het was nooit goed genoeg. Alleen het negatieve werd vaak benadrukt. En ook op het moment dat het even niet ging of er waren blessures, gewoon doorgaan. Blessures ontkennen. En bij ziekte moest ze ook alles inhalen.”

Twee ouders geven tijdens het interview de volgende voorbeelden:

“De ergste herinnering die mijn dochter heeft van het turnen is het kleinere. Het gevoel hebben dat je niet goed genoeg bent. Het is niet schoppen en slaan maar psychisch geweld.”

“Wat ik als voorbeeld kan geven, is de vloeroefening. Ze moest flikflakflikflak, het ging toen een keer fout. Ze had hem toen nog maar 1 keer geoeftend. Ze gaf aan: ‘Mag het met matje?’ Want dit was de tweede keer dat ze het deed, maar dan zonder hulp. Nee, dat kon ze wel. Toen deed ze het en kwam ze keihard met haar hoofd op de grond. Ze zeiden toen: ‘Oh wat doe jij nou?’ Echt op z’n toon van dit kan niet. En had ze wat tranen, omdat het echt pijn deed. ‘Nee we gaan niet huilen, tranen weg!’ En toen was dit nog eens gebeurd. Maar de trainers blijven gewoon zitten. En toen viel ze weer op haar hoofd. Weer: ‘Och, wat doe jij nou?’ Niet eens helpen of gaat het meis? Nee, hoppa gewoon nog een keer. Ook de overslag op de balk. Altijd doorgaan ook al viel ze eraf. Ze was altijd bang dat ze haar hoofd zou stoten. Maar ze moest altijd doorgaan en vooral geen emotie tonen.”

Deze manier van interactie ondergraaft het zelfvertrouwen van de jonge gymsporter. De jonge gymsporter wordt onzeker bij een volgende poging om de oefening goed uit te voeren. Een laag zelfvertrouwen en een hoge dosis onzekerheid kunnen invloed hebben op de prestaties. Een ouder zegt het volgende hierover tijdens een interview:

“Het is jammer. Ze had zoveel zelfvertrouwen. Ze deed en durfde alles. En dat is weg. Ze kan nu eigenlijk niets meer. Ze moeten haar nu alles opnieuw leren.”

7.4.2 Veroorzakers vervelende ervaringen

Aan de groep minderjarigen is gevraagd of zij kennis hebben van (andere) slachtoffers van vervelende ervaringen met psychisch, verbaal en/of fysiek geweld. De meeste minderjarige respondenten (39%) geven aan dat er meerdere slachtoffers zijn. Ook vermoedt een meerderheid (32%) dat er meerdere slachtoffers zijn van plegers van psychisch, verbaal en/of fysiek geweld. 23 procent weet niet of de plegger meerdere slachtoffers maakt, maar er is ook een groep (6%) die denkt het enige slachtoffer te zijn van de plegger van verbaal en/of fysiek geweld.

In de onderstaande tabel is te zien dat driekwart van de plegers van psychisch, verbaal en/of fysiek geweld vaker trainers of assistent-trainers zijn. Daarna zijn medesporters genoemd. Clubbestuurders/verenigingsmanagers of trainers van andere verenigingen worden nauwelijks in verband gebracht met fysiek geweld. Verder is aan de sporters gevraagd of er andere plegers zijn die niet genoemd zijn in de antwoordopties. De respondenten gaven de volgende antwoorden: hoofdtrainer en trainer H.

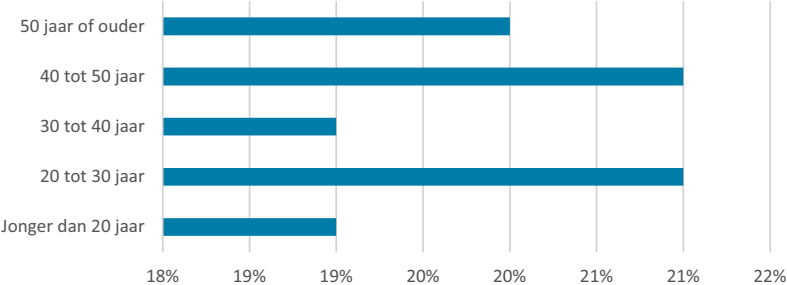
Tabel 7.7 Plegger van vervelende ervaringen met psychisch, verbaal en/of fysiek geweld (n=163)

Pleger	Aantal keren	Percentage
Trainer of assistent-trainer	124	76%
Medesporter	31	19%
Clubbestuurder of verenigingsmanager	1	1%
Trainer van een andere vereniging	1	1%
Bestuurslid van bond	0	0%
Jurylid	0	0%
Overige	6	4%
Totaal	163	100%

Van de 156 respondenten die vervelende ervaringen met psychisch, verbaal en/of fysiek geweld hebben ondervonden, geeft aan dat twee derde (65%) van de plegers een vrouw is, de rest (35%) is man.

In het onderstaande figuur staat de leeftijd van de plegers weergegeven. De grootste groep zit in de leeftijdsgroep twintig tot dertigjarigen (21%) en veertig tot vijftigjarigen (21%). Hierna volgt de groep van vijftig jaar of ouder. De leeftijdsgroepen waar de plegers van vervelende ervaringen betreffende psychisch, verbaal en/of fysiek geweld het minst voorkomt zijn jonger dan twintig jaar en dertig tot veertigjarigen.

Figuur 7.13 Leeftijd pleger (n=144)

7.4.3 Ondernomen acties

Aan de respondenten is gevraagd of zij actie hebben ondernomen nadat er vervelende ervaringen met vormen van psychisch, verbaal en/of fysiek geweld hebben plaatsvonden. Van de 186 minderjarige sporters of hun ouders gaf 92 procent aan acties te hebben ondernomen. De resterende sporters hebben geen actie ondernomen (zie tabel 7.8).

Tabel 7.8 Actie na vervelende ervaring(en) (n=186)

Actie	Aantal	Percentage
Actie ondernomen	171	92%
Geen actie ondernomen	15	8%
Totaal	186	100%

Verder is gevraagd naar de soorten acties die zijn ondernomen (tabel 7.9). De meeste slachtoffers van psychisch, verbaal en/of fysiek geweld geven aan het voorval vaker met ouders te delen (80%) dan met anderen. Een derde vertelt het voorval aan medesporters en ongeveer een op de vijf deelt het voorval met een vriend(in). Daarna zijn institutionele autoriteiten, zoals de vertrouwenspersoon verenigin-

gen, leraar, vertrouwenspersoon KNGU en vertrouwenspunt NOC*NSF of Centrum Veilige Sport Nederland genoemd.

Tabel 7.9 Actie na vervelende ervaring(en) (n=171)

Genoemde actie	Aantal	Percentage
Het voorval verteld aan mijn ouders	137	80%
Het voorval verteld aan medesporters	61	36%
Het voorval verteld aan vriend(in)	39	23%
Een melding, klacht of signaal ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de vereniging	28	16%
Het voorval verteld aan mijn leraar of mentor	12	7%
Een melding, klacht of signaal ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de KNGU	8	5%
Een melding gedaan bij het Vertrouwenspunt Sport (NOC*NSF) of Centrum Veilige Sport Nederland	6	4%
Aangifte gedaan bij het Instituut Sportrechtspraak	0	0%
Aangifte gedaan bij de politie	0	0%
Totaal	291	-

Daarnaast is gevraagd welke andere acties zijn ondernomen, die niet zijn genoemd in de antwoordopties. De overige acties, die de sporters hebben ondernomen, zijn vooral gericht op communicatie met trainers, bondscoach en bestuur van verenigingen. Ook hebben de minderjarige sporters gevraagd aan hun ouders om het met de trainer te bespreken. Hier gebeurt weinig mee. Dit is ook naar voren gekomen tijdens de interviews. Een van de ouders van een minderjarige gymsporter zei het volgende hierover:

“... heb ik met Y gesproken. Ik zei: ‘Je hebt haar genegeerd, teleurgesteld en psychisch mishandeld.’ Hij heeft het aangehoord en gezegd dat hij het erg vond om te horen, maar hij deed er niks mee.”

Een klein deel (8%) doet niets na de ervaringen met psychisch, verbaal en/of fysiek geweld. Als reden geven zij onder meer aan dat zij angstig zijn om het te melden vanwege de mogelijke consequenties (nooit meer turnen bijvoorbeeld) en sommigen proberen het zo snel mogelijk te vergeten. Ook denken ze dat het normaal is in de gymsport. Een opvallend antwoord komt van een gymsporter, die aangeeft dat

de vereniging het niet gelooft, omdat trainers schaars te vinden zijn. Het onder- vinden van zulke vervelende ervaringen brengt sommige minderjarige gymSPORTers ertoe om te stoppen met gymSPORT of oplossingen buiten de gymSPORT te zoeken. Enkele minderjarige gymSPORTers gaan in therapie.

7.5 Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten

Andere vormen van grensoverschrijdend gedrag zijn roddelen, pesten, discrimina- tie en buitensluiten. Er hebben 233 (11%) minderjarige gymSPORTers aangegeven dat ze in hun laatste sportjaar hiermee te maken hebben gehad.

7.5.1 Aard van gedragingen

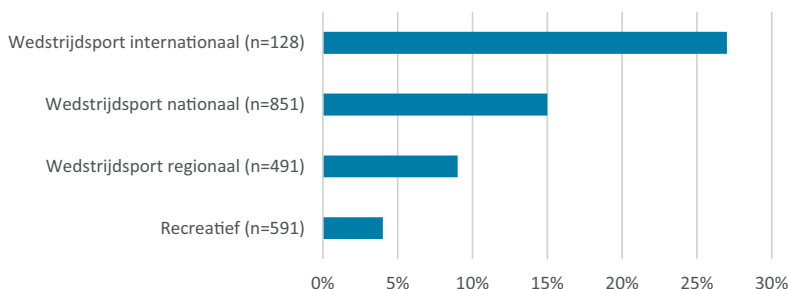
Bij nadere beschouwing van de genoemde vormen (zie tabel 7.10) van grensover- schrijdend gedrag is te zien dat de minderjarige gymSPORTers te maken hebben met niet krijgen van hulp als zij iets niet begrepen hebben of verkeerd uitvoeren, bui- tengesloten worden en voor schut gezet worden voor de groep. Het gaat hierbij om geringe percentages.

Tabel 7.10 Gedragingen van roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten

Gedragingen	Nooit		Soms		Vaak	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ik kreeg geen hulp als ik iets niet kon, wist, begreep of als ik iets verkeerd had gedaan of gezegd	1608	94%	92	5%	19	1%
Ik werd buitengesloten als ik niet deed wat de ander wilde	1643	95%	73	4%	15	1%
Ik voelde me voor schut gezet ten overstaan van de groep (bijvoorbeeld bij het wegen)	1661	96%	52	5%	11	1%
Er werd over mij geroddeld (ook via sociale media)	1645	96%	67	4%	8	0%
Er werden beledigende en kwetsende opmer- kingen gemaakt over mijn uiterlijk, geslacht, seksuele voorkeur, geloof en/of afkomst	1675	97%	46	5%	4	0%
Ik werd gepest/getreiterd (ook via sociale media)	1684	98%	33	3%	4	0%
Anders	985	99%	8	1%	3	0%

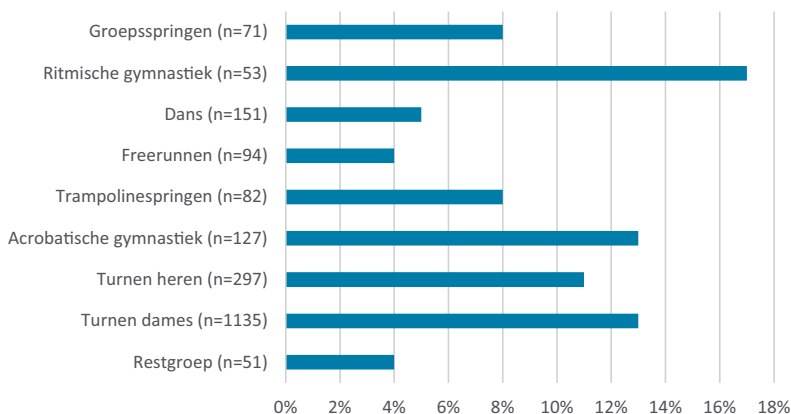
De vervelende ervaringen met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten komen het meest voor op topniveau (27%) (Wedstrijdsport internationaal) en het minst op het recreatief niveau (4%) (zie figuur 7.14). Ook komen op recreatief niveau significant minder vaak vervelende ervaringen met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten voor in vergelijking met de andere niveaus.

Figuur 7.14 Percentage vervelende ervaringen met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten naar niveau (n=2061)

Uit figuur 7.15 blijkt dat de ervaringen met vormen van roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten het meest voorkomen in de disciplines ritmische gymnastiek (38%), groepsspringen (37%) en in de restgroep (30%). De disciplines waar ervaringen met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten het minst voorkomen, zijn turnen dames (13%), turnen heren (11%) en trampolinespringen (8%). Deze resultaten verschillen niet significant van elkaar.

Figuur 7.15 Percentage vervelende ervaringen met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten (n=2061)

Voornamelijk de trainers sluiten de jonge gymsporter buiten. Dit komt duidelijk naar voren tijdens de interviews.

“De anderen waren wat ouder. Eentje is voor Jong NL geselecteerd. Er werden te veel uitzonderingen gemaakt. Van bepaalde meiden tegenover andere meiden. Er werd onderscheid gemaakt in niveau en prestatie. Maar onderling bij de meiden keken ze elkaar er niet op aan. Het was de trainster die dat deed.”

Er wordt onderscheid gemaakt tussen de jonge gymsporters op basis van prestatie. De trainer sluit de jonge gymsporter, die op een moment minder presteert, buiten. Die krijgt geen hulp. Dit is teleurstellend voor de jonge gymsporter. Tijdens de interviews is hierover het volgende gezegd:

“Elke keer kwam mijn zoon verdrietig thuis. Ik doe het allemaal niet goed zeker, anderen kregen wel aandacht. Hij mocht er niet naar vragen. Een jongetje was even oud als mijn zoon en die was veel minder ver. Mijn zoon was echt verder, dat bleek ook uit de wedstrijden. Maar hij mocht ineens wel in de ochtenduren gaan trainen en mijn zoon niet. Toen echt de knoop doorgehaakt. En nu zien we ook, hij gaat als een trein in x.”

De andere negatieve ervaringen komen incidenteel voor, zoals discriminatie. Zo geeft vijf procent van de sporters aan dat zij soms discriminatie ondervinden. Het gaat dan om uitspraken over het uiterlijk, geslacht, geloof, de seksuele voorkeur en afkomst. Exclusie komt iets vaker voor. Vijf procent zegt dat zij soms worden buitengesloten en voor schut gezet ten overstaan van de groep. Daarnaast is roddelen een negatieve ervaring die incidenteel vaker voorkomt (4%). Daarnaast heeft roddelen een vervelende nasleep, die te vinden is op sociale media. Pesten komt het minst vaak voor bij de incidentele gevallen (3%), maar ook dit heeft een vervelende nasleep op sociale media.

Andere vormen van grensoverschrijdend gedrag die de sporters noemen, zijn treiterijen door medesporters. Soms worden sporters eruit gehaald om ze als een negatief voorbeeld neer te zetten ten overstaan van de groep.

7.5.2 Veroorzakers roddelen, pesten discriminatie en buitensluiten

De plegers van roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten zijn meestal trainers/assistent-trainers (54%) en medesporters (38%). Daarnaast is aan de respondenten gevraagd of er ook andere plegers zijn, die niet genoemd zijn in de

antwoordopties van de vragenlijst. Ze noemen onder meer hoofdtrainers en ouders van andere teamleden die zich schuldig maken aan roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten.

Tabel 7.11 Pleger van vervelende ervaringen omrent roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten (n=117)

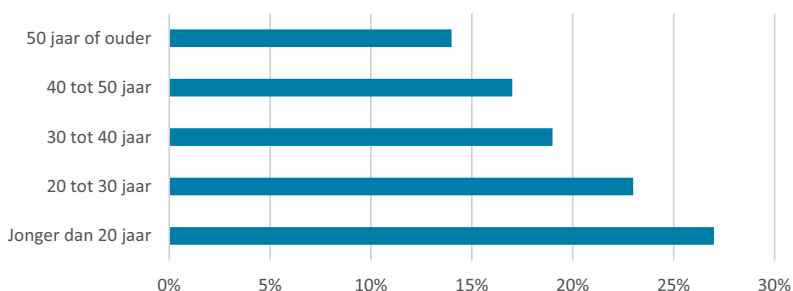
Pleger	Aantal keren	Percentages
Trainer of assistent-trainer	63	54%
Medesporter	44	38%
Trainer van een andere vereniging	2	2%
Clubbestuurder of verenigingsmanager	0	0%
Bestuurslid van bond	0	0%
Jurylid	0	0%
Overige	8	7%
Totaal	163	100%

Over het geslacht van de pleger stellen de sporters dat twee derde (67%) vrouw is.

De meerderheid van de slachtoffers (36%) weet zeker dat de pleger meer slachtoffers heeft van roddelen, pesten, discriminatie en exclusie. 32 procent van de slachtoffers vermoedt dit ook, maar is er niet zeker van. Een deel van de slachtoffers (30%) heeft geen kennis over andere slachtoffers en drie procent is er zeker van dat hij/zij het enige slachtoffer is.

Uit onderstaand figuur valt op te maken dat er meer jongeren dan ouderen zijn die zich schuldig maken aan roddelen, pesten en buitensluiten.

Figuur 7.16 Leeftijd pleger (n=144)

7.5.3 Ondernomen acties

Aan de respondenten is gevraagd of zij actie hebben ondernomen nadat er vervelende ervaringen met vormen van roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten hebben plaatsvonden. Van de 141 minderjarige respondenten of hun ouders geeft 89 procent aan actie te hebben ondernomen (zie tabel 7.12).

Tabel 7.12 Actie na vervelende ervaring(en) (n=141)

Genoemde actie	Aantal	Percentage
Actie ondernomen	126	89%
Geen actie ondernomen	15	11%
Totaal	141	100%

Het grootste deel van de gymsporters vertelt het voorval aan zijn of haar ouders (71%), aan een medesporter (28%) of aan een vriend(in) (17%) (zie tabel 7.13). Het laatste percentage (17%) geldt ook voor de vertrouwenscontactpersoon van de vereniging. Daarnaast geeft een aantal sporters aan dat het niets heeft gedaan na het ondervinden van roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten. Uit de antwoorden waarom zij niets deden, blijkt dat de respondenten bang zijn om het te melden, omdat ze dan bijvoorbeeld niet meer mogen trainen. Sommigen voelen zich machteloos en gaan ervan uit dat er niets gedaan wordt met de melding. Ook proberen sommigen het te vergeten. Anderen vinden de trainer onbekwaam om met onzekerheden van de jonge sporters om te gaan en zeggen daarom niets.

Tabel 7.13 Actie na vervelende ervaring(en) (n=126)

Genoemde actie	Aantal	Percentage
Het voorval verteld aan mijn ouders	90	71%
Het voorval verteld aan medesporters	35	28%
Het voorval verteld aan vriend(in)	22	17%
Een melding, klacht of signaal ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de vereniging	22	17%
Het voorval verteld aan mijn leraar of mentor	14	11%
Het voorval verteld aan een andere instantie (huisarts, maatschappelijk werker)	5	4%

Genoemde actie	Aantal	Percentage
Een melding, klacht of signaal ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de KNGU	5	4%
Een melding gedaan bij het Vertrouwenspunt Sport (NOC*NSF) of Centrum Veilige Sport Nederland	3	2%
Aangifte gedaan bij het Instituut Sportrechtspraak	0	0%
Aangifte gedaan bij de politie	0	0%
Totaal	196	-

Wanneer er een melding van werd gedaan, ondervonden sommigen daar nadeel van. Een ouder van een minderjarige gymsporter vertelt tijdens het interview hoe er is gereageerd op de melding:

“Heel kort door de bocht. Dit heeft erin geresulteerd dat C het team uit werd gezet in een traject naar het WK. Ze hebben naar een andere partner gezocht in het team. P is hierin keihard aan de zijlijn gezet. Het werd op de manier benaderd dat wij als ouders niet betrokken genoeg waren. En eigenlijk is er toen van alles naar haar hoofd geslingerd. Er waren blessures in het team waar zij niets aan kon doen. Dat waren blessures van de partner, maar het kwam erop neer dat zij alles had gedaan. Er is tegen haar gezegd dat zij er verantwoordelijk voor was. Ze hebben haar op het einde de grond in getrapt en op die manier afscheid genomen. Er mag besloten worden vanuit de vereniging om afscheid te nemen, maar je hoeft iemand niet een trap na te geven.”

De meest voorkomende antwoorden zijn gericht op communicatie naar de trainers en bestuur. De geïnterviewden hebben aangekaart bij de trainer en bestuurders dat roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten voorkomt en zij hier niet van zijn gediend. Sommigen geven aan te zijn gestopt met de gymsport naar aanleiding van hun ervaringen met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten.

7.6 Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Tot slot behandelen we in deze paragraaf het onderwerp seksueel grensoverschrijdend gedrag, dat ook weer uit diverse gedragingen bestaat. In totaal hebben 46 gymsporters (2%) aangegeven hiermee te maken hebben gehad.

7.6.1 Aard van gedragingen

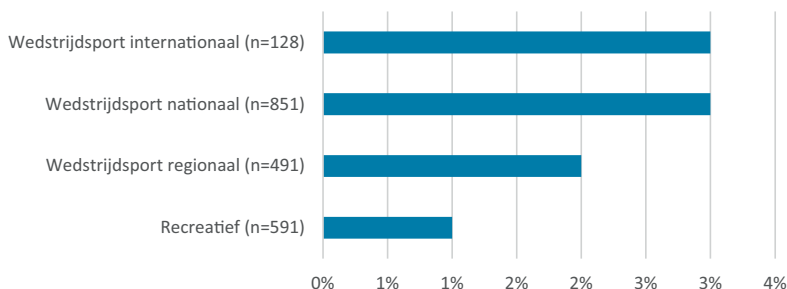
Onder seksueel grensoverschrijdend gedrag vallen verschillende gedragingen met als gemeenschappelijk kenmerk dat ze seksueel van aard zijn. Deze gedragingen variëren van maken van ongepaste opmerkingen tot onvrijwillige seksuele aanrakingen. In totaal heeft twee procent van de minderjarige gymSPORTERS aangegeven dat ze ongewenste ervaringen hebben meegemaakt op het gebied van seksueel gedrag. De genoemde vormen van seksueel gedrag zijn in onderstaande tabel 7.14 vermeld.

Tabel 7.14 Gedragingen van seksueel gedrag.

Genoemde vormen	Nooit		Soms		Vaak	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ik voelde me ongemakkelijk bij bepaalde aanrakingen	1646	98%	31	2%	1	0%
Er werden seksuele opmerkingen naar mij gemaakt (zoals "Wat heb jij lekkere billen!")	1678	100%	6	0%	0	0%
Ik werd tegen mijn wil aangeraakt op intieme plekken, zoals mijn borsten en billen (bijvoorbeeld bij het verlaten van de mat)	1672	100%	6	0%	1	0%
Ik ben seksueel aangeraakt terwijl ik dat niet wilde (bijvoorbeeld knuffelen, zoenen, aanraken, betasten of beetpakken)	1677	100%	6	0%	0	0%
Ik werd ongewenst geconfronteerd met iemands geslachtsdelen	1678	100%	1	0%	1	0%
Ik ben ongewenst gefotografeerd/gefilmd (bijvoorbeeld: inzoomen op billen en borsten)	1669	100%	2	0%	0	0%
Ik werd begluurd terwijl ik mij omkleedde of naakt was	1675	100%	1	0%	0	0%
Anders	1025	100%	1	0%	1	0%

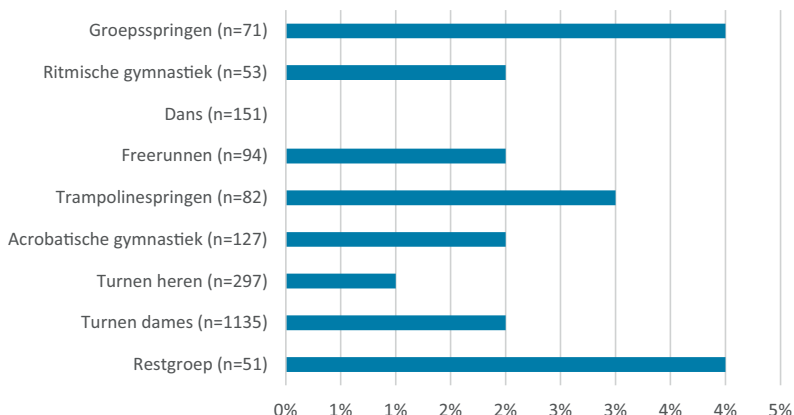
In figuur 7.17 is te zien dat ongewenst seksueel gedrag het meest voorkomt op internationaal (3%) en nationaal niveau (3%). Hierna komt seksueel gedrag het meest voor op regionaalniveau (2%) en het minst op recreatief niveau (1%). De resultaten verschillen niet significant van elkaar.

Figuur 7.17 Percentage gymsporters met vervelende ervaringen met seksueel gedrag per niveau (n=2061)

Wat betreft de disciplines zijn er geen significante verschillen (figuur 7.18).

Figuur 7.18 Percentage minderjarige gymsporters met vervelende ervaringen met seksueel gedrag per discipline (n=2061)

Er zijn in de opmerkingen en tijdens de interviews grensoverschrijdende aanrakingen gemeld door de sporters. Zo zijn er minderjarige gymsporters die ongevraagd zijn aangeraakt op intieme plekken (borsten en billen). Met name ouders dragen in de interviews voorbeelden aan van gedrag dat zij aanmerken als seksueel grensoverschrijdend.

“Wij raakten als ouders heel erg betrokken bij de turnclub. In de B-selectie zat een trainer die constant aan de turnsters zat. Hij zat aan de nek en borsten. We hebben toen klachten ingediend.”

“Hij is niet aan haar geweest, dat zou zij anders wel gezegd hebben. Bij het afscheid toen ze overstapte naar de andere club, is hij op knieën gaan zitten

en heeft haar strak aangekeken. Hij zei: “Dit betekent dat ik je in de gaten ga houden.” Hier is mijn dochter heel bang van geworden. Later heeft hij gezegd dat hij dit positief bedoelde. Dit, in combinatie met de kaart, heeft gemaakt dat mijn dochter heel bang is geworden. Hij heeft haar sindsdien lastig gevallen bij wedstrijden. Ze had een week van tevoren buikpijn en moest huilen voor de wedstrijd als hij zou komen. Nu hij niet meer komt, gaat het veel beter.”

“Een vriend van mij is behandelaar. Toen ik hem dit vertelde, zei hij dat ik hier melding van moest doen. Het briefje is niet direct van iemand die wat doet maar wel van iemand met pedogevoelens voor een meisje van acht.”

7.6.2 Veroorzakers vervelende ervaring

Uit de onderstaande tabel valt op te maken – de aantallen zijn klein! – dat trainers en medesporters het meest zijn aangemerkt als pleger van vormen van seksueel gedrag.

Tabel 7.15 Plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag (n=11)

Pleger	Aantal keren
Trainer of assistent-trainer	5
Medesporter	4
Trainer van een andere vereniging	0
Clubbestuurder of verenigingsmanager	0
Bestuurslid van bond	0
Jurylid	0
Overige	2
Totaal	11

De plegers zijn jonger dan twintig of ouder dan veertig. Ook zijn er door de sporters anderen genoemd die pleger zijn van ongewenst seksueel gedrag, zoals fotografen. Het geslacht van de pleger is vaker man dan vrouw. Verder geven de gymssporters (36%) aan zeker te zijn dat er meer slachtoffers zijn van ongewenst seksueel gedrag. Daarnaast is er een groep die dit ook vermoedt (27%) en een groep die het niet zeker weet (27%). Een van de slachtoffers is ervan overtuigd het enige slachtoffer te zijn van ongewenst seksueel gedrag.

7.6.3 Ondernomen acties

Na het ondervinden van seksueel gedrag hebben de minderjarige respondenten of hun ouders/voogd verschillende acties ondernomen. In totaal hebben acht mensen actie ondernomen van de veertig.

Van de acht minderjarige respondenten die actie hebben ondernomen heeft de helft het voorval gedeeld met de ouders (zie tabel 7.16).

Tabel 7.16 Actie na vervelende ervaring(en) (n=8)

Actie	Aantal
Het voorval verteld aan mijn ouders	4
Het voorval verteld aan medesporters	1
Het voorval verteld aan vriend(in)	1
Een melding, klacht of signaal ingediend bij de vertrouwenscontactpersoon van de vereniging	1
Het voorval verteld aan mijn leraar of mentor	1
Totaal	8

Ook is gevraagd naar overige acties. Hieruit kwamen antwoorden, zoals melden bij de trainer/bestuur en de pleger confronteren en aangeven het niet meer te doen. Ook is er een groep die niets heeft gedaan na het ervaren van ongewenst seksueel gedrag. De respondenten gaven aan dit niet te durven en het zo snel mogelijk te vergeten om verder te kunnen. Een respondent geeft aan zeker te weten dat een seksuele aanraking per ongeluk gebeurde, bij het opvangen tijdens een uitvoering.

7.7 Eerdere vervelende ervaringen

De vragen over het grensoverschrijdende gedrag gaan over het laatste sportjaar van de gymsporters. Om zicht te krijgen op eventueel eerdere ervaringen is ook gevraagd of zij de jaren daarvoor te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag. Tien procent van de minderjarige gymsporters heeft eerder vervelende ervaringen meegemaakt. In de onderstaande tabel is de verdeling in aantallen per categorie weergegeven.

Tabel 7.17 Eerdere vervelende ervaring naar vier onderscheiden categorieën.

Vervelende ervaring	Aantal
Dwang, chantage en machtsmisbruik	62
Psychisch, verbaal en fysiek geweld	51
Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten	34
Seksueel grensoverschrijdend gedrag	6

Hieronder volgt een nadere illustratie van de genoemde ervaringen, in volgorde van voorkomen.

7.7.1 Dwang, chantage en misbruik

De minderjarige gymsporters geven aan dat de machtsrelatie tussen trainer en gymsporter ongelijk is. De gymsporters doen wat de trainer wil. Wanneer dit niet gebeurt, worden de minderjarige gymsporters uitgescholden of vernederd. Veel van de minderjarige gymsporters zeggen dan ook dat ze niet hun mening durven te geven of eigen keuzes durven te maken. Het besluit van de trainer moeten ze uitvoeren. De prestaties staan centraal. De jonge gymsporters krijgen geen hulp wanneer zij bijvoorbeeld vallen tijdens de uitvoering van de oefening. Een van de jonge gymsporters zegt hierover het volgende:

“Ik voelde me gedwongen om door te gaan terwijl ik pijn had of niet durfde. Na een val had ik pijn en werd er geen hulpverleend. Mijn moeder vroeg toestemming om te kijken hoe het ging. Dat mocht van de trainster. Ik wist dit niet en werd bang dat trainster boos zou worden als ik met mijn moeder zou praten. Toen mijn moeder keek naar de plek waar ik pijn had kwam de trainster de kleedkamer in en werd boos op mij omdat ik naar haar moest komen als er iets was. De trainster stond bij de val en heeft niks gedaan.”

Gymsporters voelen vooral druk om de oefeningen en alle bijbehorende elementen goed uit te voeren, anders werden ze gedwongen om de oefening nogmaals uit te voeren. Zelfs als ze er geblesseerd bij raakten. De minderjarige gymsporters durfden dit niet aan te geven bij de trainer, omdat ze angstig waren voor de reactie van de trainer. Doortrainen met blessures is niet onbekend onder de minderjarige gymsporters.

“Veel geschreeuw, bang zijn om de trainer te vertellen dat ik een blessure had en iets niet kon doen, elementen doen als het pijn deed... Ik wist nooit wat ik kon verwachten.”

Tegendruk of weerwoord van de minderjarige gymporter levert weinig op. De trainers negeren dit en de minderjarige sporters moeten niet zeuren, maar doorzetten. Sommige trainers helpen de minderjarige gymporters om door te zetten, maar dat pakt niet altijd goed uit.

“Gewoon ervoor zorgen dat je een element per se deed zodat je beter werd of anders nooit op je niveau komen. Ook heb ik het idee dat ik onnodig werd geholpen bij een trucje waardoor ik te veel vaart had en daardoor m'n arm tegen de muur aanging en mijn arm brak.”

Sommige minderjarige sporters, die aangeven de oefening niet te durven, zijn geforceerd om de oefeningen uit te voeren, anders volgen er bestraffingen. Een voorbeeld van bestraffingen die de minderjarige gymporters krijgen, is 150 keer opdrukken bij het niet goed uitvoeren van een oefening. Ook worden de jonge gymporters als groep bestraft wanneer een van de minderjarige gymporters een oefening niet durft te doen.

“Ik zat in een groepje met 6 en ik had problemen met weigeren op tumbling en toen werd er gezegd dat als er nog iemand van ons groepje weigerde, dat iedereen het touw in moest. En ons groepje was altijd gezellig en soms kregen we een hele training geen aandacht, omdat hij ons zat was.”

De invloed van de trainer reikt ook buiten de gymzaal. Minderjarige gymporters moeten veel sociale activiteiten opgeven van de trainer, omdat het niet hoort bij een topsporter. Verjaardagsfeesten van directe familieleden of Sinterklaasfeest in het weekend keurde de trainer af. De trainers controleren sociale media om te zien wat hun minderjarige gymporter aan het doen is.

“Er werd bij de trainingen heel erg gefocust op het gewicht. Als je niet onder een bepaald gewicht was dan moest je extra conditie doen totdat je afgevalen was. Bij een beurt erna zei ze dan bijvoorbeeld: ‘Zie je nu je lichter bent, gaat het gelijk beter.’ Bij internationale toernooien mochten we maar heel weinig eten. Ik voelde me slap en futloos toen ik een belangrijke wedstrijd in moest. Het was vervelend om constant in de gaten gehouden te worden.

Onder andere via sociale media. Want waarom ging ik naar een kerstmarkt of bij een wedstrijd van mijn zus kijken? Dit was niet goed en hier werd ik dan op de training op aangesproken.”

De trainer geloofde de minderjarige gymsporters niet altijd wanneer zij aangaven fysiek niet helemaal fit te zijn. Dit zag hij dan als smoes om niet te trainen.

“Ik was ziek en werd niet begrepen (vitamine d veel te kort). De trainer dacht ik niet wilde trainen en niet naar de dokter gestuurd.”

Deze manier van omgang met de minderjarige gymsporters heeft sporen achtergelaten bij de jonge sporters. Onzekerheid onder de gymsporters is een veelvoorkomend gevolg van deze manier van trainen. In sommige gevallen loopt dit over in het persoonlijke leven van de minderjarige gymsporter. Sommige kampen met mentale en fysieke gezondheidsproblemen.

“Ik heb een eetstoornis gekregen, anorexia en trainde toen nog wel bij mijn sportclub. Het vervelende wat ik heb ervaren, is dat ik vaak door moest gaan met springen ook al kon ik niet meer doorgaan. Er werd dan vaak gezegd: ‘Er komt een wedstrijd aan en als je zo doorgaat met trainen kun je die wedstrijd maar beter afzeggen, want als je springt zoals je nu springt, kun je daar niks presteren.’ Of er werd vaker gezegd bij een blessure dat ik na zoveel beurtjes pas mocht stoppen als ik pijn voelde en niet eerder.”

Uit bovenstaande verhalen is af te leiden dat minderjarige gymsporters de autonomie in hun gedragingen bij de gymnsport en in sommige gevallen daarbuiten kwijt-raken om te kunnen presteren naar de tevredenheid van de trainers. Het veilige klimaat ontbreekt bij sommige minderjarige gymsporters om hun eigen identiteit te ontwikkelen in de gymnsport. Dat geldt niet voor alle verenigingen. Zo zijn sommige minderjarige gymsporters van vereniging gewisseld om betere ervaringen op te doen bij de gymnsport en ze zijn hierin geslaagd.

7.7.2 Psychisch, verbaal of fysiek geweld

Uit de opmerkingen blijkt dat de daders van psychisch, verbaal en/of fysiek geweld vooral de trainers zijn. Het merendeel – 47 van de 51 opmerkingen – gaat over verbaal geweld. Het verbale geweld vindt plaats wanneer de minderjarige gymsporters oefenen en deze oefening volgens de trainer niet naar tevredenheid is uitgevoerd. Sommige minderjarige gymsporters geven aan angstig te zijn voor bepaalde oefen-

ningen en het niet te durven. De trainers zouden dit niet accepteren en overgaan op verbaal geweld. In een van de opmerkingen van een minderjarige gymporter staat het volgende hierover:

“Vooral verbaal: herhaaldelijk zeggen dat kind niet goed genoeg is of niet genoeg zijn best doet en zeggen dat anderen beter zijn. Ook pushen door te trainen bij pijn of bij angst voor een bepaald onderdeel.”

Er is weinig tot geen rekening gehouden met de gemoedstand van de minderjarige gymporter bij het uitvoeren van oefeningen. De angst van de minderjarige gymporter om een oefening uit te voeren, ziet de trainer als excuus en hij wil dit met verbaal geweld veranderen. Als de minderjarige sporter de oefening nadien alsnog uitvoert en er niet in slaagt om de oefeningen of een element van de oefening naar tevredenheid van de trainer uit te voeren, negeert hij ze en maakt vervelende opmerkingen.

“Er werden af en toe vervelende en kleinerende opmerkingen gemaakt of ik werd genegeerd op het moment dat een element of oefening niet goed ging. Ook werd er soms gezegd dat ik een te lage pijngrens had en ik maar door de pijn heen moest.”

Andere vormen van verbaal geweld zijn: intimideren, schreeuwen, schelden, beschuldigen en beledigen. Tijdens het interview vertelt een van de ouders het volgende over verbaal geweld:

“Toen er voor mijn dochter een kans kwam om twee keer in de week extra te turnen bij een andere club hadden we dit aan de trainer voorgelegd. Hij viel toen uit door te gaan schelden en tieren. Hij was woedend omdat ze ook ergens anders mocht turnen. Hij had ons lang op een antwoord laten wachten, uiteindelijk heb ik hem nogmaals gevraagd of mijn dochter ergens anders extra mocht gaan turnen. Hij antwoordde dat ik onder de blokkenkuil of onder de mat kon gaan zoeken naar een antwoord. Toen dacht ik, ik moet hem even uit laten razen. Achteraf waren dit al indicaties dat mijn dochter daar niet op haar plek zat. Later heb ik hem opnieuw een mail gestuurd of hij het niet wilde overwegen. In de mail terug stond dat hij het stuitend vond dat wij het maar durfden te vragen. Als zij (mijn dochter) bij een andere club was gaan trainen dan had ze namelijk niet met hem getraind. Wat een

enge man, wat een narcist. Toen heeft zij geweigerd en contact opgenomen met W. Sindsdien turnt ze daar.”

“Je moet [vloek] naar mij luisteren, je moet het niet beter weten, trut!”

Minderjarige gymsporters die deze vormen van verbaal geweld beleven, houden hier mentale problemen aan over.

“Vooral het negeren wanneer er iets niet goed ging tijdens trainingen of wedstrijden, niet begrijpen, niet communiceren. Door een mislukte wedstrijd waren er nog lang negatieve reacties/opmerkingen (negeren) zodat je met een rot gevoel/ huilend bleef zitten. Gelukkig heb ik hier nu geen last meer van doordat ik naar een andere club ben gegaan.”

Naast verbaal geweld komt bij sommige gevallen ook fysiek geweld voor tijdens de trainingen/wedstrijden van de minderjarige gymsporters. De jonge gymsporters krijgen dan ‘tikken’ tegen hun knie of slagen op hun tenen als die niet volledig gestrekt zijn. Andere vormen van fysiek geweld zijn dat vrouwelijke minderjarige gymsporters (meisjes) aan hun staart worden getrokken als zij een oefening niet goed uitvoeren. Ook zijn er gevallen bekend dat de trainer minderjarige gymsporters van de balk of aan de kant duwt of hen achternazit wanneer zij een oefening niet goed uitvoeren.

7.7.3 Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten

Deze vormen van eerdere (vervelende) ervaringen komen voornamelijk voor wanneer er een conflict is tussen de betrokken partijen (trainers, sporters, bestuur en ouders). Een reden dat een conflict kan veroorzaken, is onenigheid tussen partijen met het fenomeen ‘vriendjespolitiek’ of dat de minderjarige gymsporter niet in staat is om te doen wat de trainer wil. De minderjarige gymsporters zijn dan de dupe en ondervinden vormen van vervelende ervaringen door roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten. Zo pest een bestuurslid minderjarige sporters in dit geval, omdat er een geschil is (geweest) met de ouders.

“De voorzitter van mijn vorige club heeft als bestuurslid een hekel aan mijn familie, die ook betrokken is bij de club. Tijdens het jaarlijkse kamp was hij altijd mee ter begeleiding. Hij behandelde ons anders dan andere kinderen en zei dat dit kwam omdat we een bepaalde achternaam hadden. Dit deed hij zelfs tot huilen aan toe. We voelden ons gepest door een volwassene.

Niet alleen ik maar ook mijn broer. Mijn ouders durfden dit niet ter sprake te brengen om de zaak niet verder te laten escaleren. Mijn broer heeft heel lang getwijfeld of hij het laatste jaar nog wel mee durfde (hij moest toen alleen, zonder broer en zus). Hij voelde zich niet veilig.”

Het bovengenoemde komt ook voor wanneer er een conflict is met de trainer/trainster. Ook hier ondervinden de minderjarige gymSPORTERS als eerste de gevolgen. Roddelen over de minderjarige sporters is dan een veelvoorkomend fenomeen. Het is roddelen tussen de trainers en ouders, zowel onderling als met elkaar. Aanvullend hierop volgt meestal buitensluiten van de minderjarige gymSPORTERS van de groep en van de trainingen. Daarbij komt ook pesten. Het pesten komt voornamelijk onder minderjarige sporters voor, maar trainers maken zich er ook schuldig aan. Het pestgedrag onder de minderjarige sporters richt zich vooral op de kunde in de gymSPORT van de gepeste minderjarige sporters. Ook trainers maken zich schuldig aan pesten. Zo grepen ze niet in wanneer er (een) minderjarige sporter(s) werd(en) gepest. Het pesten kon tot buiten de gymzalen werken tot zelfs aan sociale media aan toe. Ook beloven ze de minderjarige gymSPORTERS dingen, die ze niet altijd nakomen. De vervelende ervaringen door trainers konden extreme vormen aannemen, zoals het dreigen om de minderjarige gymSPORTER uit de selectie te zetten. Hieronder een aantal opmerkingen van de minderjarige respondenten over vervelende ervaringen:

“Dit was bij mijn vorige sportclub waar ik districtturnen deed. Hier ben ik weggegaan, omdat ik getreiterd en gepest werd en kinderen jaloers op me waren omdat ik beter was! Ze lieten me dan struikelen en zeiden nare dingen! Ook de trainster negeerde me! Ze zei dat ik me aanstelde, niet goed genoeg was voor landelijk. Ik had altijd het gevoel ze me niet aardig vond. Ze had haar voorkeur voor haar neefjes die ook turnden.”

“Beloven dat je een oefening mag doen op een wedstrijd en vervolgens vier dagen ervoor melden dat dat niet gaat gebeuren. Je als moeder alle zeilen moet bijzetten om je kind mee te laten doen aan de wedstrijd. En vervolgens het eerste, wat de trainster vraagt, is, vond je het niet erg dat je je reusoefening niet mag doen? De wedstrijd moet dan nog beginnen... niet erg handig... inlevingsvermogen...”

“Buitensluiten, vervelende opmerkingen, reacties online door teamgenoten en trainster/trainsters die hieraan meededen. Ik zit sinds vorig seizoen bij een andere vereniging en daar is het superleuk.”

Het gedrag rondom roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten vond niet alleen plaats op individueel niveau. Ook op collectief niveau hebben dit soort pesterijen plaatsgevonden. Zo meldt een respondent het volgende:

“We werden ongelijk behandeld met andere teams en moesten veel dingen zelf doen zonder gevangen te worden.”

Sommige gymsporters gaan vanwege het wangedrag naar een andere vereniging en merken dat er ook positieve trainingsmanieren zijn.

7.7.4 Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Een aantal (46) minderjarige gymsporters ondervindt onvrijwillig verbaal en fysiek seksueel gedrag. Het meest voorkomende seksuele gedrag is verbaal. Zo zijn de minderjarige gymsporters weleens aangesproken met ‘lekker ding’ en tegennatuurlijke uitspraken als “...kom maar bij papa...” Trainers nemen minderjarige gymsporters op schoot en knuffelen ze, wat de gymsporters niet prettig vinden. Ook tillen ze de minderjarige gymsporters op en geven ze een kus op hun hoofd of de trainer vraagt om zijn rug te kriebelen. Ook zijn er gevallen gemeld waarbij de trainers aan de geslachtsdelen en billen van de minderjarige gymsporters kwamen. Een van de gymsporters meldt dat een toenmalige trainer met zijn handen in het turnpakje van de minderjarige gymsporter ging en aan haar geslachtsdelen zat.

7.8 Gevolgen

Het grensoverschrijdend gedrag heeft niet alleen effect op de prestaties van de minderjarige gymsporters in de gymzaal, ook daarbuiten voelen de slachtoffers de effecten ervan. De ouders zien de effecten buiten de gymzaal en hebben dit gedeeld tijdens de interviews. Zo blijkt uit de interviews dat minderjarige slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag een aantal jaren in hersteltherapie zijn gegaan. De therapie is erop gericht om het zelfvertrouwen te herstellen, omdat het leven buiten de gym sport eronder lijdt. Zo zijn er minderjarige gymsporters die door het grensoverschrijdend gedrag slecht presteren op school. Ook hebben de effecten van grensoverschrijdend gedrag betrekking op liefdesrelaties. Ouders geven aan dat hun dochters zich onderdanig opstellen bij hun vriendje.

“Heel simpel, mijn dochter heeft een nieuw vriendje. Ze is naar de psycholoog geweest. Ze vertoont please-gedrag naar haar vriendje toe. Ze is bang dat hij boos wordt. Ze heeft mentaal een dreun gehad door het turnen. Dat

was de reden om een klacht in te dienen. Ze merkte ook ineens dat ze niet de enige was. Dat was helend. Anderen hebben er net zo goed last van. Andere meiden gaan ook naar de psycholoog.”

“Dochter is perfectionistisch. Blijven zitten. School zei dat ze dom was, in dezelfde tijd gedoe met gym... had dyslexie. Gekleineerd... zelfvertrouwen zo’n deuk gekregen. Tot en met elf jaar heel veel last van. Inmiddels wel wat meer zelfvertrouwen. Ook externe hulp, elke week gesprekken. Drie jaar gedaan. Gaat nu wel goed. Zit op havo.”

Daarnaast zijn er minderjarige gymsporters die na het ondervinden van grensoverschrijdend gedrag anders omgaan met hun gevoelens dan hun leeftijdsgenoten die geen grensoverschrijdend gedrag hebben ondervonden. Zo vertelt een van de ouders het volgende tijdens het interview:

“Normaal kon ik altijd wel met haar praten. Dan huilde ze ook wel, nu zegt ze: ‘Nee, ik ga niet huilen, ik wil niet huilen.’ Dat heb je nu. Ze wil absoluut niet huilen om bepaalde dingen. Hier zijn we dus nu mee bezig. Maar kun je nagaan hoe het erin wordt gezet. Ze zit op slot, er zit een stop in. Ze zit nu net op die leeftijd dat ze zich wilde ontdekken en dat is bij haar de ander kant op gegaan dan in had gehoopt.”

Naast de effecten van grensoverschrijdend gedrag op het leven van de minderjarige gymsporter, doet het ook wat met de ouders. Zij zijn van mening dat hun kind mentaal is gebroken door de gymnsport en zijn daar boos en gefrustreerd over. Vooral de ouders die begrip tonen voor de intensieve en strenge trainingen zijn teleurgesteld. Dit zijn ouders die begrijpen dat hard trainen nodig is om een bepaald niveau te bereiken, maar ook dat het belangrijk is voor het kind en de ontwikkeling van het kind, zowel privé als sportief.

“Ik vind het gewoon zo erg jammer. Het is niet de bedoeling om zo met kinderen om te gaan. Alsjeblieft, luister naar de kinderen. Begeleid ze gewoon, want dat is zo belangrijk. Het wil niet zeggen dat je bij de topsport helemaal hard moet zijn, maar dat je ook nog kunt genieten. Want waarvoor doe je het. Je mag druk zetten, maar er is een bepaalde grens. Ik hoop dat het in de toekomst beter gaat.”

7.9 Positieve ervaringen

Onder positieve ervaringen verstaan we alle gedragingen die een positieve bijdrage hebben geleverd aan de sportcarrière. Dit kan bijvoorbeeld een goede trainer zijn of zich gewaardeerd voelen in het team. De verschillende positieve ervaring staan in onderstaande tabel vermeld. Zo is te lezen dat de meeste minderjarige gymSPORTERS zich prettig voelen in de groep of sportomgeving. De onderlinge relatie van de minderjarige gymSPORTERS wordt ook gewaardeerd. Het minst voorkomende antwoord betreft positieve ervaringen in de ruimte die de minderjarige gymSPORTERS krijgen om een eigen invulling te leveren aan de trainingen.

Tabel 7.18 Positieve ervaringen (n=1762)

Positieve ervaring	Aantal keren	Percentage
Ik voel mij prettig in de groep/in mijn sportomgeving	1564	89%
Sporters gaan onderling op een fijne manier met elkaar om	1553	88%
In de groep hebben we respect voor elkaar	1536	87%
Tijdens de trainingen heerst er een fijne sfeer	1491	85%
De trainer spreekt zijn/haar waardering voor mij uit	1477	84%
Ik krijg regelmatig complimenten en/of positieve feedback	1399	79%
Mijn trainer ondersteunt mij om het beste uit mijzelf halen	1335	76%
Er wordt interesse in mij getoond als persoon (bijvoorbeeld door te vragen hoe het met mij gaat)	1189	67%
Er wordt rekening gehouden met hoe ik in mijn vel zit	1098	62%
Ik krijg ruimte om mee te denken over de invulling van de trainingen	889	50%
Ik heb geen positieve ervaringen	25	1%

In bovenstaande tabel is te zien dat de minderjarige gymSPORTERS vaker wel dan geen positieve ervaringen hebben in de gymSPORT. De trainingen zouden doorgaans streng zijn, maar de minderjarige gymSPORTERS ondervinden dat niet altijd als negatief en soms zelfs als motiverend.

“Was wel streng. Kwam nooit verdrietig uit training. Ook goed: doelenkaart. Per onderdeel bepalen – radslag op de balk – allemaal hokjes en vijf keer sticker plakken. Er is geen goed of slecht. Einde rit tien doelen moet je er acht goed hebben. Ergens naar toe werken. Dat motiveert.”

Uit een ander interview is weer duidelijk dat minderjarige gymsporters zorg en begeleiding krijgen wanneer een oefening of een element uit een oefening misgaat. Ook als de jonge gymsporter de oefening niet durft, pakken ze dit met beleid aan.

“Dan zeggen ze: ‘Even een stapje terug.’ En dan rustig weer opbouwen en uiteindelijk vangen ze je weer en dan durf je het wel.”

Op de vraag hoe de trainers het aanpakken wanneer iets goed gaat, zeggen gymsporters tijdens het interview het volgende:

“Gewoon een compliment geven: ‘Wat doe je dat goed’ en ‘Knap van je’. Je hebt een programma dat je op een toestel af moet hebben. Als je drie van de vier trainingen hebt afgekregen dan mag je een sticker plakken.”

Onder overige positieve ervaringen vermeldt een deel van de respondenten dat de positieve ervaringen ook onder een aantal voorwaarden plaatsvond.

“Ik vond het zelf wel leuk. Toen ik negen was, was er een trainer boos op een kind dat iets niet goed deed. Dit vond ik niet leuk. Hij deed een salto verkeerd. Verder heb ik geen slechte ervaringen. Ik heb altijd positieve trainers gehad.”

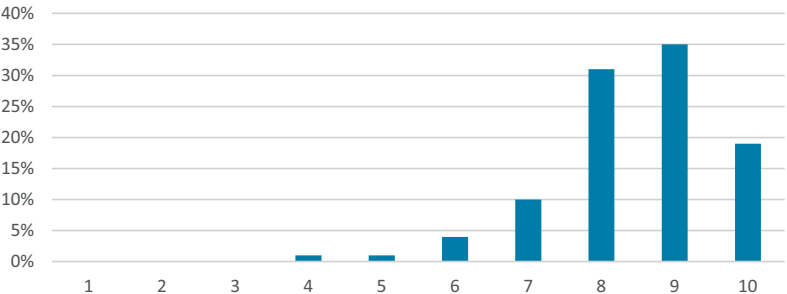
Daarnaast zijn er gymsporters die aangeven dat positieve ervaringen begonnen toen ze van vereniging waren veranderd. Ook wanneer ouders ingrepen, veranderden de negatieve ervaringen van de minderjarige sporters. Zo vertelde een van de ouders het volgende tijdens het interview:

“Je zag dingen gebeuren bij haar [trainster H]. Ook tijdens de training. Op een gegeven moment begonnen ouders te klagen. Wij gingen meer kijken naar onze dochter. Ook om H te observeren. Er kwamen klachten van ouders. Over intimidatie. Het ging niet meer. We hebben haar op non-actief gezet.”

In de opmerkingen geven sommigen aan dat bij open trainingen positiviteit werd gecommuniceerd met de toeschouwers, maar bij de reguliere (besloten) trainingen was dit voor sommigen anders. Voor de meerderheid geldt het laatstgenoemde niet.

Aan de gymSPORTers is gevraagd om met een rapportcijfer een waardering te geven voor hun totale sportperiode (figuur 7.19). Iets meer dan de helft (54%) geeft een 9 en een 10. Slecht 2% geeft een onvoldoende.

Figuur 7.19 Beoordeling periode binnen de gymSPORT (n=1744)

In de onderstaande tabel zijn de gemiddelde beoordelingen naar sportniveau weergegeven. Hieruit is af te leiden dat de beoordeling lager is naarmate het niveau stijgt. Dit komt ook terug in de interviews. De ouders van de minderjarige gymSPORTers geven aan dat op hogere niveaus de trainingen minder spelenderwijs worden gegeven.

“Niet op spelenderwijs omdat ze in de selectie zit. Ze doen het ook wel spelenderwijs maar niet zoals bij recreatieturnen. Selectieturnen is op landelijk niveau competities doen. En recreatie is meer koprollen en kleuteren. Het is professioneler. Niet betaald of olympisch niveau.”

Tabel 7.19 Gemiddelde beoordeling periode binnen de gymSPORT naar niveau (n=561)

Niveau	Gemiddelde	Standaard Afwijking	Min	Max
Recreatief	8.59	0.97	4	10
Wedstrijdsport regionaal	8.57	1.17	1	10
Wedstrijdsport nationaal	8.39	1.30	3	10
Wedstrijdsport internationaal	7.75	1.70	3	10
Gemiddelde van totaal	8.45	1.23	1	10

Er zijn verschillen in de niveaus, waarbij de eerste drie niveaus significant verschillen van het hoogste niveau (internationale wedstrijd sport). De niveaus recreatief, regionaal en nationaal zijn significant hoger beoordeeld dan het niveau internationaal.

Ook is gevraagd naar de beoordeling per discipline (zie tabel 7.20). Deze staan in onderstaande tabel weergegeven. De hoogste beoordeling is gegeven aan de discipline restgroep en de laagste aan acrobatische gymnastiek.

*Tabel 7.20 Gemiddelde beoordeling per periode binnen de gymnsport naar discipline (n=561)**

Discipline	Gemiddelde	Standaardafwijking	Min	Max
Restgroep	8,6	0,9	7	10
Dans	8,6	0,9	6	10
Ritmische gymnastiek	8,6	1,4	3	10
Groepsspringen	8,6	1,1	5	10
Turnen heren	8,5	1,3	3	10
Trampolinespringen	8,5	1,0	6	10
Turnen dames	8,4	1,3	1	10
Freerunnen	8,4	1,1	6	10
Acrobatische gymnastiek	8,2	1,4	4	10
Gemiddelde van het totaal	8,5	1,2	1	10

*= . Bovenstaande tabel is niet significant (er zijn geen verschillen tussen de disciplines).

7.10 Suggesties voor de gymnsport

Tijdens de interviews is er aan de minderjarige gymnsporters en hun ouders gevraagd of er suggesties zijn om de gymnsport te verbeteren. De suggesties komen van de ouders van de jonge gymnsporters.

De ouders zoeken vooral naar transparantie in de gymnsport. Duidelijk aangeven wanneer een trainer buitenproportioneel optreedt, is wat de ouders vaak missen. Ook moet er een evenwichtige machtsverdeling zijn in de gymnsport. De trainers zouden veel machtiger zijn dan anderen in de gymnsport.

“De almacht van de trainer moet totaal doorbroken worden. Als je dat niet doorbreekt dan is alles wat je opschrijft kansloos.”

“Waar het om gaat is dat er een evenwicht in de macht moet komen. De turnsters hebben geen macht.”

Verder komt naar voren tijdens de interviews dat het sportklimaat in de gymnsport veiliger en gezonder moet zijn voor de minderjarige gymnsporter. Zo doen ouders een suggestie om een maximum aan trainingen in te voeren en te luisteren naar de minderjarige gymnsporters wat betreft hun input om het klimaat in de gymnsport te bevorderen. Verder zijn ouders ontevreden over het huidige beleid rondom blessures bij sommige verenigingen. Wanneer de minderjarige gymnsporters geblesseerd raken, worden zij genegeerd. Daarnaast geven veel ouders aan dat de KNGU meer moet investeren in de opleidingen die trainers moeten volgen om met minderjarige gymnsporters te kunnen trainen. Sommige ouders missen een pedagogisch klimaat.

“Wat belangrijk is dat je het pedagogisch veld veranderd. Positief stimuleren. Met liefde de sport doen. Positief coachen.”

Andere suggesties betreffen de omgang met minderjarige gymnsporters die in de ogen van de trainer minder presteren dan de rest. Deze kinderen zouden minder aandacht krijgen en meer ongewenste ervaringen ondervinden in de gymzaal. De prestaties zouden niet bindend moeten zijn voor de kwaliteit van de relatie van de trainer met de minderjarige gymnsporter.

“Er gaan maar een paar meiden het maken, maar maak ook voor de anderen de weg er heen leuk.”

Een ander onderwerp dat regelmatig tijdens de interviews naar voren komt, is de kleding. De minderjarige gymnsporters hebben dezelfde kleding als de volwassene gymnsporters en niet elke ouder staat achter de kledingkeuze voor de minderjarige gymnsporters. Sommige ouders sturen hun kind met een broekje naar de training, maar dit waarderen de trainers niet.

“Vind dat kleding geen probleem moet zijn, ook dragen van een broek. Ook tijdens wedstrijden.”

7.11 Resume

In dit hoofdstuk zijn de resultaten beschreven aan de hand een vragenlijst, die ingevuld is door 2061 minderjarige gymsporters (en/of hun ouders), alsmede aan de hand van interviews. Net als bij de volwassen gymsporters zijn ook nu de resultaten voor de minderjarige gymsporters niet representatief voor de gehele gymnsport, want de recreanten zijn onderbelicht en deze groep meldt juist de minste problemen.

De minderjarige gymsporters beginnen op jonge leeftijd met de gymnsport. Leeftijden van vier, vijf of zes jaar en een intensieve training zijn gewoon. Verder ondervinden de minderjarige gymsporters de trainingen als intensiever wanneer ze de overstap naar hogere niveaus maken. Sommige minderjarige gymsporters trainen tot dertig uur per week. Zij hebben daardoor weinig tijd voor andere activiteiten.

De vormen van grensoverschrijdend gedrag zijn, net als bij de volwassenen, verdeeld over verschillende categorieën. Onder de noemer dwang, chantage en misbruik vallen verschillende gedragingen waarvan dertig procent van de totale groep minderjarige gymsporters heeft aangegeven daar in het laatste sportjaar mee te maken hebben gehad. Het blijkt dat zestien procent van de minderjarige gymsporters niet hun mening durfden te geven of een eigen keuze durfden te maken in het bijzijn van de trainer. Verder heeft vijftien procent aangegeven dat ze door moeten trainen met blessures en/of pijn. Een op de zeven sporters vindt dat zij geen privéleven meer hebben, omdat (meestal) de trainer hun dagelijkse leven controleert.

Daarnaast is er gevraagd of de minderjarige gymsporters psychisch, verbaal en/of fysiek geweld hebben ondervonden in hun afgelopen sportjaar. Hierop geeft negentien procent een bevestigend antwoord. De meest genoemde vorm van verbaal geweld tegen de minderjarige gymsporters is vernedering en intimidatie. Dertien procent van de minderjarige gymsporters geeft aan deze vorm van grensoverschrijdend gedrag te hebben ondervonden. Verder voelt ongeveer een op de tien sporters zich genegeerd en wordt niet gevangen bij het uitvoeren van een element, terwijl de minderjarige gymnsporter daar wel om vraagt. Fysiek geweld komt op een aantal uitzonderingen na niet voor.

In vergelijking met de eerder behandelde vormen van grensoverschrijdend gedrag hebben de minderjarige gymsporters minder vaak te maken met roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten, elf procent van de totale groep. De meest genoemde vorm is geen hulp krijgen wanneer een oefening niet lukt of als de oefening niet begrepen wordt door de jonge gymnasten (8%). Andere vormen, zoals zich buitengesloten voelen, vernedering ten overstaan van de groep en pesten komen minder voor.

Ook is gevraagd of minderjarige gymSPORTERS ervaringen hebben op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze gedragingen variëren van het maken van ongepaste opmerkingen tot seksuele aanrakingen. In totaal heeft twee procent van de minderjarige gymSPORTERS aangegeven zich ongemakkelijk te voelen bij seksueel getinte aanrakingen.

In meer dan de helft van de gevallen wijzen de sporters naar de trainers als plegers van het grensoverschrijdende gedrag, behalve bij seksueel grensoverschrijdend gedrag, daar zijn vaker trainers genoemd. Afgaande op de informatie over de verhouding man-vrouw trainer in het KNGU-bestand maken mannelijke trainers zich naar verhouding meer schuldig aan grensoverschrijdend gedrag dan vrouwelijke trainers.

De sporters die te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag vertellen dat voornamelijk aan hun naaste omgeving. De sporters praten er daarnaast over met de vertrouwenspersoon van de vereniging. Meldingen bij instanties, zoals ISR, politie, CVS en KNGU worden nauwelijks gedaan. Een deel van de sporters – ruwweg tien procent – onderneemt in het geheel geen actie of praat er niet over met derden omdat ze denken/dachten dat het bij de sport hoorde of dat ze er geen vertrouwen in hadden dat de instanties er wat mee zouden doen.

Om zicht te krijgen op eventueel eerdere ervaringen is ook gevraagd of de gymSPORTERS in de jaren voor het laatste sportjaar te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag. Tien procent van de respondenten heeft aangegeven eerder vervelende ervaringen meegemaakt te hebben.

Tijdens de interviews is er gevraagd naar de gevolgen van grensoverschrijdend gedrag. De jonge gymSPORTERS zouden minder zelfvertrouwen hebben dan voorheen in hun andere dagelijkse activiteiten, zoals op school. Ook zouden de jonge gymSPORTERS bepaalde gevoelens onderdrukken om niet zwak over te komen. Ouders geven aan dit zorgwekkend te vinden, omdat de ontwikkeling van de minderjarige gymSPORTERS onder druk komt te staan. De jonge gymSPORTERS die dit ondervinden, gaan in therapie om hiermee te leren omgaan.

Uit de vraag over positieve ervaringen is duidelijk op te maken dat de meerderheid van de minderjarige gymSPORTERS, die de vragen hierover hebben beantwoord, positieve ervaringen noemen uit hun sportperiode. Zo geeft de overgrote meerderheid aan dat zij zich prettig voelt in de groep/sportomgeving (ondanks dat een deel – soms – grensoverschrijdend gedrag heeft meegemaakt). Ook vindt een groter deel de onderlinge relatie van de minderjarige gymSPORTERS prettig. Daarnaast zijn er positieve ervaringen gemeld tussen de trainers en de minderjarige gymSPORTERS, zoals de trainer die regelmatig complimenten geeft en positieve feedback. De positieve ervaringen doen zij op bij andere verenigingen en trainers. De meerder-

heid van de minderjarige gymSPORTERS waardeert hun sportperiode zeer positief. Ze geven hun sportperiode gemiddeld een 8,5.

De gymSPORTERS en hun ouders zijn gevraagd naar suggesties om de gymSPORT veiliger en gezonder te maken. Hieruit komt naar voren dat ouders vooral zoeken naar meer transparantie in de sport. Trainers die over de streep gaan, moet kenbaar gemaakt worden en er moet een evenwichtige machtsverdeling komen in de sport. Verder moet het sportklimaat gezonder worden door meer aandacht te geven aan blessurebeleid, minimumaantal trainingsuren, kledingvoorschriften minderjarigen en pedagogisch verantwoorde trainingen.

Eindnoot

1. De overige minderjarige respondenten hebben aangegeven dit niet te willen delen (1%, 18 sporters).

(Interne) onderzoeken die niet openbaar zijn gemaakt en beleidsmaatregelen in de tijd

In dit hoofdstuk besteden wij aandacht aan een aantal belangrijke ijkmomenten in de geschiedenis van de KNGU in relatie tot ongewenst gedrag in de gymnsport. Belangrijke vragen zijn bijvoorbeeld: Wat is er gebeurd met de diverse interne onderzoeken? Is er sprake van een doofpotcultuur, zoals in de media wordt gesteld?¹ Onderzoekers hebben een tijdslijn gemaakt met alle relevante documenten, notulen, verslagen, e-mails die al dan niet op verzoek of op initiatief van respondenten aan onderzoekers ter beschikking zijn gesteld en rapporteren geanonimiseerd en op hoofdlijnen. Complicerende factor hierbij is dat de onderzoeken een vertrouwelijk karakter hebben. Op een onderzoek rust een embargo volgens respondenten. In dit hoofdstuk beperken wij ons tot de onderzoeken die, voor zover bij ons bekend, in opdracht van de KNGU en/of door NOC*NSF zijn ingesteld en betrekking hebben op ongewenst gedrag in specifiek de turnsport (topsport dames). Scripties zijn niet meegenomen. Het gaat om onderzoeken die niet zijn gepubliceerd/geopenbaard. Het gaat achtereenvolgens om de volgende onderzoeken:

- Geen toeval in 2003, Verkerke
- Onderzoeken naar de steunpunten in 2008, Moget en Weber en algemene samenvatting
- Onderzoek naar een trainer (N=1) in 2009, Van Veldhoven
- Het onderzoek: Turn-onkruid gemaaid maar niet gewied uit 2015, Knopper, Smits en Jacobs

Hoewel het onderzoek uit 2015 niet in de vorm van het onderzoek is geopenbaard, zijn de resultaten van het onderzoek wel verwerkt in peer reviewed artikelen in de wetenschappelijke literatuur. (Bijvoorbeeld: Smits, Jacobs, Knoppers, 2016)

8.1 De onderzoeken

In deze paragraaf zijn de onderzoeken behandeld die bij de KNGU zijn uitgevoerd met aandacht voor de aanleiding, de opzet van het onderzoek en de belangrijkste

conclusies. De onderzoeken richten zich op de (semi-)topsport en dan met name het turnen dames.

8.1.1 Hoe het begon

In 1986 publiceert Peter Vergouwen (sportarts) onderzoeken over blessures. Het onderzoek Epidemiologie van blessures bij topturnsters, wordt gepubliceerd in het tijdschrift 'Geneeskunde en Sport'. De arts heeft in de periode van juli 1980 tot augustus 1983 het blessure-ziekte patroon bestudeerd van de nationale selectie turnen dames. In totaal betrof het onderzoek twintig turnsters. De arts concludeert: "bij de geconstateerde blessure-ziekte-incidentie kan men zich afvragen of en tot hoever deze vorm van jeugd(turn)topsport medisch verantwoord is." Hij stelt voorts dat 'het noodzakelijk is dat FIG en de daarbij aangesloten bonden zich kritischer op gaan stellen ten aanzien van de reglementen en de eisen die deze met zich meebrengen en; opstellen van ethische code bij (top)sportactiviteiten op jeugdige leeftijd is belangrijk.' Het resultaat van het onderzoek is gepubliceerd in wetenschappelijke literatuur en verwerkt in hoofdstuk 3 van dit rapport. Het artikel veroorzaakte destijds veel commotie. In 2020 brengt journalist M. Hoog van de Correspondent deze commotie opnieuw onder de aandacht.²

Er werd destijds getracht het artikel uit een wetenschappelijk tijdschrift te houden. Vergouwen is op dat moment een jonge arts in dienst bij NSF op de afdeling Sportgeneeskunde (later NOC*NSF). Hij heeft jarenlang data verzameld over de gezondheid van de gymSPORTERS (turnen, top, dames) die op dat moment centraal trainen op Papendal. De redacteur van het wetenschappelijk tijdschrift stelt voorafgaand aan de plaatsing van het artikel het volgende hoofdredactioneel commentaar:

"Tot zover zijn NSF en KNGV redelijk ongeschonden uit de strijd gekomen. Maar de vraag is natuurlijk of dit zo blijft. Wij kunnen geen redelijk argument bedenken waarom dit onderzoek niet gepubliceerd had mogen worden. Als er ongezonde zaken aan het licht treden dan dient dit besproken te worden en overlegd te worden hoe het beter kan. (...) Door een verbod op publicatie van onderzoeksgegevens wordt ten minste de schijn gewekt dat iets niet deugt." (1986, Epidemiologie van blessures bij topturnsters, Geneeskunde en Sport)."

Er worden zelfs Kamervragen over gesteld (11 februari 1986, Kamerlid Worell). De wetenschappelijke raad (Pool) van het NISGZ (Nationaal Instituut voor de SportGezondheidsZorg) stuurt vervolgens een brief naar het bestuur van de NISGZ

waarin de ‘argumenten van de KNGV (later opgegaan in de KNGU) dat het onderzoek onvoldoende wetenschappelijk zou zijn onderbouwd, de privacy onvoldoende zou zijn gewaarborgd en politieke overwegingen publicatie van het onderzoek in de weg zouden staan, van tafel werden geveegd.’ Pool geeft aan dat het van groot belang is dat over de gegevens van sportblessures wordt gepubliceerd, omdat dit de preventie kan bevorderen, zowel bij de betreffende sport als bij andere sporten.

Brok eindigt zijn reactie met de woorden:

“Het is te hopen dat NSF en KNGV van deze affaire hebben geleerd hoe het niet moet. Als er zaken niet deugen moet je ze niet onder tafel moffelen maar in alle redelijkheid en met kracht van argumentatie bespreken. Zo eenvoudig ligt dat in feite.”

Van belang voor dit onderzoek is enerzijds dat op dat moment, dus al in 1986, vraagtekens zijn geplaatst bij topsporten op jeugdige leeftijd in verband met de veelheid aan blessures en anderzijds hoe er door KNGV (thans KNGU) en NSF (thans NOC*NSF) op een niet welgevallig wetenschappelijk onderzoek is gereageerd.

8.1.2 Rapportage: ‘Geen toeval?’ (2003)

In 2003 wordt onderzoek gedaan door Ben Verkerke (voormalig directeur NOC*NSF) naar het WK turnen dames in Anaheim, in opdracht van de KNGU. De Rapportage ‘Geen toeval?’ betreft een evaluatierapport van het WK-Anaheim. Het toernooi in Anaheim verloopt dramatisch. In aanloop naar Anaheim ontstaat veel onrust over het selectiebeleid. De verhoudingen tussen de trainers verslechteren. Nederland wordt zestiende, terwijl op het WK in Gent, Nederland nog de vijfde plaats haalt. Niet het ongewenste gedrag van trainers richting turnsters was aanleiding voor het onderzoek, maar vooral de grote onrust voorafgaand en gedurende het WK en vervolgens het prestatief falen van de Nederlandse ploeg. Hoewel het onderzoek zich niet in directe zin lijkt te richten op ongewenst gedrag, geeft het wel een doorkijkje in de turnwereld en de problemen op het gebied van bijvoorbeeld ‘dubbelrollen’, conflicten tussen trainers, een gebrek aan transparantie en het gebrek aan inspraak van turnsters.

Ben Verkerke houdt 45 interviews in opdracht van de KNGU. Uit zijn rapport uit 2003 wordt duidelijk dat de dubbelrollen van clubtrainer en tevens bondscoach voor problemen zorgen. Dit kan volgens Verkerke leiden tot de schijn van partijdigheid. Het ging destijds om een trainer (KNGU) die tevens aangesteld was als steunpunt/clubtrainer en dus ook een rol had als ‘toeleverancier’ van turnsters. De

trainer zou de voorkeur bij het selectiebeleid hebben gegeven aan eigen turnsters en niet aan fitte andere turnsters. Daarover stelt Verkerke in het rapport:

“Vele betrokkenen hebben zich bijzonder gestoord aan wat zij ervaren hebben als voortdurende onduidelijkheid en geschipper met afspraken [over de selectie]. Zij stellen dat dit een negatieve invloed gehad heeft op een aantal turnsters. Wel leeft het besef dat een belangrijke oorzaak was het niet fit zijn van een aantal turnsters en het ‘op de weg terug zijn’ van geblesseerden. Toch heeft vooral het gebrek aan openheid over de redenen waarom en het gebrek aan transparantie van de wijze waarop tot bijstelling van de afspraken gekomen werd, geleid tot veel onvrede.”

In dit rapport gaat Verkerke ook in op de mening van turnsters: “Turnsters menen (terecht) echter wel dat er tenminste ruimte moet zijn voor weergave van persoonlijke opvattingen, zonder dat er angst hoeft te bestaan voor repercussies m.b.t. selectie en opstelling. Vragen als ‘Hoe sta je er voor ...?’, ‘Wat denk je zelf...?’, ‘Hoe voel je je ...?’, ‘Denk je dat je het aan kunt ...?’ enz. zijn in tal van sporten volstrekt normaal.” Deze vragen zijn niet of nauwelijks aan turnsters gesteld. Hij stelt verder: “De onvrede over de stijl van de bondscoach heeft een negatieve invloed gehad op de mentale situatie van diverse individuele turnsters. Deze effecten varieerden van verminderd zelfvertrouwen tot boosheid en opstandige en verdrietige gevoelens.” Verkerke concludeert:

“De turnsters zijn te onmondig gehouden. De stijl en de aanpak van de bondscoach zijn niet effectief gebleken voor een belangrijk deel van de turnsters en heeft een negatief effect gehad op de motivatie en het zelfvertrouwen van een aantal turnsters.”

De zaken die Verkerke aansnijdt, zoals de dubbelrollen, transparantie en inspraak, krijgen volgens respondenten op dat moment onvoldoende weerslag in de regelgeving of het beleid van de KNGU. Wel wordt ingezet op betere samenwerking tussen trainers.

8.1.3 Onderzoeken naar de steunpunten en algemene samenvatting (2008)

In die tijd werd gewerkt met steunpunten. Dit waren KNGU-clubs die destijds waren aangewezen als topsportlocatie. Destijds ging het om vier steunpunten. Gevraagd naar de aanleiding van het onderzoek, geeft een van de onderzoekers (destijds

werkzaam voor NOC*NSF) aan door een [functionaris] bij de KNGU te zijn benaderd met de vraag of een onderzoek gestart kan worden naar het pedagogisch leerklimaat. Er waren signalen dat het sociaal niet veilig was. Deze signalen komen ook binnen bij de KNGU. Onderzoekers hebben bijvoorbeeld kennisgenomen van een e-mail aan [functionaris] waarin melding wordt gedaan van zeer ernstig ongewenst gedrag. Volgens respondenten zijn er ook meldingen binnengekomen over mishandelingen bij de gymnsport, bij het toenmalig meldpunt van NOC*NSF, een aanleiding voor het onderzoek. In de position-paper ten behoeve van het rondetafelgesprek op 2 november 2020 over het thema '(on)veiligheid in de turnsport' van de vaste commissie VWS van de Tweede Kamer en met name gericht op de jaren 2003 – 2013 geeft een destijds actief bestuurslid bij een van de steunpunten in zijn persoonlijke bijdrage een reflectie over de aanleiding van het onderzoek naar de steunpunten:

“Tijdens het Nederlands Kampioenschap 2006 in Nijmegen heb ik tegen de KNGU-topsportmanager mijn verontrusting uitgesproken over de situatie en ontwikkelingen van het dames topsport turnen in Nederland en in het bijzonder bij KNGU Steunpunt [2003-2010]. In korte tijd heeft de KNGU het NOC*NSF verzocht een onderzoek te doen naar de ‘pedagogische en ontwikkelingspsychologische aspecten van de talentontwikkeling en bijbehorende selectieopleiding binnen het dames turnen’. In november 2006 werd het onderzoek gestart bij KNGU Steunpunt. Dit onderzoek werd als pilot aangemerkt en diende als opstart naar het breder inventariseren van de situatie binnen de drie andere KNGU-steunpunten van het dames topturnen.”

De insteek was dat er een veranderingsslag moest komen. Het onderzoek wordt uitgevoerd door medewerkers/onderzoekers in dienst van NOC*NSF.

“Er werd wel bij gezegd dat de onderzoekers bij alles wat precair was dat eerst met een functionaris van de KNGU moesten bespreken. Er zat een embargo op het onderzoek. Er was een contract en als dit werd gebroken, dan zat er een geldboete op voor NOC*NSF.”

Het ging bij de onderzoeksopzet om semigestructureerde interviews, met ‘child best interest’ als ijkpunt, aldus de respondent. De bedoeling was dat er één algemeen rapport (algemene samenvatting) voor de KNGU werd gemaakt en vier afzonderlijke rapporten over de vier steunpunten, die voor de clubs werden gemaakt. Respondenten die betrokken waren bij de uitvoering van het onderzoek, geven aan dat zij onder meer ‘mishandeling’ aantreffen, waaraan andere turnsters medeplich-

tig werden gemaakt. De boodschap was: “Als [KNGU] maar prestaties zien, vinden we dat niet erg.”

Een van de steunpunten werkte goed en constructief mee. Bij dit steunpunt werden de conclusies netjes besproken. Bij een van de steunpunten werd het onderzoek volgens respondenten al vrij snel ter discussie gesteld. Bij het derde steunpunt blijkt dat het rapport is overhandigd aan twee door de club ontslagen personen, aldus de respondent. Daarover zegt een huidig bestuurder, die ten tijde van dit onderzoek nog geen bestuurder was: “Wij zijn niet meegenomen in het onderzoek van [onderzoekster]. Volgens mij is [naam club] hier niet in meegenomen. Anders hebben we de informatie niet. Doordat er toen een ander bestuur was, kan het zijn dat die informatie niet is doorgegeven.” Dit rapport is nog steeds niet boven tafel.

Als het gaat om de inhoud van de rapporten geven de onderzoekers naar de steunpunten aan dat er een verstoord evenwicht bestaat tussen prestaties en het welzijn van turnsters en dat dit leidt tot gevaren voor de mentale en fysieke gezondheid van de turnsters.

“Deze gevaren worden versterkt doordat vanwege het informele karakter van de organisatie [steunpunt], de trainers leidend zijn in het bepalen hoe hoog de lat ligt voor de turnsters. Dit wil niet zeggen dat in een formele organisatie een trainer minder invloed kan ontwikkelen, maar wel dat daarin de correctiemogelijkheid van met name het bestuur helderder is geregeld en zij krachtens die bevoegdheid, indien noodzakelijk, grensbepalend kan optreden. Deze interactie is in de huidige setting van [steunpunt] onvoldoende krachtig aanwezig en draagt zodoende te weinig bij aan het vinden van een juiste balans tussen prestatie en welzijn. De gevaren hebben als gemeenschappelijke noemer: grenzeloosheid, doorschieten in extremen en exploitatie.”

De onderzoekers naar de steunpunten wijzen erop dat de macht van de trainers zo groot wordt, dat daardoor de turnster machteloos en een object wordt van de ambities van de trainers. “Het gevaar van schadelijke inzet van macht, leidend tot grenzeloosheid en exploitatie, is dan zeer nabij.” Ook geven onderzoekers naar de steunpunten aan dat het gevaar bestaat dat: “De positie van de trainers zo sterk wordt, dat niet duidelijk wordt dat hun trainingsmethode niet leidt tot de gestelde sportieve doelstellingen en – wat erger is vanuit de optiek van welzijn – dat de trainingsmethode tot (onbedoelde) negatieve effecten leidt.” Over de (para)medische begeleiding geven onderzoekers aan, dat zij wel doorhebben dat er negatieve effecten zijn op het gebied van fysieke blessures en mentale problemen maar dat zij

‘onvoldoende formele zeggingskracht om hierin gehoord te worden en structurele verbeteringen voor te stellen’.

De rapporten van de steunpunten zijn overhandigd aan de steunpunten. Het rapport voor de KNGU is overhandigd aan de KNGU. Op bestuursniveau van de KNGU geven verschillende respondenten, waaronder bestuursleden die destijds zitting hadden in het bestuur van de KNGU, aan dat het rapport bewust niet is gedeeld met het gehele bestuur. Slechts een beperkte delegatie van het toenmalige bestuur is bekend met het rapport. Ook navraag bij bondsraadleden leert dat het eindrapport voor de KNGU niet is geagendeerd op de bondsraad en ook onder de bondsraadleden niet is verspreid. De boodschap van een bestuurslid [dat wel over het rapport beschikte] was volgens respondent: “Het is een alfawetenschap en dat nemen we niet zo serieus. Het onderzoek werd door [functionaris bureauorganisatie] als subjectief beoordeeld en voor zoveel uitleg vatbaar en daarmee werd in een klap het onderzoek gediskwalificeerd. (...) Het embargo is nooit van de onderzoeken afgegaan.” Tot op de dag van vandaag zijn de rapporten geheim.

Hoewel het gaat om geheime rapporten, immers er rust volgens respondenten nog steeds een embargo op, voelen onderzoekers zich vrij om de aanbevelingen

Organisatorisch

[Naam steunpunt] moet zich verder ontwikkelen tot een goed geleide professionele organisatie. Daartoe is het nodig dat wordt doorontwikkeld vanuit de ontwikkelingsfase waarin men zich nu bevindt om op de lange termijn de randvoorwaarden te kunnen blijven bieden om de ambitie, die men op sportief gebied heeft, te kunnen ondersteunen. De aspecten waarop men zich bij deze professionalisering in de naaste toekomst zou moeten richten zijn onder andere:

- het proces van ontwikkeling van beleid en doelstellingen, inclusief normen in het licht van het welzijn voor de turnsters;
- het beschrijven van werkprocessen en bijbehorende verantwoordelijkheden;
- het duidelijk en transparant beschrijven en communiceren van de wijze van besluitvorming van verantwoordelijk sporttechnisch kader;
- afspraken maken over de betrokkenheid van ouders bij;
- aspecten van het beleid afstemmen met het bredere beleid van de KNGU, met name waar het gaat om mentale en fysieke veiligheid van de turnsters.

Pedagogische relatie

- Het bepalen van de sportieve ambities van elke turnster zal een gezamenlijke activiteit en verantwoordelijkheid moeten zijn van een sporttechnisch team, waarin naast de trainers ook een vertegenwoordiging is geregeld van (para)medische kant.
- Daarnaast dient deze ambitie te worden doorgenomen met de turnster en de ouders, wat moet leiden tot een onderling akkoord over doelen en werkwijze.
- Naast de mentale zorg voor de turnsters is het aan te bevelen een persoonlijke begeleider voor de turnsters aan te stellen. Deze draagt onder andere zorg voor alledaagse regelzaken, zoals vervoer, afspraken met de scholen over trainingstijden, goed verloop van wedstrijden en toernooien voor wat betreft voorzieningen, contacten met thuis tijdens reizen, etc. in feite een soort chef de equipe op uitvoeringsniveau.
- Ga uit van de groeiende individuele verantwoordelijkheid van turnsters.
- Stimuleer de mondigheid en zelfstandigheid van de turnster.
- Bepaal in toenemende mate samen met de turnster de gepaste trainingsstrategie en bijbehorend programma.
- Maak als coach waar mogelijk gebruik van gezag i.p.v. macht.
- Maak gebruik van het periodiek opstellen van een geïntegreerd plan op basis van expertise vanuit het multidisciplinair team en in samenspraak met turnster en ouders. In dit plan staat de balans tussen prestatie en welzijn van de turnster centraal.
- Laat mentale begeleiding substantieel onderdeel van de trainingsstrategie worden.
- Verzoek aan de KNGU een sportcurriculum te ontwikkelen, gebaseerd op het evenwichtig samenbrengen van sportprestaties en welzijn. Dit curriculum dient onderdeel uit te gaan maken van de trainersopleiding.

Communicatie

- Helderheid over wat men kan verwachten op het gebied van training (methode, intensiteit, opbouw, etc.), ten opzichte van gestelde sportieve doelen, op het gebied van (omgangs)regels en afspraken tijdens de training en stages en wedstrijden, hoe te handelen in geval van klachten, et cetera, zijn vragen waarvan aangenomen mag worden dat zij duidelijk en helder (schriftelijk) zijn uitgewerkt of beantwoord worden.

- Stel met betrekking tot trainingsvormen, omgangsvormen in en buiten de training, gedrag tijdens wedstrijden en toernooien, omgang en contact tussen turnsters en ouders, de geldende afspraken op papier en communiceer deze met alle betrokkenen in NTO.
- Regel voorlichting over dieet en gewicht.
- Inventariseer op welke terreinen nog verdere duidelijkheid (of een discussie over de bestaande regels) gewenst is.

Sportieve en persoonlijke ontwikkeling

- Vanuit het perspectief van de persoonlijke ontwikkeling van de turnster adviseren over de turnopleiding.
- Het vastleggen van afspraken over uren training, school, stages, ruimte voor het vrijboeken van turnster voor andere zaken, zoals verjaardagsfeestje o.i.d.
- Het bevorderen van de weerbaarheid van de turnster met inzicht, kennis en zelfbewustzijn over de eigen grenzen, verantwoordelijkheden en zelfstandigheid. Extra aandacht zal dienen te worden besteed aan de lichamelijke van de individuele sporter in relatie tot haar sport als ook in relatie tot haar persoonlijke ontwikkeling.
- Realiseer een structuur van mentale ondersteuning voor de turnsters waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen ondersteuning op de turnvloer en ondersteuning van langetermijnprocessen verbonden aan het topsportster zijn. De eerste vorm van ondersteuning veronderstelt vaardigheden die de trainers moeten hebben of moet worden bijgebracht. De tweede vorm van ondersteuning kan naast het op maat reageren op persoonlijke vraagstukken ook liggen in het voorbereiden van de turnster op de periode na het stoppen met topsport en in het licht van die onvermijdelijke gebeurtenis het bevorderen van externe sociale contacten, activiteiten, etc.
- Geef heldere richtlijnen voor turnsters en ouders over voeding en dieet.
- Biedt ouders in gevallen van beslissingen met ingrijpende gevolgen voor de turnster en haar directe leefomgeving, de mogelijkheid tot een adviesgesprek.
- Biedt ouders structureel een mogelijkheid tot ondersteuning aan in een vorm van periodieke bijeenkomsten 'hoe ga ik als ouder om met mijn topsport kind'.

van het eindrapport dat in het bezit is van de KNGU te delen omdat de aanbevelingen van belang zijn voor dit onderzoek en niet tot personen herleidbaar zijn. Hoewel het eindrapport niet wordt verstrekt wordt in de bondsraad wel gesproken over het rapport. Het bondsbestuur stelt kennis te hebben genomen van de adviezen en aanbevelingen van NOC*NSF in het rapport en stemt in met een integrale aanpak. Tevens wordt ingestemd met de hoofdlijnen van de voorgestelde acties op korte en lange termijn. Daarbij wordt kennisgenomen van de vervolgstappen die zijn genoemd, te weten het houden van een afrondend gesprek met de onderzochte steunpunten, het bieden van opvang voor actuele knellende situaties en de ‘vertaling’ van het onderzoek bij de KNGU naar een voor de sport gangbaar model (via NOC*NSF). Het implementeren van de adviezen en aanbevelingen is een kwestie van lange adem en blijft niet beperkt tot topsport, maar een en ander dient ook in de breedtesport en opleidingen een plaats te krijgen, aldus de beschikbaar gestelde documenten.

Ieder steunpunt is er op een eigen manier mee aan de slag gegaan. Een van de bestuurders van een onderzocht steunpunt zegt daarover:

“NOC*NSF is een onderzoek gestart [...]. Zij [onderzoekers naar steunpunten] hadden bij ons [het steunpunt] onderzoek gedaan. We kregen [na het onderzoek] een sportpsycholoog en er werd meer aandacht aan de gezondheid van de meiden besteed. Alles ging prima na het rapport. Het ging supergoed ... de eerste tijd. (...) De trainers waren echter nog steeds in dienst van de clubs [namen trainers] en bleven ook allemaal in dienst van een club. En toen kwam het besluit dat er geen multidisciplinaire teams meer kwamen. Alles moest vanaf dat moment naar het talentencentrum (Heerenveen) toe.”

8.1.4 N=1 Onderzoek naar trainer (2009)

In 2009 wordt een onderzoek ingesteld door een sportpedagoog naar een van de trainers door een zogenoemd N=1 onderzoek. De KNGU wil de trainer in een functie aanstellen, maar wil weten of dit verstandig is, gelet op de aantijgingen in het verleden. Er wordt aangegeven dat voor 2009 de trainer een duidelijk ‘hardere trainingsstijl’ had, maar dat [trainer] hiervan heeft geleerd. In het kort luiden de conclusies:

- In antwoord op de vraag of [trainer] geschikt is om als trainer voor een groep binnen de KNGU te werken, is het antwoord ja, mits werkend in een multidisciplinair team.
- In antwoord op de vraag of [trainer] zijn trainersstijl past bij de door de KNGU voorgestane stijl ‘The Child’s Best Interest’, is het antwoord ja,

mits het concept The Child's Best Interest door de KNGU goed wordt onderbouwd en uitgedragen

“De huidige stijl van trainer houdt veel meer rekening met het gehele kind. Dit nieuwe weten is echter nog broos. [trainer] is daarbij op zoek naar ‘begrijpen’, een rationele aanpak. Hij leest veel boeken en pluist allerlei zaken uit. Ook in de lijn naar de turnsters toe, zo komt uit de observaties naar voren, heeft hij een vrij instrumentele aanpak. Hij legt goed uit, de kinderen weten waarom ze iets moeten doen of laten, de kinderen begrijpen zijn aanpak – zo geven ze aan – en ‘afsprake is afspraak’. Hij laat de kinderen hierbij ook in hun waarde. Toch mist er iets in de emotionele binding / relatie, in emotioneel begrip. [trainer] is zich hiervan bewust en geeft aan dat werken in een multidisciplinair team hier een goede oplossing zou kunnen zijn. Dit multidisciplinaire team moet dan wel gezamenlijk weten wat het betekent om te handelen in ‘The Child's Best Interest’ en welke afspraken en rolverdeling men met elkaar maakt. [trainer], met zijn zeer goede technische en tactische kennis van het turnen, alsook met zijn huidige totaal benadering van het kind, is een goede speler in dit multidisciplinaire team. Mits dit team ook werkt als een echt team en men met elkaar weet wat men doet en voor wie!”

N=1 onderzoeken zijn meestal geen onderzoeken die openbaar worden gemaakt in verband met de privacy van betrokkenen, tenzij het om een bekend persoon in een maatschappelijke functie gaat. De resultaten van dit externe onderzoek worden kort samengevat door [functionaris, bureauorganisatie]. De [functionaris] geeft in een notitie aan het bestuur aan:

“De conclusie geeft een (zeer) positief beeld te zien van de wijze waarop [trainer] in het afgelopen jaar zijn taak heeft vervuld als trainer van [club], werkend met leden van de KNGU [...]. Uit het onderzoek komt naar voren dat hij in het verleden duidelijk een ‘hardere trainingsstijl’ had, maar dat hij hiervan geleerd heeft, zich op dit punt nadrukkelijk ontwikkeld heeft en veel meer rekening houdt met ‘het gehele kind’ (een totaalbenadering). Werken in een multidisciplinair team – zoals de praktijk is [plaats] – verdient aanbeveling. De onderzoekster concludeert dat ‘[trainer] geschikt is om als trainer

voor een groep binnen de KNGU te werken, mits werkend in een multidisciplinair team’.”

Een tweede aanbeveling gaat in de richting van de KNGU, aldus de notitie aan het bestuur. Vooraf is volgens de notitie aan het bestuur afgesproken dat de uitkomsten van het onderzoek op zich een waarde hebben en – bij een positieve uitkomst – niet een-op-een gekoppeld worden aan een mogelijke aanstelling van [trainer] in een sporttechnische functie bij de KNGU. Wel maakt een positieve uitkomst de weg vrij om met hem in gesprek te gaan voor een van de beschikbare vacatures bij het turnen dames.

“Voor [trainer] persoonlijk is de belangrijkste opbrengst van het onderzoek dat hij hiermee ‘verlost wordt van een niet (meer) actueel stempel van ongeschikt om als trainer voor de KNGU werkzaam te zijn (...)’.”

Het bestuur neemt vervolgens een besluit naar aanleiding van het onderzoek. De ‘blokkade’ ten aanzien van [trainer] om actief te kunnen zijn in een KNGU-functie wordt herzien. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid dat [trainer] in aanmerking komt voor een functie binnen de KNGU. De trainer werd vervolgens tijdelijk aangesteld en vertrok later naar het buitenland.

8.1.5 Turnonkruid, gemaaid maar niet gewied (2015)

De projectgroep ‘Naar een veiliger sportklimaat’ (Programma Veilig Sportklimaat) en KNGU hebben het Departement Bestuurs- en Organisationswetenschap van de Universiteit Utrecht in 2013 gevraagd een voorstel te doen voor een onderzoek naar het toenmalige (turn)klimaat (topsport dames). Doel van het onderzoek was om het turnklimaat in kaart te brengen vanuit vier perspectieven: sporters, trainers, ouders, bestuurders en de bond KNGU. De reden voor deze insteek is dat de mogelijkheid bestaat dat de verschillende participanten verschillende doelen, belangen en perspectieven hebben en daarvanuit handelen c.q. het turnklimaat vormen. De resultaten, zo is de gedachte, zullen gedrags- en omgevingsindicatoren van alle actoren beschrijven zodat een plan van aanpak kan worden gerealiseerd, als basis voor veranderingen in het beleid. In 2014 wordt de opdracht verleend. In totaal hebben 36 sporters, trainers, ouders en bestuurders, deelgenomen aan het onderzoek. In het kort luiden de resultaten van dit onderzoek:

“Uit de analyse is gebleken dat turnsters wordt geleerd dat hun mening vaak niet telt en dat de coach de baas is, aldus de onderzoekers. Dit creëert een sterke fysieke, mentale en emotionele afhankelijkheidsrelatie. Coaches zijn daarnaast geneigd de puberteit als problematisch te zien. Coaches gebruiken een intensieve trainingsmethodiek waarbij gehoorzaamheid van de turnsters en veel oefenen centraal staan. Drie omgangsvormen zijn daarbij dominant. Een gebruikte omgangsvorm die gehoorzaamheid verstrekt is het (on)bewust isoleren. De tweede omgangsvorm is het reguleren van het lichaam. De derde omgangsvorm is intimidatie. De omgangsvormen worden vanuit alle vier onderzochte invalshoeken gelegitimeerd. Coaches willen toppers afleveren om topsportdoelen te bereiken en maken daarvoor (on)bewust gebruik van de drie beschreven omgangsvormen. Turnsters geloven in de aanpak van de coaches, ze hebben een vertrouwensband opgebouwd. Ouders zijn ook afhankelijk van de kennis van de coach, omdat ze die zelf niet hebben. Verenigingsbestuurders sluiten aan bij de werkwijze van de coaches zodat ze op topniveau kunnen presteren als vereniging. Bondsbestuurders hebben te maken met een dilemma, gebaseerd op belangenverstrengeling van enerzijds het kind en anderzijds de wens om op internationaal niveau te presteren. De verschillende groepen respondenten beïnvloeden elkaar enerzijds binnen een niveau en anderzijds beïnvloeden ze elkaar niveau overstijgend. In een afhankelijkheidsstrainingsproces kan de relatie tussen een coach en een jeugdige topsporter tot seksuele en emotionele misstanden leiden. In dit onderzoek zijn emotionele misstanden geconstateerd die als normaal werden beschouwd vanuit alle vier invalshoeken.”

Er zijn door onderzoekers voor de topsport turnen dames twee opties voorgesteld om het probleem aan te pakken: de eerste om rigoureus te stoppen met het dames topturnen en de structuur opnieuw op te bouwen. De tweede optie is om door te gaan en tegelijkertijd te herbouwen. “Belangrijk is dan het ontwikkelen en uitdragen van een (andere) visie ten aanzien van een veilig pedagogisch turnsportklimaat op alle niveaus, vanuit alle invalshoeken. Topturnsters hebben onvoldoende (onbenutte) mogelijkheden om persoonlijk vaardigheden aan te leren in hun proces naar volwassenheid. In het onderzoek zijn aanbevelingen geformuleerd waarmee onderscheid gemaakt kan worden tussen afhankelijkheidsstraining en de ‘route naar onafhankelijkheid’,” aldus de onderzoekers.

Volgens het verslag van de vergadering van het bondsbestuur 19 februari 2015 gaat het in de vergadering onder andere over het rapport ‘Turnonkruid: gemaaid

maar niet gewied'. Het bestuur is van mening dat de vijf onderzoeksvragen nog niet voldoende zijn beantwoord. Het is lastig te bepalen wanneer een bepaalde situatie plaatsvond en in welke mate het nog steeds aan de orde is. Het rapport beschrijft nog steeds geen gedrags- en omgevingsindicatoren waarmee een plan van aanpak opgesteld kan worden. Besloten wordt om een afrondend gesprek aan te vragen bij de universiteit met als doel een duidelijk beeld van de (objectieve) indicatoren (verenigingen, bestuurders, ouders, sporters) te krijgen zodat er een plan van aanpak kan worden gemaakt. Wanneer de onderzoekers op het eindgesprek in 2015 komen, zit daar een delegatie van de KNGU. Verschillende respondenten die bij de bijeenkomst waren, geven aan dat de sfeer gespannen was. Meerdere bestuurders geven aan dat de kritiek met name methodologisch van aard is. Een van de bestuurders geeft daarbij wel aan dat hier veel meer aandacht naar uit had moeten gaan bij de start van het onderzoek.

“Achteraf gezien,” zo zegt de bestuurder, “hadden we moeten sturen op een begeleidingscommissie. Je wist niet meer uit welke periode wat afkomstig was. Voor of na 2009 [de datum van aanstelling een groot deel van het bestuur]. Dat kun je niet meer dan niet meer inhalen. We [het bestuur] wilden in 2016 een verdiepingsslag, maar de onderzoekers gaven aan dat het geld en de tijd op was.”

Over de inhoud van het rapport zegt een andere bestuurder uit die tijd:

“Ik ben geschrokken van wat er was opgehaald. Ik was niet onder de indruk van hoe het onderzoek was gedaan. Stoppen met topsport [turnsport dames] voelde niet als optie. We nemen de signalen serieus. De onderzoekers waren teleurgesteld. Niet ieder bestuurslid zat er hetzelfde in [naam] kon zich er goed mee verenigen. De verhalen zijn waar, maar wat betekent het in een breder kader? Daar hebben we als bestuur mee geworsteld. Daar kwamen elementen uit bijvoorbeeld van het tien puntenplan. Het rapport is benut om wat we al wilden doorzetten, nog harder door te zetten.”

Intern ontstond bij het bestuur volgens respondenten vervolgens de discussie: wat doen we met het rapport? Een bestuurder geeft aan dat het wat deze bestuurder niet de vraag was *of* het rapport naar buiten moest. De vraag was meer hoe en op welke wijze. “Ik wilde het niet binnenshuis houden.” Een andere voormalig bestuurder zegt: “Het rapport is niet gepubliceerd. We hebben aanbevelingen en sugges-

ties meegenomen. Het is niet in een la gestopt.” Feit is dat het rapport tot op heden niet openbaar is gemaakt.

Voor het bestuur gaat stoppen met topsport turnen dames te ver. Het bestuur is van mening dat zij sneller moeten voortbouwen op het fundament dat al is gelegd met het tienpuntenplan.

8.2 Beleid

In deze paragraaf staan we stil bij verschillende beleidsmaatregelen en interventies. De effectiviteit is niet te bepalen, veruit de meeste maatregelen zijn de laatste jaren ingezet.

8.2.1 Vanaf 2008

Voor 2008 treffen onderzoekers weinig tot geen stukken aan die specifiek gaan over ongewenst gedrag, behoudens het rapport van Verkerke. Het rapport geeft het advies om over te gaan op mentale begeleiding. Dit gebeurt voor een aantal jaren. De begeleiding was gericht op de individuen, op het team, op de ouders en op de samenwerking. Er zijn ondertussen leerlijnen ontwikkeld waarbij coaches worden getraind door een sportpsycholoog om bepaalde competenties beter te kunnen ontwikkelen. Op het In Heerenveen is ook een lifestylecoach actief. In het basis-onderwijs is een samenwerking tussen de basisschool in Heerenveen en de basisschool waar de turnster vandaan komt. Natuurlijk is de komst van het CTO een gezichtsbepaler geweest. Een van de belangrijke aanbevelingen betreft het expert-begeleidingsteam. Een respondent geeft aan:

“Nagenoeg elke dag een fysio in de zaal, één keer in de week een sportarts, elke week medisch overleg, een krachttrainer twee keer in de week in de zaal, een diëtist één keer in de week in de zaal, een masseuse, een netwerk van specialisten mocht het nodig zijn. Regelmatig groot overleg, alle betrokkenen (onderwijs, management etc.) ook bij elkaar.”

Er komt een topsportbeleidsplan. Als het gaat om opleidingen en trainingen zijn alle coaches betrokken bij trajecten, georganiseerd door het NOC NSF, Topsport NOORD en / of de KNGU waar het gaat om workshops, trajecten maar denk ook aan assessments. Hierover geeft een respondent aan dat de opleidingen vooral gericht zijn op oudere jeugdigen en niet op kinderen vanaf acht jaar. Coaches zijn gebonden aan de gedragscode van NL-sporter.

8.2.2 Beleid 2011 en 2012

Voor 2011 wordt vooral ingezet op betere samenwerking binnen de KNGU organisatie. In 2011 sluit de KNGU zoals eerder gesteld aan bij het Instituut Sportrechtspraak. Vanaf 2012 begint het Landelijk actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat', een samenwerking van NOC*NSF, KNVB en KNHB, gemeenten (VNG en VSG), en MO-groep Welzijn, echt te lopen. Doel van het programma is om ieder individu zich veilig en prettig te laten voelen in de sport en zichzelf re laten zijn. Bij de sportvereniging moet iedereen zich bewust zijn van zijn of haar gedrag in en rond de zaal. En dit moet bij de vereniging bespreekbaar worden gemaakt. Vanuit het programma worden cursussen aangeboden voor het creëren van een veiliger sportklimaat. Bij excessen komt er een harde aanpak.³ Er komt een sportbreed protocol voor de aanpak van excessen en een uniforme strafmaat. Daarnaast komt er een sportbreed registratiesysteem voor langdurige en permanente uitsluitingen en wordt het tuchtrecht aangescherpt.⁴ De meeste beleidsinterventies richten zich op het voorkomen/sanctioneren van agressie en het voorkomen/sanctioneren van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zo worden in het actieplan folders gemaakt, gericht op trainers, ouders, sporters, enz. ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De folders gaan bijvoorbeeld in op wat een slachtoffer kan doen als hij/zij te maken krijgt met seksuele intimidatie.⁵

In 2012 komt een tienpuntenplan tot stand bij de KNGU (Intern document: Plan van aanpak – Naar een veilig sportklimaat KNGU). Dit gebeurt naar aanleiding van de meldingen en het artikel in 2011 in Helden. Het tienpuntenplan sluit aan op het landelijk actieplan: 'Naar een veiliger sportklimaat'.⁶ Dit plan van aanpak richt zich op hoe negatieve coaching en grensoverschrijdende gedrag in de toekomst voorkomen kan worden. Dit wil de KNGU bereiken door een veilig sportklimaat te creëren waarin het kind centraal staat met een benadering vanuit Positief Coachen. Hierin wordt gewenst gedrag gestimuleerd en ongewenst gedrag zoveel mogelijk voorkomen. Dit wil de KNGU bereiken door:

- bewustwording Veilig Sportklimaat richting alle actoren;
- ambassadeurs en superpromotors te identificeren en in te zetten;
- verenigingsbestuurders aan de slag te laten gaan via een verenigingstraject met een Veilig Sportklimaat;
- een congres voor verenigingsbestuurders te organiseren, ook voor trainers / begeleiders;
- een Veilig Sportklimaat te integreren in opleidingen en bijscholingen van trainers ;
- verantwoordelijkheid van de KNGU voor een Veilig Sportklimaat bij de programma's talentontwikkeling en topsport;

- een Veilig Sportklimaat te integreren in opleidingen en bijscholingen van juryleden;
- invloed beoordelingssystematiek en reglementering bij wedstrijden op een Veilig Sportklimaat analyseren (en misschien aanpassen);
- tuchtrecht onder de loep nemen.

8.2.3 Vanaf 2013, voortbouwend op het tienpuntenplan

In 2013 wordt een en ander verder uitgerold. In 2013 heeft Mental Training & Coaching een mentaal trainingsprogramma opgesteld op verzoek van de KNGU dat aansluit bij de psychologische ontwikkeling van turnsters in verschillende leeftijdsgroepen. Belangrijk aandachtspunt is dat de kalenderleeftijd kan verschillen van de mentale leeftijd. Het mentale trainingsprogramma is dan ook het uitgangspunt maar kan per kind verschillend zijn.

Vanaf 2015 zien een veelheid aan beleidsinstrumenten het licht. Er wordt bijvoorbeeld een VSK Toplijn Begeleidersvisie KNGU-Topsportprogramma's ontwikkeld:

In de periode van 2013-2016 werd met het tienpuntenplan van de KNGU ingezet op het creëren van een veiliger sportklimaat waarbij iedereen met plezier kan sporten zonder last te hebben van intimidatie, (geestelijke) mishandeling en/of geweld. De KNGU heeft eind 2016 het gedachtengoed van Veilig Sport Klimaat (VSK) geïntegreerd in haar strategisch plan. De expertise van het landelijk project is volgens de KNGU optimaal benut. Hiermee wordt bedoeld dat de VSK-scholingen aangeboden door ASK, de VSK-producten, zoals de verenigingsbox en de trajecten Sportief Coachen, Coach de Coach zijn uitgerold over de verenigingen. Voor de periode 2017-2018 stapt de KNGU over van tien punten naar twee sporen om VSK totaal te kunnen borgen bij de Gymnsport. Het eerste spoor heeft te maken met aanbod/borging van VSK binnen de verenigingen. Het tweede spoor heeft te maken met de organisatie KNGU en haar verantwoordelijkheid. Resultaat van het twee sporenplan van de KNGU is dat de VSK zichtbaar geïntegreerd is in alle Business Units van de KNGU. Ook zijn in het document verschillende bijlagen opgenomen over ongewenst gedrag en over het sanctiebeleid voor verenigingen.

Specifiek bij topsport (op het hoogste niveau voor turnen) is de laatste acht jaar ingezet op o.a. werken met multidisciplinaire teams met aandacht voor onafhankelijke en gespecialiseerde experts rondom de sporters voor fysieke en mentale begeleiding. Ook is actief gewerkt aan professionalisering van de coaches en het meer betrekken van ouders. Er is op centraal niveau meer betrokkenheid van ouders. Er zijn twee gesprekken met de ouders per jaar. Aan het begin van het jaar is er een informatiebijeenkomst. Regelmatig worden er ouderbijeenkomsten georganiseerd,

soms met een thema (voeding, rol van de ouders, informatie) maar ook intervisie waarbij minstens één keer een ouder van een oudere turnster werd uitgenodigd bij ouders van jongere kinderen. Er wordt meer voorlichting gegeven aan ouders over de carrière van hun dochter. Sinds 2013 is de strategie ‘meerdere jaar senioren’ behouden. De carrière wordt dus over een langere periode uitgesmeerd waardoor de druk op presteren niet op te jonge leeftijd plaatsvindt. Dit is ook in lijn met de verschuiving van de senioren leeftijd van turnen dames van zestien naar achttien jaar, die nationaal al wordt ingevoerd en waar door Nederland internationaal een lobby voor wordt gevoerd. De gemiddelde leeftijd van de Nederlandse ploeg is omhooggegaan. Daarover zeggen respondenten dat dit een goede ontwikkeling is. Zij plaatsen daar wel de kanttekening bij dat nog steeds talenten op zeer jonge leeftijd worden geselecteerd en kunnen doorstromen naar de hoogste selectie.

Er is meer ruimte gemaakt voor plezier en welzijnsactiviteiten voor turnsters. Voor wat betreft de balans tussen school/turnen en privé zijn destijds herstelweekenden ingesteld. Eens in de zes weken een weekend vrij en de andere zes weken zelfs de vrijdagmiddag en de maandagochtend. Er is veel meer inzicht in de periodisering. Rond belangrijke wedstrijden ligt de focus op trainen en daarbuiten moet ook ruimte zijn voor privémomenten.

8.2.4 Vanaf 2017

In 2017 wordt een keuze gemaakt naar ‘een proactieve aanpak en ‘pedagogisering’ van systeem en gedrag.’ In 2019 is de KNGU samen met de KNVB het programma pedagogische visie gestart als vervolg op het actieplan Veilig Sportklimaat. Dit actieplan is inmiddels in 2018 tot een einde gekomen. De KNGU geeft tijdens het rondetafelgesprek op 2 november 2020 over het thema ‘(on)veiligheid in de turnsport’ aan: “Op basis van de ontwikkelde visie werken we (verder) aan de cultuuromslag met onze 950 clubs (voor 260.000 sporters - waarvan 15% wedstrijd-sporter).”⁷⁷ Hieronder staat een aantal punten van acties, genomen door de KNGU, nader uitgelicht:

- In 2017 wordt na een regorganisatie een directeur aangenomen met een academische achtergrond in de pedagogiek.
- In 2018 wordt het VSK-project afgerond na een periode van vooral instrumentele en projectmatige inzet op grensoverschrijdend gedrag. De koers verschuift naar een proactieve aanpak waar fundamenteel wordt gewerkt aan het vertalen van pedagogische uitgangspunten naar de inrichting van de gymnsport en hoe alle betrokkenen om het kind zich daarin gedragen.

- Er wordt gesproken over een cultuurverandering waarvoor ten minste tien jaar wordt uitgetrokken, in 2028 moet een veilig en positief pedagogisch sportklimaat in de gehele gymnsport de norm zijn.
- Eind 2018 wordt het jaarplan goedgekeurd met 'plezier met stip op nummer 1'. Met hierin aandacht voor o.a. professionalisering/scholing van trainers, herijking van talentontwikkeling en topsport (een nieuwe topsportstrategie), een pilot rond de inzet van clubkadercoaches en aanpassing van wedstrijdssysteem en oefenstof.
- Samen met de KNVB is de KNGU in september 2019 (met subsidie van VWS/ Sportakkoord/ Versterken sportbonden) een tweejarig programma gestart waarmee uitvoering wordt gegeven aan de pedagogische visie en de sport (meer) wordt ingericht naar de ontwikkeling van het kind – zowel in systeem (wedstrijden, opleidingen, talentontwikkeling en topsport) als gedrag (van trainers, ouders, clubbestuurders en sporters zelf).
- In september 2019 is hiervoor een regisseur aangenomen met een pedagogische achtergrond. Eind 2019 en 2020 krijgt dit concreter vorm en wordt o.a. met veel vrijwilligers en deskundigen gewerkt aan een nieuw wedstrijdssysteem en oefenstof voor de discipline turnen dat komend wedstrijdseizoen wordt geïmplementeerd – een forse herinrichting waar plezier en ontwikkeling van (jonge) sporters centraal staan.
- Trainers en ouders worden voor de zomer van 2020 bevraagd door het Mulier Instituut over hoe zij het pedagogisch klimaat ervaren op clubs. Ook wordt met het pedagogisch A-B-C op praktische wijze de kern van de pedagogische visie aangereikt aan trainers en coaches. Ondertussen wordt met CIOS en NOC*NSF gewerkt aan een nieuw opleidingslandschap waarin – op initiatief van de KNGU – pedagogiek en breed motorisch opleiden structureel een plek krijgen (start 1 september 2021). Wat betreft de fysieke belasting zetten we in op het breder introduceren van softturnen ter vermindering van blessures.
- Begin 2020 is het pedagogisch toetsingskader ingevoerd voor de landelijke centra (turnen). Vanwege het Verinorm-onderzoek is de herijking van talentontwikkeling en topsport opgeschort zodat de uitkomsten kunnen worden meegenomen en oud-turnsters die dat willen, betrokken kunnen worden in de herijking.

Tot slot is relevant te melden dat door een extern deskundige gewerkt wordt aan een fundament voor de gymnsport dat in 2021 verder richting moet geven aan de cultuuromslag en concrete aanpassingen in het sportaanbod op club- en bonds-

niveau. Er zijn verschillende experts bij betrokken. Een daarvan is Jolles. In 2021 zijn door de KNGU aan hoogleraar neuropsychologie van de Vrije Universiteit Jolles twintig adviesvragen gesteld en beantwoord door Jolles. Hij heeft tevens aanbevelingen gedaan en die voorzien van een uitgebreide toelichting. De vragen zijn door Jolles geclusterd in vijf categorieën, te weten:

- ontwikkelingsfasen
- homogeniteit versus diversiteit
- feedback
- uit de veilige omgeving
- uren trainen

De aanbevelingen en de toelichting zijn volgens Jolles gebaseerd op een neuropsychologische visie op de ontwikkeling en ontplooiing van kinderen en jeugdigen (J. Jolles, *Leer je kind kennen. Over ontplooiing, leren, denken en het brein*, 2020 en *Het tienerbrein*, 2016). Daarnaast geeft Jolles in een tweede sectie nog aanvullende relevante informatie en overwegingen. Jolles gaat onder meer in op de vraag of er ontwikkelingsleeftijden zijn te onderscheiden en welke leeftijdscategorie hij zou adviseren. Jolles geeft bijvoorbeeld aan dat vrijwel alle kinderen/adolescenten zich ontwikkelen volgens dezelfde fase maar dat deze fasen sterk kunnen verschillen in duur. Hij beveelt aan om rekening te houden met grote individuele verschillen en ermee rekening te houden ‘dat een kind/tiener die nu matig/gemiddeld presteert in een volgende fase veel beter kan gaan presteren en vice versa’. Hij geeft bijvoorbeeld ook aan om de strikte verdeling in ‘leeftijdsgroepen-op-geleide-van-geboortedatum los te laten vanwege de grote variabiliteit, vooral in de preadolescentie en vroege adolescentie’. Over het aantal uren trainen geeft Jolles aan dat gewaakt moet worden voor een eenzijdige ontwikkeling als er consistent (week na week, maand na maand) veel trainingsuren worden gemaakt. Trainingsuren mogen niet ten koste gaan van cognitieve en sociale activiteiten: “De grote trainingsactiviteit kan daarmee zorgen voor een versmalling van de persoonlijke ontwikkeling en ontplooiing in plaats van de verbreding die juist nodig is in deze periode.” Aan bod komen ook vragen over het beoordelingssysteem/jurering van kinderen en jeugdigen.

8.3 Resume

In de tijd zijn veel interne onderzoeken uitgevoerd. De meeste onderzoeken waren geheim van aard. Onderzoekers hebben hier wel inzage in gekregen. Het gaat in alle gevallen om onderzoeken in de turnsport en specifiek het turnen dames:

- Geen toeval in 2003, Verkerke
- Onderzoeken naar de steunpunten in 2008, Moget en Weber
- Onderzoek naar een trainer (N=1) in 2009, Van Veldhoven
- Het onderzoek: Turn-onkruid gemaaid maar niet gewied uit 2015, Knoppers, Smits en Jacobs

In de media is veelal gesproken over een doofpot omdat de onderzoeken niet openbaar zijn gemaakt. Alle voornoemde onderzoeken zijn nooit (volledig) openbaar gemaakt. De onderzoeken zijn in opdracht van het bestuur uitgevoerd en het is aan het bestuur om een besluit te nemen over publicatie. Indien overgegaan wordt tot publicatie mag dit alleen geanonimiseerd gepubliceerd worden, in verband met de bescherming van de privacy van betrokkenen.

In het geval van het onderzoek naar de steunpunten en de samenvatting daarvan geldt dat alleen de samenvatting in handen is van de KNGU. Aan de onderzoekers is verteld, hetgeen wij niet hebben kunnen verifiëren, dat er een embargo rust op dit onderzoek. De samenvatting van het onderzoek is zelfs niet bekend bij alle bestuurders uit die tijd. Het onderzoek is niet gedeeld met de bondsraad. Het onderzoek naar een trainer is niet openbaar gemaakt omdat het een onderzoek naar een individuele trainer betreft. N=1 onderzoeken worden in de regel niet openbaar gemaakt in verband met de privacy van betrokkenen. Het onderzoek 'Turn-onkruid gemaaid maar niet gewied' uit 2015 is niet gepubliceerd, omdat veel vraagtekens werden geplaatst door bestuurders bij de onderzoeksmethodiek en bestuurders zich niet konden vinden in de conclusies. Ook dit onderzoek is niet gedeeld met de bondsraad. Over het onderzoek is wel gepubliceerd in peer reviewed artikelen en daarmee (ten dele) geopenbaard.

Alle onderzoeken zijn kwalitatief van aard. Hoewel van tevoren de onderzoeksopzet is toegestuurd, is eventuele kritiek pas na het onderzoek ontstaan. De uitkomsten van de onderzoeken naar de steunpunten en het onderzoek Turnonkruid verschillen niet wezenlijk van elkaar. In beide gevallen gaat het om psychische en fysieke schade bij turnsters, die wordt toegeschreven aan ernstig grensoverschrijdend gedrag. Beide onderzoeken verschillen wel op het niveau van de aanbevelingen. Bij het onderzoek Turnonkruid wordt gesproken over het rigoureus stoppen met topturnen voor dames, als reëel alternatief naast het opnieuw opbouwen van het turnen dames.

Vanaf 2011 gaat het actieprogramma naar een veilig sportklimaat lopen. Dit actieplan richt zich vooral op het voorkomen van agressie op en rond velden/zalen en seksuele intimidatie. KNGU ontwikkelt een tienpuntenplan en bouwt daar steeds op voort. Na afloop van dit actieplan/project in 2018 ontwikkelt de KNGU een veelheid aan beleid en zet concrete acties in om het systeem te hervormen. Het gaat

dan om het systeem rond wedstrijden, opleidingen, kleding, etc. In 2021 stelt de KNGU vragen aan hoogleraar neuropsychologie. De vragen gaan vooral over de ontwikkelingsleeftijd van het kind in fasen, afgezet tegen situaties in de turnsport. Aan bod komen bijvoorbeeld vragen over het aantal uren trainen en het beoordelings-systeem/jurering van kinderen. Daarover stelt Jolles in het kort: “Beoordeel kinderen onder de tien jaar (preadolescenten) vooral op de zaken die ze goed uitvoeren en leg minder nadruk op de zaken waarin ze nog minder goed presteren.” Het is niet mogelijk om op dit moment het effect te meten van de beleidsmaatregelen die zijn getroffen.

Eindnoten

1. <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/rapport-over-geestelijke-en-fysieke-mishandeling-ex-turnsters-mocht-niet-naar-buiten~bcc46d08/>
2. <https://decorrespondent.nl/11747/er-is-heel-wat-mis-met-het-topturnen-zag-een-sportarts-meer-dan-dertig-jaar-geleden-al/1037356014255-6042c4c0>, bezocht 15 maart 2021
3. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30234-115.html> De acties richten zich vooral op het voorkomen van excessen, op en rond velden.
4. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnota-s/2011/04/22/actieplan-naar-een-veiliger-sportklimaat>, bezocht 15 maart 2021.
5. Voorbeeld: <https://centrumveiligessport.nl/media/1056/nocnsf-folder-seksuele-intimidatie-voor-bestuurders.pdf>, bezocht 8 maart 2021.
6. <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/beleidsnota-s/2011/04/22/actieplan-naar-een-veiliger-sportklimaat/actieplan-naar-een-veiliger-sportklimaat.pdf> bezocht 8 maart 2021.
7. <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=4c351817-f36a-4461-b467-e3e9d38b882f&title=Position%20paper%20KNGU%20t.b.v.%20hoorzitting%20Frondetafelgesprek%20%28On%29veiligheid%20in%20de%20turnsport%20d.d.%202%20november%202020.pdf>

9 Van melding tot (tucht)rechtspraak

In dit hoofdstuk kijken we naar (de afhandeling van) meldingen. Voorts is een analyse gemaakt van de (tucht)rechtspraak over grensoverschrijdend gedrag bij de gymnastieksport. Hierbij is gebruik gemaakt van verschillende informatiebronnen. Allereerst is de openbare bron rechtspraak.nl geraadpleegd voor zowel civiele- als strafzaken¹. Voor de tuchtrechtspraak is via de website van het Instituut Sportrechtspraak alle geanonimiseerde en gepubliceerde tuchtrechtspraak geraadpleegd en opgenomen in een overzicht. Aan dit overzicht zijn vervolgens de tuchtzaken toegevoegd die de KNGU ons ter beschikbaar heeft gesteld. Dit betrof voornamelijk tuchtzaken van de periode voor 2011, dus voor de aansluiting bij het Instituut Sportrechtspraak. Vanaf 2011 heeft de KNGU de tuchtrechtspraak uitbesteed aan het Instituut Sportrechtspraak.

Aanvullend zijn gesprekken gevoerd met melders (volwassenen en ouders van minderjarigen), beklaagden, vertrouwenspersonen, vertrouwenscontactpersonen en andere personen die op enigerlei wijze betrokken zijn bij het traject van melding tot tuchtzaak, zoals medewerkers/bestuurders van het Instituut Sportrechtspraak en het Centrum Veilige Sport Nederland.

In dit hoofdstuk gaat de meeste aandacht uit naar (de afhandeling van) meldingen bij de KNGU en in het sporttuchtrecht, omdat op dit moment een veelheid aan tuchtzaken zijn aangebracht, waarvoor geen strafrechtelijke vervolging (meer) mogelijk is. De oorzaak ligt enerzijds in de aard van de zaken, vallend buiten het wetboek van strafrecht en anderzijds vanwege de verjaringstermijnen in het strafrecht.

9.1 Meldingen door de jaren heen

In deze paragraaf gaan we in op de afhandelingen van meldingen in het tuchtrecht. Wij hebben inzage gekregen in meldingen die (oud)sporters, hun ouders of derden hebben gedaan bij de bond. Bijvoorbeeld door brieven of e-mails te overleggen. Uit het vragenlijstonderzoek blijkt evenwel dat er vrijwel geen melding wordt gemaakt

bij officiële instanties, waaronder bijvoorbeeld ISR, het Centrum Veilige Sport Nederland en de politie. Bij de KNGU en de clubs wordt iets vaker gemeld. Veelal is niet helder bij wie precies is gemeld en wat de melding precies betreft.

9.1.1 Meldingen vanaf de jaren negentig

In de jaren negentig zijn volgens verschillende respondenten wel meldingen gedaan, maar deze zijn niet opgevolgd. Een respondent zegt hierover:

“Mijn moeder heeft een brief gestuurd naar het bestuur van de KNGU. Dit moet in [noemt jaartal in jaren negentig] zijn geweest. Dat was een hulpvraag. Het gaat niet goed met mijn kind. Wat moet ik doen? Ze heeft daar nooit antwoord op gekregen. Mijn moeder heeft steeds gebeld, maar werd steeds afgepoeierd. Dat ging toen vooral om mijn eetprobleem.”

De eerste tuchtzaak op het gebied van ongewenst gedrag die in ons bezit is, dateert van 1999 en betreft een zaak waarbij een trainer in bad is gegaan met een minderjarige turner. De zaak wordt afgedaan met een berisping, omdat sprake is van ‘onfatsoenlijk’ gedrag, aldus de tuchtcommissie. In 2002 wordt een vertrouwensfunctie ingesteld bij de KNGU. Voor die tijd bestond een dergelijke functie niet en werden meldingen bij andere functionarissen, bijvoorbeeld bij een lid van het bondsbestuur gedaan. In de periode tot 2004 zijn wel meldingen bij de bond binnengekomen, maar die hebben volgens melders geen opvolging gekregen in het tuchtrecht gekregen. In 2004 wordt een zaak rond het negeren van een turnster behandeld door de tuchtcommissie. Volgens de tuchtcommissie is de zaak onvolgende onderbouwd. Er volgt geen sanctie. In datzelfde jaar wordt een seksuele intimidatie-zaak behandeld die tot een roeyement van de trainer leidt. Hieronder geven wij een geanonimiseerde casus² weer. In een ideale situatie wordt naar aanleiding van een melding onafhankelijk vooronderzoek gedaan naar de feiten en omstandigheden. Vervolgens wordt gekeken of de zaak zich leent voor het straf- of tuchtrecht, of dat (indien sprake is van ongewenst gedrag) gekeken moet worden naar een andere maatregel, casu quo oplossing omdat er sprake is van een onveilige situatie. In onderhavige casus worden andere keuzes gemaakt.

De KNGU heeft in [jaren 2000] van de voorzitter van een turnvereniging een hulpvraag ontvangen over een turntrainer. Bij de vereniging waren signalen binnengekomen dat de betreffende trainer minderjarige turnsters onnodig te lang vasthield bij het vangen in de les. Bij navraag bleek dat bij drie andere clubs vergelijkbare signalen waren binnengekomen.

In reactie op deze melding c.q. hulpvraag heeft een vertrouwenspersoon/mediator een advies geschreven waarin (voor zover relevant) het volgende wordt geadviseerd:

“Er zijn een aantal mogelijkheden om ervoor te zorgen dat deze trainer geweerd wordt uit de sport c.q. bij de KNGU.

De officiële wegen:

- *Via de politie: Een of meerdere slachtoffers doen aangifte, dan wel melding, bij de politie. Hiervoor is medewerking van een of meerdere slachtoffers nodig. Meestal staan die niet te trappelen, maar het is de beste weg om te zorgen dat er onderzocht wordt of er strafbare handelingen zijn verricht en zo ja tot vervolging wordt overgegaan. Een aangifte kan ondersteund worden door een of meerdere meldingen. Een melding is voor een slachtoffer minder belastend. [...]*
- *Via de KNGU: Hiervoor is het nodig dat een of meer slachtoffers een schriftelijke klacht indienen bij de bond, liefst ondersteund door verklaringen van de betrokken verenigingen. De tucht-cie/het ISR onderzoekt dan de klachten via een schriftelijke of ook mondelinge procedure en kan de beschuldigde een straf opleggen (schorsing voor bepaalde termijn/ intrekking van licentie/publicatie van de straf). Daarna kan de dader voor een bepaalde periode op de zogenaamde zwarte lijst geplaatst worden. [...]*
- *Gesprek met beschuldigde: Een van de verenigingen waar de beschuldigde in dienst is (geweest) nodigt hem uit voor een gesprek. Bij dat gesprek kunnen ook vertegenwoordigers van de andere verenigingen aanwezig zijn. In dat gesprek wordt hem te verstaan gegeven dat bekend is geworden dat hij bij meerdere verenigingen over de schreef is gegaan en dat betrokken verenigingen de hen ten dienste staande mogelijkheden zullen benutten om hem uit de (gym)sport te weren. Bijvoorbeeld om desgevraagd in een referentiegesprek te melden wat zij over betrokkene weten.*

Niet officiële weg:

- *Namens een of meerdere verenigingen worden alle verenigingen in het district en het districtsbestuur gebeld en gewaarschuwd van de diensten van deze trainer geen gebruik te maken. Voorzichtigheid is daarbij geboden; het kan leiden tot een beschuldiging van smaad. Maar de publiciteit, die dat oplevert, kan ook tot het gewenste effect leiden.”*

Naar aanleiding van dit advies is een functionaris van de KNGU informele gesprekken gaan voeren met andere bestuurders van andere verenigingen en leden van de betreffende vereniging. Hieruit kwamen zes onafhankelijke gevallen van ongewenst gedrag naar voren:

- Te lang onnodig, seksueel getint vastpakken bij de training;
- Klap op de billen;
- Arm over de schouders met hand tegen de borst;
- Informeren naar seksuele handelingen;
- Informeren naar nachtkleding;
- Verbale agressie tegenover kleuters.

De functionaris stelt zich hier de vraag of het niet zo zou moeten zijn dat de KNGU en/of NOC*NSF naar aanleiding van deze melding een onderzoek start.

In reactie hierop laat een andere functionaris van de KNGU weten:

“In mijn ogen moet er ook een officiële klacht bij de KNGU binnenkomen om deze persoon via de officiële weg te berechten. Echter, de mogelijkheid van een ‘goed gesprek’ zal ik met [x] (directeur KNGU) overleggen en wellicht is het inderdaad mogelijk dat er via het bondsbestuur een klacht mogelijk is. [...] Beide sporen (officieel verzoek + de klachten genoemd in de e-mail) zijn volgens mij een goede reden om een gesprek aan te gaan.”

In onderhavige zaak komen signalen binnen. Vervolgens komt de KNGU met drie oplossingsrichtingen. Zonder formele klacht/aangifte blijkt niet veel mogelijk. Aan de derde oplossing, namelijk een confronterend gesprek met de beklaagde, kleven bezwaren. Immers, het gaat op dat moment slechts om signalen, waarbij blijkbaar niemand wil overgaan tot een klacht en/of aangifte. Vervolgens doet een functionaris van de KNGU zelf onderzoek. Er is geen sprake van onafhankelijk onderzoek. Uiteindelijk wordt een gesprek geadviseerd met de betrokkene. Andere opties, zoals het onmiddellijk opzeggen van het lidmaatschap worden niet overwogen. De vraag is, aldus experts, of er voldoende kennis bestaat over de werking van het tuchtrecht, of de zaak wel/niet in het tuchtrecht gebracht had kunnen worden, de bestuurlijke verantwoordelijkheid en het treffen van eventueel andere maatregelen.

9.1.2 Meldingen 2007 tot 2011

In 2007/2008 komen meerdere meldingen binnen. Ook in deze jaren worden meldingen informeel afgedaan. Sommige melders horen na een melding niets meer terug.

“Ik belde [functionaris] op. Hij zei: “Dank u wel we nemen het mee”. Ik heb er nooit meer wat van gehoord.

Eén van de meldingen doet een turnster die op dat moment al is gestopt. Zij geeft aan eerst aangifte bij de politie te hebben gedaan, maar de zaak was al verjaard:

“Ze vertelden me dat ze mijn verhaal alleen konden gebruiken ter ondersteuning, als er geen andere turnsters aangifte zouden doen met een recent verhaal.” Daarna stuurt de betreffende turnster een e-mail naar een bondsbestuurder. In de e-mail staat onder meer dat het niet klopt hoe er met kinderen wordt omgegaan binnen de muren van de turnzaal, dat er verkeerde patronen worden aangeleerd, dat de kinderen nog te jong zijn om voor zichzelf op te komen. “Dat we er niet heel zijn uitgekomen en dat alles in de doofpot is verdwenen.” De reactie van het lid van het bondsbestuur is dan volgens de turnster dat wel werd geluisterd en begrip werd getoond maar: “Daarna heb ik er niks meer over gehoord.” (Heitinga, 2013).

De meldingen leiden onder meer tot een onderzoek naar de steunpunten (zie vorig hoofdstuk), uitgevoerd in samenwerking met NOC*NSF (Moget en Weber 2009). Er

vindt echter geen onderzoek plaats naar meldingen uit het verleden. Een voormalig functionaris van de KNGU geeft aan over de tijd rond 2009:

“In 2009 werd het halve bestuur naar huis gestuurd. In mijn herinnering komt ongewenst gedrag pas in 2011 prominent op de agenda. Dus na ‘Helden’. Ik denk wel dat we eerder iets hoorden over ongewenst gedrag. Na ‘Helden’ was het een permanent thema voor het bestuur.”

9.1.3 Meldingen 2011 - 2019

Vanaf 2011 is een functionaris bij de KNGU meldingen gaan bewaren, aldus de functionaris die hier destijds verantwoordelijk voor was. In 2011 sluit de KNGU aan bij het Instituut Sportrechtspraak voor het tuchtrecht. In 2011 ziet de KNGU voor meldingen die niet seksueel van aard zijn te veel hobbels, er is namelijk geen tuchtreglement dat voorziet in zaken rond intimidatie en bijvoorbeeld geweld (maar vallen binnen het recht wel onder de overschrijding van normen van fatsoen en/of het strafrecht) en het algemeen tuchtreglement kent een korte verjaringstermijn, waardoor ‘oude’ meldingen niet afgehandeld kunnen worden in het tuchtrecht. In 2011 richten het beleid en de meeste zaken zich vooral op seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport. Eind 2011 neemt VWS het initiatief tot het actieplan naar een veilig sportklimaat. Het gaat dan ook om het tegengaan van geweld en intimidatie. Het thema geweld op en rond sportvelden krijgt veel aandacht na de dood van voetbalgrensrechter Richard Nieuwenhuizen. Meerdere functionarissen geven aan dat het oppakken van niet-seksueel getinte zaken lastig was. Een van deze functionarissen bij de KNGU geeft daarover aan:

“Vertrouwenspunt sport [opgevolgd door het Centrum Veilige Sport Nederland in 2019] werd bij zaken vanaf 2011 betrokken. Daar kreeg [de KNGU] steeds een en ander weer terug. Het was dan niet seksueel en dan werd het niet opgepakt. We waren in de sport destijds [2011] te veel bezig met seksuele intimidatie. Het hing toen op de reglementen bij het ISR. Er was alleen een reglement seksuele intimidatie. In [datum en jaar] heb ik zelfs tegen [naam] gezegd, er staat toch in onze eigen regels dat je je fatsoenlijk moet gedragen? Maar iedereen zei dat ook deze regels gericht waren op seksueel overschrijdend gedrag.”

De nadruk blijft dan nog steeds op seksuele intimidatie liggen. Dit betekent echter niet dat er geen actie wordt ondernomen. In 2017 en 2018 komen meldingen binnen over een club. Het gaat om het negeren en intimideren van jonge turnsters.

De toename van meldingen en deze zaak worden een vliegwieltje voor de aanpassing van het Algemeen Tuchtreglement, met bepalingen op het gebied van geweld en intimidatie.

Casus:

Een ouder vertelt dat hij begin 2017 met het bestuur van de club spreekt en zorgen uit over de signalen die hij van zijn dochter heeft gekregen en over de eigen waarnemingen. “Het enige resultaat van dit gesprek is geweest dat mijn dochter vanaf dat moment nog meer werd genegeerd.” De ouder geeft aan dat het voor het kind normaal was geworden om gekleineerd, gestraft en uitgescholden te worden. In 2017 wordt contact opgenomen met de vertrouwenscontactpersoon van de bond.

Het Instituut Sportrechtspraak heeft tot dan toe alleen onderzoekers ingezet op het onderwerp seksuele intimidatie en matchfixing. Er is geen financiering voor zaken op het gebied van algemeen tuchtrecht. Er wordt overleg gepleegd tussen KNGU en het Instituut Sportrechtspraak. Uiteindelijk wordt besloten dat het Instituut Sportrechtspraak onderzoek naar de zaak zal uitvoeren. Hiervoor wordt capaciteit en geld vrijgemaakt. Voorafgaand aan het onderzoek wordt met de club afgesproken dat het gaat om een vertrouwelijk onderzoek, zodat iedereen in vertrouwen zal (durven) meewerken. Het betreft een onderzoek naar meldingen over bejegening, straffen, blessure- en medische begeleiding van turnsters. Alleen de samenvatting zal worden gepubliceerd. Vanwege het feit dat het gaat om een onderzoek naar feiten die (op dat moment nog) niet vallen onder het Algemeen Tuchtreglement zal de onderzoekscommissie een advies uitbrengen aan de KNGU.

Hierover staat in de samenvatting van de onderzoekscommissie:

“Het ISR spreekt van grensoverschrijdend gedrag als er niet wordt gehandeld conform de geldende regelgeving en/of gedragscodes van de KNGU en/of de vereniging zelf. Daarbij wordt opgemerkt dat drie elementen van belang zijn voor de grens tussen gewenst en ongewenst: de feitelijke gedragingen die zijn voorgevallen, de intenties van de ene persoon en de interpretatie en betekenisgeving van de andere persoon. In dit onderzoek gelden de volgende gedragscodes en regels als referentiekader: de omgangsregels [club], de gedragsregels van de KNGU en de NOC*NSF gedragscode voor trainers/coaches en begeleiders.”

De conclusie van het onderzoek luidt:

“De conclusie is dat in een aantal specifieke situaties sprake is geweest van ongewenst c.q. grensoverschrijdend gedrag. Er lijkt dit moment (2019) geen sprake te zijn van structureel ongewenst c.q. grensoverschrijdend gedrag. De situaties waarbij volgens het ISR sprake is geweest van ongewenst c.q. grensoverschrijdend gedrag, hebben betrekking op het niet eerbiedigen van de persoonlijke levenssfeer van turnsters, de wijze van bejegening van sporters door trainers, het handelen naar medisch protocol van [club] en de daarmee samenhangende communicatie richting ouders en grensoverschrijdend gedrag door een voormalig trainer van [club]. Over enkele meldingen kunnen geen uitspraken worden gedaan omdat deze achteraf niet kunnen worden gestaafd door feiten.”

Het wordt hierna niet rustig bij de club, integendeel. Er verschijnen artikelen in de media³, de spanningen nemen toe. Er ontstaat een lastercampagne tegen een ouder/melder:

“Dat er negativiteit van zou komen, daar was ik op voorbereid, maar niet op een persoonlijke lastercampagne, onder andere in mijn buurt en via social media, waarin ik als pedofiel ben weggezet met mijn volledige naam en adres. Aangifte is gedaan bij de politie, maar helaas nog altijd zonder resultaat. Dat het zo gevaarlijk zou zijn, om voor zoiets essentieels als de veiligheid voor je kind op te komen, kan ik haast niet geloven.”⁴

De club vindt de mediaberichtgeving onjuist en tendentius.⁵ De club reageert onder meer op de stelling in de berichtgeving dat de incidenten zich niet beperkten tot de periode mei 2017 tot januari 2018. Volgens de club is dit onjuist en zijn de melders al geruime tijd weg. Ook stelt de club dat de kinderen van de betreffende ouders nooit training hebben gehad bij de trainer die in het stuk wordt genoemd en zelfs nooit deel hebben uitgemaakt van de groep die hij traint. De club geeft aan:

“Gezien de uitkomsten van het onderzoek van het ISR, de eigen bevindingen en de aard van de anonieme meldingen was er geen enkele aanleiding om te twifelen aan de pedagogische kwaliteiten van [naam en trainingsstaf].”

De zaak blijft doorsmeulen. De KNGU dringt aan op het terugtreden van de betreffende trainer en op een verbetertraject dat samen met de club moet worden inge-

zet. Uit onvrede stappen twee bestuursleden van de club op. Inmiddels moet een nieuw bestuur, gekozen op de algemene ledenvergadering op 3 februari 2021, orde op zaken stellen.

Inmiddels zijn de tuchtregels in 2020 uitgebreid met bepalingen over ander ongewenst gedrag dan seksueel ongewenst gedrag, de verjaringstermijn komt in het nieuwe reglement niet voor. Het bestuur van het Instituut Sportrechtspraak heeft hiertoe in de zomer van 2020 besloten. De bevoegdheid van wijziging van reglementen komt het bestuur van het Instituut Sportrecht toe. Het is zo geregeld dat alle aangesloten bonden met het Instituut Sportrechtspraak een overeenkomst tot aansluiting tekenen en de statuten in lijn brengen met de eisen die het Instituut Sportrechtspraak hieraan stelt. Een van de eisen betreft de mogelijkheid van het aanpassen van reglementen door het bestuur van het Instituut Sportrechtspraak. Deze bevoegdheid ligt dus niet bij de sportbonden en ook NOC*NSF gaat formeel niet over de wijziging van de reglementen. Er vinden zeer geregeld wijzigingen plaats van reglementen, bijvoorbeeld naar aanleiding van recente gebeurtenissen waarin het reglement niet voorziet. Wel dienen de sportbonden de reglementswijzigingen onder de aandacht te brengen van de leden.

9.1.4 Meldplicht bij seksuele intimidatie, vanaf 2019

Recent, bij de laatste wijziging in 2019 van de Blauwdruk seksuele intimidatie, die ten grondslag ligt aan het reglement seksuele intimidatie, is een meldplicht ingevoerd. Deze verplichting volgt uit het reglement seksuele intimidatie (artikel 3 lid 2). Volgens artikel 3 lid 2 is ieder bestuurslid of andere functionaris, dan wel begeleider van de sportbond of sportvereniging, die kennis krijgt van (een vermoeden van) een overtreding van dit reglement verplicht dit te melden bij de aanklager van het Instituut Sportrechtspraak, tenzij hij of zij zelf de seksuele intimidatie heeft ondergaan en/of een functie als vertrouwens(contact)persoon bij de bond of als vertrouwenscontactpersoon bij de sportvereniging bekleedt. Het gaat om ieder incident of situatie waarvan voornoemde personen op de hoogte zijn gesteld, getuige zijn geweest of kennis van hebben en waarvan zij redelijkerwijs hadden moeten weten dat het om seksuele intimidatie gaat en er niet van had kunnen uitgaan dat een ander de melding zou doen.

Een dergelijke meldplicht bestaat (nog) niet op het gebied van ander ongewenst gedrag, zoals fysiek of psychisch geweld. Wel zijn de opties om te melden vergelijkbaar, evenals het proces van melding tot tuchtzaak. Om bestuursleden van clubs en de bestuurder/directie van sportbonden te ondersteunen bij een incident heeft het Centrum Veilige Sport Nederland de 'Meldcode Grensoverschrijdend gedrag in de sport'. De juridisch niet-bindende Meldcode is een meer praktische handleiding

en geldt ter aanvulling op de reglementen. De Meldcode⁶ van NOC*NSF werkt de meldplicht seksuele intimidatie verder uit. De Meldcode wordt echter ook gebruikt voor andere meldingen van ongewenst gedrag.

Volgens de Meldcode van NOC*NSF gaat het om de volgende mogelijkheden van het doen van een melding (in andere volgorde weergegeven):

- Iedereen kan bij het Centrum Veilige Sport Nederland melden.
- Bestuursleden van een vereniging/club melden bij de vertrouwens(contact) persoon van de eigen sportbond.
- Iedereen kan direct bij de vertrouwens(contact)persoon van de sportbond melden.
- Begeleiders melden bij een bestuurslid van de vereniging/club.
- Iedereen kan bij de aanklager van de bond (of een vergelijkbaar orgaan) of het ISR melden.

Daarnaast kan als sprake is van een overtreding van het Wetboek van Strafrecht de zaak onder de aandacht van de politie en het OM worden gebracht. Ook kan het Centrum Veilige Sport Nederland doorverwijzen naar zorg- en/of hulpverleners, waaronder het Centrum Seksueel Geweld, huisarts, GGD, Slachtofferhulp Nederland, Veilig Thuis en Fier.

9.1.5 Meldingen vanaf 2020 bij de KNGU

De KNGU hanteert een stroomschema voor het melden van misstanden, de zogenaamde meldcode. De KNGU geeft aan dat:

- De KNGU heeft een 'help het is mis'-procedure en dat deze procedure wordt nu herzien.
- De procedures rondom meldingen zijn vertaald naar 'processen bij Grensoverschrijdend Gedrag (GOG). Hierin staat hoe er gehandeld wordt bij een melding.
- De werkwijze/procedures met betrekking tot het bestuur expliciet zijn gemaakt voor het bestuur (processen bij GOG – bestuur KNGU).

De procedures zijn voortgekomen uit de werkwijze/ervaringen die de KNGU heeft opgedaan, waarbij ook is gekeken naar hoe andere grote bonden omgaan met meldingen. Deze kennis is bijvoorbeeld opgedaan door deelname aan werkgroepen vanuit NOC*NSF en door kennis te nemen van verschillende documenten, waaronder de Meldcode. Uit de interviews met melders en betrokkenen blijkt vooral dat er veel onduidelijkheid is over wie nu welke kennis heeft over een melder/betrokkene en de inhoud van de zaak op welk moment. Aan de KNGU is gevraagd hoe de inzage

in het Case Management Systeem Sport (CMSS) werkt. Hierin worden namelijk alle meldingen geregistreerd van alle bij NOC*NSF aangesloten bonden.

Op dit moment 2020/2021 geldt:

- Er komen meldingen binnen bij het Centrum Veilige Sport Nederland of KNGU.
- De meldingen worden genoteerd in het CMSS. Een casemanager van Centrum Veilige Sport Nederland of VCP checkt altijd in het archief en CMSS of de melders, beschuldigde of clubs vaker voorkomen.
- Een melding wordt opgezet voor de bond of Centrum Veilige Sport Nederland als de melder dit toestaat. Er wordt in dat geval een melding opgezet in het CMSS. Het Centrum Veilige Sport Nederland overziet alle meldingen (van alle sportbonden) en kan checken of bijvoorbeeld de naam van de melder en/of de persoon tegen wie een melding wordt ingediend in het systeem voorkomt.

Kader: Als voorbeeld, in 2020:⁷

- 245 meldingen zijn totaal binnengekomen.
- 121 meldingen zijn initieel ingevoerd door KNGU/bij KNGU.
- 60 meldingen staan alleen open voor Centrum Veilige Sport Nederland. Hier heeft KNGU geen inzicht in.
- 6 meldingen staan open voor alleen de KNGU, die kan alleen de KNGU zien, bijvoorbeeld omdat de melder heeft aangegeven dat alleen de bond hiervan op de hoogte mag zijn.

Vanwege de crisis in het turnen ontvangt de KNGU momenteel aanvullend Excel-overzichten van Centrum Veilige Sport Nederland van alle meldingen die in het CMSS staan die betrekking hebben op de gymnsport (geanonimiseerd voor wat betreft de meldingen die alleen inzichtelijk zijn voor CVS/N). Een dergelijk overzicht ontvangen de andere bonden niet. Hoewel de KNGU een uitdraai kan maken uit het CMSS, kan de KNGU dit alleen voor meldingen die openstaan (dus zichtbaar zijn) voor de bond en het Centrum Veilige Sport Nederland of alleen voor de bond. Daarmee heeft de KNGU geen inzicht in de cijfers van het wat er totaal is geregistreerd in het CMSS voor wat betreft de gymnsport. Op deze manier kunnen meldingen/dossiers worden opgevolgd, en kan er door CVS/N en de bond aan/in een dossier gewerkt worden.

Indien melders anoniem willen blijven (dus wanneer de melding niet openstaat voor de bond), krijgt de KNGU alleen de cijfermatige informatie en wordt de KNGU niet op de hoogte gesteld van de inhoud. Dit kunnen ook meldingen zijn bij de gym-

sport, bijvoorbeeld omdat er een strafrechtelijk onderzoek loopt en de politie heeft aangegeven de KNGU en of de club niet op de hoogte te brengen.

9.2 Melden bij het Centrum Veilige Sport Nederland, Vertrouwenscontactpersoon of ISR

Bij meldingen spelen het Centrum Veilige Sport Nederland, de vertrouwenscontactpersoon van de club of bond en het Instituut Sportrechtspraak eveneens een belangrijke rol. In deze paragraaf staan we stil bij de rol die zij innemen bij het afhandelen van meldingen.

9.2.1 Melden bij de het Centrum Veilige Sport Nederland

Het Centrum Veilige Sport Nederland is een onderdeel van NOC*NSF en heeft een eigen website: centrumveiligესport.nl. Bij het Centrum Veilige Sport Nederland kunnen sporters, bestuurders, begeleiders, vertrouwenscontactpersonen (waaronder die van de KNGU) en andere professionals (waaronder hulpverleners) terecht met vragen en meldingen op het gebied van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Het gaat om grensoverschrijdend gedrag in brede zin, bijvoorbeeld over doping en matchfixing. Er kan ook anoniem worden gemeld. Dit gaat via het SpeakUp-systeem. De (anonieme) melder kan een melding elektronisch versturen, een voicemailbericht achterlaten en/of documenten uploaden. Hoewel het mogelijk is om al het ongewenste gedrag te melden, blijkt uit de website van het Centrum Veilige Sport Nederland dat vooral de aandacht is gericht op seksueel grensoverschrijdend gedrag.⁸

In 2020 zijn volgens het jaarverslag van het Centrum Veilige Sport Nederland 828 dossiers gestart, samen met de bonden. Dit betreft ongeveer zestien procent stijging in vergelijking tot het jaar 2019. Het gaat om zowel meldingen als adviesgesprekken. Niet altijd is duidelijk wanneer het een melding of een adviesgesprek is. Ongeveer driekwart daarvan betreft meldingen. Het overgrote deel van de meldingen gaat over seksuele intimidatie.

Het Centrum Veilige Sport Nederland

Het Centrum Veilige Sport Nederland is een meldpunt en gaat uit van de unieke melder. Eén melder is één dossier. Van de 828 dossiers zijn er:

- 577 meldingen
- 250 adviesgesprekken
- 1 dossier is niet ingevuld
- 377 meldingen bij het centrum
- 200 meldingen bij de bonden

Als gevolg van het grote aantal meldingen bij de KNGU is vanaf 1 juli 2020 een specifieke casemanager bij het Centrum Veilige Sport Nederland op de KNGU-zaken gezet.

Het Centrum Veilige Sport Nederland geeft bij een melding altijd een aantal opties aan de melder door. Een van de opties betreft het melden van de zaak bij het Instituut Sportrechtspraak, met het doel dat de zaak in het tuchtrechtelijk traject komt. Een deel van de melders wil niet de stap naar het tuchtrecht zetten. Er wordt vervolgens gevraagd of de informatie gedeeld mag worden met de bond, zodat de bond eventueel de zaak aan kan brengen. Bij het Instituut Sportrechtspraak worden niet alle contactmomenten geregistreerd. Het is bij het Centrum niet duidelijk of en op welke gronden een zaak al dan niet in onderzoek onder verantwoordelijkheid van de aanklager van het Instituut Sportrechtspraak wordt genomen.

9.2.2 Melden bij de Vertrouwenscontactpersoon van bond of club

Het bestuur van de sportbond en het bestuur van de club zijn verantwoordelijk voor de veiligheid bij respectievelijk de bond of de club. Om deze veiligheid te waarborgen en een aanspreekpunt te creëren beschikken veel clubs ook over een vertrouwenscontactpersoon. Ook de KNGU kent vertrouwenscontactpersonen. Vertrouwenscontactpersonen zijn interne functionarissen, die werken voor de bond of de club. Het voordeel is dat de betrokken vertrouwenscontactpersoon de interne cultuur en structuur van de bond of sport goed kent. Bij de vertrouwenscontactpersoon kunnen zaken komen waarbij de veiligheid in het geding is of kan komen en tegelijkertijd de KNGU kunnen raken. Een vertrouwenscontactpersoon kan zaken bespreekbaar maken binnen de bond. Er hoeft dan niet direct sprake te zijn van een melding. De vertrouwenscontactpersoon is functioneel ondergeschikt aan het bestuur en kan onder druk van het bestuur komen te staan, omdat er een gezagsverhouding bestaat (Van Wijk, Olfers, 2017). Overigens zal een melder zich

niet altijd veilig voelen bij een persoon die onderdeel uitmaakt van de cultuur en structuur, waar zich een onveilige situatie heeft voorgedaan.

9.2.3 Melden bij het instituut Sportrechtspraak

Meldingen komen niet alleen binnen bij het Centrum Veilige Sport Nederland of de club of sportbond, bijvoorbeeld bij de vertrouwenscontactpersoon, maar ook direct bij het Instituut Sportrechtspraak. Deze meldingen zijn van een andere aard, omdat zij worden beschouwd in het licht van het tuchtrechtelijke traject. Dit betekent niet dat iedere melding tot een tuchtrechtelijke veroordeling leidt. Het betekent dat de melding wordt beoordeeld in het kader van het tuchtrecht, waarbij bijvoorbeeld wordt beoordeeld of er nader onderzoek moet komen van de melding of dat de zaak direct voorgelegd kan worden aan de tuchtcommissie of dat de zaak wordt geseponeerd.

Een zaak wordt bij het Instituut Sportrechtspraak aanhangig gemaakt naar aanleiding van een binnengekomen melding. Op de website van het Instituut Sportrechtspraak is een formulier voorhanden waar aangifte kan worden gedaan van een vermeende overtreding van een Tuchtreglement.⁹ De aanklager is niet afhankelijk van dit formulier. De aanklager kan naar aanleiding van een schriftelijke, elektronische of mondelinge (anonieme) melding over strafbaar handelen of nalaten, als genoemd in dit reglement, onderzoek (doen) instellen.¹⁰ Na ontvangst van de aangifte onderzoekt de aanklager of hij bevoegd is de aangifte te behandelen en of de indienende partij ontvankelijk is.¹¹ De aanklager beoordeelt vervolgens de melding en kan naar aanleiding van eigen bevinding(en) en wanneer sprake is van een naar zijn oordeel (mogelijk) strafbaar handelen of nalaten nader onderzoek (doen) instellen en/ of de beklaagde in staat van beschuldiging stellen en de zaak als aangifte behandelen.¹² Indien nodig kan de aanklager een vooronderzoek uit laten voeren door een onderzoeker of desgewenst door meerdere onderzoekers. De aanklager blijft altijd verantwoordelijk.¹³

De onderzoekscommissie kan op last van, en onder verantwoordelijkheid van de aanklager, een vooronderzoek instellen naar:

- a. de juistheid van een vermoeden en
- b. naar de feiten en/of omstandigheden van de zaak. Dit naar aanleiding van eigen bevindingen van de aanklager, een melding of aangifte.

Na eigen onderzoek of een vooronderzoek van de onderzoekscommissie heeft de aanklager een aantal mogelijkheden¹⁴:

De aanklager is bevoegd:

- a. de beklaagde in staat van beschuldiging te stellen en een schikkingsvoorstel te doen;
- b. indien de zaak zich niet voor een schikkingsvoorstel leent, dit naar het oordeel van de aanklager, de zaak direct voor te leggen aan de tuchtcommissie;
- c. de zaak gemotiveerd te seponeren;
- d. de zaak over te dragen aan het Openbaar Ministerie.

Indien de beklaagde het schikkingsvoorstel verwerpt of indien de aanklager ervoor kiest om geen schikkingsvoorstel te doen, zal de zaak door de aanklager aanhangig worden gemaakt bij de tuchtcommissie van het Instituut Sportrechtspraak.¹⁵ De mondelinge behandeling vindt plaats tijdens een zitting van de tuchtcommissie. Behandeling van de zaak vindt niet in het openbaar plaats.¹⁶ Tijdens deze mondelinge behandeling kunnen naast de beklaagde tevens getuigen en deskundigen worden gehoord.¹⁷ Na afloop van de mondelinge behandeling doet de tuchtcommissie zo spoedig mogelijk uitspraak en in ieder geval niet later dan vier weken nadat de mondelinge behandeling is gesloten.¹⁸ De uitspraak wordt op schrift gesteld.¹⁹

Een terugkerend punt van discussie in interviews is de vraag of de onderzoekers en aanklagers van het instituut Sportrechtspraak niet beter kunnen worden toegevoegd aan het Centrum Veilige Sport Nederland. Welk probleem hiermee wordt opgelost, is onduidelijk. Een dergelijk punt is ook niet opgeworpen als knelpunt in eerdere onderzoeken naar ongewenst gedrag (De Vries, 2019, Van Wijk Olfers 2017).

Experts wijzen juist op de noodzaak om het advies- en meldpunt en het doorverwijspunt niet te vermengen met de opsporings- en onderzoekstaak. Het scheiden van preventieve maatregelen en hulp aan en doorverwijzing van slachtoffers en betrokkenen, alsmede het monitoren van zaken middels het CMSS-systeem is een andere taak dan de opsporingstaak. In een in opdracht van NOC*NSF uitgebracht adviesrapport van Berenschot 'Verkenning en samenvoeging ISR-CVSN', luidt de conclusie:

'Aan een samenvoeging kleeft een zwaarwegend bezwaar dat direct samenhangt met de kerntaken van beide organisaties. Het gaat daarbij om het behouden van de onafhankelijkheid van het onderzoek, aanklagen en de rechtspraak én het behouden van het empathische karakter van het meldpunt. Deze twee verschillende opdrachten zijn conflicterend en niet verenigbaar in één organisatie.'

Een melding bij het Centrum Veilige Sport Nederland is geen melding die vanzelf wordt doorgeleid naar het tuchtrecht. Het is aan de melder om te overwegen of de melding (ook) onder de aandacht van de aanklager wordt gebracht. Alleen bij een melding in het tuchtrecht bepaalt de aanklager wie voor de tuchtcommissie zal verschijnen en voor welke overtreding van het reglement.

9.3 Toewijzing vertrouwenspersoon Centrum Veilige Sport Nederland

Na een melding kan een vertrouwenspersoon toegewezen worden aan de melder en aan de beklaagde. In deze paragraaf gaan wij in op de rol van de vertrouwenspersoon.

9.3.1 Rol vertrouwenspersoon Centrum Veilige Sport Nederland

Het Centrum Veilige Sport Nederland kent verschillende medewerkers en vertrouwenspersonen. Wanneer een melding binnenkomt bij het Centrum Veilige Sport Nederland kan zowel de melder als de beklaagde een vertrouwenspersoon aangewezen krijgen. De vertrouwenspersoon staat aan de kant van degene aan wie hij/zij is gekoppeld.²⁰ Volgens het Centrum Veilige Sport Nederland hebben vertrouwenspersonen kennis van het sportnetwerk en van de toepasselijke reglementen. De vertrouwenspersoon is geen hulpverlener of arts, aldus het Centrum Veilige Sport Nederland, maar kan wel hiernaar doorverwijzen.²¹ Een punt van discussie betreft hoever de vertrouwenspersoon mag gaan bij het begeleiden van klaagster/klager. Verschillende respondenten geven aan dat de vertrouwenspersoon zich in sommige gevallen lijkt op te stellen als advocaat. In plaats van de melder of betrokkene leidend te laten zijn, treedt de vertrouwenspersoon op als klager/klaagster.

Vertrouwenspersonen zijn aangesloten bij de landelijke branchevereniging voor vertrouwenspersonen en onderworpen aan de gedragscode, die voor vertrouwenspersonen geldt. Volgens deze gedragscode hebben vertrouwenspersonen een geheimhoudingsplicht. De geheimhoudingsplicht van de vertrouwenspersoon kent daarnaast een grens. Er geldt bijvoorbeeld geen wettelijk verschoningsrecht. Een verschoningsrecht betekent dat een getuige het recht heeft om te weigeren antwoord te geven op de vragen, die door een rechter aan hem of haar worden gesteld. Dit betekent concreet dat een vertrouwenspersoon in rechte als getuige kan worden opgeroepen en vertrouwelijke gegevens aan de rechter moet openbaren. In de gedragscode vertrouwenspersonen aangesloten bij de LVV is hierover het volgende opgenomen²²:

- De vertrouwenspersoon heeft geen wettelijk verschoningsrecht. De geheimhoudingsplicht van de vertrouwenspersoon vervalt tevens voor zover de vertrouwenspersoon dit nodig heeft om zich te kunnen verweren in (pre) juridische procedures, inclusief de klachtprocedure van de LVV als bedoeld in het Reglement Klachtbehandeling Commissie van Toezicht LVV.
- De vertrouwenspersoon stelt de medewerker aan het begin van het eerste gesprek van de aard en omvang van zijn geheimhoudingsplicht op de hoogte.
- Daarnaast dient de vertrouwenspersoon onmiddellijk aan de medewerker te melden zodra zich een situatie voordoet dat de vertrouwenspersoon op grond van gewetensnood, wettelijke bepalingen of anderszins zijn geheimhoudingsplicht moet doorbreken. De vertrouwenspersoon handelt bij het doorbreken van de vertrouwelijkheid volgens het bij deze gedragscode gevoegde protocol 'doorbreken vertrouwelijkheid'.²³

De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden staan omschreven in de model-functieomschrijving.²⁴ De landelijke vereniging voor vertrouwenspersonen geeft in de model-functieomschrijving de hiernavolgende bevoegdheden weer die de vertrouwenspersoon nodig heeft ter ondersteuning van de functie:

- Voeren van gesprekken.
- Begeleiden van een klaagster/klager bij het indienen van een klacht en gedurende de interne klachtbehandeling en daarna.
- (Laten) zoeken naar iemand die wil bemiddelen tussen klaagster/klager en aangeklaagde, mits dit op verzoek van de klaagster/klager is.
- Ondersteunen van de klaagster/klager bij aangifte doen bij de politie bij het vermoeden van een strafbaar feit.
- Verwijzen van de klaagster/klager naar hulpverleningsinstanties.²⁵

9.4 Een aantal knelpunten uitgelicht

In deze paragraaf gaan wij in op een aantal van de knelpunten die zich voordoen bij de route van melding tot tuchtrecht.

9.4.1 KNGU heeft weinig grip op de clubs

De KNGU kent meer dan 900 clubs. Meerdere KNGU-functionarissen geven aan dat de meeste meldingen binnenkomen over personen die op vereniging/clubniveau actief zijn.

“Meldingen komen vooral van verenigingsniveau. Weinig op topsportniveau. Ik kreeg ook wel eens contact met een topsporter. Ik verwees dan vaak naar het management.”

Het gaat vooral om trainers die in het merendeel van de gevallen een contractuele relatie met de club en niet met de KNGU hebben. Wel zal in beginsel sprake zijn van een lidmaatschapsrelatie met de KNGU. Een functionaris vertelt:

“Veel van de verenigingszaken moest ik vaak terugkaatsen naar het bestuur [van de vereniging/club]. Ik probeerde vaak interviews van positief coachen. Vaak heb ik interviews ingezet. Het voelde niet goed. Ik had geen middelen. Ik probeerde het linksom en rechtsom af te handelen.”

Een voormalig bestuurder van de KNGU zegt:

“Het grootste dilemma? We zitten op afstand. [Naam trainer] is bij [naam club] in dienst. Er is beperkte grip op de vereniging. De vereniging kan geen afstand nemen. De vraag is als KNGU, waar heb je invloed op en wat kun je feitelijk afdwingen?”

Van de kant van de clubs ervaren veel clubs juist weinig steun als er een zaak rond ongewenst gedrag speelt. Een clubbestuurder geeft daarover aan:

“De KNGU zegt dat ze zich niet mengen in arbeidsconflicten. Uiteindelijk hebben ze dit wel indirect gedaan. We hebben niet het gevoel dat ze ons steunen. We hebben hen altijd meegenomen in de stappen.”

De KNGU heeft weinig middelen om in te grijpen, aldus respondenten van de KNGU. De KNGU heeft 0,7 fte beschikbaar voor een vertrouwenscontactpersoon en sociale veiligheid. Het is met een dergelijk capaciteitsprobleem niet mogelijk om zaken op te lossen vanuit het bondsbureau. Dit moet samen met de club, indien de zaak daar speelt. Ook is het beter om de rol van vertrouwenscontactpersoon los te koppelen van het meer op preventie gerichte domein van de sociale veiligheid, zo stellen verschillende respondenten. Daarnaast is er een gebrek aan kennis over (de grenzen) het tuchtrecht en ontbreekt de kennis over bijvoorbeeld het treffen van bestuurlijke maatregelen.

9.4.2 Onduidelijkheid bij de afhandeling van meldingen, delen informatie

De gebruikte termen vertrouwenscontactpersoon en vertrouwenspersoon zijn verwarrend. De melders en beklaagden, die gesproken zijn in het kader van dit onderzoek, geven aan het verschil niet te kennen. Hoewel het woord ‘vertrouwen’ in beide termen voorkomt, heeft de vertrouwenscontactpersoon, zoals gezegd, geen verplichting tot geheimhouding en de vertrouwenspersoon bij het Centrum Veilige Sport Nederland wel.

Er is verder bij melders en beklaagden veel onduidelijkheid over wie op welk moment over welke informatie kan en mag beschikken. Deze verwarring wordt mede gecreëerd door verschillende instructies in beleidsdocumenten. De meldcode is bedoeld om bestuursleden van clubs en de bestuurder/directie van sportbonden te ondersteunen bij een incident. Uit de interviews blijkt dat respondenten denken dat gesprekken met de vertrouwenscontactpersoon volstrekt vertrouwelijk zijn en op geen enkele wijze onder de ogen of oren komen van andere functionarissen bij de KNGU. Dit is niet het geval. Over de rol van de vertrouwenscontactpersoon staat onder meer de volgende passage in de meldcode²⁶:

“De Vertrouwenscontactpersoon van de vereniging brengt de signalen die een vermoeden of schending van seksuele intimidatie of misbruik en ander grensoverschrijdend gedrag in kaart en legt dit vast. De Vertrouwenscontactpersoon beschrijft de gegeven mogelijkheden en het toegelichte netwerk en rapporteert het incident aan de bestuurder. De Vertrouwenscontactpersoon heeft na het overdragen aan de bestuurder geen rol in beslissingen met betrekking tot het incident (vanwege mogelijke belangenverstrengeling met meerdere betrokkenen).”

De passage wordt ook weergegeven in stap 1 van het stappenplan in de meldcode:

- Er is een melding of signaal bij de bestuurder/ directie gedaan.
- VCP [Vertrouwens Contact Persoon] draagt de gespreksrapportage en verantwoordelijkheid over aan de bestuurder.

In de ‘Werkwijze signalen Vertrouwenscontactpersoon vereniging VCP’²⁷ van het Centrum Veilige Sport Nederland staat dat de VCP’er niet zelf meldt. Er zijn passages opgenomen over het vertrouwelijke karakter van gesprekken en het delen van informatie met het bestuur.

“Gesprekken met de VCP (Vertrouwenscontactpersoon) zijn vertrouwelijk. Vanuit de rol van VCP mag er verwacht worden dat er vertrouwelijk en discreet met informatie wordt omgegaan.”

Verder staat er dat de betrokkenen in vertrouwen het verhaal kwijt moet kunnen en dat de gesprekken niet onder de geheimhouding vallen, wat wel het geval is bij een vertrouwenspersoon. Ook staat er dat: “De VCP in alle gevallen dat hij/zij op welke wijze dan ook kennisneemt m.b.t. grensoverschrijdend gedrag of een misdrijf dit (eventueel op verzoek van diegene die gesproken is geanonimiseerd) met het bestuur zal bespreken en in ieder geval de verslaglegging voorleggen. Alleen wanneer het bestuur niet zonder nadere informatie kan handelen, zal het de VCP om de eventueel geanonimiseerde informatie vragen.”²⁸

Als het gaat om de vertrouwenscontactpersoon blijkt dus dat Informatie over het incident wordt gedeeld met het bestuur, aldus de meldcode. In de ‘Werkwijze signalen vertrouwenscontactpersoon’ staat dat de betrokkene het verhaal vertrouwelijk moet kunnen doen maar dat de vertrouwenscontactpersoon wel informatie geeft aan de bestuurder, die dan weer de rol vertrouwelijk moet uitvoeren. Dit wringt. Het is niet helder welke informatie de vertrouwenscontactpersoon op welk moment zal delen met het bestuur. De vertrouwelijkheid en het al dan niet delen van informatie met het bestuur staat in de documenten niet precies omschreven. Als een bestuurder kennis heeft van een mogelijk onveilige situatie zal de bestuurder in beginsel ook moeten handelen. Dit betekent dat er altijd druk op de vertrouwelijke karakter van gesprekken komt te staan. Een bestuurder kan in feite geen vertrouwelijkheid van tevoren afspreken. Per slot blijft het bestuur altijd verantwoordelijk en aansprakelijk wanneer het bestuur op het gebied van een veilige sport niet doet wat van een redelijk bestuur(der) verwacht mag worden.

Daarnaast bestaat ook onduidelijkheid over de vraag of en wanneer het bestuur van de KNGU op de hoogte wordt gesteld van meldingen in het tuchtrecht. Navraag leert dat het Instituut Sportrechtspraak het dossier deelt met het bestuur van de KNGU. Een respondent/beklaagde tegen wie een aanklacht liep, dacht dat de zaak tegen [zijn/haar persoon] ‘klein’ gehouden zou worden en schrok op het moment dat er een brief kwam van de KNGU. Hierin stond dat het bestuur van de KNGU op de hoogte gebracht was van de aanklacht die tegen [hem/haar] is ingediend bij het ISR vanwege mogelijk grensoverschrijdend gedrag tegen een of meerdere leden van de KNGU.

9.4.3 Onduidelijkheid status van de melding

Voor veel respondenten is het niet helder welke status op welk moment een melding heeft. Is er sprake van een melding, een aangifte bij het ISR of is er sprake geweest van een 'signaal' in de betekenis dat bijvoorbeeld iemand iets over iemand heeft gehoord. Dit ervaren melders en beklaagden als onduidelijk en onveilig. Een beklaagde verhaalt:

"In [jaartal] moest ik op kantoor komen bij [naam functionaris KNGU]. Toen werd verteld: "Er is een seksuele klacht over jou." Ik zou [omschrijving incident]. De zaak lag bij het ISR, werd gezegd. Ik hoorde maar niks. Ik heb gezegd: "Ik weet werkelijk niet waar jullie het over hebben." In [maand, jaar] had ik nog niets gehoord en ging ik er zelf achteraan. Toen hoorde ik pas dat de zaak was geseponeerd. Weer twee maanden later in [jaartal] heb ik een melding gedaan van een valse melding. Toen hoorde ik terug dat er nooit een seksuele klacht tegen me was ingediend bij het ISR. Toen ik navraag ging doen bij de KNGU werd gezegd: "Het was geen klacht, het was een signaal." [Waar dus het ISR wel nader onderzoek naar had gedaan].

Het Instituut Sportrechtspraak geeft aan dat er een signaal was binnengekomen. Tijdens het vooronderzoek bleek al snel dat dit geen zaak was, ook omdat de melder niet meer bereikbaar was en alle omstandigheden erop wezen dat er geen strafbare gedraging had voorgedaan.

9.4.4 Clubs en bestuurlijk handelen

Clubs zijn niet altijd op volle sterkte en krijgen te maken met bestuurswisselingen. Bovendien blijft het meestal vrijwilligerswerk, terwijl het bestuurslidmaatschap een grote mate van verantwoordelijkheid vraagt. Dit gaat niet altijd goed, zo toont onderstaande casus. Het blijkt in de praktijk voor clubs lastig om op een goede wijze invulling te geven aan de bestuursverantwoordelijkheid.

Wanneer er sprake is van een dienstverband is het arbeidsrecht van toepassing op de overeenkomst. In 2021 schetst de kantonrechter in een zaak, waar een club de overeenkomst wil ontbinden, de arbeidsrechtelijke voorwaarden om tot een dergelijke ontbinding te komen.²⁹ Uit de analyse blijkt in het kort dat over de (anonieme) klachten over ongewenst gedrag weinig tot niets terug te vinden is in het personeelsdossier en dat de trainer zich hiertegen niet heeft kunnen verweren. Buiten kijf staat dat, aldus de rechter, de 'vakinhoudelijke kwaliteiten' van trainer niet ter discussie staan. Het gaat om een 'technisch zeer goede trainer'. Volgens de

vereniging zou de trainer echter tekortschieten in zijn pedagogische vaardigheden. De trainer tracht zich te verdedigen door tegenverklaringen in te brengen:

“[de werknemer/trainer] heeft tegenover de geanonimiseerde klachten een groot aantal tegenverklaringen ingebracht, die voor een behoorlijk deel de betreffende klachten ontkrachten, dan wel in een ander daglicht stellen. Tegen de nadere door [de vereniging] bij verweer op het zelfstandig tegenverzoek overgelegde schriftelijke verklaringen, die afkomstig zijn van onder meer drie oud-bestuursleden en twee trainsters, heeft [de werknemer] ingebracht dat daarbij persoonlijke motieven een rol spelen, waaronder het feit dat een van de trainsters de partner van [de voorzitter] is. De oud-bestuursleden verklaren dat er meerdere gesprekken met [de werknemer] in de loop van de jaren zijn gevoerd over zijn functioneren, mede ook naar aanleiding van binnengekomen klachten. Die eensgezinde uitspraak schuurt echter en moet daarom in het midden blijven, met de volgende passage die [de manager topsport] in [...] als verklaring heeft opgenomen: “In de zaal speelden een hoop zaken die aandacht en verbetering behoeften, maar de cultuur bij ons was door de bank genomen veilig voor zowel de turnsters als de coaches. Waren er in de afgelopen vijf jaar incidenten of klachten geweest, dan zouden deze bij het bestuur besproken zijn geweest – en daar had ik al vijf jaar zitting in.”³⁰

De rechter vindt dat de vereniging en niet de trainer ernstig verwijtbaar heeft gehandeld door de trainer achteraf te confronteren met stukken die later aan het personeelsdossier zijn toegevoegd, zonder dat aangenomen kan worden dat het overgrote deel van deze (deels anonieme) klachten ooit eerder met de trainer zijn besproken. De vereniging neemt het de trainer kwalijk dat de trainer ouders heeft betrokken in het gerezen arbeidsconflict. [...] Volgens de rechter werd in het kort gezegd dat de werknemer in deze positie gedwongen is. Het is naar het oordeel van de kantonrechter eerder de vereniging dan de trainer die, als dat al zo is, een tweedeling in de organisatie teweeg heeft gebracht.

9.5 Kritiek op (de procedure bij) het Instituut Sportrechtspraak

De meeste zaken van de KNGU zijn na de zomer van 2020 op basis van het Algemeen Tuchtreglement onder de aandacht gebracht bij het instituut Sportrechtspraak. Dit betekent dat de eerste zaken, die op dit gebied werden behandeld, zaken betroffen

bij de gymnastiek. Het Instituut Sportrechtspraak had niet eerder dergelijke zaken behandeld. Op dat moment zat het Instituut Sportrechtspraak in een transitieperiode naar verdere professionalisering. Vanwege de vele kritiekpunten op het Instituut Sportrechtspraak gaat deze paragraaf meer specifiek in op de in interviews met respondenten genoemde klachten.

9.5.1 Kritiekpunten

Respondenten brengen de hiernavolgende kritiekpunten naar voren van zowel melders (zes) als betrokkenen (twee):

1. Onvoldoende informatie en communicatie over het proces.
2. Het interviewverslag werd in eerste instantie niet verstrekt aan een aantal geïnterviewden. Pas na escalatie is het verslag toegezonden.
3. De verslagen vormen geen juiste weergave van het gesprek. De belangrijkste grensoverschrijdende zaken kregen volgens geïnterviewden onvoldoende aandacht in het verslag.
4. Er is niet gezegd dat het interviewverslag integraal onder de aandacht van de beklagde zou komen. Had de melder zich dat gerealiseerd dan had de melder deze zaken niet gedeeld. Het betreft bijvoorbeeld gegevens over familierelaties en uitspraken over trainers, niet zijnde de beklagde.
5. Klachten over de communicatie, houding en de bejegening van de onderzoekers en aanklager.
6. Onderzoekers hebben onvoldoende kennis/ervaring met zeer ernstige zaken op het gebied van misbruik.
7. Onderzoekers hebben geen kennis/ervaring met het ondervragen van minderjarigen.
8. Het Instituut Sportrechtspraak ontbeert kennis over valse aangiften.
9. Geen klachtenprocedure vanwege het handelen of nalaten van onderzoekers, bureaumedewerkers, enzovoort.
10. De procedure duurt te lang.

Ter toelichting op de meest genoemde klachten, gaat het bijvoorbeeld om het feit dat veel melders en beklagden niet weten wat van ze verwacht wordt. Het verwachtingenmanagement aan de voorkant van het proces schiet te kort, bijvoorbeeld over de mogelijkheid van anoniem melden. Er kan weliswaar anoniem worden gemeld, maar de aangeklaagde dient zich altijd te kunnen verweren. Dit betekent dat de afgelegde anonieme verklaring slechts van waarde is als de verklaring ondersteunend of aanvullend is bij andere bewijsmiddelen, zodat de melder wel anoniem kan blijven.

Ook over de bejegening zijn verschillende respondenten niet te spreken. Een melder/respondent geeft aan: “Er is totaal geen empathie. Ik voel me dader in plaats van slachtoffer.” Bepaalde opmerkingen zijn hard aangekomen, bijvoorbeeld: “Je moet het wel een beetje in de tijd plaatsen.” Een respondent/melder geeft aan: “Dan sla ik meteen dicht. Ik twijfel dan direct aan mezelf.” Een respondent zegt een gebrek aan professionaliteit te ervaren, omdat de respondent van mening is dat er te weinig kennis bestaat over de (gevolgen van) niet-seksueel misbruik en verbindt daar een conclusie aan: “Ik ben niet meer gemotiveerd een melding te doen.” Een van de personen die een melding wilde doen, heeft aan ons verklaard de melding te hebben ingetrokken. De melder had onvoldoende vertrouwen om de zaak door te zetten. Dit gebrek aan vertrouwen kwam onder meer door de bejegening. De respondent voelde te weinig begrip voor de zeer ernstige situatie die zij als kind heeft ervaren en waar zij tot de dag van vandaag onder lijdt. “Wanneer je dan eindelijk naar voren durft te komen en het eerste contact begint zo, dan durf je al niet meer verder te gaan.” Een van de issues, zo geeft de melder aan ons aan, is nooit geloofd te zijn of dat het altijd door de omgeving is gebagatelliseerd. “Dan is vertrouwen bij het eerste contact heel belangrijk en dat iemand je begrijpt.” Een andere respondent vertelt dat het vertrouwen is geschaad, ook vanwege de bejegening. Zo zei een onderzoeker van het Instituut Sportrechtspraak: “Maar jij bent dan ook wel heel erg beschadigd.”

Over de verslagen zegt een melder:

“Ik heb zojuist het gespreksverslag ontvangen. Als ik dit zo lees, denk ik potverdorie dit had beter gekund. Er kloppen echt dingen niet en zijn niet goed uitgevraagd (of naderhand) waardoor het nu in één stuk achter elkaar is gezet en de context niet meer klopt. In het gespreksverslag zie je echt dat het van hot naar her ging en dat er totaal geen diepgang in zit. Zo jammer.”

Een andere betrokkene tegen wie een of meer tuchtzaken lopen, zegt het volgende:

“Ik kreeg het verslag, ik heb er veel onjuistheden uitgehaald. Het verslag zat ook vol met spelfouten en zaken die er niet in hoorden. Het was niet specifiek genoeg. Mijn advocaat zei: ‘Ik kan uit het gespreksverslag niet halen waar jij van beschuldigd wordt.’ Is het ISR nog wel capabel?”

Het Instituut Sportrechtspraak heeft na klachten over de verslagen in 2021 hiernaar een onderzoek ingesteld. Van sommige verslagen zijn geluidsopnames gemaakt.

Een aantal klachten komt van melders, waarbij geen geluidsopname is gemaakt, aldus de onderzoeker die in opdracht van het Instituut Sportrechtspraak onderzoek heeft gedaan naar de verslagen. Een conclusie van de onderzoeker is:

“(...) geluidsopnames (...) heb ik naast de verslagen ‘gelegd’. Beide verslagen waren aangepast ten opzichte van de eerste versies, waarbij ik de voorgestelde aanpassingen van [naam melder] ook kon zien. Deze laatste aanpassingen zijn door de onderzoekers grotendeels overgenomen. Zeker niet alles wat door [melders] is gezegd, is op papier gekomen. Het is een zakelijke weergave van de feitelijke dingen die zijn gezegd. (...) Het had allemaal veel korter gekund, als de onderzoekers zich hadden beperkt tot grensoverschrijdende gebeurtenissen.”

Een van de onderzoekers van het Instituut Sportrechtspraak wordt verweten te weinig afstand te houden tot de melders in de betekenis dat hij/zij te veel meeding in hun verhaal. De onderzoeker van het Instituut Sportrechtspraak concludeert dat dit leidt tot bepaalde verwachtingen die mogelijk niet uitkomen. Vermoedelijk duidt de onderzoeker van het Instituut Sportrechtspraak op de hoogte van de sanctie.

Veel respondenten realiseren zich pas nadat zij het verslag hadden gekregen dat het verslag onder de aandacht van de beklaagde komt. In de verslagen die wij toegestuurd hebben gekregen, staan soms details en aantijgingen over andere trainers of privacygevoelige zaken over familieleden die niet direct op de zaak betrekking hebben. Dit heeft de desbetreffende respondenten geraakt en veel energie en verdriet gekost. Een aantal heeft een nieuw volledig herschreven verslag teruggestuurd aan het Instituut Sportrechtspraak.

Als knelpunt vestigen respondenten de aandacht op het horen van minderjarigen en dan meer in het bijzonder benaderen, verkrijgen van toestemming van de ouders en horen van kinderen. Respondenten geven aan dat de bij het Instituut Sportrechtspraak betrokken onderzoekers over te weinig pedagogische expertise/ervaring in de context van het horen beschikken. Dit geldt ook volgens respondenten voor het herkennen van valse meldingen. Daarnaast klagen vooral beklaagden over de tijdsduur van de procedure. Het duurt en het duurt maar en al die tijd worden beklaagden al gezien als daders, aldus een respondent.

Het Instituut Sportrechtspraak erkent dat zaken verder moeten worden geprofessionaliseerd. Inmiddels is door VWS meer geld toegezegd, waardoor het Instituut Sportrechtspraak dat sneller kan realiseren. Inmiddels heeft het Instituut Sportrechtspraak een klachtenprocedure opgesteld, zijn protocollen aangepast en is aandacht voor meer onderwijs en begeleiding waarmee de professionalisering in

gang is gezet. Bovenal worden werkprocessen doorgelicht en vindt een gehele herziening plaats van de bestuursstructuur en de bureau-inrichting.

9.6 Chronologisch overzicht tuchtzaken

In deze paragraaf staat een chronologisch overzicht van de tuchtzaken die ons ter beschikking zijn gesteld (door de KNGU, betrokkenen bij de tuchtzaak of derden die uit hoofde van meestal een voormalige functie hierover beschikking hadden) of gevonden zijn op de website van het Instituut Sportrechtspraak. Voor dit onderzoek zijn de tuchtzaken aangaande grensoverschrijdend gedrag bij de gymnsport geanalyseerd over de periode 1999 tot en met 2020. Vanaf 2011 betreft dit uitspraken van de tuchtcommissie en commissie van beroep van de KNGU van het Instituut Sportrechtspraak, voor die tijd van de tuchtcommissie en commissie van beroep van de KNGU.

In totaal zijn er 22 tuchtzaken in verband met grensoverschrijdend gedrag geweest in de periode 1999 en 2020.³¹ Het blijkt, uit onderstaande tabellen, dat er tot 2004 geen zaken van grensoverschrijdend zijn geweest, behoudens een zaak van seksuele intimidatie. Vanaf die tijd is een toename te constateren om na 2009 af te nemen. Er zijn ook jaren waarin geen enkele tuchtzaak heeft gediend. Bij bestudering van de zaken, met name over de periode 2016-2019, valt dit op omdat in die periode geen tuchtzaken zijn behandeld door het Instituut Sportrechtspraak. Dit betekent niet dat er niets heeft plaatsgevonden. In die tijd zijn er wel meldingen geweest en speelt een zaak bij een club, die leidt tot onderzoek door het Instituut Sportrechtspraak (2017-2019). Ook speelt een zeer ernstige (in verband met privacy van betrokkenen niet-gepubliceerde) zaak naar seksuele intimidatie. Deze zaak leidt tot een uitspraak in 2020, waarbij de trainer geroyeerd wordt.

Twaalf tuchtzaken gaan over geweld en misbruik van macht, gevolgd door tien zaken rond seksuele intimidatie. Bij het analyseren van de tuchtzaken valt op dat vaak dezelfde namen terugkeren van coaches waarover is geklaagd en de clubs waar het ongewenst gedrag zou voorkomen.

In slechts een klein deel van de tuchtzaken is een sanctie opgelegd, bij het grootste deel van de tuchtzaken zijn de klachten ongegrond bevonden dan wel achtte de tuchtrechter de zaak niet bewezen of zich niet bevoegd om de zaak in behandeling. Een enkele zaak leidde tot een sanctie. Dit probleem zien de respondenten ook. Het gaat in het tuchtrecht om het waarborgen van een veilige sportomgeving. (Nog) te vaak wordt een zaak behandeld als ware sprake van een strafrechtelijke zitting.

In verschillende gevallen kan de klager niet voldoende onderbouwen dat er sprake is van een overtreding van het tuchtreglement. De oorzaak ligt vermoedelijk

in het ontbreken van enerzijds meer specifieke bepalingen over ongewenst gedrag en anderzijds vanwege het feit dat het ongewenste gedrag niet altijd even eenvoudig te bewijzen is, vanwege de een-op-een-situaties.

In een jaar zijn meerdere procedures gevoerd tegen dezelfde beklaagde. Het ging hierbij om grensoverschrijdend gedrag van een trainer. Over een van de zaken vertelt een ouder het volgende. Verschillende ouders komen bij elkaar vanwege zorgen over grensoverschrijdend gedrag van een bepaalde trainer. De ouders schrijven een brief en dienden klacht in bij de tuchtcommissie van de KNGU.

“We hebben een klacht ingediend bij de tuchtcommissie. Toen schreven we ook NOCNSF aan. [...] Het duurde en duurde. Er kwam wel een zitting van de tuchtcommissie. [...] Er waren zaken voorgevallen... maar de mate waarin was niet te bepalen.... De vragen waren: Hoe lang genegeerd, hoe lang gekleineerd? Van [datum tot datum] duurde de zaak [1 jaar en 9 maanden]. In die tijd waren de olympische spelen in [naam Spelen]. Wij [ouders] zijn vervolgens in beroep gegaan. De regel was destijds dat als een trainer een klacht aan zijn of haar broek heeft, dan niet mag worden uitgezonden. Wij denken dat er is getraineerd om dit te voorkomen. Een tweede brief is door NOCNSF gestuurd aan [naam functionaris], dat ze niet erg waren opgeschoten. Toen werd eindelijk op [datum] uitspraak gedaan in hoger beroep, de turnsters werden niet ontvankelijk verklaard. Turnsters huilden op zitting.”

Tabel 9.1 – Tuchtzaken 1999-2020

Mentaal-, fysiek-, verbaalgeweld, misbruik van macht			
Jaar	Gedraging	Beslissing/sanctie	Motivering
2004	Negeren door trainster. Trainster stelt dat er een vertrouwensbreuk was door handelen vader van de 2 turnsters	Geen	Klachten niet goed onderbouwd
2006	Intimideren van jurylid door vader turnster	Geen	Vader is geen lid
2006	Misbruik van machtspositie door trainster en het ten onrechte niet opnemen van turnster in de selectie	Geen	Klacht ongegrond. Tuchtcommissie is evenwel van mening dat er sprake was van onvoldoende individuele begeleiding en een niet pedagogische aanpak

2007	Niet laten deelnemen aan selectietrainingen van minderjarige turnster.	Berisping	Klacht gegrond
2008	Negeren, kleineren en sleuren aan haren over de grond van meerdere turnsters	Geen	Negeren voor paar dagen geen schending van regels en andere klachten ongegrond.
Mentaal-, fysiek-, verbaalgeweld, misbruik van macht			
Jaar	Gedraging	Beslissing/sanctie	Motivering
2008	Negeren, uitschelden en buiten de selectie houden	Geen	Negeren en wegen niet in strijd met het beleid. De rest kon niet worden vastgesteld. Slachtoffer meent hierdoor een eetstoornis te hebben ontwikkeld (wordt niet bewezen geacht)
2008	Negeren, kleineren en machtsmisbruik	Geen	Negeren en wegen niet in strijd met beleid. Het overige kon niet bewezen worden
2008	Negeren, mishandelen en uitschelden.	Geen	Negeren, mishandelen en uitschelden zijn niet vastgelegd. Andere gevallen, een uur staan op de balk, wordt erkend, maar is niet in strijd met de gedragsregels
2009	Intimideren van trainster door wedstrijdofficial. Official heeft na de wedstrijd excuus aangeboden	Geen	Klachten ongegrond
2009	Intimideren van trainster door andere trainer	Geen	Klachten ongegrond
2015	Geestelijke intimidatie minderjarig turnster (10 jaar)	Geen	Onvoldoende onderbouwing
2015	Geestelijke intimidatie minderjarige turnster	Geen	Zaak is verjaard

Seksuele intimidatie³²			
Jaar	Gedraging	Beslissing	Motivering
1999	In bad en onder de douche met minderjarige turner	Berisping	Aangemerkt als ongepast gedrag
2004	Seksuele intimidatie	Royement gedurende 5 jaar ³³	
2005	Seksueel misbruik door trainer tijdens trainingskampen van 1998, 1999 en 2000. In 1999 het aanraken van geslachtsdeel en binnendringen van vagina met vinger	Trainerslicentie ingetrokken voor 5 jaar, waarvan 2 jaar voorwaardelijk	Alleen klacht over 1999 vastgesteld
2005	Onzedelijk betasten van turner tijdens trainingskamp van 1998, 1999 en 2000	Voorwaardelijke straf van 2 jaar	Klacht 1999 vastgesteld
2006	Ontucht met jeugdlid	Klacht niet in behandeling genomen	Geen. Onvoldoende gegevens ingebracht
2008	Klacht tegen trainster voor binnendringen van privéleven turnster	Trainerslicentie wordt gedurende jaar ontzegd	Klacht gegrond
2009	Klacht door ouders tegen trainer in verband met ongepaste aanrakingen, indringen privéleven en meenemen voor een wandeling zonder medeweten ouders	Waarschuwing	
2010	Klacht door ouders vanwege anale verkrachting van turner door trainer	Geen	Vrijgesproken vanwege onvoldoende bewijs
2014	Verzoek KNGU oordeel om strafrechtelijke veroordeling seksuele intimidatie	Geen	Betrokkene was geen lid meer op het moment van uitspraak
2020	Seksuele intimidatie van 3 turnsters	9 maanden voorwaardelijke schorsing	

9.7 Rechtszaken: straf en civiel

Naast het tuchtrecht bestaan andere rechtsgebieden. In deze paragraaf gaat het om het strafrecht en om civielrechtelijke zaken. Er is gezocht op rechtspraak.nl. Wij wijzen erop dat bij rechtspraak.nl niet alle zaken worden gepubliceerd.

In totaal zijn er in de periode 1999 en 2020 slechts drie zaken gevonden die gaan over grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport. Een zaak uit 2011 gaat over seksuele intimidatie. De pleger is veroordeeld. De andere twee zaken hebben betrekking op het vallen van de gymnsporter en de aansprakelijkheid van de trainer. We hebben deze zaken – bij gebrek aan nadere informatie – hier opgenomen omdat uit interviews blijkt dat trainers in bepaalde gevallen de gymnsporters expres lieten vallen omdat ze een oefening niet goed uitvoerden. We weten niet of dat in deze twee uitspraken het geval was (zie onderstaande tabel voor meer informatie over de zaken).

Tabel 9.2 – Zaken binnen het civiel/strafrecht 1999-20202

Seksuele intimidatie			
Jaar	Gedraging	Beslissing	Motivering
2011	Ontuchtige handeling trainer bij minderjarige	Wel. 9 maanden voorwaardelijke gevangenisstraf met proeftijd van 3 jaar. Betalen van schadevergoeding € 1.550 en taakstraf 240 uur	

Vallen tijdens training, aansprakelijkheid			
Jaar	Gedraging	Beslissing	Motivering
2019	Val van trampoline minderjarige, aansprakelijkheid coach	Geen sanctie	Onvoldoende onderbouwing vordering
2020	Val van minderjarige turnster	Geen sanctie	Onvoldoende onderbouwing vordering

9.7.1 Voorbeeld-casus

Opvallend is dat de strafzaak uit 2011 niet tot een tuchtrechtelijke veroordeling heeft geleid.

In [datum voor aansluiting ISR in 2011] is een turnvereniging een tuchtrechtelijke procedure gestart tegen een bij haar werkzame turncoach. Bij de aanklacht is verwezen naar de aangifte bij de politie en het dossier dat daar aanwezig was. Het betrof een zaak over ontucht met een jeugdlid. Omdat de Tuchtcommissie hier geen toegang toe had, is de klacht niet in behandeling genomen, omdat de klacht van onvoldoende informatie was voorzien.

Deze coach in [datum] is zowel bij de rechtbank als door het gerechtshof veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf. De KNGU heeft de betreffende coach vervolgens voor de duur van de gevangenisstraf opgenomen in het registratiesysteem.

In [datum na aansluiting ISR] is er een melding gedaan dat de betreffende coach weer actief was en dat de melder zich hier zorgen over maakte. Hier is vanuit de KNGU geen actie op ondernomen, omdat zij van mening was dat hiertoe geen mogelijkheden bestonden. In [datum na aansluiting ISR] is bij de KNGU vervolgens een hulpvraag binnengekomen van een lid van een turnvereniging die de betreffende coach in dienst had genomen. De KNGU heeft een 'goed gesprek' geadviseerd, maar kon verder niet ten dienste zijn:

“In onderstaande mail verzoekt u mij te bevestigen of dhr. X op de zwarte lijst van de KNGU staat. Op deze zwarte lijst staan alleen personen die (strafen/of tuchtrechtelijk) veroordeeld zijn en komen alleen ten tijde van hun straf op deze lijst te staan. Dhr. X staat niet op deze lijst. Of dhr. X in het verleden veroordeeld is geweest, mag ik u niet zeggen omdat volgens de Nederlandse wetgeving personen die hun straf hebben uitgezeten onschuldig zijn.

Indien u twijfels heeft over dhr. X adviseren wij u een gesprek met hem aan te gaan. Mocht hij bekennen of ontkennen, dan weet u wat u weten moet, maar helaas kunt u hier nog niet veel mee. [...] Naast of in plaats van een gesprek bestaat ook de mogelijkheid tot het aanvragen van een VOG (=verklaring

omtrent gedrag). Dit kunt u echter niet alleen aan hem vragen maar moet u verantwoorden in uw personeelsbeleid van de vereniging waarin u stelt dat elk (technisch) kaderlid een VOG moet kunnen overhandigen.”

In februari [datum] is de betreffende coach wederom veroordeeld voor drie jaar gevangenisstraf wegens ontuchtige handelingen met een minderjarige. Wederom is vanuit de KNGU geen tuchtrechtelijke zaak gestart.

Uit bovenstaande zaak blijkt dat informatie-uitwisseling op het gebied van strafzaken niet goed loopt. Er kan geen tuchtrechtelijke zaak gestart worden wanneer er onvoldoende informatie beschikbaar is. Personen die een strafrechtelijke sanctie opgelegd hebben gekregen, komen niet automatisch op een registratielijst. Er dient eerst sprake te zijn van een definitieve tuchtrechtelijke veroordeling. Uit deze zaak blijkt dat het belangrijk is voor trainers om een VOG aan te vragen. Helaas blijkt uit het onderzoek dat dit nog steeds niet altijd gebeurt.

9.8 Resume

In dit hoofdstuk staat de afhandeling van meldingen centraal. Daarnaast is een analyse gemaakt van de rechtspraak met betrekking tot grensoverschrijdend gedrag bij de gymnastieksport. Tot 2011 komen wel meldingen binnen, maar dit gebeurt weinig gestructureerd. Hoewel in 2002 een vertrouwensfunctionaris is aangesteld, worden meldingen pas vanaf 2011 geregistreerd. Ook krijgen meldingen pas vanaf 2011 meer prominent de aandacht van het bestuur. De meeste meldingen gaan over trainers bij clubs. In 2011 sluit de KNGU aan bij het Instituut Sportrechtspraak voor het tuchtrecht. De aandacht gaat in die tijd in de sport vooral uit naar de bestrijding van seksuele intimidatie. De meldingen komen meestal niet bij de instanties terecht.

In 2019 wordt een meldplicht voor seksuele intimidatie ingesteld. Er is op dat moment nog geen tuchtreglement dat expliciet toeziet op zaken rond bijvoorbeeld niet-seksuele intimidatie en geweld. In 2020 verandert dit en wordt het algemeen tuchtreglement uitgebreid met dergelijke bepalingen. Meldingen kunnen op verschillende plaatsen binnenkomen. Bijvoorbeeld bij het Centrum Veilige Sport Nederland, bij de club, bij de bond of bij het Instituut Sportrechtspraak. Bij het Centrum Veilige Sport Nederland kunnen sporters, bestuurders, begeleiders, vertrouwenscontactpersonen (waaronder die van de KNGU) en andere professio-

nals (waaronder hulpverleners) terecht met vragen en meldingen op het gebied van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Het gaat om grensoverschrijdend gedrag in brede zin. Er kan ook anoniem worden gemeld.

Wanneer bij het Centrum Veilige Sport Nederland wordt gemeld, kan zowel de melder als de beklaagde een vertrouwenspersoon toegewezen krijgen. Wanneer gemeld wordt bij een club of bond, wordt meestal gemeld bij de vertrouwenscontactpersoon. Vertrouwenscontactpersonen zijn interne functionarissen die werken voor de bond of de vereniging/club. De interne vertrouwenscontactpersoon is onderdeel van de sportbond of vereniging/club. Meldingen bij het Instituut Sportrechtspraak staan in het teken van een mogelijke tuchtrechtelijke procedure. Onder de verantwoordelijkheid van een aanklager kan onderzoek worden ingesteld naar de melding.

Er zijn in dit hoofdstuk verschillende knelpunten behandeld die zich voordoen bij de route van melding tot tuchtrecht. De KNGU heeft bijvoorbeeld weinig grip op de clubs die klachten afhandelen. De reden is dat de trainers in het merendeel van de gevallen een contractuele relatie met de club hebben en niet met de KNGU. De KNGU heeft daarnaast weinig capaciteit en middelen om in te grijpen. Er is bovendien weinig kennis beschikbaar over (de grenzen) van het tuchtrecht. Er ontbreekt kennis over de verhouding bestuur versus het tuchtrechtelijk traject en het treffen van bestuurlijke maatregelen. Een ander knelpunt bij het melden is dat melders de verschillen niet kennen tussen een vertrouwenspersoon en een vertrouwenscontactpersoon. Een belangrijk verschil is dat vertrouwenscontactpersonen geen verplichting hebben tot geheimhouding en vertrouwenspersonen wel. Er is verder bij melders en beklaagden veel onduidelijkheid over wie op welk moment over welke informatie kan en mag beschikken. Uit de interviews blijkt dat respondenten denken dat gesprekken met de vertrouwenscontactpersoon volstrekt vertrouwelijk zijn, terwijl de informatie wel kan worden gedeeld, onder meer met het bestuur. Voor veel respondenten is het daarnaast niet helder welke status op welk moment een melding heeft. Is er bijvoorbeeld sprake van een melding, is er een onderzoek gestart, ligt de zaak bij het ISR?

Er is in onze gesprekken met (oud-)sporters veel kritiek geuit op het Instituut Sportrechtspraak. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om het feit dat niet vooraf is gecommuniceerd dat de aanklager beschikking krijgt over de verslagen. Ook zijn er klachten over de communicatie, de bejegening en de onduidelijkheid over het proces. Op dit moment vindt een versnelling plaats om het Instituut Sportrechtspraak te professionaliseren. Dit betekent dat, onder meer, uitbreiding plaatsvindt waardoor meer capaciteit vrijkomt, de werkprocessen in kaart worden gebracht en gestroomlijnd, kritisch gekeken wordt naar de pool van onderzoekers, aanklagers,

leden van de tuchtcommissies, protocollen worden aangescherpt, de klachtenregeling wordt verfijnd en in het algemeen wordt aandacht geschonken aan de governance en de bestuurlijke richting alsmede aan de bureauorganisatie.

De analyse van de rechtspraak (tucht-, straf en civielrecht) brengt een beperkt aantal zaken naar voren over de periode 1999-2020. De meeste tuchtzaken gaan over dwang en chantage, gevolgd door zaken van seksuele intimidatie. Het gaat in totaal om 22 zaken. Een aantal zaken eindigt in een ongegrondverklaring. Er zijn drie zaken gevonden binnen het straf- en civielrecht. Een ervan gaat over seksuele intimidatie, de andere over (per ongeluk/expres) niet opvangen van de gymporter. Een zaak die wel in het strafrecht heeft gespeeld, heeft geen gevolg gekregen in het tuchtrecht. Dit komt omdat de KNGU niet op de hoogte is geweest van de strafzaak. Dit betekent dat de betrokkene na het uitzitten van een straf vanwege een ernstig delict terug kon keren naar de sportomgeving.

Eindnoten

1. Op deze website worden niet alle rechtszaken openbaar gemaakt. Een van de tuchtzaken, zo stelt het Instituut Sportrechtspraak, is niet gepubliceerd vanwege privacy-redenen. Er staan in de uitspraak te veel details in de uitspraak die herleidbaar zijn naar personen. De onderzoekers hebben wel kennis kunnen nemen van deze zaak.
2. Feiten en omstandigheden zijn veranderd zonder afbreuk te doen aan de strekking van het verhaal.
3. Bijvoorbeeld artikelen van journalist M. Knippen van het Noord Hollands Dagblad. https://www.noord-hollandsdagblad.nl/cnt/dmf20190528_15290168?utm_source=google&utm_medium=organic
4. <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020220255&did=2020D43509>
5. https://www.noordhollandsdagblad.nl/cnt/dmf20190528_85505818?utm_source=google&utm_medium=organic
6. https://centrumveiligessport.nl/media/1034/181119_de-meldcode-gog-en-meldplicht-si-sport_def.pdf website bezocht 1 maart 2021.
7. De aantallen zijn aan de onderzoekers verstrekt. Sommige meldingen zijn niet toegankelijk voor een andere partij, bijvoorbeeld omdat er een politieonderzoek loopt. Ook indien een melder aangeeft dat de zaak niet zichtbaar mag zijn voor een derde, wordt hier gehoor aan gegeven.
8. <https://centrumveiligessport.nl/doelgroepen/sporters> , bezocht op 15 maart 2021
9. <https://www.isr.nl/algemeen-tuchtrecht/formulieren>.
10. artikel 12 lid 1 Algemeen Tuchtreglement en artikel seksuele intimidatie.
11. artikel 12 lid 1 Algemeen Tuchtreglement en artikel seksuele intimidatie.
12. artikel 12 lid 2 Algemeen Tuchtreglement.
13. artikel 8 lid 1 Algemeen Tuchtreglement en artikel 9 seksuele intimidatie.
14. artikel 7 lid 4 Algemeen Tuchtreglement en artikel 9 lid 5 seksuele intimidatie.
15. artikel 18 lid 1 Algemeen Tuchtreglement.
16. artikel 18 lid 7 Algemeen Tuchtreglement.
17. artikel 20 lid 1 Algemeen tuchtreglement.

18. artikel 23 lid 7 Algemeen Tuchtreglement.
19. artikel 23 lid 8 Algemeen Tuchtreglement.
20. <https://centrumveiligensport.nl/doelgroepen/sporters/seksuele-intimidatie-en-misbruik/vertrou-wenspersoon-sport>, bezocht 8 maart 2021.
21. <https://centrumveiligensport.nl/doelgroepen/sporters/seksuele-intimidatie-en-misbruik/vertrou-wenspersoon-sport> bezocht 8 maart 2021.
22. <https://www.lvv.nl/download/?id=8842>, bezocht 8 maart 2021.
23. <https://www.lvv.nl/download/?id=8842>, bezocht 8 maart 2021
24. <https://www.lvv.nl/download/?id=680> bezocht 8 maart 2021
25. <https://www.lvv.nl/download/?id=680> bezocht 8 maart 2021
26. https://centrumveiligensport.nl/media/1034/181119_de-meldcode-gog-en-meldplicht-si-sport_def.pdf, bezocht 7 maart 2021
27. <https://centrumveiligensport.nl/media/1147/cvsn-werkwijze-signalen-vcp-vereniging-2021.pdf>, be-zocht 7 maart 2021
28. <https://centrumveiligensport.nl/media/1147/cvsn-werkwijze-signalen-vcp-vereniging-2021.pdf>, be-zocht 7 maart 2021
29. Rechtbank Gelderland 15 januari 2021, ECLI:NL: RBGEL:2021:772
30. Rechtbank Gelderland 15 januari 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:772
31. We zijn hierbij kritisch geweest. De zaken moeten betrekking hebben op grensoverschrijdend gedrag richting gymsporters. Zaken waaruit die relatie niet duidelijk bleek, zijn achterwege gelaten. Zo is een trainer veroordeeld voor het in bezit hebben van kinderporno maar het was onduidelijk of dit betrek-king had op slachtoffers bij de gymnsport.
32. Een zaak is niet gepubliceerd door het Instituut Sportrechtspraak. Het gaat om een royement van een trainer in verband met zeer ernstig misbruik van een minderjarige. De uitspraak bevat te veel herleidbare details, waardoor afgezien is van publicatie.
33. Onderzoekers hebben geen tuchtrechtelijke uitspraak hiervan, alleen een brief vanuit de KNGU waarbij de vereniging op de hoogte wordt gebracht van het royement.

10

Covernance

Governance is in dit verband het waarborgen van de onderlinge samenhang van de wijze van sturen, beheersen en toezicht houden in de sportomgeving van de KNGU, gericht op een efficiënte en effectieve realisatie van de doelstellingen. Een van de doelstellingen is het creëren van een veilig sportklimaat. In dit hoofdstuk wordt gestart met een casus om de onderlinge verhoudingen bij de KNGU neer te zetten.

Vervolgens is op ieder niveau een analyse gemaakt van alle betrokkenen en de onderlinge verhoudingen bij (het voorkomen van) ongewenst gedrag in de sportcontext. Daarbij is gekeken, als het gaat om de betrokken organisaties, naar de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de betrokken functionarissen of organisaties. Wij noemen dit de *cirkels van verantwoordelijkheid* (circles of responsibility).

In de kern staat het kind, daaromheen staan de ouders, vervolgens de trainer, het clubbestuur en verder. Daarbij gaat het (ook) om voldoende checks and balances in het systeem en de vraag of beleidsmaatregelen effectief doorgevoerd (kunnen) worden. Bij de checks and balances is het van belang dat er een spreiding bestaat tussen de rollen, zodat de verschillende machtsblokken (bestuur/toezicht/uitvoering en rechtsprekend) elkaar kunnen controleren en scherp houden. Daartoe zijn de statuten en reglementen beoordeeld en belangrijke (beleids)documenten. Verder zijn gesprekken gevoerd met tal van stakeholders.

Afbeelding 10.1 Cirkels van verantwoordelijkheden

10.1 Omgaan met ongewenst gedrag: relatie bestuur-bondsraad: 2011-2016

Aan de hand van een casus, willen de onderzoekers in dit hoofdstuk aantonen hoe lastig de materie kan zijn, welke belangen van invloed zijn en welke actoren daarop van invloed kunnen zijn. Waarbij de bondsraad veelal op een informatieachterstand staat ten opzichte van het bestuur en het bestuur ook weer op informatieachterstand kan komen te staan door het handelen van een bestuurslid. Ook blijkt het gevaar wanneer de voorzitter zelfstandig onderzoek doet, terwijl dergelijke taken vanuit de scheiding der machten beter bij een ander (orgaan) gelegd kunnen worden of daarbuiten (onafhankelijk). Er is geen escalatiemogelijkheid meer over en dergelijke taken horen in beginsel niet bij de taken van een voorzitter. Zaken smuilen en etteren lang na. Niet zelden leidt dit tot de beschadiging van personen.

De casus

In 2011 is gesproken over een veiliger sportklimaat. Hoewel op dat moment al onderzoeken naar steunpunten waren uitgevoerd naar ongewenst gedrag en een onderzoek had plaatsgevonden door een sportpedagoog naar een specifieke trainer, wordt deze informatie, zo concluderen de onderzoekers na bestudering van de stukken en aanvullende interviews, niet gedeeld met de bondsraad. Zelfs een aantal bestuurders heeft de onderzoeken uit 2008 en 2009 niet gezien. Slechts een klein groepje personen is ervan op de hoogte en is hierbij betrokken.

“In de bondsraad is het intimideren nooit ter sprake geweest. De bondsraad is heel lang in het ongewisse gelaten. Ik wist niet dat het er was. Je kunt pas iets vragen als je weet dat het er is. Dat hebben we nooit gekregen. Niet één onderzoek is ooit ontvangen. Ook niet dat naar de steunpunten. Ik heb het gevoel dat veel onder tapijt is geveegd.”

2011-2016 zijn roerige jaren voor de KNGU. In het blad ‘Helden’ doen in 2011 vier turnsters hun verhaal over ongewenst gedrag bij de gymnsport. Het wordt een van de meest geruchtmakende zaken bij de KNGU, waardoor de relatie tussen voorzitter en bondsraad gaat schuren. De zaak toont zowel de ingewikkeldheid van de problematiek aan, maar ook waar het destijds op het gebied van de checks and balances, de machtsbalans niet goed ging en op welke punten de governance nog steeds niet goed is. De zaak ijlt tot op heden na. Om deze redenen staan wij in deze paragraaf op hoofdlijnen bij deze zaak meer uitvoerig stil.

De aanleiding betrof in de eerste plaats voornoemd artikel in het blad Helden over misstanden in de turnsport. In dit artikel laten vier voormalig topturnsters zich uit over het volgens de rechter: “Onpedagogisch en ontoelaatbaar handelen van turncoaches, waaronder [eiser], in de periode van [jaartallen in 2000].” Vervolgens werd in diverse media uitgebreid aandacht besteed aan dit artikel. Helden publiceert nog een artikel over de turncoaches, dit keer met uitlatingen van de ouders van een aantal turnsters. Er wordt wederom van (onder meer) de trainer die de rechtszaak aanspant een negatief beeld geschetst. Zo is in het artikel opgenomen dat [trainer] “de turnsters uitschold, sloeg, monddood maakte en hen brainwashte.”

De voorzitter en directeur trokken goeddeels samen op en koppelden terug naar het bestuur. Zij hebben steeds aangegeven dat zij de turnsters geloofden. De licentie van [trainer] werd niet verlengd. Vervolgens spande de trainer een kort geding aan om rectificatie af te dwingen.

Motivering: De rechter stelt zich op het standpunt dat:

“De wijze waarop de KNGU zich heeft uitgelaten naar aanleiding van de artikelen in [tijdschrift] en de onmiddellijk door de KNGU gemaakte excuses ten onrechte de suggestie wekken dat de KNGU na onderzoek heeft geconcludeerd dat er sprake is van wantoestanden en misdragingen door onder meer [trainer]. De rechter geeft verder onder meer aan dat de trainer en de raadsman vergeefs aandacht hebben gevraagd voor de belangen van [trainer] (en [naam vereniging]).”

De rechter stelt dat het onderzoek niet naar behoren is uitgevoerd. De rechter motiveert een en ander als volgt:

“De grieven van de betrokkenen zijn onmiddellijk voor waar aangenomen en niet is gebleken dat er gedegen onderzoek is geweest naar de rol van [trainer] daarin, terwijl dat wel op de weg van de KNGU lag. Dat de KNGU ook maar iets heeft gedaan met de door [trainer] en [naam vereniging] gestuurde verslagen van de bevindingen van andere turnsters dan de in [tijdschrift] genoemde, is gesteld noch gebleken.”

Het gaat volgens de rechter slechts om een ‘rondgang’ bij (enkele maar niet alle) direct betrokkenen. Dit heeft niet geleid tot een onderzoeksrapport waarin namen zijn genoemd of op personen gerichte conclusies.

“Dit brengt met zich dat de uitlatingen van de KNGU over wantoestanden in de Nederlandse turnwereld, voor zover die uitlatingen in verband met [eiser] gebracht zijn, vooralsnog niet waargemaakt zijn en evenmin op goede gronden voor waar kunnen worden gehouden.”

Uitspraak: De KNGU wordt verboden om zich op onjuiste, suggestieve en/of negatieve wijze uit te laten over de trainer. Dat wordt toegewezen, evenals de vordering om de KNGU te gebieden een rectificatie te plaatsen op haar website en in de tijdschriften.¹ De gevolgen van de uitspraak zijn groot. Niet alleen voor de betrokken sporters, die zich niet gehoord en erkend voelen en vinden dat hen (nogmaals) zeer ernstig onrecht is aangedaan, maar de aanloop naar de rechtszaak en het vervolg leiden tot veel spanningen bij het bestuur en het zet de verhouding tussen sommige leden in de bondsraad versus het bestuur op scherp. Bestuurder geeft aan dat hij in hoger beroep wilde gaan. Hierin krijgt hij echter geen steun. Een respondent zegt:

“Dat de voorzitter een eigen onderzoek start, leidt tot onrust in de bondsraad. Hij ging onaangekondigd daar [club] zitten. Maar je kunt, als je dat als bestuurder doet, er niet zomaar gaan zitten en dan daar gevolgen aan verbinden. Daar was de bondsraad zeer verbolgen over. Er is fel over gedebatteerd.”

De voorzitter is met name opgetrokken met de directeur bij het op eigen initiatief uitgevoerd onderzoek. Vanuit de scheiding der machten is het in beginsel raadzaam om de bestuurlijke/uitvoerende macht te splitsen van taken, die liggen op het terrein van de opsporing en sanctionering van ongewenst gedrag. In dit geval zijn deze verschillende rollen door elkaar gaan lopen.

In 2014 ontstaan financiële tegenslagen en de ambities komen op losse schroeven te staan. Er moet hard worden ingegrepen, hetgeen ook gebeurt. Er treedt een interim-directeur aan. De contributie wordt verhoogd. Er vinden hierover stevige discussies met de bondsraad plaats. In 2014/2015 tracht de KNGU grip te krijgen op de negatieve geluiden in de media en wordt het onderzoek gestart door de USBO in opdracht van de KNGU het project Veilig Sportklimaat (VSK) naar het turnklimaat (topsport dames) en hoe dit klimaat, indien dit negatief is, kan worden omgebogen naar een veilig pedagogisch klimaat. Het onderzoek raakt op bestuurlijk niveau en op het niveau van de bondsraad volledig overschaduwd door de financiële crisis. De spanningen lopen zo hoog op dat in 2016 de voorzitter en penningmeester aangeven wel een stap opzij te willen doen, maar wel op een door hen gekozen moment.

De voorzitter ambieert een positie bij de FIG en wil eerst deze verkiezing achter de rug hebben.

Dan komt in 2016 een brief van de advocaat van de trainer, die destijds de rechtszaak had aangespannen tegen de KNGU. De trainer wil een schadevergoeding ontvangen. De voorzitter laat zich door een jurist/advocaat adviseren. De interim-directeur doet dit eveneens. De voorzitter is principieel in zijn standpunt en voelt zich gesteund door de jurist. Hij vindt dat de KNGU niet moet betalen en ziet het als een premie op ongewenst gedrag. Er is volgens de voorzitter immers niets veranderd. Daarover denken andere bestuursleden anders. Er ontstaan nu ook spanningen in het bestuur. De interim-directeur, die over de uitvoering gaat (en vindt dat dit geen bestuurskwestie is) vindt dat hij een en ander kan en moet afhandelen indachtig de uitspraak van de rechter en het advies dat hij heeft ingewonnen bij een andere jurist en komt een vergoeding overeen met de trainer. De bestuurscrisis komt vervolgens op tafel bij de bondsraad.

“We zaten bij elkaar [bondsraad]. [Voorzitter] was er niet [...] toen werden de toehoorders weggestuurd en zat daar de bondsraad met het bestuur [zonder voorzitter], toen vroeg [naam bestuurder] of [voorzitter] weggestuurd kon worden want er viel niet mee samen te werken. Het ging om het solitaire handelen. Ik kan me voorstellen en het voelde achter zijn rug. Maar ik denk ook bij mezelf. Het was altijd een strubbeling.”

Verschillende bondsraadsleden en (voormalig) bestuurders en andere functionarissen geven aan dat het vertrek niets van doen heeft met het ongewenste gedrag. Het zat met name op de financiële situatie, houding en gedrag en het geïsoleerde optreden. Een paar personen hebben het gesprek met [voorzitter] gevoerd.”

Een lid van de (toenmalige) bondsraad geeft aan dat tijdens het gesprek met de voorzitter is aangegeven dat, totdat het besluit is genomen, er geen communicatie volgt met de pers. Daarop wilde de voorzitter geen toezegging doen. Twee weken voor de Olympische Spelen wordt het vertrouwen opgezegd in de voorzitter. In de persverklaring staat dat het gaat om het solistisch optreden van de voorzitter.

Voorzitter geeft aan dat het een optelsom aan gebeurtenissen betreft, waaronder de lastige relatie met een aantal bondsraadsleden vanwege de gewijzigde governance-structuur vlak na zijn aantreden, de financiële toestand, belangen en acties van bepaalde personen en het feit dat hij geen financiële afspraak met de trainer wenste te maken.

10.2 Knelpunten Governance

In deze paragraaf wordt een aantal knelpunten blootgelegd over de governance bij de KNGU en de aangesloten clubs. Belangrijke knelpunten blijken (het gebrek aan) checks and balances, na-ijlende conflicten, bepaalde financiële prikkels.

10.2.1 Checks and balances: machtsonbalans

Bondsraad en het bestuur

Zoals het vorige hoofdstuk aantoont, was de bondsraad van destijds niet of nauwelijks op de hoogte van de interne onderzoeken. Het toezicht functioneert vanzelfsprekend alleen goed wanneer de bondsraad weet wat er speelt. Niet alleen ontbreekt bij de afwezigheid van informatie goed toezicht, het bestuur hoeft zich dan ook niet te verantwoorden. Het onderwerp ‘ongewenst gedrag’ is mede hierdoor jarenlang geen issue voor de bondsraad. Dit verandert pas na 2011. In plaats van controle op het beleid over ongewenst gedrag, gingen bij sommige leden van de bondsraad individuele (club)belangen een rol spelen. Dit was in het verleden nadrukkelijker aan de orde dan in de huidige governance-structuur, waar de doorkoppeling is losgelaten en de kiescommissie onder leiding van een onafhankelijk voorzitter een keuze maakt voor potentiële (kandidaat) bondsraadsleden aan de hand van een door de bondsraad opgesteld profiel. Clubs stemmen vervolgens op hun favoriete bondsraadslid op de kieslijst die door de kiescommissie wordt samengesteld.

Bond en de relatie met de clubs

Een ander punt over de machtsonbalans is het gebrek aan grip op de clubs. Dit bleek al uit het vorige hoofdstuk, waarbij het ging om het afdoen van meldingen en het tuchtrecht. Uit alle interviews met (voormalig) bestuurders blijkt dat het door de jaren heen altijd lastig is geweest om vanuit het bestuur grip te krijgen op de – juridisch zelfstandige – clubs om stevig uniform beleid op het gebied van veiligheid te voeren en ongewenst gedrag aan te pakken. Wanneer een club niet wil meewerken, kan de KNGU weinig doen om het af te dwingen. De KNGU kan wel de financiering van een topsportcentrum stopzetten.

In het verleden is wel getracht om op individueel niveau een licentie in te trekken van een trainer, die werkzaam was op clubniveau. De KNGU kent een licentiesysteem en via dit systeem, dat gekoppeld is aan het lidmaatschap van de KNGU, heeft de KNGU een relatie met een deel van de trainers. Dit licentiesysteem is vooral gekoppeld aan het opleidingssysteem van de KNGU. Respondenten geven aan dat er te weinig capaciteit bestaat voor een goede controle en handhaving van dit

systeem. Volgens de website van de KNGU betreft het doel van het licentiebeleid 'het doorontwikkelen van trainers & coaches.'²

- **Niveau 3 licentie:** Een niveau 3 licentie is nodig voor recreatieve activiteiten op clubniveau, alsmede op wedstrijdtraining bij gymclubs en bij het begeleiden van deelnemers op KNGU-wedstrijden.
- **Niveau 4 licentie:** Een niveau 4 licentie is nodig bij wedstrijdtraining en deelname aan wedstrijden op (inter)nationaal niveau.
- **Niveau 5 licentie:** Een niveau 5 licentie is op termijn nodig bij topsportwedstrijden en topsporttrainingen op internationaal niveau. De KNGU voert de uitgifte van niveau 5 licenties in voor (potentiële) bondscoaches en topsportcentrum-trainers met een KNGU/contract.³

Verder staan het bestuur wel allerlei andere bestuurlijke maatregelen tot de beschikking, zoals het opzeggen van het lidmaatschap en het ontzeggen van de toegang tot locaties mits dergelijke maatregelen noodzakelijk, geschikt en evenredig zijn om het beoogde doel te bereiken. Uit de interviews blijkt dat er bestuurlijk nog te weinig kennis bestaat over de bestuurlijke mogelijkheden alsmede over de relatie tot het sporttuchtrecht en het strafrecht, die een bond (maar ook een club) heeft om ongewenst gedrag te voorkomen, op te sporen en te sanctioneren. Ook hier kent de KNGU een capaciteitsprobleem. Zie ook vorig hoofdstuk.

Club

Niet ieder bestuur van een club is op volle sterkte, de vereniging is al blij dat iemand wil of kan meedoen en dan ook nog – meestal – als vrijwilliger naast een baan. Uit het onderzoek blijkt dat een aantal bestuurders van vooral grotere clubs aangeeft dat zij de laatste jaren sterker sturen op profielen van bestuursleden en het ook is gelukt om versterking voor het bestuur te vinden. Andere bestuurders vinden dat het al lastig is om op volle sterkte te komen als bestuur. Niet zelden bestaat het bestuur uit ouders van een (voormalig) sportend kind. Vaak betreft dit een talentvol kind. Een respondent zegt daarover:

“Weet je hoe dat komt? Dat zijn ouders die zich veel meer betrokken voelen dan de ouders van kinderen die één of twee uur per week trainen.”

Als het kind is gestopt, blijft in sommige gevallen de ouder actief als commissielid, jurylid, bondsraadslid of bestuurslid in de turnsport. Sommigen zijn al tientallen jaren bij de KNGU in enigerlei functie betrokken. Niet iedere ouder bezit kennis van

besturen en de organisatie of over de (top)sport. Een ouder vertelt: “Ik had geen flauw idee. Je kent die hele wereld niet.”

Bij sommige clubs, vooral die clubs die ook topsport aanbieden, zo geven bestuurders van clubs aan, ligt de macht niet altijd bij het bestuur maar is het de trainer die bepaalt. Dit is vooral het geval als de trainer goede prestaties haalt. Uit ons onderzoek blijkt dat vooral dan de machtsbalans kan schuiven. Niet het bestuur, maar de trainer bepaalt steeds meer het beleid. Een trainer die goede prestaties haalt, kan immers vaak rekenen op veel draagvlak bij ouders en sporters maar ook op draagvlak van de gemeente. Het is voor het bestuur dan steeds lastiger om maatregelen te nemen die niet overeenkomstig de wens van de trainer zijn. Een respondent geeft aan:

“Er zijn machtsblokken ontstaan. Coaches zijn niet stuurbaar en hebben een eigen koninkrijkje gecreëerd.”

Soms is zelfs voor deze dreigende machtsonbalans gewaarschuwd. Een respondent geeft aan, het is dan ongeveer eind jaren 2000, dat [persoon] kwam met het volgende advies gericht aan het bestuur: “Laat [naam trainer] nooit alleen aan de top staan. Zorg dat hij niet alle rollen vervult. Laat hem alleen technische dingen doen. Maak [trainer] nooit zaaleigenaar.” Deze waarschuwing volgde op een ervaring van de betrokken functionaris, waarbij de trainer (en niet het clubbestuur) de touwtjes in handen kreeg.

Zowel in het verleden als in het heden worstelen clubs met het zorgvuldig omgaan met de trainer(s) die in opspraak zijn geraakt. Wanneer het bestuur tracht afscheid te nemen van een trainer, kan het niet alleen in conflict komen met de trainer, maar ook met een deel van de achterban van de trainer. Wanneer het gaat om aantijgingen rond ongewenst gedrag ontstaan vervolgens zeer geregeld twee kampen in een en dezelfde club. Een deel schaart zich achter de trainer, die van ongewenst gedrag wordt beschuldigd, een deel (waaronder veelal de melder) voert een groep aan tegen de trainer. Een respondent verwijst naar een recent voorbeeld:

“Het lastige is dat we niets mogen delen over de coach met de ouders. Doordat de ouders niets inhoudelijks weten [informatie over de zaak rond ongewenst gedrag] laten ze de coach niet wegpesten. We proberen het ze uit te leggen, maar dat vinden ze onzin. Zij vinden dat hun [kind] dit dan ook zou moeten herkennen, en [kind] geeft aan dit niet te doen.”

Vervolgens geeft een respondent aan dat er twee kampen zijn ontstaan:

“Het is exact fifty-fifty. De ouders die [naam trainer] steunen, verklaren nooit grensoverschrijdend gedrag gezien te hebben. [Herleidbare informatie weggelaten over ondernomen acties van ouders] Ouders spreken ons [het bestuur] hierop aan en eisen verantwoording. Maar we kunnen ons niet inhoudelijk op de meldingen verdedigen. Het is een dilemma dat niet op te lossen is.”

Soms doet het bestuur een poging om afscheid te nemen van een trainer. Dit is zeker bij clubs, waar de trainer veel macht toekomt en de machtsbalans is verstoord, niet eenvoudig. Er zijn ook verschillende voorbeelden bekend dat wordt gekozen voor alternatieve oplossingen, zoals een of meerdere personen naast de trainer zetten om een oogje in het zeil te houden. Dit gebeurde vooral na de onderzoeken in 2008 naar de steunpunten (zie hoofdstuk 8). Het is aan de andere kant ook niet zo eenvoudig om bij vermeend ongewenst gedrag een werknemer/trainer weg te sturen, zie vorig hoofdstuk. Daar dient – vanzelfsprekend – een zorgvuldig onderzoek en proces aan vooraf te gaan.

Trainer

Onderzoekers spraken naast (voormalig) sporters en ouders met veel trainers, die actief zijn op verschillend niveau, en trainers die gestopt zijn met het vak. Er wordt veel verwacht van de trainer. Tijdens de training doet het kind andere kennis en vaardigheden op dan dat het thuis leert. Het kind past zich aan een andere omgeving aan waar ze bijvoorbeeld niet alleen motorische vaardigheden leren, maar ook leren samenwerken en beslissingen nemen. Op recreatieniveau zien de kinderen de trainers maar één tot maximaal een paar uurtjes per week. Sommige talentvolle sportende kinderen maken de trainer vaker en intensiever mee en onder zwaardere (prestatie)druk dan de ouder(s). Trainers van jonge talentvolle sporters spelen vanaf jonge leeftijd een grote rol in het leven van een kind. Hij/zij is een figuur met autoriteit in het leven van een kind waar het kind op moet kunnen vertrouwen dat het de rechten van het kind respecteert en in acht neemt.

Een trainer heeft in de regel meerdere sporters onder zijn/haar verantwoordelijkheid. Daarbij moet de coach rekening houden met de ontwikkelingsleeftijd van het kind en ervoor zorgdragen dat de aandacht niet uitsluitend uitgaat naar bijvoorbeeld het meest talentvolle kind. Trainers krijgen met veel zaken te maken, met blessures, met de motivatie en persoonlijkheid van sporters. Iedere sporter is anders, vereist een eigen aanpak en kent een eigen gezinssituatie waarbij de ouders

ieder op eigen wijze invulling geven aan de opvoeding en de relatie tot het kind en de trainer.

Een trainer in de gymnsport moet niet alleen de sporttechnische, artistieke en andere vaardigheden aanleren, maar ook oog hebben voor de ontwikkelingsleeftijd en ontwikkelmogelijkheden, die passen bij het kind. Coachen en trainen, ontwikkelen van trainingsprogramma's, trainingsstages, uitleggen, voordoen, helpen, aanmoedigen en vangen. Van een coach in de gymnsport wordt zeer veel geëist. Aan verschillende experts en betrokkenen hebben we de vraag gesteld wat iemand een 'goede coach' maakt. Een respondent geeft het volgende aan en schetst daarbij ook het dilemma:

"Een coach die begrijpt dat een sporter lang aan hem verbonden is en dat zijn gedrag van invloed is op de ontwikkeling van de sporter. (...) Het resultaat is de ontwikkeling. Een goede coach begrijpt wat het effect van hun gedrag is op de ontwikkeling en de ambitie van de sporter. Dat betekent dat hij analytisch is en bereid om te reflecteren. En dynamisch genoeg om zijn gedrag aan te passen."

De meeste trainers zijn niet in dienst van de KNGU, maar kennen een juridische relatie met de club op grond waarvan zij de trainersactiviteiten uitvoeren. Op het moment dat de sporter opgenomen wordt in de nationale selectie krijgt het kind te maken met de bondstrainers/bondscoach en technisch directeur, die in dienst zijn van de KNGU. Hier bestaat een onderscheid tussen de nationale selectie turnen dames en turnen heren. Bij de dames is op het nationale trainingscentrum (NTC) de trainer in dienst van de KNGU. Dus topsporters trainen, in plaats van senioren die elders trainen, nog altijd met een trainer van de club. De Bondscoach speelt een rol bij centrale/gezamenlijke trainingsmomenten, internationale wedstrijden en stages. Bij de heren is het zo geregeld dat zij vanaf Jong Oranje op een KNGU-centrum trainen, onder begeleiding van een trainer in dienst van de bond. In dit systeem van het turnen heren is niet de nationale selectie belangrijk (zoals bij het turnen dames) maar de vier KNGU-centra zijn belangrijk. Er zitten ook geen ingewikkelde selecties onder. De coach kijkt naar de trainbaarheid en ontwikkelingsmogelijkheid van de sporter. De coach bepaalt. Op de centra is sprake van een volledige begeleidingsstaf met onder meer een arts, fysio en voedingsdeskundigen. Ieder van de vier centra kent een eigen spreidingsgebied. Wanneer een jong, talentvol kind goed presteert op een wedstrijd wordt de coach (en niet het kind) uitgenodigd om met een aantal kinderen te komen trainen op het centrum. Zo ontstaat een binding met de clubs. De kinderen raken gewend aan het centrum.

Over de structuur in het top-turnen (heren) zegt een respondent.

“Er heerst in het turnen dames een ongewenste machtscultuur. Vanuit traditie hebben de coaches met de best presterende sporters het meeste te zeggen. Die machtscultuur moet doorbroken worden. [Bij de heren] Er zijn [vier] nationale trainingscentra gemaakt en de coaches zijn in dienst van KNGU. Per locatie zijn er twee coaches in dienst KNGU. De bondscoach reist rond. Zo hebben alle coaches hetzelfde perspectief en dezelfde uitgangspositie. Als er iets op de centra gebeurt, is de bondscoach hierop aanspreekbaar. (...).”

De technisch directeur is volgens het huishoudelijk reglement verantwoordelijk voor de te volgen kwalificatieprocedure(s) voor de Olympische Spelen, Wereldkampioenschappen, Europese Spelen en Europese Kampioenschappen. Voor World Cups wordt de selectieprocedure in samenspraak met de bondscoaches vastgesteld.⁴ Terugkijkend spreekt een trainer (turnen dames) over de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw en verwijst naar de taken van de (top)trainer op clubniveau in die tijd en zegt het als volgt:

“In de jaren 80 was de trainer alles, de choreograaf, de dokter, de fysiotherapeut, de intermediair, enzovoort. In de jaren [negentig van de vorige eeuw] is dit nog steeds het geval.”

Het gaat hier nadrukkelijk om dubbelrollen die de trainer (meestal in clubverband) inneemt. Door de jaren heen zijn zeker in de topsport de rollen steeds vaker verdeeld over verschillende personen, waardoor de trainers zich meer op de trainingsactiviteiten konden gaan richten. Dit is op lager niveau clubniveau (nog) niet het geval. Dat er op topniveau meer sprake is betrokkenheid van andere experts en een multifunctioneel team wil niet zeggen dat sommige trainers zich niet met de expertisegebieden van anderen bemoeien. De onderzoekers zijn bekend met een zaak waarbij de trainer zich met medische zaken bemoeit. Het gaat niet alleen om voldoende kennis/ervaring, afgestemd op de ontwikkelingsleeftijd van het kind maar ook om *checks and balances* en om de rolvastheid. In beginsel betekent good governance dat iedereen zich richt op zijn of haar rol. De trainer zal zich moeten richten op de trainerstaken en de andere taken los moeten laten en overlaten aan andere experts. Dit geldt overigens ook omgekeerd. Het gaat ook om andere rollen, bijvoorbeeld naast trainer ook bestuurder zijn. Over de periode voor 2005 stelt een respondent:

“Ik denk wel dat er een ontwikkeling in zit. In alle periodes voor 2005 was het letterlijk zo: de coach was bij wijze van spreken de voorzitter, de manager en had ook alle andere rollen. Dat wordt wel professioneler.”

Het innemen van verschillende rollen hoeft geen belemmering te zijn, bijvoorbeeld als dit helder is en er geen tegenstrijdige belangen ontstaan. Niet-meestemmen of beslissen over gevoelige zaken kan bijvoorbeeld een oplossing zijn om ervoor te zorgen dat er geen spanning ontstaat. Bijvoorbeeld als een bestuurder in potentie het eigen sportende kind met besluitvorming kan bevoordelen. Gevoelige zaken zijn in de sport bijvoorbeeld de selectie en niet-selectie en jurering. Dit klemmt temeer wanneer het gaat om de selectie of niet-selectie van familieleden of andere personen waarmee nauwe banden bestaan.

Er zijn clubs, zowel in de top als in de breedtesport, waarbij zowel trainers als hun partner/familielid actief zijn. Dit geldt ook voor een aantal (top)trainers waarbij soms ook de partner actief is in de club, bijvoorbeeld als trainer, choreograaf, jurylid of bestuurslid. Dit is niet altijd te voorkomen. Het kan wel complicerend werken en tot de schijn van belangenverstrengeling leiden. In het bedrijfsleven wordt in governance-codes veelal beleid gevoerd over (familie)relaties en de mogelijke tegenstrijdigheid van belangen. In de sport komen we dergelijke regels nauwelijks tegen.⁵

Een ander punt betreft het feit dat er weinig corrigerende werking uitgaat van iedereen die naast de trainer een rol spelen en speelden en onderdeel zijn of waren van ‘het systeem’. De blikken zijn, als het gaat om ongewenst gedrag, vooral op de trainer gericht. Over de periode 2007-2008 geeft een trainer daarover het volgende aan:

“Ik heb moeite met het feit dat de schijnwerper alleen op de trainer staat. Het multidisciplinair begeleidingsteam stond om [trainer] heen. De bondscoach en de bondsarts waren erbij. (...) Alleen de trainer wordt erop aangesproken. De ouders en school waren betrokken, de arts was betrokken, de fysio was betrokken, sportpsychologen waren betrokken. We waren er toen allemaal bij, ook bij het rapport [rapport Moget en Weber]. Daar zijn aanbevelingen uitgekomen en iedereen ging akkoord. Daarom vind ik het nu zo bitter dat ik word aangesproken terwijl er toen zo een grote groep mensen omheen stond.”

Een respondent verwijst verder naar verschillende personen op bestuurlijk niveau om te duiden dat het niet alleen ging om de trainer en iedereen onderdeel is van

‘het systeem’, zoals een lid van het bondsbestuur die voorheen een functie bij een club vervulde, een clubbestuur dat een trainer aanneemt die wordt beschuldigd van ongewenst gedrag.

Medische entourage

De medische entourage richt zich voornamelijk op de topsport. Ook hier spelen checks and balances een rol. Het is bijvoorbeeld belangrijk dat de ouders goed betrokken zijn bij de medische behandeling van minderjarige sporters. De situaties uit het verleden (jaren 80 en 90 vorige eeuw) waarbij trainers zelfs tegen de uitdrukkelijke wens van de ouders een medische behandeling doorzetten, zijn onderzoekers in het meer recente verleden niet tegengekomen.

“Van mijn moeder mocht ik geen verdovingsprik krijgen (dat had de trainer gevraagd). Hij nam mij toch mee naar de dokter. Ik lag op mijn buik en kreeg ineens een prik. Ineens. Er werd niet eens gezegd er komt een prik. Ik vond dat heel erg. Ik had dit niet verwacht. Mijn moeder had het verboden. Die pijn zegt toch genoeg en ik krijg een prik in mijn rug. Pas na het jeugd-EK ben ik naar de bondsarts gegaan en toen zei de bondsarts dat ik een maand rust moest nemen. Het was niet verbeterd en toen moest ik stoppen met de sport. Ik heb nog steeds last van mijn rug. Ik heb heel veel last en het is bepalend in mijn leven. Hoe ermee om gegaan is, dat kan echt niet... Ik woonde toen [...] en van [...] bondsarts moest ik stoppen. [Trainer] heeft mij naar huis gereden, is op de parkeerplaats uitgestapt en is weggereden. [Het was einde carrière]. [Trainer] ging niet eens mee naar binnen toe. Van topsport zat ik ineens thuis.”

Niettemin komen artsen en andere medici ook vandaag de dag voor dilemma's te staan. Het maakt geen verschil of dit zich op bondsniveau of clubniveau voordoet. Een van de problemen betreft de druk die sporters zichzelf opleggen en het verborgen houden van blessures voor de trainer en anderen. Dit komt nog veel voor, zeker op topsportniveau. Een topsporter vertelt een blessure opgelopen te hebben tijdens de start van de training, maar toch doorgetraind te hebben tot het einde van de training terwijl [naam lichaamsdeel] gebroken was. De sporter durfde dit tijdens de training niet tegen trainer te zeggen. “Want straks denkt [trainer] dat ik aldoor dit soort [geparafraseerd] iets heb. Maar [trainer] was er heel nuchter onder en zei... je had het moeten zeggen.”

Het komt ook nog steeds voor dat trainers zich actief bemoeien met de adviezen van de betrokken (sport)arts en soms tegen het advies van de (sport)arts in andere

adviezen aan de sporter geven, waarbij het advies van de trainer en niet het advies van de (sport)arts wordt opgevolgd. Hier worstelen (sport)artsen mee. Ook worden (sport)artsen (nog steeds) gevraagd om medisch in te grijpen terwijl dit medisch niet de juiste behandeling is of er geen medische noodzaak bestaat. Deze druk was er vroeger en komt nu ook nog voor. Een respondent vertelt:

“Er is van alles en nog wat aan mij gevraagd. Doe maar een spuit ofzo. Ik heb in [plaats] een spuit gezet. Ik kende [sporter] en ik kende de pijn. Dit is de enige keer geweest. [Plaats] heb ik dit gedaan want het was een kwalificatiewedstrijd.”

Het al dan niet voor zeer lange tijd uitstellen van de menstruatie in relatie tot niet-medisch noodzakelijk handelen, is ook een issue waarover respondenten vertellen:

“Ik heb voor het uitstellen van de menstruatie altijd contact gehad met de gynaecoloog. Ik doe dit wel. Nooit mag je echter voorgoed de menstruatie uitstellen. [Daar is wel om gevraagd]. Ik heb wel de menstruatie uitgesteld als het ging om de pré-Olympisch periode.”

Naast fysieke pijn, zijn er ook (vandaag de dag) sporters die lijden aan eetstoornissen. Het betreft vooral jonge vrouwen, zie onder meer hoofdstuk 3, dit wordt bevestigd door medisch experts. Er is kortom door de jaren heen meer aandacht voor de medische begeleiding. Op het hoogste niveau zijn multidisciplinaire teams actief. Dit geldt niet voor de lagere niveaus. Ouders worden nadrukkelijker dan vroeger betrokken bij de geneeskundige behandeling van hun kinderen. Toch komt het nog voor dat de adviezen van (sport)artsen in de wind worden geslagen en het advies van de niet-medicus wordt gevolgd.

10.2.2 Concurrentie en na-ijlende conflicten

Uit de in 10.1.2 bedoelde casus blijkt dat conflicten in de sportomgeving lang na-ijlen. Dit is geen nieuw fenomeen. Zeker in de jaren negentig is de concurrentie tussen trainers op het allerhoogste niveau ‘moordend’, aldus een toptrainer uit die tijd. In 2002 is de situatie tussen de coaches niet veel beter (zie onder meer hoofdstuk 8, rapport Verkerke). Maar ook op dit moment bestaat nog stevige concurrentie tussen trainers, wat vooral tot uitdrukking komt op topsportniveau, vanwege de grotere belangen.

De persoonlijke verhoudingen tussen trainers, met name in het turnen dames, zijn niet altijd goed en soms ronduit slecht. Dit fenomeen is niet voorbehouden

aan de topsport. Ook bij de recreatiesport bestaan soms spanningen tussen trainers, bijvoorbeeld vanwege conflicten uit het verleden, zo blijkt uit de interviews. Dit laatste komt soms door ernstige incidenten, ook op het gebied van ongewenst gedrag of aantijgingen rond ongewenst gedrag. Deze zaken hebben dan veelal nooit tot een afronding kunnen komen, waardoor de verhoudingen zich nooit (enigszins) hebben kunnen herstellen.

In het recente verleden en ook op dit moment (2021) spelen bij clubs conflicten, waardoor een kind of meerdere (talentvolle) kinderen met hun ouders overstapten/overstapten naar een andere club. Zeker wanneer voorheen een intensieve relatie bestond met dit of deze kind(eren) en/of de ouders neemt niet alleen de spanning tussen de trainers toe, maar ook tussen ouders en de clubs.

10.2.3 Financiën

De bond kampt met teruglopende ledenaantallen. Uit de interviews blijkt bovendien dat niet alle clubs al hun leden opgeven, hierdoor zijn er veel 'grijze' leden. Dit geeft niet alleen druk op de begroting, maar ook wordt niet iedere trainer lid gemaakt van de bond. Het risico bestaat dat er geen lidmaatschapsverhouding bestaat, waardoor de reglementen maar ook verzekeringen e.d. niet van toepassing zijn op het niet-lid.

Zoals eerder gesteld kent de bond ruim 900 clubs. Dit betekent dat met de teruglopende geldstromen de bond voor de uitdaging staat om de sociale veiligheid naar een hoger niveau te brengen. Hieronder staat een door de KNGU verstrekt overzicht over de capaciteit en de inzet van financiële middelen.

Kerninformatie VSK/sociale veiligheid (exclusief VCP-rol)		Externe inhuur VSK/sociale veiligheid (met projectsubsidie) (exclusief VCP rol)
<i>Jaar</i>	<i>Fte</i>	€ 23.256
2012	geen	€ 72.277
2013	0,84	€ 57.367
2014	0,84	€ 63.453
2015	0,84	€ 66.820
2016	0,84	€ 32.120
2017	0,7	€ 24.246
2018	0,7	
2019	0,7 VSK subsidie gestopt	

2020	0,7 Idem
Projectsubsidie pedagogische visie* (cofinanciering KNGU: € 70.000)	
2019	€ 29.495
2020	€ 149.731
Projectsubsidie Positieve sportcultuur** (cofinanciering KNGU: € 44.100)	
2020	€ 66.900

** bewuste keuze: naast de kernformatie voor sociale veiligheid en aanvullende projectsubsidies inzet op integraal (samen) werken aan pedagogische visie (oftewel in iedere inhoudelijke functie wordt eraan gewerkt - die uren zijn niet meegenomen in dit overzicht)*

*** gerealiseerd naar 2021*

**** Het budget dat is toegekend is een budget voor twee jaar.*

De KNGU krijgt daarnaast topsportgeld van NOC*NSF. Het onderzoek richt zich op de KNGU maar kan niet los gezien worden van de top-sportinfrastructuur van NOC*NSF. Het turnen dames en turnen heren maken onderdeel uit van team NL. Dit maakt dat NOC*NSF partij is in de top-turnsport. Verschillende respondenten geven aan dat het topsportbeleid zich uitsluitend concentreert rond het behalen van medailles. Wat betreft de Olympische top-tienambitie, staat vooral de prestatie centraal. Een respondent zegt daarover:

“Er wordt gewoon een top-tiendoelelstelling neergelegd. In onze sport krijg je pas geld als je presteert. Wij hebben afgedwongen dat we met een team naar de Olympische Spelen gingen. Voorheen was er niets. In 2015 in Glasgow hebben we een teamstatus gekregen. [Naam turnster] had daarvoor een individuele status. Daarna is pas de teamstatus gekomen. We waren toen ook een talentenprogramma bij NOCNSF. Toen wij de Olympische Spelen hadden gehad, hebben we uiteindelijk vier ton gekregen door het NOCNSF.”

Hoewel in andere sectoren steeds vaker (ook) andere niet-prestatieve indicatoren een rol spelen, bijvoorbeeld op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen, naast de prestaties vindt deze benadering in de top weliswaar verankering in het deelakkoord 6 bij het Sportakkoord, topsport als inspiratie, maar krijgt, volgens de geïnterviewden, sportbreed nog niet veel invulling.

Clubs

Veel clubs moeten het hebben van contributie. De gemeente komt de club soms tegemoet met (de financiering van) faciliteiten en subsidie, bijvoorbeeld voor de bouw, het onderhoud of de inrichting van de turnhal. Op topsportniveau hangt veel af van de status. Bijvoorbeeld of de club al dan niet is aangewezen als topsportcentrum. Hierdoor ontstaat druk op de prestaties. Een club die topsport dames aanbiedt, zegt hierover het volgende:

“Het aandeel van de KNGU is gering. Vijftien/twintig procent hebben ze gedeckt. Daar zit wel de kern waar het schuurt. Ze kijken namelijk naar hoeveel sporters er in de selectie zitten. Is de bijdrage groot genoeg dan wordt er een status aan gehangen. Voor coaches hangt er veel van af of er een status aanhangt. Dit geldt niet alleen voor ons, ook voor andere punten. De financiering moet anders, vinden wij. De KNGU moet niet kijken naar de hoeveelheid sporters in de selectie, maar ze moeten plekken aanwijzen voor de topsporters. Dan duw je mensen niet over een rand om maar te presteren. Op basis van de randvoorwaarden moet de status aangewezen worden door de KNGU. Dat moet gaan om een vast bedrag per CTO (Centrum voor Topsport en Onderwijs) zodat de druk om elk jaar sporters voor de top te leveren financieel gezien minder wordt.”

Deze druk op prestaties komt niet uitsluitend van NOC*NSF of de KNGU, ook gemeenten oefenen druk uit. Wanneer een gemeente topsportfaciliteiten financiert, verwacht de gemeente ook dat topsport aangeboden wordt en blijft worden.

Trainers

Trainers verdienen op clubniveau in de regel weinig geld, als ze al een vergoeding krijgen, want vaak gaat het om vrijwilligerswerk. Trainers die een arbeidsrelatie hebben, vallen onder de CAO-sportverenigingen. Bij een fulltime dienstverband gaat het om 2500 euro bruto per maand. Een zzp'er verdient ongeveer 25 tot 35 euro per uur. Een respondent vertelt: “Er is niet veel geld te halen in het turnen. De trainers hadden alles ervoor [hun carrière] over. (...) In andere sporten is meer geld te verdienen. Als je niet op de Olympische Spelen komt, ben je als trainer mislukt. Dus alles moet wijken.”

Een (top)trainer zegt:

“Ik moet ernaast werken. Ik werk veel uur in de week. En dan als ik zie de jaloezie, de achterklap, hoe graag mensen willen dat je niet succesvol bent. Je gaat als trainer niet gelukkig worden.”

Het weinige geld betekent dat een trainer veel passie moet hebben voor het vak om iedere keer weer aan alle taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden invulling te kunnen geven. Bovenstaande bedragen gelden voor trainers die werkzaam zijn op clubniveau. Op bondsniveau verdienen trainers meer geld, vanwege het functieprofiel en de daarbij komende verantwoordelijkheden. Trainers vallen dan onder de CAO-sport (dit is een andere CAO dan de CAO-sportverenigingen).

Gemeenten

De rol van de gemeenten wordt steeds belangrijker, niet in de laatste plaats door de sportakkoorden op gemeentelijk niveau. Een andere reden is dat er een ontwikkeling gaande is van clubs en groepen personen die buiten het georganiseerde verband van de bond de (gym)sport beoefenen. Deze organisaties en entiteiten hebben geen binding met de bond en vallen niet onder het regelwerk (en bijvoorbeeld de verzekeringen) van de bond. Dit betekent dat gemeenten op het terrein van het voorkomen van ongewenst gedrag soms zelf eisen stellen onder welke voorwaarden de gemeente met de sportaanbieder samenwerkt.⁶

De gemeente kan samen met de sportorganisatie(s) een goede regierol nemen ter bestrijding van ongewenst gedrag en ervoor zorgen dat in de gemeente een nauwe samenwerking ontstaat met tal van belangrijke spelers, bijvoorbeeld de scholen en de zorgorganisaties, veilig thuis, enzovoort. Gemeenten dienen zich weliswaar niet met het interne sportbeleid van clubs te bemoeien, maar vaststaat dat zeker op lokaal niveau de behoefte aan een regierol voor nauwere samenwerking groot is. Alleen gemeenten zijn immers goed op de hoogte van de lokale situatie. Alle gecentraliseerde organisaties, zoals de KNGU en het Centrum Veilige Sport kennen deze situatie lokale situatie niet.

De gemeente Amsterdam gaat nog een stap verder en gaat vanaf 2022 sportaanbieders eisen opleggen voor veilig sporten. Trainers en begeleiders moeten een gedragscode van NOC*NSF ondertekenen en een Verklaring Omtrent het Gedrag kunnen overleggen en de sportaanbieder moet over een vertrouwenscontactpersoon beschikken.

Uit het onderzoek blijkt dat veel gemeenten nog worstelen met het thema uit het sportakkoord: topsport die inspireert. Er is nog weinig invulling aan gegeven op lokaal niveau. Als gemeenten al aandacht schenken aan topsport, is dit meestal op het gebied van evenementen en topsport-accommodaties. De aandacht gaat op gemeentelijk niveau vooral uit naar de breedtesport en de positieve maatschappelijke functies van sport, bijvoorbeeld beweegaanbod voor ouderen. Inspirerende topsport bestaat niet alleen uit een topsport-accommodatie financieren of subsidie verlenen aan een evenement of een topsporter huldigen tijdens het gemeentelijke sportgala, maar ook inzet plegen om gezonde rolmodellen te hebben in de topsport die de jeugd stimuleren om ook te gaan sporten.

10.2.4 Centraal wat moet, decentraal wat kan

Het is onduidelijk waar welke bevoegdheid ligt of het best kan liggen. Dit geldt zowel bij de KNGU als in de verhouding KNGU als lid van de sportkoepel NOC*NSF. Het uitgangspunt is dat besluitvorming zo dicht mogelijk bij de sporters en andere leden dient plaats te vinden in een ledendemocratie. Dus in beginsel op het niveau van de club, tenzij het efficiënter en effectiever is om zaken collectief te regelen. Bijvoorbeeld wanneer het gaat om club-overstijgende belangen waaronder de veiligheid van de gymnsport of de bijzondere aard van de problematiek, bijvoorbeeld het topsportbeleid of beleid waarvoor een club niet de vereiste deskundigheid en ervaring in huis heeft. Er kunnen nog andere redenen zijn om zaken op KNGU-niveau te regelen, bijvoorbeeld omdat het zaken betreft die het imago van de sport raken. Achter de vraag of iets centraal of decentraal geregeld moet worden, zit vanzelfsprekend ook een financieel plaatje.

Dit geldt ook voor bijvoorbeeld de relatie met NOC*NSF. NOC*NSF richt zich onder meer op die zaken die beter collectief dan individueel per bond worden geregeld, omdat dit veelal efficiënter is. De sportbonden ontzorgen wat de uniformiteit en veelal ook de kwaliteit van het beleid ten goede komt. Immers, beleid wordt in de regel met een groep vertegenwoordigers van sportbonden ontwikkeld, waardoor bonden van elkaar kunnen leren. Bonden hebben zeker op het terrein van (het bestrijden van) ongewenst gedrag behoefte aan een regierol van NOC*NSF. Dit doet NOC*NSF bijvoorbeeld via kwaliteitseisen en het ontwikkelen van een blauwdruk voor regels die sportbonden over moeten nemen.

NOC*NSF faciliteert de sportbonden op een groot aantal terreinen waaronder de opleiding en trainingen. Een van de respondenten geeft aan: “Er is weliswaar sprake van aanbod, maar er is geen aanbod voor trainers die met jeugd werken onder de 14/15 jaar, terwijl er juist behoefte bestaat aan onderwijs/trainingen voor trainers die werken met jonge talentvolle jeugd.” Inmiddels zijn er initiatieven op

dit punt. De KNGU heeft de laatste jaren veel ingezet op het pedagogisch klimaat. De laatste paar maanden vindt versnelling op dit terrein plaats en zijn beleidsinstrumenten (en capaciteit) overgenomen van de KNGU door NOC*NSF om de kwaliteit van trainers sport-breed te monitoren en de kwaliteit te bewaken.

Naast centraal of decentraal beleid gaat het ook om de vraag of de gymtopsport gecentraliseerd moet worden. Deze discussie kan niet los gezien worden van het feit dat het in de gymnsport gaat om een vroeg-ontwikkelsport en jonge kinderen de sport al op hoog niveau beoefenen. Centraal trainen betekent ook (veelal) met het gezin verhuizen of wonen in een gastgezin. Uit de interviews blijkt dat het in een gastgezin niet altijd veilig is voor een turnster. Zo sprak een turnster van seksueel grensoverschrijdend gedrag van de gastouder en vertelde een andere turnster dat zij zich diepongelukkig voelde in een gezin, dat zo anders en koud was dan de thuis-situatie. In de historie van de KNGU zit een beweging van centraal (Centraal trainen op Papendal, jaren 80, begin 90 vorige eeuw) naar decentraal, een aantal topsport-steunpunten, verdeeld over het land. Een respondent zegt daarover:

“Turnen gaat over arbeid- en rustverhoudingen. Als een kind van twaalf talentvol is, dan moet je een redelijke kans van slagen hebben als je de opleiding wil doen. Als je twee uur in de auto zit om hier te komen, is de arbeid-rustverhouding verstoord en gaat de kans van slagen naar beneden. Als ze dicht in de buurt wonen, ben ik voor thuis wonen. Maar ja, we kunnen niet in elk dorp een turnhal bouwen. Ik ben ook voor een decentrale structuur. Waar het kan, in een ideale situatie, is in elke provincie een topsportcentrum. Maar dat is financieel niet haalbaar. Alle randvoorwaarden moet je onder controle hebben, het is fijn als je dat op vier of vijf locaties wel hebt.”

De KNGU heeft het besluit genomen tot centraal trainen gedurende onderhavig onderzoek in aanloop naar de Olympische Spelen, dus op een centrale locatie in Nederland, om ervoor te zorgen dat sprake is van open en transparante trainingen waarbij de condities optimaal zijn. Sommige sporters zeggen dat ze daardoor juist veel stress ervaren omdat ze (juist nu) hun familie om zich heen nodig hebben. Inmiddels raakt de discussie over centraal en decentraal ook de wedstrijden. Een respondent geeft over de wedstrijden het volgende aan:

“Het wedstrijdssysteem zou aangepast moeten worden. Voor de jonge turnsters is het beter om niet meer het hele land door te gaan voor wedstrijden (te hoge verwachtingsdruk door de omgeving), maar is het advies om de wedstrijden regionaal te organiseren. Ook op jonge leeftijd turnsters naar

wedstrijden laten gaan in het buitenland wordt afgeraden, het verwachtingspatroon moet gedimd worden. Voorstel zou zijn om voor jonge turnsters wedstrijden in teamverband te laten houden, waarbij plezier en beleving voorop staan. Pas vanaf het voortgezet onderwijs met schoolaanpassingen kunnen we praten over topsport, daarvoor hebben we het over talentontwikkeling. In elke club moet altijd gewerkt worden met een multidisciplinair begeleidingsteam voor alle niveaus. De opleidingen voor nieuwe trainers moet op bovenstaande punten worden aangepast. Dit zal leiden tot een verbetering en professionalisering van de kwaliteit van trainers.”

Inmiddels wordt het wedstrijdssysteem, overeenkomstig hetgeen de respondent aangeeft, doorgevoerd door de KNGU.

Op het moment dat er meerdere topsportcentra over het land zijn verdeeld, heeft dit vanzelfsprekend gevolgen voor de hele sportinfrastructuur. Het sportgeneeskundig handelen ligt bijvoorbeeld in handen van de (sport)arts. Daarnaast zijn er andere professionals, waaronder fysiotherapeuten, die zich onder meer richten op screening en diagnostiek bij sportletsels of psychisch letsel, betrokken bij de sport. Toen in de jaren negentig van de vorige eeuw werd besloten tot regionaal trainen bij het turnen dames (topsport), betekende dat op afstand werd gestuurd, om controle/grip te houden op de regionale clubs:

“Er werd aangesloten bij de fysiotherapiepraktijk. Fysiotherapeuten waren de ogen van de arts. Zelf was de arts niet aanwezig. Je kunt niet op vijf plaatsen tegelijk zijn. De fysiotherapeuten waren de ogen en verlengde arm van de arts. De arts leidde ze op. Het turnen heren bleef in Amsterdam en daar kwam de arts dan ook.”

Destijds, het gaat hierboven om begin jaren 2000, draaide de medische begeleiding vooral om de (sport)arts, ondersteund door fysiotherapeuten. Tegenwoordig zijn op sommige locaties meerdere professionals betrokken, maar iedere topsportclub geeft hier een eigen invulling aan. Sommige clubs maken gebruik van de infrastructuur van de CTO's, waar ook verschillende medische professionals aan verbonden zijn.

*NOC*NSF, discussie rond leeftijdsgrenzen*

De laatste jaren is de leeftijd een pregnant thema. Dit is al vier tot vijf jaar een relevant thema. Er wordt hierbij een onderscheid gemaakt naar de kalenderleeftijd, de biologische leeftijd (niet ieder kind is even rijp), de psychologische leeftijd en de

trainingsleeftijd. Het kan zijn dat iemand die de beste is op jonge leeftijd ook het kind is dat drie uur per dag is getraind door een van de ouders. Er spelen ook andere vragen mee. Hoe gaat het met kind op school? Wat is de relatie met de ouders? Heeft het kind een mooi sociaal leven? Een respondent geeft aan:

“Ik vind dat vanuit de sport een duidelijkere richtlijn, moet zijn. Wat vinden we een goede prestatieomgeving, op welke leeftijd?”

De discussie is op dit moment nog niet beslecht. Hier spelen ook het IOC en de FIG een rol.

10.2.5 Transparantie en meer ogen

Veel respondenten wijzen op de noodzakelijkheid van transparantie. Dit is van belang als het bijvoorbeeld gaat om de doelstellingen van de verschillende organisatie-eenheden helder te krijgen. Hierdoor ontstaat meer betrokkenheid en meer verantwoordelijkheidsgevoel. In het verleden is informatie achtergehouden, zie hoofdstuk 8, waardoor het wantrouwen is gevoed. Transparantie is volgens respondenten ook letterlijk nodig in de turnzaal, waardoor een cultuur ontstaat waarbij het normaal is dat meer ogen de zaal inkijken.

10.3 Opleiding en trainingen

In verschillende interviews is gesproken over opleidingen voor coaches. In Nederland bestaat geen volwaardige (hbo-)opleiding voor coaches. Het gaat om enerzijds opleidingsaanbod van de KNGU en anderzijds het aanbod van NOC*NSF. Verschillende respondenten (trainers) op topniveau geven aan dat zij het opleidingsniveau op dit moment niet voldoende vinden. Het is vooral modulair opgebouwd. Een respondent geeft aan:

“Ik vind dat we daar achterliggen (in vergelijking tot andere landen). Ik wilde altijd coach worden. Waarom is er geen volwaardige opleiding op coachniveau, bijvoorbeeld een hbo-sportopleiding per discipline? Ik meen oprecht dat het huidige opleidingsniveau te laag is (...). Denk ook aan het omgaan met ouders, de media en alles wat erbij komt kijken. Er zijn nu te weinig tools. Als het de sporter niet lukt, dan blijf je herhalen, er is te weinig gereedschap en dan ontstaat frustratie en verkeerd gedrag. Dan houd je zaken in stand.”

Verskillende respondenten geven aan dat er voldoende competenties bij de trainers moeten liggen. De cursussen zijn duur, en trainers verdienen al niet veel (of zelfs niets). Het gemiddelde opleidingsniveau is te laag, zo geven verschillende respondenten aan. We hebben trainers op WO-niveau nodig. Dat bestaat niet in de sport. We hadden ooit de ALO. Voorheen waren het ALO-ers en CLOS-ers. Met het verdwijnen van gym op scholen, werd het bewegingsonderwijs uitgekleeft. Er kwamen minder professionals.” Een aantal respondenten verwijst naar het onderwijs.

“Elk kind verdient een goede coach. Dat is parallel met het onderwijs. Voor trainers is er onvoldoende arbeidsperspectief. De opleiding verdient een trainer niet terug. Elk kind verdient een goede leraar en ook een goede coach.”

10.4 De huidige topsporter

Gedurende het onderzoek hebben ook interviews met (ouders van) topsporters plaatsgevonden van de huidige selectie(s). In deze paragraaf staan wij stil bij de belangrijkste zaken die zij aan ons kwijt wilden. Een deel van de huidige generatie (top)sporters wil graag aangeven dat zij vinden dat hun rechten wel in acht worden genomen.

“Persoonlijk vond ik de verhalen heel schokkend. Ik stond echt helemaal in vechtkleding klaar. Ik wilde heel graag mijn verhaal doen. Ik was er niet bij. Maar de mensen kunnen in tien jaar veel leren. Je kunt er niet vanuit gaan dat dit door iedereen hetzelfde wordt ervaren. Als het gaat om sporters, dan tik je het grijze gebied aan. [...] We waren al best wel bezig met het proces, dat de turnster bepaalt wat ze gaan doen. Ik ga naar de training en heb een plan. De rollen zijn omgedraaid. Doordat dit gebeurt, zijn we stappen achteruitgegaan. Ik heb mijn verhaal gedaan. Ik wil het ook van de andere kant belichten.”

Een aantal (huidige) topsporters vindt dat juist nu (2020-2021) een onveilige situatie is ontstaan. De onveiligheid, zo leggen zij uit, komt door het niet kunnen trainen met de eigen trainer. Immers de Olympische Spelen komen eraan, sporters hebben daar jaren voor getraind en nu kunnen ze niet in de eigen veiligheid met de eigen trainer richting de Olympische Spelen, aldus respondenten. Er lopen tuchtrechtelijke procedures tegen trainers.

Sommige topsporters geven tegenspraak en nemen in samenspraak met de trainer besluiten. Ze geven aan geen druk te voelen. Ook niet in de top van de sport:

“Ik doe het voor mezelf. Ik wil ook wel anderen motiveren en inspireren. Ik denk niet aan geld. Ik weet dat een aantal meiden het doet om het geld of de volgers. Ik denk dat je de top niet haalt als het niet uit jezelf komt. Als ik geen plezier heb, dan zou ik stoppen. Ik ben [...] in [naam]selectie opgenomen. [...]. Anders zou ik het ook doen. De trainers staan met passie in de zaal. Ze vragen: Hoe vinden je ouders het? Ik vind dat fijn. [geparafraseerd] als je het niet leuk vindt, ga je wat anders doen [zeggen de trainers]. Ik voel geen druk. Ook ouders leggen geen druk op me. Ouders doen er alles voor om mij te laten sporten”.

Uit het onderzoek blijkt dat veel voormalig topsporters zich pas jaren na hun carrière realiseren dat bepaalde gedragingen niet normaal waren en dringt het door dat er sprake was van ongewenst gedrag en de gevolgen hiervan. Of dit bij de huidige generatie turnsters ook het geval zal zijn, is op dit moment niet bekend. Om die reden blijft het van belang om het onderzoek regelmatig te herhalen.

10.5 Resume

In dit hoofdstuk is ingegaan op de rollen van verschillende actoren, die betrokken zijn of kunnen zijn bij (het voorkomen van) ongewenst gedrag bij de KNGU. Wij noemen dit de cirkels van verantwoordelijkheid (circles of responsibility). Hiertoe zijn tal van (beleids)documenten geanalyseerd, statuten en reglementen, gedragscodes, e-mails en vergaderstukken, bekeken enzovoort. Er zijn interviews gehouden met voormalig bestuurders en functionarissen op ieder niveau, maar ook met medisch begeleidend personeel, trainers, experts enzovoort. De topsporters op het hoogste niveau hebben aangegeven dat zij de huidige situatie ingewikkeld en onveilig vinden, vaak niet alleen voor zichzelf. Sommigen geven aan te lijden onder het centraal trainen, willen dichterbij huis trainen en vinden het erg dat mogelijk hun trainer niet mee mag naar de Olympische Spelen. Tegen een aantal trainers lopen onderzoeken door aanklager/onderzoekers van het instituut Sportrechtspraak.

Uit het onderzoek blijkt dat er geregeld onvoldoende checks and balances bestaan waardoor een mogelijk onveilige situatie voor het kind kan blijven bestaan. Genoemd zijn bijvoorbeeld de concurrentie tussen clubs, de druk op prestaties omdat een coach op clubniveau weinig verdient en zich in de kijker kan spelen door prestaties op internationale wedstrijden en de problematiek van dubbele petten.

Uit het onderzoek blijkt dat de persoonlijke verhoudingen tussen trainers slecht kunnen zijn, bijvoorbeeld vanwege incidenten uit het verleden. Het gaat vaak, ook vanwege een gebrek aan geld, bijvoorbeeld om dubbele rollen als het gaat om de betrokkenheid bij het kind, het zijn van trainer, fysiotherapeut, choreograaf, diëtist ineen. Maar ook om andere rollen, bijvoorbeeld naast trainer ook bestuurder zijn. Vervolgens is gekeken naar het bestuur van de club. Ook daar is niet altijd voldoende evenwicht tussen de verschillende rollen. Bij sommige clubs, vooral die clubs die ook topsport aanbieden, ligt de macht niet bij het bestuur maar is het de trainer die bepaalt. Op bondsniveau is er te weinig capaciteit en blijkt het lastig om sturingsmechanismen in te zetten om de club te bewegen beleid te volgen op het gebied van (het voorkomen van) ongewenst gedrag. Dit komt door de juridische zelfstandigheid van de clubs en de positie die de trainer op basis van het contract inneemt ten opzichte van de club (en niet ten opzichte van de KNGU). Daarbij wordt opgemerkt dat bij het turnen heren op topniveau wel gekozen is voor een centrale aansturing. De coaches zijn in dienst van de KNGU. Er werken op de vier sportcentra twee coaches. Verder is gewezen op de noodzaak van transparantie, ook in letterlijke zin, waarbij het mogelijk is om de turnhal binnen te gaan en naar de training te kijken.

Er is ingegaan op de dilemma's waar de medische begeleiding voor staat, zeker als het gaat om prestatiedruk. Het handelen tegen het nadrukkelijke advies van de medisch expert komt nog steeds voor.

Andere stakeholders zijn NOC*NSF en de gemeenten. NOC*NSF is niet alleen stakeholder maar heeft ook een directe relatie met de gymSPORTERS (topturnen) en draagt daar medeverantwoordelijkheid voor. Voor zowel NOC*NSF als de gemeenten geldt dat zij ieder vanuit de eigen doelstellingen een (nog) strakkere regie kunnen pakken en samenwerking kunnen stimuleren. Het sturen op uitsluitend prestatieve indicatoren staat ter discussie. Bij NOC*NSF gaat het dan ook bijvoorbeeld om de opleidingen.

Eindnoten

1. Rechtbank Oost Nederland, ECLI:NL:RBONE:2013:BZ5500, 26 maart 2013.
2. <https://opleidingen.kngu.nl/campus/algemene-informatie/algemene-informatie-licenties>, bezocht 12 maart 2021
3. <https://opleidingen.kngu.nl/campus/algemene-informatie/algemene-informatie-licenties>, bezocht 12 maart 2021
4. Artikel 8.1.03 huishoudelijk reglement KNGU d.d. 23 april 2020
5. De gedragscode voor functionarissen maakt hier geen melding van: <https://centrumveiligesport.nl/gedragscode-voor-functionarissen-bestuurders-werknemers-niet-zijnde-sporters> (8 maart 2021).
6. <https://www.amsterdam.nl/sociaaldomein/sport/sportaanbieders/sportaanbieders-sociale-veiligheid/basisenisen/> bezocht 15 maart 2021

BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN, CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit laatste hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvragen, trekken daaruit de kernconclusies en doen aanbevelingen om de gymnsport veilig(er) en gezond(er) te maken. Het hoofdstuk is tevens te lezen als samenvatting.

11.1 Het onderzoek in kort bestek

In opdracht van de KNGU hebben we onderzoek gedaan naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport. Grensoverschrijdend gedrag is elke vorm van verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag met een (al dan niet seksuele) connotatie (duiding) dat als doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast, in het bijzonder wanneer een gewelddadige, manipulatieve, bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende, of kwetsende situatie wordt gecreëerd.

In diverse buitenlandse landen zijn misstanden in de gymnsport aan het licht gekomen waarbij de trainer grensoverschrijdend gedrag jegens de gymnsporters, meestal turnsters, heeft vertoond. Ook in Nederland zijn er afgelopen jaren diverse zaken bekend geworden waarin jonge turnsters verhalen hadden van ernstig grensoverschrijdend gedrag door hun trainer. Diverse journalisten en onderzoekers hebben eveneens de misstanden in de gymnsport aangekaart. De KNGU heeft in het verleden diverse onderzoeken hiernaar laten uitvoeren, maar die hebben er niet toe geleid dat de problematiek structureel is aangepakt. Inmiddels is de laatste jaren een reeks aan beleids- en juridische maatregelen getroffen om grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport tegen te gaan. De wens van de KNGU is om de gymnsport (nog) veiliger en gezonder te maken en heeft om die reden gevraagd om een onafhankelijk, wetenschappelijk onderzoek waarin de problematiek helder voor het voetlicht wordt gebracht en aanbevelingen worden gedaan ter verbetering.

Het onderzoek kent een multibronnenaanpak, dat wil zeggen dat we verschillende bronnen hebben gebruikt. Het gaat hierbij om:

- uitgebreide deskresearch (wetenschappelijke literatuur, beleidsdocumenten, nota's, interne onderzoeken, e-mails, bestuursverslagen, uitspraken gedaan in het tuchtrecht en rechterlijke uitspraken).
- individuele en groepsinterviews met onder andere (oud-)sporters, ouders, bestuurders, trainers, journalisten en wetenschappers. In totaal zijn er 179 mensen gesproken.
- vragenlijsten voor drie groepen sporters: (oud-)sporters die voor 2014 zijn gestopt, volwassen en minderjarige gymnsporters die na 2014 nog actief zijn (geweest). Alle niveaus en disciplines zijn in het onderzoek meegenomen. In totaal hebben 282 oud-sporters (deels) de vragenlijst ingevuld; 662 volwassen en 2061 (ouders van) minderjarigen van de groep huidige sporters.

11.2 De zeggingskracht van de kwantitatieve resultaten

De kern van het onderzoek zijn de vragenlijsten die de (oud-)sporters hebben ingevuld. In de vragenlijsten is aan volwassen en minderjarige gymnsporters of zij te maken hebben gehad met diverse vormen van grensoverschrijdend gedrag met de antwoordmogelijkheden 'nooit', 'soms' en 'vaak'. De oud-sporters hebben zelf kunnen aangeven wat hun (positieve en negatieve) ervaringen zijn geweest in de gymnsport.

De respons onder de volwassen en minderjarige gymnsporters is relatief laag, respectievelijk 21 en 17 procent. Over het grootste deel van de gymnsporters in Nederland is niets bekend. De kwantitatieve resultaten zijn niet representatief voor de gehele gymnsport maar slechts illustratief. Voor alle drie de groepen gymnsporters geldt dat een selectief deel de vragenlijst heeft ingevuld. Bij de oud-sporters hebben vooral veel turnsters die op (semi)topniveau hebben gesport de vragenlijst ingevuld. De recreatieve gymnsport komt – zeker gezien de potentiële aantallen – nauwelijks in beeld. Dat geldt ook voor de volwassen en minderjarige sporters (>2014). Ook daar zien we dat relatief een grote groep uit het (semi-)topniveau heeft gereageerd en weinig uit de recreatieve sport. Het is niet duidelijk waarom de aangeschreven sporters niet hebben gereageerd. Uit diverse interviews is gebleken dat de reden om de vragenlijst niet in te vullen, was dat de sporters geen ervaringen hebben met grensoverschrijdend gedrag. Het is derhalve mogelijk dat vooral de (oud-)sporters, die te maken hebben gehad met grensoverschrijdende gedrag, de mogelijkheid om hier uiting aan te geven hebben aangrepen door de vragenlijst

in de vullen (deze veronderstelling is overigens niet geverifieerd onder de (non-) responders).

11.3 Beantwoording onderzoeksvragen

Hieronder volgt beantwoording van de onderzoeksvragen.

- **Wat is de omvang en aard van het grensoverschrijdende gedrag bij de gymnsport?**

Oud-sporters

Twee derde van de oud-sporters (66%) die zich hebben gemeld via de online vragenlijst (en dat is een klein en select deel van de totale groep oud-sporters) geeft in de vragenlijst aan te maken hebben gehad met een of meer vormen van grensoverschrijdend gedrag in hun sportcarrière. Uit de interviews met hen komt naar voren dat grensoverschrijdend een structureel en langdurig karakter kan hebben waarbij niet zozeer een specifieke misdraging plaatsvond, maar veelal een cultuur heerste waarin allerlei grensoverschrijdende gedragingen plaatsvonden. Bij de groep waarbij grensoverschrijdend gedrag plaatsvond, was ook sprake van zeer ernstig grensoverschrijdend gedrag, bestaande uit vernederen, beledigen, negatieve kritiek geven, voor de groep voor gek zetten, schreeuwen, manipulatie, intimideren, dwang, chantage, isoleren, uitschelden, controleren, (be)dreiging en soms ook fysiek geweld, waaraan de sporter niet kon ontsnappen en verzet onmogelijk was. Uit met name de interviews met oud-sporters, en minder pregnant naar voren komend in de vragenlijsten onder de huidige sporters, komt de gewichtsproblematiek naar voren. Sporters, in casu meisjes/vrouwen, volgen een streng voedingspatroon en werden zeker in het verleden (zeer) regelmatig gewogen. In eerder onderzoek is hier al op gewezen (Erp-Baart, 1985) dat het risico op het ontwikkelen van een eetstoornis aanwezig is (Krentz en Warsburger, 2011). De gesprekken met de oud-sporters maken duidelijk dat het besef dat zij slachtoffer zijn van grensoverschrijdend gedrag pas ten volle doordringt als ze de sport hebben verlaten. Ze hebben letterlijk afstand kunnen nemen en realiseren zich, mede door de gevolgen (zie verderop), wat ze hebben meegemaakt. Als ze nog in hun sportcarrière zitten, is dat besef er niet of veel minder, want het 'harde trainen hoort er nu eenmaal bij', een gegeven dat in eerder onderzoek ook naar voren komt (Gervis, 2016; Knoppers et al., 2014). Hieruit volgt dat de prevalentiecijfers onder de huidige sporters mogelijk een ondergrens vormen, maar langlopend onderzoek is nodig om deze veronderstelling te verifiëren. In de interviews met de huidige sporters zijn daar indicaties

voor gevonden. Ook degenen die geen enkel grensoverschrijdend gedrag melden en hun sportperiode met een hoog cijfer waarderen, zeggen – vaak op het einde van het interview en na doorvragen – dat eten en gewicht wel ‘een dingetje’ zijn, maar ‘dat het erbij hoort’. Dezelfde geldt voor doortraining met een blessure.

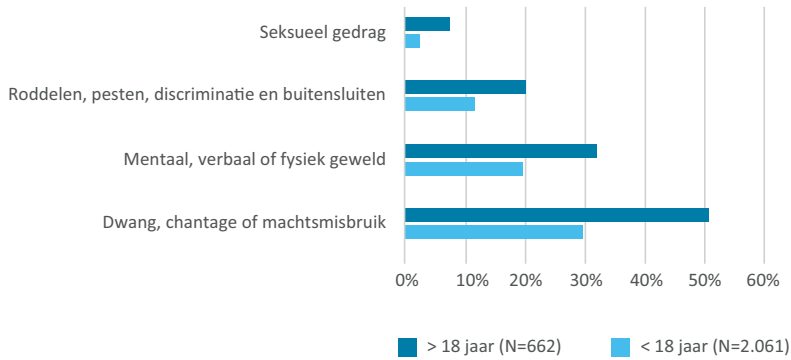
Het is niet mogelijk om precies vast te stellen of het ‘vroeger’ slechter was gesteld in de gymnsport dan tegenwoordig. Er zijn indicaties dat de ‘grensoverschrijdende gymnsportcultuur’ nu minder aanwezig is. Uit de gemiddelde waarderingscijfers voor hun sportperiode geven de huidige sporters een hogere waardering dan de oud-sporters, maar een reëel beeld is pas vast te stellen als de huidige sporters over een x-aantal jaren opnieuw worden gevraagd om een waardering te geven.

Huidige sporters

Op basis van de survey 's onder de *huidige minderjarige en volwassen gymnsporters* kunnen we stellen dat grensoverschrijdend gedrag voorkomt, maar de mate waarin afhankelijk is van de aard van het gedrag, de leeftijden van de sporters en de trainingsintensiteit. Wat betreft het grensoverschrijdende gedrag komen de gedragingen, die vallen onder ‘dwang, chantage of machtsmisbruik’, het meeste voor. Seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt het minste gerapporteerd door de gymnsporters (over hun laatste sportjaar). De volwassen sporters rapporteren meer grensoverschrijdend gedrag dan de minderjarigen (zie figuur 11.1).

De helft van de volwassen sporters (van de steekproef) heeft in het afgelopen sportjaar te maken gehad met vormen van dwang, chantage of machtsmisbruik, bij de minderjarigen is dat dertig procent (figuur 11.1). Een veelgenoemd item in dit verband is het doortraining tijdens blessures en geen eigen mening mogen hebben. Bij geweld (psychisch, verbaal, fysiek), waarmee een derde van de meerderjarige sporters in het afgelopen sportjaar te maken heeft gehad en een op de vijf minderjarigen, gaat het vooral om het genegeerd worden door de trainer en zich vernederd/gekleineerd voelen. Ongeveer twintig procent van de volwassen sporters en ongeveer tien procent van de minderjarigen heeft naar eigen zeggen te maken gehad met roddelen, pesten, buitensluiten en discriminatie. Seksueel grensoverschrijdend gedrag komt het minst voor. Zeven procent van de volwassen en twee procent van de minderjarigen heeft daarmee te maken gehad. Dit betreft veelal het zich ongemakkelijk voelen bij bepaalde aanrakingen. Het is lastig om deze prevalentiecijfers te vergelijken met andere (inter)nationale prevalentiestudies vanwege de grote methodologische verschillen in de opzet van de onderzoeken. Een vast gegeven is dat psychologisch grensoverschrijdend gedrag vaker wordt gerapporteerd dan fysiek geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag (o.a. Alexander et al., 2011; Mulder et al., 2020; Vertommen et al., 2016).

Figuur 11.1 – Aard en omvang grensoverschrijdend gedrag naar < 18 en > 18 jaar (in procenten)

Uit de interviews komt naar voren dat het 'doortraining met pijn/blessures' min of meer bij de sportcultuur hoort die zowel trainers als sporters hebben geïnternaliseerd. Het onderzoek maakt duidelijk dat er nog steeds gymsporters zijn die doortraining met blessures/pijn. De ernstige vormen van grensoverschrijdend gedrag (fysiek geweld, verkrachting) komen bij de huidige sporters die de vragenlijst hebben ingevuld niet voor, op een enkele uitzondering na. Het is goed voorstelbaar, en dat wordt gestaafd door de literatuur (o.a. Koss, 1993; Van Wijk et al. 2017), dat sporters een drempel ervaren om dergelijke ervaringen te delen, bijvoorbeeld uit schaamte- en schuldgevoel. In het onderzoek zijn twee slachtoffers na verschillende gesprekken met ons naar voren gekomen met hun verhaal over seksueel misbruik. Een vertrouwensband is een noodzakelijke voorwaarde voor het slachtoffer om het te durven vertellen.

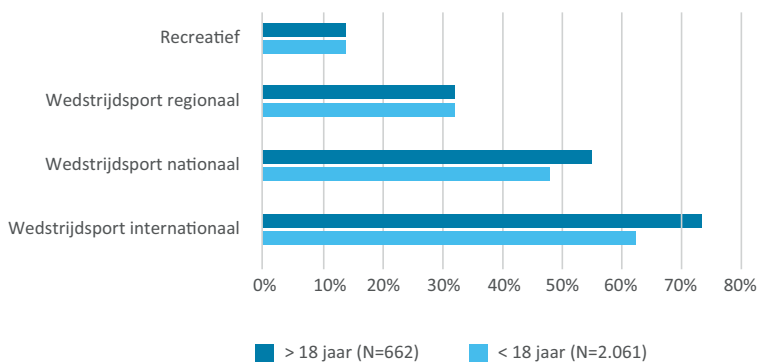
Kernconclusies:

- De oud-sporters kijken terug op hun gehele gymcarrière; bij de huidige gymSPORTers is gevraagd naar het laatste sportjaar. Grensoverschrijdend gedrag komt voor in de gymSPORT, met name de oud-sporters melden het constant leven onder (be)dreiging van vernederen, beledigen, negatieve kritiek geven, voor de groep voor gek zetten, schreeuwen, manipuleren, intimideren, isoleren, uitschelden, dwang, chantage, controleren, het doortrainen met blessures, het aanzetten tot -ongezond- gewichtsverlies en spreken over een algehele angstcultuur.
- Een beperkt aantal oud-sporters heeft ook seksueel geweld aan de orde gesteld. In een geval ging het om een gastouder, andere keren om een medisch professional en een enkele keer werd een trainer genoemd.
- Er kan sprake zijn van een selectie-effect, namelijk dat juist de slachtoffers vanuit het topsportniveau de vragenlijst hebben ingevuld. Dit laat onverlet dat de gerapporteerde misstanden ernstig zijn.
- Grensoverschrijdend gedrag onder de huidige sporters komt ook voor, vooral het doortrainen met blessures wordt genoemd, maar ook andere vormen van mentaal geweld zoals het niet mogen geven van de eigen mening. Zij geven aan dat het grensoverschrijdende gedrag 'soms' gebeurt ('vaak' wordt veel minder genoemd in de vragenlijsten). De meesten rapporteren geen stelselmatig ongewenst gedrag.
- Ernstige vormen van grensoverschrijdend gedrag (fysiek geweld en verkrachting) worden vrijwel niet door de huidige sporters gerapporteerd.
- Het onderzoek richt zich specifiek op grensoverschrijdend gedrag in de gymSPORT, waardoor de positieve kanten van de sport en het plezier dat kinderen/jongeren er ook aan kunnen beleven minder aan bod is gekomen.

- **Op welke niveaus en disciplines speelt het grensoverschrijdend gedrag zich af?**

De mate waarin grensoverschrijdend gedrag voorkomt, hangt samen met het niveau van de sporters en de discipline die ze beoefenen. Naarmate de gymSPORTERS op een hoger niveau sporten, respectievelijk van recreatief naar wedstrijdSPORT (regionaal en nationaal), internationaal, des te meer grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt. In de breedtesport komt dergelijk gedrag het minst voor, in de topsport het meest, zo blijkt uit de vragenlijsten. Dat beeld geldt in grote lijnen voor zowel volwassen als minderjarige gymSPORTERS (figuur 11.2).

Figuur 11.2 Prevalentie naar sportniveau

Wat betreft de disciplines waar grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt, komt turnen dames prominent in beeld. Dat is geen opmerkelijk resultaat want het aandeel dameSTURNERS in de totale gymSPORT is het grootst. Dit neemt niet weg dat ook in de andere disciplines sprake is van grensoverschrijdend gedrag, met name in acrobatische en ritmische gymnastiek. De genoemde drie disciplines scoren ook – relatief – lager wat betreft de gemiddelde waardering van de sporters dan de overige disciplines.

Uit de interviews met zowel huidige als oud-sporters wordt duidelijk dat de druk om te presteren, in combinatie met de vele trainingsuren, de eenzijdige nadruk op de prestaties en het ontbreken van voldoende corrigerende mechanismes vanuit de omgeving (zie later), ertoe kunnen leiden dat er grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt en kan voortduren. In de literatuur wordt een relatie gelegd met het presteren op topniveau en de (negatieve) houding van de trainer (Stirling & Kerr, 2007).

De relatie (top-)gymsporter en trainer is hiërarchisch en asymmetrisch (Cense & Brackenridge, 2011). Deze machtspositie kan in combinatie met de beslotenheid van de topsportcultuur leiden tot grensoverschrijdend gedrag (Van Wijk & Olfers, 2020).

Kernconclusies:

- Hoe hoger het sportniveau des te meer sporters grensoverschrijdend gedrag rapporteren. De prevalentie van grensoverschrijdende gedrag is het hoogst bij de gymsporters die op internationaal wedstrijd niveau acteren; vervolgens op nationaal en respectievelijk regionaal niveau, en het laagst bij de recreanten.
- De disciplines waarin het meeste grensoverschrijdend gedrag wordt gerapporteerd, zijn turnen dames, acrobatische en ritmische gymnastiek.
- Het machtsoverwicht van de trainer en de beslotenheid van de topsportcultuur, alsmede het op zeer jonge leeftijd selecteren (vroeg-ontwikkel-sport) en de vele trainingsuren, zijn belangrijke risicofactoren voor het ontstaan en voortduren van grensoverschrijdend gedrag, zeker als in aanmerking wordt genomen dat topsporters dergelijk gedrag als normaal en bij de sport vinden horen.

▪ Wat zijn de achtergronden en kenmerken van de pleger en slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag?

De slachtoffers van het grensoverschrijdende gedrag zijn meestentijds jonge meisjes die op jonge leeftijd (> 6 jaar) met de gymnsport beginnen en, naarmate ze vorderen en wedstrijden doen, steeds meer trainingsuren maken. In de gymnsport kunnen gymsporters op jonge leeftijd al deelnemen aan nationale en internationale wedstrijden. Vertommen (2017) concludeert dat driekwart van de sporters zestien jaar of jonger was ten tijde van het grensoverschrijdende gedrag. Uit interviews en literatuur (Van Wijk et al., 2017) komt naar voren dat kwetsbaarheid en weerbaarheid van slachtoffers een rol spelen. Plegers van grensoverschrijdend gedrag, in

casu trainers, gaan over de grens bij de kwetsbare meisjes (en jongens). Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag - in dit onderzoek zijn daar weinig aanwijzingen voor gevonden - kan sprake zijn van een groomingproces.

Grensoverschrijdend gedrag bij jongens/mannen in de gymnsport komt blijkens de vragenlijsten en interviews veel minder voor dan bij meisjes/vrouwen. De reden volgens respondenten is dat mannen op hogere leeftijd beginnen en mondiger zijn en daardoor minder 'bevattelijk' voor grensoverschrijdend gedrag. Andere redenen kunnen zijn dat er bij mannen minder nadruk ligt op de esthetiek. In de literatuur komen verschillende, soms tegenstrijdige onderzoeksresultaten naar voren wat betreft het geslacht van de slachtoffers (Alexander et al., 2011; Leahy et al., 2002; Vertommen et al., 2016). Dat heeft onder meer te maken met de wijze waarop de onderzoeken zijn opgezet en de diverse sporttakken.

Als 'pleger' van het grensoverschrijdende gedrag merken de (oud-)sporters voornamelijk de trainers aan, dit in afwijking van andere onderzoeken waar medesporters als plegers worden aangemerkt (Alexander et al., 2011; Vertommen (2017). Alexander et al. (2011) stellen overigens dat trainers vaker als plegers worden aangemerkt van fysiek grensoverschrijdend gedrag naarmate het competitieve niveau stijgt. Over medesporters als veroorzakers van grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport rapporteren slachtoffers in dit onderzoek nauwelijks.

De oud-sporters noemen veelvuldig een beperkt aantal namen van mannelijke trainers. Bij de huidige sporters lijkt het vooral te gaan om trainsters, maar er zijn dan ook meer vrouwen dan mannen als trainers actief. Over hun technische kennis en vaardigheden bestaat geen discussie, die zijn goed. Het schort volgens de (ouders van) (oud-)sporters aan sociale, didactische en empathische vermogens om met kinderen en jongeren om te gaan.

Niet iedere gymnsporter uit dezelfde groep is slachtoffer van een bepaalde trainer. De 'favoriete' sporters lijken meer positieve aandacht te krijgen, de minder presterende meer negatieve. Sommige 'lievelingetjes' van de trainer gaven aan geleden te hebben door toeschouwer te zijn geweest van ernstig grensoverschrijdend gedrag tegen andere gymnsporters gepleegd. Kenmerkend voor alle slachtoffers is dat zij proberen het 'goed te doen' in de ogen van de trainer en zoeken daarbij naar erkenning en bevestiging.

De dichotomie 'pleger-slachtoffer' doet de werkelijkheid van het grensoverschrijdende gedrag te kort. In dit verband kunnen we spreken van cirkels van verantwoordelijkheid. Als eerste schil zijn de ouders, die soms wel hebben ingegrepen, soms niet wisten wat er aan de hand was (door ofwel buitensluiten door de trainer of door de sporter zelf vanwege de angst voor bestraffing door de trainer) of soms de klachten van hun kind onvoldoende serieus hebben genomen. De ouders

moeten zich meer bewust zijn dat het overdragen van de 'pedagogische' taak aan een trainer henzelf niet ontslaat van hun primaire opvoedingstaak en – verantwoordelijkheden. De jonge gymSPORTERS omschrijven zichzelf als 'gek van de sport' en 'perfectionistisch' en ambitieus (moeilijke oefeningen) onder de knie krijgen en het uiterste uit zichzelf willen halen. De tweede schil wordt gevormd door de bijstanders, ofwel de assistent-trainers, fysiotherapeuten, artsen. Ook zij hebben het grensoverschrijdende gedrag waargenomen en soms niets gedaan, omdat het 'bij de sport hoorde' of uit angst voor hun eigen positie ten opzichte van de machtige positie van de trainer of omdat zij bang waren voor (uitbarstingen van) de trainer. De derde schil zijn de besturen van verenigingen, die soms bewust signalen, meldingen, klachten van ouders hebben genegeerd omdat de betreffende trainer te belangrijk voor de vereniging was of is. De KNGU is de vierde schil. De KNGU heeft weinig grip op de clubs, omdat voornamelijk de clubs een contractuele relatie met de trainers hebben en gelet op de veelheid aan clubs (rond de 900) te weinig capaciteit en middelen om in te grijpen. De KNGU heeft – in elk geval in het verleden – de prestaties laten prevaleren boven het welbevinden van de jonge sporters en (letterlijk) te weinig geïnvesteerd in kwalitatieve goed opgeleide (en betaalde) trainers. De laatste schil – NOC*NSF sluit hierop aan door vooral te sturen op prestaties en een financieringsystematiek te hanteren voor de topsport die ten koste kan gaan van het welbevinden van de sporter, waardoor ontwikkelingsrisico's bij het kind ontstaan. Daarnaast speelt ook de gemeente een rol, zeker sinds het ontstaan van de Sportakkoorden. Op plaatselijk niveau voeden sommige gemeenten de eenzijdige sturing op prestaties, via de financiering van locaties gekoppeld aan topsportprestaties.

Kernconclusies:

- Meisjes rapporteren vaker grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport dan jongens, zowel in absolute als relatieve zin.
- Het grensoverschrijdende gedrag vindt plaats op jonge leeftijd. De sporters zijn dan kwetsbaar gezien hun ontwikkeling, afhankelijkheid van de trainer en hun wens om te presteren.
- Plegers zijn naar verhouding vaker man, maar ook vrouwen maken zich schuldig aan grensoverschrijdend gedrag. Ze hebben in het overgrote deel van de gevallen de rol van trainer.
- De context waarin het grensoverschrijdende gedrag plaatsvindt, overstijgt de dichotomie pleger-slachtoffer. Als eerste zijn de ouders verantwoordelijk voor het welzijn van hun kinderen, ook al hebben ze de pedagogische taken tijdelijk overgedragen aan een trainer. Ten tweede zijn ook clubs en KNGU verantwoordelijk indien zij op dat moment weet hebben, of hadden kunnen weten van het grensoverschrijdende gedrag en geen of onvoldoende actie hebben ondernomen.

▪ Welke gevolgen heeft het grensoverschrijdende gedrag (gehad) voor de slachtoffers?

Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag naar de gevolgen van het grensoverschrijdende gedrag moeten we ons grotendeels verlaten op de interviews met de oud-sporters. Hiermee is tegelijkertijd de beperking aangegeven. Dat deel van het onderzoek is niet representatief voor de gymnsport, met name oud-topturnsters hebben de vragenlijst ingevuld. Mogelijk hebben ook vooral degenen gereageerd die te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag. Dat laat onverlet dat andere slachtoffers niet hebben gereageerd omdat ze – om allerlei redenen – een te hoge drempel ervaren om hierover te spreken. Door de huidige sporters, die recent zijn gestopt met de gymnsport, worden ook gevolgen genoemd van hun ervaringen met grensoverschrijdende ervaringen. De sporters leggen zelf een causaal verband tussen hun ervaringen in de gymnsport en de gevolgen, die blijkens interviews met experts en literatuur waarschijnlijk worden geacht. De gevolgen komen tot vooral

uiting nadat ze zijn gestopt met de sport en kunnen zowel op het fysieke als op het mentale vlak liggen.

De oud-sporters noemen lichamelijke klachten, zoals een versleten nek, rug en polsen als gevolg van het veronachtzamen van en doortraining met blessures. Enkele oud-sporters zijn afgekeurd en/of lichamelijk beperkt in hun capaciteit. In de gesprekken komen vaak de mentale gevolgen van het grensoverschrijdende gedrag aan de orde. De sporters noemen identiteitsproblemen, sociale en emotionele problemen. Ook Vertommen et al. (2018) vinden dat slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag in hun kindertijd daarvan op hogere leeftijd (mentale) gezondheidsproblemen kunnen ondervinden, zoals depressie, angst, laag zelfbeeld, schuldgevoelens, dissociatie en PTSS. Andere onderzoekers komen tot vergelijkbare bevindingen (Fasting et al., 2002; Sterling & Kerr, 2013, 2014). Experts merken deze problemen aan als existentieel trauma: de ontwikkeling van eigenheid van het kind komt niet tot ontplooiing, waardoor de turnster tot object wordt in plaats van tot kind en mens (en een eigen identiteit ontwikkelt). De kern is dat zij niet hebben geleerd zich te ontwikkelen en ontdekken wie zij eigenlijk zijn en ondervinden daar op hogere leeftijd allerlei problemen door. Vertommen et al. (2018) merken op dat de ernst van de problemen samenhangen met het meemaken van verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag. Dit blijkt duidelijk uit de interviews die we hebben gehouden met (sommige) oud-sporters die kort gezegd getraumatiseerd zijn. Zij vertellen dat zij professionele hulp hebben ingeschakeld en dat die trajecten lang duren. Een enkeling vertelt suïcidepogingen te hebben ondernomen als gevolg van een ernstige depressie. Zij wijten de problemen direct aan het (jarenlange) meemaken van grensoverschrijdend gedrag. Een belangrijk probleem – blijkens de interviews – zijn voeding en gewicht. Met name uit de interviews blijkt dit probleem, dat zich ook op hogere leeftijd uit in eetstoornissen of veel moeite hebben met voedsel en hun gewicht.

Op basis van dit onderzoek is niet te zeggen in hoeverre de huidige sporters op langere termijn de negatieve gevolgen ondervinden van een bepaalde trainingscultuur en -methodiek. Daarvoor is langlopend onderzoek nodig waarbij de huidige stand van zaken als referentiepunt kan fungeren. Duidelijk is wel dat met name de talentontwikkeling naar de top en de topsport, waarbij sprake is van veel trainingsuren en een hoge trainingsintensiteit, extra aandacht behoeft waar het gaat om een pedagogisch verantwoord sportklimaat.

Kernconclusies:

- De gevolgen van het meemaken van grensoverschrijdend gedrag kunnen velerlei zijn en lijkt afhankelijk van de intensiteit en duur waarmee slachtoffers te maken hebben gehad met dergelijk gedrag. De gevolgen kunnen op psychisch en/of fysiek vlak liggen.
- De kern van de mentale problemen – en dat melden vooral oud-sporters, experts en blijkt ook uit de literatuur- wordt gevormd door identiteitsproblemen, hun vroege (identiteits)ontwikkeling heeft schade opgelopen. Door de overweldigende negatieve jeugdervaringen is trauma ontstaan. Zij spreken onder meer over PTSS, depressie en dissociatie.
- Oud-sporters melden soms dermate ernstige problematiek dat zij professionele hulp moe(s)ten inschakelen.
- Fysieke problemen op latere leeftijd zijn het gevolg van doortraining met blessures/pijn.
- Bij de huidige sporters lijken de problemen mee te vallen, echter zij noemen ook gewichtsproblemen en zij maken bovendien nog onderdeel uit van de sport(cultuur). Zij hebben nog niet die afstand tot de sport kunnen nemen zoals de oud-sporters.

▪ In hoeverre is het grensoverschrijdende gedrag te verklaren c.q. te plaatsen in een bepaalde sport- en trainingscultuur?

De gymnsport is een vorm van sport en kent bijzondere karakteristieken, die de sport kwetsbaar maken voor grensoverschrijdend gedrag. De gymnsport is een vroegontwikkelingsport. Kinderen starten op jonge leeftijd met het maken van veel trainingsuren, waarbij sprake is van een hoge trainingsintensiteit. Dit maakt dat een talentvolle sporter veel uren in de turnhal doorbrengt met de trainer. Vanwege het aantal trainingsuren en de intensiteit is het ook een blessuregevoelige sport (Edouard et al., 2017). Het is ook een biomechanische sport, waarbij gewicht en lengte een rol spelen. Dit in combinatie met het feit dat ook sprake is van een esthetische sport, maakt dat er veel nadruk ligt op zowel het gewicht als op de lichaamsvormen en het uiterlijk. In de gymnsport komen eetstoornissen vaker voor

dan in andere niet-esthetische sporten. De gymnsport is een gevaarlijke sport. De gymnsporter moet een groot vertrouwen hebben in de trainer. Hij of zij moet gevangen worden (aanrakingssport) en erop kunnen vertrouwen dat met de aanwijzingen van de coach geen ongelukken gebeuren. Er is sprake van een afhankelijkheidsrelatie. Topsport is het (stapsgewijs en gecontroleerd) verleggen van grenzen. Dit is wat anders dan de jonge talentvolle gymnsporter keer op keer door de eigen grenzen heen laten trainen.

Er was en is ten dele nog sprake van een harde trainingscultuur. Deze cultuur is oorspronkelijk overgenomen van de eerste trainers uit Oost-Europa. Het gaat om een cultuur waarbij de glans en glorie van het land en de trainer boven het welzijn van het kind stonden en geen inspraak werd geduld, waardoor ernstige misstanden konden ontstaan. Het betreft dan vooral de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw. Dergelijk gedrag werd gezien als normaal binnen de gymnsport. Het niet dulden van tegenspraak, schreeuwen, de harde benadering en bejegening van kinderen en jeugdigen werd echter in de samenleving (ook in de jaren 80 van de vorige eeuw) al niet meer geaccepteerd. Ook verschijnen eind jaren 80 van de vorige eeuw al artikelen over het doortraining met blessures en eetproblematiek. (Vergouwen, 1986). Ook in die tijd was echter het maken van kleinerende opmerkingen of het uitschelden in nabijheid van andere gymnsporters niet normaal, evenals bijvoorbeeld een zware mat op een kind leggen ter bevordering van de lenigheid. Met andere woorden, de omstandigheden waaronder werd gewogen of waaronder lenigheidsoefeningen werden uitgevoerd door jonge kinderen, hoorden toen en ook nu niet bij de topsport. Slaan is al sinds de jaren zestig van de vorige eeuw niet meer maatschappelijk geaccepteerd. Spugen en schoppen waren dat nooit. Wat betreft het wegen is nu de algemeen heersende opvatting dat niet gewogen hoeft te worden en als het al gebeurt dan door een medisch professional en niet door de trainer. Wat betreft het doorduwen bij lenigheidsoefeningen zijn de meningen verdeeld. Afhankelijk van de ontwikkelingsleeftijd geven experts aan dat het kind zichzelf in beginsel doorduwt. Indien het nodig is, bijvoorbeeld in verband met stijfheid in de puberteit, kan worden doorgeduwd mits duidelijk wordt uitgelegd waarom het gebeurt en het kind de grens aangeeft. Stop is stop. Het beste is om het doorduwen niet door de trainer te laten gebeuren, maar bijvoorbeeld door een medisch professional.

Kernconclusies:

- De gymnsport kent bepaalde karakteristieken die de sport kwetsbaar maken voor ongewenst gedrag. Het is een esthetische, acrobatische sport, maar ook bijvoorbeeld een aanrakingssport. Er is sprake van veel trainingsuren met een hoge intensiteit. Waardoor sprake is van een afhankelijkheidsrelatie en een hoge kwetsbaarheid bestaat voor ernstige mentale en fysieke misstanden, waaronder ook blessures en eetstoornissen.
- In de gymnsport op de hogere wedstrijd niveaus heerste een harde trainingcultuur waarbij het individuele welbevinden van de sporter geen rol speelde, die oorspronkelijk is overgenomen uit Oost-Europa en waarna normalisering heeft plaatsgevonden van ongewenst gedrag, waaronder schreeuwen, intimidatie, manipulatie, chantage, negatief bejegenen, beledigen, voor gek zetten, geen inspraak dulden van de sporter, ofwel psychisch geweld. Er wordt wel gezegd dat deze harde trainingcultuur tot ongeveer 2007 gewoon was in de topsport. Deze cultuur werd weliswaar genormaliseerd in de sport maar was niet normaal, ook niet binnen het normenkader in de maatschappij. Hier kijken we op dit moment anders naar.
- Op dit moment wordt de cultuur nog steeds door gymnsporters als “hard” omschreven als het gaat om trainingsintensiteit. Er wordt minder melding gemaakt van ongewenst gedrag. Om hier definitieve uitspraken over te kunnen doen dient de groep (semi-)topsporters gevolgd te worden en de meting opnieuw gedaan te worden na een aantal jaren, waarbij de gymnsporters terug kijken op hun carrière
- Het “systeem” wordt gekenmerkt door verschillende actoren, die allemaal in gezamenlijkheid een rol spelen bij het kind. Zij dragen dus allemaal ook verantwoordelijkheid. Er is onvoldoende aandacht geweest voor de taken en verantwoordelijkheid van iedere betrokkene en ook voor de grenzen van verantwoordelijkheid.

- **In hoeverre hebben slachtoffers melding gemaakt van het grensoverschrijdend gedrag, en zo ja bij wie/welk orgaan en met welk resultaat?**

Uit het onderzoek blijkt dat sporters weinig melden bij officiële instanties, zoals de politie het Centrum Veilige Sport of het Instituut Sportrechtspraak of bij de bond of de club in KNGU-verband. Tot 2011 komen wel meldingen binnen bij de KNGU. Pas vanaf dat moment worden meldingen bij de KNGU geregistreerd. Ook krijgen meldingen pas vanaf 2011 meer prominent de aandacht van het bestuur van de KNGU. De meeste meldingen gaan over trainers bij clubs. In 2011 sluit de KNGU aan bij het Instituut Sportrechtspraak voor het tuchtrecht. De aandacht gaat in die tijd in de sport vooral uit naar de bestrijding van seksuele intimidatie. De KNGU worstelt lang met het feit dat gedragingen rond intimidatie en geweld tot 2020 niet expliciet zijn strafbaar gesteld in het tuchtrecht. Dergelijke zaken worden tot 2020 vooral informeel afgedaan. Sommige melders hebben na een melding nooit meer iets gehoord. In 2019 wordt een meldplicht voor bestuurders en begeleiders met betrekking tot incidenten rond seksuele intimidatie ingesteld. Op dat moment wordt ook het registratiesysteem CMSS van kracht. Sinds die tijd werken alle bij NOC*NSF aangesloten sportbonden met eenzelfde registratiesysteem. Meldingen bij het Instituut Sportrechtspraak staan in het teken van een mogelijke tuchtrechtelijke procedure. Onder de verantwoordelijkheid van een aanklager kan onderzoek worden ingesteld naar de melding. De meeste tuchtzaken gaan over dwang en chantage, gevolgd door zaken van seksuele intimidatie. Het gaat in de periode 1999-2020 in totaal om 22 zaken. Een aantal zaken eindigt in een ongegrondverklaring. Dit heeft tot verdriet en frustratie geleid bij betrokken melders. Er zijn drie zaken gevonden in het straf- en civielrecht. Er zijn verschillende knelpunten behandeld die zich voordoen bij de route van melding tot tuchtrecht. De KNGU heeft bijvoorbeeld weinig grip op de clubs die klachten afhandelen. De reden is dat de trainers in het merendeel van de gevallen een contractuele relatie met de club hebben en niet met de KNGU. De KNGU heeft daarnaast weinig capaciteit en middelen om in te grijpen. Er is bovendien weinig kennis beschikbaar over (de grenzen) van het tuchtrecht. Er ontbreekt kennis over de verhouding bestuur versus het tuchtrechtelijk traject en het treffen van bestuurlijke maatregelen. Er is in onze gesprekken met melders en beklaagden veel kritiek geuit op het Instituut Sportrechtspraak. Het gaat daarbij onder andere over het feit dat niet vooraf is gecommuniceerd dat de aanklager beschikking krijgt over de verslagen. Ook zijn er klachten over de communicatie, de bejegening en de onduidelijkheid over het proces. Op dit moment vindt een versneld traject plaats om het Instituut Sportrechtspraak te professionaliseren. Dit betekent dat, onder meer, uitbreiding plaatsvindt waardoor meer capaciteit vrijkomt, de werkprocessen

in kaart worden gebracht en gestroomlijnd, kritisch gekeken wordt naar de pool van onderzoekers, aanklagers, leden van de tuchtcommissies, protocollen worden aangescherpt, de klachtenregeling wordt verfijnd en in het algemeen aandacht wordt geschonken aan de governance en de bestuurlijke richting alsmede aan de bureauorganisatie.

Kernconclusies:

- Er wordt weinig melding gemaakt van ongewenst gedrag bij de geëigende instanties.
- Lange tijd lag de focus in het beleid vooral op meldingen op het gebied van seksuele intimidatie en bijvoorbeeld niet op intimidatie en geweld. Er was geen sprake van een integrale benadering op het gebied van ongewenst gedrag.
- Veel meldingen bij de KNGU zijn tot 2019 informeel afgedaan. De oorzaak ligt vooral in het feit dat pas in 2020 intimidatie en geweld een plaats hebben gekregen in het tuchtreglement (Reglement Algemeen Tuchtrecht).
- Er zijn 22 tuchtzaken behandeld, vanaf 1999. Een aantal zaken is ongegrond verklaard. Tevens zijn er drie strafzaken gevonden rond ongewenst gedrag in de gymnsport.
- De KNGU ondervindt bij het afhandelen van meldingen veel hinder van het feit dat de KNGU nauwelijks grip heeft op de clubs en met de meeste trainers niet in een contractuele verhouding staat.
- Sinds 2019 worden meldingen goed geregistreerd in het CMSS-systeem, waar de sportbonden, waaronder de KNGU, gebruik van maken.
- Er is veel kritiek op de behandelingen van meldingen bij het Instituut Sportrechtspraak. Het gaat dan bijvoorbeeld om het niet verstrekken van verslagen, het gebrek aan communicatie over de procedure, waarbij meldders niet wisten dat het verslag onder ogen van de beklaagde zou komen, de bejegening, de verslaglegging enz.

- **Welke beleids- en juridische maatregelen zijn reeds genomen in het kader van een veilige sportomgeving en in hoeverre sorteren die effect?**

De uitgevoerde interne onderzoeken zijn niet publiek gemaakt. Het bestuur mag hiertoe formeel besluiten. Vanwege het belang voor de gymnsportwereld en het publieke belang (veilige sportbeoefening) was het verstandig geweest de onderzoeken, weliswaar geanonimiseerd, openbaar te maken. In sommige gevallen zijn ook bestuursleden uit die tijd (2007/2008) niet geïnformeerd over de onderzoeken. Vanwege de collectieve verantwoordelijkheid van het bestuur is het onverstandig dergelijke informatie achter te houden. De bondsraad is eveneens niet geïnformeerd. Er zijn naar aanleiding van de onderzoeken wel acties ondernomen. In 2012 komt een tienpuntenplan tot stand bij de KNGU naar aanleiding van de meldingen en het artikel in 2011 in het blad Helden. Het tienpuntenplan sluit aan op het landelijk actieplan: 'Naar een veiliger sportklimaat'. Dit plan van aanpak richt zich op hoe negatieve coaching en grensoverschrijdend gedrag in de toekomst voorkomen kunnen worden. In het jaar 2011 sluit de KNGU aan bij het Instituut Sportrechtspraak en oefent niet langer het tuchtrecht zelf uit. Op dat moment is het beleid vooral sportbreed gericht op het voorkomen van seksuele intimidatie en niet op andere vormen van intimidatie en geweld.

In de topsport wordt vooral ingezet op multidisciplinaire teams, waar bijvoorbeeld de arts, de fysio en de voedingsdeskundige deel van uitmaken. Dit wordt door alle respondenten gezien als een goede ontwikkeling. Deze sportinfrastructuur bestaat echter alleen voor (turn)topsportprogramma's van de KNGU.

Vanaf 2017 wordt de focus verlegd naar een pedagogische visie. In plaats van vooral reactief en sanctionerend op te treden, verschuift de aandacht naar het pedagogisch kader. In 2020 wordt het Algemeen Tuchtreglement uitgebreid met bepalingen over onder meer intimidatie en geweld. In 2021 stelt de KNGU vragen aan een hoogleraar neuropsychologie. De vragen gaan vooral over de ontwikkelingsleeftijd van het kind in fasen, afgezet tegen situaties in de turnsport. Aan bod komen bijvoorbeeld vragen over het aantal uren trainen en het beoordelingssysteem/jurering van kinderen. Daarover stelt de deskundige in het kort: "Beoordeel kinderen onder de tien jaar (preadolescenten) vooral op de zaken die ze goed uitvoeren en leg minder nadruk op de zaken waarin ze nog minder goed presteren." Het is niet mogelijk om op dit moment het effect te meten van de veelheid aan beleidsmaatregelen die zijn getroffen.

Kernconclusies:

- In de beginjaren zijn weinig maatregelen getroffen.
- In 2011 start het actieplan naar een veiliger sportklimaat. De acties richten zich vooral op het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daar richten de tools, zoals de gedragscodes zich ook op. Er komt een tienpuntenplan gericht op veiligheid.
- Er wordt ingezet op multidisciplinaire teams voor de (turn)topsportprogramma's van de KNGU. Dit wordt als een goede stap vooruit gezien. Het gaat echter alleen om de topsport.
- Vanaf 2017 wordt ingezet op een pedagogisch klimaat en wordt een pedagogische visie ontwikkeld.
- Experts worden betrokken bij de doorontwikkeling, waaronder een neuropsycholoog.
- Op dit moment is het effect van de veelheid aan maatregelen (nog) niet te meten.

11.4 Aanbevelingen

In deze paragraaf komen de aanbevelingen aan de orde die uit dit onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport volgen. Daarbij maken we onderscheid tussen de aanbevelingen voor de oud-sporters en huidige gymnsporters, en de randvoorwaardelijke zaken.

Recht en zorg voor oud-sporters

a. Erkenning

Er dient excuses gemaakt te worden en de slachtoffers verdienen erkenning voor het leed dat hun is aangedaan

b. Schade

Slachtoffers die zich met name bevinden onder de groep oud-sporters die deelnamen aan de hoogste (inter)nationale competities en langdurig onderworpen zijn geweest aan een situatie van (meer dan) dertig trainingsuren per week ondervonden en ondervinden volgens de literatuur, experts en gymsporters zelf, schade van wat zij in de gymnsport hebben meegemaakt. Het is ons bekend dat NOC*NSF bij eerdere onderzoeken naar ongewenst gedrag geen schadevergoeding heeft toegekend. Er is minimaal een tegemoetkoming op zijn plaats als erkenning van het leed dat is aangedaan. Naar analogie van bijvoorbeeld het onderzoek naar de meisjes van de Goede Herder (een private instelling). De sportorganisatie(s) zijn niet toegerust op, en hebben geen kennis en ervaring met, de verdeling van gelden. Het is verstandig dit in te richten bij een instelling die daartoe nadere criteria kan opstellen en kennis en ervaring heeft met het verdelen van gelden.

c. Goede zorg

Er dient onderzoek gedaan te worden naar een goed hulptraject voor de slachtoffers. Zij krijgen op dit moment niet altijd de specialistische en langdurige zorg die zij nodig hebben. Kennis van de topsport wordt door de slachtoffers gezien als heel belangrijk.

d. Lotgenotencontact

Slachtoffers vragen ook om lotgenotencontact. Verkend moet worden waar dit het beste ondergebracht kan worden.

e. Herstelbemiddeling

Verken de mogelijkheden voor perspectief en herstelbemiddeling, voor degenen die hier gebruik van willen maken.

Recht en zorg voor huidige sporters

a. Meerogen-principe

Het uitgangspunt is dat er zorg wordt gedragen voor het vier (of meer)ogenprincipe in de turnhal. In beginsel is een trainer niet alleen in een turnhal. Hoe hoger het aantal uren dat een sporter in de turnhal besteedt aan de gymnsport, des te belangrijker is het dat naast de trainer iemand aanwezig is die in staat is om de trainer aan te spreken, indien nodig.

b. Geef de sporter en ouders een stem

Stel met de talentvolle jonge sporter een individueel plan op waarin voldoende aandacht bestaat voor de balans tussen topsport en andere activiteiten (waaronder school). Belangrijk hierbij is dat zowel de gymSPORTERS als de ouders gehoord worden en ook periodiek de gelegenheid krijgen om zaken te bespreken, die niet alleen de prestaties betreffen maar het algehele welbevinden van de jonge sporter. Bed dit structureel in de structuur van de clubs en KNGU in.

c. Zet het onderwerp op de agenda

Het is aan te bevelen dat gymverenigingen het onderwerp grensoverschrijdend gedrag in de breedste zin van het woord bespreekbaar maken en *blijven houden* binnen het bestuur, met de ouders, de jonge sporters en staf. Laat incidenten niet de agenda bepalen maar geef het onderwerp structurele aandacht op de agenda.

d. Draag zorg voor zo min mogelijk belangentegenstellingen

Er is sprake van dubbele petten en rolvermenging. Het is zaak om beleid te ontwikkelen om belangentegenstellingen zo veel als redelijk mogelijk is te voorkomen en daarnaast beleid te ontwikkelen hoe wordt gehandeld als belangenverstrengeling dreigt.

e. Zorg voor goede nazorg

Nazorg is ook een taak van de sportorganisaties na een (top)carrière in de sport. Pak dit het liefst sportbreed via NOC*NSF aan, zodat sporters ook na hun sportcarrière een weg vinden naar een passende functie in de maatschappij.

Randvoorwaardelijk

a. Trainers en pedagogiek/licentie/verplichte scholing/puntensysteem

Zet sportbreed een beter systeem op waardoor sprake is van betere scholing en bijscholing voor trainers. Verken de mogelijkheden van een puntensysteem en een centraal registratiesysteem.

b. Regierol KNGU: Vergroot de grip op trainers en clubs

Zorg waar mogelijk voor een meer gecentraliseerd systeem, zoals dit bij het turnen heren is ingevoerd, waar de trainers in dienst zijn van de KNGU en hun trainersactiviteiten uitvoeren op de door de KNGU erkende centra (voormalige steunpunten).

Zorg dat de infrastructuur, waaronder de multidisciplinaire teams en de aanwezige kennis, worden ontsloten voor clubs in de regio. Op het moment dat het aantal trainingsuren voor het talentvolle kind aanzienlijk wordt (>12 uur in de week), is aansluiting bij deze infrastructuur en kennis noodzakelijk.

c. Voorwaardenscheppende rol voor gemeenten

Geef aandacht aan het voorkomen van ongewenst gedrag in de sportakkoorden. Laat gemeenten een sterkere regierol pakken. Gemeenten kunnen aangeven met welke clubs en onder welke (kwaliteits)voorwaarden zij samenwerken. Gemeenten kunnen ook ervoor zorgen dat op lokaal niveau wordt samengewerkt met scholen en zorginstellingen, waardoor een nauwe verbinding ontstaat met andere organisaties en leefgebieden van kinderen.

d. Internationaal: heroriëntering op de gymnsport door FIG

Zet als KNGU de inspanningen door om de regels te veranderen, vooral op het verhogen van de leeftijd naar 18 jaar bij deelname aan internationale wedstrijden. Stuur internationaal aan op meer informatie- en kennisdeling, ook als het gaat om veroordeelde coaches (tuchtrecht en strafrecht).

e. Juridische kennis vergroten

Zorg sportbreed en meer in het bijzonder bij het Centrum Veilige Sport en het Instituut Sportrechtspraak voor betere kennis van ordemaatregelen, het tuchtrechtelijk systeem en het strafrecht en de grenzen aan de taken verantwoordelijkheden en bevoegdheden van bestuur, directie, vertrouwens(contact)personen, tuchtcommissieleden, aanklagers en onderzoekers.

f. Professionaliseer het traject van melding tot tuchtzaak en schenk onder meer aandacht aan de hiernavolgende punten:

- Maak het Centrum Veilige Sport onafhankelijk van NOC*NSF. Handhaaf een harde knip tussen melden, doorverwijzen, het bijstaan van sporters en beklaagden enerzijds en (voor)onderzoek/opsporing en vervolging in het kader van het tuchtrecht anderzijds.
- Maak een einde aan de benaming van de functie van vertrouwenscontactpersoon bij de bond(en). De benaming van deze functie en de kaders waarbinnen vertrouwenscontactpersonen werken, zijn niet helder en verwarrend voor melders. Maak helder aan de voorkant welke taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden de bond heeft. Geef aan welke informatie met wie op welk moment wordt gedeeld en waarom.

- Professionaliseer het Instituut Sportrechtspraak door onder meer een betere scheiding van bevoegdheden in de uitvoering van de taken en een zorgvuldiger inrichting van het proces van melding tot tuchtzaak. Draag zorg voor goede communicatie over het proces. Maak een duidelijk onderscheid binnen de bureauorganisatie tussen vooronderzoek, onderzoek in relatie tot het tuchtrecht, opsporing en vervolging. Draag zorg voor interview.
- Herijk en evalueer tijdig (jaarlijks) alle reglementen, protocollen en richtlijnen die betrekking hebben op ongewenst gedrag.
- Overweeg de introductie van een oriënterend gesprek, conform de werkwijze van de zedenpolitie, waardoor de melder weet wat hem/haar te wachten staat als hij/zij de melding doorzet naar een aangifte. Geef voor de onderzoekers en aanklagers trainingen niet alleen inhoudelijk/juridisch maar ook ten aanzien van bejegening, benadering en onderzoeksvaardigheden. Ontwikkel kennis op het gebied van valse meldingen/aangiften.

g. Financieringssysteem topsport heroverwegen

Heroverweeg de financiering door middel van prestaties. Verken ook andere prestatie-indicatoren zodat de druk op prestaties een gezond klimaat niet overvleugelen.

h. Visie op topsport voor jonge kinderen

Ontwikkel een visie op topsport in relatie tot jonge kinderen.

i. Professioneel toezicht

Verken de mogelijkheid van de uitbreiding van professioneel toezicht (inspectie) voor trainers en clubs.

j. Rol NOC*NSF

Ondersteun de bond bij het ontwikkelen van een visie op leeftijdsgrenzen en lobby daarvoor. Ontwikkel specifiek beleid voor de vroeg-ontwikkelsporten, ook in het kader van opleidingen. Geef een extra impuls aan de inzet voor sporters voor een leven na de sport. Ontwikkel een trainer-registratie- en volgsysteem en een puntensysteem ten aanzien van opleidingen. Overall zal het opleidingsniveau in de volle breedte omhoog moeten en gestuurd cq. geïnvesteerd moeten worden in nieuwe talentvolle trainers.

k. Cirkels van verantwoordelijkheid

Maak de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van alle betrokken partijen (cirkels van verantwoordelijkheid) helder en daarmee ook de grenzen van verantwoordelijkheid.

l. Ontwikkel perspectief trainers

Trainers zijn een zeer belangrijke schakel in het systeem. Zij krijgen in de regel weinig (of niets) betaald en dragen wel een grote verantwoordelijkheid. Er moet voldoende support en monitoring zijn van trainers. Trainers hebben op dit moment onvoldoende ontwikkelperspectief.

m. Minimum leeftijd

Er zijn zorgen over de minimumleeftijd van atleten. Deze discussie is nog niet beslecht. Hoewel de gemiddelde leeftijd van de topturnsters relatief hoog is, begint de topsportcarrière nog steeds op jonge leeftijd. Er wordt te weinig stil gestaan bij de vraag “waarom”? en “hoezo”? Waarom moet een jong kind naar een dietiste? Hoezo is wege nodig?

n. Juiste instrumentarium

De vraag is of de clubs voldoende kunnen beschikken over de juiste instrumenten om in te kunnen grijpen. Het aantal vrijwilligers voor bestuursfuncties loopt sportbreed terug. Niet iedereen beschikt over voldoende bestuurlijke ervaring. Dit nijpende tekort en gebrek aan kwaliteit (bij sommige clubs) verdient sportbreed aandacht. Er dient bekeken te worden of clubs gezamenlijk in de regio (bijvoorbeeld onder regie van de gemeente) kennis/ervaring kunnen uitwisselen.

o. Extra financiële bronnen

Overall is weinig geld binnen de gymnatieksport beschikbaar om daadkrachtig grote veranderingen te bewerkstelligen, of bijvoorbeeld geld vrij te maken voor erkenning. De vraag is of andere partijen bereid zijn om vanuit een maatschappelijke verantwoordelijkheid bij te dragen.

p. Vervolgonderzoek

Het verdient aanbeveling om met periodiek onderzoek de huidige groep talent- en topsporters te ‘volgen’ in hun sportieve en persoonlijke ontwikkeling, niet alleen door sportinterne deskundigen, maar ook door externen. De vraag die dit onderzoek ook opwerpt is hoe de topsportcultuur in andere sporttakken is. We pleiten voor onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek hiernaar.

12

METHODOLOGISCHE REFLECTIE

Dit onderzoek was erop gericht om de aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport in kaart te brengen, alsook aanbevelingen te doen om de gymnsport veiliger en gezonder te maken. We hebben daarvoor een groot aantal bronnen geraadpleegd. Dit is voor zover we kunnen nagaan het grootste onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in een specifieke sporttak geweest. Het onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat ook de gymnsport specifieke kenmerken heeft die moeten meewegen in het bepalen of en zo ja in welke mate en op welk gebied er grensoverschrijdend gedrag heeft plaatsgevonden, door wie en jegens wie. Het onderzoek, hoe groot en breed opgezet, kent ook beperkingen. Daar besteden we bij wijze van methodologische reflectie in dit hoofdstuk aandacht aan. We volgen daarbij de toegepaste onderzoeksmethoden, maar eerst volgt een reflectie op het verloop van het onderzoek en de periode waarin we het onderzoek hebben moeten uitvoeren.

12.1 Verloop en periode van het onderzoek

Het onderzoek is in zeer korte tijd uitgevoerd. Idealiter zouden we als onderzoekers hiervoor een jaar hebben uitgetrokken. Hebben wij hierdoor iets gemist? Ja, ongetwijfeld. Op bepaalde punten in het rapport had de lezer wellicht meer diepgang verwacht, meer nuance of meer onderbouwing. We hebben echter geen essentiële punten gemist waar het gaat om de beantwoording van de vraagstelling. Althans, dat blijkt uit de reacties van degenen die we hebben geconsulteerd in de rapportagefase.

In vrijwel alle contacten hebben we – na een eerste fase van aarzeling over de meerwaarde van dit ‘zoveelste onderzoek’ – positieve reacties gekregen van de respondenten. Zij en wij hopen dat dit onderzoek tot merkbare veranderingen leidt in de gymnsport.

In het methodische hoofdstuk (2) hebben we gesteld dat het onderzoek in een (media)hectische tijd heeft plaatsgevonden. Dat heeft – achteraf gezien – ook een

voordeel gehad. Het onderwerp stond prominent in de aandacht en als onderzoekers konden we daar op een natuurlijke wijze bij aansluiten. Vrijwel elke respondent wist waarom we contact met hem/haar zochten. Het nadeel blijft dat het onderzoek ook in die heftige context van terugkerende verhalen van wantoestanden in de gymnsport heeft plaatsgevonden. In hoeverre die context invloed heeft gehad op de vele respondenten, die hebben meegewerkt aan dit onderzoek, is natuurlijk niet vast te stellen, maar wel voorstelbaar. In elk geval kunnen we stellen dat het onderwerp grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport bekend was bij iedereen die we hebben gesproken en geënquêteerd.

Lastig bleek dat er parallel aan ons onderzoek, onderzoeken naar personen (trainers), liepen naar aanleiding van individuele aangiften binnen het tuchtrechtelijk kader bij het ISR. In de beeldvorming was ons onderzoek een afgeleide, soms onderdeel van de ISR onderzoeken (N=1). Beide trajecten zijn voor verschillende respondenten verwarrend geweest: 'We hebben al met jullie gesproken', terwijl de desbetreffende respondent een melding had gemaakt bij het ISR, kwam diverse malen voor. Hoewel bezwarend voor het slachtoffer om weer het verhaal te doen, hebben we daaruit niet de indruk gekregen dat die verwarring tot vertekende resultaten heeft geleid. We konden de verschillende 'onderzoekstrajecten' goed uitleggen.

12.2 Deskresearch

De resultaten van het onderzoek zijn gebaseerd op verschillende bronnen, het onderzoek heeft daarmee een multibronnenkarakter. Dat vergroot de betrouwbaarheid van de onderzoeksresultaten. Er is gebruikgemaakt van zowel kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethoden. Wat betreft de deskresearch merken we op dat de wetenschappelijke literatuur over specifiek grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport qua omvang gering is en vooral kwalitatief van aard. Om die reden is ook naar sport in het algemeen gekeken, maar die bevindingen kunnen niet zonder meer op de gymnsport worden betrokken vanwege de sportspecifieke kenmerken die inherent zijn aan elke sport. Zo is de gymnsport (ook) een esthetische sport, terwijl bijvoorbeeld wielrennen dat niet is. In beide sporttakken spelen gewicht en voeding toevallig wel een belangrijke rol.

We hebben aan de KNGU gevraagd om relevante documenten op te diepen uit het archief die gaan over grensoverschrijdend gedrag en de aanpak ervan. Als onderzoekers zijn we omwille van de beperkte tijd niet zelf in de archieven geden. De KNGU heeft de selectie gemaakt en documenten aangevuld op het moment dat de onderzoekers daarom vroegen. Bij wijze van 'controle' op de volledigheid van

de informatie hebben we ook aan (ex-)bestuurders, (ex)directeuren, verenigingsbestuurders, onderzoekers en verschillende experts, gevraagd om ons te voorzien van documenten. Daaraan hebben veel respondenten gevolg gegeven. Dat leverde enerzijds een dubbeling op met de documenten van de KNGU, anderzijds ook documenten waarover de KNGU niet beschikte. Dat laat onverlet dat we in interviews over documenten (ic interne onderzoeken ten aanzien van bepaalde steunpunten) hebben gehoord, die we uiteindelijk niet hebben kunnen inzien en kunnen meenemen in het onderzoek. Of die missende documenten tot een andere interpretatie van de onderzoeksresultaten zouden leiden, is de vraag. Gelet op de vele andere geraadpleegde bronnen achten we die kans zeer klein.

Tot slot zijn er ten behoeve van de deskresearch rechterlijke (tucht en straf) uitspraken bestudeerd over de gymnsport (periode 1999-2020). Dat resulteerde in een beperkt aantal zaken die weliswaar een duidelijk inzicht genereren in 'wat er aan de hand is in de gymnsport' en hoe de misdragingen zijn gesanctioneerd, maar tegelijkertijd een vertekend beeld geven van de werkelijke problematiek, namelijk een onderschatting ervan. In het algemeen geldt dat niet elk slachtoffer melding of aangifte doet; het onderzoek onder de gymnsporters maakt duidelijk dat doen van een melding of aangifte een uitzondering is. De vragenlijsten boden wel de mogelijkheid om meer zicht te krijgen op de zogenoemde *dark numbers*.

12.3 Vragenlijsten

De vragenlijst voor de oud-sporters zou in theorie een groot bereik moeten hebben (alle sporters die voor 2014 actief zijn geweest in een of meer gymdisciplines, ongeacht het niveau) maar heeft er vooral in geresulteerd dat oud-topturnsters de vragen hebben beantwoord en zijn geïnterviewd. De resultaten hebben geen representatieve pretentie, wel bieden de persoonlijke verhalen van de oud-sporters een breed inzicht in wat hen is overkomen. De vragenlijsten onder de huidige sporters zijn illustratief. De lagere niveaus, in het bijzonder de recreatiesport, zijn – afgemeten aan de gegevens van het totale KNGU-bestand – sterk ondervertegenwoordigd. Een mogelijke verklaring is dat het onderzoek over grensoverschrijdend gedrag ging en dat sporters die daar mogelijk niet mee te maken hebben gehad niet de behoefte hebben gevoeld om de vragenlijst in te vullen (ook al is daarom expliciet gevraagd). Een verklaring, die hiermee samenhangt, is dat het grensoverschrijdende gedrag vooral bij de topsporters voorkomt, die ook naar verhouding veel hebben gereageerd op het verzoek om de vragenlijst in te vullen, omdat in de topsport per definitie de grenzen worden opgezocht om beter te presteren. Zonder corrigerende mechanismen kan dat ontaarden in grensoverschrijdend gedrag. Bij de recreatie-

sport speelt die prestatiedruk veel minder. Maar dat laat onverlet dat ook bij de recreatiesport sprake is van grensoverschrijdend gedrag, zij het in veel mindere mate dan bij de topsporters.

12.4 Interviews

We hebben erg veel mensen geïnterviewd: oud-sporters, huidige sporters, ouders, bestuurders enzovoort. Veel meer dan beoogd. Onze ervaring is dat met name bij de sporters eerst een basis van vertrouwen moest ontstaan. Dat wij onafhankelijk waren en naar ieders verhaal wilden luisteren, boezemde vertrouwen in. Dat heeft enige tijd geduurd. Sommige respondenten hebben we meermaals gesproken. In het laatste gesprek kwamen dan de 'echte' zaken aan de orde, tot en met seksueel misbruik. Tot en met maart 2021 hebben we gesprekken gevoerd met respondenten uit de gymnsport die vaak openhartig hun ervaringen met ons hebben gedeeld. Veel oud-sporters hadden weliswaar niet de vragenlijst ingevuld maar wilden wel het gesprek aangaan. Tot het einde van de onderzoeksperiode kwamen nog dergelijke verzoeken binnen.

Alle respondenten hebben vrijwillig meegewerkt. De respondenten voelden zich gehoord en hadden ruimte om hun ervaringen en standpunten naar voren te brengen. Verschillende respondenten hebben we, gezien hun mentale staat, doorverwezen naar professionele hulpverlening. Wij hebben de indruk gekregen dat iedereen het belang van een gezonde en veilige gymnsport voorstaat. In veel interviews is dit ook als voornaamste drijfveer naar voren gekomen om mee te werken aan dit onderzoek: de cultuurverandering moet nu (echt) plaatsvinden. Aan het einde van het onderzoek kunnen we stellen dat we 'iedereen wel hebben gehad'.

Met de huidige selectie turnen dames is gesproken over het onderzoek, in de groep. Nadien hebben verschillende sporters en/of ouder(s) contact gezocht voor een individueel gesprek. Mogelijk een blinde vlek in het onderzoek betreft de afstand die de huidige (semi-)topsporters nog niet kunnen nemen van hun sportactiviteiten. Juist de verhalen van de oud-sporters leren ons dat het besef van wat ze hebben meegemaakt tijd en afstand vergt. Hiermee zeggen we niet dat de huidige sporters op hoog niveau op hogere leeftijd misschien tot dat besef komen, wel dat het cruciaal is om periodiek de thermometer in de (semi-)topsport te steken. Veel oud-turnsters hebben verklaard dat, wanneer wij dezelfde vragen hadden gesteld gedurende hun turncarrière, zij daarop niet geantwoord zouden hebben of het gedrag zouden hebben goedgesproken.

In verschillende interviews ‘schuurde het’. Dat is niet vreemd, gezien de belangen die op het spel staan, sportief en ook financieel. Daarnaast hebben we ervaren dat de machtsposities in de gymnsport de onderliggende, drijvende kracht was achter die belangen. In de interviews waar verhoudingen aan de orde kwamen tussen vereniging – trainer, tussen KNGU – vereniging; tussen trainers – ouders, tussen trainers – KNGU, tussen KNGU-FIG speelde altijd op de achtergrond de kwestie: wie heeft het voor het zeggen in de gymnsport in Nederland en hoe kan men zijn belangen veiligstellen? De onderlinge competitie tussen ouders, trainers, verenigingen, KNGU was voor ons als onderzoekers, zeker in het begin, een moeilijk plaatsbaar onderwerp. Gaandeweg het onderzoek werd dat duidelijker, wat maakte dat we de interviews met ‘belanghebbenden’ ook scherper konden insteken, zonder daarbij de zienswijze van de respondent te bagatelliseren.

ONGELIJKE LEGGERS

EEN ONDERZOEK NAAR GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG IN DE GYMSPORT

HET ONDERZOEK

Aanleiding

Berichten en meldingen over ongewenst gedrag in de gymnsport

Doel

In kaart brengen van de aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport.

De resultaten in dit onderzoek zijn niet representatief voor de gehele gymnsport maar illustratief.

Aanbevelingen doen om de gymnsport veiliger en gezonder te maken.

Methoden

Deskresearch

Individuele- en groepsinterviews

Vragenlijsten

282 Oud-sporters (voor 2014 gestopt)

662 Volwassen huidige sporters (na 2014 nog actief)

2061 Minderjarige huidige sporters (na 2014 nog actief)

Grensoverschrijdend gedrag

Elke vorm van verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag met een (al dan niet seksuele) connotatie (duiding) dat als doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast, in het bijzonder wanneer een gewelddadige, manipulatieve, bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende, of kwetsende situatie wordt gecreëerd.

OMVANG EN AARD VAN HET GRENSOVERSCHRIJDENDE GEDRAG IN DE GYMSPORT - OUD-SPORTERS

Twee derde van de **oud-sporters** geeft aan te maken hebben gehad met een of meer vormen van grensoverschrijdend gedrag in hun sportcarrière.

Bij deze groep was onder meer sprake van fysieke en mentale misstanden waaronder: doortraining met blessures, aanzetten tot ongezond gewichtsverlies, intimidatie, manipulatie, chantage, negatief bejegenen, beledigen, voor gek zetten, schreeuwen, isoleren, geen inspraak dulden.

OMVANG EN AARD VAN HET GRENSOVERSCHRIJDENDE GEDRAG IN DE GYMSPORT - HUIDIGE SPORTERS

Seksueel Gedrag

Roddelen, pesten, discriminatie en buitensluiten

Mentaal, verbaal of fysiek geweld

Dwang, chantage of machtsmisbruik

Volwassen sporters

7,3%

20,1%

32,2%

50,9%

Minderjarige sporters

2,2%

11,3%

19,3%

29,8%

Meest genoemde vormen van ongewenst gedrag

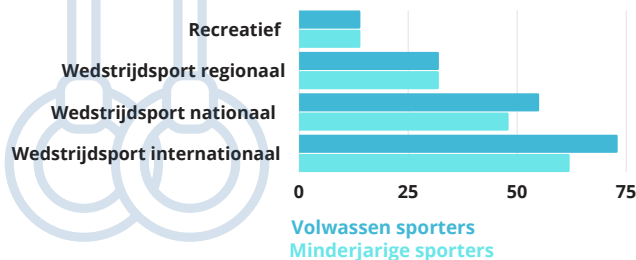
33% van de **volwassenen sporters** en 15% van de **minderjarige sporters** geeft aan 'soms' of 'vaak' door te trainen met blessures en/of pijn.

16% van de **minderjarige sporters** geeft aan 'soms' of 'vaak' geen eigen mening te durven geven of eigen keuzes te durven maken bij begeleiders.

GRENDOERSCHRIJDEND GEDRAG BINNEN NIVEAUS EN DISCIPLINES - HUIDIGE SPORTERS

De disciplines waarin het meeste grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt zijn turnen dames, acrobatische en ritmische gymnastiek.

De belangrijkste risicofactoren voor het ontstaan en voortduren van grensoverschrijdend gedrag binnen de topsport zijn machtsverval van de trainer, de beslotenheid van de topsportcultuur, het op zeer jonge leeftijd selecteren en de vele trainingsuren.

GEVOLGEN VAN GRENDOERSCHRIJDEND GEDRAG VOOR DE SLACHTOFFERS

Fysieke gevolgen

Lichamelijke klachten zoals versleten nek, rug en polsen als gevolg van het doortrainen met blessures.

Psychische gevolgen

Mentale problemen zoals identiteitsproblemen, sociale problemen, emotionele problemen en eetstoornissen.

De gevolgen van grensoverschrijdend gedrag voor de slachtoffers zijn afhankelijk van de intensiteit en duur van dergelijk gedrag.

In sommige gevallen is langdurige behandeling nodig.

KARAKTERISTIEKEN VAN DE GYMSPORT

De gymnsport kent bijzondere karakteristieken die de sport kwetsbaar maken voor grensoverschrijdend gedrag.

Topsport: harde trainingscultuur werd genormaliseerd binnen de sport.

Vroegontwikkelsport
Acrobatische sport
Esthetische sport
Aanrakingsport

Veel trainingsuren met een hoge intensiteit

Er is een sterke afhankelijkheidsrelatie (trainer versus sporter).

Hoge kwetsbaarheid voor mentale en fysieke misstanden.

MELDINGEN VAN GRENDOERSCHRIJDEND GEDRAG

Er wordt weinig melding gemaakt van ongewenst gedrag bij de geëigende instanties.

KNGU heeft weinig mogelijkheden om te interveniëren op clubniveau.

In de reglementen van ISR stonden tot 2020 geen specifieke bepalingen over intimidatie en geweld.

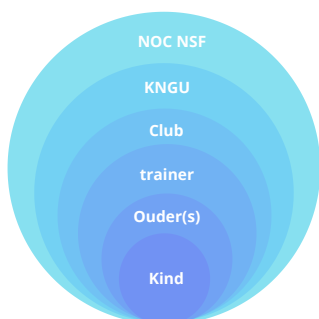
Vooraf tot 2011 werden veel meldingen niet of informeel afgedaan. Na die tijd heeft aansluiting plaatsgevonden bij het Instituut Sportrechtsspraak.

Er heerst veel onduidelijkheid en onvrede bij zowel melders als betrokken over:

De behandeling van meldingen (vertrouwenscontactpersoon en Centrum Veilige Sport).

De afhandeling van meldingen in het kader van het tuchtrecht bij het Instituut Sportrechtsspraak.

HET SYSTEEM

AANBEVELINGEN

Huidige sporters

- Meerogen-principe
- Geef de sporters en ouders een stem
- Zet het onderwerp ongewenst gedrag op de agenda
- Draag zorg voor zo min mogelijk belangen tegenstellingen
- Zorg voor goede nazorg

Oud-sporters

- Erkenning
- schadevergoeding
- Goede zorg
- Lotgenoten contact

Randvoorwaarden

- Onder andere:
- Trainers en pedagogiek/licentie/verplichte scholing/puntensysteem
 - Regierol KNGU: Vergroot de grip op trainers en clubs
 - Professionaliseer het traject van melding tot tuchtaak
 - Visie op topsport voor jonge kinderen
 - Voorwaardenscheppende rol voor gemeenten

Bronnenlijst

Alexander, K., Stafford, A., & Lewis, R. (2011). *The experiences of children participating in organized sport in the UK*. Edinburgh: Dunedin Academic Press.

Baartman, H. (2009a). *Het begrip kindermishandeling: Pleidooi voor een herbezinning en voor bezonnen beleid*. Driebergen: Augeo Foundation.

Baartman, H. (2009b). *Grootbrengen en mishandelen van kinderen; wiens zorg? In: Investeren rondom kinderen*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling en Raad voor de Volksgezondheid en Zorg.

Barend, F. & Boks, J. (2020). *Turnvendetta*. Helden.

Beller, J.M. & Stoll, S.K. (1995), A moral reasoning intervention program for Division I athletes. *Academic Athletic Journal*, 5, 43-57.

Beller, J.M. & Stoll, S.K. (1995), Moral development of high school athletes. *Journal of Pediatric Science*, 7, 352-363.

Bjørnseth, I. & Szabo, A. (2018), Sexual Violence Against Children in Sports and Exercise: A Systematic Literature Review. *Prevention of Sexual Abuse*, 27, 365-385.

Bigelow, B. (2000). *Just let the kids play: how to stop other adults from ruining your child's fun and success in youth sports*. Florida: Health Communications.

Boonstra, K. (2015), *Bescherming van de minderjarige sporter. Verricht hij arbeid? Zo ja, regulering?* Sport en Recht, Nieuwegein: Arko Sports Media.

Brackenridge, C.H. (1997), 'He owned me basically...' – Women's experience of sexual abuse in sport. *International Review for the Sociology of Sport*, 32, 115-130.

Brackenridge, C.H. (2001, 4 september). *Ostrich or eagle? Protection and professionalism in sport science and coaching* [Keynote address]. The Annual Conference of the British Association of Sport and Exercise Sciences, University of Wales College, Newport, South Wales, England.

Brackenridge, C.H. (2001). *Spoilsports: understanding and preventing sexual exploitation in sport*. Londen: Psychology Press.

Brackenridge, C.H. & Fasting, K. (2002). Sexual harassment and abuse in sport: the research context. *Journal of Sexual Aggression*, 8, 3-15.

Brackenridge, C.H. & Fasting, K. (2005). The Grooming Process in Sport: Narratives of Sexual Harassment and Abuse. *Auto/Biography*, 13, 33-52.

Brackenridge, C.H., Bishopp, D., Moussalli, S., & Tapp, J. (2008). The characteristics of sexual abuse in sport: A multidimensional scaling analysis of events described in media reports. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 6, 385-406.

Brackenridge, C.H., K. Fasting, S. Kirby & T. Leahy (2010). *Protecting children from violence in sport – A review with a focus on industrialized countries*. From the UNICEF website. www.unicef-irc.org/publications/pdf/violence_in_sport.pdf.

Brandpunt (2013). *Terreur in de turnzaal*. Brandpunt, KRO. 17 februari.

Brinkhorts, R.A., A.M.J. Erp-Baart van, L.W.H.M. Frednx, T.C.L. Lavaleye, P.C.J. Vergouwen & W.H.M. Sans (1985). Energy intake and energy expenditure in top female gymnasts. *Food Habits in Athletes*, 58-64.

Bronkhorst, A., Kerk, J. van der, & Schipper-van Veldhoven, N.H.M.J. (2018). *Een pedagogisch sportklimaat: het realiseren van een positieve clubcultuur*. Bussum: Coutinho.

Bruin, K.D., Woertman, L., Bakker, F.C., & Oudejans, R.R.D. (2009). Weight-related sport motives and girls' body image, weight control behaviors, and self-esteem. *Sex Roles*, 60, 628-641.

Buisman, A. (2005). Te veel kinderen raken beschadigd door sport. *Sport en Kennis*, p. 51-54.

Bunting, L.A. (2014). Exploring the Influence of Reporting Delay on Criminal Justice Outcomes: Comparing Child and Adult Reporters of Childhood Sexual Abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 23, 577-594.

Canter, D., Hughes, D., & Kirby, S. (1998). Paedophilia: Pathology, Criminality, or Both? The Development of a Multivariate Model of Offence Behaviour in Child Sexual Abuse. *Journal of Forensic Psychiatry*, 9, 532-555.

Cashmore, J., Taylor, A., & Parkinson, P. (2017). The characteristics of reports to the police of child sexual abuse and the likelihood of cases proceeding to prosecution after delays in reporting. *Child Abuse & Neglect*, 74, 49-61.

Carving, G. (2020). *Perfectionisation of Women's Artistic Gymnastics. Women's Artistic Gymnastics: Socio-cultural Perspectives*. Routledge, P.13.

Cence, M. & Brackenridge, C.H. (2001). Temporal and developmental risk factors for sexual harassment and abuse in sport. *European Physical Education Review*, 7, 61-79.

Cervin, G. (2020), *Acrobatisation and establishment of pixie-style women's artistic gymnastics. Women's Artistic Gymnastics: The socio-cultural story of women's artistic gymnastics*. Londen: Routledge.

Commissie-De Winter (2019). *Onvoldoende beschermd - Geweld in de Nederlandse jeugdzorg van 1945 tot heden*. Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg. Gepubliceerd online: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/jeugdhulp/documenten/rapporten/2019/06/12/onvoldoende-beschermd-geweld-in-de-nederlandse-jeugdzorg-van-1945-tot-heden>.

Coakley, J. & E.C.J. Pike (2010). *The social significance of sports*. eSocialSciences. Gepubliceerd online: https://www.researchgate.net/publication/227433569_The_Social_Significance_of_Sports

De Bellis, M.D. & Zisk, A. (2014). The biological effects of childhood trauma. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 23, 185-222.

Edouard, P., Mendiguchia, J., Martinez-Ruiz, E., Morin, J.B., Martinez-Martinez, F., Idoate, F., & Mendez-Villanueva, A. (2017). A multifactorial, criteria-based progressive algorithm for hamstring injury treatment. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 49, 1482-1492.

Eitzen, D.S. (2006). *Fair and Foul: Beyond the Myths and paradoxes of sport*. Oxford: Rowan & Littlefield.

Erp-Baart AMJ van, RA Binkhorst, WHM Sans (1989) Quantitative and qualitative aspects of nutrition in young talented athletes In Oscid S, and K Carlsen (eds) *Children and Exercise XIII Human Kinetics Campaign III* pp 295-305.

Erp-Baart, A. M. J., Frednx, L. W. H. M., Binkhorst, R. A., Lavaleye, T. C. L., Vergouwen, P. C. J., & Sans, W. H. M. (1985). Energy intake and energy expenditure in top female gymnasts. Food habits in athletes. In: Brinkhorst R.A., Kemper H.C.G., Sans W.H.M. (eds) *Children and Exercise XI Campaign III*, University Park Press, pp 218-223.

Fasting, K., Brackenridge, C., Sundgot-Borgen J. (2003). Experiences of sexual harassment and abuse among Norwegian elite female athletes and non-athletes. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 74, 84-97.

Francisco, R., Narciso, I. & Alarcão, M. (2012). Specific predictors of disordered eating among elite and non-elite gymnasts and ballet dancers. *International Journal of Sport Psychology*, 43, 479-502.

Gervis, M. & Dunn, N. (2004). The emotional abuse of elite child athletes by their coaches. *Child abuse review*, 13, 215-223.

Gervis, M., Rhind D.J.A., & Luzar, A. (2016). Perceptions of emotional abuse in the coach-athlete relationship in youth sport: The influence of competitive level and outcome. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 11, 772-779.

Goodbody, J. (1982), *The illustrated history of gymnastics*. The University of Michigan.

Graaf, H. de & C. Wijzen (2017). *Seksuele gezondheid in Nederland*. Utrecht, Rutgers.

Greaves, L., O. Hankivsky & S. Kirby (2000), *The Dome of Silence: Sexual Harassment and Abuse in Sport*, London: Zed Books.

Gucciardi, F., B. Jackson, K. Hodge & D.R. Anthony (2015), *Implicit Theories of Mental Toughness: Relations With Cognitive, Motivational, and Behavioral Correlates*. *Sport Exercise and Performance Psychology*. Gepubliceerd online. https://www.researchgate.net/publication/269404848_Implicit_Theories_of_Mental_Toughness_Relations_With_Cognitive_Motivational_and_Behavioral_Correlates/citation/download

Haines, R. (2019). *Abused, surviving sexual assault and a toxic gymnastics culture*. Oxford: Rowman & Littlefield.

Hartill, M. (2005). Sport and the sexually abused male child. *Sport, Education and Society*, 10, 287-304.

Hein, E. (2019). *Elf gedachten bij 'Een pedagogisch sportklimaat'*. Retrieved December 2020, from <https://www.erikheinacademy.com/wp-content/uploads/2019/02/SG.2019.1.30.33.Hein12856.pdf>

Hoog, M. (2020). Turnen is gelegaliseerde kindermishandeling. *De Correspondent*. Gepubliceerd op internet. <https://decorrespondent.nl/11630/turnen-is-gelegaliseerde-kindermishandeling/1027023958950-30a6f08e>

Howman, D., Nicol, L. Vickery, R. Rapport Nieuw-Zeeland: *Independent review of gymnastics New Zealand*, February 2021. <https://www.gymnasticsnz.com/wp-content/uploads/2021/02/Gymnastics-New-Zeeland-Independent-Report-10-February-2021.pdf>

Jacobs, F., Smits, F., & Knoppers, A. (2016). 'You don't realize what you see!': The institutional context of emotional abuse in elite youth sport. *Sport in Society*, 20, 1-18.

Janssens, J., Stegeman, H., Hilvoorde, I. (2004). *Education through Sport. An Overview of Good Practices in Europe*. Nieuwegein: Arko Sports Media.

Jolles, J. (2017). *Het tienerbrein. Over de adolescent tussen biologie en omgeving*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Jolles, J. (2020). *Leer je kind kennen. Over ontplooiing, leren en het brein*. Amsterdam: Uitgeverij Pluim.

Kavanagh, E., Brown, L., & Jones, I. (2017). Elite athletes' experience of coping with emotional abuse in the coach-athlete relationship. *Journal of Applied Sport Psychology*, 29, 402-417.

Kavussanu, M. & Al-Yaaribi A. (2019). Prosocial and antisocial behaviour in sport. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 19, 179-202.

Kempe, C.H., Silverman, F. M., Steele, B.F., Droegenmuller, W., & Silver, H. K. (1962). The battered child syndrome. *Journal of the American Medical Association*, 181, 105-112.

Kerr, R., Barker-Ruchti, N., Stewart, C., & Kerr, G. (Eds.). (2020). Predatory Behaviors of Child Molesters. Deviant Behavior, 38(6), 724-733. In: *Women's Artistic Gymnastics: Socio-cultural Perspectives*, New York: Routledge

Kerr, G.A. & Sterling, A.E. (2012). Parents' reflections on their child's experiences of emotionally abusive coaching practices. *Journal of Applied Sport Psychology*, 24, 191-206.

Kerr, R., Barker-Ruchti, N., Stewart, C., & Kerr, G. (2020). *Women's the artistic gymnastic: socio-cultural perspectives*. Londen: Routledge.

Kobiela, F. (2016). The nature of sport and its relation to the aesthetic dimension of sport. *AUC Kinanthropologica*, 52, 75-84.

Kong, P. & L.M Harris (2014), The sporting body: body image and eating disorder symptomatology among female Athletes from Leanness Focused and Nonleanness Focused Sports. *The Journal of Psychology Interdisciplinary and Applied*, 149, 141-160.

Kos, J. (2020), KNGU hield rapport over misstanden turnsport uit 2015 achter. 5 augustus 2020, *NRC Handelsblad*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/08/05/mishandeling-turnbond-kngu-hield-rapport-over-misstanden-uit-2015-achter-a4007922>

Koss, M. P. (1993). Rape: Scope, impact, interventions, and public policy responses. *American Psychologist*, 48, 1062-1069.

Krentz, E.M. & Warschburger, P. (2011). Sports-related correlates of disordered eating: A comparison between aesthetic and ballgame sports. *International Journal of Sport Psychology*, 42, 548-564.

Krentz, E.M. & Warschburger, P. (2013). A longitudinal investigation of sports-related risk factors for disordered eating in aesthetic sports. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 23, 303-310.

Krüger, M. (1996). Body culture and nation building: the history of gymnastics in Germany in the period of its foundation as a nation-state. *The International Journal of the History of Sport*, 13, 409-417.

Lanning, K.V. (2010). *Child Molesters: A behavioral analysis for professional investigating the Sexual Exploitation of Children* (5th ed.). Alexandria, Virginia: National Center for Missing and Exploited Children. <https://calio.org/wp-content/uploads/2019/03/Child-Molesters-A-behavioral-Analysis.pdf>

Leahy, T., Pretty, G., & Tenenbaum G. (2002). Prevalence of sexual abuse in organised competitive sport in Australia. *Journal of Sexual Aggression*, 8, 16-36.

Leahy, T., Marks, K. Martin, K. Starr, A. Tiivas & R. Budgett (2016). International Olympic Committee consensus statement: harassment and abuse (non-accidental violence) in sport. *British Journal of Sports Medicine*, 50, 1019-1029.

Leeman, Y.A.M. & W. Wardekker (2004). Verbeterd onderzoek het onderwijs? *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 31(1) 19-22.

Lord, R. & C. Stewart (2020). Trampoline gymnasts' body-self narratives of the leotard: a seamless fit? *Women's Artistic Gymnastic: Socio-cultural Perspectives*, New York: Routledge, hoofdstuk 7.

Miller, K.E. (2009). Sport-related identities and the 'Toxic Jock', *J Sport Behav.*, 32(1), 69-91. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3107047/>

Miller, K.E., M.P. Farrell, G.M. Barnes, M.J. Melnick & D. Sabo (2005). Gender/racial differences in jock identity, dating, and adolescent sexual risk. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(2): 123-136.

Moget, P. & M. Weber (2008). *Vulnerabilities, pitfalls and chances in sports. A decade of social security policies in Dutch sports*. Ghent: Panathlon International.

Moget, P. & M. Weber (2009). *De twee kanten van sport*. *Sport en Kennis*. <https://www.sportenkennis.nl/artikelen/artikel/pdf/82/de-twee-kanten-van-sport/>

Mooney, J.L. & S. Ost (2013). Group Localised Grooming: What Is It and What Challenges Does It Pose for Society and Law? *Child and Family Law Quarterly*, 25(4), 1-20.

Mountjoy, M., C. Brackenridge, M. Arrington, C. Blauwet, A. Carska-Sheppard, K. Fast-
ing, S. Kirby, T. Leahy, S. Marks, K. Martin, K. Starr, A. Tiivas & R. Budgett (2016). *Final
report: Sport, recreation, arts, culture, community and hobby groups*. Royal Commis-
sion into Institutional Responses to Child Sexual Abuse (14).

Mountjoy, M., C. Brackenridge, M. Arrington, C. Blauwet, A. Carska-Sheppard, K. Fast-
ing, S. Kirby, T.

Mulder, J., B. Cuelenaere, M. Elshout, K. Farzan & R. Zandvliet (2020). *Grensoverschrij-
dend gedrag in de Nederlandse sport: prevalentieonderzoek gebaseerd op jeugdervar-
ingen*. I&O research & Centerdata.

Noordhollandsch Dagblad (2019). Onbegrip bij ouders: stelselmatig wangedrag bij
topturnclub. https://www.noordhollandsdagblad.nl/cnt/dmf20190528_37636415.

NOS.nl (2020). Sportrechtbank kraakt door machtsmisbruikzaken: ‘Dit is groter dan
het turnen’, [https://nos.nl/artikel/2361480-sportrechtbank-kraakt-door-machtsmis-
bruikzaken-dit-is-groter-dan-het-turnen.html](https://nos.nl/artikel/2361480-sportrechtbank-kraakt-door-machtsmisbruikzaken-dit-is-groter-dan-het-turnen.html).

Ohlert, J., T. Rau & B. Rulofs (2020). Comparison of elite athletes’ sexual violence ex-
periences in and outside sport. *German Journal of Exercise and Sport Research*, 50,
435-443.

Ohlert, J., T. Vertommen, B. Rulofs, T. Rau & M. Allroggen (2020). Elite athletes’ expe-
riences of interpersonal violence in organized sport in Germany, the Netherlands, and
Belgium. *European Journal of Sport Science*, 1-10.

Parent, S. & J. Bannon (2012). Sexual abuse in sport: What about boys? *Children and
Youth Services Review*, 34(2), 354-359.

Parent, S. & G. Demers (2010). Sexual abuse in sport: A model to prevent and protect
athletes. *Child Abuse Review*, doi: 10.1002/car.1135.

Parent, S., F. Lavoie, M.E. Thibodeau, M. Hébert, M. Blais & P.A.J. Team (2016). Sexual
Violence Experienced in the Sport Context by a Representative Sample of Quebec
Adolescents. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(16), 2666-2686.

Pfister, G. (2013), *Gymnastics, a transatlantic movement: from Europe to America*.
Londen: Routledge.

Pinheiro, M.C. & R. Pimenta (2020). A figurational approach to women’s artistic gym-
nastics. *Women’s Artistic Gymnastics: Socio-cultural perspectives*. New York: Rout-
ledge. [https://www.researchgate.net/publication/340491384_A_figurational_ap-
proach_to_women’s_artistic_gymnastics/citation/download](https://www.researchgate.net/publication/340491384_A_figurational_approach_to_women’s_artistic_gymnastics/citation/download)

Pinheiro, M.C., N. Pimenta, R. Resende & D. Malcolm (2014). Gymnastics and child abuse: an analysis of former international Portuguese female artistic gymnasts. *Sport Education and Society*, 19(4).

Prétagut (2017). Disordered eating in French high-level athletes: association with type of sport, doping behavior, and psychological features. *Eating and weight disorders*, Basel: Children 22(1), 61-68.

Putnam, F.W. (2003). Ten-Year Research Update Review: Child Sexual Abuse. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 42(3), 269-278.

Rousselet, M., B. Guérineau, M.C. Paruit, M. Guinot, S. Lise, B. Destrube, S. Ruffio-Thery, N. Dominguez, S. Brisseau-Gimenez, V. Dubois, C. Mora, S. Trolonge, S. Lambert, M. Grall-Bronnec, S.

Schubring, A. & N. Barker-Ruchti (2020). *Navigating sports medical practice in women's artistic gymnastics: a socio-cultural analysis*. *Women's Artistic Gymnastics: The socio-cultural story of women's artistic gymnastics*. New York: Routledge

Smith, D.W., E.J. Letourneau, B.E. Saunders, D.G. Kilpatrick, H.S. Resnick & C.L. Best (2000). Delay in disclosure of childhood rape: results from a national survey. *Child Abuse & Neglect*, Amsterdam: Elsevier, 24(2), 273-287.

Smits, F., F. Jacobs & A. Knoppers (2016), 'Everything revolves around gymnastics': athletes and parents make sense of elite youth sport. *Sport in Society*. 20:1, 66-83. <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F17430437.2015.1124564>

Smits, F., F. Jacobs & A. Knoppers (2020). *Using a multilevel model to critically examine the grooming process of emotional abusive practices in women's artistic gymnastics*. *Women's Artistic Gymnastics: socio-cultural perspectives*. New York: Routledge.

Stirling, A.E. & G.A. Kerr (2007). Elite female swimmers' experiences of emotional abuse across time. *Journal of Emotional Abuse*, 7(4), 89-113.

Stirling, A.E. & G.A. Kerr (2009). Abused athletes' perceptions of the coach-athlete relationship. *Sport in Society*, 12(2), 227-239.

Stirling, A.E. & G.A. Kerr (2013). The perceived effects of elite athletes' experiences of emotional abuse in the coach-athlete relationship. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 11(1), 87-100.

Stirling, A.E. & G.A. Kerr (2014). Initiating and Sustaining Emotional Abuse in the Coach-Athlete Relationship: An Ecological Transactional Model of Vulnerability. *Journal of Aggression Maltreatment & Trauma*, 23(3), 116-125.

Staveren, H.T. van (1993). *Statuut voor de topsporter. Regeling van het fonds voor de topsporter ten behoeve van statuut voor de topsporter*. Rijswijk/Amsterdam: Ministerie van WVC/VU.

Tjaden, P. & N. Thoennes (2006). *Extent, nature, and consequences of rape victimization: Findings from the National Violence Against Women Survey (NCJ 210346)*. Washington, DC: National Institute of Justice, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice and the Centers for Disease Control and Prevention.

Toftgaard Nielsen, J. (2001). The forbidden zone: Intimacy, sexual relations and misconduct in the relationship between coaches and athletes. *International Review for the Sociology of Sport*, 36(2), 165-182.

Toftgaard Nielsen, J. (2010). Intimate relations and sexual abuse in Danish sport. In: C. Brackenridge & D. Rhind (eds.). *Elite Child Athlete Welfare: International Perspectives* (p. 93-100). London: Brunel University Press.

Vanderstraete, I., Stroobands, T. Smeets, K., Meganck, Smedt, De, E. Rapport België: Rapport van de onafhankelijke Onderzoekscommissie Gymnastiek (OOG), *Grensoverschrijdend gedrag in de gymnastiek met focus op de topsportwerking artistieke gymnastiek dames Gymfed*, 31 maart 2021. https://kics.sport.vlaanderen/GES/Ge-deelde%20%20documenten/Algemene%20docs%20Gezond%20en%20Ethisch%20Sporten/210331_Rapport_Onderzoekscommissie_Gymnastiek.pdf

Vaughan, D. (1996). *The Challenger launch decision: risky technology, culture, and deviance at NASA*. Chicago: University of Chicago Press.

Vergouwen, P. (1986). Epidemiologie van blessures bij topturnsters. *Geneeskunde en Sport*, 19(2), 27-33.

Vertommen, T. (2017). *Interpersonal violence against children in sport*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Vertommen, T. & N. Schipper-van Veldhoven (2012). Over de grens: seksuele intimidatie in de sport begrijpen en voorkomen. In: Palen, van der H. *Goud in elk kind: Jeugd-sport in een pedagogisch perspectief*, 127-138.

Vertommen, T., N. Schipper-van Veldhoven, K. Wouters & J.K. Kampen (2015). Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium. *Child Abuse & Neglect*, 51., Amsterdam: Elsevier, pp. 223-236.

Vertommen, T., N. Schipper-van Veldhoven & K. Wouters (2016). Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium. *Child Abuse & Neglect*, 51, 223-236.

Vertommen, T., J. Kampen, N. Schipper-van Veldhoven, K. Wouters, K. Uzieblo & F. van den Eede (2017). Profiling perpetrators of interpersonal violence against children in sport based on a victim survey. *Child Abuse & Neglect*, 63, 172-182.

Vertommen, T., N. Schipper-van Veldhoven, J. Kampen, K. Uzieblo & F. Van den Eede (2018). Severe interpersonal violence against children in sport: associated mental health problems and quality of life in adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 76, 459-468.

Volkwein, K.A.E., F.I. Schnell, D. Sherwood & A. Livezey (1997). Sexual Harassment in Sport: Perceptions and Experiences of American Female Student-Athletes. *International Review for the Sociology of Sport*, 32(3), 283-295.

Vries, K. de, C. Ross-van Dorp & E. Myjer (2017). *Rapport van de Onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport*. Nieuwegein: Arko Sports Media.

Weinberg, R.S. & D. Gould (1995). *Foundation of sport and exercise psychology*. Illinois: Human Kinetics Publishers.

Wessels, F (2020). *Topsport & ethiek: nadenken over wat goed en fout is*. Nieuwegein: Arko Sports Media BV.

Wijk, A. van, M. Hardeman, L. Scholten & M. Olfers (2017). *Over grenzen in de sport. De rol van politie in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport in samenwerking met relevante partners*. Politiekunde 88, Apeldoorn / Amsterdam: Politie en Wetenschap / Reed Business.

Wijk, A. van, M. Hardeman, J. van Esseveldt & M. Olfers (2018). *Opschakelen. Onderzoek naar ongewenste gedragingen in de wielersport*. Arnhem: Bureau Beke.

Wijk, A. van & M. Olfers (2020). Macht(eloos): normalisering van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de (top)sport. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 10(2), 32-49.

Wijkman, M. (2014). *Female sexual offending. Offenders, criminal careers and co-offending*. (diss. VU Amsterdam). Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.

Wilinsky, C.L. & A. McCabe (2020). A review of emotional and sexual abuse of elite child athletes by their coaches. *Sports Coaching Review*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/21640629.2020.1775378?journalCode=rspc20>

Winter, M. de (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding*. SWP, Amsterdam

Winter, M. de (2018). *Children: fellow citizens*. Florida: CRC Press.

Winters, G.M. & E.L. Jeglic (2017). *Stages of Sexual Grooming: Recognizing Potentially*.

Ongelijke leggers

Bijlagen

Bijlage 1

Start en financiering onderzoek

De opdracht is op 31 augustus 2020 door de KNGU aan Verinorm verleend. De financiering van het onderzoek is tot stand gekomen door VWS via het Centrum Veilige Sport Nederland. De verantwoording gebeurt door KNGU, waarbij de accountant van de KNGU de controle uitvoert.

Bijlage 2

Online vragenlijst oud-sporters

De gymnastiekunie laat onafhankelijk onderzoek doen naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport. Om een goed beeld te krijgen van zowel de huidige situatie als het verleden zijn de onderzoekers zeer geïnteresseerd in ervaringen van sporters die voor 2013 een van de gymnsportdisciplines hebben beoefend. Deze ervaringen kunnen zowel positief als negatief zijn. Je ervaringen worden volstrekt anoniem behandeld.

Door op onderstaande button te klikken kom je in een andere, beveiligde omgeving van onderzoeksbureau Verinorm waar je jouw verhaal kunt opschrijven. De KNGU krijgt hierin geen inzage, alleen de onderzoekers beschikken over jouw informatie. Jouw verhaal kan wel worden gebruikt voor het rapport. In het rapport worden vanzelfsprekend geen namen en andere tot individuele personen herleidbare informatie opgenomen.

Wil je meewerken aan het onderzoek en direct ook melding maken van wat jou is overkomen? Deel dan je ervaringen anoniem in dit onderzoek en [bekijk op onze site](#) de verschillende meldpunten waar jij met je ervaringen het beste terecht kan.

Onderzoek onder oud gymnsporters (< 201)

Zoals je weet wordt er op initiatief van de KNGU een wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport. Het onderzoek wordt gefinancierd door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Om de objectiviteit te waarborgen is een onafhankelijke begeleidingscommissie ingesteld.

Onderstaande vragen zijn bedoeld voor (ouders van) sporters die voor 2014 actief zijn geweest in de gymnsport. Voor de groep sporters na 2014 is een aparte vragenlijst ontwikkeld. Deze wordt op zeer korte termijn automatisch verzonden aan alle verenigingsleden waarvan het e-mailadres bij de KNGU bekend is.

Wat gaan we met je informatie doen?

Met jouw persoonlijke verhaal geef je ons als onderzoekers een beeld van hoe jij je gymnsportperiode van voor 2014 hebt ervaren. Door alle verhalen van oud-sporters vervolgens samen te voegen kunnen wij een rode draad beschrijven. Jouw persoonlijke verhaal is hierin niet herkenbaar. We nemen geen namen van personen, verenigingen en dergelijke op in het rapport.

Instructie

We stellen een aantal gestandaardiseerde vragen om een beeld te krijgen hoe en wanneer we je ervaringen moeten plaatsen. Daarna volgen verschillende inhoudelijke en open vragen. Je kunt hier je verhaal opschrijven; neem daarvoor zoveel ruimte als je nodig vindt. Als je geen antwoord wilt/kunt geven op een of meer vragen is dat geen probleem.

1. Wat is je geslacht?

- ☐ man
- ☐ vrouw

2. In welke jaren ben je als sporter actief geweest in de gymnsport?

- ☐ vul hier de actieve jaren in

3. Waar heb je gesport?

- ☐ Bij een of meer verenigingen
- ☐ Via de bond
- ☐ zowel verenigingen als bond

4. Binnen welke discipline ben je vooral actief geweest?

- ☐ Dames turnen
- ☐ Heren turnen
- ☐ Trampolinespringen
- ☐ Groepsspringen
- ☐ Acro
- ☐ Ritmisch
- ☐ Dans
- ☐ Rhonradturnen

5. Op welke niveau heb je gesport?

- ☐ topsport
- ☐ semi-topsport
- ☐ breedtesport
- ☐ anders

6. In hoeverre vond je de trainingsmethoden waarmee je toentertijd te maken hebt gehad goed of slecht? Kun je hierbij een korte toelichting geven? (hierna komt een vraag over grensoverschrijdend gedrag)

7. Heb je toentertijd te maken gehad met (vormen van) gedrag dat naar jouw mening grensoverschrijdend waren?

- ☐ nee dan doorgaan naar vraag 15.
- ☐ ja....

8. Kun je aangeven wie het grensoverschrijdende gedrag veroorzaakte (omstanders, trainers, ouders, medesporters enzovoort)?

9. Kun je, als je te maken hebt gehad met (vormen van) grensoverschrijdende gedrag tijdens je gymnsportperiode, iets zeggen over de duur en intensiteit van dat gedrag?

10. In hoeverre wisten je ouders/omgeving dat je te maken had met grensoverschrijdend gedrag? En hoe hebben zij hierop gereageerd?

11. In hoeverre heb je iets gedaan met je ervaringen rond het grensoverschrijdende gedrag (toen en later)? Heb je bijvoorbeeld derden hiervan op de hoogte gesteld, melding gedaan bij de bond, aangifte gedaan bij de politie, hulp gezocht? Je kunt meerdere acties beschrijven.

12. Kun je iets zeggen over de resultaten van de door jou ondernomen acties?

13. Kun je aangeven of je (langdurige) gevolgen hebt ondervonden van je ervaringen met het grensoverschrijdende gedrag tijdens je gymnsportperiode? Zo ja, welke?

14. Indien sprake is geweest van ongewenst gedrag in relatie tot een trainer/coach of begeleider: Is of zijn de betreffende persoon/personen nog actief in gymsport?

- ☐ ja
- ☐ nee
- ☐ weet ik niet

15. Kunt je aangeven wat je voornaamste reden is geweest om te stoppen met de gymsport?

- ☐ geen zin meer
- ☐ bereiken van een bepaalde leeftijd
- ☐ verhuizen
- ☐ door het grensoverschrijdende gedrag
- ☐ lichamelijke gevolgen van de sport (en trainingen)
- ☐ anders

16. Kun je positieve punten benoemen aan je gymsportperiode?

- ☐ nee
- ☐ ja, namelijk....

17. Als je nu terugkijkt op je periode in de gymsport, hoe waardeer je dan jouw sportperiode binnen de gymsport?

Cijfer 1 (heel erg slecht) - 10 (heel erg goed)

18. Was die waardering die je nu geeft over je gymsportperiode anders in de tijd dat je nog actief als sporter was?

- ☐ Ja, want,
- ☐ Nee, want
- ☐ geen mening

19. Heb je suggesties om de gymsport veiliger te maken?

- ☐ nee
- ☐ ja,....

Het kan zijn dat je bij alle voorgaande vragen je verhaal niet naar volle tevredenheid hebt kunnen vertellen. Hieronder hebt je daarom de gelegenheid om een nadere toelichting te geven of andere zaken te benoemen die nog niet aan de orde zijn geweest.

Als je behoefte hebt om een van de onderzoekers persoonlijk te spreken, vul dan hieronder je telefoonnummer en/of mailadres in. Jouw contactgegevens worden uitsluitend gebruikt om contact met je op te nemen voor een eventueel interview. Als onderzoekers hebben wij slechts beperkte tijd en middelen dus moeten wij bij veel interviewaanvragen een keuze maken. Hopelijk heb je daar begrip voor. Wij nemen in ieder geval altijd contact met je op.

Wij willen je hartelijk danken voor het invullen van de vragenlijst.

Als je nog vragen hebt over of deze vragenlijst kun je contact opnemen met Anton van Wijk, of Marjan Olfers via : a.vanwijk@verinorm.nl en m.olfers@verinorm.nl

Alle ervaringen in het onderzoek worden anoniem behandeld en worden niet gemeld bij instanties. Als je naast je deelname aan dit onderzoek ook melding wil maken van je ervaringen of hier een keer met een vertrouwenscontactpersoon over wil praten, dan is dit natuurlijk mogelijk. Op de [website van de KNGU](#) vind je de verschillende meldpunten waar jij met je ervaringen terecht kan. Je kunt je ervaringen delen met bijvoorbeeld de vertrouwenscontactpersonen van de KNGU, de politie en/of het [centrum veilige sport van NOC*NSF](#).

Bijlage 3

Grensoverschrijdend gedrag in de gymsport (volwassenen)

Deze vragenlijst is bedoeld voor leden en/of oud-leden van de KNGU die op dit moment een of meer gymporten beoefenen óf in de afgelopen jaren hebben beoefend. Je krijgt toegang tot de vragen als je toestemming geeft voor het gebruik van je antwoorden ten behoeve van een onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek in opdracht van de KNGU naar grensoverschrijdend gedrag binnen de gymport. Jouw persoonlijke gegevens zijn uitsluitend bedoeld voor de onderzoekers. De KNGU krijgt hierin geen inzage. Over het onderzoek wordt een rapportage opgesteld. Hierin worden geen direct naar personen herleidbare gegevens vermeld (er worden bijvoorbeeld geen namen van personen, maar ook geen namen van verenigingen genoemd). Alle resultaten worden geanonimiseerd zodat jouw antwoorden niet zijn te herleiden tot jouw persoonsgegevens. Wij houden ons vanzelfsprekend aan de geldende privacywetgeving.

Door het hokje aan te kruizen geef je toestemming en kun je beginnen met het beantwoorden van de vragen.

Ik geef toestemming voor het verwerken van persoonsgegevens ten behoeve van het onderzoek.

☐ akkoord

Dit is de vragenlijst voor het onderzoek 'Grensoverschrijdend gedrag in de gymport'. Met grensoverschrijdend gedrag bedoelen we dat iemand jou beïnvloedt door bijvoorbeeld druk op je te leggen, je angst aan te jagen of seksuele gedragingen die je niet fijn vindt.

Grensoverschrijdend gedrag hoort niet thuis in de sport. Het is belangrijk dat iedereen veilig kan sporten. We willen graag weten of jij je veilig voelt binnen jouw groep en of je misschien wel eens vervelende ervaringen hebt gehad met iemand anders

in de gymnsport. Je kunt hierbij denken aan een trainer, masseur of arts (begeleiders), maar ook aan een medesporter. Met dit onderzoek wil de KNGU de gymnsport veiliger en gezonder maken. Jouw deelname is daarom erg belangrijk.

Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 25 minuten. Er zijn geen goede of foute antwoorden. Het gaat erom hoe jij iets ervaart of hebt ervaren. De vragenlijst is anoniem. Dit betekent dat niemand te weten komt wat jij geantwoord hebt. Jouw naam of andere persoonsgegevens worden nergens vermeld. Daar zorgen wij (als onderzoekers) voor. Wil je de vragenlijst ook invullen als je geen vervelende ervaringen hebt gehad? Ook dat is voor ons belangrijk om te weten.

Wil je de vragenlijst deze week invullen? Alvast bedankt!

De inhoudelijke vragenlijst is voor de geïnteresseerden in te zien bij Verinorm

Bijlage 4

Introductietekst vragenlijst grensoverschrijdend gedrag in de gymsport voor minderjarigen

Deze vragenlijst is bedoeld voor (ouders) van leden en/of oud-leden van de KNGU die op dit moment een of meer gymsporten beoefenen of in de afgelopen jaren hebben beoefend. Je krijgt toegang tot de vragen als je toestemming geeft voor het gebruik van je antwoorden voor een onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek in opdracht van de KNGU naar grensoverschrijdend gedrag bij de gymnsport. Jouw persoonlijke gegevens zijn uitsluitend bedoeld voor de onderzoekers. De KNGU krijgt hierin geen inzage. Over het onderzoek wordt een rapportage opgesteld. Hierin worden geen direct naar personen herleidbare gegevens vermeld (er worden bijvoorbeeld geen namen van personen, maar ook geen namen van verenigingen genoemd). Alle resultaten worden geanonimiseerd zodat uw/ jouw antwoorden niet zijn te herleiden tot uw/jouw persoonsgegevens. Wij houden ons aan de privacyregels.

Door het hokje aan te kruizen geef je/geeft u toestemming en kun je/kunt u beginnen met het beantwoorden van de vragen. **Ouder(s) moeten altijd toestemming geven** indien de kinderen jonger zijn dan 18 jaar. De kinderen tussen de 12 en 18 jaar moeten ook tekenen als ze willen meewerken aan het onderzoek.

Ik geef toestemming voor het verwerken van persoonsgegevens ten behoeve van het onderzoek.

- ☐ Ouder/wettelijke vertegenwoordiger
- ☐ Kind/jongere tussen 12 en 18 jaar

Invuladvies voor ouder(s)/verzorger(s):

- Kinderen van 8-12 jaar: invullen voor je kind of na doorlezen samen met je kind.
- Jongeren van 13-15 jaar: invullen samen met je kind of na doorlezen door je kind zelf maar met jouw toestemming.
- Jongeren 16-17 jaar: je kind kan dit zelf met toestemming van de ouder.

Dit is de vragenlijst voor het onderzoek 'Grensoverschrijdend gedrag in de gym-sport'. Als het goed is, heb je hierover al gehoord van je ouders/verzorgers. Met grensoverschrijdend gedrag bedoelen we dat iemand dingen doet waar jij je ver-velend bij voelt. Dat kan bijvoorbeeld zijn dat iemand je bang maakt of je aanraakt op een manier die je niet prettig vindt en/of op plaatsen op je lichaam die privé zijn, zoals je borsten of billen.

Grensoverschrijdend gedrag hoort niet thuis in de sport. Het is belangrijk dat ieder-een veilig kan sporten. We willen graag weten of jij je veilig voelt bij jouw groep en of je misschien wel eens vervelende ervaringen hebt gehad met iemand anders in de gym-sport. Je kunt hierbij denken aan een trainer, masseur of arts (begeleiders), maar ook aan een medesporter. Met dit onderzoek wil de KNGU de gym-sport veili-ger en gezonder maken. Jouw deelname is daarom erg belangrijk.

Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 25 minuten. Er zijn geen goede of foute antwoorden. Het gaat erom hoe het voor jou was. De vragenlijst is anoniem. Dit betekent dat niemand te weten komt wat jij geantwoord hebt. Jouw naam of andere persoonsgegevens worden nergens vermeld. Daar zorgen wij (als onderzoe-kers) voor.

Wil je de vragenlijst ook invullen als je geen vervelende ervaringen hebt gehad? Ook dat is voor ons belangrijk om te weten. Voor de ouders/verzorger: bij jonge kinderen is het belangrijk dat u eerst zelf de vragen doorneemt voordat u die samen met uw dochter/zoon invult. Probeer zo neutraal mogelijk de vragen te stellen en te reageren op de antwoorden.

Wil je deze vragenlijst deze week invullen? Alvast bedankt!

De inhoudelijke vragenlijst is voor de geïnteresseerden in te zien bij Verinorm.

Bijlage 5

Topiclijst (oud) sporters / ouders

Algemeen

- Man/vrouw
- Functie (indien relevant, bijvoorbeeld trainer/coach/bestuurder/werknemer KNGU)
- Periode actieve gymnsport
- Discipline
- Niveau
- Trainingscultuur
- Algehele waardering sportperiode

Grensoverschrijdend gedrag

- Aard van het ongewenste gedrag
- Periode en escalatie in de tijd
- Gevolgen voor de sporter (korte en lange termijn)

Pleger

- Rol in gymnsport
- Grooming-proces
- Aantal slachtoffers
- Actuele situatie dader (is de dader nog actief in gymnsport?)

Omstanders (rol)

- Ouders
- Medesporters
- Vereniging/ bestuur
- Bond
- Derden

Meldingen

- Kennis van de regels
- Aard van de melding
- Bij wie of welk orgaan is melding gedaan
- Opvolging
 - Tuchtrect
 - Strafrecht
 - Anders (bijvoorbeeld licentie ingetrokken, ontslagen)

Bijlage 6

Topiclijst betrokken (bestuurders, wetenschappers)

Gymsport

- Rol in de gymsport/kennis over
- Sportspecificiteit
- Algemeen beeld van voorkomen grensoverschrijdend gedrag
- Eerdere (interne) onderzoeken

Grensoverschrijdend gedrag

- Typen gedragingen
- Plegers
- Slachtoffers
- Rol ouders
- Derden

Meldingen/signalen

- Rol KNGU en ISR
- Communicatie intern en extern
- Omgang slachtoffers
- Resultaten meldingen

Verbeterpunten

- Gymsport
- Trainers/opleiding
- Sporters
- KNGU
- ISR

Ongeveer 250.000 kinderen en volwassenen doen in Nederland aan gymnsport. Naast het sportplezier komen er ook incidenten voor, zoals blijkt uit diverse mediaberichten. Dit onderzoek beschrijft in welke mate grensoverschrijdend gedrag voorkomt in alle gymdisciplines en – niveaus. Ook is nagegaan wat de aard van die misdragingen is en wat ermee is gebeurd als slachtoffers dit hebben gemeld. In dit grootschalige onderzoek zijn online vragenlijsten afgenomen onder oud-gymnsporters en huidige gymnsporters, zijn tal van interviews gehouden met gymnsporters, ouders, bestuurders, trainers, experts en documenten bestudeerd die gaan over de opvolging van meldingen, het beleid en de (tucht)rechtspraak ten aanzien van grensoverschrijdend gedrag. In dit voor Nederland unieke sportspecifieke onderzoek worden aanbevelingen gedaan om de gymnsport veiliger en gezonder te maken.

Bureau **Beke**

9 789083 166001 >